

Aleksandr
Soljenitsin

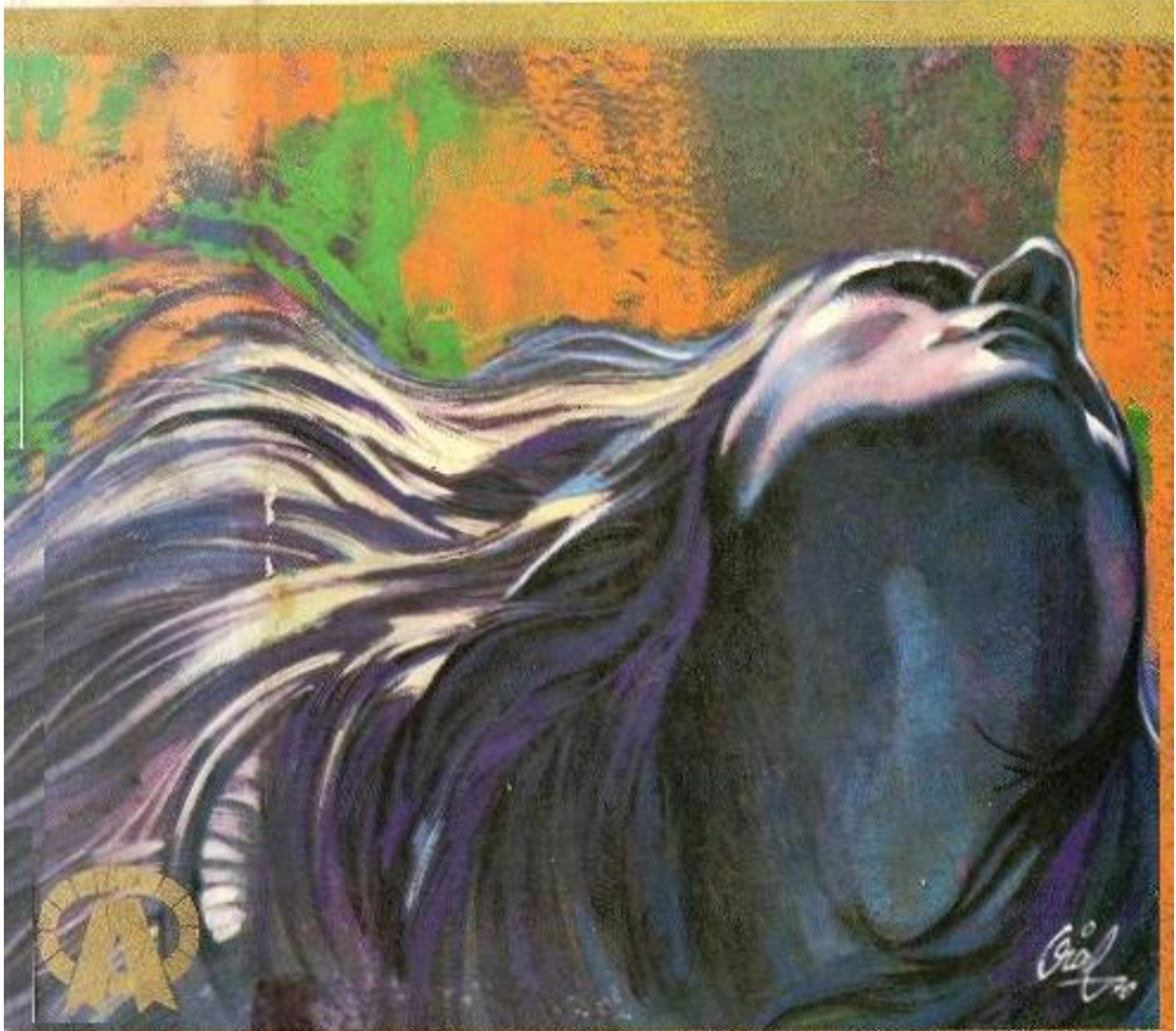
Kanser
Koğuşu

NOBEL
ARMAGANI

A. SOLJENİTSİN

KANSER KOĞUŞU

NOBEL
ARMAGANI

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

ÖN KAPAKTAN

Soljenitsin, 1918 de Don kıyılarındaki Rostov'da doğdu. Babası işçi, annesi öğretmendi. Babası çok küçük yaşta öldüğünden öğrenim ve eğitimiyle annesi uğraştı. Rostov Üniversitesinde fizik ve matematik okudu. 1941 yılında burayı bitirdi. Bu yıllarda devam eden İkinci Dünya Savaşı onu da cepheye aldı, er olarak katıldığı orduda birçok yararlıklar gösterdi ve yüzbaşılığa kadar yükseldi. (İki defa da madalya almıştı.) Doğu Almanya'da askerlik yaparken, Stalin aleyhine konuştuğundan 1945'te tutuklandı, kısa bir yargılamadan sonra, 10 yıla mahkûm edildi ve çalışma kamplarına gönderildi. 1953'te Stalin ölünce cezası sürgüne çevrildi.

1970 Temmuzunda aralarında J~P. Sartre ve Simone de Beauvoir'ında bulunduğu elli ünlü yazar 1970 Nobel'i'nin Soljenitsin'a verilmesi için bildiri yayınladılar.

Nobel Kurulu, sonunda, 1970 Edebiyat ödülünü bu büyük yazara verirken şu gerekçeyi açıkladı.

«Klâsik Rus Edebiyatını sürdüren tek. yazar; çağımızın Dostoyevski'si»

ARKA KAPAKTAN

Kanser Koğuşu

Her insanın hayatında, unutulması imkânsız, umutsuzluk anları vardır. Ama insanların bu durumdaki tutumları öylesine farklıdır ki!..

Kanser Koğuşu'nda, insanların kültürlerine, öğrenim durumlarına, dünya görüşlerine göre hastalıklar ve büyük acılar karşısındaki davranışları dile getirilmek istenmiştir. Herkesin kişiliğinin mihenk taşıdır bu hastalık.

İnsanların ruh durumları, bu ruh durumları içinde aşkları, birbirine dayanışmaları, ölüme giden insanların birbirine takındıkları insancıl tavır bu şaheserde başarıyla yansır.

«İvan Denisoviç'in Bir Günü», «İlk Çember» ve «Matriyona'nın Evi» yazarın diğer ünlü yapıtlarıdır.

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

KANSER KOĞUŞU. Meşhur Romanlar Serisinin 195.kitabı

olarak

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ tarafından ilk defa kasım

1970 de yayımlanmıőtır.

ALEKSANDR SOLJENİTSİN

(Nobel 1970)

KANSER
KOĞUŞU

Çevirenler :

Özay SÜSOY — Gönül SUVEREN

BU KİTABI HAZIRLAYAN-----ALTIN KİTAPLAR
DİLİMİZE ÇEVİREN-----GÖNÜLSUVEREN,
KAPAK RESMÎ-----ÖZAY SÜSOY
DÎZGÎ-----ORAL ORHON
BASKI-----ALTIN KİTAPLAR AS BASİMEVİ

BİRİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Hastanenin kanserliler bölümü 13'üncü koğuştu. Pavel Nikolayeviç Rusanof batıl inançları olan bir kişi değildi ama kayıt fişine «13'ncü koğuş» yazdıkları zaman içinde birşeylerin çöktüğünü hissetti. Koğuşa «13» değil de «protez» ya da «barsak hastalıkları koğuşu» gibi birşey demek inceliğinde bulunmalıydılar.

Bütün bölgede ona yararlı olabilecek başka bir hastane yoktu.

«Bende kanser bulunmadı, değil mi Doktor? Bende kanser yok değil mi?» diye Pavel Nikolayeviç zararsız beyaz deriyi iterek, günden güne büyüyen boynunun sağ yanındaki şişliği hafif hafif ovuşturarak umutla soruyordu.

«Hayır, hayır, elbette değilsiniz,» diye doktor Dontsova iri, biçimsiz yazısıyla sağlık raporunu yazmaya devam ederken onu belki de onuncu kez inandırmaya çalıştı. Doktor Dontsova yazı yazarken oval, kabarık camlı gözlükler takar, yazısını bitirince de gözlükleri çıkarırdı. Artık genç sayılmazdı; Pavel Nikolayeviç Rusanof u muayene etliği birkaç gün önceki gibi çok yorgun ve solgun bir hali vardı. Dispanserden randevu yalnızca kontrol için alınmış olmasına rağmen, kanser koğuşuna yollanan bir hasta geceleri uyuyamazdı. Üstelik Dontso-

va, Pavel Nikolayeviç'in derhal hastahaneye yatmasını emretmişti.

Mutlu, kaygısız Pavel Nikolayeviç'in üzerine iki hafta önce bir fırtına gibi çöküp ruhunu ağırlaştıran yalnızca bu beklenmedik hastalık değil; onu, bu hastahanenin herhangi bir koğuşunda yatmak da kaygılandırıyordu. Bir hastahanenin teşhis koğuşunda yatalı o kadar uzun bir zaman olmuştu ki tarihini bile hatırlamıyordu. Yevgeny Semyonoviç'e Sheıdyapın'e ve Ulmasbasbayef'e telefon etmiş, onlar da hastane personeli içinde ileri gelen mütehassıslar olup olmadığını, Pavel Nikolayeviç için özel hazırlıklar yapıp yapılamayacağını ve geçici de olsa küçük özel bir oda bulunup bulunmayacağını öğrenebilmek için başkalarına telefon etmişlerdi.

Hastanenin başhekimi yoluyla Pavel Nikolayeviç için elde edebildikleri ayrıcalıklar; kabul formalitelerini atlaması, hastanenin herkese özgü banyosunda yıkanmaktan kurtulması ve hastanenin kaba kumaştan giysisi yerine kendi pijamalarını giyebilmesiydi.

Ailenin açık mavi Moskviç'iyle Yura, babasını ve annesini 13 nolu koğuşun girişine kadar getirdi.

Soğuşa rağmen çizgili pamuklu kumaştan iğrenç bornozlar giymiş iki kadın üzeri açık taş verandadaydılar, titriyorlar, kollarını göğüslerinin üzerinde kavuşturuyorlar ama yine de orada duruyorlardı.

Bu şapşal bornozlardan başlayarak hastanenin herşeyi Pavel Nikolayeviç'e iğrenç geliyordu; verandanın aşınmış çimento döşemesi, hastaların ellerinin kirlettiği kapı tokmakları ve bekleme odası. Bekleme odasının döşemesi yer yer çatlamıştı; yüksek kaplama duvarlar pis bir zeytin rengindeydi; geniş çatılı tahtalardan yapılmış sıralara uzaklardan gelen hastaların hepsi sığmıyordu. Çoğu yerlerde oturuyorlardı. Özbekler içlerine pamuk dikilmiş giysiler giymişlerdi; genç Özbek kadınları, eflâtun, kırmızı ve yeşil renkte, yaşlıları da beyaz renkte başörtüleri takmışlardı; ayaklarında bot ya

da galoş vardı. Bir Rus, sıranın üzerine boylu boyunca uzanmıştı; paltosunun önü açılmış, ucu yere sürünüyordu. Adam bir deri bir kemik kalmış, karnı şişmişti; ıstıraptan haykınıyordu. Haykırışları Pavel Nikolayeviç'in kulaklarında öylesine çınlıyor öylesine iliklerine kadar işliyordu ki, Pavel Nikolayeviç adamın kendi derdine değil de, onunkine feryadı kopardığı sanısına kapılmıştı.

Pavel Nikolayeviç dudaklarına kadar bembeyaz kesildi, durdu, fısıldadı:

«Kapa! Burada öleceğim ben. Kalmasak daha iyi olur. Haydi geri dönelim.»

Kapitolina Matveyevna onun elini sımsıkı tuttu, sıktı.

«Pashenka! Nereye döneceğiz? Sonra ne olacak?»

«Belki Moskova'da bir hastaneye yatmam daha iyi olur.»

Kapitolina Matveyevna döndü; bakır rengi, gür, biçimli buklelerinin daha büyüttüğü geniş yüzüyle kocasına baktı.

«Pashenka! Moskova iki haftamızı daha alabür. Üstelik yer bulabilmemiz de kuşkulu. Nasıl beklileyebilirsin ? Her sabah daha çok büyüyor.»

Pavel'e cesaret verebilmek için karısı onun elini sıktı. İş ve toplum hayatında Pavel Nikolayeviç kararlı, azimli bir kişiydi; aile işlerine gelince, önemli sorunlarda Pavel karışma güvenmekten hoşlanırdı; Kapitolina Matveyevna hiç duraksamadan yerinde kar ark»." verirdi .

Sıranın üzerindeki genç adam kendi kendini parçalıyor, ıstırapla haykırıyordu.

«Belki de doktorlara hastalığımı evde tedavi ettirebiliriz. Para verimiz,» diye Pavel Nikolayeviç direndi.

«Pasik!» diye karısı ısrar etmekle beraber kocasının üzüntüsünü paylaşıyordu. «Biliyorsun ki bunu ilk olarak ben düşündüm. Ama sorduk, bu doktorlar evlere gelmiyorlar, üstelik para da kabul etmiyorlar. Üstelik bazı âletlere de ihtiyaçları var. Evde olamaz.»

Pavel Nikolayeviç evde tedavi olamayacağını anlamıştı.

Boş bir umutla konuşmuştu.

Ankoloji (*) bölümünün başhekimiyile yaptıkları anlaşmaya göre saat ikide burada bulunmaları gerekiyordu. Baş hemşire, şimdi koltuk değnekleriyle bir hastanın dikkatle indiği merdivenlerin başında onları bekliyecekti. Hemşire orada değildi tabii; tıbbî âletler odasının kapısında da küçük bir kilit asılıydı.

«Hiç kimseye güvenmiyorsunuz!» diye bağırdı. Kapitoli- na Matveyevna, «Niçin para şeriyoruz?»

Yakaları, büyük gümüş - siyahı tilki kürküyle örtülü bir manto giyen Kapitolina Matveyevna koridordan aşağı doğru yürüyerek, «İçeri Girmeden Önce Paltoları Vestiyere Bırakın» levhasını geçti.

Pavel Nikolayeviç bekleme odasında ayakta durmaya devam etti. Korka korka başını hafifçe sağa eğerek çeneyle köprücük kemiği arasmdaki şişkinliğe dokundu. Evde boynuna kaşkolünü sararken aynaya baktığı son yarım saat içinde şişkinlik daha da büyümüş gibiydi. Pavel Nikolayeviç birdenbire kendini halsiz hissederek, oturmak istedi. Sıraların pis bir görünüşü vardı; üstelik ayakları dibinde yağ lekeli büyük bir bohça duran baş örtülü bir kadına ileri gitmesini söylemek zorundaydı. Pavel Nikolayeviç kokuya gelmezdi. Bohçanın kokusunu bu kadar uzaklıktan bile duyuyordu.

Halkımız üstübaşı temiz, düzenli bavullarla yolculuk etmesini ne zaman öğrenecek? (Boynundaki uru düşünse ya o zaman bunların hiç birini mesele yapmaz.)

Genç adamın inlemelerinden, burnuna ve gözüne hücum eden herşeyden rahatsız olan Pavel Nikolayeviç duvarın bir çıkıntısına yaslandı. İçeriye, elinde ağzına kadar sarı bir sıvıyla dolu yarım litrelik kavanoz bulunan bir hasta girdi. Kavanozu saklamıyor, aksine kuyrukta bekleyip satın aldığı bir şi

1 (Ankoloji) : Vücut uzuvları cüssesinde husule gelen değişikliklerden bahseden tıp ilmi şubesi.

şe biraymış gibi gururla yukarda tutuyordu. Kavanozu ikram ediyormuş gibi uzatarak tam Pavel Nikolayeviç'in önünde durdu. Bir şey sormak üzereydi ama ayıbalığı kürkünden şapkaya baktı. Öteki tarafa döndü; koltuk değnekli hastaya doğru yürüdü: «Arkadaş, bunu nereye götüreyim, hı?»

Koltuk değnekli adam laboratuvarın kapısını işaret etti.

Pavel Nikolayeviç'in içi bulanmıştı.

Dış kapı açıldı, içeri bir hastabakıcı girdi. Beyazlar içindeydi, yüzü gösterişsiz ve uzundu. Derhal Pavel Nikolayeviç'i larketti, kim olduğunu anladı, yanına geldi.

«Lütfen beni bağışlayın,» diye kekeledi; acelesinden o denli nefes nefese kalmıştı ki yüzü dudakları kadar kırmızıydı. «Rica ederim beni bağışlayın; fazla beklemediğinizi umarım. İlâç getirdiler; imza vermek zorundaydım.»

Pavel Nikolayeviç acı bir karşılık vermek istedi ama kendini tuttu. Beklemenin sona ermesine sevinmişti. Yura içeri girdi, elinde bavulla yiyecek dolu çanta vardı, perçemi alınının üstünde sallana sallana onlara doğru geldi. Arabayı sürerken- ki gibi paltosuz ve şapkasızdı.

Baş hemşire, «bu taraftan,» dedi; onları merdivenin altındaki depoya doğru götürdü. «Biliyorum, Nizamutdin Bakhra- moviç kendi pijamalarınızı getireceğinizi söyledi. Ama bu pijama da yeni, daha önce kimse giymedi.»

«Dosdoğru mağazadan geliyor.»

«Yönetmelik öyle.. Yoksa dezenfekte edilmesi gerek, anlarsınız. Burada giyinebilirsiniz.»

Başhemşire kontrplâk kapıyı açıp ışığı yaktı. Tavam eğimli olan depoda pencere yoktu. Duvarlarda renkli kalemle işaretlenmiş birçok grafik vardı.

Yura sessiz sedasız bavulu getirdi; Pavel Nikolayeviç giyinmek için içeri girerken Yura dışarı çıktı. Başhemşire başka bir işe gitmek için sabırsızlıkla döndü; aynı anda Kapitoli- iia Matveyevna geldi.

«Küçükhanım, aceleniz ne?»

— 12 —

«Ben...»

«Adınız nedir?»

«Mita.»

«Garip bir ad. Rus değilsiniz o halde?»

«Almanım.»

«Bizi beklettiniz.»

«Rica ederim bağışlayın beni. İlâçlar için imza vermek
ve...»

«Beni dinleyin, Mita. Kocamın önemli bir memur, ünlü bir kişi olduğunu bilmenizi
isterim. Adı Pavel Nikolayeviç'dir.»

«Pavel Nikolayeviç, güzel, aklımda tutacağım.»

«Anlarsınız, kocam iyi bakıma alışmıştır. Üstelik de şimdi hasta. Yatağının başında
bekliyecek bir gececi ve bir gündüz- cü hastabakıcı bulunduramaz mıyız?»

Mita'nın kaygılı yüz ifadesi daha çok karıştı. Başını salladı.

«Ameliyathane dışında üç hastabakıcımız var, bunlar da gün boyunca altmış hastaya
bakıyorlar. Geceleri de iki tane.»

«Bakın, görüyorsunuz! İnsan burada ölebilir, yardım ister ama kimse gelmez.»

«Neden böyle konuşuyorsunuz? Yardıma ihtiyacı olan herkese koşuyoruz.»

«Pavel Nikolayeviç 'herkes' değildir. Üstelik hastabakıcılarınız değişiyor.»

«Evet, on iki saatte bir nöbet değiştirirler.»

«Ne kadar gelişigüzel bir bakım! Kızım ve ben elimizden gelse yatağının başında
beklemekten zevk oluruz. Kendi hesabımıza bir hastabakıcı tutabilirim. Ama bunun imkânsız
olduğunu söylediler. Öyle mi?»

«Böyle birşeye izin verilmediğini sanıyorum. Şimdiye kadar hiç böyle bir şey yapan
olmadı. Hattâ koğuşta hastabakıcının sandalyesine bile yer yok.»

«Allahım, koğuşun nasıl bir yer olduğunu hayal edebiliyorum. Şu koğuşa bir göz atsam
iyi olur. Kaç yatak var?»

«Dokuz. Hastanızın doğrudan doğruya koğuşa girmesi bile bir kazanç. Yeni gelen hastalar genellikle merdiven sahan- bklanndaki ya da koridorlardaki yataklara yatırılıyorlar.»

«Küçükhanım, rica ediyorum, birlikte çalıştığınız kişileri daha iyi tanırırsınız, Pavel Nikolayeviç'in olağanın üzerinde bir ilgi görmesi için bir hastabakıcı, bir hademe bulamaz mısınız?» Kapitolina Matveyevna büyük siyah çantasını açmıştı bile; içinden üç tane elli rublelik banknot çıkarıyordu.

Kapitolina Matveyevna'nın yanında duran düz sarı perçemli oğlu arkasını döndü.

Mita iki elini de arkasına götürdü.

«Hayır, hayır, kabul edemeyiz...»

«Ama bunu size vermiyorum ki!» dedi Kapitolina Matveyevna paraları hastabakıcıya uzatarak, «resmen ayarlanama- dığına göre yapılacak işin karşılığını ödüyorum. Sizden istediğim tek şey, parayı dağıtmak iyiliğini göstermeniz.»

«Olmaz, olmaz!» dedi hastabakıcı, sesi buz gibiydi. «Biz böyle şeyler yapmayız.»

Kapı gıcırdadı; Pavel Nikolayeviç depodan çıktı; yeşilli kahverengili yeni pijamalarını, kürk astarlı sıcacık terliklerini giymişti. Hemen hemen dazlaklaşmış başında ahududu renginde, Orta Asya takkesi olan bir tyubeteika vardı. Boynunun yan tarafındaki yumruk büyüklüğündeki şişlik kışlık kaşkol ve manşon olmayınca daha da tehdit edici görünüyordu. Başını dik tutamıyor, bir yana eğiyordu.

Oğlu sokak giysilerini toplayıp bavula koymak için depo odasına girdi. Parayı tekrar çantasının içine koyan karısı ilgiyle kocasına baktı.

«Üşümiyecek misin? Kaim bornozunu almalıydık. Ben getiririm. İşte sana bir eşarp.» Kapitolina Matveyevna eşarabı cebinden çekip çıkardı. «Sarin. Boynun üşümesin.» Kürkleri ve paltosu içinde kocasından üç kat daha iri duruyordu. «Şimdi koğuşa git, yerleş. Çantadan yiyeceklerini çıkar, çevere bir göz at, nelere ihtiyacın olabileceğini düşün. Ben burada bekli-

yeceğim. Aşağı gel söyle, istediklerini akşama getiririm.»

Kapitolina Matveyevna asla boş konuşmazdı, yerinde konuşurdu. Gerçek bir hayat arkadaşıydı. Pavel Nikolayeviç ona minnetle, acıyla baktı; sonra da oğluna.

«Demek yola çıkmaya hazırsın, Yura?» dedi.

«Tren bu gece hareket ediyor.» Yura babasına karşı daima saygılıydı. Ama asla duygularım açığa vurmazdı, şimdi hastanede bırakıp gittiği bir babaya karşı bile duygularını belli etmiyordu. Herşeyi bir sessizlik içinde kabullenirdi.

«İşte böyle oğlum. Bu senin ilk büyük memuriyetin olacak. Adımını doğru at. Azimli ol. Korkak olma! Yufka yüreklilik seni mahveder. Daima, özel bir kişi, Yura Rusanof olmadığını hatırla; sen kanunun tem-sü-ci-si-sin, anladın mı?»

Yura ister anlasın ister anlamasın Pavel Nikolayeviç daha kesin sözcükler düşünmekte güçlük çekiyordu. Mita yerinde duramıyor, gitmek için sabırsızlanıyordu.

«Ben burada annemle bekliyeceğim.» Yura gülümsedi. «Daha vedalaşmaym, baba. Yukarı çıkm.»

«Koğuşa kendiniz gidebilir misiniz?» diye sordu Mita.

«Tanrım, adamcağız güçlkle yürüyor, yatağına kadar ona yardım edemez misiniz? Çantasını taşıyın.» dedi Kapitolina Matveyevna.

Kendi kendine karşı acımayla coşan Pavel Nikolayeviç karısına ve oğluna baktı, Mita'nın yardım için uzanan elini reddetti, trabzana tutanarak merdiveni çıkmaya başladı. Kalbi deli gibi atıyordu; yalnızca merdiveni çıkmak için sarfettiği güçten değildi bu. Merdiveni — nasıl demeli? — • darağacma tırmanan bir idam mahkûmu gibi çıkıyordu.

Pavel Nikolayeviç'in yiyecek çantasını kaparak önden koşan hastabakıcı, Maria adlı birine seslendi; daha Pavel Nikolayeviç birinci kat merdivenlerini çıkmazdan önce Mita yandan merdivenleri inmiş, Kapitolina Matveyevna'ya kocasının burada nasıl bakılacağını göstererek, koğuştaki kalmıştı.

Pavel Nikolayeviç ağır ağır yalnızca eski yapılarda gö

rülen türden geniş, uzun bir sahanlığa ulaştı. Sahanlıkta dolu iki yatak vardı. Yanlarında ufak dolapları olmasına rağmen karyolalar, merdivenlerdeki gidiş gelişi kesmiyordu. Hastalardan birinin durumu çok ağırdı; bitkindi, oksijeni emercesine içine çekiyordu.

Hastanın umutsuz yüzüne bakmamaya çalışarak Rusa- nof döndü, üeriye bakarak yürüdü, ikinci kat merdivenlerinin sonunda cesaretlendirici birşey bulamadı. Hastabakıcı Maria oradaydı, ikona benzeyen esmer yüzünü ne bir gülümseme, ne de bir hoşnutluk kapladı. Uzun, ince ve dimdik, bir asker gibi bekliyordu. Derhal öne düşerek üst sahanlığı geçti. Bu sahanlığa birçok kapı açılıyordu. Pavel Nikolayeviç aralık duran her kapıdan hastalarla dolu karyolalar görüyordu. Penceresiz bir köşede hastabakıcının masası vardı; üzerinde sonsuza dek aydınlatan bir masa lâmbası ve ilk yardım malzemesiyle, enjektörler duruyordu, duvarda; buzlu camı üzerinde Kızıl Haç işareti bulunan ilâç dolabı asılıydı. Bunun gerisinde, karyolalar uzanıyordu Maria kemikli uzun parmağıyla işaret ederek, «pencereden sonra ikinci karyola,» dedi.

Maria, koğuştan çıkmak için sabırsızlanmaya başlamıştı bile; hastanenin herkes üzerinde uyandırdığı o hoşnutsuzluk; hiç kimse durmaz, hiç kimse iki çift lâf etmez.

Koğuşa açılan çift kanatlı kapı ardına kadar açık tutulurdu ama yine de Pavel Nikolayeviç, eşiği geçerken, nemli küf kokularıyla karışık bir havayla karşılaştı; kokulara karşı olan hassaslığı onun bu havaya dayanabilmesini güçleştiriyordu.

Karyolalar birbirlerine çok yakındı. Duvara dayatılmışlardı, aralarındaki küçük komodinler onları birbirlerinden ayırıyordu; odamn ortasındaki geçit ancak iki kişinin geçebileceği kadardı.

Bu geçitte; çizgili pijama giymiş, geniş omuzlu, tıknaz yapılı bir adam duruyordu. Bütün boynu hemen hemen kulak memelerine kadar sımsıkı, kat kat sarılmıştı. Beyaz sargı bezlerinin sıkılığı gür kahverengi saçlı, ağır, iri başını rahatça çevir-

meşini engelliyordu.

Hasta, boğuk bir sesle kendisini yatakta dinleyen başka bir hastayla konuşuyordu. Rusonof içeri girince geçitteki hasta başı sımsıkı yapıştırılmış, hareketsiz gibi görünen gövdesiyle döndü, Rusonof'a ilgisizce baktı.

«İşte bir kanserli daha geldi,» dedi.

Pavel Nikolayeviç bu senli benliliğe karşılık vermeyi gerekli bulmadı. Bütün odanın kendisine baktığını hissediyordu ama bu yabancı yüzlere bakarak karşılık vermeyi, hattâ merhaba demeyi bile istemiyordu. Yalnızca kahverengi saçlı hastaya yoldan çekilmesi için işaret etti. Hasta Pavel Nikolayeviç'in geçmesine izin verdi; sonra aynı şekilde başı omuzlarına yapı- şıkmiş gibi bütün gövdesiyle dönerek Rusonof'un karşısında durdu.

«Dinle, arkadaş, seninki ne cins kanser?» diye boğuk bir sesle sordu.

Bu sırada yatağına varmış olan Pavel Nikolayeviç'in üzerinde bu soru sinirlendirici bir etki yaptı. Küstah adama baktı; öfkesini kontrol altında tutmaya çalıştı (ama omuzları titriyordu) karşılık verdi:

«Hiç bir şey kanseri. Bende kanser yok.»

Kahverengi saçlı adam burnundan soluyarak, bütün koğuşun duyabileceği bir sesle kararını bildirdi:

«İşte bir aptal daha! Onda kanser yoksa niçin buraya koydular?»

İKİNCİ BÖLÜM

Koğuşta o ilk akşamın birkaç saati Pavel Nikolayeviç'in dehşete kapılmasına yetti.

Tümörün - beklenmedik, duygusuz, hiç kimseye yararı dokunmayan - sert şişkinliği, onu, oltanın balığı çekişi gibi bu dar, perişan, yayları gıcırdayan, şiltesi incecik karyolaya fırlatıp atmıştı. Merdivenin altındaki depoda pijamalarını giyerek karısı ve oğluyla vedalaşıp bu koğuşa gelmek için merdivenleri çıkar

çıkamaz eski anlamalı, düzenli hayatı yüzüne kapı gibi çarpılıp kapanmış; yerini tümörün kendisinden de daha korkunç olan bir hayat almıştı. Artık bakmak için hoş ve dinlendirici nesneler seçemezdi; şimdi görünüşte eşit düzeyde olduğu sekiz hasta kişiye bakmak zorundaydı; solmuş, yıpranmış şurası burası yamalı, hemen hemen hepsi de üzerlerine uymayan beyazlı, pem- beli pijamalar giymiş sekiz hasta. Artık dinleyeceği şeyleri de seçemezdi; bu cahil kişilerin sıkıcı, Pavel Nikolayeviç'i ilgilendirmeyen ya da etkilemeyen konuşmalarını dinlemek zorundaydı. Seve seve onlara özellikle kahverengi saçlı, koca kafalı, genç olmamasına rağmen ilk adı Yefrem diye çağrılan, sinir bozucu adama susmalarını emredebilirdi. Yefrem karyolasında yatmıyordu. Arada sırada ıstırapla yüzünü buruşturuyor, başını elleri arasına alıyor, sonra yeniden dolaşmaya devam ediyordu. Bir seferinde Rusanof'un karyolasının yanında durdu, Bükülmeyen gövdesiyle karyolanın ayak ucundan ona doğru uzandı, geniş, çiçek bozuğu yüzünü eğerek onu uyardı:

«Bu son, profesör. Evine dönmiyeceksin. Anladın mı?» Koğuş çok sıcaktı. Pavel Nikolayeviç örtülerin üzerinde; pijamaları ve tyubeteika'sıyla yatıyordu. Gözlüğünün yaldızlı çerçevesini düzeltti, Yefrem'e nasıl yapılacağını çok iyi bildiği sert bir bakışla baktı. Karşılık verdi:

«Benden ne istediğini anlamıyorum, yoldaş. Niçin beni korkutmaya çalışıyorsun? Sana hiç bir şey sormadım ki?»

Yefrem yalnızca öfkeyle soludu (Pavel Nikolayeviç, Yefrem'in salyasının çarşaflara akmasından korktu.)

«İster sor ister sorma evine dönmiyeceksin. Gözlüklerinle yeni pijamanı evine yollasan iyi olur.»

Bu kaba davranıştan sonra Yefrem katı gövdesini doğrulttu; gezinmesini sürdürdü; kaygılı bir adamdı o.

Pavel Nikolayeviç elbette onun sözünü kesip haddini bildirebilirdi ama bunu yapabilmek için alışık olduğu irade gücünü kendinde bulamamıştı; iradesi zayıflamıştı, sargılar içindeki şeytanın sözleri iradesini daha da azaltmıştı. Pavel Nikolayeviç'in desteğe ihtiyacı vardı. Oysa bir çukura itilmişti. Birkaç saat içinde Rusanof; hayattaki bütün düzenini, onurunu, gelecek için plânlarını yitirmiş, yarın ne olacağını bilmeyen, 76 kiloluk, sıcak, beyaz bir et yığı haline gelmişti.

Herhalde üzüntüsü yüzünden belli oluyordu, çünkü Yefrem

yeniden geçerken durdu, karyolanın ayak ucunda durup dostça bir tavırla konuştu:

«Eve de dönsen ne olur, uzun süre geçmeden yeniden buraya gelirsin. Kanseri insanları sever. Pençelerini bir taktı mı öldürünceye kadar bırakmaz.»

Pavel Nikolayeviç'te tartışacak güç yoktu. Yefrem dolaşmasını sürdürdü. Zaten Pavel Nikolayeviç'in çevresinde başka kim vardı ki? Ötekilerin hepsi ya baygın yatıyorlardı ya da Rus değildiler. Karşı duvar boyunca yalnız dört karyola için yer vardı; çünkü sobanın çevresindeki duvarın çıkıntısı yer kaplıyordu. Bu yataklardan biri, geçidin karşı tarafında, Rusanof'un- kiyle uç uca Yefrem'inkiydi; diğer üçünde gençler vardı — sobanın yanında esmer, çok çirkin bir çocuk, koltuk değnekli genç bir Özbek ve pencerenin yanında sapsarı yüzlü, solucan gibi incecik, yattığı yerde kıvranıp inleyen biri, Pavel Nikolayeviç'in solundaki aynı sırada iki Orta Asyalı yatıyordu. Kapıya yakın bir yerde; saçları kısacık kesilmiş kitap okuyan bir Rus vardı. Pavel Nikolayeviç'in sağındaki son yatakta, pencere yanında da Rus'a benzeyen biri vardı ama öyle barbar bir görünüşteydi ki komşuluğu sevinç uyandıracak gibi değildi. Sert görünüşü, herhalde, ağzının köşesinden başlayıp sol yanağını geçip hemen hemen boynuna kadar uzanan yara izinden üeri geliyordu; belki de karışık, kabarık duran siyah saçlarından ötürüydü; belki de yalnızca sert, kaba ifadesindendi. Bu zorba da kültüre düşküncü; bir kitabı bitirmek üzereydi.

Tavandaki iki parlak elektrik lâmbası yakılmıştı bile; dışarıda hava kararmaktaydı. Akşam yemeklerini bekliyorlardı.

«Burada yaşlı bir adam var» diye Yefrem inatla konuştu, «kendisi aşağıdaki yatakta, yarın ameliyat edilmeyi bekliyor. 1942 yılında ondan küçük bir tümör aldılar; birşeyi olmadığını, gidip keyfine bakmasını söylediler.» Yefrem'in sözcükleri neşeliydi ama sesi, ameliyat edilmiş birkişinin sesiydi. «On üç yıl geçti. Adam hastaneyi falan unuttu, içti, kadınlarla düşüp kalktı, çapkın kuşun biridir, görürsün onu. Ama şimdi öyle bir kanser ki!» Yefrem keyfinden kıkır kıkır gülecek haldeydi. «Tümör öyle büyük ki, adam ameliyat masasından dosdoğru morga gidebilir.»

«Pekâlâ! Ameliyatların bu sıkıcı sonuçları üzerine konuşmak yeter!» Pavel Nikolayeviç, Yefrem'i elini sallıyarak uzaklaştırdı, arkasını döndü. Ama kendi sesini tanıyamamıştı; kulaklarına öyle zayıf, öyle yakımlı gelmişti ki.

Herkes susmuştu. Karşı sırada, pencerenin altında yatan zayıf, kıvranan genç, oturmaya, gerinmeye çalışınca Pavel Nikolayeviç olduğu yere sindi; genç döndü, dizlerini göğsüne çekti, rahat bir oturma şekli bulamayınca başını yastık yerine yatağın ayak ucuna koydu. Alçak perdeden inliyordu ama mimikleri, kıvrınmaları; ne kadar acı çektiğini anlatıyordu.

Pavel Nikolayeviç ondan öte tarafa dönüp ayaklarını terliklerinin içine soktu, ilgisizce karyolasının yanındaki içinde sımsıkı sarılmış yiyecek paketinin, üst çekmecedeki tuvalet eşyasının, elektrikli traş makinesinin durduğu küçük dolabın kapaklarını açıp kapayarak incelemeye başladı.

Yefrem dolaşmasına devam ediyordu. Kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuştu; arada sırada acıyla titriyor, ıstırabı bir ağıt ya da türkü tekrarıymış gibi mırıldanıyordu:

«Kötü durumdayız! Kötü, kötü bir durum.»

Pavel Nikolayeviç'in arkasından hafif bir ses çıktı. Dikkatle döndü; çünkü boynunun her hareketi acı veriyordu; komşusu zorbanın bitirdiği kitabın kapağını kapadığını, kitabı büyük, sert, kaba elleri arasında evirip çevirdiğini gördü. Kitabın şimdiden solmaya başlamış koyu mavi cildi ve sırtı üzerinde yazarın imzası vardı. Ama Pavel Nikolayeviç adı çıkartamadı, zorbaya sormak da istemedi. Komşusuna bir ad takmıştı; ahmak adam anlamına gelen Ogloyed.

Ogloyed kitaba ters ters baktı. Bütün koğuşun duyması için yüksek sesle konuştu;

«Demka bu kitabı kitaplıktan kendisi almamış olsaydı, bize bunu bile bile yolladıklarına yemin edebilirdim.»

«Demka'dan ne haber? Ne kitabı?» diye sordu kapının yanında yatan genç, o da kitap okuyordu.

Ogloyed, Yefrem'in başının geniş ve düz arkasına baktı (Yefrem'in saçları uzun bir süreden beri kesilmediğinden sargıların üzerine kadar uzanmıştı.) «Bütün kenti de arasanız böyle bir balon bulamazsınız,» dedi. Sonra Yefrem'in sert yüz hatlarına bakarak, «Yefrem!» dedi, «homurdanmayı kes. Şu kitabı al, oku.»

Yefrem hemen durdu; kitaba ilgisiz ilgisiz baktı.

«Niçin? Niçin okuyayım, yakında hepimiz ölecek olduktan sonra?»

Ogloyed'un yüzündeki yara izi seyirdi.

«İşte bu yüzden acele etmen gerekiyor ya, çünkü yakında öleceksin.»

Kitabı Yefrem'e uzattı. Ama Yefrem kıpırdamadı. «Çok kaim. Okumak istemiyorum.»

«Derdin nedir, okuma yazma bilmiyor musun?»

«İşe bak ki ben çok okumuş bir adamım. Gerekirse çok bilgili olmasını bilirim.»

Ogloyed pencere pervazında kalem aradı, kitabın fihristini açtı, şöyle bir baktı, birçok adı işaretledi.

«Korkma, bu hikâyeler kısa,» diye mırıldandı, «işte, sana bir kaç tane seçtim. Bir dene. Hastasın, herşeyden bıktın, durmadan yakmıyorsun. Oku.»

«Yefrem hiç bir şeyden korkmaz!» Yefrem kitabı aldı. Yatağının üstüne fırlattı.

Akhmadzhan, genç bir Özbek, koğuşun en neşeli kişisi tek bir koltuk deyneğiyle kapıdan zıplaya zıplaya girdi. Bildirdi:

«Savaş için kaşıklarınızı hazırlayın.»

Sobanın yanındaki esmer hasta doğruldu:

«Yemek geliyor, çocuklar!»

Beyaz giysili bir hizmetçi kız omuzlarının üzerinde kocaman bir tepsiyle göründü. Tepsiyi indirdi, önünde tutarak yatakların çevresinde dolaşmaya başladı. Pencerenin yanındaki ıstırap içindeki hastadan başka hepsi doğruldular, tabaklara uzandılar. Kendisinininkini, dudağının üzerinde hiçbir sargıyla gizlenmemiş bir yara bulunan iri kemikli Kazak'la paylaşan Demka'dan başka, hepsinin birer küçük masası vardı.

Şu anda Pavel Nikolayeviç'in hiç iştahı yoktu; evde pişmiş kendi yiyeceğine bile. Üstelik kare şeklindeki sarı, peltemsî sal- çalı irmik helvasından ibaret yemeğin ve kirli, sapı iki yerinden bükülmüş mat alüminyum kaşığın görünüşü bile ona acı acı nerede olduğunu, bu hastaneye yatmaya razı olmakla nasıl bir hata işlediğini hatırlatıyordu.

Oysa inleyen adamdan başka hepsi iştahla yemeklerini yediler. Pavel Nikolayeviç tabağı eline almadı; tırnağıyla tabağın kenarına vurarak onu kime vereceğini kararlaştırmak için çevresine bakındı. Bazıları ona yan, dönmüşlerdi; bazıları da arkalarını. Kapıdaki adam ona baktı.

Pavel Nikolayeviç, «senin adın ne?» diye sordu. Sesini yükseltmeden, herif dinlemek zorundaydı.

Kaşıklar gürültü yapıyordu ama, adam kendisine hitap edildiğini anladı, istekle karşılık verdi:

«Proshka... Yani Prokofy Semyoniç.»

«Al bunu.»

«Alırım, neden almıyayım?» dedi Proshka koyu bir Ukrayna şivesiyle. Geldi, tabağı aldı. «Teşekkürler.»

Çenesinin altındaki şişliği hisseden Pavel Nikolayeviç, birdenbire, koğuşun en ağır hastalarından biri olduğunu anladı. Dokuz kişiden yalnızca biri, Yefrem, sargılıydı; hem de tam Pavel Nikolayeviç'i ameliyat edecekleri yer sargılıydı. Yalnızca biri büyük bir ıstırap içindeydi. Yalnızca iri yarı, ondan bir yatak ötede yatan Kazak'ta yara vardı. Genç Özbek koltuk değ- neğiyle yürüyordu ama değneğe dayanmıyordu bile. Diğerlerinin görünür bir şişleri, bozuklukları yoktu; sağlıklı görünüyorlardı. Özellikle Proshka: hastanede değil de bir tatil köyündey- miş gibi pembe pembeydi; tabağını iştahla temizliyordu. Oglo- yed'in yüzü solgundu ama rahatça gezinebiliyor, neşeli neşeli konuşuyordu; hizmetçi kızı öyle heyecanla selâmlamıştı ki Pavel Nikolayeviç'in aklına; onun numara yaptığı, ülkede hastalara parasız yemek verildiği için bundan yararlandığı geldi.

Oysa Pavel Nikolayeviç'in tümörünün şişliği başına vuruyor, sağa sola dönmesini engelliyor, her saat bir parça daha büyüyor; bu arada doktorlar zamanın geçip gitmesine hiç önem vermiyorlardı. Öğleden beri buradaydı ama onu muayene ya da tedavi etmeye, ilâç vermeye hiç kimse gelmemişti. Doktor Dontsova tedavinin kaçınılmaz olduğu gerekçesiyle onu buraya giimeye kandırmıştı. Doktor Dontsova son derece sorumsuz ve canicesine savsak davranmıştı. Rusanof ona güvenmiş, Moskova'ya telefon edeceği, bir uçağa atlayıp oraya gideceği yerde bu pis, kalabalık, küf kokulu koğuşta değerli zamanını harcamıştı.

Yaptığı hatayı anlaması, sinirlerini bozan gecikme, boynundaki tümörün yarattığı ruh çöküntüsünü daha da arttırdı; Pavel Nikolayeviç o hale geldi ki kaşıkların tabaklara sürtünmesinden çıkan tıkırtılara, demir karyolaların görünüşüne, kaba çarşafıara, duvarlara, elektrik ışığına ve hastalara dayanamaz oldu. Kendini bir tuzağa düşürülmüş hissediyor, sabaha kadar kesin hiçbir davranışta bulunamayacağını anlıyordu.

Yatağına uzandı; Öyle mutsuzdu ki, evden getirdiği havluyla, ışığı ve çevresindekileri görmemek için gözlerini kapattı. Dikkatini başka yana çekmek için kendini, evini düşünmeye, şimdi ailesinin ne yaptığını hayal etmeye verdi. Şu anda Yura trendeydi, hayata atılıyordu, mücadele etmeliydi. Kendini beğendirmesi çok önemliydi ama Yura bu işi hiç beceremezdi. Herşeyi altüst eder, kendini küçük düşürürdü. Üniversitenin

tatile girdiği dönemde Avieta, Moskova'da kalmıştı; gezip eğleniyor, tiyatroya gidiyor dünyayı görüp tanıyor, nevin ne olduğunu öğreniyor, belki de yeni yeni ilişküler kuruyordu; bunlar mesleği için herşeyden daha önemliydi. Avieta artık üniversitenin son sınıfındaydı; hayatta iyi bir başlangıç yapması gerekiyordu; uzaklara erişen amaçları ve geniş bir kavrama gücü vardı; gerçek bir gazeteciye, çok, çok zekiydi, elbette Moskova'ya gitmesi gerekiyordu. Burada Avieta'nın kanatlarını açıp uçabileceği genişlikte bir alan yoktu. Ailedeki herkesten daha yetenekli daha zekiydi. Pavel Nikolayeviç kızının kendisinden daha parlak ve akıllı çıkmasına içtenlikle seviniyordu. Avieta yeteri kadar tecrübeli değildi ama her- şeyi süratle kavırdı! «Lavrik, haylazın biriydi; dersleri şöyle böyleydi ama spor alanında büyük bir yetenektir. Riga'ya yarışmaya yollanmış, oradaki bir otelde kalmıştı; büyük bir adam gibi. Şimdiden araba kullanıyordu. Yardımcı Silâhlı Kuvvetler Örgütü'nde direksiyon dersleri veriyorlardı. İkinci dörtte bir dönemde iki kırık not almıştı; şimdi bunu düzeltmek zorundaydı. Maika okula sabahları gidiyordu; şimdi eve dönmüş, belki de piyanosunun başına oturmuştu. (Ailede piyano çalmasını ilk öğren Maika'ydı.) Köpek Dzhulbars holdeki halının üstünde yatıyordu. Geçen yıl boyunca Pavel Nikolayeviç her sabah köpeği gezmeye çıkarmıştı. Pavel Nikolayeviç'in sağlığı için çok yararlıydı bu gezintiler. Şimdi bu işi Lavrik yapacaktı. Lavrik köpeği yanından gelip geçenlerin üzerine saldırtma- ya, sonra da: korkmayın, köpeği tutuyorum! demeye bayılırdı.

Oysa birkaç gün içinde, bu birbirine bağlı, iki küçük, iki büyük çocuğu, son derece düzenli hayatları, hiç bir şey esirgenmeden döşenmiş tertemiz evleri olan bu aile tümörün öteki yanında yokolup gitmişti. Artık ne kadar kaygılanırlarsa kaygılsınlar, ne kadar ilgi gösterirlerse gösterebilirler hattâ ne kadar ağlarsa ağlasınlar tümör Pavel Nikolayeviç'i onlardan bir duvar gibi ayırıyordu; şimdi tümörün öteki yanında Pavel Nikolayeviç yapayalnızdı.

Aile yuvasını düşünmek de onu rahatlatmadı, bu kez Pavel Nikolayeviç memleket sorunlarını düşünerek kendini meşgul etmeye çalıştı. En Yüksek Sovyet Toplantısı Cumartesi günü başlıyordu. Şimdi bundan daha önemli birşey yoktu. Bütçe , kabul edilecekti. Yüz kızartıcı Paris anlaşmaları; İtalyan, Fransız ve Batı Alman parlâmentolarında konuşulmaya devam edi-

yordu. Formoza boğazlarında silâhlar konuşuyordu... Evden hastahaneye gelmek için çıktığı sırada radyo; endüstri üzerine uzun bir rapor veriyordu. Burada, odada, bir radyo bile yoktu; koridorda da. Ne parlak bir durumdu ya! Hiç olmazsa Pravda gazetesinin düzenli gelmesini sağlamalıydı. Bugün uzun endüstri raporu, yarın et ve diğer canlı hayvan üretiminin arttırılması üzerine bilgi verilecekti. Evet! Ekonomi hızla geliyordu hükümette ve ekonomik bölümlerde büyük değişiklikler olacaktı.

Pavel Nikolayeviç bölgede ve eyalette yeniden örgütlenmelerin ne şekilde olacağını şimdiden hayal edebiliyordu. Bu yeniden örgütlenmeler onun için daima bir heyecan kaynağı olmuş, onu günlük işlerden kısa bir süre de olsa uzaklaştırmıştı; memurlar birbirlerine telefon ediyorlar, buluşuyorlar, ihtimalleri tartışıyorlardı. Yeniden örgütlenme ne yöne giderse gitsin, ba- zan herşeyi altüst etmesine rağmen, Pavel Nikolayeviç de dahil hiç kimse mevkiini kaybetmiyor, aksine yükseliyorlardı; daima böyle oluyordu.

Bu düşünceler ne Pavel Nikolayeviç'i oyaladı ne de maneviyatını güçlendirdi. Boynundaki basıncı hissediyordu: duygusuz, sessiz tömür şişiyor, bütün dünyayı gölgeliyordu. Yine bütün bunlar bütçe, Paris Anlaşmaları, ağır endüstri ve canlı hayvan ürünleri — şişliğin öteki ^anındaydı; Pavel Nikolayeviç diğer yanda yatıyordu. Tek başına.

Kulağına tatlı bir kadın sesi çalındı. Bugün Pavel Nikolayeviç'i hiç bir şey neşelendiremezdi ama bu ses çok tatlıydı. Kadın «derecelere bakma zamanı,» dediğinde sanki şekerleme dağıtacağını bildirir gibiydi. Rusanof, yüzündeki havluyu kaldırdı. Dirseklerine dayanıp doğruldu. Ne zevk! Gelen asık suratlı, esmer Maria değildi. Vücudu biçimli, zarif bir genç kadındı. Eşarbını üçgen şeklinde bağlamamış, doktorlarmki gibi bir kep takmıştı; altın gibi saçları vardı.

Pencere yanındaki genç adamın karyolasının yanma gelince neşeyle, «Azovkin! Azovkin!» diye seslendi. Azovkin öncekinden daha iki büklüm bir durumda yatıyordu. — Yüzünü yatağa çaprazlama koymuştu; yastığı karnına bastırmıştı; çenesini bir köpek gibi şilteye gömmüştü. — Karyolanın ayak ucundaki parmaklıklardan bir kafesdeymiş gibi bakıyordu. Kasılmış yüzünde ıstırap dolu bir anlam belirdi. Bir kolu yere sarkmıştı.

«Haydi, kendini toparla!» dedi hastabakıcı. «Termometreyi

--24--

kendin al. Yeterince güçlüsün.»

Azovkin kolunu yerden kovayı kuyudan çıkarırmış gibi çekti, termometreyi aldı. Öyle zayıf, ıstırabına öyle gömülmüş ki on yedi yaşmdan fazla olmadığına inanmak güçtü.

Azovkin, «Zoya,» diye yakardı, «bana bir sıcak su şişesi ver.»

«Kendi kendinin düşmanısın Azovkin,» dedi Zoya sert sert, «sana sıcak su şişesi veriliyor. Ama şişeyi iğne yerine koyacağına midenin üzerine koyuyorsun.»

«O zaman kendimi daha iyi hissediyorum,» diye Azovkin acınacak bir tavırla ısrar etti.

«Öyle yapmakla tümörü daha kötü hale getirdiğini söylediler Ankoloji koğuşunda sıcak su şişesi kullanılmaz. Yalnız senin için bir tane aldık.»

«Ben de sana iğne yaptırtmam.»

Oysa Zoya artık onu dinlemiyordu. Ogloved'in boş karyolasına vuruyordu.

«Kostoglotof nerede?» diye sordu.

Nereden biliyorsun? Taktığım ad ona nasıl da uymuş diye düşündü Pavel Nikolayeviç.

Kapıdaki Damka, «sigara içmeye gitti,» dedi. Hâlâ kitap okuyordu.

«Sigara içe içe mezara gidecek,» diye Zoya homurdandı.

Şu genç kızlar ne kadar narin oluyorlar! Pavel Nikolayeviç Zoya'nın uzun kıvrımlı vücuduna, hafifçe fırlak gözlerine zevkle, benliksiz bir hayranlıkla baktı; sakinleştiğini hissetti. Zoya termometreyi gülümsiyerek uzattı. Şişkinliğin bulunduğu yanda duruyordu. Ama gözünü hafifçe kırparak olsun dehşete kapıldığını, ya da önceden böyle bir şey görmediğini belli etmedi.

«Bana hiç ilâç yazılmadı mı?» diye sordu Rusanof.

«Henüz yazılmadı,» dedi Zoya özür diler gibi.

«Ama neden? Doktorlar nerede?»

«Evlerine gittiler.»

Zoya'ya kızamazdı ama tedavi edilemediği için birinin suçlanması gerekiyordu. Sonra harekete geçmeliydi! Rusanof hareketsizlikten, sorumsuz kişilerden nefret ederdi. Zoya derecesine hakmaya gelince sordu :

«Umumi telefon nerede? Oraya nasıl gidebilirim?» Ne de olsa Ostapenko üe hemen şimdi konuşmaya karar verebilirdi! Telefon etmek düşüncesi bile Pavel Nikolayeviç'in alışıktı oldu

ğu dünyayı yeniden canlandırdı; cesaretini de. Kendini bir kez daha bir savaşçı gibi hissediyordu.

«Derece, 37» dedi Zoya gülümsüyerek. Karyolanın ayak ucunda asılı duran derece kartına ük işareti koydu. «Telefon, kayıt odasında. Ama şimdi oraya gidemezsiniz. Ayrı bir bölümde.»

«Özür dilerim, küçükhanım,» dedi Pavel Nikolayeviç doğrularak. Sert bir sesle konuştu. «Bir hastane nasıl telefonsuz olur? Ya bir şey olursa meselâ bana?»

«Dışarı koşar, telefon ederiz,» dedi Zoya sükûnetle.

«Ya hava fırtınalı, yağmurlu olursa?»

Zoya öteki hastanın, yaşlı Özbek'in yanına gitmişti bile. Kartını işaretliyordu.

«Gündüzleri dışarı çıkmadan doğrudan doğruya telefona gideriz. Oysa o bölüme giden koridor şimdi kilitli.»

Zoya alımlı bir kadın olduğu kadar küstahtı da; Pavel Ni- kolayeviç'e daha fazla aldırış etmeden Kazak'ın yanına gitti. Pavel Nikolayeviç onun arkasından bakarak istemiye istemiye sesini yükseltti :

«O halde başka bir telefon olmalı! Olmalı!»

Zoya, «var,» diye Kazak'ın karyolasının başından seslendi, -«o da başhekimin bürosunda.»

«Öyle mi?»

«Demka, 36,9. Başhekimin bürosu kapalı. Nizamettin Bah- ramoviç hiç hoşlanmaz...»

Akla yakındı bu; elbette hiç kimse yokluğu sırasında bürosuna girilmesinden hoşlanmazdı. Ama hastanede durumu ayarlamaları gerekirdi...

Bir an için dış dünyaya açılan kapı aralanmış, şimdi yeniden kapanmıştı. Çenesinin altındaki yumruk büyüklüğündeki şişlik yine bütün dünyayı ona kapamıştı.

Pavel Nikolayeviç aynasına uzandı; baktı. Of; yumru ne kadar şişmişti! Başkalarının bakışlarına bile iğrenç görünüyordu tümör, kendi bakışlarına daha da çirkin geliyordu! Böyle şeyler nasıl oluyordu? Çevresindeki hiç kimsede böyle bir şey yoktu. Kırk beş yıllık yaşaması boyunca Pavel Nikolayeviç hiç kimsede böyle canavarca bir şey görmemişti.

Pavel Nikolayeviç'de bir sakatlık vardı. Tümörün daha çok büyüyüp büyümediğini kararlaştırmaya çalışmadı. Aynayı kaldırdı. Evden getirdiği yiyecekten bir parça çıkarıp yedi.

En sevimsiz iki kişi, Yefrem'le Ogloyed, koğuştta değildi

ler; dışarı çıkmışlardı. Pencere yanında yatan Azovkin başka bir şekilde kıvrılmıştı, ama artık inlemiyordu. Diğerleri sessizdi. Sayfaların çevrildiğini duyuyordu. Birkaçı uyumuştı. Artık uyumak Rusanof'un sırasındı. Geceyi kısaltmak, düşünmemek için, sabahleyin doktorları bir güzel azarlamak için.

Bornozunu bir kenara koydu; çarşafı üzerine örttü, Türk havlusunu başının üzerine yerleştirdi, uyumaya çalıştı.

Oysa sessizlikte en küçük bir ses bile daha belirli ve daha sinir bozucuydu. Bir yerde birinin fısıldadığını duydu. Sanki kulağının dibinde konuşuluyor gibiydi. Yüzündeki havluyu yırtar gibi çekti, boynunun acımaması için dikkatle doğruldu, fısıldıyarak konuşanın, komşusu Özbek olduğunu anladı; uzun boylu, zayıf, küçük sivri sakallı, başına yıpranmış kah-verengi başlık giymiş, arap denecek kadar esmer bir adam.

Elleri başının altında sırtüstü yatıyor, tavana bakıyor, fısıldıyordu; ihtiyar budala dua mı ediyordu?

«Hey! Aksakal!» diye seslendi Rusanof. Sözcüğü «saz şairi» anlamına kullanmıştı. Parmağını ona doğru salladı. «Kes! Beni rahatsız ediyorsun!»

Aksakal sustu. Rusanof tekrar yattı, yüzünü örttü. Ama uyuyamıyordu. Şimdi onu uyutmayan şeyin tavanadaki iyice gölgelendirilmemiş iki çıplak ampul olduğunu anlamıştı. Havlunun gerisinden bile ışığı farkediyordu. Pavel Nikolayeviç homurdandı, bir kez daha dirseklerinin üzerinde, yine tümörü rahatsız etmemeye çalışarak doğruldu.

Proşka, elektrik düğmesinin yakınındaki karyolasının başucunda duruyordu. Soyunmak üzereydi.

«Delikanlı! Işığı söndür!» diye emretti Pavel Nikolayeviç.

«Sırası değil, henüz ilaçları getirmediler,» dedi Proşka bozuk bir Rusçayla. Yine de eli elektrik düğmesine doğru uzanmıştı.

Rusanof'un arkasından Ogloyed, «Işıkları söndür demekle ne kastediyorsun?» diye atıldı, «kendine gel. Koğuşta bir tek sen yoksun.»

Pavel Nikolayeviç doğrulup oturdu, gözlüklerini taktı; sakınarak döndü. Altındaki karyola gıcırdadı.

«Bana bak, daha nazik konuş!»

Kaba Ogloyed çarpık yüzünü buruşturdu; alçak sesle karşılık verdi :

«Kendini bu kadar beğenme! Ben senin işçilerinden biri değilim.»

Pavel Nikolayeviç ona utandırıcı bir bakışla baktı. Ama bunun Ogloyed üzerinde hiçbir etkisi olmadı.

Rusanof resmi görüşmelere girişti. «Pekâlâ niye ışık istiyorsun?»

«Haddini bildirmek için,» dedi Kostoglotof.

Bu koğuşun havasını yeteri kadar içine çekmiş olmasına rağmen Pavel Nikolayeviç nefes almakta güçlük çekti. Bu serseri derhal hastaneden atılmalı, işe konmalıydı. Oysa Pavel Nikolayeviç'in harekete geçecek olanakları yoktu. (Hastane yetkilileriyle Ogloyed üzerine konuşmayı unutmamalıydı.)

«Okumak ya da başka bir şey yapmak isterseniz koridora çıkabilirsiniz,» dedi Pavel Nikolayeviç dürüstlikle, «niçin herkes için karar vermeyi kendi üzerinize alıyorsunuz? Burada çeşit çeşit hasta var. Aradaki farkları görmelisiniz.»

Bir başkası, «Onlar farkları görürler, meraklanma» dedi, «senin için göğüs kabartıcı bir ölüm Uânı yazarlar.» — şu, şu yıldan beri Parti Üyesi. — «Ama önce bizim hakkımızdan gelirler.»

Pavel Nikolayeviç şimdiye kadar böyle bir serkeşlikle ne karşılaşmıştı; ne de böyle bir şey hatırlıyordu. Bu konuda ne yapılması gerektiğini de düşünemiyordu. Kadın hastabakıcıya yakmamazdı elbette. Şimdilik yapabileceği tek şey bu konuşmaya elinden geldikince ağırbaşlılıkla son vermektir. Pavel Nikolayeviç gözlüklerini çıkardı, yattı, tekrar yüzünü havluyla örttü.

Razı olup bu hastaneye geldiği için pişmanlık ve öfkeden çıldıracaktı. Yarın buradan çıkarsa geç kalmış sayılmazdı. Saati, zamanın dokuza gelmek üzere olduğunu gösteriyordu. Evet, herşeyi sineye çekmeye karar vermişti. Er-geç hepsi yatacaklardı.

Oysa yatakların arasında yeniden kıpırtı, sarsıntı sesleri duyuldu. Koğuşa dönen Yefrem'in çıkardığı gürültüyü bu elbette. Eski döşeme tahtaları Yefrem'in ayakları altında yaylanıp gıcırıyor, sarsıntı; yataktan yastıktan geçip Rusanof'a erişiyordu. Oysa Pavel Nikolayeviç hiç bir şey söylememeye, dayanmaya karar vermişti.

Halkımızda kabalık ne kadar derinlere kök salmıştı! Onları oldukları yerde sonsuza dek tutan bu kabalığın ağırlığıyla yeni topluma nasıl sokulabilirlerdi?

Gece sonsuza kadar uzadı. Hastabakıcı birine ilâç, diğerine pudra, bir üçüncüsüne ve dördüncüsüne iğne- getirerek bir,

iki, üç, dört kez geldi. Azovkin iğne yapılmaması için yakındı», iğne yerindeki şişliği indirmesi için sıcak su şişesi vermeleri için yalvardı. Yefrem aşağı yukarı, durmamacasma gezindi. Akhmadzhan üe Proşka yattıkları yerden konuşmaya giriştiler. Koğuş ancak şimdi canlanmıştı, içindekilerin hiç bir rahatsızlığı ya da üzüntüsü yok gibiydi. Demka büe yatıp uyumadı. Gelip Kostoglotof'un yatağına oturdu ve orada, tam Pavel Nikolayeviç'in kulağı dibinde konuşup durdular.

«Zamanım olduğu kadar okumaya çalışırım,» dedi Demka, «Üniversiteye girmek isterdim.»

«Güzel. Ama öğretimin seni daha yetenekli yapmıyacağı- nı hatırla.»

(Ogloyed bu delikanlıya ne öğretiyordu.)

«Daha yetenekli yapmak demekten kastin nedir?»

— Söylediğimi kastediyorum.»

«Ne yapar?»

«Hayat.»

Demka bir an sustu. Sonra karşılık verdi :

«Seninle aynı düşüncede değilim.»

«Birliğimizde bir komser vardı, daima şöyle söylerdir (Okula gitmek sizi daha akıllı yapmaz. Rütbe de öyle. Kişi apoletine bir yıldız taktı mı, pek büyüüp yükseldiğini sanır. Oysa yanlışdır bu,) derdi.»

«Okumayalım mı diyorsun? Aynı düşüncede değilim.»

«Gidip okuyun tabii! Ama öğretimin sizi daha akıllı yap- mıyacağımı hatırlayın.»

«Peki ne yapar?»

«Ne mi yapar? Gözlerinize güvenin, kulaklarınıza inanmayın. Üniversitenin hangi bölümüne girmek istiyorsun, Demka?»

«Karar vermedim. Tarihe gitmek istiyorum ama edebiyatı da seviyorum.»

«Peki teknik bölüme ne dersin?»

«Ha - yır.»

«Tuhaf. Bizim kuşak böyle düşünürdü. Ama bugünlerde bütün gençler teknikten hoşlanıyorlar. Sen hoşlanmıyor musun?»

«Ben... Ben toplumsal bilimlere ilgi duyuyorum.»

«Toplumsal mı? Hıh, Demka, tekniğe sarılırsan daha kolaylıkla ilerlersin. Radyo yapmayı öğrensen daha iyi olur.»

«Niçin daha kolaylıkla ilerliyeyim? Buraya iki ay kapanıp

kalırsam ikinci devrenin dokuzuncu sınıfına yetişmem gerek.»

«Ders kitapları ne âlemde?»

«Yanımda iki tane var. Uzay Geometri çok zor.»

«Uzay Geometri mi? Buraya getir kitabı!»

Pavel Nikolayeviç delikanlının gidip döndüğünü duydu.

«Evet... Kiselef'in Uzay Geometrisi, bizim okuduğumuz kitap. Paralel doğrular ve düzlemler... Bir düzlemde bir doğru, bir diğer doğruya paralelse, düzleme de paraleldir... Allahm belâsı, işte sana bir kitap! Herkes bu kadar iyi yazabilse! İnce, küçük bir kitap, değil mi? Ama içine ne çok şey sığdırılmış!»

«Bu kitabı bir buçuk yılda okuyorlar.»

«Ben de okudum bu kitabı. Bir zamanlar su gibi bilirdim.»

«Ne zaman?»

«Bakayım. Senin ikinci devreye başladığın gibi ben de dokuzuncu sınıftaydım; 1937 - 1938 yıllarında olmalı, insanın bu kitabı tekrar eline alması ne büyük şey. En çok geometri dersini severdim.»

«Sonra?»

«'Sonra' demekle neyi kastediyorsun?»

«Okulu bitirdikten sonra yani.»

«Okulu bitirdikten sonra üniversitede fevkalâde bir fakülteye girdim: jeofizik bölümüne.»

«Neredeydi?»

«Aynı yerde, Leningrad'da.»

«Evet?»

«İlk yılı tamamladım. Ama 1939 yılı eylülünde on dokuz yaşındaküerin askere alınması için bir karar çıkardılar. Beni de aldılar.»

«Sonra?»

«Sonra cephe hizmeti başladı.»

«Sonra?»

«Ve sonra... Ne olduğunu bilmiyor musun? Savaş başladı.»

«Subay miydin?»

«Hayır, çavuş.»

«Neden?»

«Çünkü herkes general olursa ortada savaşı kazanacak kişi kalmaz... 'Bir uçak düz bir çizgi üzerinde diğer bir uçağa paralel gider ve bu uçağı kesip geçerse, kesişme çizgisi...' Bak,

Demka. Seninle hergün uzay geometri çalışalım. Kitabı yutarız! ister misin?»

«isterim.»

(Buna da dayanmak, tam kulağının dibinde.)

«Sana çalışacağın yerleri gösteririm.»

«Zaman kaybediyorsun. Haydi şimdi başlayalım. Şu üç aksiyomu çözümleyelim. Aklından çıkarma, bu aksiyomlar basit görünür ama her teoremden ortaya çıkarlar. Nasıl olduğunu görmem gerek, işte ilki: eğer bir doğru üzerindeki iki nokta bir düzlem üzerindeyseler, bu doğru üzerindeki her nokta da düzlem üzerindedir. Bunu nasıl açıklarsın? Kitabı düzlem, kalem de doğru çizgi olarak kabul et, tamam mı? Şimdi yerleştirmeye çalış...»

Çalışmaya başladılar; aksiyomlar ve sonuçları üzerinde uzun bir süre tartıştılar. Pavel Nikolayeviç dayanmaya karar vermişti; gösterişli bir davranışla onlara arkasını döndü. Sonunda çalışmayı bırakıp ayrıldılar. Azovkin'e iki uyku hapı verildi; zavallı uyudu. Ama şimdi de Pavel Nikolayeviç'in karşısındaki aksakal öksürmeye başlamıştı. Işığı söndürmelerinden sonra bile Allahın belâsı aksakal öksürdü, öksürdü; öyle uzun, öyle tiksindirici, öyle öterek öksürdü ki nerdeyse boğulacaktı.

Pavel Nikolayeviç ona arkasını döndü. Havluyu yüzünden çekti. Ama koğuş tam kararmamıştı. Koridorda ışık yanıyordu; oradan sesler duydu; ayak sesleri, kovaların ve tükürük hokkalarının gürültüsü.

Uyuyamıyordu. Tümör basıncım artırmıştı. O kadar mantıklı, düzenli, faydalı bir yaşantı bu şekilde kesilsin! Kendine çok acıyordu. Dokunsalar gözyaşları boşanıverecekti.

Bunu da Yefrem sağlamaktan geri kalmadı. Karanlıkta bile durmadı; komşusu Akhmadzhan'a aptalca bir öyküyü anlatmayı sürdürdü :

«insan niçin 100 yaşma kadar yaşasın? Yaşamamalı." Şöyle oldu. Hayatı Allah dağıtıyordu. Her hayvana elli yıl verdi, yeterdi bu. İnsan en son geldi, Allah'ın ona verecek ancak yirmi beş yılı kalmıştı.»

«Çeyrek yüzyıl mı?» diye sordu Akhmadzhan.

«Tamam, insan yakınmaya başladı: «Yetmez bu» diye, Allah, «Çok bile,» dedi. insan «Hayır, yetmez.» «O halde git başkalarından iste» dedi. insan gitti; atla karşılaştı. «Bak,» dedi insan, «bana yeteri kadar ömür verilmedi. Seninkinin bir

kısmını bana ver.» «Pekâlâ, işte yirmi beş yıl al.» İnsan yoluna devam etti. Köpekle karşılaştı. «Dinle köpek, bana hayatından bir parça ver!» «Elbette veririm, al yirmi beş yıl!» İnsan yoluna devam etti. Maymunla karşılaştı. Ondan da yirmi yıl aldı. Allah'a döndü. Ve Allah, «İstedğin olsun,» dedi, «kendi işini kendin hallettin. İlk yirmi beş yılını insan gibi geçireceksin. İkinci yirmi beş yılda at gibi çalışacaksın. Üçüncü yirmi beş yılda bir köpek gibi havlıyacaksın. Ve son yirmi beş yılda herkes sana maymunmuşun gibi gülecek.»

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Zoya çalışkan, becerikli olmasına masasından yataklara, yataklardan tekrar masasına koşturmasına rağmen ışıkları söndür işaretinden önce bütün işlerini tamamlayamayacağını anlamıştı. İşleri bitirip erkekler koğuşuyla, iki kişilik kadınlar koğuşunun ışıklarını söndürmek için kendini paralıyordu. Otuzdan fazla yatağın bulunduğu kadınlar koğuşunda, hastalar ışık sönsün veya sönmessin asla anında susmuyorlardı. Birçoğu uzun bir süreden beri hastanedeydi, hastaneden bıkmışlardı, iyi uyumuyorlardı, koğuş havasızdı; daima balkon kapısının açık ya da kapalı durması üzerine tartışmalar oluyordu. Koğuşun bir ucundan öteki ucuna kadar uzayıp giden sürekli dedikodular yapılıyordu. Herşeyi tartışıyorlardı —fiyatlar, yiyecek, eşya, çocuklar, kocalar, komşular ve daha gizli konular — ve konuşma genellikle gece yarısına, saat bire kadar sürüyordu.

Üstelik bugün nöbetçi hademe Nelly'di. Yerleri fırçalaması ebediyet kadar uzun bir zaman alıyordu. Nelly; dolgun dudaklı, kaim başlı, iri kalçalı şamatacı bir kızdı. Yerleri fırçalamaya bir hayli zaman önce başlamıştı ama yaralayamamıştı bile, çünkü her konuşmaya katılıyordu. Bu arada karyolası erkekler koğuşunun yakınındaki üst sahanlıkta olan Sibgatof kalçasının banyo edilmesini bekliyordu. Her gece yapılan bu banyolardan ve sırtından gelen kokudan utandığı için Sibgatof sahanlıkta yatmayı yeğ tutmuştu, oysa buraya gelen en eski hastalardan bile daha kıdemliydi, artık hastanenin devamlı

memuru gibi olmuştu. Zoya kadınlar koğuşundan kuş gibi geçerek Nelly'yi elinin ağırlığından ötürü azarladı, sonra ikinci kere azarladı. Ama Nelly ona karşılık verdi, daha süratli çalışmadı. Zoya ondan daha büyük değüdi, Nelly bu kadar genç birinden emir almayı küçültücü bir şeymiş gibi hissediyordu. Zoya bugün işe pek neşeli gelmişti ama hademenin bu şekilde karşı koyması sinirlerini bozmuştu. Genellikle Zoya her kişinin tembellik etmeye hakkı olduğunu, kendini tüketinceye kadar çalışmaması gerektiğini kabulleniyordu; ama insan hastalara hizmet ettiğine göre insafli olmalıydı.

Sonunda Zoya hastaların yoklamalarını tamamladı.. Nel- ly'nin yerleri fırçalaması bitti. Kadınlar koğuşuyla sahanlıktaki ışık söndürülmüştü. Nelly birinci kata inip Sibgatof'un kalçası için sıcak ilâçlı suyu hazırlıyarak küçük küvetiyle yukarı getirdiğinde saat on biri geçmişti.

Nelly, «O-o-o-oh,» diye yüksek sesle esnedi. «Öyle yoruldum ki. Birkaç saat uyusam iyi olur. Buraya bak, hasta! Orada bütün bir saat oturup kalçanı banyo edeceksin. Onun için seni beklemek gereksiz. İşin bitince küveti aşağı kendin götür, dök; olur mu?»

Bu sağlam, eski, geniş sahanlıkları bulunan yapıda üst katlara su çıkmıyordu.

Sharaf Sibgatof'un daha önce nasıl olduğunu tahmin etmek imkânsızdı şimdi, ipucu kalmamıştı, o kadar uzun bir süredir ıstırap çekiyordu ki eski yaşantısının izleri silinmişti. Üç yıldır süren ıstıraplı hastalığına rağmen bu genç Tatar bütün hastanenin en nazik kişisiydi. Sık sık hafifçe, çok hafifçe gülümserdi; verdiği sonsuz zahmet için özür diler gibiydi. Hastanedeki dört ve altı aylık kalışları sırasında kendi ailesiymiş gibi bütün doktorları, hastabakıcıları ve hademeleri tanımıştı, onlar da Sibgatof'u bilirlerdi. Oysa Nelly hastaneye yeni gelmişti; burada birkaç haftadır çalışıyordu.

«Benim için çok güç olur,» diye Sibgatof sessizce karşı koydu, «suyu içine koyacak bir kova ya da kavanoz olsaydı az az taşırdım.»

Zoya'nın masası yakındaydı. Konuşmayı duydu, ayağa fırladı.

«Kendinden utan! Sırtını eğmemesi gerek! Ama sen küveti taşımasını istiyorsun, değil mi?»

Heyecanla, öfkeyle konuşuyordu ama sesi ancak üçünün duyabileceği kadar çıkıyordu. Nelly sükûnetle karşılık verdi:

ama bütün katın duyabileceği kadar yüksek bir sesle :

«Neden utanacakmışım? Canım çıktı. Çok çalıştım..»

«Ama iş başmdasın! Bunun için sana para veriliyor!» diye Zoya öfkeyle soludu. Sesini daha da alçaltmıştı.

«Ha! Ona da para mı diyorsun? Dokuma fabrikasında bile daha çok para kazanabilirim.»

«Sısss! Daha alçak sesle konuşamaz mısın?»

«O-o-o-oh!» iri göğüslü Nelly bütün sahanlıktakilerin duyabileceği şekilde yarı esnedi, yarı inledi. «Ah, bir yastık olsa! Öyle uykum var ki! Dün gece kamyon şoförüyleydım. Pekâlâ, hasta! İşin bitince küveti karyolanın altına it. Sabahleyin alıp götürürüm.»

Derinden derine yeniden, ağzını kapatmadan esnedi; esnemesi bitince Zoya'ya, «ben toplantı odasındaki divanın üze- rindeydim,» dedi.

izin verilmesini beklemeden doktorların günlük konsültasyon toplantılarını yaptıkları, koltuklarla döşeli toplantı odasına açılan köşe kapıya doğru gitti.

Nelly birçok işi yapmamıştı; hokkalar temizlenmemiş, sahanlık döşemesi silinmemişti ama Zoya onun geniş sırtına baktı, hiç bir şey söylemedi. Zoya bir işte uzun süre kalmazdı ama sorumluluğunu bilen kişiye iki katı iş yüklenildiğini anlıyacak kadar tecrübeliydi. Yarın sabah Elizaveta Anatolyevna nöbeti devralacak, hem kendisi, hem de Nelly için her yeri ovup temizleyecekti.

Sibgatof yalnız kalınca kalçasını açtı; beceriksiz davranışlarla yerde, yatağın yanmda duran küvetin içine girdi, oturdu, hareketsiz duruyordu. Dikkatsizce yapılan herhangi bir davranış kemiğin ağrımasına yol açıyordu. Ama hastalıklı yere dokunulduğu ya da çamaşırına deydği zaman yakıcı ağrılar hissediyordu; mümkün olduğu kadar hafifçe arkasına dayanmaya çalıştı. Arkasındaki şeyi hiç görmemişti ama arada sırada eliyle dokunmuştu. Önceki yıl hastaneye sedyeyle getirilmişti; ayakta duramıyor, bacaklarını hareket ettiremiyordu. O zaman onu birçok doktor muayene etmişti ama yalnızca Lyudmilla Afanasyevna tedvisini yapmıştı. Dört ayda sızılar tamamıyla geçmişti. Rahatça yürüyebiliyor, eğiliyor, hiçbir rahatsızlık hissetmiyordu. Hastaneden taburcu edildiğinde Lyudmilla Afanasyevna'nın ellerini öpmüştü. Lyudmilla Afanas-

yevna da onu uyarmıştı: «Dikkatli ol, Sharaf! Sıçrama, düşme!» Ne var ki oturduğu yerde yapabüceği bir iş bulamamış,, yine kontrol memurluğuna dönmek zorunda kalmıştı; böyle bir işte Sharaf Sibgatof arada sırada bir kamyonun arkasından atlamadan edebilir miydi? Ya da hamala, şoföre yardım etmeden durabilir miydi? Yine de kamyonun bir varil yuvarlanıp ta Sharaf'ın artık iyileşmiş olan sakat yerine çarpmaya kadar herşey yolunda gitmişti. Varilin çarptığı yerde bir yara açılıp iltihaplanmıştı. Bir türlü de kapanmamıştı. O zamandan beri hastanenin kanser koğuşuna sanki zincirle bağlanmıştı.

Öfkesi hâlâ geçmeyen Zoya masasına oturdu; gözünden bir şeyin kaçmadığına emin olmak için yapılacak işler listesini işaretlemeye koyuldu. Âdi kâğıdın üzerindeki bulanıklaşmış yazıların yanına mürekkeple küçük işaretler yapıyordu; mürekkep, kâğıdın üzerinde dağılıyordu. Olay üzerine rapor vermek faydasızdı. Durumla kendisi ilgilenmeli, bir çözüm yolu bulmalıydı. Oysa Nelly'le başa çıkmak onun harcı değüdi. Uyku çekmek; bunda hatalı bir taraf yoktu. Nöbet başında becerikli bir hademe olsa gecenin yarısını Zoya da uyuyarak geçirirdi. Oysa şimdi görevi başında bulunmak zorundaydı. Önündeki kâğıda bakıyordu; sonra bir erkeğin yaklaşıp, yanında durmakta olduğunu farketti. Başını kaldırdı. Beceriksiz, bakımsız, köşeli kafası, hastane ceketinin ceplerine ancak sığan kocaman elleriyle Kostoglotof'u gördü ;

«Şimdiye kadar çoktan uyumuş olman gerekirdi,» diye Zoya onu azarladı. «Niçin ortada dolaşıyorsun?»

«Hayırlı akşamlar, Zoyenka.» Kostoglotof bunları elinden geldiğince tatlı bir sesle söyledi; hattâ sesli harflere hafifçe oynak bir hava verdi.

Zoya yarım bir gülümseyişle, «hayırlı akşamlar,» diye karşılık verdi. «Derecenı almaya geldiğimde, (hayırlı akşamlar) denecek zamandı.»

«Çok işiniz vardı. Kızmayın. Şimdi ziyaretinize geldim.»

«Öyle mi? Zoya'nın kirpikleri dalgalandı; gözleri kendiliğinden irileşti; beklenmedik bir şeydi bu. «Ziyaretçi kabul ettiğimi nereden çıkardın?»

«Çünkü gece nöbetlerinde daima ders çalışırsınız. Oysa şimdi hiç ders kitabı göremiyorum. Sınavlarınızı bitirdiniz mi?»

«Ne kadar dikkatlisin. Evet, bitirdim.»

«Ne derece aldınız? Ah, belki de önemi yoktur bunun.»

«B aldım. Niçin önemi olmasın?»

«Belki de size bir C verirler diye düşünmüştüm. Bundan söz etmek istemediniz. Okul bittiğine göre tatüde misiniz?»

Zoya neşe dolu bir rahatlıkla gözlerini kırıştırdı, sonra düşündü : niçin olmasın? İki hafta tatil, ne güzel! Hastanedeki işten başka bir şey yok. O kadajr çok zaman var ki! Nöbet sırasında bir kitap okuyabilir, ya da şimdiki gibi gevezelik edebilirdi.

«O halde ziyaretinize gelmekte haklıymışım.»

«Öyle sanırım. Otur.»

«Hatırladığıma göre Üniversitede tatiller 25 ocakta başladılar. Niçin geç kaldınız?»

«Bu sonbaharda öğrenciler pamuk toplamaya gittiler. Şimdi bunu her yıl yapıyoruz, biliyorsun.»

«Daha kaç yıl okumanız gerek?»

«Bir buçuk yıl.»

«Okulu bitirince sizi nereye atayacaklar?»

Zoya, yuvarlak, zarif omuzlarını silkti.

«Ülkemiz o kadar büyük ki.»

Gözkapaklarının altında yer yokmuş da bu yüzden özgür olmak istiyorlarmış gibi sakın zamanlarında bue Zoya'nın gözleri fırlaktı.

«Sizi burada bırakmazlar, değil mi?»

«Ha-yır, elbette bırakmazlar.»

«Ailenizi nasıl bırakıp gideceksiniz?»

«Ne ailesi? Yalnız bir büyükannem var. Onu da beraber götüreceğim.»

«Anneniz, babanız ne oldu?»

Zoya içini çekti. «Annem öldü.»

Kostoglotof, Zoya'ya baktı. Babasını sormadı.

«Bu bölgeden misiniz?»

«Hayır. Smolenks'den geldim.»

«Ya! Uzun zaman önce mi?»

«Tahliye sırasında tabü.»

«O zamanlar... dokuz yaşlarında olmanız gerek?»

«Hemen hemen. İkinci sınıfı orada bitirdim. Sonra büyükannemle beraber buraya yerleştik.»

Zoya duvarın dibinde duran büyük, portakal rengi çantasına uzandı; içinden cep aynasını aldı. Küçük kepinin çıkarttı, kepin düzleştirdiği saçma dokundu; zarif altın rengi bir bukleyi tarıyarak insanın nefesini kesecek kadar nefis bir biçimde kıvırdı.

Buklenin altın ışıkları Kostoglotof'un sert yüz hatları üzerinde ışıldadı; Kostoglotof onu hoşnutlukla seyretti.

Aynayla işi biten Zoya, «senin büyükannen nerde?» diye sordu.

Kostoglotof bütün ciddiliğiyle, «benim büyükannem,» dedi, «annemle beraber kuşatmada öldü. ('anne' sözcüğü onun tanıdığı yüzdeki bir kişiye ne kadar aykırı düşüyordu.)

«Leningrad kuşatmasında mı?»

«Evet. Kızkardeşimi de bir şarapnel parçası öldürdü. O hastabakıcıydı. Bir parça size benziyordu; daha ufak tefekti.»

«Öyle mi?» diye atıldı Zoya. «Kuşatmada o kadar çok kişi öldü ki! Allahın belâsı Hitler!»

«Hitler gerçekten bir belâydı. Yine de Leningrad kuşatmasının bütün suçunu ona yüklemiyorum.»

«Ne! Neden?»

«Neden mi? Hitler zaten bizi mahvetmeye gelmişti. Kim onun kuşatmada bir kapı açarak, «dışarı çıkın, teker teker; kalabalık etmeyin,» demesini bekleyebilirdi? Savaşıyordu Hitler, düşmandı. Kuşatma başka birinin hatasıdır.»

Zoya, «kimin?» diye fısıldadı; nerdeyse dilini yutmuş gibiydi. Şimdiye kadar böyle bir düşünceyle, ne karşılaşmış, ne de hayal etmişti.

Kostoglotof siyah kaşlarını çattı.

«Kuşatma, Hitler, İngiltere, Fransa ve Amerika üe birleşse bile yine de savaşa hazır olmaları gereken kişinin ya da kişilerin hatasıdır diyelim; on yıldan beri maaşlarını alan ama Leningrad'ın korunaksız durumunu önceden görüp savunulması için plân hazırlamayanların; gelecekteki silâhların gücünü se- zemeyen, yeraltına yiyecek depo etmeyenlerin hatası. Annemi onlar öldürdü; onlarla Hitler.»

Basit bir düşünceydi bu ama Zoya için yepyenydi.

Sibgatof arkalarındaki köşede duran küvetin içinde sessiz sedasız oturuyordu.

«Ama o zaman... Ama bir denemeleri gerekmez miydi?» diye Zoya fısıltıyla sordu.

«Bilmiyorum.» Kostoglotof köşeli dudaklarını birbirine bastırdı. «Bilmiyorum.»

Zoya kepinin yeniden giymedi. Hastabakıcı gömleğinin üst düğmesi açıktı; bej rengi giysisinin yakası görünüyordu.

«Zoyenka, buraya kısmen de olsa kendi durumum için geldim.»

«Demek öyle!» Zoya, kirpiklerini kırıştırdı. O zaman meseleyi gündüz nöbetçisine ilet, lütfen; şimdi yatağına git! Beni ziyarete geldiğini söylememiş miydin?»

«Evet, sizi ziyarete de geldim. Ama şımarıp profesyonel bir doktor olmanızdan önce bana dost elinizi uzatmanızı istiyorum.»

«Doktorlar bu dediğini yapmıyorlar mı?»

«Yapıyorlar ama onların eli farklı. Sonra size ellerini uzatmıyorlar. Zoyenka bütün yaşantım boyunca kendi kendime ne^ olduğunu öğrenmekte ısrar ettim. Burada tedavi ediliyorum. Ama bana hiç bir şey söylemiyorlar. Bu şekilde devam edemem.. Patolojik Anatomi diye kitap gördüm elinizde. Doğru mu?»

«Doğru.»

«Bu kitap tümörler üzerine, değil mi?»

«Evet.»

rrT"*T7

«O halde bir iyilik edin, kitabı bana verin. Kitaba bakıp bir şeyler anlamaya çalışmalıyım. Kendim için.»

Zoya somurttu. Başını salladı.

«Hastaların tıp kitapları okumaları yasak. Biz öğrenciler bile şu ya da bu hastalığı çalışırken daima kendimizi...»

«Belki başka birinin okuması doğru olmaz ama bunu bana. uygulayamazsınız!» Kostoglotof'un iri eli masanın üstüne indi. «Bütün yaşamamda tekrar tekrar, derinden derine korkutuldum... Artık beni hiç bir şey korkutamaz. Buraya gelmezden önce hastalığıma teşhis koyan Koreli doktor da söylemek istemedi ama ben, 'anlatın,' dedim. 'Söylemem doğru olmaz,' dedi. Ama ben ısrar ettim. 'Haydi, başlayın! Sorumlu ben olacağım. Aile babasıyım, işlerimi düzene koymam gerek,' dedim böylece anlattı : 'üç haftalık ömrünüz var. Gerisini bilmem. Bir şey söyleyemem.'»

«Böyle bir şey söylemeye ne hakkı var?»

«iyi bir insandı! Gerçek bir insan! Onun elini sıktım. Bilmeliyim! Altı aydan beri büyük bir ıstırap içindeyim; son ay ıstırap duymadan ne yatabildim, ne oturabildim, ne de ayakta durabildim. Ve günde ancak birkaç dakika uyuyabiliyorum; bn kaç şey düşünüp çözümledim. O sonbahar, kendimi örnek alarak, insanın bedenî cansızlaşmadan önce ölümün eşliğinden geçebileceğini öğrendim. Kanınız bedeninizde dolaşabilir ama psikolojik olarak ölüm için bütün hazırlıkları yapmış, ölümün kendisine tahammül etmişsinizdir. Çevrenizdeki herşeyi mezardan seyrediyor gibi ilgisizce izlersiniz. Kendinizi asla bir Hristiyan

olarak kabullenmemenize, zaman zaman bunun aksini düşünmenize rağmen birdenbire bakmışsınız ki herşeye rağmen sizi inciten herkesi bağışlamış, size haksızlığı dokunanlara olan öfkenizi kaybetmişsinizdir. Değiştirmek için kaygılandığınız veya üzüldüğünüz bir şey de yoktur. Bunun dengeli ve tabii bir durum olduğunu bile söyleyebilirim; bir ağaç ya da bir taş gibi. Artık o durumdan kurtuldum, buna sevinip sevinmemem gerektiğini de bilmiyorum. Bütün duygularım geri dönecek, iyisi de, kötüsü de,»

«Ama dış görünüşte de olsa; Mutlu olman için bir yardımda bulunabilir miyim? Buraya ne zaman geldin... Ne kadar oldu?»

«On iki gün.»

«Koridordaki yatakta kıvranıyordun; insanın içine ürküntü veriyordun. Yüzün ölü gibiydi. Hiç bir şey yiyemiyor- dun; ateşin gece - gündüz 39 un üzerindeydi. Ama şimdi? Ziyarete gidiyorsun. On iki günde bu denli iyileşmek bir mucizedir. Burada böyle şeyi pek ender görürüz.»

Gerçekten de o zaman sürekli sancılar yüzünü sayısız çizgilerle buruşturmuştu; eğyle çizilmiş gibi derin çizgiler. Şimdi bunların pek azı kalmıştı; eskisi gibi derin de değildiler.

«Şansıma X şualarının bana yararı dokundu.»

«Bu sık sık olmaz. Büyük bir şans eseri!» dedi. Zoya içtenlikle.

«Hayatta öyle şanssızlıklarla karşılaştım ki X şualarından yarar görmek de benim hakkım. Mutlu, karışık düşler görmeye başladım. Bu da iyileştiğimi gösterir sanırım.»

«Mümkündür.»

«İşte anlamak ve bilmek istediğimin nedeni de bu! Tedavi metodunu, yazılan ilâçları ve sonuçlarını öğrenmek istiyorum. Kendimi o kadar iyi hissediyorum ki belki de tedaviye son verilebilir. İşte bunu araştırıp bulmalıyım. Bana ne Lyudmilla Afanasyevna, ne de Vera Kornilyevna bir şey söylüyor. Bir ço- cukmuşum gibi beni tedaviye devam ediyorlar. O kitabı bana ödünç verin Zoya, rica ediyorum! Sizi ele vermem. Kitabı hiç kimse elimde görmeyecek, bundan emin olabilirsiniz.»

Öyle heyecanla konuşuyordu ki yüz hatları canlanmıştı.

Zoya elini duraksamayla masanın çekmecesinin tokmağı- , na uzattı.

«Kitap burada mı?» Kostoglotof tahmin etmişti. «Onu bana verin. Zoyenka!» Elini uzattı. «Bir daha ne zaman nöbete geleceksiniz?»

«Pazar günü, gündüz nöbetindeyim.»

«Kitabı size o zaman veririm. Anlaştık. Söz,»

Patlak gözleri, altın rengi buklesiyle ne kadar sevimli ve alçakgönüllüydü Zoya.

Kostoglotof'un göremediği; yatmaktan dört bir yana dönüp kıvrılmış olan kendi saçlarıydı. Hasta odasının yarattığı senli benlilikle, hastanenin verdiği iç çamaşırının bir kenarı, pijama ceketinin iliklememiş olduğu boyun kısmından görünüyordu.

«Pekiyi, pekiyi, pekiyi.» Kostoglotof sayfaları çevirdi. Başlıkları okudu. «Mükemmel! Hepsini burada bulacağım. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum? Beni gerektiğinden daha çok tedavi edebilirler. Bütün düşündükleri tedavi kartlarında yazılanları yerine getirmek. Belki de buradan kurtulacağım. Elimin altında yararlı ilâçlar olunca belki de farkında olmadan bir bakarım ki yüz yaşma kadar yaşamışım!»

«İşte başladın!» Zoya ellerini kavuşturup üzüntüyle ovuşturdu. «Kitabı sana asla vermemeliydim. Kitabı geri ver!»

Zoya kitaba önce tek sonra iki eliyle sarılmak istedi ama Kostoglotof kolayca kaçındı.

«Kitap kütüphanenin; yırtacaksın! Bana ver onu!»

Zoya'nın gerilen giysisi; sıkı, yuvarlak omuzlarını, güçlü, yuvarlak kollarının hatlarını ortaya çıkarıyordu. Boynu ne kısa, ne uzun, ne zayıf ne de tombuldu; vücuduna uygundu.

Kitabı çekiştirerek birbirlerine sokuldular, göz göze geldiler. Kostoglotof'un simetrisiz hatları bir gülümsemeyle yayıldı. Artık yüzündeki yara izi de eskisi kadar korkunç görünmüyordu. Serbest eliyle Zoya'nın parmaklarını kitaptan kurtardı. Bu sırada durmadan fısıldıyordu :

«Zoyenka! Bilgisizliğin karşısındasınız, değil mi? İnsanları aydınlatmak ister misiniz, insanları öğrenmekten nasıl alıko- yarsınız? Şaka ediyordum, buradan kaçmaya çalışmıyacağım.»

Zoya onun gibi ancak duyulabilecek bir fısıltıyla karşılık verdi :

«Hayır, hakkın yok bu kitabı okumaya. Yalnızca... Çünkü kendini ihmâl ettin. Hastaneye niçin daha önce gelmedin? Neden seni buraya yarı ölü bir halde getirmek zorunda kaldılar?»

«Ah.» diye Kostoglotof içini çekti. «Nasıl gelebilirim? Ulaşım imkânsızdı...»

«İmkânsız mı? Nasıl bir yer orası. O zaman uçakla gelseydin! Neden son ana kadar bekledin? Daha önce, daha uygar

bir yere gidemez miydin? Orada doktor ya da sağlık memuru -olsun biri yok muydu?»

Zoya kitabı bıraktı.

«Bir doktoru vardı. Bir doğum mütehassısı, ikisi de aynı daldaydı.»

«iki doğum mütehassısı mı?» diye Zoya şaşırdı. «Demek orada çoğunlukla kadın var.»

«Aksine. Hemen hemen hiç kadın yok. iki tane doğum mütehassısıımız vardı; ama başka doktor yoktu. Laboratuar yoktu. Kan tahlilimi yapamazlardı. Sonradan al yuvarlar sayısının altı bin olduğu ortaya çıktı. Bunu kimse bilmiyordu.»

«Ne korkunç! Şimdi de tedavi görüp görmemen gerektiğine karar vermeye kalkışıyorsun. Kendine acımıyorsan aileni, •çocuklarını düşün!»

«Çocuklar mı?» Kitap üzerine yaptıkları bütün bu neşeli mücadele bir rüyaymış gibi Kostoglotof uyanır gibi oldu. Sert hatları, ağır ağır konuşması yeniden ortaya çıktı.

«Çocuklarım yok.»

«Ya karın? insan değil mi o?»

Kostoglotof'un sözcükleri ağızından daha da ağır ağır çıktı.

«Karım da yok.»

«Erkekler daima evli olduklarını inkâr ederler. O halde yoluna koymak istediğin aile sorunların neydi? Koreli doktora neden öyle dedin?»

«Ona yalan söyledim.»

«Şimdi bana söylediğin gibi mi?»

«Hayır, doğruyu söyledim.» Kostoglotof'un yüz hatları daha da sertleşmişti. «Kadın konusunda çok titizimdir.»

«Yani karın seninle geçinemedi mi demek istiyorsun?» Zoya başını anlayışla salladı.

«Ben hiç evlenmedim,» dedi Kostoglotof başını ağır ağır sallıyarak.

Şaşıran Zoya, Kostoglotof'un yaşını tahmin etmeye çalıştı. Dudakları kırırdadı ama soruyu sormaktan vazgeçti. Tekrar sormaya kalkıştı yine vazgeçti.

Zoya, Sibgatof'a arkası dönük oturuyordu; ama ona yüzü dönük olan Kostoglotof, Sibgatof'un iki eliyle küvetin yanlarına tutunarak son derece dikkatle doğrulmaya, kurulanmaya çalıştığını gördü. Sibgatof'da dünyanın bütün acılarını çekmiş bir anlam vardı: Şiddetli ıstırap dönemini atlatmıştı; şimdi onu hoşnut edecek hiç bir şey yoktu.

Kostoglotof nefes almak güç bir şeymiş gibi tekrar tekrar içini çekti.

«Bir sigara içmeyi ne kadar isterdim! Burada içmemem gerek sanırım.»

«Asla. Sonra sigara senin için ölüm demektir.»

«Sigara içmek kesinlikle yasak mı?»

«Kesinlikle. Hele ben burada olduğum zamanlar.» Oysa. Zoya gülümsüyordu.

«Yalnızca bir tane?»

«Hastalar uyuyor. Nasıl içersin?»

Yine de Kos-toglotof uzun, kıvrımlı bir sigara ağızlığı çıkardı ve bunu emmeye koyuldu.

«Atasözünü bilirsiniz: 'gençken evlenmek için zaman çok erkendir; yaşlandığınızda da çok geç.' Kostoglotof dirseklerini Zoya'nın masasının üzerine dayadı. Ellerini, ağızlıkla birlikte saçlarının içine soktu. «Savaştan sonra o da, ben de öğrenci olmamıza rağmen nerdeyse evleniyorduk. Yine de evlenecektik. Ama işler aksi gitti.»

Zoya, Kostoglotof'un sevimsiz ama güçlü yüzüne baktı. Omuzları ve kolları kemikliydi; bu da hastalıktan üeri geliyordu.

«Anlaşamadınız mı?»

«Büyüklerin dedikleri gibi... bizim için kaybolmuştu.» Kostoglotof yüzünü buruşturarak bir gözünü kapadı ama öteki açtı. «Kaybolmuştu ama kendisi sağ. Geçen yıl yazıştık.»

Kostoglotof gözünü açtı; elindeki ağızlığı gördü. Cebine koydu, birdenbire,

«Biliyor musunuz, bu mektuplarda yazdığı bazı şeyler yüzünden onun sandığım kadar mükemmel bir kadın olup olmadığı üzerine kuşkuya düştüm. Belki de değildi. Yirmi beş yaşındayken insanlar üzerine ne bilebiliriz ki?»

Koyu kahverengi gözleriyle Zoya'ya baktı.

«Meselâ siz. Erkekler üzerine ne bilirsiniz? Hiç - bir - şey.»

Zoya güldü.

«Belki de onları çok iyi anlıyorum.»

«İmkânsız,» diye iddia etti Kostoglotof, «anlayış sandığınız şey, hiç te o değil. Evlenirseniz, mutlaka yanlış kişiyle evleneceksiniz.»

«Güzel bir bekleyiş!» Zoya başını salladı, büyük portakal rengi çantasına uzanıp el işini açtı. Kasnağa gerilmiş küçük bir bez parçasıydı bu. Üzerine yeşil bir leylek işlemişti bile; tilki

ile vazo hâlâ çizgi halindeydi.

Kostoglotof mucize görmüş gibi bakakaldı.

«Nakış işliyorsunuz!»

«Bu seni neden şaşırttı?»

«Şimdiki zamanda bir tıp öğrencisinin nakış işleyeceğini aklıma bile getirmezdin.»

«Nakış işleyen kadınlar görmedin mi?»

«Belki de çocukluğumdan beri görmedim. 1920'lerde. O zamanlarda bile nakış işlemek burjuva işi sayılıyordu. O günlerde nakış işlediğinizden ötürü Genç Komünistler Birliği toplantısında sizi azarlarlardı.»

«Artık herkes yapıyor. Sen hiç görmemişsin.»

Kostoglotof başını salladı.

«Hoşuna gitmiyor mu?»

«Yo, hayır, aksine, çok sevimli ve rahat bir görünümü var. Seyretmek hoşuma gidiyor.»

Zoya durmadan işliyor, Kostoglotof'un kendisine hayran olmasına izin veriyordu. Zoya'nın gözleri işinde; Kostoglotof unkiler de Zoya'daydı. Masa lâmbasının sarı ışığı Zoya'nın altın rengi kirpiklerini aydınlatıyor, giysisinin yakasını yaldızlıyordu.

«Siz bir balansısınız,» diye fısıldadı Kostoglotof.

«Ne?» Zoya'nın kirpikleri kapalı gözkapaklarının altında titreşti.

Kostoglotof sözcükleri tekrarlardı.

«Öyle mi?» Zoya sözcüklerin anlattığından daha çok iltifat görmüş gibiydi.

«Oturduğun yerde hiç kimse nakış işlemiyorsa, oradaki dükkânlarda bol bol moulinet vardır.»

«Nedir o?»

«Mou-li-net. Bu iplikler; yeşil, mavi, kırmızı, sarı. Burada bulmak çok güç.»

«Moulinet. Gidince ararım. Varsa size bir miktar yollarım. Eğer sınırsız derecede varsa, oraya gelerseniz daha kolay olur.»

«Ama 'orası' neresi?»

«'Eldeğmemiş toprak' diyebilirsiniz sanırım.»

«Demek 'Eldeğmemiş toprak' bölgesindesin ? Oranın yerlisi misin?»

Oraya gittiğimde hiç kimse o bölgeye böyle demiyordu. Ama şimdi orası eldeğmemiş toprak ve eldeğmemiş topraklara yerleşecekler bize geliyorlar. Tıp mezunlarım atamaya baş-

ladıklarında sizi bize yollamalarını isteyin! Reddetmiyecekleri- ne eminim. Oraya gitmek isteyenleri asla geri çevirmezler.»

«Orada durum çok mu kötü?»

«Hiç de değil. Yalnızca insanların neyin iyi, neyin kötü olduğu üzerine değişik inançları var. Tepenizde birinin gürültü ettiği, radyoların dört yandan bangır bangır çaldığı beş katlı bir kafeste yaşamak iyi kabulediliyor; Oysa stepin kenarındaki balçıktan bir kulübede çalışan çiftçiler arasında yaşamaksa en büyük talihsizlik sayılıyor.»

Kostoglotof alay etmiyordu; aksine insanın sesini yükselterek düşüncesini kabul ettiremeyeceğini bezgin bir inançla ortaya koyuyordu.

«Orası step mi, çöl mü?»

«Step. Kum tepelikleri yok. Bir çeşit ot var. Deve diken, yetişir; buna biz kanta deriz; hiç duydunuz mu? Yabani bir ottur. Temmuz ayında güle benzeyen çiçekler açar üzerinde, hattâ tatlı bir kokusu da vardır. Kazaklar bundan çeşit çeşit ilâçlar yaparlar.»

«O halde bu yer Kazakistan'da?»

«Evet.»

«Adı nedir?»

«Ush-Terek.»

«Burası bir aul; yani köy mü?»

«Köy diyebilirsiniz. Ama aynı zamanda bölgenin merkezi. Bir kliniği varsa da yeteri kadar doktor yok. Sizi sevinçle kabul ederiz.»

Zoya onu dikkatle süzdü.

«Orada başka bir şey yetişmiyor mu?»

«Yetişir. Sulanan topraklar vardır. Şeker kamışı ve mısır yetişir. Evlerin bahçelerinde istediğiniz herşeyi yetiştirebilirsiniz ama çok çalışmanız gerekir. Uzun saplı bir çapayla. Pazarda Rumların satacak bol bol sütü vardır, Kürtler lâmba satarlar; Almanlar da domuz eti. Pazar yeri ne renkli bir âlemdir! Bir görseniz! Herkes ulusal elbiselerini giyer, develerle gelirler.»

«Sen ziraatçi misin?»

«Hayır, toprak kolcusuyum.»

«Yine de neden orada oturuyorsun?»

Kostoglotof burnunu kaşıdı.

«İklimi hoşuma gidiyor.»

«Ama vasıtası yok.»

«Kamyonlar var; bol bol.»

«Ben neden ortaya gideyim?»

Zoya ona yan yan baktı. Konuşurlarken Kostoglotof'un hatları canlanmış yumuşamıştı.

«Siz mi? Yeryüzü küresinin neresinde mutlu olabileceğinizi nasıl bilebilirsiniz, Zoyenka? Ve mutsuz olacağınızı? Bunu bilebildiğini kim iddia edebilir?»

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HASTALARIN KAYGILARI

Ameliyat edilecek tümörlü hastalar için zemin katta yeteri kadar oda yoktu; bazıları üst kata ışın tedavisi göreceklein yanma yerleştirilmişti. Işın uzmanları kendi hastalarını, operatörler de kendilerinkini muayene ediyorlardı.

Ameliyat günü olan şubatın dördü cumaya rastladı. Operatörler viziteye çıkmadılar. Radyasyon vakalarına bakan doktor Kornilyevna Gangart sabah konsültasyonundan sonra hastalarını yoklamaya başlamadı hemen. Erkekler koğuşunun kapısında durup içeri baktı.

Doktor Gangart ufak tefek, güzel vücutlu bir kadındı; giysisinin beli sımsıkı oturduğundan vücudu daha da güzel görünüyordu. Ensesinde biçimsiz bir şekilde topladığı saçları siyah değildi ama açık renk te sayılmazdı; aşağı yukarı kestane rengini andırıyordu, belki bu renk için en iyi sözcük koyu - açık - kahverengi olurdu - siyahla açık kahverengi arasında bir renk- teydi.

Akhmadzhan onu gördü; başını mutlulukla salladı. Kostoglotof da başını kaim kitabından kaldırdı, uzaktan selâmladı. Doktor Gangart ikisine de gülümsedi, çocuklarına, yokluğu sırasında uslu durmalarını ihtar ediyormuş gibi parmağını salladı. Eşikten dönüp gitti.

Bugün viziteye yalnız çıkmayacaktı, röntgen bölümünün şefi Lyudmila Afanasyevna Dontsova ona eşlik edecekti ; oysa başhekim Nizamettin Bahramoviç, Lyudmila Afanasyevna'yı yanma çağırtmış, onu işinden alıkoymuştu.

Dontsova haftada bir kez olan teftiş günlerinde, röntgen çekmezdi. Öteki günlerde, görme gücünün ve kafasının sakin olduğu sabahın en iyi iki saatini yardımcı doktorla birlikte ekranın başında oturarak geçirirdi. Bunu işinin en güç bölümü sayardı. Yirmi yıldan fazla süren çalışmaları ona yanlış konan

bir teşhisin nelere sebep olacağını öğretmişti.

Onun bölümünde üç yardımcı doktor vardı. Üçü de genç kadınlardı. Üçüne de eşit bügiyi vermek, teşhis eğitiminde hiç bir şeyden yoksun kalmamalarını sağlamak için Dontsova onları sırayla çalıştırıyor, röntgen teşhis bölümünde üç ay süreyle yeni hastaların kabulüne ve yardımcı doktorluğa atıyordu.

Şimdi Doktor Gangart yardımcı doktordu. Bu, işin en önemli ve tehlikeli bölümüydü, üstelik pek az şey biliyordu, uygun ışın dozları ayarlanıyordu. Tümörün öldürücü ama bedenin diğer dokularına zararsız olacak ışın süresini ya da şiddetini hesaplayabileceği bir formül yoktu; formül yoktu, yalnızca tecrübe, sezgi, hastanın durumunun sonuçlarını kontrol etme vardı. Bu da bir ameliyattı ama ışınla yapılıyor, uzun bir zaman alıyordu. Bazı sağlıklı dokuları mahvetmemek, sakatlamamak olanağı bulunamamıştı henüz.

Yardımcı doktorun diğer görevleri, günlük düzenli çalışmaları. Analizler, zamanında yapılmalıydı, kontrol edilmeliydi, otuz vakanın kaydı yapılmalıydı. Hiçbir doktor kendi el yazısıyla çizgili boş kâğıdı doldurmaktan hoşlanmazdı. Oysa Vera Kornilyevna durumu olduğu gibi kabullenmişti; çünkü şu üç ay boyunca ekranda gördüğü soluk gölgelerle değil, kendi özel yaşayan, ona güvenen, sesinden bir takdir belirtisi sezmeye çalışan, cesaret verici bir bakış bekleyen hastalarıyla çalışmıştı. Yardımcı doktor olarak bir hastaneyi ne zaman terkedecek olsa tedavisini tamamlamadığı hastalar için daima üzüntü duyardı.

Yaşlıca, kır saçlı, iri yarı, görev başındayken, birçok doktordan daha azametli bir görünüşü olan hastabakıcı Olimpiada Vladislavovna koğuşlarda, radyasyona tutulmuş hastaların hiç bir yere kıpırdamamalarını bildirmişti. Ama geniş kadınlar koğuşundaki hastalar orada burada gezinmek için bu bildiriye bekliyor gibiydiler: Birbiri peşi sıra, hastanenin kurşuni rengi eş sabahlıkları içinde gezinen kadınlar, yaşlı seyyar satıcının kremayı getirip getirmediğini anlamak, sütçü kadının gelip gelmediğini öğrenmek ve verandadan ameliyathaneye bakmak için sabırsızlanıyorlardı. Ameliyathanenin yarıya kadar beyaza boyanmış pencere camlarının üst bölümünden; operatörlerin ve hastabakıcıların beyaz keplerini, tavandan yansıyan parlak ışıkları ancak görebilirlerdi. Bazıları bir iki parça bir şey yıkamak, diğerleri de arkadaşlarını ziyaret etmek için koğuştan çıktılar.

Onları hayattan ayıran, kadınca çekicilikten yoksun bira-

kan şey yalnızca kaçınılmaz tedaviler değildi; kurşuni rengi kaba pamukludan, yıpranmış hattâ tertemiz oldukları zaman bile sevimsiz görünen giysilerdi de. Bu giysiler vücuda göre bi- çilmemişti; en şişman bir kadının bile içine girebileceği kadar boldu, kolları şekilsiz birer boru gibiydi. Erkeklerin pembe - beyaz çizgili pijamaları bunlardan çok daha düzgündü ama kadınlara düğmesiz, iliksiz olan bu giysilerden başka bir şey verilmiyordu. Hepsi de gecelikleri görünmesin diye bellerine patiska kuşaklarını sıkıca bağlıyor, yakalarını göğüsleri üzerinde kapatıyorlardı. Hastalığa yakalanmış, üstelik bu giysilerin içine sokulmuş bir kadm hiç kimseye çekici görünmezdi; kendisi de bilirdi bunu.

Erkekler koğuşunda Rusanof'tan başka herkes doktorların ziyaretini bekliyordu, yataklarından kıpırdamıyorlardı bile.

Bir Kollektif Çiftliğin bekçiliğini yapan, her zamanki gibi ı eski, lime lime başlığını giymiş olan yaşlı Özbek Mursalimof örtülerin üzerine sırtüstü yatmıştı. Öksürükle kahrolmadığı için hayatından memnun olması gerekirdi. Kollarını; hırıldayan göğsü üzerinde kavuşturmuş, gözlerini tavandaki bir noktaya dikmişti. Koyu, bronz rengi cildi sımsıkı gerilmişti: insan, saka- Jmın altında; sivri çenesini, elmacık kemiklerini, burun kemiklerini görebiliyordu. Kulakları incelmış, son derece yassı birer kıkırdak tabakası haline gelmişti. Mumya haline gelmesine pek fcir şey kalmamıştı.

Onun bitişğinde kırk yaşlarındaki Kazak çobanı Yegenber- diyef yatmamıştı; evde hasırının üzerindeymiş gibi bağdaş kurup oturmuştu. Büyük, güçlü ellerinin avuçları yuvarlak, geniş dizlerine sarılmıştı. O kuvvetli, sıkı vücudu öyle iri bir parçaydı ki arada sırada iki yana sallandığında, insan bir fabrika bacası ya da bir kule sallanıyor sanırdı. Sırtı ve omuzları, pem- beli beyazlı pijamasının ceketini geriyordu; kollarının adaleli üst kısımları pijamanın kollarından nerdeyse dışarı fırlayacakmış gibi oluyordu. Kendisini hastaneye sürükleyen dudağının üzerindeki küçük yara röntgen şınların altında irileşmiş, kararmıştı, yara bütün ağzını kaplıyor, yemek yiyip su içmesini güçleştiriyordu. Yegenberdiyef yine de yakınmıyor, sinirlenmiyor, durmadan yiyerek tabağını temizliyordu, saatlerce hiç bir şeye bakmadan oturabiliyordu.

Daha ötede kapının yanındaki karyolada on altı yaşındaki Demka yatıyordu; ağrıyan bacağını yatağın üzerine uzatmıştı. İncik kemiğindeki ağrıyan yeri durmadan ovuşturuyordu, öteki

bacağını kedi yavrusu gibi altına almıştı. Bir dergiye kendini öyle vermişti ki hiç bir şeyin farkında değildi. Uyku ve tedavi zamanı dışında hep okurdu. Bütün analizlerin yapıldığı laboratuardaki başlaborantın bir dolap dolusu kitabı vardı. Demka'ya bu raflardaki kitapları okuması hattâ bütün koğuşun yararlanması için izin verilmişti. Şimdi yeni olmayan, yıpranmış, güneşte solmuş mavi kapaklı bir dergi okuyordu, dolapta yeni dergi yoktu.

Proşka'ya gelince, yatağını hiç karışksız, tümseksiz dikkatle düzeltmişti. Şimdi ayaklarını yere uzanmış, tepeden tırnağa sağlam biri gibi sabırla, sakın sakın oturuyordu. Gerçekten de sağlıklı görünüyordu; koğuşta yakındığı duyulmamıştı, görünürde bir yarası da yoktu, esmer yanakları sağlıklı gibi pırıl pırıl parlıyordu. Alnının üzerine düz bir perçem düşmüştü. Herhangi bir yere, hattâ dansa gitmeye hazır bir delikanlı gibiydi.

Onun yanındaki köşede Akhmadzhan, satranç tahtasını çarşafının üzerine koymuş, oynayacak başka biri olmadığı için kendi kendine oynuyordu.

Başını oynatamayan Yefrem zırh gibi sargılar içinde ne geçitte geziniyor, ne de çevreye söyleniyordu. Yastıkları elinden geldiğince dik yerleştirmiş, Kostoglotof'un dün zorla verdiği kitabı sürekli olarak okuyordu. Evet, kitabın sayfalarını o kadar seyrek çeviriyordu ki insan onun uyukladığını sanırdı.

Azovkin dünkü kadar ıstırap içindeydi. Belki de hiç uyu- mamıştı. Eşyaları; karyolanın ve pencere pervazının üstüne yayılmıştı, yatağı karmakarışık. Alnı ve şakakları ter içindeydi; içinde duyduğu dayanılmaz acı hâlâ yüzünün sapsarı hatlarını çarpıyordu. Elleriyle karnını tutarak iki büklüm olmuştu; günlerden beri hiçbir soruya karşılık vermemiş, kendi üzerine hiç bir şey söylememişti. Doktorlardan, hastabakıcılardan daha fazla ilâç istemek için ağzını açıyordu yalnızca. Ailesi ziyaretine geldiğinde; onları burada gördüğü üâçlardan almaya yolluyordu.

Pencerenin dışmda, gün, kasvetli, rüzgârsız ve renksizdi. Kostoglotof ışın tedavisinden dönünce Pavel Nikolayeviç'ten izin istemeden başının üzerindeki vasistası açtı. Pek soğuk ol- mamasına rağmen nemli hava içeriye doldu.

Tümörü üşütmekten korkan Pavel Nikolayeviç boynunu sarmış, sırtını duvara dayıyarak oturmuştu. Hepsi de ne kadar aptal, diye düşündü, herşeyden vazgeçmişler, ot gibiler! Avoz-

kin'den başka burada gerçekten ıstırap çeken kimse yoktu, bu da onların iyileşmeye hakları olmadığını gösterirdi. Özgürlük,, özgürlüğü için her gün mücadele edenin hakkıdır, diyen Gorki değil miydi? Pavel Nikolayeviç o sabah kesin adımlar atmıştı bile. Aşağı indiğinde kayıt memuru odasını henüz açmıştı, karısına telefon ederek gece verdiği kararı anlatmıştı : Moskova'ya tedaviye gidebilmesi için gerekli yerlere baş vurulmalıydı, burada ölüm tehlikesini göze alamazdı. Kapa, telâşlı bir kadındı, harekete geçmişti bile. Boynundaki şişkinlikten ürküp buraya gelmekle ne kadar yüreksizlik etmişti. Dün saat üçten beri şişliği muayene etmek için hiç kimsenin gelmemiş olması inanılmaz bir şeydi. Bir ilâç veren de olmamıştı. 'Beyaz gömlekli katiller!' Ne kadar güzel söylenmiş bir sözdü bu i^Vizite ta-belâsını aptalları kandırmak için asmışlardı. Hademe, yatağını düzeltmek için bile gelmemişti. Yatağını kendisi toplamak zorunda kalmıştı. Asla böyle devam edemezdi. Sağlık kurumları yeniden gözden geçirilmesi, geliştirilmeliydi.

Sonunda doktorlar geldiler ama yine koğuşa girmediler: Kapının dışında durup Sibgatof'u uzun uzun muayene ettiler. (Bu sırada Kostoglotof kitabını yatağının altına saklamıştı.)

Şimdi koğuşa girdiler; Doktor Dontsova, Doktor Gangart ve elinde bir defter, kolunda da bir havlu olan şişman hastabakıcı. Birkaç beyaz gömlekinin içeriye aynı anda girmesi bir korku, umut ve dikkat havası yaratırdı. Bu üç duygunun derin- liğiyle gömlekler daha beyazlaşır, yüzler daha sertleşirdi. İçlerinde en sert ve en ciddi hastabakıcı Olimpiada Vladisla- vovna idi, çünkü onun için hastalan dolaşmak bir Diyakos'un (*) dinsel töreni gibi bir şeydi. Doktorları, asla hata yapmayan, yanlış ilâçlar yazmayan üstün kişiler olarak gören hastabakıcılardandı. Her talimatı defterine, genç ve yeni hastabakıcılarınm yapmadığı bir zevkle kaydederd.

Doktorlar koğuşa girdikten sonra bile Rusanof'un yanına yaklaşmadılar! Uzun boylu, yüzü gösterişsiz, saçları şimdiden kırılaşmasına rağmen bakımlı bir kadın olan Lyudmila Afanas- yevna bütün koğuşa hafiften bir, 'merhaba,' dedi. İlk karyolanın başında durdu. Dema'nın karyolasıydı bu. Delikanlıyı bir süre muayene etti.

«Ne okuyorsun, Dema?» ,

(*) Kilise veya cemaat işlerinde fahri olarak papaza yardım edem kimse.

— 49 —

(Doktor daha akıllıca bir soru bulamaz mıydı?)

Dema diğerlerinin yolundan giderek derginin adını söylemedi. Dergiyi kapatarak kaldırdı, soluk mavi kapağı gösterdi. Dontsova'nın gözleri kısıldı.

«Ne kadar eski bir dergi! Önceki yılın. Neden okuyorsun?»

«İlginç bir yazı var,» dedi Dema anlamlı anlamlı.

«Ne üzerine?»

«İçtenlik üzerine,» dedi. Dema kendini daha da önemsiye- rek, «diyor ki, içten olmayan bir edebiyat...»

Ağrıyan bacağını yere doğru sarkıttı. Ama Lyudmila Afa- nasyevna hemen uyardı;

«Gerekli değil! Pijamanın paçasını yukarı kıvrır.»

Dema pantolon paçasını yukarı kıvrınca Lyudmila Afa- nasyevna karyolaya oturdu, yukardan başlayarak bacağı parmaklarıyla dikkatle, sakma sakına elledi.

Karyolanın ayakucuna dayanan Vera Kornilyevna, Dent- sova'mn omuzunun üzerinden baktı. Alçak sesle, «on beşinci muayene, 3000 R.»

«Burası ağrıyor mu?»

«Evet.»

«Burası?»

«Daha ötesi de.»

«Niçin söylemiyorsun? Kahramanlık taslıyorsun, ha? Ağrının bacağın neresine kadar gittiğini söyle.»

Doktor Lyudmila Afanasyevna ağır ağır ağrının bittiği sınıra doğru götürdü parmaklarını.

«Durduğu yerde de ağrıyor mu? Geceleri?»

Dema'nın temiz yüzünde hâlâ sakaldan iz yoktu ama sürekli ıstırap çekmek onu yaşlandırmıştı.

«Bütün gün, bütün gece ağrıyor.»

Lyudmila Afanasyevna ile Gangart bakiştılar.

«Buraya geldiğinden beri daha mı az, daha mı çok ağrıyor?»

«Bilmem. Belki bir parça daha iyidir. Belki de bana öyle geliyor.»

«Kan durumu?» diye Lyudmila Afanasyevna sordu. Gangart ona hastanın durumunu gösteren fişi verdi. Lyudmila fişi gözden geçirdi. Delikanlıya baktı.

«İştahın nasıl?»

«Yemek yemeyi hep severim,» dedi Dema yine gururla.

Vera Kornilyevna, «Ona fazla yiyecek veriyoruz,» dedi içtenlikle. Dema'ya gülümsedi; Dema da ona. «Kan nakli?» Gan- gart hastanın durumunu yazan fişi geri alırken Lyudmila Afa- nasyevna'ya kısa ama sâkin sözcüklerle karşılık verdi.

«Evet. Demek böyle Dema?» Lyudmila Afanasyevna onu yeniden dikkatle muayene etti. «X ışınlarına devam edelim mi?»

«Elbette, devam edelim!» Oğlanın yüzü sevinçle aydınlandı, Lyudmila Afanasyevna'ya minnetle baktı.

Anladığına göre bu, ameliyatın yerine geçiyordu; Dontso- va'nın da aynı şeyi düşündüğünü sanıyordu. Oysa Dontsova kemikteki tümörü ameliyat etmezden önce, X ışınlarıyla tedavinin kesilmesi, hastalığın başka organlara geçmesini önlemek gerektiğini biliyordu.

Yegenberdiyef kendini buna uzun bir süre önce hazırlamıştı; tetikte duruyordu. Lyudmila Afanasyevna komşu karyoladan uzaklaşır uzaklaşmaz, Yegenberdiyef bir asker gibi hazır - ol'a geçti.

Dontsova ona gülümsedi, yaklaştı dudağındaki tümörü muayene etti. Gangart alçak sesle fişteki durumu okuyordu.

«Evet, çok iyi!» dedi Lyudmila Afanasyevna, gerektiğinden daha yüksek bir sesle; başka dil konuşan birine hitap ediyor gibiydi. «İyi gidiyor, Yegenberdiyef!» diye ona cesaret verdi. «Yakında evine gideceksin.»

Kendinden ne beklediğini zaten bilen Akhmadzhan bu sözleri Özbekçeye çevirdi. (Akhmadzhan'la Yegenberdiyef bi- ribirlerini anlıyorlardı ama her biri diğerinin dilini yanlış telâffuz ettiğini sanıyordu.)

Yegenberdiyef, Lyudmila Afanasyevna'ya umut, güven ve hatta hoşnutlukla baktı; cahil kişülerin, gerçekten öğretim görmüş, gerçekten yararlı insanlara duydukları hoşnutlukla. Buna rağmen dudağındaki tümöre dokundu; sordu;

«Daha çok büyümedi mi? Şişmedi mi?» Akhmadzhan cümleyi ilettili.

«Sönecek! Öyle olması gerekiyor.» Dontsova daha yüksek sesle konuşabilmek için gayret etti. «Mutlaka sönecek! Evde üç ay dinlenecek sonra yine bize geleceksin.»

Dontsova ayaklarını yere uzatarak oturmuş olan yaşlı Mur- salimof'a doğru gitti. Dontsova engel olup yamna oturmaya yaşlı adam onu karşılamak için ayağa kalkacaktı. Bu güneş

— 51 —

yanığı tenli, bir deri bir kemik kalmış olan yaşlı adam Dontsova'ya saygıyla baktı. Dontsova, Akhmadzhan yoluyla ihtiyara öksürüğünü sordu. Gömleğini açmasını söyledi, göğsün ağrıyan yerine elini bastırdı, vurdu, bir yandan da Vera Kornilyevna'nın okuduğu kan nakli ve enjeksiyon raporunu dinliyordu, sonra hastanın durumunu yazan fişi sessizce, kendi kendine okudu. Bir zamanlar bu adamın herşeyi yerli yerinde olan sağlıklı bir vücudu vardı, oysa şimdi vücutta yumrular, çıkıntılar, köşeler ortaya çıkıyordu.

Dontsova başka iğneler yazdı, gece masasının üzerindeki daha önce verilen ilaçları sordu.

Mursalimof boş bir vitamin şişesi çıkardı. «Bunu ne zaman satın aldın?» diye sordu. Akhmadzhan soruyu çevirdi. «Üç gün önce.» «Haplar nerede?» «Yuttum.»

«Yuttum, ne demek?» diye sordu Dontsova hayretle, «Bir seferde mi?»

«Hayır, iki lokmada.» diye Akhmadzhan yaşlı adamın sözlerini ilettili.

Doktorlar, hastabakıcılar, Rus hastalarla Akhmadzhan kahkahalarla sarsıldılar; iyice anlamamasına rağmen Mursalimof bile hafifçe gülümsedi.

Yalnızca Pavel Nikolayeviç onların anlamsız, yakışıksız ve haince kahkahaları karşısında bozuldu. Neyse, birazdan onları kendine getirmesini bilirdi. Doktorları karşılamak için en iyi pozunu seçerek ayaklarını altına alıp doğruldu. Bu durum ona daha bir ağırbaşlılık ve büyüklük verecekti.

Dontsova, «aldırma!» dedi Mursalimof'a. Daha fazla C vitamini yazıp ellerini hastabakıcının uzattığı havluya silerek kaygılı bir yüzle bitişikteki karyolaya geçti. Şimdi pencereye karşı ve Rusanof'a çok yakın durduğundan, sağlıksız, kül rengi cildi, çok yorgun, hasta denilebilecek yüz anlamı belli oluyordu.

Başlığı içindeki dazlak kafası, gözlükleri, ciddi oturuşuyla Pavel Nikolayeviç bir parça öğretmene benziyordu; sıradan bir öğretmen değil de, yüzlerce öğrenci yetiştirmiş seçkin bir öğretmen. Lyudmila Afanasyevna karyolasının ayak ucuna gelinceye kadar bekledi Pavel Nikolayeviç. O zaman gözlüklerini düzelterek konuştu :

«Evet, Yoldaş Dontsova. Bu hastanenin çalışma şeklini Sağlık Bakanlığına rapor etmek zorundayım. Yoldaş Ostapen- ka'ya da telefon edeceğim.»

Lyudmila Afanasyevna ne ürkü, ne de sarardı. Ama yüzünün rengi bir parça daha kurşunileşti. Aynı anda sanki bağlardan sıkılmış da kurtulamıyormuş gibi garip bir hareketle omuzlarını oynattı.

«Eğer Halk Sağlığı Bakanlığıyla bir ilişkiniz varsa,» diye Dontsova derhal cevap verdi, «hatta Yoldaş Ostapenka'ya telefon edebilirsiniz, benim de, sizinkilere eklemek istediğim şikâyetlerim var.»

«Benimkilere bir şey eklemek imkânsız! Sizinki gibi bir ilgisizlik görülmüş şey değil! On sekiz saattir buradayım, daha hiç kimse muayene etmedi! Sonra ben sıradan, aşağı tabakadan bir işçi değilim; bana bu şekilde davranılmamalı!»

Oda sessizleşti; herkes Pavel Nikolayeviç'e bakıyordu. Sarsılan Dontsova değil, Gangart'tı. Dudaklarını bir ip kadar ince- linceye kadar kıstı, kaşlarını çattı, telâfisi olmayan ama önüne geçemediği bir şeyin çıkacağını biliyormuş gibi başını önüne eğdi.

Arkasına dayanmış Rusanof'un tepesinden bakacak kadar iri yapılı olan Dontsova'ya gelince kaşlarını çatmayı bile gereksinmedi. Omuzlarını yine o garip hareketle sallıyarak, «evet, sizi iyileştirmeye geldim,» dedi.

«Hayır, artık çok geç!» Pavel Nikolayeviç ters ters karşılık verdi. «Burada nasıl çalıştığınızı gördüm. Hiç kimsenin umurunda değil, bir teşhis koyan bile çıkmadı!»

Pavel Nikolayeviç'in sesi beklenmedik bir şekilde çatallaştı, çünkü kendini gerçekten çok incinmiş hissediyordu.

«Bir teşhis kondu,» dedi Dontsova iki elini de Rusanof'un karyolasının üzerine koyarak, «gidebileceğiniz başka bir yer de yok. Bölgede hiç kimse, hiç bir yer hastalığınızı tedavi etmeye kalkışmaz.»

«Ama bana kanser olmadığımı söylediniz! O halde bana konan teşhisi söyleyin!»

«Genellikle hastalara, hastalıklarının ne olduğunu söylemek zorunda değüiz. Ama kendinizi daha iyi hissederseniz söyleyeyim, hastalığınız lenfogranulomatosis (*).»

«O halde kanser değilim!»

«Elbette değilsiniz.» Dontsova'nın yüzünden ya da sesinden tartışmaya kızıp kızmadığı belli olmuyordu. Rusanof'un

(1) Hodgkin hastalığı da denir. Boyundaki lenf guddelerinin şişmesi ile başlayan bir hastalıktır. Kanser gibi öldürücü değildir.

çenesinin altındaki yumruk büyüklüğünde olan tümöre baktı. Kızacak ne vardı? Tümör mü? «Buraya gelmenizi hiç kimse istemedi. Hastaneden şimdi bile çıkıp gidebilirsiniz. Ama unutmayın,» diye Dontsova durakladı, sonra yatıştırıcı bir sesle, «insanlar yalnızca kanserden ölmez,» diye ekledi.

Pavel Nikolayeviç, «beni korkutmaya mı çalışıyorsunuz?» diye atıldı, «beni niçin korkutuyorsunuz? Beni bu şekilde tedavi edemezsiniz!» diye daha da öfkeyle ekledi. Oysa «ölmek» sözcüğüyle içindeki herşey donup kalmıştı. Daha yumuşak bir sesle, «durumumun o kadar tehlikeli olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?» diye sordu.

«Hastaneden hastaneye dolaşırsanız; elbette durumunuz tehlikeli olur. Eşarby çıkarıp lütfen ayağa kalkın.»

Pavel Nikolayeviç eşarby çıkardı; geçitte ayakta durdu. Dontsova şişkinliği muayene etmeye başladı; sonra aradaki farkı anlamak için boynunun sağlam yanını yokladı. Rusanof'a başım mümkün olduğu kadar geriye eğmesini söyledi; (başını pek geriye götüremiyordu, çünkü şişliğin gerildiğini derhal hissediyordu.) Sonra, öne, sağa, sola mümkün olduğunca eğmesi istendi.

Rusanof'un başı; elimizde olduğu sürece asla dikkat etmediğimiz o hafif, harikulâde özgürlüğü, hareket etme yeteneğini kaybetmişti.

«Pijamanızın ceketini lütfen çıkarın.»

iri düğmeli, yeşilli kahverengili pijaması dar değildi, çıkarması kolay gibi görünüyordu, oysa kollarını kaldırmak boynuna bir ağrının saplanmasıyla yol açtı, Pavel Nikolayeviç inledi. Ah, nerelere gelmişti! Ak saçlı, şişman hastabakıcı ceketini çıkarmasına yardım etti.

«Kollarınızın altında hiç ağrı var mı?» diye sordu Dontsova, «orada sizi rahatsız eden bir şey?»

«Orada da bir şey olabilir mi demek istiyorsunuz?» Rusanof'un sesi tamamen sakinleşmişti, hatta şimdi Lyudmila Afa-nasyevna'nınkinden bile yumuşaktı.

«Kollarınızı açın.» Dontsova kendini işine vermişti. Koltuk altlarını dürter gibi itti.

«Tedavi nasıl olacak?» diye sordu Pavel Nikolayeviç.

«İğne yapılacak.»

«Nereden? Doğrudan doğruya şişliğe mi?»

«Hayır, adaleye.»

«Sık sık mı?»

«Haftada üç kere. Giyinebilirsiniz.» -

«Ameliyat mümkün değil mi?»

(Pavel Nikolayeviç ameliyatın 'imkânsız' olup olmadığını soruyordu ama en korktuğu şey ameliyat masasıydı. Herhangi bir hasta gibi uzun da sürse başka her çeşit tedavi şeklini kabullenirdi.)

«Ameliyat saçma olur.» Dontsova ellerini uzatılan havluya sildi.

«Saçma olması iyi,» diye düşündü Pavel Nikolayeviç. Kapa ile konuşurdu bir. Moskova'ya gitmek o kadar basit bir iş değildi. O kadar, iddia ettiği kadar yetkisi yoktu. Telefonla Yoldaş Ostapenko'ya ulaşmak da kolay olmaktan çok uzaktı.

«Pekâlâ,» dedi Pavel Nikolayeviç, «bir düşüneyim. Yarın karar verebilir miyiz?»

«Hayır,» dedi Dontsova insafsızca, «iğne bugün yapılmalı. Yarın yapamayız. Yarm cumartesi.»

Yine kurallar! Sanki kurallar bozulmak için yazılmamış gibi!

«Cumartesi günü iğne yapılması niçin imkânsız?»

«Çünkü iğneye göstereceğiniz tepki iğne yapıldığı gün dikkatle izlenmeli. Pazar günü bu imkânsız.»

«Yani çok önemli bir iğne mi?»

Lyudmila Afanasyevna karşılık vermedi. Kostoglotof'un yanına gitmişti bile.

«Pazartesiye kadar beklesek ne olur?»

«Yoldaş Rusanof! On sekiz saatten beri tedavi görmediğiniz için şikâyetle bulundunuz. Niçin yetmiş iki saat beklemek istiyorsunuz?» (Dontsova savaşı kazanmıştı bile; Pavel Nikolayeviç'i bir buldozer gibi eziyordu, yapılacak hiç bir şey yoktu.) «Sizi tedavi etmeyi ya kabul ederiz, ya da etmeyiz. Edersek, ük iğneniz bugün saat on birde yapılacak. Etmezsek, o zaman tedavimizi reddettiğinize dair bir kâğıt imzalarsınız, sizi bugün hastaneden çıkarırım. Boşu boşuna kaybedilecek üç günümüz yok. Bu koğuştaki işim bitinceye kadar düşünün, sonra neye karar verdiğinizi bana söyleyin.»

Rusanof yüzünü elleriyle kapadı.

Beyaz gömleği bedenini hemen hemen boynuna kadar sımsıkı sarmış olan Gangart sessizce uzaklaştı, peşinden Olimpiada Vladislavovna bir gemi gibi sürükleniyordu.

Tartışmanın bitkin bir hale getirdiği Dontsova öteki yatakta gayret verici bir şeylerin çıkmasını umuyordu.

--55--

«Evet, Kostoglotof, senin söyleyecek neyin var?»

Dimdik saçlarını yatıştırmış olan Kostoglotof; sağlıklı bir insanın güçlü, güven dolu sesiyle karşılık verdi :

«Ben iyiyim, Lyudmila Afanasyevna! Daha iyi olmam imkânsız !»

Doktorlar birbirlerine bakiştılar. Vera Kornilyevna'mn dudaklarında hafif bir gülümseme dolaşıyordu ama gözleri sevinçten parlıyordu.

«Ama yine de,» dedi Dontsova. Kostoglotof'un yatağma oturdu. «Kendini anlat bana... Ne hissediyorsun? Buraya gel- . diğinden beri ne gibi değişiklik oldu?»

«Memnuniyetle!» Kostoglotof derhal razı oldu. «İstirabım ikinci ışın seansından sonra azaldı, dördüncüsünden sonra ta- mamiyle kayboldu. Ateşim de düştü. Artık iyi uyuyorum, nasıl yatarsam yatayım on saat uyuyabiliyorum; ve ıstırap yok. Eskiden nasıl rahat yatacağımı bilemezdim. Gözüm yemeği görmek bile istemezdi. Şimdi herşeyi yiyorum, daha da istiyorum. Sonra yediklerim beni rahatsız etmiyor.»

«Etmiyor mu?» Gangart güldü.

«Daha fazla yiyecek veriyorlar mı?» Dontsova gülümsedi.

«Bazan. Zaten anlatacak ne var ki? Bütün rahatsızlıklarım geçti. Buraya ölü gibi gelmişim. Şimdi canlıyım artık.»

«Miden hiç bulandı mı?»

«Hayır.»

Gangart'la Dontsova başarı kazanan öğrencileriymiş gibi Kostoglotof'a hoşnutlukla gülümsedüer : Tecrübe ve yeteneklerinden çok, verdiği parlak karşılıklarla gururlanıyorlardı, insan böyle bir öğrenciye bağlanır.

«Tümörü hissediyor musun?»

«Artık beni rahatsız etmiyor.»

«Ama hissediyor musun?»

«Eh, yattığım zaman fazladan bir ağırlık hissediyorum; hatta yuvarlanıyor gibi oluyor ama beni rahatsız etmiyor,» diye Kostoglotof ısrar etti.

«Yat.»

Alışkın davranışlarla (tümörüne çeşitli hastanelerde bir çok doktorlar, hatta öğrenciler elleriyle bastırıp bakmışlardı, başka odalardan başka doktorlar çağırılmış, onlar da ellemişler, şaşırmışlardı.) Kostoglotof ayaklarını yatağa koydu, dizlerini büktü, arkasına yastık koymadan dümdüz yattı, karnını açtı.

Derhal tümörü, hayat arkadaşım, içinde bir yerde hissetti.

Lyudmila Afanasyevna onun yanına oturdu, tümöre doğru ellerini yavaş yavaş, döndüre döndüre yaklaştırdı.

«Gevşe, kasılma,» diye Kostoglotof'a hatırlattı. Kostoglotof bunu kendisi de biliyordu ama kasılarak doktorun ellerine karşı gerilerek savunucu bir duruma geçmeden edemiyordu.

Karnı yumuşak, gevşek bir duruma gelince Dontsova, tümörü olduğu gibi hissetti, ilk önce tümöre yavaşça, ikincisinde sertçe, üçüncüsünde daha da sert bir şekilde bastırdı.

Gangart durmuş, Dontsova'nın omuzunun üzerinden bakıyordu; Kostoglotof da Gangart'a bakıyordu. Kostoglotof onu beğeniyordu. Gangart sert davranmak istiyor ama beceremi- yordu; çünkü hastalara çok çabuk alıştırdı, büyüyüp olgunlaşmak istiyor ama bunu da başaramıyordu, onda hep küçük bir kız havası vardı.

«Tümör hâlâ belirli bir şekilde hissediliyor,» diye Dontsova karar verdi. «Düzleştiği bir gerçek. Derine batmış, mideye basınç yapmıyor artık. Kostoglotof bu yüzden ıstırap çekmiyor. Daha da yumuşamış, ama şekli yine aynı. Bak, sen de gör.»

«Hayır, ben hergün muayene ediyorum. Aralıklarla muayene edilse daha iyi olur. E.S.R. sayımı yirmi beş; lökosit; beş. bin sekiz yüz. Alın siz de bakın.»

Bu sırada Rusanof ellerini yüzünden çekti. Hastabakıcıya fısıltıyla sordu :

«Şu iğneler, çok yakar mı?»

Kostoglotof da merak içindeydi :

«Lyudmila Afanasyevna! Daha kaç defa X ışınına tutulacağım?»

«Şimdilik bir şey söyleyemeyiz?»

«Beni taburcu edeceğiniz zamanı söyleyebilir misiniz?»

«Ne?» Dontsova başını elindeki fişten kaldırıp baktı. «Sorduğun neydi?»

«Beni ne zaman taburcu edeceksiniz?» Kostoglotof biraz önceki kadar güvenle tekrarladı. Dizlerine sarılmıştı, bağımsız, özgür bir havası vardı.

Dontsova'nın ona bakışında başarılı bir öğrenciye duyulan hayranlığın zerresi bile yoktu. Kostoglotof'u mesele çıkaran, inatçı, yüzü sertleşmiş bir hasta olarak görüyordu.

«Efendim, tedavine daha yeni başladım!» Kostoglotof'u

dizginlemeye çalıştı. «Tedaviye daha dün başladık sayılır. Öncekiler hazırlıktan başka bir şey değildi.»

Oysa Kostoglotof cesaretini kaybetmemişti.

«Lyudmila Afanasyevna, size düşüncelerimi bir parça olsun anlatmak istiyorum. Henüz tedavi olmadığımı biliyorum ama bütünüyle iyileşmeyi beklemiyorum.»

«Ne hastalarımız var! Biri diğerinden berbat!» Lyudmila Afanasyevna'nın kaşları çatıldı. Şimdi sinirlenmişti. «Ne diyorsun sen? Aklını mı kaçırdın?»

Kostoglotof kocaman elini sallıyarak, «Lyudmila Afanasyevna,» dedi sükûnetle, «uygar insanın normalliğini ya da anormallliğini tartışmaya kalkışırsak konudan bir hayli uzaklaşırız. Beni bu güzel duruma getirdiğiniz için size minnettarım. Şimdi bu durumun keyfini sürmek istiyorum. Daha fazla tedavinin ne vereceğini bilmiyorum.» Kostoglotof konuşurken, Dontsova'nın alt dudağı sabırsızlık ve öfkeyle dışarı uzamıştı. Gangart bir Dontsova'ya, bir Kostoglotof'a bakıyordu. Kaşları oynuyordu. Araya girip ikisini de sakinleştirmek isterdi. Olimpiada Vladislavovna âsiye azametle bakıyordu.

«Kısaca, gelecekteki bir tarihte yaşayabilmek düşüncesiyle şimdiki durumumu yitirmek istemiyorum. Organizmanın koruyucu güçlerine güvenmek istiyorum.»

«Hastanemize organizmanın koruyucu güçleriyle emekliye emekliye geldin!» diye Dontsova onu azarlardı. Yataktan kalktı. «Ne yaptığını bile bilmiyorsun. Seninle konuşmak istemiyorum.»

Dontsova, elini erkekçe bir tavırla sallıyarak döndü; Azovkin'e baktı. Çarşafı dizlerine kadar çekmiş olan Kostoglotof siyah bir keçi gibi inatçıydı.

«Ama benimle konuşmanızı rica ediyorum. Lyudmila Afanasyevna! Siz yaptığınız tedaviyle ilgilenebilir, nasıl sonuç vereceğini görmek istersiniz ama ben de sükûnet içinde yaşamak isterim, bir yıl da olsa. Hepsi bu kadar.»

Dontsova omuzunun üzerinden, «pekâlâ,» diye kesip attı, «durumunu bildireceğiz.»

Cesaretini, gücünü kaybetmiş olan Dontsova ayakta durmuş hâlâ Azovkin'e bakıyor, sesinin tonunu ve yüzünün anlamını değiştirmeyi beceremiyordu.

Azovkin doğrulmadı. Karnına sarılmıştı, doktorları selâmlamak için yalnızca başını kaldırdı. Dudakları iki ayrı anlam taşıyordu; gözlerinde yakarıştan başka duygu yoktu; sağırdan

— 58 —

yardım dilenen bir yakarı.

«Evet, Kolya, nasılsın?» Dontsova kolunu Azovkin'in o- muzlarma sardı.

«Fenayım,» dedi Azovkin yalnızca dudaklarını kıpırdatarak. Ciğerlerindeki havanın boşalmamasına dikkat ediyordu. Çünkü ciğerlerinin en küçük bir hareketi bile derhal midesini ve tümörü etkiliyordu.

Daha altı ay önce bir Genç Komünistler Birliği Gönüllü Pazar İşçüeri takımının başında, omuzunda bir kürek, avazı çıktığı kadar bağıra bağıra şarkı söylemişti. Şimdi ıstırabını bile fısıltıdan daha yüksek bir sesle anlatamıyordu.

«Birlikte düşünelim, Kolya,» dedi Dontsova. O da Azovkin gibi fısıldamıştı. «Belki de tedaviden bıktın. Belki de hastaneden bıktın. Bıktın mı?»

«Evet.»

«Bu kentte oturuyorsun. Belki de evde bir parça dinlenmek istersin. İster misin? Seni bir ay, ya da bir buçuk ay eve yollayalım.»

«Sonra yine hastaneye alacak mısınız?»

«Elbette alacağız. Artık sen bizdensin. Bir parça dinlenirsin. İğne yerleri iyileşir, iğne yerine eczaneden ilaç alacaksın. Günde üç kere ağızdan alırsın ilaçları.»

«Sinestrol mu?»

«Evet.»

Dontsova ile Gangart'ın bilmedikleri şey, Azovkin'in bütün bu aylar boyunca, reçeteye yazılanlardan ayrı olarak nöbete gelen her hastabakıcıdan, gece çalışan her doktordan çılgınlar gibi uyku ilaçları, ağrı kesici haplar, her çeşit hap ve fazladan toz ilaç istediğiydi. Bez çantasına sakladığı bu yedek ilaçları, doktorların kendisinden umut keseceği güne karşı bir kurtarıcı olarak topluyordu.

Koğuştta çıt çıkmıyordu. Bu yüzden ellerini yüzünden çekip iç geçirerek başını kaldıran Rusanof'un sesi bir bomba gibi patladı:

«Teslim oluyorum, doktor, iğneleri yaptıracağım.»

BEŞİNCİ BÖLÜM

insan bunu nasıl tanımlayabür? Üzüntü mü? Çöküntü mü? insan ruhu sıkıldığı, göğsüne görünmez kalın bir sis ta

bakası, içindeki herşeyi emerek, merkeze doğru bastırarak, çöktüğü zaman yalnızca baskıyı, ağırlığı farkederek, ruhunu bu kadar bunaltan şeyin ne olduğunu anılamaz.

İşte hastaları dolaştıktan sonra merdivenleri Doktor Dontsova ile inerken Gangart kendini böyle hissediyordu. Kötüydü bu.

Böyle zamanlarda dikkatli olamak, duygunun kaynağını araştırıp bir savunma duvarı çekmek iyi olurdu.

Oysa Vera Kornilyevna duygularının ne olduğunu bile çı- kartamıyordu.

Mesele şuydu: «Anne» için korkuyordu. «Anne» Lyudmüa Afanasyevna Dontsova idi. Doktor Dontsova'nın üç yardımcı doktoru aralarında ondan «Anne» diye söz ederlerdi. Zaten yaşı —üç doktor otuzuna yakındılar, Dontsova ise ellisine— ve onları çalışmaya zorladığı şevkle anneleri olmaya uygundu. Dontsova fazlasıyla kendine eziyet ediyor, Lyudmüa Afanasyevna X ışınlarıyla teşhis koymayı ve tedaviyi birleştiren son doktorlardan biriydi. Bilginin bölümlenmeye ve ihtisaslaştırıl- maya doğru gittiği bir zamanda Dontsova yardımcı doktorlarına iki alanda da tecrübe kazandırmaya bakıyordu. Kendine sakladığı paylaşmadığı hiç bir şeyi yoktu. Vera Gangart'm ondan daha atılgan ya da anlayışlı olduğu şu veya bu durumda «Anne» yalnızca sevinirdi. Vera okuldan mezun olduğu sekiz yıldan beri onunla çalışıyordu; Ve şimdi içindeki bütün gücü yalvaran hastaları ölümün pençesinden çekip kurtarma gücünü Lyudmila Afanasyevna'dan almıştı.

«Anne» Rusanof denen adamın ellerinde sonsuz ıstıraplara uğrayabilirdi.

Mesele yalnız Rusanof meselesi değildi! Herhangi bir hasta mesele çıkarabilirdi aslında. Yakınmalar bir başladı mı bir daha bastırılamazdı —söndürülmesi güç bir ateş gibiydi— bel- lekte durmadan yanar dururdu. Üzerine kum atıp söndürmeye çalışırsınız ama bir yararı dokunmaz. Bir tek kişi, içkisini yudumlarken bile olsun yine, «Doktorları öldürün,» ya da, »«teknisyenlere ölüm,» diye bağırmaya başladığı anda sopalan kalkardı.

Beyaz gömlekli kadınlara ve erkeklere yöneltilen kuşku; kozalaklar gibiydi, yapışıp kalırdı. Devlet Güvenlik Bakanlığında çalışan bir şoför mide kanserinden hastaneye yatmıştı. Ameliyatlılık bir durumu vardı, Vera Kornilyevna'yla bir ilgisi

yoktu. Vera bir akşam hastaları dolaşırken adam uyuyamadı- ğından yakındı. Vera ona bromural yazdı, ama hastabakıcılardan ilâcın istenen dozda paketlenmemiş olduğunu öğrenince, «iki paket verin,» dedi. Hasta ilâçları kabul etti. Vera Kornil- yevna hastanın kendisine bakışını farketmemişti bile. Hastanenin lobartuarında çalışan ve şoförün komşusu olan bir işçi olmasaydı hiç bir şey öğrenemiyecikti. İşçi telâşla Vera Kornilyevna'ya koştu: hasta ilâcı yutmamış (niçin ilâç iki paket verilmişti?) ve bütün gece uyumamıştı. Hasta daha sonra laborantı sorguya çekmişti: «Niçin doktorun adı yabancı? Bana ondan söz et. Beni zehirlemek istediğine eminim. Onun hakkında araştırma yapmalıyız.»

Vera Kornilyevna haftalarca sorguya çekilmeyi bekledi. Bu haftalar boyunca teşhisleri sürekli, yanılmadan koymak, ışın dozajlarını hatasız kararlaştırmak, bakışlar, gülümseyişlerle kanser bölümüne düşen hastalara güç vermek zorunda kalmıştı; yine de üzerine çevrilen her bakışta, «sen bizi zehirliyecek misin?» sorusunu hissetmişti.

Bugün hastaları dolaşırken Vera Kornilyevna'yı bir şey çok üzmüştü; çok umut veren, Vera'nın herhangi bir nedenden ötürü özellikle bağlı olduğu Kostoglotof, üzerinde kötü bir deneme yapmasından korkuyormuş gibi «Anne» yi sorguya çekmişti.

Lyudmila Afanasyevna da hastaları ziyaretten üzüntülü dönmüştü. O da kavgacı bir kadın olan Paulina Zovodçikova'yı ilgilendiren çirkin bir olayı düşünüyordu. Hasta olan Paulina Zovodçikova değil, oğluydu, oğluyla beraber hastanede kalmıştı. Çocuk tümörün alınması için ameliyat edildiğinde, Paulina Zovodçikova operatörü bir kenara çekerek tümörden bir parça istemişti. Operatör Lev Leonidoviç'ten başka biri olsaydı kadın istediğini alırdı. Yapılan biopsi Dontsova'nın teşhisini doğrula- mayınca, Paulina Zovodçikova durumu mahkemeye aksettirir, intikam almaya kalkıştı.

Buna benzer birden fazla olay iki doktorun da belleklerinden çıkmamıştı.

Artık ziyaretler bittiği için birbirleriyle hastaların önünde tartışmadıkları herşeyi konuşup karara varabilirlerdi.

13 üncü koğuş da pek dardı; röntgen bölümünün doktorlarının kendilerine ait bir büroları, toplantı odaları yoktu. Ne «gamma canon» odasında, ne de uzun menzilli, 120.000 ve 200.000 voltluk röntgen araçlarının bulunduğu odalarda otu

rabilirlerdi. Röntgen teşhis odasına gidebilirlerdi ama orası daima karanlık tutulurdu. Başka bir yer olmadığından ötürü konsültasyon yaptıkları, hastaların fişlerini yazdıkları ve hastane dosyalarını işledikleri masa —sanki çalışma yılları boyunca özel kokusu ve sıcaklığı olan iğrenç röntgen havasını ciğerlerine yeteri kadar çekmemişler gibi— kısa menzilli röntgen tedavi odasına konmuştu.

Tek bir çekmecesini bile olmayan bu büyük, kaba tahtadan masaya oturdular. Vera Kornilyevna, kendisinin meşgul olacağı ve birlikte karar verecekleri hastaların fişlerini ayırarak kontrol etti. Doktor Dontsova alt dudaklarını hafifçe şişirmiş, elindeki kalemle masaya vurarak önüne bakıyordu.

Onu kaygıyla süzen Vera Kornilyevna, Rusanof, Gostog- lotof ya da bir doktorun hayatı üzerine söz etmeye karar veremiyordu; ikisinin de bildiği şeyleri tekrarlamakta bir fayda yoktu, üstelik belki de yeterince dikkatli konuşamaz, yaraya tuz basardı.

Lyudmila Afanasyevna Dontsova açıkça konuştu:

«Bu kadar çaresiz oluşumuz ne kadar asap bozucu bir şey!» (Bugün birlikte karşılaştıkları birçok durumdan söz edebilirdi.) Kalemle masaya vurmaya devam ediyordu. «Ama hiçbir yerde hata yok.» (Azovkin'le Mursalimof'tan söz edebilirdi.) «Yaptığımız teşhislerde yanılmış olabiliriz. Ama tedavimiz hatalı değil. Ona daha az dozaj veremezdik. Herşeyi mahveden şey röntgen ışınları.»

Tamam! Dontsova, Sibgatof'u düşünüyordu. İnsanın bütün yeteneklerini uyguladığı ama yine de hastayı kurtaramadığı umutsuz, nankör durumlar vardır. Sibgatof hastaneye sedyyle ilk geldiğinde Röntgen filimleri bütün kuyruk sokumunun mahvolduğunu göstermişti. Bir tedavi profesörüne de danışmalarına rağmen hastalığa kemik veremi teşhisini koymak hatasında bulunmuşlardı; daha sonra hastalığın kemikte yapışkan bir sıvının görünmesiyle ortaya çıkan, kemiği yiyip bitirerek yerinde jelatinli bir tabaka bırakan dev bir hücre tümörü olduğu anlaşılmıştı. Yine de bu tümörü tedavi etmekle kemik veremini tedavi etmek arasında bir fark yoktu.

Kuyruk sokumu alınamaz, kesilemezdi; esas organlardandı. Yapılacak tek şey ışın tedavisiydi; üstelik ışınlar yüksek dozda verilmeliydi. Daha hafif dozların bir yararı dokunmazdı. Ve Sibgatof iyileşmişti! Kuyruk sokumu eski halini almış. Sibgatof tedaviden yararlanmıştı; ama yüksek dozdaki X ışınları

kuyruk sokumunun çevresindeki dokuyu hassaslaştırmış, yeni, habis tümörlerin doğmasına uygun bir ortam yaratmıştı. Böylece yaradan gıdaya bağlı bir ülser ortaya çıkmıştı. Şimdi kan ve doku X ışınlarını kabul etmiyordu; bu yüzden yepyeni bir tümör bütün habisliğiyle ortaya çıkmıştı. Bu tümörü küçültecek bir şey yoktu; hatta olduğu gibi tutulabilmesi bile imkânsızdı.

Bütün bunlar Dontsova'yı bir doktor olarak çaresizlik, tedavinin sınırlı olmasının verdiği umutsuzlukla dolduruyordu, oysa kalbinde acıma, yalnızca acıma duygusu vardı; işte bu nazik, kederli, minnettar Tatar Sibgatof için bütün yapacakları, ıstırabını uzatmaktan başka bir şey değildi.

Başhekim Nizamettin Bahramoviç bu sabah Dontsova'yı işte bu gibi durumlar için çağırtmıştı. Yeni hastalar için yer açılmalıydı; kesin bir iyileşmenin görülmediği bütün şüpheli hastalar taburcu edilmeliydi. Dontsova razı olmuştu. Ne de olsa, kabul salonunda bekleyen başka hastalar vardı; çoğu, günlerden beri bekliyordu; yörenin ankoloji istasyonlarından bu has- * taneye hasta kabulü için istekler yağıyordu. Prensip olarak durumu kabulleniyordu. Prensip, Sibgatof'tan başka hiç kimseye hakkaniyetle uygulanamazdı ama Dontsova onu taburcu edemezdi. Bu kuyruk sokumu için sağ duyusuna uyamıyacak kadar çok ve uzun bir süreden beri çalışıyordu; Sibgatof yüzünden Dontsova'nın çalışmaları ve araştırmaları yeni bir yöne doğru çevrilmişti. Kendini, Sibgatof'u kurtarmak için duyduğu özlemle, kemiğin patolojik yapısına vermişti. Belki kabul salonunda derdi Sibgatof'un ki kadar büyük olan hastalar bekliyordu ama Lyudmila Afanasyevna, Sibgatof'u taburcu edemezdi; Başhekimin emirlerine elinden geldiğince karşı koyacaktı.

Nizamettin Bahramoviç umutsuz hastaların da taburcu edilmelerini istemişti. Ölüm, hastane dışında olmalıydı, böylece daha çok yatak boşalacaktı, koğuştakiler daha az üzüleceklerdi, hastane raporları da düzelecekti, çünkü bu hastalar raporlara «ölü.» diye değil, «fenalaştı.» diye geçecekti.

İşte Azovkin bu başlık altında hastaneden taburcu edilecekti. Azovkin'in durumunu anlatan sayfa sayfa raporlar, dosyasını doldurup taşırmıştı bile. Mavi, kırmızı mürekkeplerle yazılı sayfalarda doktorlar bu delikanlının yatağında iki büküm olmuş, ısıtıla kıvrandığını görüyorlardı. Alçak ve sakin bir sesle okumalarına rağmen sayılar, hükmün gümbür gümbür çıkan sesini aksettiriyorlardı: Yapılacak bir şey yoktu.

Işın tedavisi yanı sıra elli sinestrol iğnesi, yedi kere kan nakli yapılmıştı ama yine de lökosit sayısı yalnızca 3.400'dü... organlar görevlerini yapmıyordu; vücudun çeşitli yerlerinde yumrular görülmeye başlamıştı; köprücük kemiğinde iltihaplı yumrular vardı; oysa organizma hastalığa karşı hiç mücadele etmiyordu. Tümörleri ne durdururdu?

Hastabakıcı ayakta tedavi olan hastalara bakarken doktorlar kâğıtların üzerindeki notlara eklemeler yaptılar. Şimdi hastabakıcı içeriye dört yaşlarında mavi giysili bir kız çocuğu almıştı, annesiyle beraber. Çocuğun yüzünde küçük kırmızı damarlı şişkinlikler vardı. Bunlar henüz küçüktü, tehlikeli bir hal almamışlardı ama daha kötüleşmemeleri için ışına tutulmaları gerekiyordu. Çocuk ilgisizdi; belki de dudağında ölümün ağır yükünü taşıdığını bilmiyordu. Buraya ük kez gelişi değildi. Artık korkmuyordu. Gevezelik ediyor, aracın nikel kaplı bölümlerine ulaşmaya çalışıyor, bu pırıl pırıl oda hoşuna gidiyordu. Tedavisi ancak üç dakika sürecekti ama kritik noktaya dikkatle ayarlanan bütün altında hareketsiz durmuyordu. Kıpırdıyor, kıvranıyor, sinirli X ışını memuru, aracın düğmesini kapatarak tüpü yeniden ayarlamaya çalışıyordu. Anne, kızın dikkatini çekmek için bir oyuncak tutuyor, uslu durursa başka oyuncaklar alacağını vaadediyordu.

Sonra içeriye asık yüzlü yaşlı bir kadın girdi; eşarbını ve ceketini bir hayli uzun bir zamanda çıkardı. Ondan sonra hastanenin kurşuni renkli giysisi içinde bir kadın geldi. Ayağında misket büyüklüğünde bir şiş vardı. Hastabakıcıyla neşeli neşeli gevezelik eden kadın, doktorların ameliyat edip almak istemedikleri bu bir santimetre çapındaki küçücük misketin habisi tümörlerini kraliçesi sayılan melanoblastoma (1) olduğundan zerre kadar kuşkulamıyordu.

Doktorların bu hastalarla da ilgilenmeleri, onları muayene etmeleri, hastabakıcıya talimat vermeleri gerekiyordu. Böylece Vera Kornilyevna'nın Rusanof'a bir ambicinçona iğnesi yapacağı zaman geldi. İşte o zaman bile bile en sona tuttuğu fişi Lyudmila Afanasyevna'nın önüne sürdü. Fiş Kostoglo-

(1) Epitel menşeli, çok hızla ilerleyen ve metastaz yapan kanser türü. Göz, deri ve anüste sık görülür.

tof'undu.

«Bu kadar ihmal edilmiş bir durum için ne kadar mükemmel bir ilerleme,» dedi Gangart, «ama çok inatçı. Ya reddederse?»

«Hele etsin!» dedi Lyudmila Afanasyevna kalemını masaya sertçe vurarak, Kostoglotof'un hastalığı Azovkin'in aynıydı. Ama Kostoglotof yapılan tedaviden yararlanmıştı; nasıl reddederdi !

«Arada siz olunca reddedemez!» dedi Gangart, «ama bu işi ben başarır mıyım bilmem. On.u size yollasam?» Tırnağın- daki bir lekeyi sildi. «Onunla ilişkilerimiz bir parça kötüye gitti. Onunla gerektiği gibi konuşamıyorum. Nedenini bilmiyorum.»

İlişkileri başlangıçtan beri gergindi.

Ocak ayının sıkıntılı bir günüydü, durmaksızın yağmur yağmıştı. Gangart yardımcı doktor olarak gece nöbetine gelmişti.

İri yapılı, güçlü kuvvetli birinci kat hademesi gece saat dokuz sıralarında yanma gelerek yakındı:

«Doktor, patırtı eden bir hasta var. Bir şey yapamıyorum ona. Çaresine bakmazsak mesele çıkartacak.»

Vera Kornilyevna aşağıya indi. Baş hemşirenin kilitli depo odasının önündeki yere uzanmış zayıf bir adam gördü, çizme giymişti, sırtında solmuş bir asker trençkotu ve başında kendisine çok küçük gelmesine rağmen kulaklıklarını indirmiş olduğu kürklü bir başlık vardı. Sırt çantasını başının altına koymuştu; geceyi bu şekilde geçirmeye hazırlandığı görülüyordu. Gangart yaklaştı; yüksek ökçeli ayakkabıları, biçimli bacakları vardı. Gangart biyimine daima dikkat ederdi. Yerde yatan adamı sert sert süzdü; onun utanıp doğrulacağım düşünmüştü adam onun geldiğini görmüş olmasına rağmen ilgisiz durdu, hattâ gözlerini kapamaya bile kalkıştı.

«Kimsin sen?» diye sordu Gangart. .

«Bir insan!» dedi adam sükûnetle, kendini acmdıracak bir tavırla.

«Bu hastaneye kabul edilmen için giriş kartın var mı?»

«Var.»

Döşeme, çizmelerinden, trençkotundan ve sırt çantasından akan sularla ıslanmıştı.

«Ama burada yatamazsm... Biz... izin veremeyiz. Burada yatman uygun olmaz.»

--65--

«Uygun,» dedi adam gevşek gevşek, «kendi ülkemdeyim. Utanç duymuyorum.»

Vera Kornilyevna şaşırdı. Ona yerden kalkmasını emrede- miyeceğini hissediyordu. Zaten sözünü dinletemiyecekti.

Gündüzün, ziyaretçilerin ve hastaların oturdukları, geceleri hastane kapandıktan sonra gidecek başka yerleri olmayan, yeni gelmiş ağır hastaların beklemelerine izin verildiği bekleme odasından yana baktı. Bekleme odasında genellikle üç sıra olurdu ama şimdi yalnızca iki tane vardı. Birimde yaşlı bir kadın, diğerinde de çocuklu genç bir Özbek kadını yatıyordu.

Adamın bekleme odasında yatmasına izin verebilirlerdi ama gelen giden çok oluyordu; üstelik yerler kirliydi.

Oysa burası sterilize edilmişti; ancak hastane elbisesi ya da beyaz gömlekle içeriye girilebilirdi. Vera Kornilyevna ölümün soğukluğunun şimdiden çökmüş olduğu bu bir deri bir kemik kalmış, sert yüzlü, barbar hastaya yeniden baktı.

«Kentte hiç arkadaşın yok mu?»

«Yok.»

«Otellere baktın mı?»

«Evet,» dedi adam. Bu kadarcık konuşmadan bile yorulduğu belliydi.

«Beş tane otel var.»

«Benimle konuşmadılar bile.» Konuşmanın sona erdiğini bildirmek istermiş gibi gözlerini kapadı.

«Bir parça daha erken gelseydin,» diye Gangart bir çözüm yolu bulmaya çalıştı, «hastabakıcılarımızdan, hademelerimizden bazıları evlerine hasta kabul ediyorlar. Fazla bir şey isce- mezler.»

Hasta gözleri kapalı yatıyordu.

Nöbetçi hademe, «gerekirse burada bir hafta bile yatacağını söyledi,» dedi, «'bana bir yatak bulacakları zamana kadar herkesin yolu üzerinde yatarım,' dedi. Ayağa kalk serseri! Saçmalıkların yeter! Burası sterilize edildi!» Hademe yaklaştı.

«Bekleme odasında niçin iki sıra var?» diye sordu Gargart. «Üç tane değil miydi?»

Hademe bir camlı kapıyı göstererek, «üçüncüsü oraya götürüldü,» dedi.

Doğruydu; üçüncü sıra o kapıdan röntgen odasına giden koridora taşınmıştı. Gündüzleri ışın tedavisine gelen hastalar için oraya konmuştu.

Kanser Koşuşu — F : 5

Vera Kornilyevna hademeye koridorun kapısını açmasını söyledi. Hasta adama dönerek, «seni daha rahat bir yere yerleştireceğim,» dedi, «Kalk,»

Adam yeniden baktı ona, pek inanmamış gibiydi. İstirapla doğrulmaya çalıştı. Her çeşit hareketin, vücudun her kıvrılışının ona acı verdiği belliydi.

Hasta doğrulmuştu ama elinden çantasını düşürmüştü. Çektiği ıstırap yüzünden, yeniden eğilmezdi.

Vera Kornilyevna derhal eğildi; bembeyaz parmaklarıyla onun kirli, ıslak çantasını aldı, eline verdi.

«Teşekkürler.» Adam yüzünü buruşturarak gülümsedi. «Bu hale düşeceğim akla gelir miydi!» Yattığı yer boyu boyunca ıslanmıştı.

«Yağmura yakalandın, değil mi?» Vera Kornilyevna ona gittikçe artan bir ilgiyle baktı. «Koridor sıcaktır. Paltonu çıkar. Üşümüyorsun, değil mi? Ateşin var mı?» Hastanın alnı o eski, siyah, sarkık kulaklı başlığın altında tümüyle kaybolmuştu. Bu yüzden Vera Kornilyevna elini onun alnı yerine yanağına dokundurdu.

Ve hastanın çok yüksek ateşi olduğunu anladı.

«Ateş için bir şey alıyor musun?»

Şimdi adam ona bambaşka gözlerle bakıyordu; o aşırı yabancılık kaybolmuştu.

«Analgin,» dedi hasta.

«Yanında var mı hiç?»

«Evet.»

«Teskin edici bir ilâç ister misin?»

«Mümkünse,»

«A, evet,» diye hatırladı Vera Kornilyevna, «şu giriş kartım bir görevim.»

Hasta adam ya gülümsüyordu, ya da dudakları ıstıraptan kıvrılmıştı.

«Kart olmazsa beni yine yağmurun altına mı atacaksınız?»

Trençkotunun üst iliklerini açtı, asker gömleği ortaya çıktı! İç cebinden o sabah aldığı giriş kartını alıp uzattı. Vera Kornilyevna kartı okudu, adamın kendi hastası olduğunu gördü: Röntgeni alınacaktı.

«İlâcı hemen getiririm. Sen yat.»

«Bir dakika, bir dakika,» diye hasta adam atıldı, «kartı geri verin. Bu oyunları bilirim ben.»

«Neden korkuyorsun?» Vera Kornilyevna geri döndü. Çok

— 67 —

kırılmıştı. «Bana güvenmiyor musun?»

Adam onu dikkatle süzdü; kendine güvenemiyordu, sonra gerçek düşüncesini ortaya koydu:

«Niçin güveneyim? Ekmeğimizi paylaştık mı, hiç?»

Ve yatmak için koridora gitti.

Vera Kornüjevna sinirlenmişti. Tekrar hastanın yanma gitmedi, uyuşturucu ilâcı ve giriş kartını hademeyle yolladı.

Gece geç vakit hastanın yanından geçti; adam uyuyordu. Sıra rahattı; düşmezdi. Trençkotunu çıkarıp üzerine örtmüştü; trençkotun bir kolu omuzunda diğeri ayaklarındaydı. Çizmeleri sıradan dışarı taşıyordu; tabanları siyah, kırmızı deri parçalarıyla yer yer yamanmıştı. Çizmelerin burnuna ve ökçesine demir çakılmıştı.

Sabahleyin Vera Kornelyevna başhemşireye yeni gelen hasta için üst sahanlıkta bir yatak bulmasını emretti.

Gerçekten de, ilk günden sonra Kostoglotof ona karşı hiç kaba davranmadı. Karşılaştıkları zaman terbiyeli terbiyeli konuşuyor, selâm veriyor, hattâ ilgiyle gülümsüyordu. Yine de Vera Kornilyevna, Kostoglotof'un ne yapacağı belli olmayan bir kişi olduğunu anlıyordu.

Önceki gün kan grubunu tayin etmek için çağırttırmıştı; damarlarından kan almak için boş bir şırınga hazırlamıştı. Kostoglotof pijamasının kolunu aşağı indirmiş, «Vera Kornilyevna,» demişti, «Çok üzgünüm. Ama şu testi yapmadan da işin gereğini görürsünüz.»

«Neden, Kostoglotof?»

«Şimdiye kadar yeterince kanım alındı, artık dayanamıyacağım.»

«Kendinden utan! Erkeksin sen!» Kostoglotof'a hiç bir erkeğin dayanamıyacağı kadınca bir müziple baktı. «Zaten üç santilitrelik kan alacağım.»

«Üç santilitre mi? Neden?»

«Kan grubunu tayin etmek, uygun düşen kan içindeki reaksiyonunu görmek için. Eğer kan grubuna uygun kan bulursak sana 250 santilikrelik kan vereceğiz.»

«Bana mı? Kan vereceksiniz ha? imkânsız. Başkasının kanına ne demeye ihtiyacım olsun? Başkasının kanım istemiyorum, kendiminkinden de bir damla olsun vermiyeceğim. Kan grubumu deftere yazabilirsiniz. Ben büyüyorum. Cephede savaşırken bakmışlardı.»

Sonunda Vera Kornilyevna kendini savundu.

«Beni aptalca, gülünç bir duruma düşürüyorsun. Senden son defa kan almama izin vermeni istiyorum.»

Bu şekilde konuşmak bir hataydı tabii, Vera Kornilyevna için yenilgiyi kabul etmek demek oluyordu. Ama ne için yalvaracak, rica edecekti?

Oysa Kostoglotof kolunu derhal açtı, ona uzattı.

«Yalnızca şahsınız için. Hadi bakalım, 3 santilitrelik kan alın.»

Kostoglotof, Vera Kornilyevna'yı kolayca şaşırtıyordu. Bu yüzden bir gün saçma bir şey oldu.

Kostoglotof, «hiç de Almanya benzemiyor sunuz,» demişti, «galiba soyadınızı kocanızdan aldınız.»

Vera Kornilyevna düşünmeden, «evet,» dedi.

Niçin böyle karşılık vermişti? O anda başka türlü bir karşılık vermek ona pek aşağılatıcı bir şeymiş gibi görünmüştü.

Ondan sonra Kostoglotof fazla soru sormamıştı. Oysa Gan- gart, Vera'nın baba ve büyükbabasının soyadıydı. Onlar Al- mandı, Rusya'da yerleşmişler ve Ruslaşmışlardı.

Vera ne söyleyebilirdi? «Evli değilim. Hiç evlenmedim?» mi diyecekti.

İmkânsızdı bu.

ALTINCI BÖLÜM

Dr. Dontsova bir hastanın seansını tamamlayıp, henüz çıkmış olduğu röntgen odasına Kostoglotof'u aldı. Tavandan tellere bağlanmış olan 180.000 voltluk büyük röntgen borusu hemen hemen aralıksız olarak sabahın sekizinden beri çalışıyordu. Pencere kapatılmış, odanın havası röntgen ışınlarının hoş kokulu, biraz da yalnızca tatsız olan sıcaklığıyla şarılmişti.

Hastanın ciğerlerinden, kısa zamanda anlaşıldığı gibi bu ısı (ve bu bayağı ısı değildi) yarım veya bir düzine seanstan sonra hastalara kötü-gelmeğe başlıyordu. Fakat bu ısı ister kötü olsun ister olmasın Lyudmila Afanasyevna Donstova buna alışmıştı. Burada geçen yirmi yıllık iş hayatında, hattâ boruların siperleri olmadığı zamanlarda bile (bir keresinde yüksek voltaja tutulmuş ve ölümle pençeleşmişti.) Dontsova hergün Röntgen odalarının havasını içine çekmiş ve tedavi sırasında bu odada gerektiğinden daha ,çok kalmıştı. Bütün korunma cihazlarına ve eldivenlere rağmen hiç kuşku yok

Röntgen ışınları en ciddi durumda olan, ıstırap içinde kıvranan- bir hastadan daha fazla onun ciğerlerine dolmuştu. Şu bir gerçektir ki şimdiye kadar kimse Röntgen ışınlarını saymamış, ve onların toplamını yapmamıştı.

Kadın telâş içindeydi; sadece odadan mümkün olduğu kadar çabuk çıkmak istediği için değil ayrıca Röntgen cihazını gerektiğinden fazla boş bırakmak istemediğinden. Kostoglotof'u borunun altındaki kurçete ağacından yapılmış sert masanın üzerine yatırıp karnını açtı. Sanki bir şeyler çizermiş gibi serin, gıcıklayıcı bir fırçayı adamın derisi üzerinde dolaştırırdı.

Aynı anda ışın tedavisiyle meşgul olan memura bir ölçü örneği verdi ve boruyu o ölçüye göre nasıl yerleştireceğini açıkladı. Sonra Kostoglotof'a midesinin üzerine dönmesini söyleyip fırçayı bu sefer de sırtında dolaştırırken,

— Röntgen seansından sonra beni görün, dedi.

Doktor odadan çıkınca; hemşire hastaya tekrar dönmesini söyledi ve ışınları ilk vereceği yerin etrafına çarşaf yaydı. Sonra diğer bütün kısımları röntgen ışınlarının etkisinden korumak için kurşun kaplı muşambalar getirdi. Birbiri üzerine sıkıca dolanmış olan bu muşambalar hastanın vücuduna sarıldı.

Hemşire dışarı çıkıp kapıyı kapattı ve şimdi kalın duvardaki küçük pencereden hastayı gizlice gözetliyebiliyordu. Çok hafif bir vızıltı duyuluyordu. Yardımcı lâmbaların ışıkları yandı ve ana boru kızıştı.

İnsafsız Röntgen ışınları, bir insan aklının kavrayamıya- cağı şeyler olan elektrik vektörlerinin ve mıknatısın etkilediği alanları titreterek derinin üstünde kalan hücrelerin, sahibinin bile adını bilmediği tabakaların, organların, tümörün bulunduğu hücrenin, midenin, böbreklerin, atar ve toplar damarlarda dolaşan kanın, lenfanın, masanın yapıldığı kurçete ağacının, üç buçuk santimetrelilik döşeme tahtasının, tesislerin, toprağın, hattâ hattâ yüzeydeki tabakaların altındaki asıl kayanın içine kadar yayılıyordu. Bunu daha açıkça-anlatalım: belirli sayıdaki mermiler yolları üzerine rastlayan herşeyi delip geçiyorlardı.

Kostoglotof'un yaşaması için yapılan oniki tedavi de, sessizce ve hissolunmaz şekilde hücreleri uzun süre ateş altında tutan bu zalim bombardıman ona hayatın tadını yeniden tattırıyor, yaşama isteği veriyor ve hattâ onu canlandırıyor. İkinci ve üçüncü bombardımandan sonra o, dayanılması güç.'

ağrılardan kurtulunca vücudunun geri kalan bölümlerini zedelemekten içine işleyen mermilerin tümörü nasıl topa tuttuğunu öğrenmeğe ve anlamağa çabaladı. Bu tedavinin ne olduğunu anlamadan ve ona inanmadan tamamiyle teslim olmamıştı.

Böylelikle ateşçüerin ve erlerin onu kendi haline bırakma- yıp çekip götürmelerine karar verdiği zaman merdivenin başında Vera Kornilyevna Gangart ile ilk karşılaşmalarında onu naksız verdiği karardan ve güvensizlikten uzaklaştıran o sevgili kadından röntgen kurallarını sorup öğrenmeğe çalıştı.

Hasta, kadını kendine inandırmak için,

— Bana, sorduğumu açıklamaktan çekinmeyin. Ben dövüğe katılmadan önce savaş kurallarını öğrenmek isteyen vicdanlı bir er gibiyim. Röntgen ışınları diğer dokulara bir zarar vermeden tümörü nasü yokedebüiyor? diye sordu.

Vera Kornilyevna'nın duyguları; gözlerinde belirmeden dudaklarmdan anlaşılıverdi. Kanatları andıran o canlı dudakları ne kadar da cevap vermeğe hevesliyidiler. Hattâ bir duraklayışı dudaklarından belli oldu. Dudakları bir şüpheyi fısıldıyordu.

(Köredici bu büyük savaş topunun kendi tarafmdakini bombardımana tuttuğu gibi diğerlerini de aynı şeküde parçaladığım nasıl söyleyebilirdi ki?)

— Bizim bu meseleleri hastalarla tartışmağa hakkımız yok... Oh, peki. Röntgen ışınlarım yolları üzerine çıkan herşeyi yokedeceklerinden şüpheniz olmasın. Tümörlü dokular hariç diğer normal dokular hemen kendilerini yenileyebilirler.

Bu ister doğru olsun ister olmasın Kostoglotof cevaptan hoşlandı.

— Bu şartlar altında usul neyse ona göre hareket edeceğim. Teşekkürler. İyileşeceğim.

Ve hasta gerçekten iyileşiyordu. Röntgen ışınlarını saçan cihaza kendisini isteye isteye bırakıyor ve bu tedavi sırasında körelen tümör hücrelerinin hayatı kurtuluyordu. Bu, hasta hücreler için yapılan «perdeler» di.

Tedavi sırasında ya sayıklıyor ya da uyukluyordu.

Sözelimi o anda gözü, asüi olan sayısız hortumlara, tellere takılıyor ve burada bunlardan neden bu kadar çok olduğunu anlamak istiyordu. Acaba burada serinletici bir âlet var mıydı? Varsa, bunda, su mu yoksa yağ mı kullanılıyordu? Fakat düşünceleri bunun üzerinde uzun zaman takılı kalmıyor ve sorunun

peşini hemen bırakıyordu.

Hastanın halinden, Vera Gangart'ı düşündüğü belli oluyordu. Böylesine tatlı bir kadın Ush - Terek'de asla bulunamazdı. Bütün bu tip kadınlar evlülük çemberinden kaçamadıkları için evlenirlerdi. Hasta, kadının kocasını hayali kollarla sardı ve kadını bu kolların dışında düşünmeğe başladı. Onunla uzun uzadıya konuşmak ne hoş olurdu. Yalnız konuşmuş olmak için bir yürüyüş yapıp, onunla uzun boylu konuşarak, mantıklı sözleriyle onu şaşırtmağı arzuluyordu; kadının kafası tatlı bir karışıklığa uğrayacaktı. Onunla büyük salonda karşılaştığı, koğuşa girdiği zamanki sevimliliği, gülümseyişinde güneş gibi parladı. O sırf güven duygusuyla hastalara iyi davranan kimselerden değildi. Yaradılıştan iyi yürekliydi. Gülümseyişi, dudakları kadar olmasa bile yine de çok tatlıydı. Yüzünde çırpınan hareket etmeden aynı düzeyde uçmağa çabalayan bir tarla kuşunu andıran bu dudaklar kendilerine ait bir yaşantının sahibiydiler. Bütün dudaklar öpülmek için yaradılmıştır. Bunlar da öyleydi. Fakat herşeye rağmen onların kendi özel görevleri vardı: Hoşa gidecek bir kaç çift söz etmek.

Boru hafiften bir şarkı mırıldanarak vızıldamasını sürdürdü.

Hasta adam, Vera Gangart'ı düşünüyordu ve de Zoya'yı. Dün gece onu etkileyen şeyin — sabahleyin de bu etkiden kendini kurtaramamıştı, — kadının bir rafı andıran dik göğüsleri olduğunu anlamıştı. Hemen hemen yatay bir raf. Dünkü konuşmaları sırasında istatistik kayıtlarının altını çizmek için kullanılan geniş ve oldukça ağır bir cetvel yanlarındaki masanın üzerinde duruyordu. O ince bir kontrplaktan değil, düz bir tahtadan kesilmişti. Bütün gece hasta adam onun kayıp kaymayacağını görmek düşüncesiyle, onu kadının göğüsleri üzerine yerleştirmek için o cetveli almağa kalkışmıştı. Onun kaymıyacağımdan şüphesi yoktu.

Fakat kadını gücendirmekten çekinmişti.

Hasta adamın aklı karnının altı kısmına yerleştirilmiş olan kurşun kaplı muşambalara takıldı. Muşamba üzerine epeyi basınç yaparken «Seni koruyacağız, korkma» diyerek ona rahat nefes aldirtiyordu.

Peki, ya korumazsa? Ya o kadar kalın değilse? Ya da doğru olarak yerleştirilmemişse ?

Kostoglotof, ancak bu oniki gün içinde hayata, yemeğe,

harekete ve canlı bir zihne kavuşmuştu. Son aylarda acı içinde kıvranırken hayatta kaybetmiş olduğu en güzel şeyleri bu oniki gün içinde anlamağa başlamıştı. Bu demekti ki, kurşun görevini yerine getiriyordu.

Yine de herşeye rağmen daha eli ayağı tutarken bu hastaneden son hızla kaçmalıydı.

Vızıltının kesilmiş ve kırmızı tellerin soğumağa başlamış olduğunu farketmemişti. Ona bakan hemşire içeri girip om siper tertibatından ve çarşaftan kurtardı. Hasta, bacaklarını masadan aşağı sarkıtınca; karnının üzerindeki belirmiş olan mor kareleri ve şekilleri iyice gördü.

Hemşireye,

— Banyo yapmama izin var mı? diye sordu.

— Ancak doktor buna izin verebilir.

— iyi bir anlaşma. Bana bir aylık bir tedavi usulü uygulanıyor değil mi?

Hasta Dontsova'nın yanına yaklaştı. Işınlarını ancak kısa bir alana yayan cihazın bulunduğu odada oturmuş, gözüne konkav ve eliptik gözlüklerini takmış, ışığa karşı tuttuğu birkaç büyük röntgen filmini inceliyordu. Her iki makine kapatılmış, vasistasların ikisi de açılmıştı. Odada ondan başka kimse yoktu.

Kuru bir sesle «Oturun» dedikten sonra doktor iki madeni levhayı gözden geçirmeğe devam etti.

Kostoglotof, onunla kavga edecek değildi. Kafadan hazırlanan tüzüğün ileri sürmüş olabileceği gereksiz tıbbi tedavilere karşı savunma yapıyordu. Lyudmila Afanasyevna Dontsova onda bir güven duygusu yaratmıştı. Bu; sadece erkek gibi sözünün eri oluşundan, karanlıkta ekranın yanında kısa ve kesin emirler verişinden, yasından, ve gereğinden fazla görevine bağlılığından dolayı değildi. Daha ilk günü parmaklarını tümörün bulunduğu çevrede dolaştırırken yanılmadan tümörün yerini tesbit etmiş olmasındandı. Doktorun tümöre değin değmediğini ancak hasta söyleyebilirdi. Dontsova röntgen filiminin çekilmesine gereklilik kalmazdan bu işi büyük bir ustalıkla başarmıştı.

Filmi bir kenara atıp gözlüklerini çıkardıktan sonra,

— Kostoglotof! Hastalığınla uzun süre il ellenilmemiş. Önceki tümörün üzerine kesin bir bilgiye sahip olmamız gerekiyor. dedi.

Dontsova mesleği ile ilgili bir konuşma yapıyordu. Çok

hızlı konuşuyordu. Uzun cümleler ve terimler bir çırpıda dudaklarından çıkıveriyordu.

— İki yıl önce geçirmiş olduğun ameliyat hakkında anlattıklarınla şu andaki metastas durumunu bizim teşhisimize^ uyuyor. Gelişmesi mümkün olan diğer olaylardan sözedilmedi- ği için tedavi işimiz güçleşiyor. Metastasm durumunu anlamamız imkânsız.

— Tanrıya şükürler olsun. Size izin vermiyecektim.

— Anlayamadığım şey neden önceki örneğin diyapozitiflerini ele geçiremiyoruz. Mikroskopik anatomi ile ilgili analizin yapılmış olduğundan tamamen emin misiniz?

— Evet, eminim.

— O halde neden sonuçları size bildirmediler ?

Doktor tıpkı bir iş adamı gibi çabuk çabuk konuşuyordu.. Kelimelerin bazılarını önceden kestirebilirdiniz.

Fakat Kostoglotof düşüncesizce saldırıya geçme alışkanlığını kaybetmişti.

— Bana haber vermek mi? Lyudmila Afanasyevna her- şey göz açıp kapayıncaya kadar olup bitiyordu. Ve bunlar gerçekten çok korkunç şeylerdi. Biopsi (1) hakkında bir şey sormaya utanmışım. Başlar dönüyordu. Biopsiye neden ihtiyacım olduğunu da gerçekten anlamıyordum.

Kostoglotof doktorlarla konuşurken onların kendi terimlerini kullanmağa bayılırdı.

— Şüphesiz siz anlamamış olursunuz. Fakat doktorların bunun önemli olduğunu bilmeleri gerekirdi.

— Doktorlar mı?

Hasta, bakışlarını kadının hiçbir zaman gizlemeğe çalışmadığı ya da boyatmadığı ağarmış saçlarına çevirdi, yüzündeki o iş adamlarında görülen anlamı ve çıkık elmacık kemiklerini gözden geçirdi.

Böylesine bir yaşantı. Önünde oturan onun yurттаşı, çağdaşı ve iyi dilekleri olan biriydi. Buna rağmen ortak, ana dilleri olan Rusça ile en basit şeyleri bile ona açıklıyımıyordu. Belki herşeye çok gerilere giderek başlamak gerektiğinden, belki de o uzun hikâyeyi kısa kesmek zorunda oluşundan.

— Lyudmila Afanasyevna, doktorların da yapabileceği bir şey yoktu. Ameliyat olmam için emir veren ve beni buna

(1) İncelemek amacıyla parça almak.

— 74 —

hazırlayan Ukraynalı ilk operatör ameliyat gecesi yakalanıp oradan uzaklaştırdı.

— Sonra?

— 'Sonra' demekle ne demek istiyorsunuz? Yakalandı ve oradan uzaklaştırıldı.

— Beni bağışlayın ama durumundan daha önce haberi olması gerektiğine göre...

Kostogolotof birden kahkahayı basıverdi. Bu, ona gülünç gelmişti.

— Lyudmila Afanasyevna hiçbir mahkûma başka bir yere gönderileceğini önceden söylemezler. İşte esas nokta da bu zaten Adamın üzerine ansızın saldırıvermek.

Dontsova'nın geniş alnı kırıştı. Kostoglotof anlamsız şeyler söylüyordu.

■— Ya ameliyat etmesi gereken bir hastası olursa?

— Kah! Kâh! Oraya durumu benden daha kötü olan hastaları getirmişlerdi. Alüminyum bir kaşık yutmuş olan bir Litvanyalı vardı.

— Böyle bir şey nasıl olabilir?

— Adam bu işi kasten yapmış. Yalnızlıktan kurtulmak için. Operatörü ordan uzaklaştıracaklarını bilmiyordu ki.

— Peki daha sonra ne oldu? Tümörünüz büyük bir hızla büyüyor olmalıydı.

— Evet, tümör ciddi bir şekilde sabahtan akşama kadar büyüyordu. Neyse beş gün sonra başka bir kamptan Kari Fyodoroviç adında bir Alman operatör getirdiler. Henüz gelmiş olduğu bu kamp hastanesinde beni muayene etti ve bir gün sonra da ameliyata aldı. Fakat kimse benim için «öldürücü tümör» ya da «Metastas» kelimelerini kullanmadı. Bunları hiç duymadım.

— Biopsiyi gönderdi mi?

— • O zaman biopsiler hakkında hiçbir bilgim yoktu ki. Ameliyattan sonra üzerime kum torbaları koyarak beni hastanede yatırdılar. Bir haftada ayaklarımı vere indirmesini ve ayağa kalkmasını öğrenmeğe başladım. Yine birdenbire karşımıza başka bir sürgün çıkmıştı. «Âsi» adım verdikleri yedi- yüz kişiyi sınırdan çok uzaklarda olan bir kampa gönderiyor- lardı. Benim o kibar Kari Fyodoroviç de bu sürgün kafilesin- deydi. Onu yakalayıp oturmakta olduğu barakalardan çekip dışarı çıkardılar. Son defa hastalarını dolaşmasına bile izin vermediler.

Ne çılgınlık!

Az sonra anlatacaklarımın yanında bu hiç kalacak. Bir arkadaşım koşa koşa yamma gelip benim de sürgün listesinde olduğumu fasıldadı. Kamp hastanesinin başkanı Madam Dubinskaya —Kostoglotof ona Madam diyordu— yürümediğimi, dikişlerimin alınmadığını bildiği halde sürgüne katılmama razı olmuştu. Kahpe karı! Bağışlayın beni. Neyse, kararımı vermiştim. Dikişlerle bir davar arabasında yolculuk yapmak, yaraların iltihaplanması ve benim ölmem demekti. Beni almağa gelmeleri an meselesiydi. Onlara «Beni şuracıkta yatağında vurun, ama şuradan şuraya gitmiyorum. İşte o kadar.» diyecektim. Fakat gelmediler. Buna sebep Madam Dubinskaya'-nm yaptığından pişmanlık duymuş olması değildi. O bile benim sürgüne gönderilmediğime şaşırıp kalmıştı. Kayıt bürosu, serbest bırakılmama bir yıldan az bir zaman kalmış olduğunu ortaya çıkarınca, sınırdan uzak bir yere sürülmemi gereksiz bulmuştu. Fakat konudan uzaklaşıyorum... Pencereye yanaşıp dışarı baktım. Hastanenin kazıklarla çevrilmiş olan etrafının aşağı yukarı yirmibeş metre ötesine sürgüne gidenler eşyalarını toplamışlar, yürüyüşe hazır durumda bekliyordı. Kari Fyodoroviç beni pencerede görünce,

— Kostoglotof! Vasistası aç, diye bağırdı.

Gardiyan ona «Kes sesini serseri» diyerek çıkıştığı halde o bir daha seslendi.

— Kostoglotof! Bunu aklından çıkarma. Çok önemli. Omsk'e anatomik analiz yapılması için tümöründen bir parça gönderdim. Unutma, Patoloji Servisi.

Tam o anda sürü yola koyuldu. Onlar benim doktorlarım- dı. Sizin atalarınız. Onları nasıl suçlayabiliyorsunuz ?

Kostoglotof koltuğuna yığılıverdi. Buranın değil, anlattığı yerlerin kokusuyla boğulacak gibi olmuş, heyecanlanmıştı.

Anlatılanların içinden önemli olmıyanlarını eleyerek (çünkü hastanın saçma sapan konuşmaları olmuştu). Doktor Dont- sova ihtiyacı olan olaylarla ilgili araştırmasına devam etti.

— Omsk'den cevap geldi mi? Sana söylediler mi?

Kostoglotof köşeli olan omuzlarını silkti.

— Kimse bana bir şey söylemedi. Kalr Fyodoroviç'in Dana bağırsı nedenini anlıyamadım. Ancak geçen sonbahar köyde sürgündeyken hastalanınca eski bir kadın doğum hastalıkları uzmanı olan arkadaşım soruşturma yapmam için ısrar etmeğe başladı. Kampa mektup yazdım. Cevap gelmedi. Sonra kamp

idaresine bir şikâyet mektubu gönderdim. Ancak iki ay sonra cevap aldım. «Dikkatle gözden geçirdiğimiz kayıtlardan analiz raporunu tesbit etmemizin imkânsız olduğu anlaşılmıştır.» Tümör bana o derece ıstırap veriyordu ki bu haberleşmeyi kesmek zorunda kalacaktım. Fakat komutandan başka bir yerde tedavi görmek üzere seyahat izni alamayınca şansımı deneyip tıbbiyedeki Patoloji servisine, Omsk'e mektup yazdım. Bir kaç gün içinde cevap geldi. Yani sonunda buraya gelmeme izin çıkmasından önce, Ocakta.

— Sonunda; o cevap. Nerede?

— Lyudmila Afanasyevna, buraya gelmek üzere yola çıktığımda, benim için... hiçbir şeyin önemi yoktu. O kâğıda ne bir doktor imza atmış, ne bir başlık konulmuş, ne de bir resmî pul yapıştırılmıştı. Bu, Patoloji Servisinde çalışan bir laborantın özel olarak yazdığı bir pusulaydı. Neyse ki belirttiğim günde bana cevap gönderecek kadar iyi kalplinin biriymiş. O sözünü etmiş olduğum kampta alınmış olan biopsi parçası üzerinde yapılan analizde sizin şüphelendiğiniz tümör cinsi görülmüştü. Bu cevabın aynısının de kendi kampımızın hastanesinin başhekimine gönderildiğinden sözediliyordu. Bütün bunları kamp hastanesinde işlerin nasıl olduğunu göstermek için anlatıyorum. Omsk'den cevap gelmesine gelmişti ama buna aldırış eden olmamıştı ve Madam Dubinskaya...

Hayır, Dontsova'nın bundan birşey anlaması imkânsızdı. Kadın kollarını kavuşturmuş, sabırsızlık içinde dirseklerini avuçlarının arasına gömmüştü.

— Şaşılacak şey. Eğer Omsk'den böyle bir cevap almışlarsa ısm tedavisine hemen ihtiyacınız olduğu bilinen bir gerçektir.

Kostoglotof doktoru alay edermiş gibi süzerek,

— Alay mı ediyorsunuz? Işın tedavisi mi? dedi.

Hasta, doktorla bir çeyrek saatten beri konuşuyordu. Ona neler anlatmağa çalışmıştı? Doktor ise hiçbir şey anlamamıştı.

Hasta,

— Lyudmila Afanasyevna! diye yalvardı. O dünyayı hayal etmek güçtür. Oranın yaşantısı anlaşılmaz. Ne ısm tedavisi? Ameliyat sancım bue dinmeden — Akhmadz- han'm şu andaki durumundaydım — dışarda ağır iş yapıyordum. Çimento döküyordum. Uygun olmayan bir işi yapmakta olduğum aklıma bile gelmiyordu. İki adamın çektiği bir

--77--

el arabasının, içine ıslak çimento doldurulduğu zaman kaç kilo çektiğini bilir misiniz?

Sanlı hastayı dışarıya çimento dökmesi için gönderen ken- disiymiş gibi doktor kafasını öne eğdi.

Bu hastalığın tarihçesinin köküne inildikçe işler arap saçma dönüyordu.

— Patoloji Servisinden cevap gelmişti değil mi? Neden özel olarak gönderilmişti? Neden doktor imzalamamış ve resmi bir mektup olarak postalanmamıştı?

Kostoglotof ısrarla,

— Özel olarak bir mektup yazılmış olmasına da teşekkür etmeliyiz. O kibar laborant insafa gelmiş. Dikkat ettim erkeklerden çok kadınların arasında daha iyi kimseler var. Üç defa sır saklamamız yüzünden mektup özel yazılmış. Mektupta kadın «Tymörden alman parça üzerine hastanın adı yazılmadan gönderildi. Bu nedenle size resmi bir mektup yazamadığımız gibi diyapozitifi de gönderemiyoruz.» dedikten sonra sinirlenmeğe başladı. Kızgınlığı, yüzünde, diğer duygulardan daha çabuk varlığını hissettirmişti.

— Büyük devlet sırrı! Sersemler! Patoloji servisinden birinin, Kostoglotof adında belirli bir mahkûmun belirli bir kampta hastalandığını öğrenmelerinden çekmiyorlardı. XIV. Louis'in erkek kardeşi! Siz beni nasıl iyileştireceğinizi düşünüp kafanızı yorarken üzerinde hasta adı olmayan biopsi raporu orada duracak. Asıl dava kampın, dışarı sır vermek istemeyişi.

Dontsova'nın bakışları duru ve katıydı. Amacından şaşmıyordu.

— Peki. Hastalık tarihçenize o mektubu da eklemek zorunda kalacağım.

— Tamam. Geri döner dönmez onu size gönderirim.

— Hayır. En yakın zamanda o elimde olmalı. Köydeki o kadın doğum uzmanı arkadaşınız. O bulup gönderemez mi?

— Bulmasına bulur. Ama ben ne zaman döneceğim?

Kostoglotof kadına sert sert baktı.

Dontsova kelimeleri tartarak,

— Tedavinize ara vermeği gerekli bulduğum zaman ancak gidebilirsiniz. Ve sadece kısa bir süre için, dedi.

Bu, Kostoglotof'un beklemekte olduğu andı. Kavgaya tutuşmadan buradan ayrılamıyacaktı.

— Lyudmila Afanasyevna, benimle bir çocukmuşum gibi

— 78 —

konusacağınıza birbirimize olgun iki insan gibi davranamaz mıyız? Ciddi ciddi. Bugün viziteye çıktığınızda...

Dontsova'nın geniş yüzünde uğursuz bir hava esti.

— Bugün viziteye çıktığımda hoş olmayan bir sahne yarattınız. Ne istiyorsunuz? Hastaları kıskırtmak mı? Onların kafalarına ne gibi fikirler sokuyorsunuz?

Koltuğuna yaslanan hasta, sinirli bir havadan uzaklaşarak ve kelimeleri tarta tarta konuştu:

— Ne mi istiyorum? Hayatım hakkında istediğimi yapmağa sadece benim hak sahibi olduğumu hatırlatmak isterim. Her insan hayatından kendisi sorumludur değil mi? Hayatım hakkında istediğimi yapmakta hak sahibi olduğumu kabul ediyor musunuz?

Dontsova adamın renksiz, kıvrık yara izini inceleyip sesini çıkarmadı. Kostoglotof devam etti.

— Yanlış bir tahminle işe girişiyorsunuz. Hasta bir kere hastaneye girdi mi onun hakkında herşeye siz karar veriyorsunuz. Kendi yaptığınız kurallarla, günlük konsültasyonlarla, programınızla, tıbbi örgütünüzün plânı ve ünü ile hastanın yerine onu siz düşünmüş oluyorsunuz. Kamptaki gibi yine burada da bir kum tanesinden farkım yok. Hiçbir şey bana bağlı değil.

Dontsova ona şunu hatırlattı.

— Ama operatör hastanın elinden yazılı kâğıt almadan ameliyat etmez.

Acaba doktor neden ameliyattan söz ediyordu? Her ne pahasına olursa olsun ameliyat, kabul etmeyeceği bir şeydi.

— Teşekkürler. Hastane bunu kendi ününü korumak için yapmış olmasına rağmen yine de bu iyilik için teşekkür ederim. Ameliyat hariç herhangi bir şey hakkında hastanın bir isteği olup olmadığını sormazsanız ya da ona bir açıklamada bulunmazsınız değil mi? Tek bir ışının ne yaptığını düşünün!

Dontsova,

— Işın tedavisi hakkındaki bu söylentileri nereden duydunuz? Rabinoviç'den mi? diye sordu.

Kostoglotof başını sallıyarak,

— Rabinoviç diye tanıdığım biri yok. Tedavi usulü üzerine konuşuyorum, dedi.

(Röntgen ışınlarının etkileriyle ilgili olan o cansıkıcı hikâyeleri Rabinoviç'ten duymuştu. Aldatmayacağına dair ona söz vermişti. Rabinoviç, binbir güçlüklerle katlanarak iki yüz

den fazla röntgen seansına girmiş olan ve her eklenen seansın onu iyileştirmeyip ölüme yaklaştıracağını sezen, hastahane de yatmadan tedavi gören bir hastaydı. Dışarda kimse onu anlamıyordu. Ne evinde, ne çalıştığı yerde, ne şehirde. Sağlık durumu iyi olan kişiler, kendilerine çok önemli görünen başarıları ve başarısızlıkları düşünerek sabahtan akşama kadar koşuşturlardı. Hatta aüesi bile ondan usanmıştı. Sadece burada, kanser dispanserinin verandasında hastalar onu saatlerce dinlerler ve ona acırlardı. Onlar bükülen üçgen biçimindeki eğimin kemikleşmesinin ve ışınların yayıldığı yerlerde beliren yara izlerinin ne demek olduğunu biliyorlardı.)

Düşünün! Hasta tedavi usulünden sözediyordu! Dontsova ve yardımcılarının ihtiyaç duyduğu şeydi bu tedavi usulü hakkında hastalarla bütün gün tartışmak. Acaba ne zaman herhangi bir başka tedavi usulü bulacaklardı?

Fakat böyle kavgacı, inatçı, insanı soru yağmuruna tutan hastalara ya da hastalığı ile ilgili soruşturmalar yaparak doktoru çıldırtan Rabinoviç gibisine elli kişide bir rastlanırdı. Onlara, hastalıklarıyla ilgili açıklamalara girişmek gibi zor bir işin üstünden gelindiği zaman oluyordu. Kostoglotof'un durumu ise tıb tarihinde seyrek görülürdü. Ayrıca seyrek rastlanılan bir dikkatsizlik gösterilmişti. Kostoglotof bu kadın doktora gelinceye kadar en kötü şekilde bakılmış ve gerçekten ölüme itelenmişti. Bu sefer de işm tedavisinin yardımıyla olağanüstü bir hızla, enden görülen, kesin bir iyileşme vardı.

— Kostoglotof! Oniki seansta röntgen ışınları seni ceset olarak kalmaktan kurtarıp insan şekline soktu. Bu tedavi usullerine nasıl başkaldırmağa cesaret edebiliyorsun? Kampta ve sürgünde tıbbi tedavi görmediğinden, ihmâle uğradığından yakmıyordun. Şimdi de tedavi gördüğünden ve herkesin seninle ilgilenmesinden dert yanıyorsun? Mantık bunun neresinde?

Kostoglotof; siyah, taranmamış saçlarını salladı.

— Mantıklı olmadığı belli. Lyudmila Afanasyevna belki de bu meselede mantık aranmaz. İnsanoğlu anlaşılmaz bir yaratıktır. Neden insan mantıklı, tutumlu, olarak tanımlanmak zorundadır? Evet, size geldiğimde bir cesetten farkım yoktu. Beni buraya kabul etsinler diye yalvardım ve merdiven ayaklarında yattım. Ve siz buraya her ne pahasına olursa olsun canımı kurtarmak için geldiğim sonucuna vardınız. İstedğim bu değil. Dünyada her ne pahasına olursa olsun ödemeği arzuladığım hiçbir şey yok.

— 80 —

Hasta acele ediyordu. Oysa bu onun hiç hoşlanmadığı bir şeydi. Fakat onun sözünü kesmek üzere Dontsova öne doğru eğilmişti. Ve Kostoglotof'un söyleyecek daha çok sözü vardı:

— Size ıstırabımı dindirmek için geldim. Dedim ki «Korkunç bir ağrı ile kıvranıyorum. Bana yardım edin.» Evet, bana yardım ettiniz ve artık ağrı çekmez oldum. Teşekkür ederim. Teşekkür ederim. Size minnet borçluyum. Artık izin verin de gideyim. Tıpkı bir köpeğin kulübesine dönmesi gibi ben de yerime dönüp orada yaralarımı yalayayım ve dinleneyim.

— Ve tekrar yıkıldığınız zaman buraya sürüne sürüne geleceksiniz?

— Belki de! Belki sürüne sürüne buraya döneceğim.

— Ve biz sizi kabul etmek zorundayız öyle mi?

— Evet. Gördüğüm kadarıyla iyi yürekliliğiniz burada. Tedavi oranına, sicile, Tıp Bilim Akademisi altmış seanstan aşağı olmayacak diye salık verdiği halde onbeş seanstan sonra beni taburcu etmenizin nedenini oraya nasıl açıklayacağınıza üzülüyorsunuz.

Doktor o ana kadar böyle birbirini tutmayan saçma sapan sözler duymamıştı. Kayıtlar söz konusu olunca onu (büyük bir ilerleme) kategorisi içinde taburcu etmeleri çok faydalıydı. Elli seanstan sonra bu kazanç yok olacaktı.

Hasta adam ısrar etti.

— Benim için tümörü körleştirmiş olmanız yeter. Şimdi savunma devresinde. Ben de aynı durumdayım. Güzel. Bir er de en iyi şekilde kendini savunur. Beni tamamiyle «sonuna kadar» iyileştirmenize gelince nasıl olsa bunu asla başaramıya- caksınız. Çünkü kanser tedavisinin sonu yoktur. Bendeki tümör önce bütün bir hızla parçalara ayrılıp dağıldı. Şimdi de bu daha yavaş bir şekilde tekrarlanacak. Beni bırakın da ne kadar kanım kaldıysa onunla gideyim.

Dontsova gözlerini kıstı.

— Öğrenmek istiyorum. Bütün bu bilgiyi nereden topladınız ?

— Çocukluğumdan beri tıp kitapları okumaktan hoşlanırım.

— Peki, bizim tedavi metodumuzdan neden korkuyorsunuz?

— Lyudmila Afanasyevna neden korkulması gerektiğini

—81—

bilmiyorum. Ben doktor değilim. Bu sizin bileceğiniz, fakat açıklamak istemediğiniz bir şey. Bakın Vera Kornilyevna bana glikoz iğneleri yazmak istiyor...

— Onları kullanmak zorundayız.

— Ama ben onları istemiyorum.

— Neden?

— Önce garip. Eğer gerçekten üzümünden abnan şeker bu kadar ihtiyacım varsa onu ağızdan almama izin verin. Yirminci yüzyılda düşünülen şeye bakın. Her ilâç iğne ile mi vücuda verilmelidir? Tabiatla başka nerede söyle bir şey görüyorsunuz? Hayvanlar arasında? Bütün yüzyıl boyu buna vahşîik diye gülecekler. Ya iğne nasıl yapılıyor? Bir hemşire doğru noktaya isabet ettirirken bir başkası iğneyi bütün kola sokup çıkarıyor. İğne yaptırmam. Bir de bana kan vermeğe hazırlandığınızı anlıyorum.

— Buna sevinmelisin. Birisi sana kanını veriyor. Bu seni sağlamlaştıracak, seni diriltecek.

— İstemiyorum. Burada kan verilen bir Çeçen gördüm. Kan verildikten sonra tam üç saat yatağını yumrukladı. Bu duruma «tamamlanmamış maç» dediler. Bir başka hastanın toplar damarını bulamadılar ve kolunda biçimsiz bir parça türedi. Bir aydan beri ıslak bezle kompres yaparak kolu hareket ettirmeğe çalışıyorlar. Hayır ben kan almak istemiyorum.

— Ama size kan vermeden ışın tedavisine devam edemeyiz.

— Öyleyse röntgen seansını kesin. Bir başkası için karar verme hakkını nasıl elde ediyorsunuz? Bu korkunç bir hak! Üstelik de güçbelâ iyi bir sonuca ulaşabüiniyor. Bundan korkmalısınız. Bu, doktora bile verilemeyen bir haktır.

— Ama önce bu hak doktora tanınmıştır.

Dontsova onu yola getirmek için bağırdı. Kadının tepesi atmıştı.

— Böyle bir hak tanınmamış olsaydı doktorluk diye bir şey söz konusu olmazdı.

— Ama bunun sonucu nereye varır? Röntgen ışınlarının etkisiyle meydana gelen hastalık hakkında yakında bir rapor vereceksiniz değil mi?

Doktor şaşırdı.

— Nereden biliyorsunuz?

— Bunu tahmin etmek kolay.

(Daktilo sayfalarının konulduğu kaim dosya masamın üzerinde durduğundan böyle bir tahmin yürütmek basitti. Kostoglotof başaşağı olmuş yazıyı görmüş ve şifreyi çözmüştü.)

— Bunu tahmin etmek kolay. Hakkında bir rapor yazılması gereken yeni bir hastalık belirmiş. Ama yirmi yıl önce korkan ve tedaviye karşı dayanıklılık gösteren başka bir Kostoglotof'a röntgen ışınlarını veriyordunuz. O zaman bu ışınların bir hastalık yapabüceğini bilmediğinizden, onu, herşeyin düzeleceğine inandırmıştınız. İşte şimdi ben o durumdayım. Bırakın beni gideyim, kendi gücümle iyileşmek istiyorum. Ya kendimi daha iyi hissetmeğe başlarsam?

Doktorlar arasında kabul edilen bir gerçek vardı : Hasta korkutulmamak, ona cesaret verilmeliydi. Ama Kostoglotof gibi can sıkıcı olanı şaşkına çevrilmeliydi.

— Daha iyi mi olacaksın? Sana garanti veririm ki iyile- şemezsin.

Doktor dört parmağını, sineklikmiş gibi masaya vurdu ve kelimeleri tartarak,

— Öleceksin, dedi.

Doktor onun kaçacağını umarak bakışlarını ona çevirdi.

Fakat hasta sakin sâkin duruyordu.

— Azovkin'in kaderini paylaşacaksınız. Onu gördünüz değil mi? Onun tümörü de sizinkinin aynıydı ve aynı şekilde ihmale uğramıştı. Akhmadzhan'ı kurtarmağa çalışıyoruz, çünkü ışın tedavisi ameliyattan hemen sonra başladı. Ama sizin iki yıllık bir kaybınız var. Düşünün bir kere. Hemen lenf yolları boyunca ikinci bir ameliyat daha geçirmeniz gerekirdi. Ama ameliyat olmamışsınız. Bunu kafanıza yerleştiriniz. Böylece de hastalık başka yere yayılmış. Tümörünüz en tehlikeli kanser çeşitlerinden biridir. Şöyle ki yıldırım hızıyla birden belirir ve öldürücüdür. Bütün vücuda yayılabilir. Son zamanlarda ölüm oranı yüzde doksandı. Bu sizi tatmin ediyor mu? Bakın, size göstereceğim...

Bir yağm dosyanın içinden birini çekip çıkardı ve sayfaları çevirmeğe başladı.

Kostoglotof susuyordu. Sonra konuşmağa başladı ama sâkin ve eski güvenini kaybetmiş olarak.

— Doğrusunu söylemek gerekirse içimde büyük bir yaşama arzusu yok. Yalnız beni bekleyen bir gelecek olmadığın

--83--

dan değil, geride de bir şey bırakmadım. Eğer altı aylık bir ömrüm kalmışsa onu yaşamak zorundayım. On ya da yirmi yıl sonrası için tasanlar kurmak benim yaptığım iş değildir. Daha birçok tedavi, daha bir çok ıstırap. Röntgen bulantıları başlayacak ve sonra kusma., neden?

— işte buldum. Bunlar istatistiklerimiz.

Doktor, hastanın görmesi için defterin iki sayfasını çevirdi. Onda bulunan tümörün adı üstte yazılıydı. Sol tarafta «Ölen» sağ tarafta «Kalan» kelimeleri duruyordu. Çeşitli tarihlerde kurşun ve sabit kalemle iki kolona da yazmış adlar göze çarpıyordu. Adlar ardarda sağ taraftan çekümişti.

— Şimdi bak! Bir hastayı taburcu ederken onun adını bu sayfanın sağ tarafına yazıyoruz daha sonra da solla geçiriyoruz. Gördüğün gibi bazı şanslı kimseler sağ kolonda kalmış.

Doktor, bir fikir sahibi olması için hastaya kâğıdı inceleme hakkını tanıdı.

Doktor kararlı bir şeküde durumu özetledi:

— Tedavi olmuş olduğunuzu düşünün. Ama yine eskisi gibi hastasınız. Buraya geldiğinizde nasıldıysanız yine öylesiniz. Tek meydana çıkarttığımız, tümörün savaşılan cinsten olması. Bu durum kaybedilmez. Fakat siz de buradan uzaklaşmak istediğinizi söylemek için şu anı seçmişsiniz. Peki gidin. İsterseniz bugün sizi taburcu edeyim. Şimdi taburcu olmanız için emir vereceğim ve adınızı sağ tarafa yazacağım.

Hasta sesini çıkarmadı.

— Kararınızı verin.

Hasta yatışmış bir sesle,

— Lyudmila Afanasyevna, gerekliyse akla yatkın sayıda seans kabul edebilirim. Beş veya on diyelim... dedi.

— Ne beş ne on ne de bir! Ama gerektiği kadar. Sözelimi şimdiden sonra günde bir değil iki seans gerekli. Hangi ilâca ihtiyacınız varsa hepsini kullanacaksınız. Sigarayı kesin. Başka bir durum daha vardı: Tedavi' sırasında sadece Tanrıya sığınmayın, neşeli olun. Ancak o zaman iyileşebileceksiniz.

Hasta başını eğdi. Kafasının içindeki bir soruyu anlamağa çalışıyordu. İleri sürülen ameliyattan mı korkuyordu; hayır, değildi. Işın tedavisine gelince ona pek aldırtış ettiği yoktu. Güvenebileceği o gizli ilâcı hâlâ hatırlıyordu, issyk - kul kökünü. Ormanlara bir hiç için dönmüyordu. O halk üacıyla iyileşecekti. Eğer o köke sahip olsa hastaneye yalnızca kontrol için gelirdi.

— 84 —

Kazandığını gören Doktor Dontsova asil bir tavırla,
— Peki, sana glikoz vermiyeceğim. Sadece değişik bir iğne olacak. Adale içine yapılacaktır.
Kostoglotof gülümsedi,
— Ona bir diyeceğim yok.
— Ve lütfen. Omsk'tan gelen mektubu zaman kaybetmeden bize getirin.
Hasta yürürken iki sonsuzluk arasında hareket ediyormuş gibi göründü. Bir yanda durmadan adları çizilmiş olan «Kalan»larm listesi vardı. Diğer yanda sonsuz bir sürgün. Yıldızlar kadar, Samanyolu kadar sonsuz.

YEDİNCİ BÖLÜM

Eğer şimdi de bu iğne hakkında birşeyler sormağa kalkışacak olsa — kendine neye mal olacak, gerçekten yapılması gerekli mi — Lyudmüa Afanasyevna da bu yeni tedavi yolunun ne olduğunu ve doğurabileceği sonuçları anlatsaydı, hasta büyük bir ihtimalle baş kaldıracaktı.

Fakat çatışmalardan kaçınarak bu noktada teslim olmuştu.

Doktor bu yeni tedavi metodundan ufak bir meseleymiş gibi sözletmekte büyük bir ustalık göstermişti. Bu tartışmalardan usanmıştı. Işıkların hasta üzerinde yaptığı etküere bakarak Kostoglotof'un tümörüne yeni bir saldırıda bulunma zamanının geldiğinden emindi.

Kostoglotof bu tedaviden olağanüstü bir iyilik elde ettiğini görünce, inancı artarak, karşı koymaktan vazgeçebilirdi. Gerçi biopsi raporlarını eline geçirmemişti ama önsezisi, inceleme gücü ve belleği haklı olduğuna onu inandırıyor. Tümörün cinsini anlamıştı. Bu ne garip bir yaratık ne de bir şişkinlikti.

Doktor Dontsova uzmanlık tezini, metastasm bu şekilde gelişmesi ile, bu tümör çeşidi üzerine hazırlıyordu. Devamlı olarak çalışmıyordu. Bir süre ara veriyor sonra yeniden çalışmaya başlıyordu. Gerek arkadaşları gerekse öğretmeni Doktor Oresçenkov bunun en iyi bir tez örneği olacağına onu inandırmışlardı. Fakat içinde bulunduğu şartlar ona rahat vermiyordu. Artık tezine devam etme zamanının geldiğini farkediyordu. Deney yapamamaktan, malzeme bulamamaktan yakındığı yoktu. İstedığı kadar deney yapabiliyor, malzeme bul-

yordu. Her gün ekran önüne, laboratuara ve bir hastanın başucuna çağırılıyordu; üstelik röntgen füimlerini seçmek, tanımlamak, formül şeklinde belirtmek, sistematik bir hale sokmak için çalışmak ve aday olmak amacıyla sözlü sınavdan geçmek insan gücünün dışında şeylerdi. Altı ay için hastaneden ayrılması gerekiyordu. Fakat hastanede şimdiye kadar hiç bu kadar meydan okuyan hastalıklarla karşılaşılmamıştı. Böylece doktor yanındaki üç genç yardımcısı ile konsültasyonlara son verip altı aylık çekilme zamanının henüz gelmemiş olduğunu hissediyordu.

Lyudmila Afanasyevna bir zamanlar Leo Tolsoy'un erkek kardeşi için şöyle dediğini duymuştu. «Bir yazar olmak için bütün yeteneklere sahip, fakat bir yazarın yaptığı kusurlara onda rastlanılmaz.» Dontsova'nın hiçbir kusuru yoktu. Kısacası gerçekten arkasından «O sıradan bir doktor değil bilgin. O Dontsova'dır» diye fısıldandığını duymanın gerekli olduğunu hissetmiyordu. Makalelerin (bunların bir düzineden fazlası yayınlanmıştı, kısa ve öz olanları) o eklenen küçük fakat çok önemli harflerle C.M.S. imzalanması gerektiğini de farketmiyordu. Aslında, daha yüksek bir gelire sahip olmak hoşuna gidecekti. Fakat tezini vermedikçe bu parayı alması imkânsızdı.

İlim adamlarının işi, tez hazırlamak olmasa bile, çok yüklüydü. Teşhis ve tedavide görülen yanlışlıkları incelemek üzere hastanede klinikle ilgin anatomik konferanslar verilir ve yeni metodlar üzerinde hazırlanmış olan raporlar dinlenilirdi. (Şu bir gerçektir ki radyum uzmanları ve operatörler hergün yeni metodlar ve yapılan yanlışlıklar üzerinde tartışarak birbirlerine birçok şeyler danışırlardı ama konferans bunlardan ayrı bir şeydi.) Bir de kendine ait raporları ve delilleri bulunan Röntgenciler Derneği vardı. Yeni kurulan Ankolojistler Derneğine, Dontsova sadece katılmakla kalmamış ayrıca oranın sekreterlik görevini de yüklenmişti. Her yeni tehlikeli işte olduğu gibi burada da yapılması gereken çok şey vardı. Bundan başka. Doktorlara yeni bilgiler veren bir Enstitü kurulmuştu. Radyoloji Gazetesi ve Ankoloji Gazetesi, Tıp Bilimi Akademisi, Haber Merkezi ile haberleşme sağlanıyordu. Büyük bilim dünyası Moskova'da ve Leningrad'da yerleşmiş olduğu halde doktorlar sadece kendilerini hasta iyileştirmeğe adanmış değildi. Bilimle yakından ilgilenmedikleri gün yok gibiydi.

Bu bakımdan bugünkü çalışmalar iyi bir örnekti. Yakın

da vereceği rapor hakkında Röntgenciler Derneği'nin başkanına telefon etmesi gerekiyordu. Ayrıca Dontsova hemen bir dergide yayınlanan iki yazıyı incelemek ve Moskova'dan gelen bir mektubu cevaplandırmak zorundaydı. Bir de uzak bir An- koloji merkezi ona bazı şeyler danışıyordu.

Az sonra günlük ameliyatlarını bitirecek olan başhekimle buluşacaktı. Konsültasyon için Dontsova'ya kadim hastalıklarından yatan bir hastasını gösterecekti. Hastanede yatmayan hastaları muayene ettikten sonra yardımcılarının biri ile ince barsağında bir tümörden şüphe edülen, Tashauz'dan gelmiş olan bir hastaya bakmak zorundaydı.

Kendine gelince; işin tedavisini daha fazla hastaya uygulama işini nası düzenleyecekleri hakkında röntgen memurları üe yapacağı konuşmayı programa almıştı. Rusanof'un ambicinchona iğnesi unutulmamalıydı. Yukarı çıkıp ona bir göz atması gerekiyordu. Böyle hastaların tedavilerini son zamanlarda üzerlerine almışlardı. Oysa onları Moskova'ya göndermeğe alışkindılar.

O inatçı Kostoglotof ile giriştikleri gülünç kavga yüzünden zaman kaybetmişti. Sistemli bir şımarıklık! Onlar konuşurlarken gama ışınları tesisatı üzerinde toplu halde çalışan makinistler iki defa yanlarına gelmişlerdi. Hesapta olmayan bazı işlerin çıktığını ve bunların yapılması gerektiğini Dontsova'ya göstermek istemişler. Çalışma izni vermesini ve durumun önemli olduğuna başhekime inandırmasını rica ettiler. Yapmak istedikleri şeyin ne olduğunu göstermek için onu gama ışınları odasına götürürlerken koridorda bir hemşire eline bir telgraf tutuşturdu. Bu, Novoçekarsk'tan, Anna Zatsyrko'- dan geliyordu. Birbirlerini görmiyeli, mektuplaşmıyalı onbeş yıl olmuştu. Anna Zatsyrko, onun tıbbı yazılmadan önce 1924 de girmiş olduğu ebe okulundan eski ve iyi bir arkadaşındı. Anna, Jeolojiyle ilgili bir yolculuktan dönen en büyük oğlu Vadim'in bugün yarın hastaneye yatacağını yazıyordu. Dontsova'ya, oğlu iyi bir bakım görsün, ona göz kulak olsun, doğru bir teşhis konsun, iyice muayene etsin diye yalvarıyordu. Lyudmila Afanasyevna neye uğradığını bilemedi. Makinistleri bırakıp akşama kadar Azovkin'in yatağını Vadim Zatsyrko için boş bırakmalarını başhemşireye tembihlemek üzere onun yanına gitti. Her zamanki gibi başhemşire Mita hastanenin içinde koşturup durduğundan onu bulmak güç oldu. Mita'yı yakalayıp Vadim için söz aldıktan sonra ondan öğrendiği bir-

haber kargısında şaşırıp kaldı. Radyoloji servisinin en iyi hemşirelerinden biri olan Olimpiada Vladislavovna on gün için veznedarlar sendikasının seminerine çağırılmıştı. Bir süre için de olsa onun yerine bir başkasını getirmek gerekiyordu. Böyle bir şeyin olması imkânsızdı. Mita ile Dontsova sendikaya telefon edip çatmak için kararlı bir şekilde bütün odalardan geçip kayıt yapılan koridora girdiler. Fakat oranın telefonu hep meşgul çıktı. Telefon açılınca hat sendika iş komitesi bürosuna bağlandı ve doktorun konuştuğu sendika görevlisi onun güttüğü hoş siyaset karşısında şaşkınlığını saklıyamadı. Kadın gerçekten sendika işinin rüzgârlara mı dağıtılacağını düşünüyordu? Şurası bir gerçektir ki ne o sendikadakilerin ne de kornete merkezindekilerin gerek kendileri gerekse yakınları tümörü tanımamışlar ve şüphesiz vücutlarında bir gün bir tümör olabileceğini asla düşünmemişlerdi. Telefonun başından ayrılmadan önce raporu için Röntgenciler Derneğini aradı ve sendika ile görüşme yapması için rica etmek üzere başhekimin odasına hızla giriverdi. Ama o, hastane personelinin olmayan bazı kimselerle özel bir toplantı yapıyordu. Onlara ait bir binanın ön kısmını onarmak için ne kadar para gideceği üzerinde tartışıyorlardı. Böylece hiçbir şeye bir çözüm yolu bulamadan röntgen odasına girerek masasının başına geçti. Bugün röntgen odasında çalışmıyacaktı. Herkes bir dinlenme devre- sindeydi ve kırmızı lâmbanın ışığı altında sonuçlarını karalıyorlardı. O sırada Lyudmila Afanasyevna'ya filim ihtiyacını gösteren listenin, bu tempodaki kullanım oranına göre, filimin üç hafta içinde biteceğini belirttiğini söylediler. Bu iş aceleydi. Filim siparişini bir ay önceden vermek gerekirdi. Dontsova bugün yarın eczacı ile başhekimini bir araya getirip, ki bu o kadar kolay değildi, siparişi vermelerini sağlayacaktı.

Doktorun yolu gama ışınları tesisatını yapmakta olan makinistlerle kapatılmıştı. Dontsova çalışmaları için izin kâğıdını imzalamıştı. Röntgencileri röntgen odasına almak zamanı gelmişti. Doktor bazı hesaplar yapmak üzere oraya oturdu. Eski teknik duruma göre cihaz bir saat çalışır, yarım saat serinletilirdi. Fakat bu usuldan uzun yıllar önce vazgeçilmiş olduğundan şimdi makine aralıksız olarak dokuz saat işliyordu. Röntgenciler hastaları birbiri arkasına çabuk çabuk cihazın altına dürtükleyerek soktukları halde yine de istedikleri kadar çok seans yapmaları mümkün olmuyordu. Hastanede yatmayanlara günde bir seans, hastanede yatan hastaların ba

zılarına tedaviyi hızlandırmak için günde iki seans yapılıyordu. (Kostoglotof'a tavsiye edildiği gibi). Bu nedenle, teknisyenlere bir şey söylemeden cihazı on miliamper yerine yirmi miliamperle çalıştırıyorlardı. Borular iki defa aşındıkları halde bu hızı iki misline çıkartıyordu. Böyle olmasa rağmen herkesi içeri alamıyorlardı. Bundan böyle Dontsova listeleri gözden geçirip hangi hastaların milimetrelilik bakır filtre kullanmadan tedavilerinin yarıya ineceğini — filtre deriyi koruyordu — ve hangi hastaların yarım milimetrelilik fütre kullanacaklarını ısrarla söylemeye gelmişti.

Şimdi Rusanof'un ıgneden sonraki durumunu görmek üzere ikinci kata çıktı. Bundan sonra hastaların tedavisinin devam ettiği röntgen odasına girdi ve tam yazılarının ve mektuplarının başına dönmek üzereydi ki Elizaveta Anatolyevna kapıyı usulca çalıp onunla görüşüp görüşemeyeceğini sordu.

Elizaveta Anatolyevna bir hademeydi. Radyoloji servisinin çok çalışıp cimrice yaşayan kızıydı. Genç doktorlar yaşlı hademelerin bazılarını «sen», veya «Lisa» veya «Lisa Teyze» diye çağırırdıkları halde ona henüz kimse «sen» kelimesini kullanamamıştı. O kültürlü bir kadımdı. Gece görevi sırasında boş kalınca Fransızca çalışırdı. Bazı sebeplerden ötürü bu hastanede hademelik yapıyordu. Üstelik de çok çalışıyordu. Bir buçuk yıldan beri buradaydı. Bir süre tehlikeli röntgen durumları için de ek olarak yüzde elli ikramiye almıştı. Sonraları hademelerin ikramiyelerini yüzde 15 e indirdikleri halde o görevinden çekilmemişti.

Elizaveta özellikle kibar kişilerin yaptığı gibi özür diler gibi başını eğerek,

— Lyudmila Afanasyevna. Bu kadar önemsiz bir şey için sizi rahatsız etmek ayıp ama çaresiz kaldım. Hiçbir yerde paçavra kalmamış. Neyle temizlik yapacağım? dedi.

Bu gerçekten bir engeldi! Yardım heyeti ankoloji servisinin radyum ıgnelerini, gama ışınlarının milini, kan naklinde kullanılan en son cihazı ve en yeni ilaçları sağlıyordu, fakat o yüklü listede paçavralara ve tahta bezlerine yer verilmemişti. Nizamettin Bahramoviç, kendi adına «Yardım heyeti bunları almadığına göre bunları senin için ben mi alacağım?» diye cevap vermişti. Bir zamanlar yer bezi yapmak için eskimiş çarşaf parçaları yırtılıyordu. Fakat idareciler bir gün bu mesele üzerinde daha iyi düşünüp bunun yeni bir çarşaf almak için bir bahane olduğundan şüpheye düşerek bunu yasak etti

--89--

ler. Artık eskiyen çarşaf bir heyetin gösterdiği belirli bir yere gönderiliyor ve orada parçalara ayrılıyordu.

Elizaveta Anatolyevna,

— Radyoloji servisinde çalışanların hepsi evden paçavra getirmeğe söz verdik. Bu bizi zorluktan kurtaracak değil mi? dedi.

— Öyle sanırım. Bundan başka da yapacak bir şey yok. Peki. Lütfen Olimpiada Vladislavovna'ya de ki...

Fakat Olimpiada Vladislavovna'nın kendisi de zor durumdaydı ve sendikanın baskısından kurtarılması gerekiyordu. On gün için en iyi ve en tecrübeli hemşiresini kaybetmek aptallık olurdu.

Dışarı çıkıp tekrar telefon etti, fakat yine eli boş döndü. Birden Fashauz'dan gelen hastayı muayene etmenin zamanının geldiğini hatırladı. Önce gözlerini alıştırmak için karanlıkta oturdu. Sonra hastanın ince barsağındaki baryumu gözden geçirdi. Önce yukarı kısmı. Sonra koruyucu siperi, masa düzeyine indirip bir kenarına yerleştirdi, diğer tarafın resmi çekilecekti. Hastanın karnına lâstik eldivenli elleriyle vurup hasta «Acıyor» diye bağırınca Lyudmila Afanasyevna teşhisi koydu.

Öğle yemeği saatini bir yerde geçirmişti. Bütün bu olaylar arasında kendisine yemek tatili vermediği halde sandviçle dışarıda da asla dolaşmazdı. Yazın bile.

Daha sonra birdenbire bir konsültasyona çağırıldı. Baş operatör Lyudmila Afanasyevnaya hastalığın tarihçesini anlattı ve hastayı çağırdı. Onu birlikte muayene ettiler. Dontso- va şu sonuca vardı. Onu kurtarmak için tek çare; yumurtalıkları almak. Henüz kırk yaşında olan hasta gözyaşlarını tutamadı. Bir kaç dakika ağlamasına izin verdiler.

— Hayatımın sonu geldi, kocam beni terkecek.

Lyudmila Afanasyevna ısrarla,

— Ona ne çeşit bir ameliyat geçirdiğinizi söylemezsiniz. Nereden bilecek ki? Asla gerçeği meydana çıkaramaz. Bu sırrı saklayabilirsiniz, dedi.

Bir hayatı kurtarmağa çalışarak —hastanelerinde hemen hemen her zaman için insanların hayatları tehlikeye girerdi — Lyudmila Afanasyevna bu davada hiçbir şeyin suç sayılmayacağına inanıyordu.

Fakat bugün hastanede bir aşağı bir yukarı dolaşırken işinde bir karışıklık olmuş, güvenini ve otoritesini sarsmıştı.

O hissettiği ağrı midesinin çevresinde olabilir miydi? Bazı günler bu ağrıyı hiç duymuyordu, diğer günler de hafif bir ağrı duyuyordu. Bugün ağrısı oldukça kuvvetliydi. Eğer bir ankolojist olmasaydı bu ağrıyı önemsemeyecek ve korkusuzca doktora gidip muayene olacaktı. Birinci derdin ne olduğunu çok iyi biliyordu. İlk bobini çözmek: ailesine ve iş arkadaşlarına durumu açıklamak. Kendisine gelince, bir Rus «ihtimali»- ne dayanıyordu. Belki de hiçbir şeyi yoktu. Belki sadece bir sinir gerilmesi idi.

Hayır, bu da değildi. Fakat sanki eline bir kıymık batmış gibi bütün gün onu rahatsız eden bir şey vardı: Belli belirsiz fakat ısrarlı. Masasma uzanıp «Radyum ışınlarının meydana getirdiği hastalık» başlıklı dosyayı aldı. Bu dosya dikkatli Kostoglotof'un gözünden kaçmamıştı. Doktor sonunda bütün gün sadece tedirgin olmamış doktorun hastayı iyileştirmeye hakkı var mıdır diye girdiği tartışma onu sarmıştı.

Hâlâ Kostoglotof'un sesi kulaklarında çınlıyordu.

— Yirmi yıl önce radyum ışınları tedavisine girmemek için yalvaran bir başka Kostoglotof'a bu tedavi usulünü uyu- luyordunuz. Ama o zaman radyum ışınlarının meydana getireceği hastalıktan haberiniz yoktu.

«Gecikmiş Radyum ışınlarının etkileri» üzerine hazırladığı bir raporu Röntgenciler Derneğine göndereceği bir gerçektir. Kostoglotof'un ona sitem dolu sözler kullandığı aşağı yukarı o şey hakkında.

Sadece son zamanlarda, bir iki yıl önce, o ve diğer rad- yumcular — burada, Moskova'da ve Bakû'da — ilk bakışta anlaşılması güç olan bu olaylara dikkatlerini çevirmişlerdi. Önce bir şüphe belirdi. Sonra bir tahmin yürüttü. Bu konu hakkında mektuplar gidip gelmişti. Problem sadece raporlarda belirtilmedi, aralarında da tartışmalar yapıldı. O sırada biri bir Amerikan gazetesinde bir makale okudu, derken bir makale daha, yine başka makale. Amerikalılar arasında da aynı şey baş gösteriyordu. Olaylar gelişiyor ve sıklaşıyordu. Birçok hastalar, gelip, bu durumdan şikâyetçi oluyorlardı. Ve birdenbire bütün şey tek bir ad altında belirtildi. «Gecikmiş radyum ışınlarının etkileri.» Artık bu konu hakkında kürsülerden nutuk atıp bir şeye karar vermek zamanı gelip çatmıştı.

Kısacası on, onbeş yıl önce gördüğü röntgen tedavisinden başarı sağlamış ve fazla miktarda radyum ışınları almış olan hastalar, ışınların yayılmış olduğu yerlerde bir sakatlıkta ve

beklenilmedik bir çöküntü ile tekrar hastaneye dönüyorlardı.

Eğer radyum ışınları sadece habis tümörlere verilmiş olsaydı bu küçük düşürücü bir durum olmayacak, hiç olmazsa suçsuz bulunduğu ortaya çıkacaktı. Çünkü bugünkü görüş açısından bakılacak olursa burada alternatif yoktu. Kaçınılması imkânsız olan ölümden hastayı kurtarmak için başvuru olan tek yol buydu. Sadece fazla dozda ışının faydası oluyor, küçük dozda ışınlar yeterli olamıyordu. Herhangi bir sakatlıkla tekrar hastaneye dönmüş olan böyle bir hasta şunu anlamalıydı ki bu, yaşamış olduğu fazla yılların ve geri kalan ömrünün bedeliydi. «Radyum ışınlarının yaptığı hastalık» teriminin kullanılmadığı on, onbeş, onsekiz yıl önce ışın tedavisi güvenilir, kesin, direkt bir metod gibi görünüyordu. Modern tıp tekniğinin öylesine kusursuz bir başarısıydı ki sağlam kişilere sabotaj yapmak gibi bu tedavi şeklini reddedip düz veya dolaşık yollardan bir başkasını aramak ta ters bir düşünce olarak kabul edilirdi. Sadece dokuların ve kemiklerin ilk, ağır sancıları korkutucudur, fakat o anda kimse bundan nasıl kaçınacağını bilemez. Bunlar röntgen ışını tedavisi görmüşlerdi. Hem de isteyerek. Habis olmayan tümörler bile. Şu küçük çocuklar bile.

Şimdi olgunlaşmış, delikanlı ve genç bayan olmuş, kimisi evlenmiş olan bu çocuklar radyum ışınlarının verilmiş olduğu yerlerde tedavisi imkânsız sakatlıklarla tekrar hastaneye geliyorlardı.

Geçen sonbaharda onbeş yaşında bir delikanlı gelmişti; kanser servisine değil, cerrahiye. Lyudmila Afanasyevna bunu haber alır almaz onu görmeğe gitmişti. Vücudunun bir tarafındaki kolu ve bacağı diğerine göre bir hayli büyümüştü. Bu onun şeklini bozmuş, tepeden tırnağa kadar çarpıtmıştı. Bir karikatürden farkı yoktu. Kayıtları gözden geçiren Lyudmila Afanasyevna bu delikanlıyı birçok yıllar önce annesinin, sebebi belli olmayan bir deformasyon yüzünden hastaneye yatırmış olduğunu öğrendi. Bu bir tümör başlangıcı değil sadece ciddi bir metabolizma bozukluğuydu. O zamanlar delikanlı iki buçuk yaşındaydı. Operatörler ışınların bir yardımı olur düşüncesiyle onu Dontsova'ya göndermişlerdi. Dontsova uğraşmış ve bu ışınların öylesine faydası olmuştu ki çocuğun annesi sevinçten ağlayarak oğlunun hayatını kurtaran bu doktoru asla unutmayacağını söylemişti. Buna benzer sayısız olaylarla karşılaşmıştı.

Artık annesi hayatta olmadığı için delikanlı yalnız başı

na gelmişti. Ona kimse hiçbir şekilde yardım edemezdi, çünkü kemiklerinin içine kadar işlemiş olan ışınları yok etmek imkânsızdı.

Ocağın sonunda genç bir anne göğüslerinin birinde süt olmadığından şikâyet ederek hastaneye geldi. Kanser servisine alınmamıştı. Sadece ankolojiye gelinceye kadar servis servis dolaşmıştı. Dontsova onu hatırlıyamadı. Fakat hasta kartları saklanıldığından, doktor bu kartların bulunduğu küçük sundurmaya gidip onları karıştırdı. Küçük bir kız ile ilgili 1941 yılma ait bir dosya buldu. Şimdi genç bir kadın olan bu küçük kız bugün kimsenin ışınlarla tedavi etmeğe çalışmadığı habis olmiyan bir tümörle röntgen borularının altına uzanmıştı.

Dontsova'nın bu eski kart üzerinden hastalığın tarihçesini izlemekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Yumuşak dokular zayıf düşmüş ve radyum ışınları zamanla bunlar üzerinde etkisini göstermişti.

Şüphesiz hiçkimse kalçalarının biçimi bozulmuş olan bu delikanlıya veya bu talihsiz anneye çocukluklarında yanlış bir tedavi görmüş olduklarını söylemezdi. Çünkü böyle bir şeyi açıklamak insana bir fayda sağlamıyacağı gibi halkın doktorlara olan güvenini sarsacaktı.

Bu olaylar Lyudmila Afanasyevna'da bir şok yaptı ve bedelini ödeyemeyeceği bir suçluluk duygusu içini kemirmeğe başladı. İşte bugün Kostoglotof bu hassas noktaya değinmişti.

Kollarını kavuşturup, omuzlarını tutarak, söndürülmüş olan iki makine arasında kapıdan pencereye, pencereden kapıya doğru geziniyordu.

Kimse böyle bir şey yapabilir miydi? Doktorun iyileştirme hakkı var mıdır sorusu sorulabilir miydi? Eğer bir kimse, bugün kullanılan her bilimsel metoddan şüphe edip böyle düşünecek, delillerle çürütülmek korkusu ile geleceğe bakacak olsa bu düşüncelere son vermek imkânsızdı. (Aspirinden ölenler de vardı. Biri ömründe ilk defa bir aspirin alıyor ve ölüyor.) Bu durumda genellikle iyileştirme için yapılan herşey yanlıştır. O halde iyilik yapmak ta genellikle yanlıştır.

İhtimâl bu bir dünya kanunudur. Emek sarfeden biri hem iyilik hem kötülük getirir fakat bazı hareketler daha iyi bazı hareketler daha kötü sonuçlar doğurur.

Büyük bir çaba harcayarak da olsa doktor kendini huzura kavuşturmağa çalışıyordu. Bu talihsiz olayların, yanlış teşhislerle birlikte işinin yüzde ikisini meydana getirdiğinin çok

farkındaydı. Oysa tedavi etmiş olduğu, hayata kavuşturduğu kişiler, iyileştirdiği genç ve yaşlılar, tarlalarda, çayırda, kaldırımlarda yürüyen, havalarda uçan, pamuk toplayan, direklere tırmanan, sokakları süpüren, tezgâhların arkasında duran, yazıhanelerde ya da çayhanelerde oturan, orduda ve deniz kuvvetlerinde görevi olan erkekler ve kadınlar — binlerce kişi— onu hiçbir zaman unutmamış ve unutmayacaklardı. Diğer taraftan o, onların hepsini, en iyi davalarını, zorlukla elde ettiği başarıların unutulacağı halde ölünceye kadar çarkın altına düşmüş olan birkaç talihsizi her zaman hatırlıyacağını da biliyordu.

Böylesine özel bir yapıda belleği vardı.

Hayır, bugün raporunu hazırlaması imkânsızdı, çünkü gün sona ermek üzereydi. (Acaba dosyayı eve mi götürseydi? Belki de onu boşu boşuna taşımış olacaktı. En azından yüz kere onu alıp boş yere eve taşımış değil miydi?)

Bugün hâlâ yapması gereken ne vardı? Radyolojinin son baskısını alıp o makaleleri okumalıydı ki diğerleri de o dergiyi alabilsinler. Ayrıca Takhka - Kupyr'deki doktorun sorusuna bir cevap göndermesi gerekiyordu.

Işık donuklaşmağa başladı. Masasının üzerindeki lâmbayı yaktı ve oturdu. Üzerindeki elbiseyi çıkarmış olan röntgencilerden biri yanına gelip,

— Lyudmila Afanasyevna gitmiyor musunuz? diye sordu.

Vera Gangart da aynı soruyu sorup durdu.

— Hâlâ gitmiyor musun?

— Rusanof nasıl?

— Uyuyor. Kusmuyor ama ateşi çıktı.

Vera Kornilyevna, işe giyilmeyecek kadar iyi olan yeşil gri renkte tafta bir elbise giyiyordu.

Dontsova elbiseye bakarak,

— Bu güzel elbiseyi giymek yazık değil mi? dedi.

Gangart gülümsemeğe çalıştı, fakat sonuç içler açışıydı.

— Neden saklıyayım? Ne için?

— Peki Verochoka. Rusanof'un durumu böyle giderse gelecek defa ona on miligram veririz.

Lyudmila Afanasyevna sanki kelimeler ona zaman kay- betirecekmiş gibi telâşlı telâşlı konuştu. Son Takhta - Kupyr'deki doktora yazacağı pusulaya başladı.

Gangart kapıda yavaşça,

- Kostoglotof'dan ne haber? diye sordu.
- Bir savaş vardı fakat yenilince teslim oldu.

Lyudmila Afanasyevna kıkırdadı ve tekrar o keskin karın ağrısını duydu. Dudakları arasından hafif bir kahkaha yükseldi. Veraya bu durumu anlatmağı tasarladı. Vera anlattığı ilk insan olacaktı; fakat kısık gözlerini kaldırınca yarı karanlıkta sanki tiyatroya gidecekmiş gibi Vera'nın en iyi elbisesini giyip, ayağına yüksek ökçeli ayakkabılarını geçirmiş olduğunu gördü.

Başka bir zaman anlatmağı karar verdi.

Herkes gitmiş, o kalmıştı. Bu şartlar altında yani günlük ışın yayılmalarının kapladığı bir yerde fazladan yarım saat oturmak onun için iyi bir şeydi. Her yıl tatil yapma zamanı geldiğinde rengi uçuk gri olur, yıl boyunca azalan lökosit 2.000'e düşerdi. Bir hastanın lökositinin bu kadar düşmesine izin vermek cinayetti. Bir röntgenci, kurallara göre, günde üç mide muayenesinden sorumluydu, fakat Dontsova günde on, savaş sırasında ise yirmi mide muayene etmişti. Tatil zamanı gelince kan verilmesi gerekirdi. Yıl içinde kaybetmiş olduğu kanı hiçbir zaman tatilde yerine koyamazdı.

Görevinin kaçınılmaz zorluğundan kolay kolay kurtulamı- yacaktı. Her günün sonunda herşeyi tamamlayamamış olduğunu görünce rahatsız oluyordu. Diğer meseleler arasında Sibgatof'un acı durumunu tekrar düşündü ve Dernek toplantısında Doktor Kresçenkov ile görüşeceği şeyleri tesbit etti. O yardımcılarını ne yapacaklarını öğrettiği gibi asistan olduğu devirlerde, savaştan önce, Doktor Oreçenkov ona yol göstermiş, «Sen kendi yolunda ilerle. Bir elin Röntgen teşhislerinde diğer elin ışın tedavisinde olsun. Bu alanda sonuncu bile olsan yine de bundan iyisi yoktur.» demişti. O hâlâ sağdı ve bu şehirde yaşıyordu.

Işığı söndürmüş olmasına rağmen yarın yapması gereken şeyleri yazmak üzere kapıdan döndü. Yeni olmaktan uzak, mavi paltosunu sırtına geçirmişti bile. Başhekimin odasına doğru yürüdü. Kapı kapalıydı.

Sonunda merdivenlerden indi ve hastanenin dar yolları boyunca sıralanmış kavak ağaçlarının arasından yürüdü, fakat akıllı fikri hâlâ işindeydi. İşlerini kafasından atamıyor ay-rica böyle bir şeyi de istemiyordu. Havanın varlığı belli olmuyordu, havayı unutmuştu. Alacakaranlık henüz çökmemişti. Sokaklarda her zaman birçok yabancı ile karşılaşır, fakat

o bir kadın olarak onların giydiklerine, şapkalarına ya da ayakkabılarına dikkat etmezdi. Çatık kaşlarla, sanki bugün için bu yabancılarda varlıklarını hisettirmejdp yarın ortaya çıkması mümkün tümörleri seziyormuş gibi herkese keskin keskin bakarak yürürdü.

Yolda hastane çayhanesinin ve gazeteden huni yapmış, badem satan Özbekistanlı bir oğlanın önünden geçip ana kapılara vardı.

O açıkgöz, yaşlı kadın bekçinin sadece sağlam kişilerin çıkmasına izin verdiği, hastaları bağırarak geri gönderdiği bu kapılardan geçerken biri, onun çalışma, hayatından ayrılıp bir ev hayatına, ilesine döndüğünü düşünebilirdi. Canlı olan saatlerinin en iyisini, en verimlisini hastanenin içinde geçiriyordu. İşi ile ilgili düşünceleri kapılardan geçtikten çok sonra ve sa-bahleyn kapılardan girmeden çok önce kafasının içinde vızıldıyordu.

Takhta - Kupyre yazmış olduğu mektubu posta kutusuna attı ve kendi hatlarının sonunda bir daire şeklinde sıralanmış olan tramvayların bulunduğu sokağa geçti. Tramvay gürültü çıkartarak ilerledi ve yolcular oturacak yer kapmak için öne arkaya koşuştular. Lyudmila Afanasyevna, bir yer bulmak için acele etti. Bu, insana yön veren bir kişi olmaktan çıkıp, tören kurallarını çiğneyerek itilebilen basit bir tramvay yolcusu olmakla başlayan, dış dünyaya ait ilk düşüncesi idi.

Eski, tek hat üzerinde takırdayan tramvayda ve yan hatlardan uzun bekleyişler sırasında bile Lyudmila Afanasyevna hâlâ Mursalimof'un akciğer metastasını ve Rusanof'un iğnelerinin muhtemel etkilerini düşünerek hiçbir şey görmeden pencereden dışarı bakıyordu. Bugünkü muayene sırasında Rusanof'un gurur kırıcı öğütleri ve tehditleri, sabahtan şimdiye, gün sonuna kadar karşılaştığı olayların üstüne tuz biber ekerek gece için can sıkıcı bir posa bırakmıştı.

Lyudmila Afanasyevna gibi tramvaydaki kadınların çoğu küçük el çantası yerine meme emen canlı bir domuz yavrusu ya da dört ekmek alabilecek büyüklükte çarşı çantaları taşıyorlardı. Pencereden duraklar ve dükkânlar görününce ev işleri ve ev, Lyudmila Afanasyevna'nın karşısına dikiliveriyorlar- dı. Ev işi onun için yükü. Evi tek başına çeviriyordu. Evin erkeklerinden kim bir şey isteyebilirdi ki? Moskovaya konferans vermeğe gittiğinde bir haftalık bulaşığı bırakacak yaradılıştaki olan bir kocası ile bir oğlu vardı. Bunları Dontsova'ya

yıkmak istediklerinden değil. Fakat bu tekrardan başka bir şey olmayan ev işine bir anlam vermediklerindendi.

Bir de kızı vardı; evli ve bir çocuk sahibiydi. Aslında varı bekâr sayılırdı, çünkü kocasından ayrılıyordu. Lyudmila Âfa- nasyevna kızını hatırlayınca cam sıkıldı.

Bugün cumaydı. Pazar günü büyük çamaşıra girişecekti. Çamaşırlar yığılmıştı. Böylece haftanın ilk üç günü için '(haftada iki gün yemek pişirirdi) akşam yemeklerini cumartesi gecesinden hazırlaması gerekiyordu. Çarşafı bu geceden suya bastıracaktı. Saatin ilerlemiş olmasına rağmen ana çarşıya gitmek zorundaydı, çünkü küçük dükkânların bazıları hâlâ açık olabilirdi.

Başka bir tramvaya aktarma yapmak için indi, fakat, hemen oracıkta gösterişli bir mezeci dükkânı görünce içeri girmeye karar verdi. Et tezgâhları boşalmıştı. Satıcılar çokran gitmişlerdi. Sadece balık kısmında az bir şey kalmıştı; ringa, balığı, tuzlu dil balığı, ve konserve balık. Öbür bölümdeki dizili şarap şişeleri ve kahverengi, sucuk biçimindeki peynirlerin önünden geçerken iki şişe ay çiçeği yağı (uzun zamandan beri sadece pamuk yağı satılıyordu) ve bir paket arpa almak zorunda olduğunu hatırladı. Dontsova boş dükkânın içinde dolaşarak, kasaya parayı ödedi, elindeki makbuzla satın aldıklarını toplamak üzere tezgâha dönerek yapacaklarını bitirdi.

Bu tezgâhta iki müşterinin arkasında beklerken sanki halk. sokaktan içeri akın etmiş gibi dükkânın içini bir gürültü kapladı. İçeri girenler mezeci bölümünde ve kasanın önünde sıra oldular. Şaşkına dönen Lyudmila Afanasyevna tezgâhın başında durup satın aldıklarını toparlamağı beklemeden meze satan çırağın önündeki sırada kendine bir yer buldu sonra da kasanın sırasına girdi. Tezgâhların üzerindeki kavisli cam sandıklarda hâlâ birşey yoktu. Fakat dükkâna toplanan kadınlar ufak domuz etlerinin satışa çıkartıldığını ve her müşteriye bir kilogram verileceğini duyduklarını söylüyorlardı.

Dontsova dükkâna öyle şanslı bir dakikada girmişti ki bir başka kuyruğu bile beklemeğe seve seve katlanacaktı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kanser, Yefrem Podduyev'in boynuna pençesini atmamış olsaydı, hayatının en dinç ve en güzel dönemini yaşıyan bir erkek olacaktı. Henüz elli yaşına varmamıştı, yapısı kuvvetli, bacakları sağlam ve akli başındaydı. Sadece bir koşum atı gibi

çekme yeteneğine sahip olmakla kalmıyor aynı zamanda bir deve kadar da yorulmak nedir bilmiyordu. Sekiz saatlik bir işten sonra sanki henüz birinci vardiyadaymış gibi bir gece daha çalışabilirdi. Gençliğinde Kama Nehrinde iki yüz librelük çuvalı oradan oraya sürüklemiş ve o zamandan bu yana kuvvetinden pek az şey kaybetmişti. Şimdi bile işçilerin bir plâtförmün üzerine bir çimento karıştırıcısını çıkarmalarına yardım etmeğe çekinmezdi. Pek çok yerlerde bulunmuş ve bazan yıkıcılık, bazan kakmacılık, bazan ambar memurluğu yapmış, bazan da inşaat işlerinde çalışmıştı. On rubleden az olan bozuk parasını sayacak kadar hiçbir zaman kendini düşürmemişti. Yarım litre votkadan sendelemez fakat ikinci litreye de el atmazdı. Yefrem Podduev kendisi için hiçbir sınırın olmadığını ve her zaman böyle kalacağını düşünürdü. Güçlü bedenine rağmen cephede bir görev almamıştı. Bir askerî inşaat yerinde çalıştığı için askerliği tecil edilmişti. Ne yaralanma ne de hastane tecrübesi vardı. Hiçbir zaman ciddi bir hastalık geçirmemiş, grip ya da bulaşıcı bir hastalığa tutulmamış, hatta diş ağrısı bile çekmemişti. Ancak ilk defa önceki yıl hastalanmış ve bu da ani beliren kanser yüzünden olmuştu.

Ancak şimdi «kanser» kelimesini açıklayabiliyordu. Uzur. süre hastalığının önemli olmadığına, saçma bir şey olduğuna kendi kendini inandırmış ve dayanabildiği sürece doktora gitmeyi geciktirmişti. Sonunda gidip te hastaneye yatmıca kadar bir dispanserden ötekine gönderildiğinde ve oradaki her hastanın, istisnasız, kendisinde kanser olmadığını söylemesini duyduğu zaman bile Yefrem kendisinde olan şeyin ne olduğunu kendine bile itiraf etmeğe hâlâ yanaşmıyor, doğuştan olan zekâsına inanmak istemiyordu. İsteddiği şeye inanmayı tercih ediyordu. Yani kanser olmadığına ve herşeyin düzeleceğine.

Hastalanan Yefrem'in diliydi; o elâstiki, iyi yapılı, binbir güçlkle görülebilen fakat hayatta insana çok faydası olan bir dil. O dilini elli yıldır kullanıyordu. O diliyle kazanmamış olduğu paraları kendisine ödemelerini mi söylememişti, yapmadığı şevler için yemin mi etmemişti, inanmadığı şeyleri mi konuşmamıştı, müdürlere küfür mü etmemişti, işçilere bağırmamış mıydı, yoksa bir kanarya gibi nağmeler çıkarıp şakımamış mıydı? Diliyle siyasete dokunmadan birçok şakalar da yapmıştı. O dil ne Volga şarkıları söylemiş, bekârlığında, çoluk çocuk sahibi

olmadığı zamanlarda sayısız fahişelere ne yalanlar atmıştı. Bir hafta içinde yuva kuracaktı. Bu fahişelerden biri ona 'Ah, şu dilin bir büzülse' diye beddua etmişti. Yefrem'in dili ancak zil zurna sarhoş olduğu zaman onu yenilgiye uğratırdı.

Ve dili ansızın şişmeğe, dişlerinin üzerine doğru şarkmağa ve artık tükürük yapmamağa başlamıştı.

Fakat Yefrem hâlâ bu duruma kayıtsız kalıyor ve arkadaşlarına sırtıyordu.

— Podduev mi? Onun dünyada korktuğu hiçbir şey yoktur.

Buna cevap olarak arkadaşları,

— Podduev! İradeli bir adamdır, dediler.

Ama bunun irade ile ilgisi yoktu, gizli bir korkuydu. İşine sıkı sıkıya sarılması, akla yatkın her sebeple ameliyatı geciktirmesi iradeden değil korkudan ileri geliyordu. Podduev ömrü boyunca kendini, yaşamağa hazırlamıştı, ölüme değil. Bu dünyadan öbür dünyaya geçiş devresi onun gücünün ötesinde bir şeydi. Böyle bir geçiş devresinin usullerini iyi bilmediğinden sanki hiçbir şey olmamış gibi işe giderek, iradesini öven sözlere kulak vererek gün be gün sarsılmamağa biraz daha fazla dikkat ederek ameliyat tarihini geciktiriyordu.

Ameliyat teklifi yapılmadı ve tedavi iğnelerle başladı. Tıpkı bir günahkara cehennemde yaptıkları gibi iğneleri diline batırıyorlar ve iğneler günlerce orada üst üste duruyordu. Yefrem bu zor işte başarıya ulaşılacağını hararetle umuyordu. Fakat hayır? Dil şişmeğe devam etti. O övündüğü iradesi tükendi ve sonunda öküzü andıran başını polikliniğin beyaz renkli masasına koyup ameliyata razı olduğunu belirtti. Ameliyat Lev Leonidoviç tarafından büyük bir başarıyla yapıldı. Söz verildiği gibi, dilini kısalttılar, daralttılar sonra nasıl sallayacağını da çabucak öğretiler. Konuştukları pek açıkça anlaşılamağa birlikte yine de eskisi gibi konuşabiliyordu. Dilinin içine daha çok iğneler batırıldı. 'Üç ay sonra yine gel. Başka bir ameliyat daha yapacağız, boynundan. Bu kolay olacak' diyen Lev Leonidoviç'in emriyle taburcu edildi.

Fakat Podduev orada yapılan 'kolay' boyun ameliyatlarını görmüş olduğundan kararlaştırılan tarihte hastaneye dönmedi. Mektupla çağırıldı cevap vermedi. Oradan oraya gezmeğe alışkındı. Uzak Kuzeydeki Kolyma'a sürüklendi sonra uzak olan Khakass Bağımsız Bölgesine' Ne malı, ne mülkü, ne evi, ne ailesi onu yolundan alıkoyabilirdi. Sadece hür bir yaşan-

Hinin ve cebindeki paranın âşığıydı. Fakat kendini tuttu ve uzaklara gitmedi. Hastaneden gelen çağrılarda şöyle deniliyordu. «Kendi ayağınızla gelmeyecek olursanız sizi buraya getirmesi için milise emir veririm.»

Bu, kanser servisinin, kanserli olmayanları bile idare etme yetkisine sahip olduğunu gösteriyordu.

Sonunda yola koyuldu. Şüphesiz hâlâ ameliyata razı olmağa yanaşmıyordu. Fakat Lev Leonidoviç boynunu dürttü ve zaman geçirmiş olduğu için ona küfürü bastı. Tıpkı haydutların birbirlerine bıçakla saldırmaları gibi boynun sağ ve sol taraflarını bıçakla kesti. Podduyev sargılar içinde uzun süre yattı ve onu taburcu ederlerken başlarını salladılar.

Hür hayatta artık o eski tadı bulamıyordu. Yaptığı işten, eğlencelerden, içki ve sigara içmekten usanmıştı. Boynunun o eski yumuşaklığı kalmamıştı. Boynu gıcırıyor, çekiliyor, iğneler batıyormuş gibi oluyor ve başına öldürücü ağırlar saplanıyordu. Hastalık boynundan yukarı çıkmış, hemen hemen kulak larının seviyesine kadar gelmişti. Sivri uçlu, gri tuğlalardan yapmış olan o eski binaya bir ay önce dönüp kavak ağaçlarının arasındaki bu verandada dolaşırken operatörler sanki o onların malıymış gibi hemen onu yaka paça yakaladılar ve adam kendisini bir anda pencereleri arka parmaklığa bakan ameliyat odasının yanındaki o eski koğuştaki çizgili hastane kıyafeti içinde buldu. Ameliyatı için bekliyordu. Zavallı boynundan ikinci defa ameliyat olacaktı. Hepsi üç ameliyat oluyordu. Artık Yef-rem Podduyev yatamıyordu. Kanser olduğunu biliyordu.

Şimdi aralarındaki eşitliğe dayanarak bütün komşularını, kanser olduklarına inandırmaya çalışıyordu. Buradan kimse uzaklaşamayacaktı çünkü hepsinin kaderinde tekrar buraya dönmek vardı. Sadece vidayı döndürüp onların çatırdısını duymak değildi hoşuna giden. Ne vardı ki onlar da yatamıyorlardı. Böylece onların da gerçeğe karşı karşıya, gelmelerine izin veriyordu.

Üçüncü ameliyatı daha derinden ve daha ıstıraplı olmuştu. Ameliyattan sonra tekrar sararlarken doktorlar neşeli görünüyorlardı. Rusçadan başka bir dil kullanarak birbirlerine düşünüp taşınmadan bir şeyler söylüyorlardı. Sargıları daha yüksekte. daha sıkı sardılar. Başını vücuduna sargılarla iyice perçinlediler. Başındaki öldürücü ağırlar gittikçe şiddetleniyor ve birbiri arkasına geliyor, sıklaşıyordu.

Öyleyse yapmacıklığın ne faydası vardı? Kanserlin ötesinde

— 100 —

bir şeyi daha kabul etmek zorundaydı; onu titreten ve iki yıldır reddettiği bir şey. Yefremin nalları dikme zamanının geldiği bir gerçektir. Böyle keder verici bir söz alay edermiş gibi söylenince onu kabul etmek daha kolaylaşıyordu: ölmek yerine nalları dikmek.

Fakat bunlar sadece kullanılan kelimelerdi, ne insanın aklından böyle bir şey geçebiliyor ne de kalbi bunu kabul edebiliyordu. Ölüm onun başına, Yefrem'e nasıl gelebilirdi? Acaba ölümü nasıl olacaktı? Ne yapabilirdi?

Çalıştığı yerde, iş arkadaşlarının arasındayken saklamakta . olduğu şey, boynuna sarılmış olan o sargı ile nefesini tıkayarak şimdi karşısına dikilmişti.

Koğuşlardaki, koridorlardaki, aşağı kattaki, yukarı kattaki komşularından duyduğu şeylerin hiçbir faydası olmuyordu. Her çeşit şeyden sözediliyor ama kimse ana konuya değinmiyordu.

Günde beş hatta altı saat pencereden kapıya kadar koşarak gitmeğe zorluyordu kendini. Bulmak için koştuğu şey, herhangi bir yardımdı.

Yaşamış olduğu sürece ve nerelerde bulunmuşsa (Yefrem sadece büyük şehirleri dolaşmakla kalmamış smir dışındaki bölgeleri de epeyi taramıştı) gerek kendisi gerekse karşılaştığı kimseler her zaman için bir erkeğin nelere ihtiyacı olduğunu kesin olarak bilmişlerdi. Yaşamak için ya iyi bir ticaret adamı ya da bir sanat sahibi olmak gerekliydi. İkisi de para getiren, şeylerdi. Adın ne?' dedikten sonra insanlarla tanıştın mı hemen 'Nasılsınız? Kazancınız ne kadar?' sorusu gelirdi. Eğer kazancın fazla değilse bu demekti ki ya aptalsın ya şanssızsın ya da çelimsizin birisin.

Podduyev'in uzak Vorkuta'da. Yenisey'de, Uzak Doğuda ve Orta Asya'da bütün bu yıllar içinde gördüğü hayat bu mantıkla düşünülürdü. İnsanlar avuç dolusu para kazanıyor ve sonra onu boş yere harcıyorlardı, ya her Cumartesi, ya hemen, ya da tatilde.

Kanser ya da başka öldürücü şeyler onları yıkmadığı sürece bu hem çok iyiydi hem de bunun bir anlamı vardı. Hastalandıkları zaman ticarî hayatları, ustalıkları, işleri ve aldıkları ücretleri bir hiç oluyordu. Bu noktada zayıf olduklarından sonuna kadar kendilerini yalana itiyor ve kanser olmadıklarına kendilerini inandırıyorlardı. Böylece hayatta birşeyler

kaybetmiş olanların hepsi de korkak kimselermiş gibi görünürdü.

Ama ne ?

Yefrem gençlik çağlarından beri gençlerin yaşlılardan daha açığöz olduğunu hem duymuş hem de gerek kendi gerekse arkadaşlarının deneylerinden öğrenmişti. Eskiler korktukları için ömürlerinde bir defa bile şehire gitmemişlerdi. Yefrem ise dört nala ata binmiş, onüç el ateş etmişti. Bütün kasabayı tıpkı bir kanının vücudu gibi yarı yarıya biliyordu. Fakat şimdi koridoru arşınlarken o eski halkın Kama nehrinin kıyısındaki köylerde ölmüş olduklarını hatırladı. Kimbilir bunlar Rus muydu, Tatar mıydı, yoksa Udmurt muydu? Onlar asla ölmemek için ne yaygara koparmışlar, ne dövüşmüşler ne de kendilerini övmüşlerdi. Ölümü soğukkanlılıkla kabul etmişlerdi. Güvensizlik duygusundan uzak olarak yavaş yavaş hazırlanmış ve iyi bir zamanda kısırağı, tayı, ev dokuması mantoyu, çizmeleri kimlerin alması gerektiğine karar vermişlerdi. Sonra sanki bir kulübeden diğer bir kulübeye taşınıyormuş gibi sessizce öldüler. Hiçbirini kanser korkutamadı. Böylece de hiç kimse kansere yakalanmadı .

Fakat burada hastanede adamın biri oksijen tüpünü durmadan emiyordu. Güçbelâ gözlerini oynatıyordu. 'Ölmeyeceğim. Kanser değilim' cümlesinin doğruluğunu ispatlamak için de hâlâ dilini kullanıyordu.

Birçok piliçler gibi! Her birinin gırtlığında bir bıçak beklediği halde hepsi de gıdaklayıp yiyecek bulmak için yerleri tırmıklarlardı. İçlerinden biri bıçağı çekince bile diğerleri tırmıklamağa devam ederdi.

Podduyev tahtaları gıcırdata gıcırdata hergün o eski döşemede bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Ama ölüme ait en ufak bir ize rastlamamıştı. Ölüm kendisi için düşünemiye- cegi bir şeydi. Bunu öğrenebileceği kimse de yoktu. Hiç olmazsa ölümü bir kitapta bulabileceğini umuyordu.

Dört yıllık bir okulu bitirmişti. Bir zamanlar binacılığa ait bir kurs görmüştü. Fakat içinde okuma isteği yoktu. Gazetelerin yerine radyo vardı. Kitap okumak ona gereksiz bir alışkanlık olarak görünüyordu. Ücret fazla olduğundan vahşi ve uzak yerlerde dolaşırken tek tük kitap okurlarıyla karşılaşmıştı. O ancak ihtiyaç olduğu zaman okurdu: işiyle ilgili ufak broşürler, ağır yük asansörünün tarifleri, resmi iş emirleri, siparişler ve Sovyetler Birliği Komünist Partisinin

Tarihindeki Kısa Süreli Kurs. Kitaplara avuç dolusu para dökmek, onlar için kütüphaneler açmak Podduev'e gülünç görünüyordu. Uzun yolculukları sırasında veya bir yerde beklerken elinde bir kitap varsa ancak yirmi otuz sayfa okur, içinde hayatla ilgili akla yakın bir şey bulamayınca bir kenara fırlatıp atardı.

Hastanede de komodinlerde ve pencere eşiklerinde kitaplar vardı ama onlara hiç elini sürmemişti. Eğer gecelerin o en boş, en ıstıraplılarından birinde Kostoglotof o kitap için ısrar etmemiş olsaydı mavi kapağının üzerinde altın sarısı baskısıyla olan kitabı okumağı merak etmiyecekti. Yefrem sırtına iki yastık yerleştirdi ve kitabın sayfalarını çevirmeğe başladı. Eğer roman değilse okumağı başlamıyacaktı. Kitap, beş, altı bazan da tek sayfalık kısa hikâyeleri kapsıyordu. Kitabın içindekileri- de gösteren listede hikâyeler çakıldaşları kadar çoktu. Podduev başlıkları okumağı başladı ve hemen ihtimâl bunun, aradığı bir şey olduğunu hissetti. «İş, Hastalık ve Ölüm,» «En Yüksek Kanun», «Kaynak», «Ateşi İhmâl Et ve Onu Söndüremeyeceksin», «Üç Yaşlı Adam», «Yürüyecek Kadar Işıktayken Yürü».

Yefrem kitabın en kısa hikâyesini açtı. Okudu sonra onun hakkında düşünmek istedi. Böyle yaparken onu tekrar okumak zorunluluğunu hissetti. Tekrar okuyunca hakkında yeniden düşünmesi gerektiğini farkettil. Ve bunu da yaptı.

Aynı şey ikinciye de uygulandı.

Tam o sırada ışıklar söndürüldü. Kimsenin kitapla uğraşmamasından emin olmak için. Böylece kitaba sabahleyin bakacaktı, Yefrem kitabı çarşafın altına soktu. Karanlıkta Akhmadzhan'a eski hayali hikâyeyi anlatmağı devam etti.. Tanrı ömürleri nasıl dağıtmış ve insanın payına ne kadar gereksiz yük düşmüş. (Fakat o buna inanmıyordu çünkü sağlam kişilerse bu yıllara ihtiyaçları olmayacaktı.) Tam uyumak üzereyken okumuş oldukları hakkında tekrar düşünceye daldı.

Başındaki ağrılarınin yayılım ateşi, düşüncesine karıştı. Sabah, Cuma, hastanenin herhangi bir sabahı gibi sıkıntılı geçti. Bu koğuşta sabah, Yefrem'in hastalığa ait bir söyleviyle başladıl. Eğer hastalardan birinin bir ümidi, bir dileğı kalmışsa Yefrem tez davranıp onu yokederdi. Her nasılsa bu sabah o ölüm saçan ağzıyla açılışı yapmak istemedi. Bu durgun, sâkin kitabı okumak için yatıyordu. Yanakları sargılar içinde olduğundan elini yüzünü yıkamak onun için boş bir hareketti. Kahvaltı yatakta yapılıyordu ve bugün operatörler viziteye çıkmı-

yorlardı. Kitabın kahn ve kaba sayfalarını yavaşça çeviren Yefrem bir yandan okuyup bu yandan düşünceye dalarak sessizleşti. Altın çerçeveli bir gözlüğü olan bir kadın, doktorlara bağırıp çağırdıktan sonra kendini kaybedince hemen iğne vuruldu. Kostoglotof kendisine tanınan haklardan faydalandığını göstererek dışarı çıktı ve sonra yine yatağına döndü, Azovkin taburcu ediliyordu. İki büküm midesini tutarak vedalaştı ve çıkıp gitti. Diğer hastalar da ya ışın tedavisine ya da kan nakline çağrıldılar. Podduev koğuştaki o dar geçitten geçmek üzere yatağından ineceği yerde kitabına büyük bir sessizlik içinde kapanmıştı. Kitap sanki onunla konuşuyordu. Onun konuşmaları kimseninkine benzemiyor ve hastanın bütün ilgisini üzerine topluyordu.

Bütün ömrü boyunca böylesine ciddi bir kitap eline hiç geçmemişti.

Bu boyunla, ve kafasının içindeki bombardıman devam ederken kitabı yataktan başka yerde okuyamazdı. Bu tip hikâyeler sağlam bünyeli kimseleri bile sarsabilirdi.

Hatta dün Yefrem'in gözüne «İnsan Hayatta Neye Dayanarak Yaşar» diye bir başlık çarpmıştı. Bu yazı başlığı sanki Yefrem'in siparişi üzerine hazırlanmıştı. Son birkaç haftadır hastanenin içinde düşünceli düşünceli dolaşıyordu. Kelimeleri: ' açıklamadığı halde «İnsan Hayatta Neye Dayanarak Yaşar* cümlesi kafasının içine iyice yerleşmiş, aklından çıkmaz olmuştu.

Hikâye kısa değildi ama insanın kalbinde yatan yalın ve ince anlamlı kelimelerle yazılmış olan ilk satırlarından itibaren kolayca okunabiliyordu.

— Bir zamanlar eşi ve çocukları üe bir kunduracı bir Rus köylüsünün evinde yaşıyordu. Adamın ne kendi evi ve ne de toprağı vardı. Ailesini ve kendisini kunduracılık yaparak geçindiriyordu. Ekmek pahalı, kazanç azdı. Kazandığını olduğu gibi yiyeceğı veriyorlardı. Kunduracının karısıyla ortaklaşa giydiğı havı dökülmüş, yırtık pırtık bir paltosu vardı.

Hikâye geliştikçe daha kolay anlaşılıyordu.

— Semyonun çırağı Mikhail de kendisi gibi bir deri bir kemikti. Fakat asilzade sanki bir başka dünyanın adamı gibiydi: şişman, kırmızı yüzlü bir öküzünkini andıran boyunluydu. Adam bütünyle sanki dökme demirdi. Onun yaşadığı hayat sâkin olamazdı. Hatta ölüm bile böyle bir perçini gevşetemezdu

Yefrem bu çeşit kimseleri çok görmüştü. Kömür Şirketinin

müdürü Karaşçuk bu tip bir insandı. Antonov da Çeeev de ve Kukhtikov da. Gerçekten Yefrem de onlar gibi kendine bir sekil vermeğe başlamamış mıydı?

Saatler ilerlemiş, akşam yemeği zamanı gelmişti.

Yefrem ne dolaşmak ne konuşmak istiyordu. Sanki içine bir şey girmiş ve çöreklenmiş gibiydi.

Yefrem'in hastanedeki o avaz avaz bağırımları çağırımları kesilmişti. Şimdi sâkin sâkin yatıyordu.

Şeklini hiç bozmadı. Dizlerini yukarı çekip, kucağındaki kapalı kitapla yastıklara sırtını dayanmış bir halde bakışlarını boş beyaz duvarın üzerinde dolaştırarak oturuyordu. Dışardaki sıkıntılı günün bir değişikliğe uğradığı falan yoktu.

Yefrem'in yatağının karşısında iğnesi yapıldıktan sonra uyumakta olan yazlığa gelenlerden pembe beyaz bir adam vardı. Üşütmemesi için üzeri iyice örtülmüştü.

Yefrem'in yanındaki yatakta Sibgatof ile dama oynayan Akhmadzhan oturuyordu. Ana dilleri birbirlerininkine az benzediğinden Rusça konuşuyorlardı. Sibgatof sırtını iki büklüm olmaktan koruyacak tarzda oturmuştu. Siyah saçlarının gittikçe seyrekleşmesine rağmen hâlâ genç görünüyordu.

Yefrem'e gelince saçının tek bir telini bile kaybetmemişti; kahverengi bir orman gibiydi; içine girilmesi imkânsız. Artık faydasız da olsa yine de o eski zamparalık yeteneğini sürdürüyordu.

Yatağına aldığı kadınların sayısını hesaplamak imkânsızdı. Önceleri bunların hesabını tutuyordu, özellikle evlendiklerinin, sonra vazgeçti. İlk eşi, Amina, Yelabuga'lı güzel tenli bir Tatardı. Son derece duyguluydu. Teni o kadar inceydi ki en ufak bir incitme ile kanayabiliyordu. Kız rahat edemeyince bu evliliğin meyvası olan çocuğu alıp kocasını terketmişti. O zamana kadar Yefrem böyle bir küçültücü durumla kendisini karşılaştırması için kimseye izin vermemişti. Her zaman için hareket halindeydi; her zaman hürdü; canı istediği zaman götürü iş alır, canı istediği zaman kontratla çalışırdı. Bir aileyi devam ettirmek onun için başa gelmiş bir belâyı çekmek demektir. Yeni bir şehirde her zaman için bir ev hanımı bulmuştu. Diğerlerine gelince; yolunun üzerine çıkıp rastgele tanıdığı serbest kadınların adlarını hiçbir zaman sormadan sadece anlaştıkları parayı öderdi. Yüzler, tavırlar ve olaylar kafasının içinde birbirine karışmıştı. Ancak özel bir durumları olursa onları hatırlıyordu. Böylece mühendisin eşi Yevdoşka aklına, geldi. Savaş

juralarındaydı. Kadm, kalçasını sallayarak, Ama-Ata istasyo- n unun plâtförmünde Yefrem'in kompartmanmm penceresinin altında duruyordu. Bir grup adam yeni bir arazi üzerinde çalınmak üzere îli'ye gidiyorlardı. Şirketten de birçok kimseler cuıları uğurlamağa gelmişlerdi. Yevdoşka'nın ufak yapılı kocası îla orada yanındaki biriyle ağız kavgası yapıyordu. Lokomotiviii ilk hareket ettiğı an Yefrem elini uzatıp «Eğer beni seviyorsan buraya tırman. Haydi.» dedi. Kadm uzatılan eli tutup kocasının ve Şirketin adamlarının gözleri önünde kompartımının penceresine tırmandı. Kadm Yefrem'le iki hafta yaşadı. Yefrem, Yevdoşka'yı plâtförmünden yukarı çekişini hatırladı.

Yefrem'in ne gibi bir üstünlüğü vardı ki hayatına girmiş olan kadınların çoğı ona bağılı kalıyorlardı. Bir fahişeyi avlamak çok kolay oluyordu ama ondan yakasını kurtarmakta ne güçlükler çekiyordu. Herkesin sözünü ettiğı «eşitlik» kavramına karşı çıkmamasına rağmen içinden hiçbir zaman kadınları kusursuz yaratıklar olarak kabul etmemişti. İlk eşi Amina harıç. Bundan böyle bir başkası ona kadınlara karşı davranışının yanlış olduğunu ciddi ciddi söyleyecek olsaydı şaşırıp kalırdı.

Yine de bu garip kitaptan anlaşıldığına göre Yefrem'i her bakımdan suçlamak gerekiyordu.

Işıklar erken yakıldı.

Çenesi altında bir şişlik olan titiz bir arkadaş uyandı, dazlak kafasını battaniyesinin altından çıkarıp kendisine bir profesör havası veren gözlüklerini telâşlı telâşlı taktı. Hemen Kendisini fenalaştıracağım sandığı iğnenin aksine çok iyi geldiğini herkese sevinçle ilân eder etmez komodinün üstünde duran pikçe saldırdı.

Yefrem dikkat etmişti. Bu ufak yapılı kimseler piliçten başka bir şey yemezlerdi. Onlara kuzu verin, hemen «Et çok ağır geldi» diye yakınırlardı. Yefrem bir başkasını seyretmeyi tercih edecekti ama bu bütün vücuduyla dönmek demektir. Tam karcıya bakınca ancak pilicin bacağına kemirmekte olan bu ishali kimseyi görebiliyordu.

Gıcırta çıkartarak Podduyev sağ tarafına yavaşça döndü.

Yüksek sesle,

— Burada bir hikâye var. Adı 'İnsan Hayatta Neye Dayanarak Yaşar?'. Bu soruyu kim cevaplandırabilir? dedikten sonra sırtıttı. 'İnsan Hayata Neye Dayanarak Yaşar?'

Sibgatof ve Akhmadzhan kafalarını dama oyunundan kaldırdılar. Akhmadzhan iyileşmeğe başladığından, güven dolu,

sevinçli bir sesle cevap verdi.

— Genel davaya dayanarak : Er azıkları ve yiyecek.

Orduya girmeden önce bir kulübede yaşamış ve sadece Özbekçe konuşmuştu. Rusyaya ait olan herşeyi, Rusça kelimeleri, kavramları, Rus disiplinini ve küstahlığını da ordudan öğrenmişti.

Podduyev boğuk bir sesle,

— Peki, başka kim cevap verecek? diye sordu.

Yefrem kitabın bilmecesini diğerlerinin de kolaylıkla çözdüklerini şaşkınlıkla gördü. Başka kim? 'İnsanlar hayatta neye dayanarak yaşarlar?'

Yaşlı Mursalimof bunun cevabını ihtimâl herkesten iyi cevaplandıracaktı ama o Rusçayı anlamıyordu. Ona iğne yapmağa gelmiş olan tıp öğrencisi Turgun onun yerine cevap verdi.

— Aldıkları ücretten başka neye dayanabilirler ki?

Esmer Proşka sanki bir vitrinde oturuyormuş gibi köşesinden sert sert baktı. Hatta ağzını açtı fakat hiçbir fikir yürütmedi.

Yefrem,

— Daha? Daha? diye ısrar etti.

Demka kitabını kenara bırakarak bu soru karşısında kaşlarını çatı. Yefrem'in kitabını koğuşa getirmiş olan Demka'ydı fakat her nasıl olduysa olmuş bu hikâyeyi okuyamamıştı. Esas noktaya değinilmemişti. Demka'mn sorularını kitap tıpkı bir sağır insan gibi cevaplandırmıştı. Okuyucu hareketlerine bir kılavuz bulmak isterken herşey karşısına zayıf ve birbirine karışmış olarak çıkıyordu. İşte bu nedenle Demka «İnsan Hayatta Neye Dayanarak Yaşar?» adlı hikâyeyi okumamıştı ve Yefrem'in beklemekte olduğu cevabı bilmiyordu. O kendi cevabını tercih ediyordu.

Yefrem,

— Evet, delikanlı? diye ona yaltaklandı.

Demka sanki karatahta önünde duran öğretmeniyse konuşurmuş gibi herhangi bir yanlış yapmamağa dikkat ederek ve kelimeler arasında az bir düşünme payı bırakarak,

— Benim düşünceme göre herşeyden önce hava gelir. Sonra su. Sonra yiyecek, diye yavaşça cevap verdi.

Eğer birisi Yefrem'e aynı şeyi sormuş olsaydı o da böyle cevaplandıracaktı. Bir de listeye içki ekleyecekti. Fakat bu kitap tamamen bundan farklı bir yöne insanı siirüklüyordu.

Yefrem dudaklarını şapırdattı :

--107--

Peki, başka kim?

Proşka sonunda kararım verdi.

— Ticaret.

Yine doğruydu. Yefrem bütün hayatı boyunca böyle dü şünmüştü.

O anda Sibgatof içini çekti ve utana utana kendi fikrini ileri sürdü.

— Yuva.

Yefrem şaşırdı.

— Nasıl şey o?

— Şey, çocukluğunun içinde geçtiği yer. Doğduğun yerde yaşamak.

— A-a-ah. Gerçekten bu önemli olamaz. Kama nehrinden çocukluğumda ayrıldım. Ama onun hâlâ var olup olmaması umurum değil. O nehir ya da bir başkası olmuş ne fark eder?

Sibgatof sessiz sessiz ısrar etti.

— Evde olunca hastalık bue insanı yıkmıyor. Evde herşey daha iyidir.

— Peki. Başka kim var?

Yeniden canlanan Rusanof,

— Ne? O neydi? Soru ne? diye sordu.

Yefrem yine gıcırta içinde sola döndü. Pencerenin yanındaki yataklar bu yazlığa gelen kimsenin yatağı hariç boştu. Adam pilicin bacağını, iki ucundan tutmuş, bitiriyordu.

Sanki şeytan onları kasten bir araya getirmiş gibi onunla Yefrem karşılıklı oturuyorlardı. Yefrem gözlerini kıstı.

— Bu tarafta profesör: İnsan neye dayanarak yaşar?

Pavel Nikolayeviç hiç şaşırmadı. Güç belâ piliçten vazgeçti.

— Şundan hiç şüphemiz olmasın ve her zaman hatırlayın ki insanlar ideolojileri ve toplumsal çalışmaları ile yaşarlar.

Bunu söyledikten sonra oynak yerindeki lezzetli olan kıkırdağı ısırdı. Kemiğin üzerinde sadece ayak tarafında kaba bir deri ve sallanan bir iki sinirden başka bir şey kalmamıştı. Adam kemiği komodinin üzerindeki kâğıdın içine bıraktı.

Yefrem cevap vermedi. Kurbağacık gibi cıyaklayan bu adamın böylesine bir ustalıkla konuşması Yefrem'in canını sıktı. Fakat ideoloji sözü geçince susmak daha yerinde bir hareket olacaktı.

Yefrem kitabını tekrar açıp sayfalar üzerinde bakışlarını dikti. Kendi kendine bilmek istiyordu. Doğru cevap neydi?

—108—

Dama oyununu yarıda bırakan Sibgatof,

— O kitap ne ile ilgili? Neden sözediyor? diye sordu.

— Şey, diyor ki...

Podduyev ilk satırları yüksek sesle okudu.

— Bir zamanlar eşi ve çocukları ile bir kunduracı bir Rus köylüsünün evinde yaşıyordu. Adamın ne kendi evi ve ne de kendi toprağı vardı...

Yüksek sesle okumak hem çok zordu hem de uzun sürüyordu. Onun için yastıkları kendisine destek yapıp Sibgatof'a, kendisinin de anlayacağı gibi kendi kelimeleriyle anlatmağa başladı.

— Kunduracı içkiye çok para veriyordu. Bir gün kafası dumanlı dolaşırken bu yarı donmuş Mikhail'i yakalayıp eve getirdi. Eşi onu bu yüzden azarladı çünkü bir faydasız boğazı daha mı besleyeceklerdi? Bunu nasıl yapacaklardı? Fakat, sırtı hiç eğilmemiş olan Mikhail çalışmağa başladı ve çizme dikmesini kunduracıdan daha iyi öğrendi. Bir kış günü bir asilzadenin biri pahalı cins bir deri getirip şu emirleri verdi: Çizmeler, eğrilmeden, parçalanmadan giyilebilecek gibi sağlam olacaktı. Eğer kunduracı deriyi ziyan edecek olursa onu kendi cebinden yenileyecekti. Fakat Mikhail tuhaf tuhaf güldü. Asilzadenin köşesinde bir şey gözüne ilişmişti. Az sonra asilzade gitti. Mikhail deriyi kesti ve bozdu. Artık bundan çizme yapmak imkânsızdı ancak terlik veya ona benzer başka şey yapılabilirdi. Kunduracı kafasını tutup «Beni mahvettin. Ne yaptın?» dedi. Fakat Mikhail şöyle cevap verdi. «İnsanoğlu akşama kadar yaşayıp yaşamayacağını bilmeden bir yıllık malını biriktiriyor.» Ve çocuk haklıydı, asilzede evine giderken yolda öldü. Karısı kunduracıya bir çocuk gönderip çizmeye lüzum kalmadığını onun yerine hemen bir çift terlik yapmalarını bildirdi. Ceset için.

Rusanof,

— Aman yarabbim ne saçma bir şey bu! Başka bir plâk koyamazsınız? Bu bir kilometre öteye kadar moral bozukluğunun kokusunu götürüyor. Her neyse gerçekten insanlar neye dayanarak yaşar? dedi.

Yefrem hikâyesini kesti ve kederli bakışlarını dazlak kafalıya çevirdi. Dazlak kafalı herhangi bir fikir bile yürütmemiş olduğundan canını sıkıyordu. Kitapta insanlar sadece kendilerini düşünerek yaşayamazlar, ancak başkalarının sevgisi ile yaşarlar deniliyordu. O kurbağacık gibi cıyaklayan 'toplumsal ça-

lışmalar' demişti. Bu, kitaptakine oldukça yakındı.

— insanlar hayatta neye dayanarak yaşar?

Buna yüksek sesle cevap vermek bile kabalıktı. Hem de yersizdi. «Sevgiye.»

Altın çerçeveli gözlük takan kimse alaylı alaylı,

— Sevgiye mi? Hayır, hayır bu bizim doğru ahlâk anlayışımıza sığmıyor. Söyleyin bana kitabı kim yazmış? dedi.

Podduyev,

— Ne? diye uludu.

Yefrem, kendisini gerçekten ayrılmış bir kişi olarak hissetti.

— Peki, bütün bunları kim yazdı? Yazar kimdir? Birinci sayfanın üstüne bakın.

Yazan kimsenin adının ne gereği vardı? Gerçeğe, onların hastalıklarına onun ne gibi bir faydası dokunabilirdi? Yaşama- larıyla veya ölmeleriyle o adın ne ilgisi olabilirdi? Yefrem kitabın başlangıçlarında yazılan adları okuma alışkanlığına sahip biri değildi. Eğer onları okumuş olsaydı bile hemen unuturdu.

Fakat bu sefer kitabın ilk sayfasına döndü ve yüksek sesle,

— Tolstoy, diye okudu.

Rusanof karşı koydu,

— imkânsız! Tolstoy mu? Bunu kafanıza iyice yerleştirin. Tolstoy sadece iyimser olan ve yurt sevgisini aşıl原因 eserler yazardı. Yoksa onları kimse yaymlamazdı. Ekmek, Birinci Pe- ter. Bilmelisiniz Tolstoy üç defa Stalin Ödülünü kazandı.

Demka köşesinden bağırdı.

— O Tolstoy değil. Bu, Leo Tolstoy.

Rusanof kısmen hafiflemiş gibi görünmekle birlikte yine de canının sıkılmakta olduğunu anlaşıyordu. Yelkenleri indirerek,

— Demek, o Tolstoy değil, öyle mi? Anladım demek diğeriymiş. Rus ihtilâlinin aynası olan ve pirinçle yapılmış börekler yiyen Tolstoy. Orada sızlanan sizin eski Tolstoy'du değil mi ? Onun anlayamadığı çok korkunç şeyler vardı. Kötülüğe dayanmak, onunla çarpışmak gerekir, delikanlı, dedi.

Demka,

— Ben de öyle sanıyorum, diye yapmacık bir cevap verdi.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Kıdemli operatör Yevgenia Ustinovna bir operatörün niteliklerinden hiçbirine sahip değildi; ne kuvvetli bir görünüş, ne alnında kesin kırışıklıklar, ne sağlam bir çene, ne de operatörlerin çoğunda rastlanılan bir zekâ. Altmış yaşında olmasına rağmen onu arkadan görenler — operatör kepinin altına girmiş saçlarla — ona sık sık «Miss, lütfen bize söyler misiniz?» derlerdi. Arkadan bakılınca genç bir öncü sanılır, önden ise emekliye ayrılmış olduğu anlaşılırdı. Gözkapaklarının altı sarkık, gözleri şiş şiş ve yüzü hep yorgundu. Dudaklarını koyu renkte boyayarak hep yüzünün yorgunluğunu kaybettirmeğe çalışırdı. Fakat dudak boyası günde bir kaç kez sürülüyordu, çünkü sigara içtikçe boya siliniyordu.

Yevgenia'nın ameliyat, pansuman odalarının ve koğuşun dışında sigara içmediği an yoktu. Dışarıya çıkma fırsatı eline geçer geçmez sanki onu yiyip bitirecekmiş gibi sigaraya atılırdı. Viziteleri sırasında bazan elindeki listeyi ve parmaklarını dudaklarına götürürdü. Muayene ederken sigara içip içmediği tartışılabilirdi.

Hastanedeki bütün ameliyatları uzun boylu, uzun kollu bir adam olan baş operatör Lev Leonidoviç ile birlikte bu yaşlı kadın yapardı: tehlikeli kısımlar kesip biçilirdi, boğazın içine bir bronkoskop yerleştirilirdi, mideler alınırdı, barsakların her kısmına ulaşıldı ve pelvisin derinliklerine kadar saldırılırdı. Ameliyat saati sona erince, memeyle ilgili kanserli bir ya da iki guddeyi çıkartarak gerçek sanatını gösterdiği esas göreviyle baş- başa bırakılırdı. Yevgenia Ustinovna'nın bir kadın memesini kesmediği hiç bir salı ve cuma yoktu. Ameliyat odasını temizleyen hademeye bir keresinde, sigarası uyuşmuş olan dudaklarında olduğu halde, aldığı memeleri bir araya getirecek olsalar bir tepe meydana gelir demişti.

Yevgenia Ustinovna hayatı boyunca hep operatörlük yapmış — operatörden başka bir şey değildi — olmasına rağmen Tolstoy'un Kazak Yeroşkasmda bütün Avrupalı doktorlar hakkında «Onların bütün yapabildikleri kesip biçmektir. Bu onların aptallığını ortaya koyar. Fakat dağlardakiler gerçek doktorlardır. Onlar ottan yapılan ilaçları bilirler.» dediğini hatırlıyor ve

bu sözlerin ne demek olduğunu anlıyordu.

Eğer yarın, ottan yapılan ilâçları ya da bıçağı işin içine karıştırmadan hastaları kurtarabilen hafif - radyoaktif ışını, renk ya da telepati tedavi usulünü öğretirlerse, ameliyat yapmasını insanların elinden alacak olurlarsa, Yevgenia Ustinovna bir dakika bile operatörlüğün savunmasını yapmayacaktı. Bu sadece ameliyata olan inancının azlığından değil, hayatının çoğunu kesip biçmeğe vermiş olduğundandı. Ömrü boyunca kan ve et yığını görmüştü.

İnsanlığın yıkıcı kusurlarından biri, orta yaşlarında görevlerini değiştirdikleri zaman eski canlılıklarını bulamamış olmalarıdır.

Operatörler üç dört defa viziteye çıkıyorlardı. Lev Leonido- viç, Yevgenia Ustinovna ve asistanları. Fakat bir kaç gün için Lev Leonidoviç göğüs ameliyatları üzerine düzenlenen bir seminere girmek için Moskova'ya gitmişti. Bu cumartesi Yevgenia erkekler koğuşuna tek başına girdi. Bazı nedenler yüzünden yanma bir başka doktor almadığı gibi hemşire de yoktu.

Önce odaya girmedi, fakat kapı eşiğinde sallanarak sessizce durdu. Bu bir kıza yakışan davranıştı. Ancak bir kapı pervazına bu şekilde genç bir kız yaslanabilirdi, çünkü bu duruşun dik omuzlarla ve dimdik bir başla put gibi durmaktan daha hoş bir manzarası olduğuna inanırdı.

Kadın Demka'nın oyununu dalgın dalgın seyreterek duruyordu. Hasta olan bacağını yataktan aşağı sarkıtmış, sağlam olanı da onun üzerine atmış, sağlam bacağını masa gibi kullanıp üzerine kitap yerleştirmiş, iki eliyle tuttuğu dört uzun kalemle kitabın üstünde birşeyler kuruyordu. Demka uzun süre bu yapıyı gözden geçirdi ve eğer kadın ona seslenmemiş olsaydı böyle yapmağa daha devam edecekti. Demka başını kaldırdı ve uç uca dayalı olan kalemleri dağılıverdi.

Yevgenia Ustinovna üzgün üzgün,

— Demka, ne inşa ediyorsun? diye sordu.

Demka içtenlikle cevap verdi. Sadece gerektiğinden fazla yüksek çıkmıştı sesi.

— Bir teorem!

Aralarında geçen sadece bu kelimelerdi, fakat birbirlerine dikkatle bakıyorlardı. Şurası bir gerçektir ki önemli olan bu kelimeler değildi.

Demka daha az bir içtenlikle ve sesini daha alçaltarak,

— Zaman kaybetmek istemiyorum, dedi.

Kadın başını eğdi.

Kapının pervazına dayanarak sessizleşti. Ama bu sefer bir kız gibi hareket etmek istediğinden değil yorgun olduğundan böyle davranmıştı.

— izin ver de seni muayene edeyim.

Bu teklif mantık olmasına rağmen Demka her zamankinden daha kuvvetli bir şekilde karşı koydu.

— Fakat daha dün Lyudmila Afanasyevna beni muayene etti. X ışınlarına devam edeceğimizi söyledi.

Yevgenia Ustinovna başını eğdi. Kadının üzerine melankolik bir hava gelmişti.

— iyi. Ama bir de ben bakayım.

Demka'nın yüzü asıldı. Uzun geometri kitabını bir kenara bıraktı, kadına yer verdi ve bacağını dizine kadar açtı.

Yevgenia Ustinovna oturdu, bir çaba harcamadan elbisesinin kolunu dirseğine kadar sıvadı. İnce, elâstiki elleri tıpkı bir canlı varlığı andıran Demka'nın bacağı üzerinde dolaşmağa başladı.

«Acıyor mu?» diye sormağa devam etti.

Ürkek ürkek,

— Evet, evet, dedi.

— Gece bacağında ağrı var mıydı?

— Evet fakat Lyudmila Afanasyevna...

Fakat, Yevgenia Ustinovna omuzuna vurarak ne söyleyeceğini anladığını belirtmek istercesine başını salladı.

— Peki, ahbap, radyum ışınlarına devam et.

Bakıştılar.

Koğuşta çıt çıkmıyordu, ve her kelime rahatça duyulabüi- yordu.

Yevgenia Ustinovna kalktı ve arkasını döndü. Orada, sobanın yanında Proşkayı bulması gerekiyordu, fakat dün gece adam pencerenin yanındaki yatağa taşınmıştı. (Öyle ölen birisinin yatağına geçmek uğursuzluk sayılırdı.) Sobanın yanındaki yatak, sâkin, zayıf, sarı saçlı Friedrich Federau tarafından tutulmuştu. Adam yeni gelmiş değildi. Çünkü üç geceyi dışarda merdiven sahanlığında yatarak geçirmişti. Ayağa kalktı ve ellerini dikiş yerlerine koydu. Yevgenia Ustinovna'yı dostça ve saygılı bir şekilde selâmladı. Kadından kısaydı. Sağlığı yerindeydi! Hiçbir yeri ağrı mıyordu! İlk ameliyat onu tama- miyle iyileştirmişti. Şu anda kanser koğuşunda bulunmasına sebep bir şikâyeti yüzünden değildi. O sadece her işi harfi har

--113--

fine yapmasını seven bir tipti. Ona verilen kâğıtta şöyle yazılmıştı. «Tekrar muayene olmak için 1 şubat 1955 de buraya dönün.» Uzaklardan, çetin yollardan o arabadan o arabaya geçerek, önce kalın paltosuyla ve keçe kaplı çizmelerle bir kamyonun arkasında seyahat ederek, sonra ayakkabıları ve ince ceketini ile bu tren istasyonundan öbürüne gidip gele gele ancak ocağın 31 inde mi yoksa şubatin ikisinde mi ne buraya ulaşmıştı. Aym, ay tutulması için yüzünü o tarafa döndürürken dikkatli davranması gibi. Ve ay gibi, yüzü bulutlanmıştı, çünkü onu tekrar hastaneye yatırmışlardı. Bugün onu taburcu edeceklerinden çok ümitliydi.

Cansız bakan gözleriyle, uzun boylu, kupkuru Maria elinde bir havlu taşıyarak geldi. Yevgenia Ustinovna ellerini kurularak tekrar dirseklerine kadar sıvandı ve devam eden sessizlik içinde uzun süre elleriyle Federau'nun boynunu parmaklarıyla ovalamağa çalıştı. Düğmelerini çözmesi için emir vererek köprücük kemiğine dokundu ve koltuk altını gözden geçirdi.

Kadın sonunda,

— Hepsi iyi, Federau. Hiçbir şeyin yok senin, dedi.

Sanki yeni süslenmiş gibi adam etrafına ışık saçtı.

Kadın tekrar alt çenesinin altındaki deriyi ovuşturarak şefkat dolu bir sesle,

— Hepsi iyi, dedi.

Federau'nun cesareti kırılmıştı.

— Ne? Yevgenia Ustinovna mademki hepsi iyi öyleyse neden?

Kadının yüzü üzüntüden sarardı.

— Daha iyi olması gerekiyor.

— Burasının mı?

Adam iki büklüm boynunu avucuyla bir hareket yaparak tarif etti. Adamın o ince yüz hatlarında yalvaran bir hava seziliyordu. Adamın kaşları saman rengindeydi.

— Evet, orasının. Fakat üzülme. İhmâle uğramış bir dudumun yok. Seni salıya hazır edeceğiz. (Maria kâğıda yazdı). Şubatin sonunda evine gideceksin ve bir daha da hiç dönmeyeceksin.

Federau gülmeğe çalışarak,

— Başka muayene ister mi? dedi fakat gülemedi.

Kadın özür dilermiş gibi,

— 114 —

— Belki muayene edebilirler, diyerek gülümsedi.

Kadm yorgun yorgun gülümsememiş olsaydı adamı nasıl neşelendirebilirdi ki.

Onu ayakta bıraktı. Adam sonra oturup düşünecekti. Kadın odanın içinde dolaşmağa başladı. Yanından geçerken Akhmadz- han ona baygın baygın gülümsedi (üç hafta önce kadın onu fitik ameliyatı yapmıştı.) ve kadın Yefrem'in yanında durdu.

Yefrem mavi kitabını bir kenara fırlatmış onu bekliyordu. Geniş kafası, gülünç bir şekilde kalınlaşmış olan sargılar içindeki boynu, geniş omuzları, altına almış olduğu bacakları, yatağın üzerinde yarı otururmuş gibi duruşu ona garip ve bodur bir görünüş veriyordu.

Kadın sanki sigara içiyormuş gibi iki parmağını dudaklarından ayırmadan hastanın yatağının arkasına dirseklerini dayamış dinleniyordu.

— Kafa durumun nasıl Podduev?

Kadm buraya yalnız bunu öğrenmek için mi gelmişti ? Kafa durumu hakkında konuşmak için mi? Bir şey söyleyip grafiğin üzerine başka bir yoklama işareti koyduktan sonra çıkıp gitmek için mi?

— Dilim dilim doğranmaktan hasta oldum, dedi Yefrem.

Birinin dilim dilim doğranmaktan hastalandığını görünce sanki şaşırılmış gibi kaşlarını kaldırdı.

Bir şey söylemedi.

Ve hasta yeterince konuşmuştu.

Sanki bir kavgadan sanki bir ayrılık kararından sonraymış gibi ikisi de sessizleştiler.

— Yine aynı yerden mi?

Bu bir soru değildi. Bir durum ortaya konuluyordu.

(Onun anlatmağa çalıştığı 'Geçen defa ne biçim ameliyat yaptınız? Ne umuyordunuz ki?' Düşündüğü şeyi yüzlerine hay- kırarak kendi üstünlüklerinden hiç birini göstermediği halde şimdi düşüncesini Yevgenia Ustinovna'ya açıklamak istiyordu. Söylediği şeyin anlamını kendi kendine tahmin etmesi için ona izin verdi.)

— Onun yanı, diye cevap verdi kadm.

(Sana ne söyleyebilirdim ki? Zavallı adam! O dil kanseri alt dudak kanseri değil midir derdim? Çenenin altındaki hastalıklı yerleri çıkartabilirsiniz ve birden daha derindeki lenf kanallarının hastalanmış olduğunu görürsünüz. Bu daha önce almamış olduğunuz şeydi.)

Sanki çok ağır bir yük çekiyormuş gibi Yefrem'in vücudu çatırdadı.

— Hayır! Hayır sakın birşey yapayım demeyin.

Bazı nedenler yüzünden kadın karşı koymadı.

— Kesilmek, biçilmek istemiyorum. Daha başka hiçbir şey istemiyorum.

Kadm durmuş sâkin sâkin seyrediyordu :

— Beni taburcu edin.

Kadm adamın kan çanağına dönmüş gözlerini gördü. Büyük bir korku atlatmış olduğu halde bu gözlerde korkudan iz yoktu. Kadm şöyle düşündü: Bıçak, metastasin önüne geçemediğine göre ona ıstırap çektirmenin âlemi var mıydı?

— Podduyev pazartesiye sargıyı açacağız. Tamam mı?

(Podduyev taburcu olmak istediğini söyleyecekti ama kadının 'Podduyev çıldırdın mı sen? İmza verip seni dışarı çıkartmak ne demek biliyor musun? Biz seni tedavi etmeğe devam edeceğiz. İyileştireceğiz.' diyeceğini ummuştı. Fakat kadm kabul etmeliydi ki bu sendeki bir ölüm iyiliği mânasına gelirdi.)

Razı olduğunu belirtmek için bütün vücudunu hareket ettirdi, çünkü başım eğemiyordu.

Gülerek onu karşılamak için ayağa kalkmış olan Proşka'-nın yanma gitti. Onu muayene etmeden sordu :

— Kendinizi nasü hissediyorsunuz?

Adam Ukrayna diliyle,

— İyiyim. O hapların faydası oldu, dedi.

Adam eliyle bir vitamin şişesini işaret etti. Kadını iyi bir havaya sokmak için bundan daha iyi bir usul düşünülemezdi. Onunla öyle bir konuşmalıydı ki o da ameliyatı aklına bile geti- remesin.

Kadm haplara doğru başını salladı ve elini adamın göğsünün sol tarafına koydu.

— Ya burada? Dikiş, ağrı yapıyor mu?

— Bazan.

Kadm tekrar başını salladı.

— Seni bugün taburcu ediyoruz.

Proşka ne kadar mutluydu. Gür kara kaşlarını kaldırdı.

— Doğru söylemiyorsunuz değil mi? Ya ameliyat.. Bir ameliyat daha olmayacak mıyım?

Üzgün üzgün gülümseyerek başını salladı.

Adamı bir haftadır sinirlendiriyorlardı. Onu dört defa flu-

— 116 —

oroskop'un önüne koymuşlardı. Oturtmuşlar, yatırmışlar, ayağa kaldırmışlar. Onu beyaz elbiseli yaşlı adamlara götürmüşler ve o korkunç hastalığı ümit etmişlerdi. Birdenbire de onu ameliyat etmeden serbest bırakıyorlardı.

- Demek iyiyim?
- Tamamen değü.
- O haplar herhalde korkunç derecede güzel olmalı. Ne dersiniz?

Adamın bakışları büyük bir anlayış ve minnettarlık içinde parladı. Onun yavaş yavaş iyileşmesinin kadını da mutlu ettiğini görünce sevindi.

— O hapları kendiniz eczaneden alacaksınız. Daha başka şeyler de yazacağım. Onları da alacaksınız.

Kafasını hemşireye çevirerek,

— Askorbik asid, dedi.

Maria kafasını ciddi bir şekilde önüne eğmiş, kelimeleri defterine kaydediyordu.

Yevgenia Ustinovna hasta adamı uyardı.

— Fakat kendinize çok iyi bakacaksınız. Hızlı koşmamalı, ağır bir şey kaldırmamaksınız. Eğilirken de dikkatli eğilin.

Proşka güldü. Kadının bile bu dünyada anlamadığı şeyler olduğunu görünce hoşlanmıştı.

— Ağır bir şeyi benim kaldırmamama nasıl imkân olmya- bilir? Ben traktör şoförüüm.

— Şimdilik çalışmıyacaksınız.

— Ne demek istiyorsunuz? Ben hastalık izni aldım.

— Hayır. Yemin ederek yazmış olduğumuz hastalık kâğıtlarınızı alacaksınız.

Proşka vahşi vahşi bakarak,

— Hastalık kâğıtları mı? Onlara ne ihtiyacım olacak ki? Hastalıklı biri olarak nasıl yaşayacağım? Hâlâ gencim. Çalışmak istiyorum.

Çalışmak için yalvaran kuvvetli kaba parmaklarını gösterdi.

Bu, Yevgenia Ustinovna'yı inandırmadı.

— Yarım saat kadar pansuman odasına gel. Kâğıtlar hazır olacak. Onları sana açıklayacağım.

Peşinde sıska, eğilip bükülmeyi beceremeyen Maria olduğu halde kadm koğuştan çıktı. Koğuştâ tartışma gürültüler koptu: Proşka'nın hastalığından onun hastalık kâğıdına ne ihtiyacı vardı? Bunu evinde arkadaşlarıyla tartışacaktı. Ve diğerleri

--117--

neyse ama bu Federau hakkında, şaşırtıcı bir durumda. Temiz, dik, beyaz ve hiç incinmemiş bir boyun; ama bir ameliyat.

Podduyev elleri yatağın üzerinde olduğu halde bağdaş kurmuş, (bacaksız gibi sallanıyordu) kızara kızara bağıyordu.

— Friedrich onlara izin verme. Aptal olma. Bir kere kesmeğe başladın mı benim gibi her tarafını oyarlar.

Fakat Akhmadzhan da mesele hakkında bir fikir verebilirdi.

— Federau onun kesilmesine izin vermelisin. Eğer böyle bir şeye ihtiyacınız olmasaydı söylemezlerdi.

Demka,

— Mademki ağrı sızı yok neden ameliyat ediyorlar? diye bağırdı.

Kostoglotof gök gibi gürleyiverdi.

— Kardeş, çıldırdın mı? Hasta olmayan bir boynu kesmelerine izin mi vereceksin?

Rusanof bu bağışmalardan ürküp çekindi ve sıkıntısını açığa vurmadı. Dün iğnesi kolay vurulduğu için neşelenmişti. Fakat çenesinin altındaki şişlik bütün gece kafasını oynatmasını güçleştirerek onu rahatsız etmişti. Hele sabahleyin o şişliğin küçülmediğini görünce iyice yıkılmıştı.

Doktor Gangart içeri girmişti. Dün gündüz ve gece Pavel Nikolayeviç'e iğnenin en ufak bir tepki yaratıp yaratmadığı hakkında soruşturma yapmış, bugün kendini kötü hissedip hissetmediğini sormuş ve hemen ilk iğneden sonra şişliğin tamamen kaybolmasının imkânsız olduğunu açıklamıştı. Şiş hemen kaybolmasa bile iyileşmeğe gerçekten yüz tutmuş sayılırdı. Kadın onu sözlerine inandırmıştı. Hattâ kadına iyice baktı. Kadının yüzünde bir çılgınlık işareti yoktu. (Sadece adı garipti). Son incelemeye göre bu hastanenin doktorları pek fena sayılmazdı. Onlar tecrübe sahibi kimselerdi. Tek şey vardı: O da onlara karşı dürüst davranmak gerekiyordu.

Adamın huzuru kısa sürdü. Kadın çıkıp gitmişti. Fakat çenesinin altındaki şişlik onu rahatsız edecek şeküde batıyordu. Diğer hastaların da kendilerine göre dertleri vardı. Burada boynu sapasağlam olduğu halde ameliyat olacak bir arkadaş, bir de koskocaman bir şişi olduğu halde ameliyat olmayacak Rusanof vardı. Acaba Rusanof'un durumu bu derece ümitsiz miydi?

Pavel Nikolayeviç Rusanof evvelsi gün koğuşa girdiğinde bu insanlarla böylesine kaynaşacağını aklına bile getirmemişti.

Birleştikleri nokta konuşulan konunun boyunla ilgili olma-

siydi. Üçünün de boyunları hastaydı.

Friedrich Jakoboviç Federau son derece huzursuzdu. Bütün verilen öğütleri dinliyordu ama şaşkınlık içinde gülümsü- yordu. Herkes ona ne yapması gerektiği hakkında kesin bir şeküde konuşuyordu. Kendi durumuna şaşıp kalıyordu. (Diğerlerinin kendi durumlarına şaşıp kalmaları gibi). Ameliyat olmak da olmamak da tehlikeliydi. Alt dudağına şimdi Yegenber- diyef'e yaptıkları gibi işm tedavisi yaparlarken bu hastanede neler neler görmüş ve sormak istediği her şeyi sormuştu. Du- dağımdaki yara kabuğu şişmiş, kurumuş sonra da düşmüştü. Fakat boyun guddelerinin ameliyat olma nedenini biliyordu. Kanserin yayılmasının önüne geçmek için.

Podduyev iki defa ameliyat olmuştu. Ne faydası olmuştu? Ya kanser başka bir yere sokulmadiysa? Ya tamamen iyileşti- se? Her ne olursa olsun bunu karısı ve özellikle ailenin en kültürlü, en güvenilir kişisi olan kızı Henrietta ile tartışmalıydı. Ama bu arada burada bir yatak almıştı ve hastanede mektuplaşma için bekleyemezdi. (Posta, bozkırın göbeğindeki evine tren yolu istasyonundan haftada iki defa gelirdi ve tabii yollar geçit verirse) İzinle dışarı çıkmak ve akıl almak için eve gitmek ona öğüt vermekte olan doktorların ve bu hastaların bildiğinden daha zordu. Bu nedenle önce şehir kumandanının dairesini ele geçirmek için çırpındığı ve bu şehirde tedavi olmak için kumandanından aldığı izni kaldıracaktı. Buradaki geçici ikamet kayıtlarını kendi kendine çıkartmak, önce yabancılara teslim ettiği keçe kaplı çizmeleri ve pöstekiği almak için trenle o küçük istasyona gitmek zorundaydı. Orada hava başkaydı. Kış hâlâ sürüyor ve rüzgârlar acı acı esiyordu. Hiç kuşku yok doksan millik yere, Makine ve Traktör İstasyonuna kapalı bir kamyonla değil açık bir kamyonla titreyerek, sarsılarak gidecekti. Eve ulaştığında bölge komutanına derhal bir dilekçe yazıp tekrar yolculuk etme izni almak için iki, üç belki de dört hafta bekliyecekti. İzin çıkınca tekrar işinden ayrılma izni is- tiyecekti. Fakat o zamana kadar buzlar çözülmüş, yollar su içinde kalmış ve bütün kamyon seferi durmuş olacaktı. Günde bir dakikadan fazla durmadan geçen iki trenin bulunduğu küçük demiryolu istasyonunda trene binme izni alıncaya kadar çaresizlik içinde o kondoktörden o kondoktöre koşacaktı ve buraya döndüğünde o mahallin komutanının dairesine çıkıp bu şehirde kalması için geçici ikamet kâğıdı alçak ve hastanede boş yer buluncaya kadar günlerce bekliyecekti.

--119--

Bu arada tartışma konusu olan Proşka'nın durumuydu. Bundan sonra kötü inançlara kim bel bağlayacaktı ki? Uğursuz bir yatak seçmişti. Kutlanmıştı ve salık verilmişti. Alımın iyi olduğu sürece ne alabilirsen al. Eğer sana böyle bir şey teklif ediyorlarsa o mutlaka gerekli demektir. Bazan da teklif etile- ri şeyleri geri alırlardı. Proşka hâlâ karşı koyuyordu: O çalış- mak istiyordu. «Aptal, istediğinden daha çok iş alacaksın. Hayat uzundur.»

Proşka kâğıtlarını almak için gidince koğuştaki gürültü kesildi.

Yefrem tekrar kitabını açıp satırları okumağa başladı, fakat sonra onları takip edemeyeceğini anladı.

Yazılanları anlayamıyordu çünkü odada ve koridorda neler olduğunu merak ediyordu. Rahatı bozulmuş yerinde oturamı- yordu. O kelimeleri anlaması için kendisinin hiçbir yere gitmeyeceğini aklına getirmesi gerekirdi. Bu nedenle hiçbir şeyi değiştiremez ve kimseyi kendine inandıramazdı. Kendisini anlaması için ayrılmış olan günler zaten sayılıydı.

Sadece bu satırlar kendi kendilerini canlandırıyorlardı. Beyaz kâğıdın üzerine bilinen siyah harflerle basılmıştı. Ama onları okumak için gösterilen az bir çaba yetmiyordu.

Proşka, elinde kâğıtları olduğu halde merdivenlerden aşağı sevinçten uçarak inerken sahanlıkta Kostoglotof'a rastlayıp ona kâğıtları göstererek,

— Hepsinin üzerinde damgalanmış pul var. Bak, gördün mü? dedi.

Pusulalardan biri tren istasyonuna yazılmıştı. Hastalığı şöyle olan hastaya bir bilet verilmesi rica ediliyordu çünkü hasta henüz ameliyat olmuştu. (Ameliyat olduğu belirtilmezse hasta istasyondaki sıraya sokulur ve gerekirse trene binmesi iki üç günü bulurdu.)

Diğeri hastanın yaşamakta olduğu bölgenin hastanesine yazılmıştı. Lâtin harfleriyle şöyle deniliyordu: funior cordis, casus inoperabilis.

Proşka kelimeleri göstererek,

— Bunu anlamadım. Orada ne yazılmış? dedi.

Kostoglotof kaşlarını çattı, mutsuz bir sesle,

— Düşüneyim. Bunları al. Onlarsız da düşünebilirim, diye cevap verdi.

Proşka değerli kâğıtlarını aldı ve kendine ait olan eşyalarını toparlamağa gitti.

/Kostoglotof kollarım trabzana dayadı. ^v Topografya ve askeri terimler hariç ne gerektiği kadar Lâtince ne yabancı bir dil ne de operatörlerin kullandığı bilim dilini bilirdi. Öğrenimle zalim bir şekilde alay etmesine rağmen ne kulağıyla, ne de gözüyle bilgisine birşeyler katacak olan en ufak bir zerreyi bile kaçırmamıştı. 1938 yılında jeofizik kursuna girmiş. 1946 dan 1947 ye kadar topoğrafya kursuna devam etmiş, fakat bitirmemişti. Bunlar arasında da üimde ilerlemesine sebep olan ordu ve savaş yılları vardı. Kostoglotof sevgüi dedesinin şu sözünü hiçbir zaman unutamamıştı. «Aptallar öğretmeği, akıllılar ise öğrenmeği sever.» Bundan böyle orduda geçen yıllarında bile kendisine faydalı olan şeyleri bulup çıkartmış ve akıllıca konuşmalara kulak vermişti. İsterse akıllı konuşan başka bir düzenin subayı isterse kendi tabur undaki bir er olsun. Kendi gururunu feda etmeden yapardı bu işi. Herşeyi dikkatlice dinler fakat sanki önemsemyormuş gibi davranırdı. Yeni biriyle tanıştığı zaman kendini takdim etmek veya kendini göstermek için acele etmezdi. Fakat hemen yeni gelenin kim olduğunu, nereden geldiğini, araştırırdı. Bu onun daha çok şey duyup öğrenmesine yardım ederdi. Öğrenimini tamamladığı yerler, savaşın arkasından hemen gittiği Butyrka hapishanesinin kalabalık hücreleriydi. Burada her gece zindana kapatılmış olan profesörler, ilim adamları, bilgili kimseler atom ile ilgili fizik, batı mimarisi, genetik, ahlâk ilmi ve arıcılık hakkında konferanslar verirlerdi. Kostoglotof bu konferansların yıldız öğrencisiydi. Daha sonraları Krasnaya Presnya hapishanesinin ve nakil yapılırken mola verildiği zaman yerlere oturan, kamplarda sıra olan mahkûmları çeken trenlerin sert ve düzgün olmayan yataklarında ve her yerde büyükbabasının sözünü unutmamıştı. Bilimsel toplulukların konferans salonlarında kaçırmış olduğu herşeyi yakalamağa uğraşıyordu.

Bir kamp tıbbî istatistik uzmanı olan, hastanede kâğıtları dolduran zayıf, yaşlıca bir adam tanımıştı. Kostoglotof onunla bir gün barakadan çıkıp sıcak su getirmeğe gittiği zaman karşılaşmıştı. Yaşlı adam Leningrad Üniversitesinde klâsik filoloji ve eski edebiyat öğretmeniymiş. Kostoglotof bir yolunu bulup ondan Lâtince dersi alacaktı. Adam soğukta kampta haberleşmek için çirak kullanma hakkına sahipti. Ancak bu şekilde bir araya gelebileceklerdi. Kostoglotof'un ne kalemi ne de kâğıdı vardı. Tıbbî istatistik uzmanı bazan eldivenini çıkarıp karın üzerine onun için bazı şeyler çizdi. (Yaşlı adam bencillik yapma-

«lan derslerini veriyordu. Bu bir sata, ikisinin de kendilerini in- :tan olarak hissetmelerine yardımcı oluyordu. Kostoglotof'un .idama bir karşılık yapması imkânsızdı, çünkü hiçbir şeyi yoklu. Bir keresinde bu dersi pahaliya ödemek korkusuyla karşılaştılar. Kampın gizli işlere bakan subayı onları ayrı ayrı çağırdı ve bir kaçma plânı hazırladıkları için karın üzerine bulundukları yerin bir haritasını çizdiklerinden şüphelenmişti. Onların Lâtince çalıştıklarına inanmamıştı. Bundan sonra derslere son vermek gerekiyordu.)

Bu derslerden Kostoglotof hâlâ casus'un «dava» ve in kelimesinin bir olumsuzluk eki olduğunu hatırlıyordu. Cor, cortis, kelimelerini biliyordu. Eğer bilmemiş olsaydı tahmin etmesi çok zor olmayacaktı. Kardiogram kelimesi de aynı kökten çıkartılmıştı. «Tümör» kelimesi Zoya'dan almış olduğu Patalojik Anatomi adlı kitapta defalarca karşısına çıkmıştı.

Zorluk çekmeden Proşka'ya konan teşhisi çözdü. «Kalb tümörü, ameliyatı imkânsız.»

Yalnız ameliyat edilemez değil ayrıca iyileşemezdi de. Hem zaten ilâç olarak da askorbik asit verilmişti.

Kostoglotof merdivenden eğilmiş Lâtincenin tercümesini değil dün Lyudmila Afanasyevna ile kendi koyduğu kural hakkında konuşmasını düşünüyordu! Hasta herşeyi bilmek zorundaydı.

Ama bu kural sadece kendisi gibi hayatta bir iki şey görmüş olanlar için uygulanabilirdi.

Ama ya Proşka?

Proşka hemen hiçbir şey götürmüyordu. Eşyası yoktu ki. Proşka'yı Sibgatof, Demka ve Akhmadzhan uğurladılar. Uçu de dikkatli dikkatli hareket ettiler. Birisi sırtma, diğeri bacağına dikkat etti. Üçüncüsü de gittiği yerden emin olmak için koltuk değneği kullandı. Fakat Proşka dişleri parlama parlama sevinç içinde yürüdü.

Bu Kostoglotof'a bazı ender durumlarda hapishaneden çıkan birinin kapıda uğurlanmasını hatırlattı.

Acaba ona kapıların dışında tekrar yakalanacağını söylemekte bir fayda var mıydı?

Proşka yamndan tasasız tasasız geçerken,

— Orada ne yazılıydı? diye sordu.

Kostoglotof ağzını bükerek, —o zaman yarası da bükülmüştü.—

— Şeytan bür! Şu doktorlar o kadar akıllı kişüerdir ki

— 122 —

yazdıklarını çözmek imkânsız, dedi.

— Sen de iyileş. Siz de arkadaşlar, hepiniz. Evlerinize. Eşlerinize, diyen Proşka herkesin elini sıkı, merdivenlerden onlara bir kere daha elini salladı. Kendine duyduğu güvenle merdivenlerden indi. Ölümüne koşuyordu.

*

ONUNCU BÖLÜM

Yalnızca parmaklarını Demka'nın bacağındaki şişlik üzerinde gezdirmiş, omuzuna vurmuş ve diğer hastaya geçmişti. Oysa korkunç bir şey olmuştu, Demka hissediyordu bunu. Umudunun yeşeren sürgünleri budanıyordu.

Bunun farkına hemen varmamıştı. Önce koğuştaki tartışmalar olmuş, sonra Proşka taburcu edülmüş, Demka bol ışıklı olduğu için daha rahat kitap okuyabüleceği, konuşurlarken Kos- toglotof'a daha yakın olabileceği Proşka'nın uğurlu yatağına geçip geçemeyeceğini düşünmüştü. İşte bu sırada içeriye yeni gelen hasta girdi.

Düzgün taranmış, siyah, hafifçe dalgalı saçlı, güneş yanığı tenli genç bir adamdı. Herhalde otuz yaşlardaydı. Her iki koltuğunun altında üçer kitap vardı.

Eşikten, 'merhaba arkadaşlar,' diye seslendi ve Demka onun sade davranışını, dürüst bakışlarını sevdi. 'Ben nerede yatacağım ?'

Nedense yataklara değil, duvarlara bakıyordu.

«Çok kitap okur musun?» diye sordu Demka.

«Durmadan okurum.»

Demka düşündü.

«Okuyor musun yoksa çalışıyor musun?»

«Çalışıyorum.»

«Pekâlâ, o zaman pencerenin yanındaki karyolayı al. Derhal hazırlarlar. Kitapların ne üzerine?»

Yeni gelen, «Jeoloji, arkadaşım,» dedi.

Demka kitaplardan birinin adını okudu : Geochemical Surveying of Ore Deposits.

«Tamam, pencerenin yanındaki karyolayı alabilirsin. Rahatsızlığın nedir?»

«Bacağım»

«Benim de.»

Yeni gelen bacaklarından birini sakınarak hareket ettiriyordu ama başka bakımdan buz üzerinde şekiller çizerek patinaj yapan bir insanın yapısına sahipti.

Yatak, yeni gelen için hazırlandı ve hasta özellikle bunun için gelmiş gibi, kitaplarından beşini pencerenin içine yerleştirdi; altıncısının içine gömüldü. Hiçbir soru sormadan, hiçbir bilgi vermeden tam bir saat okudu. Sonra muayene için çağrıldı.

Demka da okumaya çalışıyordu; Uzay geometri kitabını anlamaya çalışıyor,. okurken kalemiyle gereken şekilleri ve sayıları çiziyordu. Teoremleri aklında tutamıyor, kırık çizgiler, yuvarlaklar ona hep aynıymış gibi geliyordu.

Bunun üzerine daha kolay olan başka bir kitap aldı eline; Live Water diye Kozhevnikof adında, Stalin Armağanı alan birinin eseri idi. Yazarın adı A. Kozhevnikof'du. Ama bir de S. Kozhevnikof ile V. Kozhevnikof vardı. Demka şimdiki devirdeki yazarların çokluğu karşısında şaşırıyordu. Geçen yüzyılda on kadar yazar vardı; hepsi de büyük yazarlardı; oysa bulundukları yüzyılda binlercesi ortaya çıkmıştı. Addaki tek bir harfi değiştirseniz karşınıza yepyeni bir yazar çıkıyordu. Bir Safro- nof vardı; şimdi bir de ortaya Safonof çıkmıştı. Zaten mesele Safonof'ta bitmiyordu. Yazarların bütün kitaplarını okuyabilmek kimsenin harcı değüdi. Hangisini okursanız okuyun önemi yok gibiydi. Hiç tanınmayan yazarlar ortaya çıkıyor, Stalin Armağanını kazanıyor, sonra tekrar bilinmezliğin içine gömülüyorlardı. Geçen yıl ele-avuca gelen hemen her kitaba armağan verilmişti. Her yıl armağanlar dağıtılıyordu, hem de her seferinde kırk elli armağan.

Kitapların adları da Demka'nın aklını karıştırıyordu. Filimler üzerine bir hayli eser yazılmıştı: Bir Büyük Hayat ve Büyük Aile. Bunlardan biri çok iyiye, öteki aynı derecede berbat çıkıyordu. Zaten Demka hangisinin hangisi olduğunu hatırlıyamıyordu; hele filimleri görmediyse. Düşünceler de şaşırtıcıydı ; Demka ne kadar çok okursa, o kadar şaşkına dönüyordu.

Yine bütün bunların üstesinden gelmek, anlamak ve hatırlamak zorunluluğundaydı.

Demka Live Water'i okudu; yüreğinin mi yoksa kitabın mı o denli sıkıntılı olduğuna bir türlü karar veremedi.

İçinde yitık bir duygu, bir özlem kabardı; birine danışmak ya da yakınmak gereğini mi duyuyordu? Yoksa yalnızca insan

ca konuşmanın, hatta bir parça merhametin mi özlemini çekiyordu?

Oysa acınılmaktan hiç hoşlanmazdı. Yaşantısı boyunca ona hiç kimse acımamıştı.

Acımanın, hem acımanlar hem de acıyanlar için aşağılatıcı bir duygu olduğunu okumuştı ve ayrıca işitmişti de.

Koğuşta dinlemek ve konuşmak ilginç oluyordu ama Demka'nın istediği ne bu çeşitten bir konuşma, ne de başka türlü bir konuşmaydı. Erkekler arasında erkek gibi davranması gerekiyordu.

Hastanede birçok kadın vardı ama Demka asla onların büyük, gürültülü koğuşlarının eşğine adım atmak cesaretini göstermemişti. Orada toplanan kadınların hepsi sağlıklı olsaydı, raslantıymış gibi koğuşlarına bir göz atmak, birşeyler görmek eğlenceli olurdu. Oysa bu hasta kadınlar yuvası Demka'nın bakışlarını başka yöne çevirmesine yol açıyordu; görmekten korkuyordu onları. Kadınların hastalıkları çirkin bir perde gibi, yükseliyordu; utançtan da güçlü bir şeydi bu. Demka'nın merdivenlerde ya da sahanlıklarda rastladığı bu kadınlardan bazıları öyle kendilerinden geçmiş, öyle yıkılmışlardı ki hiç bir şeye aldırış ettikleri yoktu; sabahlıklarının önleri açık oluyor, Demka onların bazan belden yukarılarını, bazan da aşağılarını görüyordu. Bu gibi karşılaşmalar ona zevk değil ıstırap veriyordu.

Bu yüzden onlarla karşılaştığı zamanlarda bakışlarını yere eğiyordu; oysa bu kadınlarla tanışıp ahabap olmak öyle kolaydı ki.

Demka'yı farkedip ona sorular soran Stefa teyzeyle dost olmuşlardı. Stefa teyze'nin torunları vardı; bir büyükanneye yaraşır şekilde kırışmıştı yüzü; Demka ile merdivenlerin sahanlığında bir yerde durup uzun uzun konuşurlardı. Demka'yı hiç kimse bu kadar dikkatle, sevgiyle dinlememişti; insan Stefa teyze için dünyada Demka'dan daha yakın hiç kimse olmadığı kanısına kapılabilirdi. Demka ona kendisinden, hatta annesinden bue rahatlıkla söz ediyor, başka hiç kimseye anlatmadığı şeyleri anlatabiliyordu.

Babası savaşta öldüğünde Demka iki yaşındaydı. O zaman şefkatli olmayan ama dürüst bir üvey baba gelmişti; onunla geçinmesi hiç te zor olmamıştı. Oysa annesi orospuluk etmeye başlamıştı; Demka annesinin yaptığı şey için bu sözcüğü kullanmaktan kaçmıyordu. Üvey babası da annesini terketmişti; haklıydı. Ondan sonra da annesi, Demka ile paylaştıkları tek

odalarına çeşitli erkekler getirmeye başlamıştı, içip içip sarhoş oluyorlardı. (Reddetmesine rağmen Demka'yı da içmesi için zorluyorlardı.) Erkekler, istedikleri sürece odada kalıyorlardı; bazıları gece yarısına kadar; bazıları da sabaha. Odada bölme diye bir şey yoktu; sokak lâmbalarından ötürü de oda daima aydınlık olurdu. Ve Demka, kendi yaşındaki çocukların düşünmeye büe cesaret edemeyecekleri şeyleri biliyor, bunlardan öğreniyordu.

İşte beşinci ve altıncı sınıflardayken yaşantısı böyleydi Demka'nın. Yedinci sınıfta yaşlı okul bekçisinin yanında oturmaya başladı. Okul ona günde iki öğün yemek veriyordu. Annesi onu geri almaya çalışmadı. Demka'dan kurtulmuştu; ve bundan sevinç duyuyordu.

Demka annesinden acı acı söz ederdi. Elinde değildi bu. Onu dinlerken Stefa teyze başını onu onaylayarak sallıyor ve garip bir sonuca varırdı:

«Hepimiz bu dünyada yaşıyoruz; hepimiz için büyük, geniş, tek bir dünya var.»

Geçen yıl Demka bir fabrikada iş bulmuştu, onun yatakhaneğine taşınmıştı. Tornacı çıraklığı yapıyordu. Fabrikada çabucak ilerledi; ikinci dereceye yükseldi, işi pek iyi gitmiyordu ama annesinin ahlâkça düşüklüğüne karşılık içki içmiyor, ayyaş şarkıları söylemiyor, derslerine bütün gücüyle çalışıyordu. Sekizinci sınıfı başarıyla geçip dokuzuncu sınıfın yarışına kadar geldi.

Futbolu çok sevmesine rağmen pek seyrek oynuyordu; ve bu küçük zevki yüzünden kader onu cezalandırdı. Oyunun heyecanı içinde futbolculardan biri rastlantıyla incik kemiğine bir tekme savurdu. Demka bunu önemsemedi; bacağının ağrısı geçinceye kadar bir parça topalladı. Sonbaharda bacağı ağrımaya başladı. Uzun bir süre doktora gitmedi. Sıcak havlularla pansuman yapıldı ama bu da bacağının ağrısını daha şiddetlendirdi. Sonunda uzun tedavi süresi başladı, eyaletin merkezine, sonra da bu hastaneye geldi.

Demka, Stefa teyzeye, kader niçin bu kadar insafsız, diye sordu. Yaşantıları düzen içinde, rahat rahat akıp giden kişiler vardı; bir de yaşantıları perişan olmuş kişiler. Sonra insanın kaderi kendisine bağlıdır deniyordu. Hiç bir şey Demka'ya bağlı değildi.

«Herşey Allah'tan,» diye Stefa teyze onu teselli etti, «Allah herşeyi görür. İnsan tevekkül içinde olmalı, Demuşka.»

«Herşey Allah'tan geliyorsa daha da kötü ya. Allah herşeyi görüyorsa niçin bütün dertleri bir tek kişinin omuzlarına yüklüyor? Bir parça insafli olamaz mı?»

Tevekkül, içinde olmaya gelince, insan bunun üzerine tartışmaya bue girişmezdi.

Stefa teyze kentte oturuyordu. Kızları, oğulları, gelinleri sık sık ziyaretine geliyor, ona her çeşit yiyecek yolluyorlardı. Bu yiyecekler Stefa teyzenin yanında uzun bir süre kalmazdı; çünkü Stefa teyze komşularına, hademelere bunlardan ikram eder, Demka'yı koğuşundan çağırarak eline bir yumurta ya da bir börek sıkıştırırdı.

Demka'mn karnı hep açtı. Yaşantısı boyunca karnını hiç bir zaman yeterince doyurmamıştı. Sürekli olarak yiyecek düşünmesi açlığını olduğundan daha da arttırıyordu. Ama yine de Stefa teyzenin sırtından geçinmekten utanç duyuyordu. Bir yumurta kabul ettiği zaman böreği reddetmeye çalışıyordu.

«Al, çocuğum!» Stefa teyze elini salladı. «Bu böreğin içinde et var. Epiphany (1) yortusu geçmeden ye.»

«Daha sonra et olmaz mı?»

«Elbette olur; sanki bümüyormuşun gibi soruyorsun!»

«Epiphany'den sonra ne gelir?»

«Shrovetide, (2) ne yani?»

«Bu daha iyi, değü mi Stefa teyze?»

«Hepsi kendine göre iyidir; iyi ya da kötü olsun Shroveti- de'te et yememelisin.»

«Shrovetide de hiç bitmez, değil mi?»

«Ne demek istiyorsun hiç bitmezle? Bir hafta sürer.»

«Ondan sonra ne yapacağız?» diye Demka mutlulukla sordu ; gözünün önünde nefis, kendi evinde asla pişirilmeyen börekler canlanmıştı.

«Nasıl dinsizler yetiştiriyoruz! Hiç bir şey bilmiyorlar. Ondan sonra büyük Lent orucu gelir.»

«Bu büyük orucu niçin gerektiriyoruz? Niye? Oruç, hem de büyük.»

«Demuşka, durmadan mideni doldurursan, miden seni yere çeker. Daima yemek yemen doğru olmaz. Yemeden geçireceğin zamanlar da olmalı.»

(1) Ortodoks kilisesinde İsa'nın vaftizine işaret olarak haçın suya atılması yortusu.

(2) Büyük perhizden önceki iki günlük günah çıkarma zamanı.

«Ama buna ne ihtiyacımız var?» Demka bir türlü anhya- mıyordu; çünkü o, yaşantısının büyük bir bölümünü aç karınla geçirmişti.

«İçini temizlemek için. Boş mideyle kendini ne kadar zinde hissettiğini hiç farketmedin mi?»

«Hayır, Stefa teyze, hiç farketmedim.»

Daha ilkokulda, hattâ okuma yazma öğrenmezden önce bile, Demka açık fikirli bir çocuktü; dinin kişiyi uyuşturan bir inanış olduğunu, yalnızca kötü kişilerin yararlanabüceğı gerici bir öğretim niteliğı taşıdığım kesinlikle, açıkça anlamıştı. Din yüzünden bazı bölgelerdeki işçiler sömürölmekten kurtulami- yorlardı. Oysa dinle ilişkülerini keser kesmez silâhlara sarılıyor, özgürlüklerine kavuşuyorlardı. Bu yüzden, gülünç takvimi, her cümlede Allah sözcüğü, bu uğursuz hastanede bile eksik etmediğı kaygısız gülümsemesi ve ona ikram ettiğı böreğıyle Stefa teyze gerici bir insandı.

Yine de her cumartesi günü, doktorlar hastaları kendi düşüncelerine terkederek evlerine gittiğı, kasvetli günün koşuşları hâlâ bir parça ışıktırdığı, koridorlardaki ve sahanlıklarda- ki lambaların yakıldığı akşam yemeğinden sonra Demka topal- lıya topallıya kendisine alçakgönüllükten başka hiç bir şey aşılamiyan gerici Stefa teyzesini aramaya çıkardı.

Bu kez Stefa teyze, büdiğı, her zaman bulunduğı yerlerde değildi. Genişliyerek küçük bir hol meydana getiren, nöbetçi birinci kat hastabakıcısının masasının ve üâç dolabının bulunmasına rağmen hastanenin dinlenme köşesi olarak bilinen ve Kızıl Köşe diye adlandırılan alt kat koridorunda Demka bir kız, daha doğrusu genç bir kız gördü. O da diğerleri gibi rengi atmış sabahlığı giymişti ama tepesine at kuyruğı şeklinde topladığı altın sarısı saçlarıyla filimlerden çıkmış gibiydi.

Demka onu dün şöyle bir görmüştü. İnşam şaşırtacak kadar sarı saçlar gözlerini kırptırmasına sebep olmuştu. O kadar sevimli bir kızdı ki Demka ona uzun uzun bakmak cesaretini gösterememişti. Bakışlarını başka yöne çevirip hemen uzaklaşmıştı. Bacağı kesüen Sarkhan'dan başka bu kız hastanede ona yaşça en yakın kişi olmasına rağmen onda bazı kişilerdeki erişilmez hava vardı.

Bu sabah Demka onu arkasından yine görmüştü. Hastane giysisi içinde bile genç kız derhal tanman, sarı bir çiçek gibiydi. Saçları yine arkasında hafif hafif sallanıyordu.

Şu anda Demka onu aramıyordu tabii; tanışmak için ilk

--128--

adımı atıp atmamaya da karar veremiyordu. Dilinin tutulacağını, aptalca bir şeyler söyleyeceğini biliyordu. Oysa kızı görmüştü, kalbi hızlı hızlı atmaya başlamıştı. Topallamamaya, elinden geldiğince dimdik yürümeye çalışarak Kızıl Köşe'ye doğru gitti; hastaların paket sarmak ya da başka ihtiyaçları için parça parça ettikleri Pravda gazetelerini karıştırmaya başladı.

Kırmızı bir örtüyle örtülü olan masamn yarısını; Stalin'in aslından daha büyük bronz büstü kaplamıştı; büstün başı ve kolları normal bir insanmkinden bile daha geniş, daha büyüktü. Masanın diğer köşesinde kocaman ağızlı, iri yapılı, tam Stalin'e arkadaşlık edecek yapıda bir kadın hademe duruyordu. Tatil gününün havasına uyarsa, azarlanmıyacağımdan emin, önüne yaydığı gazete kâğıdına yediği ay çiçeği çekirdeklerinin kabuklarını atıyordu. Belki de masa başına bir an için gelmişti ama yine de ay çiçeği çekirdeklerini yemeden edemiyordu.

Duvardaki oparlör hafiften hafife dans müziği fısıldıyordu. Diğer iki hasta daha küçük masalara oturmuşlar satranç oynuyorlardı.

Kıza gelince; Demka'nın gözünün ucuyla gördüğü kadar, kız duvarın yanındaki bir sandalyede hiç bir şey yapmadan oturuyordu. Dimdik oturmuştu; sabahlığının yakasını eliyle tutuyordu; çünkü giysinin orasında düğme yoktu.

Orada oturuyordu işte; narin, sarı saçlı, insanın dokunmaya bile kıyamıyacağı sevimli bir melek. Onunla bir şeylerden söz etmek kim bilir ne kadar zevkli olurdu; hiç olmazsa bacağından konuşabilseydi!

Kendi kendine sinirlenen Demka gazetelere bakmaya devam etti. Tam o sırada zaman kaybına uğramamak için başında tarıyacak saç bırakmadığını, dibinden kestirdiğini hatırlamıştı. Şimdi genç kıza kimbilir nasıl çirkin görünüyordu.

Melek birdenbire konuştu :

«Niçin bu kadar utangaçsın? Bugün ikinci defadır çevremde dolaşıyorsun ama benimle konuşmuyorsun.»

Demka yerinden âdeta sıçradı. Etrafına bakındı. Genç kız başka kiminle konuşmuş olabilirdi ki? Kendisine söylemiş olma- hydı.

Başındaki küçük püskül gibi sorguç bir çiçek gibi sallandı.

«Ne var? Korkuyor musun? Bir sandalye alıp buraya gel. Tanışalım.»

«Korkmuyorum.» Oysa sesi Demka'yı ele vermişti. Hiç te kendinden emin değildi.

O halde sandalyeni buraya getir. Çek buraya.»

Demka bir sandalye aldı, topallamamak için büyük güç sar- federek sandalyeyi genç kızm yanına çekti; onun yanı başına, duvara dayadı; elini uzattı.

«Demka.»

«Asya.» Küçük elini Demka'nın avucuna koyup çekti.

Demka oturdu. Durum çok komikti; sanki bir gelinle damat yanyanaydılar. Bu şekilde oturunca genç kıza bakmakta güçlük çekiyordu. Demka yerinden kalkarak sandalyesini daha uygun bir yöne çevirdi.

«Neden burada hiç bir şey yapmadan oturuyorsun?» diye sordu Demka.

«Niçin bir şey yapayım? Sonra ben bir şey yapıyorum.»

«Ne yapıyorsun?»

«Müziği dinliyor, dansettiğimi hayâl ediyorum. Ama sen dansetmezsin sanıyorum.»

«Ayaklarınla.»

Demka dudaklarını ısırıldı.

«Seninle dansedebilirdik oysa.» Asya çevresine bakındı. «Ama yer yok burda. Sonra bu çalan da ne biçim bir dans? Müziği dinliyorum çünkü sessizlik beni hep sıkar.»

«Hangi danslar iyi?» diye Demka hoşnutlukla sordu. «Tango mu?»

Asya içini çekti.

«Tango? Onu büyükannelerimiz yapardı. Şimdiki dans rock'n roll. Henüz buralarda yapılmıyor. Moskova'da hep rock'n roll yapıyorlar. Hem de yalnızca çok iyi dansederler büiyor bunu.»

Demka konuşulanların hepsini anlıyamıyordu ama konuşmak, genç kıza bakmak öyle hoştu ki. Asya'nın gözleri bir acaipti; yeşil yeşil benekler vardı içinde. Gözlere dokunulamazdı; neyse oyduklar. Asya'nın kolları pek cazip gözlerdi.

«İşte başka bir dans!» diye Asya parmaklarını şaklattı. Sana tam olarak nasıl yapıldığını gösteremem; çünkü hiç görmedim. Zamanım nasıl geçiriyorsun? Şarkı söyleyebilir misin?»

«Hayır, şarkı söyleyemem.»

«Neden? Sessizlik sıkıcı olmaya başladığı zaman biz şarkı söyleriz. Ne yaparsın? Akordiyon çalar mısın?»

«Çalamam.» Demka üzüntüyle kıvrandı. Asya'nın yanında

kendisini dili tutulmuş gibi hissediyordu. Bir türlü kendini toparlayıp toplumsal bilimlerle ilgilendiğini söyleyemiyordu.

Asya şaşırmişti: tam konuşacak adamını bulmuştu!

«Atletizm sever misin? Ben atletizm yarışmalarına giriyorum.»

«Atletizmden hoşlanmam.» Asya'nın yanında bir hiç olduğunu kabullenmek Demka için pek acı oluyordu. Bazı kişiler vardı ki kendilerine özgü, hareketli bir hayat kurabiliyorlardı. Oysa Demka böyle bir şey yapmayı asla başaramazdı. «Bir parça futbol oynardım.»

«Hiç olmazsa sigara içiyorsundur?» Ya da içki?» diye Asya yine umutla sordu. «Yalnızca bira mı yoksa?»

«Bira içerim,» diye Demka içini çekti. (Biranın tadına bile bakmamıştı ama buna da hayır diyerek kendini nasıl iyiden iyiye küçültebilirdi?)

«Ama-n-n!» diye Asya inledi, sanki midesine bir yumruk indirmişler gibi. «Ne kadar boş bir insansın. Allah Allah! Hiç te sporcu bir ruhun yok. Bizim okulda senin gibiler var. Geçen eylülde okulumuz yeniden örgütlendiğinde müdür uslu, çalışkan çocukları ayırdı, geriye kalanları başka okula yolladı.»

Asya, Demka'nın kalbini incitmekten çok ona acıyordu. Oysa uslu, hiç bir şey bilmeyen biri yerine konulmak Demka'yı üzmüştü.

«Kaçınıcı sınıftasın?» diye sordu Asya'ya.

«Onuncu.»

«Saçını bu şekilde taramana kim izin verdi?»

«İzin vermek de ne demek? Kargaşalık çıkardılar. *Biz de* karşı koyduk.»

Asya içtenlikle konuşuyordu. Demka'yı küçük görse, hattâ, onu yumruklasa bile Demka onunla konuşmaktan zevk alacaktı.

Dans müziği sona ermişti; şimdi spiker, Almanya'nın insafına bıraktığından ötürü Fransa için tehlikeli olan utandırıcı Paris anlaşmalarına karşı mücadele eden insanları anlatıyordu; Paris anlaşmaları Almanya için de dayanılır bir şey değildi; çünkü Almanya'yı Fransa'nın insafına bırakıyordu.

«Peki ne yaparsın sen?» diye sordu Asya.

«Tornacılık yapıyorum,» dedi Demka ilgisiz bir tavırla.

Asya'yı bu karşılık etkilememişti.

«Ne kadar para kazanıyorsun?»

Demka güç kazandığı, yaşantısı boyunca eline ilk geçen

para olduğu için maaşını daima aziz tutardı. Oysa şimdi Asya'ya ne kazandığını söylemek cesaretini kendinde bulamıyordu.

«Pek fazla değil tabii,» diye açıkladı.

Aysa heyecanla, «boşu boşuna zaman kaybı,» diye bildirdi, «atlet olsan daha çok para kazanırsın. Atlete de benziyor- sun.»

«Ama insanın atletizme kabiliyeti olmalı.»

«Kabiliyet mi? Yok canım, herkes atlet olabilir. Yalnızca çok çalışmak gerek. Spordan bir hayli para kazanılır, insanı her yere bedava götürürler. Yolculukta günde .otuz ruble alırsın; oteller bedava. Sonra müsabakalar da var! Ya göreceğin onca kent!»

«Sen hangi kentlere gittin?»

«Leningrad'a, Voronezh'e...»

«Leningrad hoşuna gitti mi?»

«Elbette! Geçit Bonmarşesi! Gostony Dvor boyundaki işportalar! Özel mağazalar... Çorap dükkânları, el çantası satan dükkânlar!»

Demka bu türden bir şeyi hayal bile edemezdi; içinde kıskançlığa benzer bir duygu uyandı. Evet, bu kızın, bu denli içtenlikle anlattığı şeyler çok iyi olmalıydı; belki de Demka taşralı olduğundan bunu anlamıyordu.

Hademe hâlâ masada bir heykel gibi oturuyor, başını bir an olsun çevirmeden ay çiçeği çekirdeklerini yiyor, kabuklarını gazetenin üstüne atıyordu.

«Atlet olduğuna göre buraya nasıl geldin,» diye sordu Demka.

Bu soruyu genç kızı incitecek şekilde sormazdı; Asya utanabilir, çekingenlik duyabüirdi.

«Buraya üç gün sürecek genel kontrol için geldim,» dedi Asya. Omuzlarını sükti. Bir eliyle sabahlığının yakasını tutmak zorundaydı. «Bana giydirdikleri bu giysi ne korkunç! insana utanç veriyor. Burada bir hafta kalmak insanı çıldırtabilir. Senden ne haber? Sen niçin burdasm?»

«Ben mi?» Demka düşünceli düşünceli dudaklarını yaladı. Bacağından söz etmek hoşuna giderdi ama Asya'nın bu konuya birdenbire girmesi onu şaşırtmıştı. «Bacağım yüzünden.»

«Bacağım,» sözcüğü şimdiye kadar Demka için büyük ve acı bir anlam taşımıştı. Oysa Asya'nın herşeyi hafife alan tutumu Demka'nın kuşkuyla canlandırmıştı. Bu kadar önemli

olan konu neydi? Bu yüzden bacağını, kazandığı paradan söz ettiği gibi, önemsemiyerek, bir parça çekine çekine anlattı.

«Ne diyorlar?»

«Şey... Onlar bir şey söylemiyor ama kesmek istiyorlar.»

Bunu söylerken Demka'nın kederlenen yüzü Asya'nın pırıl pırıl yüzünü araştırdı.

«Doğru söylemiyorsun?» Asya eski bir dostmuş gibi Demka'nın omuzuna vurdu. «Bacağımı kesecekler de en demek? Çıldırdılar mı? Yoksa seni tedavi edip iyileştirmek zahmetine girişmiyorlar mı? Bacağım kesmelerine izin verme! Bacaksız • yaşamaktansa ölsen daha iyi! Sakat bir insan ne biçim bir hayat yaşar ki? Hayatın keyfi çıkarılmalı!»

Evet, tabii, Asya yine haklıydı. Koltuk değneğiyle geçirilecek bir hayat neydi ki? Farzet ki burada, Asya'nın yanında koltuk değneğiyle oturuyordu? O sandalyeyi asla kendi başma çekip Asya'nın yanına getiremezdi. Sandalyeyi getirmesine Asya yardım etmek zorunda kalacaktı. Hayır. Bacaksız bir hayat, hayat değildi.

Hayatın tadı çıkarılmalıydı.

«Uzun bir süreden beri burda mısın?»

«Bakayım,» diye Demka düşündü, «üç haftadır burdayım.»

«Ne korkunç!» Asya titredi. «Ne sıkıntı! Radyo yok, akor- diyon yok. Koğuştaki konuşmaların nasıl olduğunu hayal ede- f biliyorum.»

Demka bütün günü ders çalışarak geçirdiğini açıklamaktan nefret ediyordu. Erdemlerinin hiç biri Asya'nın ağzının canlı, hareketli nefesi altında yaşayamazdı. Şimdi bu erdemler kabartılmış, kartondan yapılmış gibi görünüyordu.

Gülümseyerek, (ama içinden değil,) Demka anlattı:

«Sözgeleşi insanların ne için yaşadıklarını tartışırız.»

«Ne?»

«Şey, insanlar niçin yaşar? Amaçları nedir?»

«Ah.» Asya'nın herşeye verilecek bir cevabı vardı. «Bize buna benzer bir kompozisyon konusu verilmişti... 'insanlar ne için yaşarlar?' Bununla birlikte verilen yardımcı fikirler, pamuk üreticileri, sütçüler, Ve Çeliğe Su Verildi'ninki de dahil İç Savaş kahramanları, savaş kahramanı Matrosof'un yararlıkları ve bunun üzerine düşüncelerimizdi.»

«Peki, sen bu konu üzerine ne düşünüyorsun?»

«Ne mi? Bizden aynı şeyi yapıp yapmıyacağımızı söylememiz isteniyordu. Kesinlikle bu isteniyordu. Hepimiz de aynı şeyi

yapacağımızı yazdık. Sınavlardan önce öğretmeni niçin sinirlendirmen? Saşka Gromof, 'ben tam düşündüğüm gibi: başka şekide yazabilir miyim?' diye sorduğunda öğretmen, 'Yaz göreyim! Başına gelecekleri görürsün!' dedi. Kızlardan biri 'vatanımı sevip sevmediğime emin değilim,' diye yazdı. Öğretmenin boğulur gibi olduğunu gördük. 'Ne kadar iğrenç bir düşünce!' dedi, 'vatanım sevmemeye nasıl cesaret edebilirsin?' 'Şey, belki de seviyorumdur. Ama bümüyorum. Anlamam gerek!' dedi kız. 'Anlıyacak bir şey yok. Vatan sevgisi yüreğinize annenizin sütüyle beraber akmalı. Bütün kompozisyonu gelecek derse kadar yeniden yazmanı istiyorum!' diye bağırdı öğretmen. Öğretmenimize 'Kurbağa' adını takmıştık. Sınıfta hiç gülümse- mezdi. Anlayışlı olmak gerek evde kalmış yaşlı bir kız, mutsuz bir yaşantı mutsuzluğunun hıncını da bizden çıkarırdı; özellikle güzellerden.»

Asya son sözü kendi güzelliğine duyduğu güvenle söylemişti. Hastalığın hiç bir devresinden geçmediği belliydi; ıstırap, işkence, iştahsızlık, uykusuzluk bilmiyordu. Ne tazeliğini, ne de sağlıklı rengini kaybetmişti. Buraya jimnastik ve dans salonlarından üç günlük bir muayene için gelmişti.

«İyi öğretmenleriniz var mıydı?» diye Demka sordu. Asya'yı konuşturduğu sürece onun yüzüne bakabileceğini biliyordu.

«Yoktu. Sevimsiz yaratıklar hepsi. Zaten okulu hiç sevmiyorum.»

Asya'nın sağlıklı neşesi Demka'yı etkilemişti. Öylece oturuyor, Asya'nın anlattıklarını minnetle dinliyordu; sınırları gergin değildi artık; dünyayla barış imzalamış gibiydi. Asya ile hiç bir tartışmaya girmek istemiyor, kendi düşünceleri ne olursa olsun onunla her konuda anlaşmaya varmaktan zevk alacağını hissediyordu. Hattâ bacağı üzerine bile Asya ile anlaşmaya varmaktan hoşlanacaktı; yeter ki bacağı ağrımasa, bir tuzağa düşürüldüğünü durmadan hatırlatmasa, bacağının ne kadarını kurtaracağını düşünüp durmasaydı. İncik kemiğinin yarısına kadarı mı gidecekti? Yoksa dize kadar mı? Yahut; kalçanın yansı mı? Bacğından ötürü, 'insanlar neyle yaşarlar?' sorusu Demka'yı çok etkiledi. Sordu:

«Doğru söyle, ne düşünüyorsun? Bir insan ne için yaşar?»

Bu genç kız için her şey açık ve belirliydi. Yeşilimsi bakışlarım Demka'ya çevirdi; sanki Demka'mn alay edip etmediğini, soruyu ciddilikle sorup sormadığını merak eder gibiydi.

«Ne için, demekten kastın nedir yani? Aşk için yaşarlar tabii.»

Aşk için! Tolstoy da «aşk için» demişti; ama hangi anlamda? Öğretmen de «aşk için» cevabını beklemiş, istemişti. Demka; düşünceler, olaylar üzerine kesin kararlar vermeye, bunları kafasında evirip çevirmeye alışkındı.

«Ama...» dedi. Boğazını temizledi. «Herşeyi açık açık konuşuyorlardı ama bunu sözcüklerle anlatmak ona hâlâ uygunsuz geliyordu.» «Aşk; hayatın tümü demek değildir. Yani, ba- zan. Belirli bir yaştan, belirli bir yaşa kadar.»

«Hangi yaştan? Ne yaşı?» diye Asya öfkeyle sordu; sanki Demka ona hakaret etmişti. «Aşk bizim yaşımızda en tatlıdır! Başka ne zaman aşk olur ki? Hayatta aşktan başka ne var ki?»

Asya'nın kaşları sözcüklerine duyduğu güvenle o şekilde havaya kalkmıştı ki karşı koymak imkânsızdı. Demka da itiraz etmedi. Dinlemek istiyordu, itiraz etmek değil.

Asya, ileri doğru dikleşerek, Demka'dan yana döndü, bir tek elini bile kıpırdatmamış olmasına rağmen yeryüzünün bütün yıkılmış duvarları arasından Demka'ya iki elini de uzatmış gibiydi.

«Aşk bizim için. Ebediyen ve bugün için. Bazıları geleceğin ne getirip ne getirmeyeceği üzerinde durup dinlenmeden konuşurlar. Diyorum ki: aşk, önemli olan bu.»

Asya konuşa konuşa birlikte yüzlerce gece geçirmişler gibi anlatıyordu. Hademe ve ay çiçeği çekirdekleri, hastabakıcılar, iki satranç oyuncusu ve koridorda ayaklarını sürüye sürüye dolaşan hastalar olmasaydı Asya hemen orada, o anda, Dem- ka'nın insanların ne için yaşadıklarını anlamasına yardımcı olmaya hazırdı.

O durmadan ağrıyan bacak, uykusunda bile ağrıyan bacak ya da bir saniye önce ağrıyan bacak unutulmuştu; artık Dem- ka'nın ağrıyan bir bacağı yoktu. Demka, Asya'nın açtığı kapılardan dışarı baktı; ağzı bir karış açıldı. Annesi yaptığı zaman üzerinde o denli tiksinti uyandıran şey şimdi ilk kez, bütün dünya karşısında tertemiz, günahsız gibi görünüyordu.

«Senden ne haber?» diye Asya fısıltıyla sordu; gülmeye hazırdı; üstelik anlayışla gülmeye. «Sen hiç...? Sen hiç...?»

Demka'nın kulakları ateş gibi yanmaya başladı; sonra alını, sonra da yüzü; sanki bir cinayet işlerken yakalanmış gibiydi. Yirmi dakika içinde bu kız onu yirmi yıldır bağlı olduğu

şeylerden çekip koparmıştı. Asya'dan yana boğazı kurumuş bir halde döndü; boğazından çıkan ses bağışlanmasını dileyen bir sestti: «Ya sen? Sen hiç...?»

Sabahlığının altında geceliğinden, göğsünden ve ruhundan başka bir şey olmadığı gibi Asya, sözcüklerinin altında da bir şey saklamıyordu; çünkü neden saklaması gerektiğini anlamı- yordu.

«Elbette, dokuzuncu sınıftan beri. Sekizinci sınıfta içimizden biri hamile kaldı. Bir diğeri evinde yakalandı. Para kazanmak için yapıyordu, anlarsın ya? Bankada hesabı bile vardı. Banka defterini okul defterinin arasında uluttuğu için gerçek ortaya çıktı; öğretmen banka defterini buldu. Şimdi kızların çoğu onunla ahabap. Ne kadar erken olursa, o kadar eğlenceli. Niçin geciktirmek? Atom çağındayız!»

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Cumartesi akşamı kendini hissettiriyordu, bütün hastala- la bir rahatlık getirirdi. Kanserlilerin koğuşunda bile nedenini söylemek güç olmakla beraber bu rahatlık görülüyordu: pazar günleri hastalar kaygılarından kurtulmıyacaklardı; hele düşüncelerinden asla. Yine de doktorların ziyaretlerinden ve yapılan tedavilerin çoğundan kurtulmuş sayılırlardı; bu da insanların içindeki çocukça tarafı etkileyip onları sevindiriyordu.

Asya ile konuşmasından sonra bacağı eskisinden daha çok ağrıyan Demka yavaş yavaş merdivenleri çıktı, koğuşa girdi, burasını her zamankinden daha canlı, hareketli buldu. Yalnız Sibgatof da dahil bütün koğuştakiler (radyum iğnelerini dilinin üzerinde tuttuğu sürece banka kasası gibi küt altında tutulan) yaşlı Koreli Ni gibi tanıdıklar ve bazı yeni gelenlerde bu seziliyordu. Yeni gelenlerden biri, uzun çalı gibi saçları olan, son derece heybetli bir Rus — boğazından rahatsızdı; ancak fısıldıyarak konuşuyordu— Demka'nın yatağına oturmuştu; hemen hemen yatağın yarısını işgal etmişti. Hepsî, Rusça anlamayan Mursalimof'la Yegenberdiyef bile onu dinliyorlardı.

Kostoglotof nutuk çekiyordu. Yatağına değil de pencere pervazına oturmuştu; bu da duruma bir ciddiyet katmıştı. (Ortada titiz hastabakıcılar dolaşsa Kostoglotof'a asla böyle is

tediği gibi davranmasına izin verilmezdi. Ama dost doktor Tur- gun nöbetçiydi; böyle bir davranışla Tıp otoritesinin yıkılmıya- çağmı anlamış bir kişiydi.) Kostoglotof bir ayağını yatağa sarkıtmış diğerini gitar gibi ötekinin üzerine atmış, hafiften hafife sallanarak heyecanla, yüksek sesle bütün koğuşa hitap ediyordu :

«Descartes adlı bir filozof vardı. Descartes, 'herşeyden kuşkulanın,' derdi.»

Rusanof bir parmağını kaldırarak, «ama bu bizim Sovyet yaşantımıza uygulanamaz,» diye uyardı.

«Hayır, elbette uygulanmaz.» Bu itiraz karşısında Kostoglotof şaşırılmış gibiydi. «Şunu söylemek istiyorum ki, doktorlara körükörüne, tavşanlar gibi güvenmemeliyiz. İşte, okuduğum kitap burada.» Pencere pervazından kahn bir kitap aldı. Havaya kaldırdı. «Abrikosof'la Strukof'un Patolojik Anatomisi. Yüksek okullar için bir ders kitabı. Kitapta yazdığına göre tümörlerin gelişmesi ve merkezi sinir sisteminin çalışması üzerinde pek az inceleme yapılmıştır. Aradaki ilişki de çok şaşırtıcı. 'Çok az olmasına rağmen kendiliğinden iyileşme olayları vardır!' Nasıl buldunuz bunu?»

Sanki kendiliğinden iyüleşmenin pırıl pırıl keleşbeğı kalın kitaptan kanatlarını çırparak fırlamış ye her biri onun doku- nuşuyla kutsanmak için yanağını ya da alnını uzatmış gibi koğuşun bir ucundan ötekine bir dalgalanma oldu.

«Kendiliğinden!» Kostoglotof kitabı yerine bıraktı. Bacağını hâlâ gitar gibi tutarak kollarını iki yana açıp salladı. «Bunun anlamı şu; birdenbire, anlaşılabilir hiç bir neden olmadan tümör başka bir yöne doğru gider! Kaybolup gidinceye kadar erir, küçülür! Nasıl buldunuz bakalım?»

Herkes bu hikâyeyi ağız bir karış açık dinlemişti. Bir tümörün, kendi tümörünün, insanın bütün yaşantısını tepe taklak eden o öldürücü şeyin birdenbire kendi kendine küçülmesini, tükenip yokolmasını düşünmek.

Yüzlerini keleşbeğı doğru uzatmışlar hepsi de susuyorlardı. Yalnızca asık yüzlü Podduyev, umutsuz mücadelesi içinde karyolasını durmadan gıcırdatıyordu... «Bunun için herhalde insanın vicdanı huzur içinde olmalı.»

Podduyev'in söylediğini herkes anlamadı: bunun tartışmayla bir ilgisi var mıydı, yoksa Podduyev kendine özgü bir düşünceyi mi anlatmak istemişti.

Ama bu kez komşusu serseri Ogleyed'i dikkatle hattâ ya

kın bir ilgiyle dinlemekte olan Pavel Nikolayeviç, Podduyef'ten yana öfkeyle dönüp onu azarladı:

«Ne kadar idealistçe bir saçmalık! Bunun vicdanla ne ilgisi var? Kendinden utan yoldaş Podduyef!»

Kostoglotof bu düşünceye derhal sarıldı:

«Tam isabet kaydettin, Yefrem! Harikulade! Her şey mümkündür. Konu üzerine hiç bir şey bümıyoruz. Sözgelimi savaştan sonra Zvezda adında bir dergi okuyordum; içinde çok üginç bir makaleye rastladım. Anladığıma göre insanın başına giden geçitte bir çeşit beyin - kan engeli var. Eğer insanı öldüren maddeler, isterseniz buna mikroplar da diyebilirsiniz, bu engelden geçip beyne gidemezse insan yaşar. Şimdi bu neye dayanıyor?»

Koğuşa geldiğinden beri bir kere olsun kitaplarını bir kenara bırakmayan genç jeolog (şimdi bile yatağma oturmuş bir kitap okuyordu; öteki pencerenin yanında, Kostoglotof'a yakındı.) tartışma kızıştığı zamanlarda başını kaldırıp bakıyordu. Şimdi de başını kaldırdı. Herkes dinliyordu; diğer koğuşlardan gelenler ve bu koğuşun hastaları. Sobanın yanındaki, şimdilik düzgün ve beyaz ama hastalığın kurbanı boynuyla kıvrılıp yatmıştı.

«Evet, herşey o engeldeki; tuz, potasyum ve sodyumun dengesine dayanıyor. Bu tuzlardan biri fazla olursa, ne olduğunu bilmiyorum, ama meselâ, sodyum diyelim, o zaman o kişiye hiç bir şey olmaz, zararlı elemanlar engeli geçemez, hasta da ölmez. Öte yandan, potasyum fazla olursa engel artık o kişiyi koruyamaz, adam ölür. Pekâlâ, sodyumla «eotasyumun ne miktarda olacağı neye dayanır? İşte işin en ilginç yanı bu. Denge insanın düşünüş tarzına bağlı! Anladınız mı? Eğer bir insan neşeli ve kuvvetli bir ruh yapısına sahipse engelde daha çok sodyum olacaktır; hiçbir hastalık, ne olursa olsun ona ölüm getirmeyecektir. İnsan cesaretini, gücünü kaybeder kaybetmez potasyum üstün gelir; o zaman o kişi kendine derhal bir tabut ismarlarsa isabet eder.»

Jeolog, karatahtaya ne yazıcağını tahmin edebilen bilgili bir öğrenci gibi Kostoglotof'u sessizce, takdir dolu bir tavırla dinliyordu. Kostoglotof'un söylediklerini onayladı:

«İyimserlik psikolojisi. Düşünce sağlam. Çok sağlam.»- Ama zaman kaybetmekten korkuyormuş gibi jeolog yeniden kitabına döndü.

Bu noktada Pavel Nikolayeviç bir itirazda bulunamazdı.

Ogleyed'un uslamlamasının (muhakeme yürütmesinin) yerinde olduğunu kabullenmek zorundaydı.

«Bu yüzden,» diye Kostoglotof devam etti, «yüz yıla kadar organizma içinde yayılabilen kalevi bir tuz bulurlarsa şaşmam. Tümörün dokularının gelişin gelişmeyeceği, ya da tümörün kaybolup kaybolmayacağı bu kalevi tuza bağlı olacak.»

Yefrem boğuk boğuk soludu.

«Bir çok kadını mahvettim. Hamile bıraktım. Yaygaradan başka bir şey değil bunlar! Benim tümörüm iyi olmayacak.»

«İyileşmenin kadınlarla ne ilişkisi var?» diye Pavel Nikolayeviç atıldı, «bu şeküde düşünmek papazlara yakışır. Bir yığın saçma sapan yazı okumuşsunuz, yoldaş Podduyef! Bize burada bir yağm modası geçmiş vaazlar mı vereceksiniz?»

«Niçin ahlâk yönünden daha iyi olmak sizin sinirlerinize dokunuyor?» diye Kostoglotof öfkeyle atıldı, «niçin bu yüzden kendinizi kaybediyorsunuz? Ahlâklı olmak kimi incitir? Yalnızca ahlâkça kötü olanları!»

«Sen! Sen kendine gel!» Pavel Nikolayeviç'in gözlük camları ve çerçevesi alev alev parladı. O anda başını öyle sert, öyle dik tutuyordu ki insan çenesinin altında, boynunun sağ yanında kocaman bir tümörün olduğuna inanamazdı. «Bazı sorunlar vardır ki kesin bir sonuca ulaşmışlardır. İnsan bunlar üzerinde tartışmaya girişemez!»

«Neden?» Kostoglotof, Rusanof'a sert sert baktı.

«Pekâlâ, pekâlâ! Yeter!» diye öteki hastalar tartışmayı kesmek, ikisini uzlaştırmak istediler.

«Beni dinle, yoldaş,» dedi. Demka'nın yatağındaki sesi kısık hasta, «bize huş-ağacı mantarlarından söz etmeye başlamıştın.»

Oysa ne Kostoglotof'un, ne de Rusanof'un teslim olmaya niyetleri vardı. İkisi de birbirleri hakkında bir şey bilmiyorlardı ama birbirlerine öfkeyle bakıyorlardı.

Pavel Nikolayeviç, «bir söyleyeceğin varsa hiç olmazsa bunun üzerine bilgin olsun,» diye rakibinin haddini bildirdi. «Le- nin, Kont Tolstoy'un ahlâk mükemmelliği üzerine ilk ve son olarak yazdı! Yoldaş Stalin de! Gorki de yazdı!»

«Özür dilerim!» Kostoglotof kendine güçlkle hâkim olmaya çalışarak elini uzattı. «Yeryüzünde hiç kimse bir şeyi ilk ve son defa söyleyemez. O zaman hayat biter; gelecek kuşağın söyleyecek hiç bir şeyi kalmaz.»

Pavel Nikolayeviç sersemlemişti; kulaklarının beyaz, has

sas uçları pembeleşti; yanakları al al olmuştu.

(Bu, itiraz edilecek, üstelik cumartesi günü yapılacak bir tartışma değüdi. Bu adamın nereden geldiğini, ne yaptığını, bu rezil düşüncelerinin, mevkü her neyse orada bir zarara yol açıp açmadığını araştırmak yerinde olacaktı.)

«Toplumsal büimler üzerine fazla bir şey bildiğimi söylemiyorum,» diye Kostoglotof aceleyle ekledi, «toplumsal bilimler üzerine çalışacak pek az zamanım oldu. Ama küçücük aklımla anladığımı göre Lenin, otokrasiyle karşı giriştiği mücadeleden, kendisini olgunlaştıran ihtilâlden çıkan bu şaşkın toplumun ahlâken mükemmelleşmesi için Leo Tolstoy'a yanaştı. Öyle oldu! Ama siz niçin,» (kocaman yumruklarıyla Podduyef'i işaret ederek, «ölümün eşğinde bulunan bir insanı susturmaya çalışıyorsunuz? Her an ölüme yaklaşırken Tolstoy'u okumasına niçin sinirleniyorsunuz? Ona bunun ne gibi bir zararı dokunur? Yoksa Tolstoy odunların üzerine konup yakılmalı mıydı? Synod hükümeti işini bitirmeyi başaramadı mı?»

(Toplumsal bilimleri hiç incelememiş olan Kostoglotof 'Hükümetle, 'Kutsalı' birbirine karıştırmıştı.)

Şimdi Pavel Nikolayeviç'in iki kulağı da kıpkırmızıydı. Kostoglotof'un bu sözleri doğrudan doğruya hükümete saldırıydı (hangi hükümet olduğunu anıyamamıştı). Üstelik saldırı rastgele bir topluluk karşısında yapılmıştı; bu da tartışmadan kurnazlıkla çekümeyi, o an için Kostoglotof'u kontrol altına almayı güçleştiriyordu. O an için prensip gereği konuyla uğraşmaktan kaçınarak Pavel Nikolayeviç, Podduyef'den yana işaret ederek konuştu:

«Ostrovsky'nin Ve Çeliğe Su Verildi'sini okusun. Daha yararlı olur.»

Oysa Kostoglotof, Pavel Nikolayeviç'in kurnazca tutumunu kavriyamadı. Onu dinlemeden duygusuzca bu hazırlıksız topluluk karşısında düşüncelerini anlatmayı sürdürdü:

«insanı düşünmekten niçin alıkoymak? Son çözümlemede hayat felsefemiz nereye varır? 'Ah, hayat ne kadar harikulâde! Seni seviyorum, hayat! Hayat mutlu olmak içindir!' Bütün bunlar ne kadar derin! Bunları herhangi bir hayvan söyleyebilir; bir tavuk, bir köpek, bir kedi bile söyler.»

«Rica ederim! Lütfen!» diye Pavel Nikolayeviç onu uyardı: «Ölümden söz etmeyelim! Ölümlü düşünmiyelim bile!»

«Bana rica etmenizde bir fayda yok,» diye Kostoglotof kürek büyüklüğündeki eliyle onu geçitirdi. «Ölümden burada söz

etmeyeceksek, nerede edeceğiz? 'Oh, ebediyen yaşayacağız!' » «Ne?» diye Pavel Nikolayeviç birdenbire öfkeleni. «Ne teklif ediyorsunuz? Hep ölümü düşünüp ölümden söz etmeyi mi? Demek potasyum tuzu ölümü yenecek ha?»

«Her zaman değil,» diye Kostoglotof daha sakin bir tavırla karşılık verdi. Çünkü çelişmeye düşmek üzere olduğunu anlamıştı. «Her zaman değil. Ama bazan.» Bir insana bütün hayatı boyunca durmadan, 'sen bir topluluğun üyesisin! Sen bir topluluğun parçasısın!' diyoruz. Öyle de! Ama bu yalnızca yaşadığı sürece böyle. Ölüm saati gelince onu topluluğun dışına atıyoruz. Topluluğun bir parçası olabilir ama yalnız başına ölmek zorundadır. Vücudundaki tümör onun ölümünü çabuklaştıracaktır; topluluğun değil. «Sen, sen!» Kostoglotof parmağını Rusanof'tan yana kaba kaba salladı. «Şu anda dünyada en çok neden korktuğunuzu söyleyin? Ölmekten korkuyorsunuz. En çok hangi konuda konuşmaktan korkuyorsunuz? Ölümden! Bunu niçin hangi sözcüğü kullanabiliriz? İki yüzlülük!»

Sevimü Jeolog, «mantık çerçevesi içinde bu doğru,» dedi alçak, ama herkesin duyabileceği bir sesle, «ölümden o kadar korkuyoruz ki ölmüş olanlar üzerine düşünmekten bile kaçmıyoruz. Mezarlara bile gereken özeni göstermiyoruz.»

«Doğru,» diye kabullendi Rusanof, «kahramanların anıtlarına iyi bakılmalı. Bunu gazeteler de yazdı.»

«Yalnızca kahramanların değil, herkesinkine,» dedi Jeolog yine o tatlı, bir türlü yükseltmediği alçak sesiyle. İnce, narin yapısı omuzlarının gücü üzerine hiçbir ip ucu vermiyordu. «Mezarlıklarımızdan çoğu utanılacak derecede ihmal edilmiştir. Altai'deki, Novosibirsk'e doğru olan yerlerdeki mezarlıkları gördüm. Parmaklıklar yıkılmış. İçinde hayvanlar otluyor, domuzlar dolaşıyor. Bu tutumun ulusal karakterimizden ileri geldiğini söyleyebilir misiniz? Hiç de değil. Eskiden mezarlarımıza saygı gösterilirdi.»

Pavel Nikolayeviç artık konuşmayla ilgilenmiyordu. Onlarla tartışmak için duyduğu ilgiyi kaybetmişti; çünkü kendini unutup boynundaki tümöre ve başına ok gibi bir acının saplanmasına sebep olan düşüncesizce bir davranışta bulunmuş, bu acıyla birlikte bu aptalları aydınlatmak, saçmalıklarına son vermek için duyduğu bütün ilgiyi yitirmişti. Zaten bu hastaneye rastlantıyla düşmüştü; hastalığının bu önemli anlarına onların yanında katlanmak zorunda kalmamalıydı. Asıl önemli ve kötü olan şey yapılan işneden sonra tümörün yumuşamaması,

--141--

küçölmemesiydi. Bunun düşüncesi bile midesinin kasılmasına sebep oluyordu. Serserinin ölümünden söz etmesi kolaydı; çünkü Kendisi iyileşiyordu.

Demka'nın yatağında oturan, duyduğu acı yüzünden gırtlığını tutan konuk birkaç kez, birşey söylemek ya da, bu çirkin tartışmaya bir son vermek için konuşmaya çalışmış ama ('iniltisini hiç kimse duymamış, iki parmağım acıyı dindirmek, sesini güçlendirmek için gırtlığına basmasına rağmen daha yüksek sesle konuşmayı başaramamıştı. Dilin ve boğazın verdiği ıstırap, konuşmamak çok sıkıcı bir şeydi; çünkü bütün yi'iz yalnızca bu güçlüğü doğurduğu çaresizliği yansıtıyordu. Kavgacıları kollarının geniş hareketleriyle durdurmaya çalışıyordu ; ve şimdi kısıp olmasına rağmen insan onun sesini çok da- İa iyi duyabiliyordu; çünkü yerinden kalkıp geçite çıkmıştı.

«Yoldaşlar! Yoldaşlar!» diye arı gibi vızıldadı; ne tuhaf, insan onun boğazından hasta olmasına üzülyordu. «Bu sıkıcı hava gereksiz! Hepimiz hastalıklarımız yüzünden ezilmiş durumdayız. Ve siz, yoldaş!» Bir elini yalvarır gibi uzatarak eşikle (diğer elini gırtlığına bastırmıştı) sanki bir tanrıymış gibi heyecanlı, kendinden geçmiş Oleg Kostoglotof'a doğru ilerledi. Şu huş ağacı mantarı üzerine ne kadar ilgi çekici bir konuşmaya başlamıştınız. Lütfen devam eder misiniz?»

«Haydi, Oleg, anlat. Başlamıştın,» dedi Sibgatof.

Daha önceki tedavileri sırasında bir kısmı alınmış, geri kalan bölümü de şiştiğinden dilini oynatamayan Koreli Ni de belli belirsiz aynı şeyi istiyordu.

Diğerleri de istiyorlardı.

Kostoglotof huzursuz bir baş dönmesinin doğmakta olduğunu hissediyordu. Yıllardan beri özgür kişiler önünde susmaya, onların yanında ellerini arkasında, başını öne eğik tutmaya öyle alışmıştı ki bu onda ikinci bir huy, doğduğundan beri sırtında taşıdığı bir kambur gibiydi; hapishanelerden ve kamplardan sonraki bir yıllık sürgün hayatında bile bir türlü kurtulamadığı bir alışkanlıktı. Şimdi bile, hastanenin koridorlarında dolaşırken ellerini arkada tutmak ona daha kolay, daha rahat geliyordu. Ve burada özgür kişiler, yıllardan beri kendisiyle bir eşiti olarak konuşmaları, kendisiyle bir insan gibi tartışmaları, hepsinden kötüsü elini sıkmaları ya da mektuplaşması yasak edilmiş kişiler vardı; kendisi bir öğretmen pozunda pencere pervazına kurulmuş otururken bu özgür kişiler şimdi içlerinde hiç bir kuşku duymadan onun umutlarını destek

lemesini bekliyorlardı. Kendisine gelince, şimdi o da kendini bu kişilerle bir tutuyor, ortaklaşa talihsizlikleriyle kendisini bir hissediyordu.

Özellikle böyle bir duruma alışkın değildi Kostoglotof; birçok kişiye aynı anda hitap etmek, bir toplantıda, mitingde konuşmak ona göre değildi. Şimdi birdenbire bir söylevci olup çıkmıştı. Bu hal Kostoglotof'a çılgınca, gizemli bir düştaki olay gibi geliyordu. Ama insan buz üstünde kayarken hızını nasıl kontrol edemez, yalnızca kayıp giderse, rastlantıyla da olsa yine de bir gerçek olan sağlığının süratle düzelmesi Kostoglotof'u kendinden geçirmişti.

Alışık olmadığı bir gevezelikle, «Arkadaşlar!» dedi, «ha- rikulâde bir öykü bu. Buraya kabul edilmek için beklerken tedavi olmaya gelen bir hastadan dinledim bu öyküyü. Kaybedecek hiç bir şeyim olmadığı için derhal bir mektup yazdım; adres olarak da bu hastanenin adını yazdım. Cevap bugün geldi. On iki gün içinde cevap aldım. Üstelik Doktor Maslennikof benden özür de diliyor; çünkü anlaşıldığına göre günde ortalama on mektuba cevap veriyor ve yarım saatten daha kısa bir süre içinde akli başında bir mektup yazmaktan başka hiç bir şey yapmadığı anlaşılıyor. Sonra bunun karşılığını da görmüyor.»

«Aslında pul için günde dört ruble harcıyor,» dedi Demka.

«Evet. Günde dört ruble eder pul parası. Ayda yüz yirmi ruble. Üstelik bu onun görevi ya da işinin bir bölümü değil; yalnızca iyi bir şey yapıyor; nasıl diyeyim,» şeytanca bir gülümsemeyle Rusanof'a döndü, «insanca bir şey yapıyor, değil mi?»

Oysa Pavel Nikolayeviç gazetede ki bütçe raporunu okumayı bitirmek üzereydi; duymazlıktan geldi.

«Yardımcısı, sekreteri asistanları yok. Herşeyi çalışma saatlerinden sonra yapıyor. Bu ona bir şeref, şan da kazandırmıyor. Hem de hiç! Bir doktor bizim için, hastalar için nedir? Bizi karşı kıyıya ulaştıran bir sandalcı; ona ihtiyacımız bir saat içindir. Karşı kıyıya sağ-salim ulaşır ulaşmaz onu unuturuz. Mektubunun sonunda Doktor Maslennikof hastaların, özellikle kendi tedavi ettiklerinin kendisine mektup yazmadıklarından yakmıyor. Ve benden rica ediyor; hayal edebiliyor musunuz?, kendisine derhal cevap vermemi!»

Kostoglotof içinden, Maslennikof'un heyecanının ve ben

cil olmayışının kendisini etkilediğini hissediyor, durmadan on- (ian konuşmak, onu övmek istiyordu. Bu da onun insanlığını tümüyle yitirmediğini ortaya koyuyordu. Oysa kendisini başkaları için gün be gün zorlamayı Maslennikof gibi başaramaması yönünden yeteri kadar insanlıktan uzaktı.

«Başından başla, Oleg!» diye Sibgatof umutla belli belirsiz gülümsedi.

İyileşmeyi ne kadar istiyordu Sibgatof! Aylar, yıllar süren, artık hiç bir yararı dokunmayan umutsuz tedavilere rağmen birdenbire tamamiyle iyileşecekti. Sırtındaki yara kapanacak, dimdik ayakta durabilecek, sert adımlarla yürüyebilecek, kendisini yeniden doğmuş bir insan gibi hissedecekti. Selâmlar, Lyudmila Afanasyevna! İyüestim ben, nasıl?

Hepsi de böyle hârikalar yaratan bir doktordan, buradaki doktorların bilmediği bir ilâçtan söz edilmesini nasıl özlüyor- lardı! Bu insanlar böyle bir şeye inandıklarını ya da inanmadıklarını söyleyebüirlerdi ama hepsi de kalplerinin derinliklerinde böyle bir doktorun, bilmedikleri bir yerde yaşayan yaşlı bir köylü kadının ya da otlardan yapılan bir ilâcın gerçekten varolduğu umuduyla yaşıyorlardı; nerede olduğunu bir öğrenseler ilâcı derhal alacaklar ve kurtulacaklardı.

Ölüme mahkûm bir hayata nasıl dayanılabilirdi.

Güçlü, sağlıklı ve iyi olduğumuz sürece mucizeleri gülerek karşılarız; ama hayatımız, bizi ancak bir mucizenin kurtaracağı şekilde umutsuzca yıkılsın ya da tökezlesin o o zaman mucizeye, yalnız ve yalnız o harikulâde mucizeye inanırız.

Oturmuş onu dinleyen bütün bu kişilerin aynı açlık içinde olduğunu bilen Kostoglotof içtenlikle, mektubu kendi kendine okuduğu zamanından daha büyük bir inançla konuştu :

«Başından başlayayım, Sharaf, şöyle oldu: Önce Doktor Maslennikof'tan söz edelim: Daha önce andığım hasta onun Moskova yakınındaki Alexandrof bölgesinden olduğunu söyledi. Eski günlerde âdet olduğu üzere aynı hastanede yıllarca çalışmış. Doktor Maslennikof, Tıp Dergilerinde kanser üzerine gittikçe daha çok yayın yapıldığını, ama kendi köylü hastaları içinde kanserlisine hiç rastlamadığını farketmiş. Nasıl olur?»

«Nasıl olabüirdi? İçimizden hangimiz gizem dolu şeyler yüzünden heyecanlamamışızdır? Hangimiz içine girilmeyen ama esnek bir duvardan — imkânsız ama kim bilir — bir omuzun ya da kalçanın birdenbire çıkıvereceğini hayal etmemiş

tir? Gizemli hiçbir şeye yer olmayan belirli, mantıklı, günlük yaşantımızda, gizem birdenbire ortaya çıkıp, «ben buradayım, unutmayın!» diyebür.)

«Doktor Maslennikof çevresine bakındı, bakındı,» diye aslında hiç bir şeyi tekrarlamaktan hoşlanmayan, oysa şimdi bundan zevk alan Kostogtolof tekrarladı. «Ve şunu keşfetti: yörenin mujikleri çaya para vermemek için çay değü, chaga, yani huş ağacı mantarı diye bilinen şeyi kaynatıyorlardı. Aslında bu mantar değüdi. Huş ağacı kanseriydi. Hatırlarsanız, yaşlı huş ağaçlarının üzerinde bir çeşit çirkin çıkıntılar olur. Bir çeşit tümördür bu. Kubbe şeklinde dışı siyah, içi kahverengidir.»

«O halde bu mantar kavi,» diye Yefrem atıldı, «eskiden bunu çıra yerine kullanırlardı.»

«Evet, belki de. Sergei Nikitiç Maslennikof'un aklına, Rus mujiklerinin farkında olmadan kanserli hastalarını yüzyıllardan beri bununla tedavi ettikleri geldi.»

Genç Jeolog, «koruyucu üâç, diye söze karıştı. Bütün akşam boyunca kitap okumasma engei olunmuştu bu konuşma zaman kaybına değerdı doğrusu.

«Anlarsınız ki, yalnızca tahmin etmek yeterli değildir. Doktor Maslennikof'un emin olması gerekiyordu. Yıllarca evde yapılan bu çaydan kimlerin içip, kimlerin içmediğini izledi. Sonra tümörü olan hastalarına da bu çaydan içirmesi gerekiyordu; bunu yaparken de onları başka bir ilâçla tedavi yoluna gitmemek tehlikesini de göze alıyordu. Ayrıca chaga'mn hangi ısı derecesinde, ne kadar miktarda kaynatılması, bir hastanın bundan ne kadar içmesi, zararlı yan etkilerinin olup olmayacağı, hangi türden tümörü daha çok, hangisine daha az etkili olduğunu da tahmin etmesi gerekiyordu. Bütün bu kitap...»

«Evet, sonra? Sonra?» Sibgatof sabırsızlanmıştı.

Demka düşündü: Chaga bacağı da yararlı mıydı? Bacağı; bacağı kurtarılabılır mıydi?

«Sonra mı? İşte mektuplara cevap yazıyor, doktor Maslennikof. Bana yazdı; ne yapmam gerektiğini anlatmış.»

«Sende adresi var!» diye sesi kısık olan hasta istekle atıldı. Hırıldayan boğazını tutarak ceketinin cebinden bir kâğıtla kalem çıkarmaya girişmişti büe. «İlâcı nasıl kullanacağını da yazmış mı? Gırtlak kanserine yararlı olup olmayacağını yazmış mı?»

Pavel Nikolayeviç ağırbaşlılığını korumak, aşırı bir nef

retle komşusunu cezalandırmak isterdi ama böyle bir olaya, böyle bir öyküye aldırmamazk edemezdi doğrusu. Artık kafası; yüksek Sovyet Şurasına teklif edüen devletin 1955 yılı bütçe tasarısının sayılarını ve anlamını kavrayamıyordu. Ga- zatesi elinden görünür şekilde düştü ve Pavel Nikolayeviç yavaş yavaş Rus vatanının evlâdının, bu basit Rus köylü üacınm kendisini de iyileştireceği üzerine olan umudunu saklamayı ba- şaramıyarak Ogloyed'den yana döndü. Ogloyed'i kızdırmamak, yine de ona küçük bir ihtarda bulunmak için dostça bir tavırla, «ama bu üaç resmen tanındı mı?» diye sordu, «herhangi bir şube ya da bakanlık tarafından kabul edildi mi?»

Kostoglotof oturduğu pencere pervazından alaycı alaycı gülümsedi:

«Ben bakanlıklar, diye bir şey bilmiyorum. Mektup,» üzeri yeşü mürekkepli yazılarla dolu küçük, sararmış bir kâğıt tomarını salladı, «meselenin özüne dayanıyor: chaga'nın nasıl dövüleceğim, nasıl hazırlanacağını söylüyor. Ama bu içki bakanlıkça kabul edilseydi, hastabakıcılar içmemiz için getirirlerdi sanırım. Sahanlıkta bir fıçı dolusu chaga olurdu. Alexan- drof'a yazmak gereği de doğmazdı.»

«Alexandrof.» Sesi kısık hasta, adı kâğıda yazmaya başlamıştı büe. «Hangi posta merkezi? Hangi sokak?» diye ısrarla sordu.

Akhmadzhan da, meselenin özünü Mursalimof'la Yegen- berdiyef'e usul usul anlatarak ügiyle dinliyordu. Akhmadzhan'ın kendisinin huş ağacı mantarına ihtiyacı kalmamıştı; çünkü iyileşiyordu. Ama anlıyamadığı bir şey vardı:

«Mantarlar hastalığa iyi geliyorsa niçin doktorlar bilmiyorlar? Niçin reçetelerine yazmıyorlar?»

«Bunu yapabilmeleri uzun zaman ister, Akhmadzhan. Bazıları böyle şeye inanmazlar. Diğerleri de yeni şeyler öğrenmek istemezler, bu yüzden karşı koyarlar. Daha başkaları da kendi ilâçlarının kabullenilmesini isterler. Bizim seçme hakkımız yok.»

Kostoglotof, Rusanof'la Akhmadzhan'a cevap vermişti ama kısık sesli hâlâ bekliyordu. Kostoglotof ona adresi vermedi. Duymamış, karşılık verme sırası gelmemiş gibi yaptı; aslında Kostoglotof ona adresi vermek istemiyordu, istemiyordu, çünkü bu iri yarı, kocaman kafalı adamda Kostoglotof'un sinirle-

--146--

rine dokunan bir şey vardı; Güney Amerika ülkelerinden birinde onun Başbakanlık bile yapabilecek bir görünüşü vardı. Oleg, kendisine sorular yazdıran yabancuların mektupları yüzünden, uykularından olan Doktor Maslennikof'a acıyordu. Öte yandan, sahip olduğumuz sürece değerini asla bilmediğimiz insanca sesi kaybetmiş olan o vızıldayan boğaza da acıyordu. Ama o, Kostoglotof, hastalığıyla tıpkı bir uzman gibi uğraşmamış, ciddiyle Ugilenmemiş miydi? Patolojik Anatomi kitabını başından sonuna kadar okuyup Gangart ile Dontsova'dan her sorusuna bir cevap koparmaya çalışmamış mıydı? Şimdi Maslennikof'dan bile bir cevap gelmişti ona. Yıllardan beri bütün haklardan yoksun kalan o, bu özgür insanların mezar taşının altından sürünüp çıkmalarına neden yardım etsindi? Kişiliğinin biçimlendiği yerlerde hayat yasası insafsızcasına, «Bir şey mi buldun? Söyleme kimseye! Bir şey mi öğrendin? Sakın belli etme!» idi. Herkes Maslennikof'a mektup yazmaya kalkışırsa, o, Kostoglotof ikinci bir cevap almayı aklına bile getirmemeliydi.

Bütün bu düşünceler aklına bir cincirin halkaları gibi sırayla gelmemişti; yara izi bulunan çenesini Rusanof'tan Akh- madzhan'a çevirdiği anda düşünmüştü.

«Doktor chaga'nın nasıl kullanılacağını yazıyor mu?» diye jeolog sordu. Kâğıtla kalemi önünde duruyordu. Çünkü kitabını okurken not ta alıyordu.

«Nasıl mı kullanılması gerek? İsterseniz yazın. Ben size söyleyeyim.»

Şimdi koğuştaki bir uğultu almıştı; herkes birbirinden kalem kâğıt istiyordu. Pavel Nikolayeviç'in ne kâğıdı, ne de kalemi vardı (oysa evde en son model bir dolma kalemi vardı). Dem- ka ona bir kurşun kalem verdi. Sibgatof, Federau, Yefrem ve Ni hep yazmak istiyorlardı. Hazır oldukları zaman Kostoglotof mektuptaki talimatı ağır ağır okudu: chaga'nın nasıl ta- mamiyle kurutulmaması gerektiğini, nasıl ovulacağını, nasıl bir suda kaynatılacağını, ne kadar bırakılıp dinlendirileceğini ve hastanın bundan ne kadar içeceğini.

Kostoglotof'un okuduklarını bazıları süratle, bazıları beceriksizce önlerindeki kâğıtlara geçirdiler. Kostoglotof'a chaga üzerine tekrar tekrar sorular soruldu; koğuştaki dostça, sıcak bir hava esiyordu. Oysa bazan birbirlerine nasıl düşmanca davranırlardı. (Bir ayakları çukurda olan kişilerden başka ne beklenebilirdi ki?) Yine de onların bir tek düşmanı vardı: Ölüm;

— 147 —

insanları birbirlerinden, aralarına giren ölümden başka ne ayırır?

Yazmasını bitiren Demka, yaşma göre ondan beklenmeyen, titrek, kalın bir sesle sordu:

«Evet, ama... Huş ağaçlarını nerede bulacağız, ya yoksa?»

Her taraftan iç çekişler yükseldi. Rus topraklarını uzun bir süre önce (bazıları kendi istekleriyle) terketmiş olanların, hattâ oraya hiç gitmemiş olanlarının bile hayalinde güneşin ışıklarıyla kavrulmamış, ılıman toprakların görünüşleri canlandı. Mantar taşıyan yağmurların ince perdesi gerisinden ilkbahar sellerini, ormanlardan, tarlalardan geçen çamurlu yolları, insanlar için o kadar gerekli ve yararlı olan o orman ağacının bulunduğu sakin yerleri düşündüler. O topraklarda ya- şıyan kişiler topraklarının değerini her zaman takdir edememişler, parlak mavi deniz ve muz istemişlerdi. Şimdi bir insanın gerçekten neyi gereksediği belli olmuştu: ince, beyaz bir huş ağacındaki kapkara bir topak, huş ağacının hastalığı, şişkinliği idi gerekli olan.

Yalnızca Mursalimof'la Yegenberdiyef başka türlü düşünüyorlardı ; onlar burada —steppe ve dağlarda— gereksedikleri şeyi bulacaklarına emindiler; çünkü insanoğluna yeryüzünün her yerinde gereksediği bir şey verilmişti; yalnızca insanın istediğini bilmesi, arayabilmesi lâzımdı.

Jeolog, «birinden chaga toplamasını, buraya yollamasını isteriz,» diye Demka'ya karşılık verdi. Jeolog da chaga'ya ilgi duymaya başlamış gibiydi.

Bütün bunları öğrenen ve doktora mektup yazan Kostog- lotof'un, Rus topraklarında bu mantarı toplayıp kendisine yollayacak bir tanıdığı yoktu. Bir zamanlar tanıdığı kişiler ölmüşlerdi. Bazıları dört bir yana dağılmıştı. Geriye kalanlarsa böyle bir istekte bulunulamayacak kişilerdi. Kentteki dostla- rıysa değil chaga'yı, gerekli huş ağacını bile asla bulamazlardı. Artık Kostoklotof'a canını kurtarmak için dört bir yana saldırıp bir köpek gibi meçhul otun kokusunu almaya çalışmaktan, aylarla ormanlarda dolaşmakta, ağaçlardan çığa toplamaktan; onu bir ateş üzerinde kaynatmaktan ve bir hayvan gibi iyileşmekten daha büyük bir sevinç olamazdı. Aylarla ormanları taramak ve kendini iyileştirmek başka bir şey düşünmemek.

Oysa Rus topraklarına giden yol ona yasaklanmıştı.

Buradaki diğer kişilere, Rusya'ya gidebilecek olanlara ge-

linçe; onlar hayatta yapılacak fedakârlıklar üzerine bilgi sahibi değildirler; ana sorundan başka herşeyi silkip atabilme yeteneğinden yoksundular. Hiç bir engelin olmadığı yerlerde, engeller görüyorlardı: Böyle bir araştırma için hastaneden nasıl izin alacaklardı? Alistıkları yaşamadan nasıl kopacaklar, ailelerinden nasıl ayrılacaklardı? Gerekli parayı nerden bulacaklardı? Böyle bir yolculuğa çıkarken üzerlerine ne giyecekler, yanlarına neler alacaklardı? Hangi istasyondan trene binecekler, soruşturmaya nereden başlayacaklardı?

Mektubu hisırdatarak Kostoklotof ekledi:

«Doktor Maslennikof, chaga toplayıp bunları kurutan ve isteyene ödemeli yollayan bir çeşit tüccarların olduğunu da yazmış. Yalnız çok para istiyorlar; kilosu altı rublenin üstünde. Ayda hemen heme non beş kilo chaga'ya ihtiyacınız olacak.»

«Aman Allahım, buna nasıl cesaret edebiliyorlar?» diye Pavel Nikolayeviç öfkeyle soludu. Yüzü öyle belirli bir şekilde sertleşmişti ki chaga satan herhangi bir tüccar onun karşısında korkusundan ne yapacağını şaşırır, belki altını büe kirletirdi. «Doğanın hiç karşılıksız verdiği bir şey için bu kadar çok para istemek ne insafsızlık!»

«Bağırmayı ke-e-s!» diye Yefrem ona hırladı, (bunu sevimsiz bir şekilde söylemişti. Ya bilerek yapmıştı, ya da sözcükler ağzından öyle çıkıyordu.) «Tüccarların chaga'yı kolay elde ettiklerini mi sanıyorsun? Bir çuval ve baltayla ormanlarda dolaşmak gerek. Kışın kayaklarla.»

«Yine kilosu altı ruble olamaz! Allahın belâsı karaborsacılar!» Rusanof susamıyordu işte. Yine yüzü pençe pençe kızarmıştı.

Bu bir prensip meselesiydi. Yıllar boyunca Rusanof, plânların uygulanamaması, ihmallerin, eksikliklerin, hepsinin spekülâsyondan ötürü olduğu üzerine sarsılmaz bir inanca varmıştı. Çalışma kartesi olmayan işportacıların yeşil soğan, çiçek ve turp, pazar yerlerinde kadınların süt, yumurta, kaymak, elma, yün çorap hattâ istasyonlarda kurutulmuş balık gibi nesneler üzerinde yaptıkları küçük spekülâsyonlardan, devlet depolarından çıkan mal yüklü kamyonlara kadar her çeşit spekülâsyon yapıyordu. Oysa bu iki çeşit spekülâsyona da bir son verilse her şey düzelecek, gelişmemiz çok daha şaşırtıcı bir hal alacaktı. İnsanın özel durumunu üerleterek, devletten yüksek bir maaş ya da ücret almasında bir sakınca yoktu (Pavel Nikolayeviç önemli kişilere ayrılan özel, cömert bir

ücret almayı umuyordu). Böyle bir durumda bir otomobil, yazlıkta bir ev ya da bir vülâ namusluca kazanılmış olurdu. Ama aynı otomobü, yazlıktaki aynı ev, vülâ spekülasyondan elde edilen parayla alındığı takdirde bambaşka bir görünüm kazanır, suç unsuru haline gelirdi. Bu yüzden Pavel Nikolayeviç spekülâsyon yapanların halk önünde cezalanmasının özlemini, evet, özlemini çekiyordu. Halk önünde cezalandırılmalar toplumumuzu çabucak, tamamen iyileştirirdi.

«Pekâlâ,» diye Yefrem homurdandı, «kes bağırma. Oraya sen git, durumu düzelt. Altı ruble fazla geliyorsa sen chaga ismarlama.»

Rusanof durumun ne kadar nazik olduğunun yeterince farkındaydı. Spekülâsyon yapanlardan nefret ediyordu ama şu anda boynundaki tümör yeni ilâcm Tıp Bilimleri Akademisinde denenip kabul edilinceye kadar ya da Orta Rusya Eyalet kooperatiflerinin sürekli chaga sağhyacak şeküde örgütlenmesini bekliyemezdi. Büyük bir gazetenin muhabiriymiş gibi davranan sesi kısık yeni hasta, elindeki defterler Kostoglotof'a yaklaştı, vızıltılı sesiyle, «bu tüccarların adları? Mektupta yazmıyor mu?» diye yine sıkıcı bir halle sordu.

Pavel Nikolayeviç bile adresleri yazmak için dikkat kesilmişti. Kostoglotof karşılık vermedi bu soruya. Mektupta adres te olsa söylemiyecekti. Pencere pervazından kalktı; karyolasının altında botlarını aramaya başladı. Hastanenin onca titizliğine rağmen botlarını yine de karyolanın altına saklıyor, istediği zaman giyiyordu.

Demka reçeteyi geceleri kullanılan masaya sakladı, başka soru sormadı. Bacağını elinden geldiğince sakınarak yatağın üzerine uzattı. O kadar parası yoktu; hiç bir zaman da olmı- yacaktı.

Huş ağacı yardımcı oluyordu ama herkese değü.

Rusanof, şu üç günden beri Ogloyed'le birkaç kez çatışmasına rağmen onun anlattığı öyküyle ilgüenişine, açıkça şaşmıştı. Serseriye bir parça olsun yumuşatmak için bile bile değil ama düşünmeden onları birleştiren ortaklaşa şeyden söz etti. İçtenlikle, «Evet!» dedi, «ne daha kötü olabilir... (kanseri mi? Ama o kanser değildi ki! Bu başka tür bir hastalıktı,) kanserden başka?»

Kostoglotof yaş, durum ve tecrübe yönünden kendisinden üstün olan bu kişinin dostça davranışından hiç de etkülenmedi. Kuruması için çizmelerinin üzerine koyduğu kahverengi ayak

bezleriyle bacaklarını sarıp yırtık yerleri deri parçalarıyla kabaca yamanmış çizmelerini ayaklarına geçirirken karşılık verdi:

«Kanserden daha kötü ne mi olabilir. Cüzzam!»

Ağır, çirkin sesli sözcük koğuşun bir ucundan ötekine kadar kurşun hızıyla gitti.

Pavel Nikolayeviç yüzünü buruşturdu.

«Belli olmaz. Neden cüzzam daha kötü olsun- Hastalığın ilerlemesi daha ağır.»

Kostoglotof, sert bakışlı kara gözlerini Pavel Nikolaye- viç'in mavi gözlerine, gözlüklerine dikti.

«Kötüdür çünkü yaşadığın sürece insanlardan uzak kalıyorsun. Dostlarından, akrabalarından ayrılıp tel örgüler arkasına geçiyorsun. Bunun kanserden daha kolay bir şey olduğunu mu sanıyorsun?»

Pavel Nikolayeviç bu terbiyesiz, kaba insanın, sıcak, yakıcı bakışları karşısında kendisini savunmasız hissetti.

«Şey demek istedim ki... Genellikle bu Allahın belâsı hastalıktan söz etmek istedim!»

Kültürlü herhangi bir insan, Uzlaştırıcı bir davranışta bulunulduğunu, ama bu serserinin hiç bir şey anlamadığını rahatça görebilirdi. Kostoglotof, Pavel Nikolayeviç'in tutumunu beğenmiyordu. Dimdik doğrulup hemen hemen çizmelerine kadar inen, yürüyüşe çıktığı zamanlarda kendisine pelerin vazifesini gören; bol, kirli kurşuni renkteki pamuklu kadın sabahlığına sarılarak Kostoglotof pek akıllıca bir söz ettiğini düşünerek hoşnutlukla bildirdi:

«'Eğer insanoğlu hiç hastalanmazsa, isteklerine sınır tanımaz,' diyen bir filozof vardır!»

Sabahlığının cebinden dört parmak genişliğinde tokası beş yıldızla süslü bir asker kayışı çıkardı; bunu beline taktı; yoksa sabahlığın önü boydan boya açık duruyordu; yine de kayışı tümörün bulunduğu bölgede sıkıştırmamaya dikkat etti. Parmakları arasında —tırnak denen, yakılır yakılmaz biten ince cinsten— ucuz, berbat bir sigarayı çevirerek kapıya doğru gitti.

Boğazından vızıltılı sesler çıkaran muhabir, Kostoglotof'un önünden çekildi. Ciddi görünüşüne rağmen adam Kostoglotof bu yapıdan ebediyen çıkıp gidecek ünlü bir ankolojistmiş gibi alçakgönüllülükle yalvarıyordu:

«Bana söyler misiniz, yaklaşık olarak boğaz tümörlerin- dan yüzde kaç kanser çıkıyor?»

Hastalık ve üzüntü karşısında gülmek ayıptır; oysa has-

(alığa ve üzüntüye katlanırken insan karşısmdakinde gülmek ihtiyacını uyandırmamalıdır. Kostoglotof, gırtlığında tümör çıkmasından önce mutlaka ağırbaşlı bir kişi olması gereken bu adamın bitkin, korkmuş yüzüne baktı. Konuşurken parmaklarını alnamlı bir şekilde gırtlığına koyuşunda bile komik bir yan vardı.

Kostoglotof onun yanından geçerken gülümseyerek, «yüzde otuz dördü,» dedi. Bugün yeteri kadar ötmüştü. Gereksiz, söylememesi gereken bir şeyler söylemiş olabilir miydi?

Kaygılı muhabir yine de peşini bırakmadı; iri gövdesini öne doğru uzatarak, Oleg'in omuzu üzerinden hâlâ vızüdiya vı- zıldıya konuşarak telâşla merdivenleri indi.

«Ne dersiniz, yoldaş? Tümör acı vermezse, bu iyiye mi, kötüye mi işarettir? Ne demektir bu?»

İnsanlar ne kadar sıkıcı, ne kadar savunmasızdılar!

«Kimsin sen?» diye Kostoklotof durup sordu.

«Bir konferansçı.» İyi kesilmiş bir kır saçlı, iri kulaklı adam sanki doktormuş gibi Kostoglotof'a umutla baktı. «Felsefe konferansçısı,» diye ekledi adam kendini bir parça toparlayıp ağırbaşlılığını takınarak. Bugün Kostoglotof'un geçmişteki filozoflar üzerine beceriksiz, anlamsız sözlerine yüzünü buruşturmuştu ama artık onu bağışlamıştı. Kostoglotof'u suçlamıyordu. Yalnızca şu tüccarların adreslerini alması gerekiyordu.

«Bir konferansçı... ve boğaz!» Kostoglotof başını salladı. . Tüccarların adreslerini bütün koğuşun duyacağı şekilde ilân etmediğine üzgün değildi. Yedi yıl boyunca sürüdüğü, onu sıkıştırıp şekillendiren çevrenin düşüncelerine göre böyle bir şeyi ancak pis bir katolik papazı (mahkûmların çaresiz, kolayca aldatılıp tehdit edilebilen kişiler için kullandığı bir sözcüktü bu) yapardı: herkes derhal bu tüccarlara mektup yazmaya otururdu. Chaga'nın fiyatı yükselir, Kostoglotof da chaga alamazdı. Yine de bazılarına, iyi olduklarını düşündüğü kişilere adresleri verecekti, o jeolog gibi. Oleg onunla uzun boylu konuş-, mamıştı ama genç adamın yüzü, mezarlıklar üzerine söyledikleri hoşuna gitmişti. Gerçi oğlanın parası yoktu ya gene de Kostoglotof adresi ona verirdi. (Oleg'in de parası yoktu; chaga alacak para yoktu onda.) Federau'ya, Ni'ye ve Sibratof'a da verebilirdi; onlar Kostoglotof'un felâket yoldaşlarıydı. Ama her biri gelip adresi kendisi işteşindi. İstemezlerse söylemiye- ckti. Felsefe konferansçısı, Oleg'e aptalın biri gibi görünüyordu; acaba konferanslarında ne anlatırdı bu adam? Belki de

dinleyicilerini şaşırtmaktan başka bir şey yapmamıştı. Hastalığı yüzünden bu kadar perişan olan bir insanın felsefesinin ne gibi bir yaran olabüirdi ki?

Ama kötü talihin, bedeninin onca yerini bırakıp da adamı gırtlaktan vurmasına ne demeliydi!

«Tüccarın adını yaz,» diye Kostoglotof emretti. «Ama yalnız sana söylüyorum!»

Felsefeci minnet dolu bir telâşla adresi yazmak için eğildi.

Adresi yazdırdıktan sonra Oleg ondan ayrıldı; kapılar kılıtlenmezden önce gezintisini yapmak istiyordu. Dışardaki verandada kimseler yoktu.

Oleg; sâkin, nemli, soğuk havayı içine mutlulukla çekti ama daha ciğerlerine temiz hava dolmadan keyfini tamamlamak için bir sigara yaktı. Artık sigara içmememesini söyleyen yalnızca Dontsova değüdi, Maslennikof da—mektubunda sigarayı bırakması gerektiğini yazacak boş bir yer bulmuştu— onu uyarmıştı.

Rüzgâr yoktu; hava soğuk değildi. Yakındaki bir su birikintisine bir pencerenin ışığı yansıyor, su kapkaraydı; buz tutmamıştı. Şubat ayının beşiydi ama hava erken gelen bir bahar andırıyordu. Sis —ama incecik bir sis— perdesi kaplamıştı havayı; hiç bir şeyi saklamayan, yalnızca sokakların, pencerelerin uzaktaki ışıklarını yumuşatan, donuklaştıran bir sis.

Oleg'in sol tarafında dört kavak ağacının ince piramidi, dört kardeşmişler gibi birbirine sokularak yükseliyor, çatının üzerine kadar çıkıyordu. Öte yanda tek başına duran kavak ağacı, sol taraftaki dört kavak ağacının büyüklüğündeydi. Diğer ağaçlar kavakların gerinde sıklaşıyordu, burası parkın başlangıcıydı.

13'üncü Koğuşun üzeri açık taş verandası birkaç basamakla iki yandan küçük ağaçlarla çevrili parke döşenmiş meyilli dar yola iniyordu; ağaçlar şimdi yapraksızdı ama sık dalları ne kadar canlı olduklarını pek güzel anlatıyordu.

Oleg yürüyüşe çıkmıştı; parkın yollarında yürümek, ayağının her bükülüşünde, her adımında yere kuvvetle basabüme- nin sevincini, güçlü kuvvetli bir insan olmayı, hissetmek; oysa verandadan görünen manzara onu bir süre olduğu yere mıhladı; sigarasını orada içip bitirdi.

Yollardaki ve yapının pencerelerindeki ışıklar yumuşak yumuşak parlıyordu. Bu saatte parkta gezinen pek olmazdı. Ya

kındaki demiryolundan gürültü gelmediği zamanlarda Kostog- lotof, karşıki yapıarm gerisinde, dik kayaların altından kıvrılarak, köpürerek akan süratli dağ nehrinin sürekli hisirtisini duyardı.

Daha ötede, kayaların ve nehrin karşısında başka bir park, belediye parkı, vardı; hava açıkta dansedilemeyecek kadar soğuk olmasına rağmen oradan ya da bir gece kulübünün açık pencerelerinden bir dans müziğinin parçaları kopuk kopuk duyuyordu. Günlerden cumartesi idi; dans vardı orada. Herhalde orada birtakım kişiler dans ediyorlardı, bizden o kadar uzak ki!...

Oleg hâlâ heyecanlıydı: çok konuşmuştu ve sözlerini dinlemişlerdi. Bu durum onu sevindirmiş, daha iki hafta önce koptuğunu sandığı bir hayatı birdenbire dönüşün verdiği baş döndürücü duyguyla doldurmuştu. Evet, bu hayat, bu kentin iyi diye nitelendirdikleri, uğrunda mücadele ettikleri şeylerin hiçbirisini vaadedemezdi, bir apartman, mal, başarı, para. Ama insanın kendi kendisini tatmin eden başka çeşit, Kostoglotof'un nasıl takdir edileceğini hâlâ unutmamış olduğu zevkler vardı yeryüzünde; yürü denmeden yürümek, yalnız kalabilmek hakkı, kamp bölgesinin çevresindeki projektörlerle körleştirilme- yen yıldızlara bakmak hakkı, geceleyin ışığı söndürüp karanlıkta yatmak hakkı, bir posta kutusuna mektup atabilme hakkı, pazar günleri dinlenme hakkı, nehirde yıkanmak hakkı, ve buna benzer diğer bir çok haklar.

Ve bu hakların arasında, kadınlarla konuşabilme hakkı da vardı.

Bütün bu sayısız, harikulâde haklar, iyileşmesiyle birlikte kendisine verüyordu.

Kostoglotof durup sigarasını tüttürdü, sevinçle doluydu içi.

Parktan müzik sesleri geliyordu; Oleg dinledi; gelen müziği ama yine de bu müziği duymuyor gibiydi; içinde Çaykovski'nin Dördüncü Senfonisinin gümürdediğini işitiyordu: Senfoninin güç, karışık açılışı, ve bu açılıştan ortaya çıkan insanı şaşırtan melodi. (Belki başka türlü de anlatılabilir ama Oleg'in anladığı şekilde) bu melodide kahraman ya hayata dönmüş, ya da körken görme gücünü yeniden kazanmıştı; şimdi elini nesneler, ya da sevgü bir yüz üzerinde dolaştırıyor, hissediyor, anlıyor, mutluluğuna, bu nesnelerin gerçekten var olduğuna, gözlerinin gerçekten yeniden gördüğüne inanamıyordu.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Zoya pazar sabahı işe gitmek için hazırlanırken; Kosto- glotof'un, kendisinden, gelecek seferki nöbette sarı elbisesini —o akşam beyaz gömleğinin yakasının altından gördüğü— giymesini istediğini hatırladı. Kostoglotof giysinin gündüz ışığında nasıl durduğunu görmek istiyordu. Bencil olmayan istekleri yerine getirmek zevkti. Bu giysi Zoya'ya uygun düşüyordu; çünkü pazarlık kıyafeti idi, Kostoglotof'un gelip kendisiyle meşgul olacağını umuyordu.

Bu yüzden acele acele Kostoglotof'un giymesini istediği elbiseyi sırtına geçirdi, eliyle orasını burasını düzeltti, buklelerini taradı. Gecikmemek için, paltosunu kapıda giydi. Büyük- annesi cebine bir sandviç sıkıştırarak zamanı ancak buldu.

Serin, nemli bir sabahı, hiç te bir kış gününe benzemiyordu! Rusya'da halk böyle havalarda ince yağmurluklar giyerlerdi, burası güneydi, soğuk ve sıcak üzerine başka türlü düşünürlerdi; ılık havalarda halk yine yünlü giysilerle dolaşır, sonbaharın ilk günlerinde paltolarını giyer, ilkbaharın sonlarına doğru da çıkarırlardı. Kaım kışlık paltoları olanlarsa don yapan birkaç günü sabırsızlıkla beklerlerdi.

Ziya köşeyi dönünce bineceği tramvayı gördü, tramvaya yetişmek için bütün bir bloku koştu, en son yetişebildi, nefes nefese, rüzgârlı arka sahanlıkta durdu. Bu kentteki tram- vayların tümü de yavaş, gürültülüydü; dönemeçlerde raylardan gıcırtılı sesler çıkıyordu. Hiçbirinde otomatik kapı yoktu.

Nefes nefese kalışı, göğsündeki çarpıntı bile genç bedeninde hoş bir etki yapıyordu; çünkü onu eskisinden daha sağlıklı, daha neşeli yaparak kayboluyorlardı.

Şimdi bayramlardan ötürü okul kapalı olduğundan, Zoya'- nın yalnızca haftada üç gün nöbet tuttuğu hastane işi vardı. Şimdi bu iş ona çok hafif geliyordu; çalışmak zorunda olmasa daha iyiydi elbette ama Zoya omuzlarındaki çifte yüke alışıktı. İkinci yıldır hem çalışıyor, hem de okula gidiyordu. Has- nede bilgi sahibi olmak için değü para kazanmak için çalışıyordu. Büyükannenin geliri eklemek almaya bile yetmiyordu. Zo- ya'nın maaşı da hemen tükeniyordu. Babası ona asla bir şey

yollamazdı; zaten o da babasından bir şey istemezdi, çünkü böyle bir babaya minnettar olmak istemiyordu.

Tatilin ilk iki günü, önceki akşam tuttuğu nöbetten bu yana, Zoya hiç te tembellik etmemişti; Zoya çocukluğundan beri tembelliğe alışık değildi. Önce aralık ayının maaşıyla, aldığı ince ipekli kumaştan kendine bir bluz dikmeye koyulmuştu. (Büyükanne daima 'kızığını yazdan, araban kıştan hazırla,' derdi. Bu atasözüne uygun olarak dükkânlar en iyi yazlık nesneleri yalnızca kışın ortaya koyuyorlardı.) Dikişini Büyükannenin eski Singer makinesinde dikerdi; makineyi savaş sırasında Smolenks'den gelirken birlikte getirmişlerdi. Büyükannesinden öğrendiği dikiş dikme usulleri aynı derecede eskiydi. Zoya bıçkı ve dikiş dersleri alan komşu ve tanıdıklardan da bir iki şey öğrenmişti; onun bıçkı dikiş kurslarına devam etmeye zamanı olmamıştı. Bluzu bu iki günde bitirememiş, birkaç temizleme fabrikasını dolaşarak eski, yazlık paltosunu temizletmenin yolunu bulmuştu. Patates ve sebze almak için pazara gitmiş, çekişe çekişe pazarlık etmiş, eve ellerinde ağzma kadar dolu iki çantayla dönmüştü. Mağazaların önünde kuyruğa giren, çoğunlukla Büyükanne olurdu; ama ağır paketleri taşıyamıyordu. Zoya hamama da gitmişti. Şöyle bir uzanıp dinlenmeye ve kitap okumaya zaman bulamamıştı.

Yine de dün akşam simf arkadaşı Rita'yla Kültür Sarayına dansetmeye gidebilmişti. Zoya'ya kalsa o, dans yerlerinden daha sağlıklı, daha temiz havalı yerleri yeğ tutardı; ama samimi toplantılar, partiler, kendi yaşmdakilerle bir araya geleceği yerler yoktu; yalnızca bu klüpler vardı. Sınıf arkadaşları arasında bir çok Rus kızları vardı ama hemen hemen hiç erkek yoktu; bu yüzden okulda yapılan akşam toplantıları Zoya'ya hiç te çekici gelmiyordu.

Rita ile gittiği Kültür Sarayı, geniş, temiz ve iyi ısıtılmış bir yapıydı. Mermer merdivenleri, sütunları, bronzdan çerçeveli kocaman kocaman aynaları vardı; yürürken olsun danseder- ken olsun insan kendini bunlarda rahatça görebiliyordu. Çok pahalı ve rahat koltuklar vardı ama bunların üzeri örtülüydü; oturmak da yasaktı. Noelden beri Kültür Sarayma gitmemişti Zoya. En iyi kostüme armağanlar verilecek bir maskeli balo düzenlenmişti. Zoya şahane bir kuyruğu olan bir maymun kıyafeti dikmişti; herşeyi dikkatle hazırlamış, saçını, makyajını ve renkleri ayarlamıştı, çok komik, güzel bir kıyafet olmuştu; bir çok yarışmacı olmasına rağmen birincüğü kazanacağına

eroindi. Oysa tam jürinin karara varacağı sırada şakacı bazı gençler makasla kuyruğunu kesmişler, elden ele dolaştırarak saklamışlardı. Zoya hüngür hüngür ağlamıştı; bu gençlerin yaptıklarına değü, herkesin gülmesine, şakayı pek hoş bulmalarına ağlamıştı. Kuyruğu olmayınca kıyafetin bir anlamı kalmıyordu; üstelik bütün heyecanını kaybetmiş olan Zoya pek gülünç olmuştu, hiç bir armağan kazanamamıştı.

Dün, kulübe öfkeyle, üzüntülü bir halde içeri girmiş, ama maymun kıyafetini hiç kimse hatırlamadığı gibi Zoya'ya da böyle bir şey hatırlatmamışlardı. Toplulukta çok çeşitli insan vardı; çeşitli enstitülerden gelen öğrenciler ve genç fabrika işçüeri. Zoya üe Rita önce birlikte dansetmeye başlamışlar ama hemencecik kavalyeler tarafından birbirlerinden ayrılmışlar, tam üç saat orkestranın müziğine uyarak dönmüş, sallanmış ve tepinmişlerdi. Dönerek, tepinerek enerji sarfetmek vücuduna çok iyi gelmişti. Dansettiği erkekler onunla pek az konuşmuşlardı, şakaları da Zoya'mn hoşuna giden şakalardı, aptalca şeyler. Sonra moda teknisyeni Kolya onu eve götürmüştü. Yolda kızılderili füimlerinden ve yüzmeden söz etmişlerdi. Ciddi bir konu böyle bir zamanda gülünç kaçardı. Yapının girişine vardıklarında en karanlık köşeye çekilmişler ve birbirlerine sarılmışlardı. En çok hücumu uğrayan da Zoya'mn göğüsleri olmuştu ; çünkü bu göğüsler hiç bir erkeğe rahat vermiyordu. Nasıl da saldırıyorlardı göğüslerine! Kolya başka şekillerde de yanaşmaya çalışmıştı. Zoya'nın bütün bunlar hoşuna gitmişti ama zamanın bir hayli geç olduğunun, sabahleyin işe gideceğinin de farkındaydı, bu yüzden Kolya'yı savuşturmuş, sonra da harap merdivenleri koşa koşa çıkmıştı.

Zoya'nın kız arkadaşlarından çoğu, özellikle tıpdakiler, hayattan mümkün olduğu kadar erken ve çok şey koparmaya çalışıyorlardı. Bu yaygın inanca karşı koymak, enstitüde birinci, ikinci hattâ üçüncü sınıfa ulaşan bilgisi teoriden uygulamaya geçmemiş bir kız olarak kalmak imkânsızdı. Zoya çeşitli erkeklere, yavaş yavaş daha fazlasına izin veriyordu. Ev bombalansa bile kendilerine gelemeyecekleri o çılgınca anlarda, ihtirasla kollara alınmasına razı olmuştu; o insanın kendini unuttuğu dakikalardan sonra kolların, bacakların gevşemesi — birbirlerinin önünde görülmemesi gereken— giysilerin yerden, koltukların üzerinden toplanması, bunları dört bir yanda görmekten hiç bir sakınca duyulmaması... Ve Zoya erkeğin önünde çabucak, dikkatle giyinirdi.

Bütün bunlar çok heyecan verici duygulardı, enstitüdeki üçüncü yılında Zoya evde kalmış kız halinden kurtuldu, oysa herşeye rağmen yaşamak bu değildi, Eksik olan; hayatın kendisine sağlam bir temel sağlayan, kararlı, bilinçli bir süreklilikti.

Zoya daha yirmi üç yaşındaydı ama çok şey görmüştü; herşeyi de hatırlıyordu; Smolenks'ten önce marşandizlerde, sonra arabalarda, sonra yine marşandiz vagonlarında yapılan uzun, kâbus gibi süren çıkışı. Bazı nedenlerden ötürü Zoya marşandiz vagonundaki komşusunu bütün canlılığıyla hatırlıyordu; adam bir tel parçasıyla durmadan herkesin kapladığı yeri ölçmüş, Zoya'nın birkaç santim fazla yer kapladığını ispatlamak için elinden geleni yapmıştı. Daha sonra bu kentte, savaş sırasında geçirdikleri, insanların yiyecek karnelerinden kara borsa fiyatlarından başka hiçbir şeyden söz etmedikleri ıstırap dolu, açlık yıllarını hatırlıyordu. Fedya amcanın masasından Zoya'nın hakkına düşen küçük ekmek parçasını gizlice çalışını unutmamıştı. Şimdi de bunların yerini hastane almıştı; yapının her yerine sakız gibi yapışan kanser kokusu, tükenip giden hayatlar, hastaların sıkıcı öyküleri ve göz yaşları.

Bütün bunlara karşılık, okşanmalar, kucaklaşmalar ve geriye kalan güzel ne varsa hayatın tuzlu denizine dökülen tatlı damlalardan başka bir şey değildi. Bunlar da insanı hiç bir zaman yeterince doyuramazdı.

Bütün bunlardan evlenmesi gerektiği mi çıkıyordu? Mutluluk evlilikte miydi? Tanıştığı, dansettiği, eğlendiği gençlerin hepsi de bir parça zevk almak, oynamak sonra da bir başkasına gitmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. Aralarında, «evlenirdim ama bir iki geceliğine kendime daima bir eş bulabildikten sonra niçin sıkıntıya gireyim? Niçin evleneyim?» diyorlardı.

Gerçekten de niçin evlensinlerdi, kadınların bu denli kolay elde edildikleri bir devirde? Tıpkı pazarda bol bol domates varken satıcının, mal elimde kalır korkusuyla domates fiyatını arttıramadığı gibi insanın çevresindekiler genel kurala boyun eğerken onun da bir kenarda, dokunulmadan kalması imkânsızdı.

Resmen evlenmenin de bir yararı olmuyordu: bunu da Zoya kendisiyle nöbetleşe çalışan Ukraynalı hastabakıcı Maria'-nm başından geçenlerden öğrenmişti. Maria memur önünde resmen evlenmeye güvenmiş oysa kocası yine de onu bir hafta

sonra terkedip gitmiş, ortadan kaybolmuştu; zavallı Maria yedi yıldan beri çocuğunu yalnız başına yetiştirmeye çalışıyor, üstelik evli bir kadın sayılıyordu.

İçkili partilerde, Zoya, kritik günler yaklaşınca mayın tarlasından geçen bir asker gibi ihtiyatlı olurdu.

Zoya'nın önünde Maria'mnkinden daha yakın olan bir örnek vardı: annesiyle babasının kavga edişlerine, barışmalarına, değişik kentlerde yaşamaya başlamalarına, tekrar bir araya gelmelerine, bütün hayatları boyunca birbirlerine eziyet edişlerine tanıklık etmişti. Zoya için annesinin hatasını tekrarlamak zehir içmekle birdi.

Yürümeyen resmen evlenmenin klâsik bir örneğiydi bu.

Zoya, vücudundaki dengenin, uyuşmanın, orantının, kişiliğinin ve hayat hakkındaki düşüncesinin ne olduğunu biliyordu. Yalnızca ruhsal uyuşmanın hayatını genişletip, büyüteceğini farkediyordu.

Bir erkeğin elleriyle vücudunu keşfetmeye çalışırkenki aralarda aptalca sözler etmesi ya da çünkü Kolya gibi filim- lerde duyduklarını tekrarlaması bu uyuşmayı derhal bozuyor, hiç hoşuna gitmiyordu.

Biletçinin bilet almadığı için genç bir adamı yüksek sesle azarladığı tramvayın arka sahanlığında sallana sallana Zoya ineceği durağa kadar oturmadan gitti. (Genç adam bilet almak için en küçük bir harekette bile bulunmuyordu.) Tramvay meydanı dönmeye başladığı sırada genç adam yere atladı ; onu bir çocuk izledi. Zoya da yürüyeceği yolu kısaltmak için tramvaydan ustaca atladı.

Hastanenin dolambaçlı yollarına girdiğinde saat sekizi bir dakika geçiyordu; koşmaya başladı. Bu şekilde koşmak bir hastabakıcı- için başışlanmıyacak bir durumdu ama bir tıp öğrencisi için sakıncası yoktu.

Kanser koğuşuna varıp paltosunu çıkarıp gömleğini giydikten sonra üst kata çıktığında saat sekizi on geçiyordu. Eğer nöbeti devralacağı kişi hastabakıcı Olimpiada Vladislavovna ise bir hayli tatsız zaman geçireceği kesindi. Maria bile on dakika geç kaldığı zamanlar suratını asar, bu on dakika üzerinde yarım gün fazladan çalışmış gibi dururdu. Neyse ki kendisinden önceki nöbetçinin genellikle nazik bir kişi olan Karakalpakyalı öğrenci Turgun olduğunu gördü; Turgun özellikle Zoya'ya karşı çok iyi davranırdı. Cezalandırmak için Zoya'nın arkasına vurmak istedi Turgun; ama Zoya izin vermedi. İkisi de gülme

--159--

ye başladılar; hattâ Zoya onu merdivenlerden aşağı itti.

Turgun öğrenci olmasına rağmen bir köy hastanesinde başhekimlik kabul etmişti (çünkü ulusal kadrodan sayılıyordu); bu yüzden şu son sıkıntısız aylarda istediği gibi davranabilecek durumdaydı.

Turgun, Zoya'ya, yapılacak işleri gösteren defteri ve başhemşire Mita'nın bıraktığı özel fişi vererek gitti. Pazar günleri doktorlar viziteye çıkmazlardı. Tedavi yönünden yapılacak pek az şey vardı. İğnelerden sonra hiç bir hastayla meşgul olmak gerekmiyordu; ama hastaların akrabalarının görevli doktorun izni olmadan koğuşlara girmelerini önlemek gibi ek bir görev vardı. Üstelik Mita bitmek tükenmek bilmeyen istatistik işini, bir türlü sonuçlandıramadığı işin bir kısmını pazar günü nöbetçi olan hastabakıcıya bırakmıştı.

Geçen 1954 yılından kalma bir yığın hastane fişleri bugün işlenecekti. Zoya dudaklarını ılık çalacakmış gibi büzerek fişleri köşelerinden parmağıyla yokladı; kaç kart olduğunu, nakışı için zaman kalıp kalmıyacağını hesaplamaya çalıştığı sırada yanında uzun bir gölge hissetti. Başını hiç şaşırmadan çevirdi; Kostoglotof'u gördü. (İnsan başını bir çok şekillerde çevirebiliyordu.) Tertemiz traş olmuş, hattâ saçlarını bile talamıştı. Yalnızca çenesindeki yara izi eski haydutu ele veriyordu.

«Günaydın, Zoyenka,» dedi Kostoglotof, tam bir centilmen gibiydi.

Zoya bir şeyden hoşlanmamış ya da kuşkusu varmış gibi, «günaydın,» diye başını salladı. Oysa belirli bir şey düşündüğü yoktu.

Kostoglotof ona koyu kahverengi gözleriyle dikkatle baktı.

«İsteğimi yerine getirip getirmediğini göremiyorum.»

«Ne isteği?» Zoya hayretle kaşlarını çatı (daima sevimli bir tarzda yapardı bunu.)

«Hatırlamıyor musun? Üstelik bu isteği yerine getireceğine de güveniyordum.»

«Patalojik Anatomi kitabımı aldın. Bunu çok iyi hatırlıyorum.»

«Derhal geri getireceğim. Çok teşekkür ederim.»

«İçindekileri hiç anladın mı?»

«Anladım sanırım. İhtiyacım olan şeyleri anladım.»

«Üzdü mü seni?» diye Zoya içtenlikle sordu. «Okudukların canım sıkıyorsa üzülürüm.»

— 160 —

«Hayır, hayır, Zoyenka!» Kostoglotof sözlerinin etkisini çoğaltmak için Zoya'nın koluna dokundu. «Aksine kitap bana cesaret verdi. Kitabı bana verdiğin için bir meleksin sen. Ama...» Kostoglotof onun boynuna bakıyordu. «Giysinin üst düğmesini açamaz mısın?»

«Neden?» Zoya şaşırmış gibi yaptı. (Bunu da pek sevimli bir tavırla yapardı.) «İsınmadım ki!»

«Aksine kıpkırmızısın.»

«Galiba öyleyim.» içtenlikle güldü Zoya. Gerçekten de gömleğinin yakasını açmak istiyordu. Koşmaktan, Turgun'la şakalaşmaktan henüz kendini toparlayamamıştı ve gömleğinin yakasını açtı.

Kurşuni renk üzerinde altın gibi bir pırıltı oldu.

Kostoglotof irileşmiş gözlerle bakıyordu; âdeta fısıldayarak konuştu:

«Çok güzel. Teşekkürler. Sonra daha fazlasını gösterir misin?»

«Demek tahmin ettiğin buydu?»

«Ne tahmin ettiğimi sana sonra söylerim, tamam mı ? Bugün beraber olacağız, değil mi?»

Zoya gözlerini bir çocuk gibi devirdi.

«Gelip bana yardım edersen. Yapılacak o kadar çok işim var ki, nefes nefeseyim.» »

«Canlı kişilere iğne batırmamı istiyorsan, beni geç.»

«Ya tıpla ilgili istatistikse?»

«İstatistikler hoşuma gider. Tabii gizli şeyler değilse.»

«O halde kahvaltıda sonra gel.» Zoya yapacağı yardıma karşılık ona gülümsedi.

Koğuşta kahvaltı verilmeye başlanmıştı.

Zoya, gece Kostoglotof'la yaptığı konuşmayla öyle ilgilenmişti ki. cuma sabahı nöbetten çıkınca gidip genç adamın dosyasına bakmıştı.

Tam adı Oleg Filimonoviç Kostoglotof'du. (Ortakdaki o sıkıntılı aile adı sondaki soyadı kadar sevimsizdi; yalnızca ök adı havayı bir parça yumuşatıyordu.) 1920'de doğmuştu; 34 yıllık hayatı boyunca hiç evlenmemişti; olağanüstü bir haldti bu. Gerçekten de Ush-Terek denen bir yerde oturuyordu. İliç akrabası yoktu. (Hastane en yakın akrabaların fişe geçirilmesini isterdi.) Kendisi topografit ama yörenin koruculuğunu yapıyordu.

Bütün bunlar Zoya'ya hiç bir şey anlatmamıştı. Aslında

--161--

eskisinden çok daha şaşkındı.

Bugünkü görev listesinde Kostoglotof'a cumadan beri her seferinde iki santimetre küp olmak üzere adaleden sinestrol iğneleri yapıldığı yazılıydı.

Bu Zoya'nın değil gece nöbetine gelecek olan hastabakıcının işiydi. Yine de Zoya'nın büzülen dudakları koku almaya çalışan bir hayvanınki gibi seyirdi.

Kostoglotof kahvaltıdan sonra Patolojik Anatomi kitabıyla geldi. Zoya'ya yardım etmeye hazırdı; ama Zoya önce koşulları dolaşp ilaçları dağıtmak zorundaydı.

Sonunda masaya oturdular. Zoya bilgiyi madde madde sıralayabilmek için kocaman bir parşömen kâğıdı aldı. Yapacakları işi anlattı (oysa bunu kendisi bile yarı yarıya unutmuştu) ve büyük, oldukça ağır cetvelle çizgileri çekmeye başladı.

Tabii Zoya böyle «yardımcıların» değerini büirdi; genç ve yaşlı bekârların (evlileri de dahil), yardımları, sonunda kıkır kıkır gülüşmeye, el şakalarına dönüşürdü. Fişlerde olmadık yanlışlar çıkardı. Oysa Zoya yanlış yapmaya razıydı; çünkü hayal gücünden en yoksun aşk oyunları bile bu işten çok daha eğlenceliydi. Zoya bugün çalışma saatlerini kısaltacak her türlü oyuna razıydı.

Bu yüzden, Kostoglotof şakacı tavrını bırakıp ona bakmaktan vazgeçince Zoya bayağı şaşırdı; genç adam yapacağı işi çabucak kavramış, hattâ Zoya'ya bir takım açıklamalarda bile bulunmaya başlamıştı. Fişlerin üzerinde dikkatle düşünüyor, ne istendiğini kararlaştırıyordu. Zoya'ya, «Neuroblastoma,» diye yazdırdı, «hypernephroma,» burun bölgesindeki tümör, omurilik kanseri.» Anlamadığı bir şey olunca derhal soruyordu.

Verilen süre içinde aynı tür kanserden kaç olay görüldüğünü hesaplamak gerekiyordu. Bu da erkekler, kadınlar olmak üzere yapılacak, ayrıca yaş gruplarına göre de ayrılacaktı. Yine tedavinin süresini ve çeşidini yazmak da gerekiyordu. Yine her kategoride beş olağan sonucu listeye geçirmek gerekiyordu: iyileşme, ilerleme, değişiklik yok, fenalaşma, ölüm. Zoya'nın yardımcısı bu beş sonucu özel bir dikkatle inceledi. Hemen hemen tam iyileşme hiç yoktu ama ölüm de pek azdı.

«Anladığıma göre hastaların burada ölmelerine izin verilmiyor.» dedi Kostoglotof, «ölmeden önce taburcu ediliyorlar.»

«Elden başka ne gelir ki, Oleg? Düşün bir kez. (Zoya onu

yaptığı iş için yüreklendirmek amacıyla Oleg diye çağırmıştı.) Kostoglotof bunu derhal farkettil. Zoya'ya şöyle bir baktı. «Hastaya artık bir yardımın dokunamayacağı, hastanın yaşayacak. ancak bir kaç haftası ya da ayı olduğunu anlarsan niçin burda tutasm? Yatak için bekleyen, belki de tamamiyle iyileşecek, hastalar var. Sonra, iıııcurabili...» Zoya sözcüğün lâtinçesini kullandı.

«İn... ne?»

«Tedavi edilemeyenler... Bunların tedavi edilebüecekler üzerindeki etkileri iyi olmuyor; konuşmaları ve bakışlarıyla, havayı bozuyorlar.»

Oleg hastabakıcının masasına ancak oturmuştu ama hem toplumsal durum, hem de dünya görüşü bakımından yükselmiş, olduğunu hissediyordu. Yardım edilemeyen «kişi», artık hastanede kalmasında bir fayda görülmeyen «kişi» incurabili, bütün bu kişiler o, Kostoglotof değildi; aksine, ona, Kostoglotof'a, ölmemesi gereken, tam anlamıyla tedavi edilebilecek biri gibi davranılıyordu. Bir halden ötekine bu sıçrayış öyle hak edilmemiş, öyle keyfi olmuştu ki şimdi ne olduğunu iyice düşünememesine rağmen ona belli belirsiz bir şey hatırlatıyordu.

«Evet, bunu iyice anlıyorum. Ama Azovkin'i taburcu ettiniz. Hem de dün; benim önümde, onu... casus inoperabilus'u taburcu ettiniz... Kendisine hiç bir şey anlatmadınız, hiç bir şey açıklamadınız. Kendimi bu oyuna katılmış biri gibi hissettim.»

Zoya'ya çenesinin yaralı olmayan yanı dönüktü. Yüzü hiç te zalim görünmüyordu.

Böyle dostça bir hava içinde çalışmalarını sürdürdüler ve öğle yemeğinden önce bütün işi bitirdiler.

Mita onlara ikinci bir iş daha bırakmıştı: laboratuar analizleri hastaların derecelerinin yazıldığı karta geçirilecek böylece sayfa ssyısı azalacak, hastanın durumu üzerine elde edilen daha rahatlıkla yazılacaktı. Oysa bu işi Zoya'ya fazla gelmişti... Bir tek pazar gününde bunca iş; bunun için Zoya, «evet, çok teşekkür ederim, Oleg Filimonoviç,» dedi.

«Haydi canım! Bana Oleg de, biraz önce yaptığın gibi.»

«Yemekten sonra dinlenmen gerek.»

«Öğle uykusuna yattığımı hatırlamıyorum.»

«Ama hastasın.»

«Çok garip ama Zoyenka, sen üst kata nöbete geldiğin andan beri tamamiyle iyileştim.» Kostoglotof olabileceği kadar sağlıklı görünüyor ve Zoya'-

ya sanki pırıl pırıl parlayan altın rengi küçük bir börek parçasıymış gibi bakıyordu.

«Pekâlâ,» diye Zoya hemencecik razı oldu. (Çünkü öyle istiyordu.) «Ama bu sefer seni salonda kabul edeceğim.» Başını toplantı odasından yana salladı.

Öğle yemeğinden sonra Zoya'nın ilâçları dağıtması gerekiyordu gene; sonra kadınlar koğuşunda yapılması gereken işleri vardı. Zoya, çevresindeki hastalıklara ve perişanlığa rağmen tepeden tırnağa, derisinin son dokusuna kadar sağlıklı olduğunun farkındaydı; hem de kuvvetle. Özellikle gergin, zinde, hastaların yataklarının üzerine doğru eğildiği zaman hissettiği ağırlıklarından ya da hızlı hızlı yürürken titremelerinden zevk alıyordu.

Görevleri bitti. Hademeye masasında oturmasını, ziyaretçilerin koğuşlara girmelerine izin vermemesini, gerekirse kendisini çağırmasını söyledi. Sonra nakışını aldı; Kostoglotof da onun peşinden doktorların toplantı odasına girdi.

Toplantı salonu; üç pencereyi aydınlık bir yerdi. Gerçi öyle cömertçe döşenmemiştir ama insan burada bir kitapseverin ve çalışkan bir başhekimin zevkini hissediyordu. İki tane kanepe vardı; ama bunlar yumuşak yastıklı kanepeler değildi; resmî yerlerde rastlanan, arkaları dimdik, sert, kısa zamanda insanın ensesine ağırı veren çeşittendi. Çerçeveleri altın yaldızlı aynalar vardı; ama öyle yükseğe asılmışlardı ki ancak bir zürafa kendini görebilirdi. Çalışma masasıyla, konferans için kullanılan masa da insanın içine sıkıntı verecek bir biçimde yerleştirilmişti. Başkanın büyük masası kalın bir camla kaplıydı; bunun sağ yanında «T» harfi şeklinde uzun konferans masası duruyordu. Neyse ki konferans masasında Semerkant stilinde gök mavisi kadifeden bir örtü vardı. Örtünün mavisi odayı aydınlatıp canlandırmıştı. Yumuşak yastıklı koltuklar da vardı; bunlar nedense masadan uzağa yerleştirilmişti; bu koltuklar da odaya tatlı bir hava veriyordu.

Onlara, daktiloyla yazılı duvar gazetesi Ankolojist'ten başka hastaneyi hatırlatacak hiç bir şey yoktu; bu gazetenin tarihi kasımın yedisiydi, yani ihtilâlin yıldönümü.

Zoya ile Oleg, odanın en aydınlık, sabır otu saksılarının durduğu, odanın en parlak bölümündeki koltuklara kuruldular. Büyük pencerenin dışında bir meşe ağacı, dallarını yukarıya doğru uzatmıştı; ikinci katı bile geçiyordu dallar.

Oleg yalnızca oturmakla yetinmedi, bütün gövdesiyle kol

tuğun verdiği rahatlığı hissetmeye çalıştı, sırtım arkalığına rahatça dayadı, ensesini ve boynunu koltuğun arkalığına sürttü.

«Ne lüks!» dedi, «on beş yıldan beri böylesine bir lüks hayat yaşamamıştım.»

(Bu koltuğu o kadar çok sevdiğine göre niçin kendisi de bir tane almıyordu?)

Zoya başını eğip gözlerinde sözcüklerine uygun düşen bir anlamla, «tahmininin ne olduğunu söyle,» dedi.

Şimdi yalnızca konuşmak amacıyla bu odaya çeküip koltuklara oturmuşlardı ya, ilk söz, sesin tonu, bakış, konuşmanın ne yöne gideceğini kararlaştıracaktı: birbirlerine kur yapacaklar, havadan sudan söz edecekler ya da ciddi konulara gireceklerdi.

Zoya yanılmamıştı. Koltuktan, başını çevirmeden, sanki Zoya'nın başının üzerindeki pencereye konuşuyormuş gibi Kostoglotof ciddiyetle başladı :

«Altın bukleli bir kızın bizim el değmemiş topraklara gelip gelmeyeceğini tahmin etmeye çalıştım.»

Şimdi Zoya'ya bakıyordu.

Zoya da ona baktı.

«Peki kız orada ne bulacak?»

Oleg içini çekti.

«Daha önce de anlatmıştım. Pek iç açıcı şeyler değil. Evlerde su tesisatı yok. Kömürle ısıtılması gereken bir ütü. Gaz lâmbaları. Yağmur yağınca her taraf çamur olur; kuru havalarda da her yer toz toprak içindedir. Orada asla güzel giysiler giyilmez.»

Sanki Zoya'ya söz vermesi için bir fırsat tanımak istemiyormuş gibi Kostoglotof kötü olan hiç bir şeyi unutmuyordu, insan güzel giyinemedikten sonra orada nasıl bir yaşantı sürdürürdü ki? Büyük kentlerde hayat rahat olabilirdi ama Zoya bir insanın hayatının kente değil kalbe bağ olduğunu biliyor- du. Bu yüzden istediği, hayalinde bu köyü canlandırmak değil, karşısındaki insanı anlamaktı.

«Anlamadığım şey, seni oraya neyin bağladığı?»

Oleg güldü.

«İçişleri Bakanlığı. O kadar!»

Hâlâ başını geriye atmış, koltuğun keyfini çıkararak oturuyordu.

Zoya kaşlarını çattı.

«O kadarını tahmin ediyorum. Ama sen Çeçen değilsin değil mi? Ne Kalmuk, ne de yeni yerleşme bölgelerine yollanan uluslardansın, değil mi?»

«Saf kan Rus'um. Siyah saçlı Rus olmaz mı?»

Zoya omuzlarını silkti. «O halde neden sen...»

Oleg yine içini çekti.

«Siz, bugünkü gençler ne kadar bilgisizsiniz! Biz ceza kanunlarından habersiz büyüdük... Bu kanunlarda geniş anlamda yorumlanabilecek parçalar, bölümler olduğunu bilmiyorduk. Ama sen burada, bu eyalette, bütün bunların içinde yaşadın. Yeni yerlere yerleştirilen sürgünlerle, yönetmenlerin sürdükleri kişiler arasındaki farkı biliyorsun. İnanılmaz bir şey bu!»

«Arada ne fark var?»

«Ben yönetmenlikçe sürüldüm. Milliyetimden ötürü değil, bir kişi olarak, Oleg Filimonoviç Kostoglotof olduğum için sürüldüm, anladın mı?» Güldü. «Dürüst kentliler arasında yeri olmayan saygıdeğer, tek bir kişi.»

Kostoglotof'un kara gözlerinde şimşekler çakıyordu.

Zoya korkmamıştı. Korkmuştu ama çaresiz değildi.

«Ne kadar... Ne kadar zaman için sürüldün?» diye sordu alçak sesle.

«Ebediyen!» Sesi gök gürlemesi gibi çıkmıştı. Zoya'nın kulaklarında çınladı.

«Ölünceye kadar mı?» diye fısıldadı.

«Hayır, ebediyen, aynen böyle,» diye Kostoglotof tekrarladı inatla, «kâğıtlarımda öyle yazıyor, 'ebediyen'. Ölünceye kadar olsa hiç olmazsa tabutum daha sonra başka bir yere götürülebilir; ama ebediyen olursa belki de tabut bile oradan bir yere kıpırdıyamaz. Güneş soğur, ışık kaybolur yine de orayı terkedemezsin. Ebediyet çok uzundur.»

Şimdi Zoya'nın kalbi çarpmaya başlamıştı? Demek böyleydi durum; yüzündeki yara izi, bazan yüzünde beliren zalim anlam. Oleg Fülmonoviç Kostoglotof bir katil olabilirdi; hiç yoktan Zoya'yı hemen oracıkta boğup öldürebilirdi. Bir de Zoya kalkıp bu odaya gelmiş, onunla yapayalnız kalmıştı.

Gerekirse daha kolay kaçabilmek için koltuğunu çevirmek isteğine güçlkle karşı koydu. Henüz işlemeye başlamamış olduğu nakışını bir kenara bırakmakla yetindi. Kostoglotof'un yüzüne cesaretle bakabilmek için kendini zorladı. Genç adam ne sinirli, ne de neşeliydi. Koltuğunda yayılmış rahat rahat oturuyordu.

--166--

«Anlatması sana zor geliyorsa vaz geç; ama korkunç mahkumiyeti... Niçin verdiler?»

Suçunu itiraf etmekten zerrece utanç duymayan Kosto- glotof kaygısız bir gülümseyişle cevap verdi :

«Mahkûmiyet diye bir şey yok, Zoyenka. Hiç yok. Ebedi sürgün cezasını yedek olarak aldım.»

«Yedek mi?»

«Öyle diyorlar. Mal göndermek gibi bir şey. Depolardan mağazalara ayrılan mallar gibi; şu kadar ya da bu kadar çuval, şu kadar ya da bu kadar fıçı gibi...»

Zoya başını elleri arasına aldı.

«Herkes... öyle mi oldu?»

«Hayır, ben olsam öyle demezdim, herkes olamaz. Yalnızca on yıl yemişsen, seni sürmezler, ama on ya da on bir ye- mişsen o zaman sürerler.»

«On bir nedir?»

«On bir mi?» Kostoglotof düşündü. «Çok serbest konuşuyorum, Zoyenka. Bütün bunları başka birine tekrarlıyayım deme, başın derde girebilir. Aslında aleyhime istenen ceza on yıldır; o zaman yedi yıl yerdim. Kim olursa olsun sekiz yıldan aşağı hüküm giyerse, bil ki hiç bir şey yapmamıştır, suçu yarıdan çok uydurmadır. Ama benim on birim de vardı; bu grup davası demektir. Birkaç kişi olduğumuzdan ötürü ebedi sürgüne mahkûm olduk; böylece doğup büyüdüğümüz kentte bir daha asla toplanamayacaktık. Şimdi anladın mı?»

Hayır, Zoya hiç bir şey anlamamıştı.

«Demek...» Zoya en hafif sözcüğü araştırdı. «Evet, yani gangster miydiniz?»

Kostoglotof'un kahkahaları odada çınladı. Ama gülmeye nasıl birdenbire başladıysa o kadar çabuk yüzünü astı.

«Bu zenginliktir! Tıpkı benim savcı gibi sen de «topluluk» sözcüğüyle yetinmedin. O da bizden gangster çetesi diye söz etmekten hoşlanıyordu. Evet, bir çeteydik. Kız ve erkek öğrencilerden bir çete; hepimiz de birinci sınıf öğrencisiydik.» Kostoglotof'un yüzü bulutlanmıştı. «Burada sigara içmek suç, biliyorum, ama içersem kızar mısın? Sık sık toplanırdık, kızlarla flört eder, dansederdik; ama erkekler siyasetten de söz ederlerdi. Ve Ondan konuşurlardı. Ne demek istediğimi anlarsın, çevremizde gördüklerimiz hoşumuza gitmiyordu. İkimizden iki kişi cephede savaşmıştı ve savaştan sonra daha başka şeyler ummuşlardı. Mayıs ayında, hemen sınavlardan önce, hepi-

iniz tutuklandık; kızlar da dahil.»

Zoya kuşkuluydu. Nakışmı yeniden eline aldı. Kostoglotof tehlikeli şeyler söylüyordu; bir insanın yalnızca anlatması değil, dinlemesi de tehlikeli olan şeyler. Elleriyle kulaklarını kapaması gerekti. Oysa derinden derine ferahlamıştı; çünkü Kostoglotof ile arkadaşları insanları karanlık köşelere çekip öldürmemişlerdi.

Zoya yutkundu.

«Ama anlamıyorum. Gerçekten ne suç işledin sen?»

«'Ne suçu?' demekle ne kastediyorsun?» Kostoglotof sigarasından uzun bir nefes aldı, dumanını bıraktı. Genç adam ne kadar iri yarıysa, sigara da o kadar küçük görünüyordu. «Söyledim sana, okula gidiyorduk. Arada sırada haftalıklarımızdan para arttırabilirsek içki içerdik. Partilere giderdik. Ve onlar bizimle birlikte kızları da tutukladılar, her birine beşer yıl verdiler.» Genç adamın bakışları Zoya'mn üzerine takılmış gibiydi. «Bunu, tam ikinci sömestre sınavlarından önce yakalanıp torbaya atılmam hayal edebiliyor musun?»

Zoya nakışmı bıraktı.

Kostoglotof üzerine duymayı beklediği korkunç şeyler, sonunda hiç te çocukça denilecek kadar basit çıkmamıştı.

«Ama siz erkekler, ne yapmak istiyordunuz?»

«Ne yapmak mı?» Oleg anlıyamamıştı.

«Şey, demek istiyorum ki; tatmin olmamak, savaştan sonra bir şeyin daha başka olmasını beklemek, bütün bunlar.»

«A, evet, evet, tabii.» Oleg güldü. Ama bu gelişigüzel bir gülüş değildi. Ne demek istediğini anlamamıştı. Yine bizim savcı gibi konuştun, Zoyenka. O da aynı şeyi söylemişti.» İçini çekti. «Ne koltuk! Bir yatak bue bu kadar rahat değildir.»

Oleg yine koltuğun içine gömüldü; sigarasını tütürüyor,, büyük pencereden dışarı bakıyordu.

Hava kasvetli olmasına, akşamın yaklaşmasına rağmen gökyüzü kararmıyordu daha. Daha bile aydınlanmıştı. Batıda bulut yığınları yayılıp inceliyordu.

Ancak şimdi Zoya kendini nakışma verebilmişti; konuşmadılar bir süre. Bu kez Kostoglotof onun nakışmı övmedi.

«Peki, şey ne oldu... Sevdğin kız?» diye Zoya bakışlarım nakışmdan ayırmadan sordu.

«E-e-eyet,» dedi Oleg kekeliyerek. Belki de düşünceleri başka taraftaydı.

«Şimdi nerede o?»

«Şimdi mi? Yenisey'de.»

Zoya ona şöyle bir baktı.

«Demek onun yanma gidemedin?»

«Gitmek istemedim,» dedi Oleg ilgisizce.

Zoya onu inceliyordu, Oleg de pencereyi. Öyleyse niçin o kızla sözünü ettiği köyde evlenmemişti?

«Herhalde onun yanma gitmek kolay olmaz, demek istedin,» dedi Zoya düşünceli düşünceli.

«Sürgün mahkûmları için imkânsızdır,» diye karşılık verdi Oleg dalgın dalgın, «ama mesele bu değil. Oraya gitmenin bir nedeni yok.»

«Sende onun bir resmi var mı?»

«Resmi mi?» Oleg şaşırmıştı. «Mahkûmlara yanlarında resim bulundurmaları yasaktır. Resimler yırtılıp atılır.»

«Nasıldı?»

Oleg gülümsedi; kafasında canlandırdığı hayale gülümser gibiydi.

«Saçları omuzlarına dökülürdü ve uçları... birdenbire kıvrılırdı. Gözleri tıpkı seninkiler gibi hep gülerdi bana, ama bir parça kederli bir hava da vardı bu gözlerde. İnsanın içine doğması, diye bir şey var mıdır acaba?»

«Kampta beraber miydiniz?»

«Ha-yır.»

«Ne zaman ayrıldınız?»

«Tutuklanmamdan beş dakika önce. Aylardan mayıstı... Onların bahçesinde uzun bir süre oturmuştuk. Vedalaştığımız- da saat sabahın biriydi. Bir blok ancak yürüyebildim, yakaladılar beni. Araba hemen orada, köşede duruyordu.»

«Ya o?»

«Ertesi akşam tutuklandı.»

«Bir daha da görüşmediniz mi?»

«Bir kere daha gördük birbirimizi. Yüzleştirme için bir araya getirilmiştik. Saçlarım kökünden kesilmişti. Birbirimiz aleyhinde tanıklık etmemizi istediler, ama etmedik.»

Sigarasının izmaritini nereye koymasını gerektiğini düşünerek parmakları arasında çeviriyordu Oleg.

«Şurada.» Zoya büyük yazı masasının üzerindeki pırıl pırıl parlayan kül tablasını işaret etti.

Batıdaki küçük bulut kümesi hâlâ yayılmaya devam ediyor, yumuşak sarı ışıklar yollayan güneşi sarıyordu. Oleg'in inatçı yüz çizgüeri bile bu ışık altında bir parça yumuşamıştı.

«Ama şimdi, niçin...?» Zoya'mn bütün benliği şefkatle dolmuştu.

«Zoya!» dedi Oleg. Sonra düşünmek için sustu. «Hiç hayal edebiliyor musun, güzel bir kızın kampta başma neler gelebileceğini düşünebiliyor musun? Daha yolda, kampa giderken serseriler kapalı vagona ırzma geçmedilerse... daha sonra kampta bu işi mutlaka yaparlar... Sonra kamptaki ilk gece, kamp asalakları, kamptaki bazı işleri ve ekmek dağıtımını yapanlar hamama giderken önlerinden çırlıçıplak geçirirler. Sonra da kızın kimin olacağını kararlaştırırlar. Ertesi sabah ta kıza teklifte bulunurlar; kız şu, şu kişilerle yaşamaya razı olursa temiz, sıcak bir yerde iş bulacaktır; reddederse zavallı için hayatı öyle güçleştirirler ki kız dizleri üzerinde sürüne sürüne gelip kendüiğinden yalvarır.» Oleg gözlerini kapadı. «Ölmedi. Yaşayanlar arasında. Mahkûmiyetini de bitirdi. Ama her- şey sona erdi. Kendisi de bunu anhyor.»

İkisi de susmuşlardı. Güneş olanca duruluğuyla parlıyordu; bütün dünya ışıklanmış, neşelenmişti. Meydandaki ağaçlar olduğu gibi ortaya çıkmıştı; ve burada, odada masa örtüsü pırıl pırıl bir mavilikte, Zoya'mn saçları pırıl pırıl sarıydı.

«Öğrenci grupumuzdaki kızlardan biri intihar etti. Bir diğeri hâlâ sağ, yaşıyor. Üç erkek arkadaş öldü. İki tane daha vardı, onlara ne olduğunu bilmiyorum.»

Koltuğundan hafifçe eğilerek Oleg ezberinden söyledi :

Kasırğa dindi. Pek azımız sağ kaldı.

Dostluk yoklamasına cevap veren az. Yalnızca geriye kalan yaşlılar.

Oleg yarı dönmüş yere bakıyordu. Saçlarının kapkara yığınının kıvrılıp bükülmediği bir yön yok gibiydi. Bu dolaşık saçlar ıslatılmak, günde iki kere taranmalıydı, ıslatılmak, gene taranmalıydı.

Oleg artık anlatmıyordu ama Zoya istediğini öğrenmişti. Oleg ona en önemli şeyleri anlatmıştı; ayağını köstekleyen şey sürgündü, cinayet değil, evlenmemişti hiç ama bu da onun hatası değildi; yıllar önceki aşkından şefkatle söz etmişti; bu da onun duygulu bir erkek olduğunu gösteriyordu.

Kostoglotof susuyordu, Zoya da. Bakışları bir Kakışının,, bir genç adamın üzerinde dolaşıyordu. Onda yakışıklı denebilecek bir şey yoktu ama Zoya onda çirkin bir yan da göremi- yordu.

Büyükannenin, «ihtiyacın olan şey yakışıklı erkek değil,

iyi erkektir,» dediği gibiydi. Azim ve güç, herşeye dayanmasını bilmişti: Zoya'mn onda belirli bir şekilde hissettiği şey buydu; hayranlarının hiçbirinde karşılaşmadığı, denemesi yapılmış bir güce sahipti.

Nakışını işlerken genç adamın, üzerine dikilmiş araştırmacı bakışlarını sezdi.

Başını kaldırmadan baktı.

Oleg anlamlı bir şekilde, bakışlarını Zoya'dan ayırmadan:

Kimi arıyacağım, kiminle paylaşacağım
hayatımın kederli kalbini?

«Ama şimdi onu paylaştın,» diye fısıldadı, Zoya dudaklarıyla gözleriyle gülümseyerek.

Zoya'mn dudakları pembe pembe değildi; dudaklarının renginin kendi rengi olduğu, boya olmadığı belliydi. Kırmızıyla portakal rengi arasındaydı. Yakıcı mıydı, belki de? Alev alev yanan ateş rengi.

Yumuşak, sarı akşam güneşi Oleg'in hasta, çökük yüzünün solgunluğunu canlandırmıştı. Bu sıcacık ışıkta; ölmeyecek, yaşıyacak gibi duruyordu.

Oleg, hüzünlü bir parçayı bitirmiş, bir neşelisine başlamak üzere olan gitarcı gibi başını salladı.

«Zoyenka! Tatilimi iyi geçirmeme yardım et. Bu beyaz gömleklerden bıktım usandım. Bana hastabakıcıyı değil de güzel kentli kızı göster! Ush-Terek'de böyle bir kız asla görmiyeceğim.»

Zoya ona, «Sana güzel bir kentli kızı nerden bulayım?» diye takıldı.

«Şu beyaz gömleğini bir dakikalığına çıkar da ortada gezin.»

Oleg koltuğunu geri çekerek ona nerede yürümesi gerektiğini gösterdi.

«Ama görev başındayım,» diye Zoya karşı koydu, «böyle bir şey yapmaya hakkım yok.»

Belki de üzüntülü şeylerden çok konuştukları için ya da batan güneş, ışıklarını odaya neşeyle saçtığından Zoya, Oleg'in istediğini yapabileceğini ve çok iyi olacağını hissetti birdenbire.

Nakışını bir kenara attı, koltuğundan bir çocuk gibi fırladı, hafifçe öne doğru eğilerek acele acele, sanki yürümeye değil de koşmaya hazırlanıyormuş gibi düğmelerini açmaya başladı.

«Çek!» Kendisinin değilmiş gibi Oleg'e bir kolunu uzattı.

Oleg çekti. Gömleğin kolu çıktı. «Öteki!» Zoya parmaklarının ucunda ona arkasını döndü. Oleg de ikinci kolu çekti. Beyaz gömlek şimdi genç adamın dizlerinde duruyordu; Zoya odanın içinde dolaştı. Dimdik, hafifçe salınarak, kollarını bir sallayıp bir kaldırarak tıpkı bir manken gibi yürüyordu.

Zoya bir iki adım attı, döndü, hayretle olduğu yerde dur- (ü ; kolları iki yana açıldı. Oleg beyaz gömleğini yakalayıp göğsüne bastırarak, ona bütün kalbiyle sarılmıştı, ona yakıcı bakışlarla bakıyordu.

«Bra-vo!» diye bağırdı, «fevkalâde!»

Şimdi güneşin ışıklarıyla tutuşan masa örtüsünün tükenmek bilmeyen Özbek mavisindeki bir şey Oleg'de dünkü ezgiyi yeniden canlandırmıştı, birdenbire farkına vardığı, anladığı ezgiyi. Sağlıklı, karışık ve bedensel arzularına yeniden kavuşuyordu. Bu yumuşak mobilyanın, bu rahat odanın zevkini, yıllarca süren sıkıntılardan sonra duymaya başlamıştı. Zoya'ya tapınmanın verdiği zevk, uzaktan değü, sahip olma duygusunu hissederek tapınmanın verdiği zevk. Bunları o, daha iki hafta önce ölmek üzere olan o, duyuyordu.

Zoya parlak dudaklarını heyecanla kıpırdattı, sonra dudaklarının muzipçe, sanki bildiği başka bir şey daha varmış gibi bir tavırla aksi yöne doğru yürüdü; pencereye gitti. Oraya gelince döndü, eskisi gibi durdu.

Oleg yerinden kalkmadı, yalnızca dikleşti, karmakarışık: siyah saçlı başını ondan yana çevirdi.

Zoya'da nitelendirilmekten çok hissedilen bir gücün işaretleri vardı... bir piyanoyu yerinden oynatmak için gereklilik duyulan bir güç değildi bu, karşı koyacak cinsten bir gücü ve Oleg bu güce karşı koyabilme yeteneğine sahip olmanın, belki de bu meydan okumayı kabullenmenin, gücünü onunla ölçmenin verdiği düşünceyle neşelendi.

Hayatın bütün arzuları iyileşmekte olan bedenine dönüyordu, hepsi.

«Zo-ya,» diye Oleg şarkı söyler gibi konuştu, «Zo-ya! Adının anlamı nedir, biliyor musun?» .

«Zoya hayattır,» diye genç hastabakıcı kıkırdarak karşılık verdi. Zoya adının anlamını anlatmayı severdi. Ellerini pencerenin pervazına koyup duvara dayanarak durdu, bütün bedeni ağırlığını bir tek ayağına verdiği için hafifçe eğilmişti.

«Zoe mu demek istiyorsun? Zoolojik atalarımıza karşı bir yakınlık duyuyor musun?»

Zoya güldü.

«Onlara hepimiz bir parça da olsa yakınız. Yiyecek bulur, çocuklarımızı besleriz. Bunda kötü bir şey var mı?»

Belki de Zoya'nın bu kadarla yetinmesi gerekiyordu. Oysa cumartesi geceleri, dans edilen yerlerde bile istedikleri kızı kollarına alıp sıkıştırmak gibi bir güçlkle karşılaşmayan kentteki gençlerde asla görmediği bu yakıp kavuran, tükenmeyen hayranlık karşısında kendinden geçmişti. Kollarını üeriye uzattı, parmaklarını iki eliyle kavırarak bütün bedenini son kızıl- derili filminin sevilen şarkısına uydurarak kıvırmaya başladı:

«A-va-ra-ya-ya-ya! A-va-ra-ya-ya!»

Oysa Oleg birdenbire hüzünlendi, yalvardı:

«Hayır! Bu şarkıyı söyleme, Zoya!»

Zoya derhal ciddileşti. Sanki bir saniye önce şarkı söyleyen, danseden o değüdi.

«Bu şarkı Vagabond filminden,» dedi, «sen gördün mü?»

«Evet.»

«Çok güzel bir filim. İki kere gördüm ben. (Zoya bu filmi dört kez görmüştü ama söylemekten utanmıştı.) «Hoşuna gitmedi mi? Serserinin hayatı tıpkı seninkine benziyordu.»

«Benimkine benzemiyordu,» dedi Oleg ters ters. Önceki neşeli havasma bürünmedi. Şimdi güneşin ışıkları onu ısıtmıyordu, insan onun hâlâ hasta bir insan olduğunu görebiliyordu.

«Ama o da hapisaneden döndü, bütün hayatının perişan olduğunu gördü.»

«Hepsi yalan. Örnek bir serseri katildi. Bir urka idi.»

Zoya beyaz hastane gömleğine uzandı.

Oleg ayağa kalktı, gömleği düzletip ona verdi.

«Sen onları sevmez misin?» Zoya gömleği teşekkür ederek aldı, giydi, düğmelerini ilikledi.

«Nefret ederim onlardan!» Kostoglotof, Zoya'nın başının üzerinden ileriye bakıyor, çenesi sinirli sinirli titriyordu. «Yağmacı hayvanlar, yalnızca başkalarının zararına yaşayan asalaklardır. Otuz yıldan beri azılı suçluların nasıl ıslah edileceğinden, topluma nasıl katılacaklarından söz edip duruyor, bunun tartışmasını yapıyoruz. Oysa onların ilkeleri Hitler'in- kinin aynı. Şöyle anlatabüirim durumu: eğer dövülmüyorsan, sessiz sâkin otur, sıranı bekle; eğer seni değil de komşularını soyup soğana çeviriyorlarsa, yine sıranı gelinceye kadar otur bekle. Düşmüş bir kişinin daha da düşmesi için ellerinden geleni yaparlar, üzerine basıp geçerler. Yine de romantik pelerinlere

bürünürler; biz de onlara efsanelerini yaratmalarına yardımcı olur, hatta şarkılarım beyaz perdeye bile aktarırız.»

«Ne efsanesi?» Zoya onun yüzüne baktı, genç adarm incit- l iğini hissediyordu.

«Bunu anlatması yüz yıl sürer. Ama istersen sana bir tanesini anlatayım.» Pencerenin önünde yanyana duruyorlardı. Sözcüklerine hiç te uymayan bir davranışla Oleg, Zoya'yı dirseklerinden sımsıkı tuttu, Zoya üe sanki o bir çocukmuş gibi konuşuyordu. «Soylu kanun kaçakları olduklarını iddia ederler. Yoksulları soymadıklarını, mahkûmun elindeki son kutsal eşyasını almadıklarını söyliyerek övünürler. 1947 yılında, Kras- noyarsk transit hapishanesindeki hücremizde hiç kimsede zerre kadar bir şey yoktu; yani kimseden bir şey alınamaz, çalı- namazdı. Hücredekilerin hemen hemen yarısı çingeneydi. Açtılar; bütün şekeri, bütün ekmeği kendüerine ayırıyorlardı. Hücrede her cinsten tutuklu vardı; yarısı çingene, yansı da .lapundu. Rus olarak yalnızca iki kişiydik; ben ve ünlü Kutup ililotu. Kuzey Kutup Okyanusunda bir ada hâlâ onun adını taşıyordu ama o hapisteydi. Zerre kadar vicdan âzâbı duymadan »rka'lar yiyeceğimizi son lokmasına kadar aldılar, tam üç gün. Ama Japonlar bir karara vardılar, gece sessizce kalkıp ranzalardan tahta kopardılar urka'larm üzerine «Banzai» diye çığlık atarak çullandılar. Onları bir dövdüler ki! Seyretmesi bile zevk oldu!»

«Peki senle püot ne yaptınız?»

«Bizi niçin dövsünlerdi? Ekmeklerini biz almamıştık ki? O gece tarafsız kaldık. Ama Japonların zaferine sevindik. Sabahleyin düzen sağlandı; ekmek ve şeker hakkımızı tümüyle aldık. Bu kez hapishane yönetimi şunu yaptı: bütün Japonları bizim hücreden aldı, dövülenlerin yanma yeni ırka'lar verdi. Şimdi Japonlardan daha çok urka vardı hücrede, üstelik de bıçaklı, Urka'lar istedikleri herşeye sahip olurlar. Ve bir gün Japonları insafsızca dövdüler, öldürdüler. İşte bu kavgaya pilotla beraber ben de karıştım. Artık tahammülüm kalmamıştı; Japonların safında dövüştük.»

«Ruslara karşı mı?»

Oleg kolunu Zoya'nın dirseğinden çekti. Sertleşti;

«Benim için urka'lar Rus değildir.»

Elini kaldırdı, siliyormuş gibi çenesindeki yara izinin üzerinde gezdirdi; yara izi çenesinden boynuna kadar uzuyordu.

«İşte o kavgada aldım bu yarayı.»

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Pavel Nikolayeviç'in tümörü cumartesiyle pazar günü arasında geçen zamanda ne küçüldü, ne de yumuşadı. Daha yataktan kalkmadan farketmişti bunu; çünkü şafak vakti, yaşlı Özbek'in kulağının dibinde çmlıyan iğrenç öksürükleriyle uyanmıştı; yaşlı adam hâlâ öksürüyordu.

Pencere dünkü gibi yine kapalı bir hava gösteriyordu, bu da koğuşta kasveti çoğaltıyordu. Kazak çobanı bu sabah her zamankinden daha erken kalkmış, kalktığından beri yatağının üstünde bağdaş kurmuş, duygusuzca, tıpkı bir ağaç kütüğü gibi oturuyordu. Bugün doktorlar beklenmiyordu. Işın tedavisi için ya da sargıların değişmesi için hiç kimse çağrılmayacaktı. Belki de Kazak; akşama kadar o şekilde oturacaktı. Sıkıcı Yefrem yine kasvetli Tolstoy'una dalmıştı. Arada sırada kalkıp karyolayı sallıyarak geçitte dolaşıyordu; ama Pavel Nikolayeviç'le olsun, başka biriyle olsun kavga etmekten vazgeçmişti.

Serseri Ogloyed dışarı çıkmıştı. Akşama kadar da dönmedi. Sevimli, bilgili bir genç olan Jeolog hiç kimseyi rahatsız etmeden jeoloji kitabını okudu. Koğuştaki diğer hastalar sessizce duruyorlardı.

Pavel Nikolayeviç'i neşelendiren şey bugün karısının ziyaretine gelecek olmasıydı. Karısının kendisine yardımı dokunamazdı ama ona içini dökmek ne büyük bir teselliydi: kendini ne kadar kötü hissettiğim, iğnelerden hiç yarar görmediğini, koğuştakilerin ne kadar iğrenç kişiler olduklarını anlatacaktı. Karısı ona hak verecekti, bu da yeterdi. Sonra ondan bir kitap, iyimser, neşeli bir kitap isteyecekti. Ve delikanlıdan reçeteyi yazmak için kalem istemek zorunda kaldığı dün gibi gülünçlüğe düşmemek için bir dolmakalem de isteyecekti. A, evet, ona söyleyeceği asıl önemli şey o mantardan, huş ağacı mantarından söz etmek ve onu bulmasını istemektir.

Ne de olsa henüz herşey bitmiş sayılmazdı. Hastane ilâçlarının yararı dokunmazsa başka çareler vardı. Asıl mesele. Gor- ki'nin dediği gibi kendisini insan olarak hissetmesi, iyimser olmasıydı.

Pavel yavaş yavaş koğuşa alışıyordu. Kahvaltıdan sonra Maliye Bakanı Zveref'in dünkü gazetedeki bütçe raporunu oku-

<lu. Sonra pazar gazetesi geldi. Demka gidip almıştı, ama I 'avel Nikolayeviç gazeteyi istedi, Mendes - France hükümetinin düşüşüyle ilgili makaleyi zevkle okudu. (Çevirdiği dolaplara, l'aris anlaşmalarına karşılık Mendes - France düşüşü haketmiş- ü.) Erenburg'un yazısını daha sonra okumaya karar verdi; Krenburg'un savaş yıllarında halka nasıl yararlı olduğunu görmüş, bunu takdir etmişti; ama gazetelerde onun acayipliklerinden de söz ediliyordu. Daha sonra canlı hayvan ürünlerinin arttırılması için yapılacak büyük ocak ayı toplantıları için verilmiş kararlara daldı.

İşte hademe, karısının geldiğini bildirinceye kadar Pavel Nikolayeviç zamanını böyle geçirdi. Yatalak hastaların ziyaretçilerini koşullara alıyorlardı ama Pavel Nikolayeviç böyle bir istekte bulunacak, yataktan kalkamadığını ispatlamaya girişecek durumda değildi, sonra aşağıya inmek bu hasta ve sıkıcı kişilerden uzaklaşmak daha iyi olacaktı. Boynunu kalın bir eşarpla sararak aşağı indi.

Hiç bir erkek karısını, evliliklerinin gümüş yıldönümünden bir yıl önce Pavel Nikolayeviç'in Kapa'yı sevdiği gibi sevemez. Bütün yaşantısı boyunca hiç kimse ona karısı kadar yakın olmamıştı. Pavel Nikolayeviç'in başarılarıyla sevindirmek istediği, daha iyi dertleşeceği başka hiç kimse yoktu. Kapa gerçek bir arkadaş, çok çalışkan ve zeki bir kadındı. (Pavel Nikolayeviç arkadaşlarına hep, 'karımın zekâsı bütün bir köy Sovyetine yeter,' diyerek övünürdü.) Ona sadakatsizlik etmeği aklından geçirmemişti, Kapa da sadık bir eş olmuştu ona. Toplum merdivenini yavaş yavaş tırmanan bir kocanın geçmişinden utanç duyması pek gerçeğe uymaz. Evlendiklerinden beri, karı - koca bir hayli yükseğe tırmanmışlardı. Kapitolina Matveyevna, Pavel Nikolayeviç'in çalıştığı aynı makarna fabrikasının hamur yağurma bölümünde işçi kız olarak çalışmıştı. Evlenmezden önce Pavel Nikolayeviç fabrikanın sendika temsilciliğinde bulunmuştu. Genç Komünistler Birliğince, hükümetin sendika sistemini desteklemesi için seçilen gençlerden biri olmuştu. Sonra bir yıl süreyle bir fırıncılık okulunun müdürlüğünü yapmıştı. Bütün bu zaman içinde karı - kocanın ilgileri azalmamış, emekçi duyguları asla değişmemişti. Emekçilerle bir masada oturup içerlerken, Rusanof bir iki kadehten sonra onlara fabrikada çalıştığı günlerden söz etmekten, bir inşaat işçisi üzerine yazılmış Kirpichiki (Kiremitler) adlı eski emekçi şarkısını söylemekten hep zevk duyardı.

Bekleme odasının daha sıcak bir köşesinde oturan Kapa olanca iriliği, tilki kürkü, valiz büyüklüğündeki çantası ve yiyeceklerle dolu çantasıyla üç kişilik yeri kaplamıştı. Ilık, yumuşak dudaklarıyla kocasını öpmek için ayağa kalktı, sonra onu üşütmemek için paltosunun kıvrımı üzerine oturttu. Dudakları tit-riyerek, 'bir mektup geldi,' dedi. Ve Pavel Nikolayeviç onun dudaklarının bu bûdik titremesinden mektubun hiç te iyi haberler taşımadığı anlamım çıkardı. Her bakımdan mantıklı, soğukkanlı olmasına rağmen Kapa bu kadınca tutumundan bir türlü kurtulamamıştı; iyi ya da kötü bir haber varsa bunu daima kocası daha kapının eşigindeyken söylerdi.

«Pekâlâ, öldür beni, hadi bakalım!» Pavel Nikolayeviç çok kırılmıştı. «Mektup daha önemliyse hadi başla da kötü haberleri ver!»

Oysa Kapa kocasını mektuptan haberdar etmişti ya kendini toparlıyabilir, insanca konuşabilirdi ar tût.

«A yo, önemli birşey değü,» diye pişmanlıkla atıldı, «nasılsın sen? Kendini nasıl hissediyorsun, Pasik? İğne yapıldığım büyüyor. Çünkü cuma günü, sonra dün sabah başhemşireye telefon ettim. Kötü bir durumda olduğumu büseydim derhal koşardım, ama bana iyi olduğunu söyledüer.»

«İğneden bir şikâyetim yok,» diye Pavel Nikolayeviç övündü. «Ama hastane, Kapa! Ne yer!» Şimdi Yefrem ve Ogloyed'-le başlayarak bu kişileri durmamacasma anlatıyordu; ilk şikâyeti üzerinde fazla durmadı, kaygıyla, «Kendime özgü bir tuvaletim olsaydı!» dedi, «korkunç bir şey. Hele el yıkayacak yer! Kapisız, açık tuvaletler, gizlilik diye bir şey yok!»

(Halk hamamlarını ya da tuvaletlerini kullanmak bir memurun otoritesini kaçınılmaz bir şekilde yıkardı. Bürosunda Ru- sanof bir kat aşağı iner, diğerlerine ait olan tuvalete gitmezdi.)

Buradaki durumunun güçlüğü ve içini dökmesi gerektiğini anlıyan Kapa onun yakınmalarını kesmedi, aksine ne var, ne yok hepsini anlatmasına yardımcı oldu; Rusanof yavaş yavaş tek tek olaylar üzerinde durmaya başladı. Sonunda da kaygılarının hepsinden daha umutsuz olanına geçti: «Bu doktorlara ne demeye para veriliyor?» Kapa ona iğne yapıldığı sırada ve sonra neler hissettiğini, tümörün ne kadar ağrıdığını sordu, eşarby açarak tümöre kendisi de baktı: hattâ tümörün bir parça küçülmüş gibi göründüğünü büe söyledi.

Tümör küçülmemişti, Pavel Nikolayeviç biliyordu, ama

böyle bir söz işitmek hoşuna gitmişti., sonra kim bilebilirdi ki, belki de gerçekten küçülmüştü.

«Büyümemiş, değil mi?»

«Hayır, hayır hiç değü,» Kapa emindi.

«Durmadan büyümese!» Rusanof soru gibi bunu da titrek bir sesle söylemişti.

«Büyümesi bir dursa! Böyle bir hafta daha büyümeye devam ederse, o zaman ben...»

Sözüne devam edemedi. O karanlık labirente bakamazdı. Hayır. Ne talihsiz adamdı; bütün bunlar ne kadar tehlikeliydi!

«Yarın yine iğne yapılacak. Sonra çarşamba günü. Ama iğnelerin yararı dokunmazsa ne yapacağız?»

«O zaman Moskova'ya gideriz,» dedi Kapa azimle, «bunun üzerinde anlaşmaya varakm: yapılacak iki iğnenin de yararı görölmezse uçakla Moskova'ya gideriz. Bana cuma günü telefon ettin ama sonra fikir değıştirdin. Ben yine de Şendyapın'e telefon ettim, Alimof'u görmeye gittim; Moskova'ya Alimof'un kendisi telefon etti, anlaşıldığına göre son zamanlara kadar senin hastalığın yalnızca Moskova'da tedavi ediliyormuş, şimdi hastaları buraya yollamaya başlamışlar. Buradaki doktorların ilerlemelerini istiyorlarmış. Kısacası, doktorlar iğrenç insanlar! Tedavi ettikleri bir insan olduğuna göre onların üzerinde bilgilerini genişletmeye çalışmalarma ne hakları var? Ne dersen de, ben doktorlardan nefret ediyorum!»

«Evet, evet,» diye Pavel Nikolayeviç aynı kanıda olduğunu acı acı belirtti, «onlara ne düşündüğümü söyledim zaten.»

«Öğretmenlerden de nefret ediyorum. Maika yüzünden onların elinden neler çekmiştik! Lavrik yüzünden de!»

Pavel Nikolayeviç gözlüklerinin camlarını sildi.

«Ben okul müdürüyken bu durum normaldi, o zaman öğretmenler hep düşman gibiydiler, hiç birisi bizim safımızda değildi. Derhal yapılacak olan iş onları hizaya getirmektir. Ama şimdi? Şimdi onlardan birşeyler beklemeye hakkımız var.»

«Haklısın. Ama beni dinle! Anlaşıldığına göre seni Moskova'ya yollamak o kadar güç olmayacak, ne de olsa bu gibi işlerin nasıl yapılacağını biliyoruz. Bunun için bir mazeret buluruz elbet. Alimof seni Moskova'ya yollamak için gerekli herşeyi hazırlıyacak. Seni çok iyi bir hastaneye sokmaya çalışacaklar. Ne düşünüyorsun? Üçüncü iğnenin yapılmasından sonraya kadar bekliyelim mi?»

--178--

Kapa'nın plânları o kadar düzenliydi ki, Pavel Nikolayeviç cesaretlendiğini hissetti. Bu çürümüş delikte yalnızca düşmanlık vardı! Bütün yaşantıları boyunca Rusanof'lar çalışkan,, girişken insanlar olmuşlardı.

Bugün öyle aceleleri yoktu; ve Pavel Nikolayeviç burada karısıyla oturup koğuşa dönmekten zevk alıyordu. Dış kapı sık sık açılıp kapandığından bir parça üşümüştü. Kapitolina Matveyevna paltosunun altından bir şal çekip çıkardı, bunu kocasının omuzlarına sardı. Sırada, yanlarında oturanlar akli başında, temiz insanlara benziyorlardı, burada oturmak çok hoştu.

Ağır ağır konudan konuya geçerek Pavel Nikolayeviç'in hastalanmasıyla kesüen önceki yaşantılarının çeşitli durumlarından konuştular. Kaçındıkları yalnızca, başlarının üzerinde dolaşan en önemli sorundu: hastalığın kötü bir sonuç doğurması. Bu sonuca karşılık hiç bir plân kuramaz, harekete geçemez, açıklamalarda bulunamazlardı. Böyle bir sonuç için hiç hazırlıklı değildiler... Bu yüzden de daha inanılmaz gibi geliyordu. (Evet, Kapitolina Matveyevna'nın kocası ölürse mal - mülk ve apartman üzerine bir takım düşünceleri vardı, ama ikisi de öyle derin bir iyimserlik havası içinde yetişmişlerdi ki önceden vasiyetname hazırlamaya kalkışarak huzurlarını bozmaktansa herşeyi olduğu gibi bırakmayı yeğ tutuyorlardı.)

Pavel Nikolayeviç'in çalıştığı Sanayi Yönetim örgütünün memurlarının gösterdiği ilgiden, edilen telefonlardan konuştular. Rusanof iki yıl önce (bir fabrikanın personel dairesine bağlı olarak çalışan gizli polis örgütü) özel şubeyi bırakıp bu sanayi işletmesine geçmişti. Sanayi yönetimiyle kendisi ilgilenmezdi, çünkü böyle basit istekleri olan bir kişi değildi. (Bu gibi sorunlar mühendisler ve ekonomi uzmanları tarafından çözümlenirdi, ve Rusanof'un görevi bu gibi kişileri kontrol etmektir.) Örgütün bütün diğer memurları ona bağlıydılar, böyle bir anda kendisine ügi göstermeleri de insanın hoşuna gidiyordu doğrusu.

Emekli maaşı bağlanıp bağlanmayacağını konuştular. Personel ve özel şubenin önemli mevkülerinde uzun yıllar kusursuz çalışmasına rağmen belki de hayatının rüyası olan şeyi, yüksek memurlara verüen özel emekli maaşım, göremeden gidecekti. Hattâ içişleri bakanlığının hem miktar hem de erken emekli olma yönünden çok kârlı olan hakkından yararlanmayı bile ummazdı, çünkü 1939 yılında kendisinden istenen bakanlık üniformasını kabullenmek için bir türlü karar verememişti, şu

»on iki yıldır bakanlık çok huzursuzdu, bu yüzden kararsızlık göstermekle belki iyi etmişti, belki de kötü. Aslında kafaca huzur içinde olması hepsinden daha önemliydi.

Son yıllarda insanların giyinmek, evlerini dayayıp döşemek konusunda daha gösterişli davranmalarını, daha iyi yaşamak için duydukları özlemi de tartıştılar. İşte bu sırada Kapitolina Matveyevna tedavi başarıya ulaşırsa, ki bunun için bir ya da bir buçuk ay gerektiğine ikisi de inanıyordu, apartmanda birtakım onarımın yapılması uygun düşerdi. Banyodaki borulardan birinin ve bulaşık taşının değiştirilmesi gerekiyordu. Banyonun duvarları onarılacaktı, yemek odası da. Hele Pavel Nikolayeviç'in odasına bir kat boya çekmek gerekiyordu, rengi değiştirilmeliydi. (Kapitolina Matveyevna renk için araştırmalar yapmıştı bile.) Sonra moda olduğundan duvarlar altın rengi desenlerle süslenmeliydi. Pavel Nikolayeviç'in bütün bunlara bir itirazı yoktu ama ortaya sinir bozucu bir sorun çıkıyordu: gerçi lehimcilerle boyacıları devlet sağlıyor, paraları da ona göre veriliyordu ama işçiler yine de apartman 'sahiplerinden' fazladan para koparmaya bakıyorlardı, evet, istemiyorlar, âdeta zorla alıyorlardı. Pavel Nikolayeviç, parayı onlara çok görmüyordu (yine de canını sıkıyordu) ama onu asıl tedirgin eden şey, çok önemli bir prensip meselesiydi! Bu fazladan para niçin verilecekti? Kendisi fazla ücret ya da rüşvet istemeden kanuni maaşı ve ikramiyeleriyle yetinmiyor muydu? Oysa bu vicdansız işçiler paranın üstünde para istiyorlardı. Onların isteklerini yerine getirmek ilkelere son derece aykırı bir davranış, anarşi ve küçük - burjuva sayılan herşeye bağışlanmaz bir başeğış olurdu. Bu konu açıldığında Rusanof hep rahatsızlık, duyardı.

«Anlat bana Kapa, emekçilerin onur duygusuna ne oldu? Seninle makarna fabrikasında çalışırken niçin yaptığımız iş üzerine birtakım şartlar koymadık ya da işçibaşmm avuçlarımızı yağlamasını asla beklemedik? Bize hiç böyle bir şey oldu mu? Bu insanları kötü yola yöneltmemeliyiz! Bahşış aldıkları zaman rüşvet alıyorlar demektir. Bu iki şeyi birbirinden nasıl ayırabiliriz ?»

Kapa da onunla aynı kamdaydı ama aynı zamanda da, bahşış vermezse, işçüer işe başladıkları zaman, ya da işin ortasında bir şişe votka, bir parça yiyecek ikrâm etmezse adamların yanlış bir şey yapacaklarını, onu pişman edeceklerini biliyordu.

Kapa, «emekli bir general,» diye anlattı, «bir seferinde bana, 'ben bahşış vermem! Bir köpek bile!' demişti. Bu sefer su tesisatını yapan işçiler banyonun su borusunun içine ölü bir fare koymuşlar; boru tıkanmış, pis pis kokmuş.»

Evin onarımı ve yeniden boyanması üzerine bir karara varmadılar. Hayat karışık, öyle karışıktı ki... Nereye dönerseniz dönün aynı karışıklık vardı.

Sonra Yura'dan söz ettiler, en büyük oğulları artık bir erkek sayılırdı ama çok utangaç, çekingen bir çocuktı; Rusanof- larm hayat karşısındaki azimli, güçlü tutumlarına sahip değildi. Onu hukuk'ta okutmuşlar, mezun olduktan sonra da iyi bir iş bulmuşlardı; ama böyle bir işin adamı olmadığını kabulleniyorlardı. Yura ne mevkiinde kendini gösterebilecek, ne de uygun kişilerle dostluklar kurabilecekti... Doğru, yerinde davranışları yapmaktan âcizdi. Şimdi görevi başındaydı ya orada ne gibi hatalar işliyordu. Pavel Nikolayeviç tedirginleşmişti. Kapitolina Matveyevna'ya gelince, o Yura'nın kalkıp evlenmesinden korkuyordu. Babası ona araba kullanmasını öğretmişti, babası ona bir ev bulurdu, ama insan onun iyi bir eş seçeceğinden emin olabilir miydi? Öyle saf ve tecrübesizdi ki onu bir işçi kız baştan çıkarabilirdi. Tabii işçi kızlarla tanışacağı bir yer yoktu, böyle yerlere gitmezdi Yura. Ama şimdi tek başına hayata atılmış, görev başına gitmişti, ne olacağını kim bilebilirdi ki? Düşüncesizce bir evlilik genç adamın yalnızca hayatını mahvetmekle kalmaz... bütün ailenin durumunu sarsar, uğrunda on yıldır mücadele ettikleri, çalıştıkları herşeyi yıkarı. Şandyapin'in kızı, annesi kollektif çiftlik işçisi olan öğretmen okulundan arkadaşı bir gençle nerdeyse evleniyordu. İnsan Şendyapin'lerin apartmanını, mobilyasını, hayat düzenlerini, ziyaretlerine gelen yüksek mevkiden kişileri bir düşünse... sonra da onlarla birlikte masada, kaynana diye oturan baş örtülü yaşlı bir köylü kadını! Pasaportu olmayan bir köylü kadını (kollektif çiftçiler kentte oturmaya hak kazanabilmek için pasaport almak zorundaydılar.) Aman Allahım! Şendyapin'in damat adayının geçmişinde bir leke bulup kızım kurtarması ne büyük bir şans eseri idi!

Avieta, Ava, Alla; ne kadar başkaydı! Rusanof Ailesinin mücevheriydi o. Anne ve baba onun yüzünden kaygılandıklarını, üzüldüklerini hatırlamıyorlardı; tabii bazı öğrencilere özgü yaramazlıklar hariç. Ava güzel, zarif ve çalışkandı; haya-

lı anlıyor, olduğu gibi kabulleniyordu. Onu kollamak, onun için kaygılanmak gereksizdi; büyük olsun, küçük olsun hiç bir meselede hata yapmazdı. Ava yalnızca adı yüzünden annesiyle babasını suçlardı: niçin böyle tuhaf bir ad takmışlardı ona? Yalnızca Alla diye çağırın, lütfen. Oysa pasaportundaki ad Avieta Pavlovna idi (Ne de olsa güzel bir addı bu.) Enstitünün tatüi yaklaşıyordu. Çarşamba günü uçakla Moskova'dan gelecek, babasının başucuna koşacaktı.

Adlar daima insana dert oluyordu. Hayat ve zevkler değışir ama adlar kalır. Şimdi adına itiraz eden Lavrik'di. Okulda hâlâ Lavrik diye çağırılıyordu, Lavrik gel, Lavrik git, ve hiç kimse onunla alay etmemişti; oysa bu yıl pasaportunu alacaktı; adı nasıl yazılacaktı? Lavrenty Pavloviç! Annesiyle babası bir zamanlar bu adı ona büe büe vermişlerdi; bu oğullarının, Stalin'in sağ kolu sadık Başbakan Beria'nın baba admı almasını ve onun gibi olmasını dilemişlerdi; her bakımdan. Oysa bir yıldan fazla bir zamandan beri 'Lavrenty Pavloviç' adını anmak, belâyı üzerine çekmek gibi bir şey olmuştu. Yalnızca bir tek ferahlatıcı taraf vardı; Lavrik askeri okula girmek istiyordu. Orduda onu ilk ve baba adıyla çağırılmıyacaktı.

Ama soruyu fısıldıyarak konuşabüirlerdi; Niçin Beria tasfiye edümişti? Şendyapın'lar de bunu merak ediyorlar ama yabancılara söylemiyorlardı. Ya Beria gerçekten iki yüzlü, iktidar için anlaşma yapan bir burjuva milliyetçisi çıkarsa? Evet, duruşması yapılmalı, kurşuna dizilmeliydi ama gizlice, ortalığı ayağa kaldırmadan. Basit, cahil halka bundan niçin söz etmeli? Son durum anlaşılınca, herşeyi anlatıp açıklayan gizli bir yazı, örgütlerin belirli kademelerindeki memurlar arasında dolaştırılır, gazetelerse Beria'nın kalpten öldüğünü, şan ve şerefle gömüldüğünü yazabilirlerdi.

En küçük çocukları Maika'dan da söz ettiler. Küçük kızın bütün A'ları bir yıl içinde kaybolup gitmişti. Artık örnek bir öğrenci olmadığından şeref listesinden atılmıştı. Hattâ aldığı B'ler bile pek azdı. Bütün bunlar Maika'nın beşinci sınıfa geçmesi yüzündendi. Daha küçük sınıflarda Maya'nın öğretmeni; çocuğu, annesini, babasını iyi tanıyan biriydi; gerçekten de Maya ükokulu başarıyla bitirmişti. Oysa bu yıl her ders için ayrı bir öğretmen olmak üzere yirmi öğretmeni vardı Maya'nın. Her biri, haftada bir geldikleri derslerde öğrencilerden birini tanıyor, onun ileri gitmesi için çaba harcıyorlardı. Bu tutum çocuk üzerinde nasıl kötü bir etki yaratır, ruhunu nasıl körel

tirdi; öğretmenler bunu düşünmüyorlar mıydı? Zaten Kapitoli- na Matveyevna bu uğurda çaba sarfetmekten usanmıyordu. Veliler toplantısı yoluyla okulu düzene sokacaktı. Niçin kızlarla oğlanların birlikte okudukları karışık öğretime dönülecekti? Niçin kızlarla oğlanların ayrı sınıflarda okuduğu, ileri Sovyet pedagoglarının en güzel başarısı olan düzenden vazgeçilecekti?

Saatlerce konuştular, konuştular; dilleri gittikçe ağırlaşıyor, ikisi de birbirlerine açıklamamalarına rağmen konuşmalarında bir öz kalmadığını hissediyorlardı. Pavel Nikolayeviç'in içindeki herşey çöküntüye uğramıştı; artık insanların varlığına, tartıştıkları olaylara inanmıyordu. Cam hiç bir şey yapmak istemiyordu. Yatmaya gitse, başını yastığa koyup tümörünü din- lendirse çok daha iyi olurdu.

Kapitolina Matveyevna'ya gelince, bu konuşma için büyük bir çaba sarfetmesi gerekmişti. Çünkü K. kentindeki erkek kardeşi Minaï'den bu sabah aldığı mektup çantasının içinde alev alev yanıyordu sanki. Rusanof'lar savaştan önce K.'de oturmuşlardı; orası, gençliklerini geçirdikleri, evlendikleri, bütün çocuklarının doğduğu yerdı. Savaş sırasında bu kente göç etmişlerdi. K.'daki apartmanlarını Kapa'nın erkek kardeşine devretmenin yolunu bulmuşlardı.

Kocasının mektuptaki haberi öğrenecek durumda olmadığını biliyordu; ama insan böyle bir haberi bir tanıdıkla tartışamazdı. Kentte haberi ayrıntılarıyla anlatabileceği bir tek kişi bile yoktu. Kocasını her konuda teskin etmiş olmasına rağmen onun da cesarete, anlayışa ihtiyacı vardı! Evde yalnız başına, bu haberi biriyle paylaşmadan yaşayamazdı. Yura'ya bunu hiç bir şekilde anlatamazdı. Çocukların içinde belki de yalnız Avieta bu haberi öğrenebilirdi; Avieta ona durumu iyice anlatabilirdi, ama bunun için önce kocasına danışması gerekiyordu.

Oturdukça Pavel Nikolayeviç daha çok bitkinleşmiş gibi görünüyor, mektuptan söz etmek daha da imkânsızlaşıyordu.

Mektuptan söz etse de etmese de Kapitolina Matveyevna'nın eve gideceği saat gelmişti, bu yüzden getirdiği yiyeceği çantasından çıkarmak, kocasına ne getirdiğini göstermek için harekete geçti. Paltosunun kolları tilki kürküyle öyle genişletilmişti ki çantanın açık ağzından içeri girmiyordu.

işte o zaman, yiyeceği (komodininin gözünde daha bol bol yiyecek vardı) görünce Pavel Nikolayeviç başka birşey, herhangi bir yiyecekten ya da içecekten daha önemli olan şeyi, bugün başlaması gereken şeyi hatırladı; chaga, huş ağacı mantarı.

Yeniden canlanarak karısına bu mucizeden, mektuptan; doktordan (belki de bir şarlatan olabilir) ve hemen mektup yazacak, kendilerine Rusya'dan mantar toplayacak birini düşünmeleri gerektiğinden söz etti.

«Eskiden oturduğumuz K.'da istediğin kadar huş ağacı vardı. Minai neden bize bunu sağlamasın? Ona hemen yaz. Başka birini de düşün. Eski dostlarımız var, değil mi? Birşeyler yapsınlar! Hepsine nasıl bir durumda olduğumu bildir!»

İşte Minai'den, K.'dan kendisi söz etmişti! Erkek kardeşi çok heyecanlı ve korkutucu bir dille yazdığı için mektubu çıkarıp çantasını yalnızca bir açıp kapıyarak Kapa anlattı:

«Biliyor musun ne oldu, Pasha? K.'daki kişilere kendini hatırlatmanın gerekip gerekmediğini düşünmemiz lâzım. Minai yazıyor ki... Şey, tabii doğru olmayabilir... ki... Rodiçef... Ro- diçef kentte görülmüş... eski durumunun kendisine geri verüdi- ği anlaşılıyor... böyle bir şey olabilir mi?»

Kapa, uzun, iğrenç 'eski durumunu geri vermek,' sözlerini söylerken çantasına bakıyordu; mektubu çıkarmak için eğildi; bu yüzden Pasha'mn bir anda bembeyaz kesildiğini göremedi.

«Ne oldu?» Şimdi mektubu aldığı andakinden daha çok dehşete kapılmıştı. «Ne oldu sana?»

Pavel Nikolayeviç kanepenin üzerine iki büklüm çökmüş, karısının şalına kadınca bir davranışla sarınmaya çalışıyordu.

«Doğru olmayabilir!» Kocasını omuzlarından güçlü elleriyle tutacak kadar çevik davrandı, oysa bir eliyle çantasını tutuyor, sanki çantayı Rusanof'un üstüne asmak istiyor gibiydi «Doğru olmaması yine de mümkün! Minai onu kendisi görmemiş. Ama başkaları...»

Pavel Nikolayeviç'in rengi yavaş yavaş düzeldi. Ama yine de midesinde, kollarında ve omuzlarında bir halsizlik hissediyordu, başı tümör yüzünden daha da çarpılmış gibiydi.

«Bana bunu neden söylemek gereğini duydun?» dedi halsizce, perişan bir tavırla, «başımda yeteri kadar dert yok mu? Yeteri kadar dert?» diye tekrarladı. Gözlerinden yaş akmıyordu ama göğsü hıçkırık nöbetleriyle sarsılıyor, başı titriyordu.

«Bağışla beni, Paşenka! Bağışla, Paşenka!» Hâlâ kocasının omuzlarından tutuyordu. Ama bakır rengi saçları aslan yelesi gibi titriyordu. «Ben de aklımı kaçıracağım! Şimdi gerçekten Minai'nin odalarından birini ondan alırlar mı? Bütün bunlar nereye varacak? Buna benzer iki olay daha duymuştuk, hatırladın mı?»

«Odanın bununla ne ilgisi var? Odanın allah belâsını versin! Bırak alsınlar!» diye Rusanof ağlamaklı bir sesle karşılık, verdi.

«Odanın Allah belâsım versin demekten neyi kastediyorsun? Niçin Minai'nin yanına başkaları gelsin?»

«Kocanı düşünsen daha iyi olur! Bana olacakları bir düşün! Guzun'dan ne haber? Minai mektupta ondan söz etmişti?»

«Guzun'dan ses seda yok. Hepsi dönüp gelmeye başarlarsa; o zaman ne olacak?»

«Nerden bileyim?» Pavel Nikolayeviç'in âdeta nefesi kesildi. «Onları serbest bırakmaya ne hakları var?... İnsanları bu kadar insafsızca nasıl yaralayabilirler?»

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pavel Nikolayeviç bu ziyaretten o kadar çok şey ummuştı; en azından neşeleneceğini, oysa eskisinden çok daha perişan durumdaydı şimdi. Kapa gelmeseydi çok daha iyi olurdu. Sallanarak merdivenleri çıkarken tırabzana sarıldı, içine bir soğukluğun yayıldığını hissediyordu. Kapa onun merdivenlerden çıkmasına yardım edemezdi: o hiç bir işe yaramaz hademe orada, özellikle Kapa'yı durdurmak için bekliyordu. Kapa hademeyi azarlıyarak Pavel Nikolayeviç'i koğuşuna kadar götürmesini ve yiyecek çantasını yukarı çıkarmasını sağladı. Masada oturan hastabakıcı Rusanof'un daha ilk akşam nedense hoşuna giden Zoya idi. Bir yığın hastane fişlerinin arkasına gizlenmiş, o kaba - saba Ogloyed'le flört ediyordu, hastalara aldıracağı yoktu. Rusanof aspirin isteyince ondan aspirin haplarının yalnızca akşamları alınması gerektiğini kesinlikle, kısaca söyledi. Ama derecesine bakmasına izin verdi, daha sonra da ona birtakım ilâçlar getirdi.

Karyolasının yanındaki komodinin içindeki yiyecekler kendisinin hiç bir karışması olmadan yeni gelen yiyeceklerle yer değiştirdi. Ve Pavel Nikolayeviç arzuladığı karyolasına uzandı; tümörünü yastığa (hastanede yumuşak yastıkların olması hayret vericiydi. Evden yastık getirmek zorunda kalmamıştı.) dayadı; çarşafı tepesine kadar çekti.

Düşünceleri birbiri ardından, yakarak, bir kalp gibi çarparak hızla birbirini izliyordu, bu yüzden bedeninin geri kalan bö-

lümü uyuştu, sanki ilâçla bayıltılmıştı. Ve artık odadaki saçma .sapan konuşmaları duymuyor, adımlarıyla karyolanın sarsılmasına rağmen Yefrem'in gezinmelerinin, dışarda günün pırıl pırıl parlamaya başladığının, güneşin bir yerden kendini gösterdiğinin farkına vardı. Saatler gelip geçti. Pavel Nikolayeviç uyuya kaldı, belki de üâçtan, uyandığında, koğuşun ışıkları yanıyordu, bir süre sonra tekrar uyuya kaldı. Ama bir kere daha, gece yarısı, karanlıkta, sessizlikte uyandı. Ve uykusunun kaçtığını farketti. Böylece kurtarıcı örtüsünden de yoksun kalmıştı. Kalbinin alt tarafını dehşet, bir kısıkaç gibi yakalayıp sıktı.

Düşüncenin her çeşidi, kaynadı, Rusanof'un beyninde döndü, odayı, odanın ötesini kaplıyarak gecenin boşluğuna sızdı.

Bunlar gerçek düşünceler bile değildi. Pavel Nikolayeviç yalnızca korkuyordu, korkuyordu yalnızca. Sabahleyin Ro- diehef'in birdenbire hastabakıcıları, hademeleri bir kenara iterek koğuşa dalacağından, onu dövmeye başlayacağından korkuyordu. Rusanof'un korkusu ne âdâlet duygusu, ne insanların gözünde küçük düşmekti, korktuğu yalnızca dayaktı. Hayatı boyunca yalnızca bir kez dayak yemişti; okulda son sınıftayken, altıncı sınıfta; ona haddini bildirmek için çıkış kapısında üzerine çullanmışlardı. Hiç birinde bıçak yoktu ama o korkunç duyguyu bütün yaşantısı boyunca unutamamıştı; o zalim, her yandan inen sert yumruklar.

Eğer bir insanı son kez gençken görmüşsek o kişi artık bembeyaz sakallı biri de olsa, biz onu yine o genç haliyle hatırlarız.. Aslında o kişi öldükten yıllar sonra bile bizim için genç olarak kalır; bu yüzden —on sekiz yıldan sonra hasta, belki de sağır ya da beli bükülmüş olarak dönebilecek olan— Ro- dichef. Rusanof'un aklında; tutuklanmasından önceki pazar günü, büyük halkevi balkonunda gülleyle ve halterle antrenman yaparken son kez gördüğü gibi dev yapılı, güneş yanığı tenli kişi olarak kalmıştı. Rodişef yarı beline kadar çıplak bir halde balkondan ona seslendiğinde Kapa ile Rusanof onu suçlayan mektuplarını yazmışlar, yerine vermişlerdi:

«Paşka, buraya gel! Adalelerimi elle bir! Kendini beğenmişlik etme! Yeni kuşağın mühendisi olmak ne demektir bilir misin? Biz Eduard Khristoforiç ve benzerleri gibi sıkı bacaklı değiliz. Sağlam vücutlarımızda sağlam kafamız var. Ama sen kaim kapının gerisinde kurumaya, ip gibi incelmeye başladın. Niçin bizim örgüte gelmiyorsun? Dükkânlardan birinde sana

göre iş bulurdum. Ne dersin? işine gelmez, değil mi?., hah-ha!»

Gülmesine devam ederek yıkanmak için dönmüştü; bir yandan da şarkı söylüyordu:

Biz demircileriz ve ruhlarımız genç!

İşte Rusanof'un koğuşa, tepeden tırnağa yumruk kesilmiş bir halde daldığını hayal ettiği kişi bu atletti. Ne kadar çabalarsa çabalasın bu hayali gözlerinin önünden silip atamıyordu.

Rodiçef üe, o, bir zamanlar aynı Genç Komünistler Birliğine dahil olan iki yakın arkadaşları. Paylaştıkları bu apartmanı fabrikadan vermişlerdi. Ridoçef daha sonra işçi okuluna ve Mühendislik Enstitüsüne girmiş, Rusanof da sendika işine, sonra da evrak dosyası şubesine dalmıştı.

Önce eşleri bozuştı, sonra da kendileri. Rodiçef, Rusanof'a hep aşağılatıcı bir sesle hitap ederdi. Zamanla Rusanof'lar apartmanın kendilerine ait yarısında pek kalabalıklaşmışlardı; tek bir odada iki çocukla barınıyorlardı. Anlaşmazlıkları son haddi bulmuş, sonunda kendilerini unutmışlardı, tabii ve Pavel Nikolayeviç hazırladığı raporu örgüte yollamıştı: Rodiçef'in özel bir konuşma sırasında, son zamanlarda basları ezilen Sanayi Partisi suikastçilerinin çalışmalarını övdüğünü ve örgütte sabotajcı bir grup kurmayı teklif ettiğini yazmıştı.

Rusanof davada yeri olmadığını, suçladığı kişiyle yüzleş- tirilmek zorunda bırakılmamasını rica etmişti. Savcı, onu suçlayan kişi olarak yasanın görüneceğini ve yüzleştirilmenin gereksiz olduğunda Rusanof'a teminat vermişti; suçlanan kişinin itirafı yeterliydi. Hattâ Rusanof'un verdiği bildiri savcılık dosyasına bile konmıyacaktı, böylece suçlanan madde 206'yı imza- lı olarak (aleyhindeki bütün delilleri kabul ederek) davayı kapatacaktı, savcılık dosyası kendisine gösterilse bile apartmanını paylaşan kişinin adına hiç bir yerde rastlamıyacaktı.

Partinin örgütteki sekreteri Guzun olmasaydı her şey yolunda gidecekti. Polis şubelerinden, Rodiçef'in halk düşmanı olduğu üzerine ihbar almıştı. Bu ihbar, Rodiçef'in partiden atılması ve adının parti kayıtlarından silinmesi amacıyla yapılmıştı. Oysa Guzun inatçılık etmiş, işi büyütmüş, Rodiçef'in 'bizim cinsten kişi' olduğunu iddia etmiş, kendisine dava üzerine gerekli ayrıntıların verilmesini istemişti. Oysa kabak Guzun'un kafasında patlamış, iki gün içinde o da tutuklanmış, üçüncü sabah Rodiçef'le birlikte o da aynı Karşı ihtilâl yeraltı örgütüne dahil oldukları iddiasıyla Partiden atılmıştı.

Şimdi Rusanof'a korkudan terler döktüren şey, Guzun'un

Hanof o meşum dönüşten, insanın aklına hayaline gelmeyen dirilişten bu yüzden dehşet duyuyordu.

Rodiçef'in karısı da olanları tahmin etmişti herhalde, ama icaba hâlâ yaşıyor muydu? Kapa'nın tahmin ettiği gibi kocası tutuklanır tutuklanmaz Katya Rodiçef evden çıkarılacak, Rusanof'lar balkon da dahil bütün apartmana sahip olacaktı. (Şimdi bir apartman odasının bu denli önemli görünmüş olması Rusanof'a gülünç geliyordu.) Katya'yı evden çıkarmaya geldiklerinde odanın kendüerine verilmesi kararlaştırılmıştı. Ama Katya onlara bir oyun oynadı; Hamile olduğunu büdirdi. Delil istendiğinde de, durumu isbatlayan bir belge gösterdi. Gerçekten de doğuydu söylediği! Yasaya göre hamile bir kadın evinden çıkarılamazdı, Katya bunu önceden biliyordu. Ancak ertesi yıl evden çıkarılabilmiş, bütün bu uzun aylar boyunca, onunla yanyana yaşamaya, hamileliğine, doğumuna doğumdan sonra verilen kalma süresinin bitimine kadar ona tahammül etmeye çalışmışlardı. Evet, artık Kapa paylaştıkları mutfakta ona hiç bir hak tanımıyor, o sırada beş yaşlarında olan Ava ona gülünç bir şekilde takılıyor, çorbasma tükürüyordu.

Korku mu ? Bu karanlık koğuşta, gürültü horlamalar ve nefes alıp verişler içinde sırtüstü yatarken (içeriye ışık yalnızca dışardaki hastabakıcı masasının üzerindeki lâmbanın buzlu camından sızıyordu) Rusanof gözünü kırpmadan, artık berraklaşan kafasıyla Rodiçef'le Guzun'un gölgelerinden niçin bu kadar korktuğunu, suçlarının ispatlanmasına yardımcı olduğu diğerlerinin de dönmesi halinde aynı duyguya kapılıp kapılmı- yacağım anlamaya çalıştı. Sonra, Rodiçef'in adım vermek fırsatını bulduğu, Rusanof'a işçüerin önünde aptal, alçak diyen, burjuva bir aileden gelme o aynı Eduard Khristoforoviç de vardı (daha sonra Eduard Kristoforoviç'in kendisi, kapitalizmi yeniden kurmak hayalini beslediğini itiraf etmişti); Pavel Nikola- yeviç'in koruyucusu olan önemli bir kişinin konuşmasını değiştirmekle suçlanan stenograf vardı; yüksek mevkideki kişi konuşmasına bu sözleri koymamıştı, kendisiyle işbirliği yapmaktan kaçman kitapçı vardı (adam bir de bir papazın oğlu çıkmıştı; anında hakkından gelinmişti); karı - koca Yelçanski'ler vardı... Başka kimler vardı acaba?

Pavel Nikolayeviç bu kişilerin hiç birinden korkmamıştı. Onların suçlarını ispatlamakta gittikçe daha cesur, daha açık davranmış, hattâ sesini yükselterek suçluların maskelerini düştürdüğü iki yüzleşmede de bulunmuştu. O günlerde hiç kimse bunda ayıplanacak bir taraf görmüyordu ki! O harikulâde, dürüst devrede, 1937 -1938 yıllarında, toplumun havası temizlenmiş, nefes almak kolaylaşmıştı! Bütün yalancılar, iftiracılar, fazla zeki aydınlar ve gürültücü eleştirmenler ortadan kaybolmuş, Rusanof ve arkadaşları gibi sadık kişiler ortalıkta başları yüksekte, vakar içinde gezinmişlerdi.

Şimdi bu yeni, şaşkın, kötü dönem başlamıştı; o halde Rusanof geçmişin en güzel uygarca davranışlarından utanmalı, kendi güvenliği için korkmak mıydı?

Korkmak mı? Ne saçmalık! Geçmişteki yaşantısını düşünüyor, kendi kendini alçakça bir davranışla suçlayamıyordu. Şimdiye kadar korkacak hiç bir neden olmamıştı! Pek cesur bir insan sayılmazdı belki ama korkaklık ettiğini de hatırlamıyordu. Cephede korkaklık edeceğini düşündürecek bir neden yoktu; değerli ve bilgili bir memur olduğundan cepheye hiç yollanmamıştı. Bir bombardıman veya yangında aklını kaçıracağı söylenebüirdi, ama o ve ailesi i.'dan bombardıman başlamadan ayrılmışlardı, üstelik Rusanof hiç yangın görmemişti. Aynı şekûde ne adaletten, ne de yasalardan korkmuştu, çünkü yasaları asla bozmamış, adalet te daima onu korumuş, savunmuştu. Hiç bir zaman halk düşmanı olarak ilân edilmemişti; çünkü halk da hep ondan yana çıkmıştı. Eyalet gazetesi de onun üzerine tek yakışsız bir satır yazmamıştı, oysa Kuzma Foteyeviç ya da Nil Prokofiç isteseler böyle birşey yazarlardı. Merkezdeki gazetelere gelince; onlar Rusanof gibi değersiz biriyle uğraşmazlardı, bu yüzden basından da bir korkusu yoktu.

Karadenizi bir gemiyle geçmiş, Okyanusun derin sularından da hiç korkmamıştı. Yüksek yerlerden korkar mıydı acaba? Bunu kestirmek zordu, çünkü asla dağlara tırmanmaya kalkışacak kadar boş kafalı bir insan olmamıştı, köprü inşaatçısı da değildi.

Birçok yıllar, aslında hemen hemen yirmi yıl, Rusanof'un çalışmaları personel dosya şubesindeki kayıtlara geçmişti. O şubenin çeşitli örgütlerde çeşitli adları vardı ama özü hep aynıydı. Yalnızca bilgisiz veya yabancı kişiler bunun ne kadar ince ve nazik bir iş olduğunu, nasıl bir yetenek istediğini bil-

mezlerdi. Şairlerin henüz keşfetmediği bir şiirdi. Her insan yaşantısı boyunca birkaç belge doldurur, her belgede sayısız sorular vardır. Bir belgede bir kişinin bir soruya verdiği karşılık o kişiyi yörenin dosya şubesine ebediyen bağlayan bir iptir. Her kişi bu şekilde yüzlerce, hepsi toplansa milyonlara varan iplikler yayar. Eğer bu iplikler görünür olsa gökler onlarla ağ gibi örülür, eğer iplerde bir öz ve esneklik varsa otobüsler, tramvaylar, insanların kendileri bir yere kıpırdıyamazlar artık ; hiç bir rüzgâr sonbahar yapraklarını ya da gazete parçalarını sokaktan aşağı sürüp götüremeyecektir. Bu ipler ne elle tutulabilir, ne de görülebilirdi ama kişi tarafından sürekli olarak hissedüirdi. Mesele şu ya da bu evrak dosyasının —kesin ve ideal gerçeğin — asla elde edilememesiydi. Bir insan, yaşayan her insan için olumsuz ve kuşku çekici bir şeyler bulabilir çünkü herkes bir şeyden suçludur ya da bir şey saklıyordur.

Bu görünmez bağların sürekli olarak hissedilmesi, en karışık dosya şubesindeki sorumlulara saygı gösterilmesini gerektiriyordu. Bu durum otoritelerini destekliyordu onların.

Bu kez musiki yoluyla bir karşılaştırma yapmak gerekirse Rusanof özel durumuna şükretmeliydi, bir dizi ksilofonu vardı, istediği ya da gereken herhangi birini çalabilirdi. Oysa hepsi de aynı şekilde tahtadan yapılmıştı, herbirinin kendine özgü ses tonu vardı.

Sonra birtakım en ince ve en ustalıkla çeşidinden buluşları da vardı. Sözelimi, Rusanof'un çalışmaları hoşuna gitmediği için ihbar etmek ya da haddini bildirmek istediği bir yoldaş olsun, o zaman Rusanof bu adamla konuşurken sesine çeşitli tonlar verirdi. Karşı taraftaki kişi merhaba (bunu onun söylemesi gerektiğini açıklamak yersiz) dediği zaman Pavel Nikolayeviç neşeyle ama gülümsemeden karşılık verirdi, ya da bakışlarını karşımdakinden kaçırır, (bu numarayı yazıhanesindeki aynanın önünde talim etmişti) onun selâmına karşılık vermeyi, böyle bir kişiyi selâmlamağa değer mi, böyle bir kişi onun selâmına lâayık mı acaba diye düşünüyormuş gibi geciktirir, ancak ondan sonra selâm verirdi (bunu söylerken de çeşitli yollar kullanabilirdi; başını olduğu gibi başka yana çevirir, ya da hiç hareket ettirmezdi). Bu hafiften duraksamanın bile hatırı sayılır bir etkisi olurdu. Böyle bir duraksama ve soğuklukla karşılanan memur hemen kafasında işlemiş olabüceği suçları araştırmaya başlardı ve duraklama da onu yapmayı düşündüğü uygunsuz bir davranıştan alıkoyardı. Zaten böyle bir şey varsa

tabii Pavel Nikolayeviç daha sonra öğrenirdi.

Daha güçlü çare şuydu: adamla buluşunca (ya da telefon edince, hattâ özel olarak çağırınca) Pavel Nikolayeviç, 'lütfen yarın sabah saat onda büroma gelin,' derdi. Adam mutlaka, 'şimdi gelsem olmaz mı?' diye sorardı; çünkü niçin çağrıldığını anlamak, işi bir an önce bitirmek isterdi. Oysa Kusanof kibarca ama kesin bir dille, 'hayır, şimdi olmaz,' derdi. O anda çok işi olduğunu ya da bir toplantıya gideceğini sözlerine ekle- mezdi. Hiç bir şekilde çağrılan adama basit, açık bir karşılık vererek ona iç huzuru sağlamazdı (zaten hilenin can alıcı noktası buydu). 'Şimdi olmaz,' sözcüklerini çeşitli şekillerde anlamlandırılacak bir ses tonuyla söylerdi, çağrılan adamın aklına gelecek şekillerin hiç birisi de iç açıcı olmazdı tabii. Memur tecrübesizliği ya da cesareti yüzünden, 'beni niçin görmek istiyorsunuz?' diye sorardı. Pavel Nikolayeviç bu patavatsızca soruyu kadife kadar yumuşak bir sesle, 'yarın öğrenirsiniz,' diyerek geçiştirirdi. Yarın sabah saat ona kadar uzun bir zaman vardı. Bu arada pek çok şey olabüirdi. Söz konusu olan memur işi bitirmek, evine gitmek, ailesiyle konuşmak, daha sonra belki de sinemaya ya da çocuğun okulundaki veliler toplantısına katılmak zorundaydı, sonra uyuyacaktı (bazıları uyuyabilir, bazıları da sabaha kadar gözlerini bile kırpamazlardı) sabahleym kahvaltıda lokmalarını yutamaz, durmadan, 'beni niçin görmek istiyor?' sorusuyla kıvrılır dururdu. Bu uzun saatler boyunca memur, yaptığı bir çok şeylerden pişmanlık duyar, bunların doğurduğu sonuçlar yüzünden korkar ve kendi kendine toplantılarda bir daha üstlerine karşı gelmeyeceğine yemin ederdi. Sonunda büroda hazır bulunduğu zaman belirli bir neden yüzünden değil, doğum ya da diploma tarihinin kesinleştirilmesi gerektiği için çağrıldığını anlardı.

Ksilofon çubukları gibi bu icatlar da, hepsinin en serti, en keskini olan 'Sergey Sergeyeviç (bütün örgütün müdürü, patrondur) sesini çıkarmaya kadar tahtalardan çıkan sesler yükselir, yükselirdi. 'Sergey Sergeyeviç şu, şu tarihte bu kâğıdı cevaplandırmanızı istedi.' O zaman memura bir kâğıt verilirdi; tabii bilinenlerden bir tane değil. Pavel Nikolayeviç'in kasa- smdaki kâğıtlardan, fişlerden en ayrıntılı ve sevimsiz olanı seçilirdi. Sözgelimi, özel işlerde çalıştırılmak için seçileceklere saklanan soru kâğıtları verilirdi. Söz konusu memur belki de böyle bir işe atanmayı hiç te düşünmüyor olabilirdi; ama işin aslını ortaya çıkarmaya kim cesaret edebilirdi ki; Sergey Sergeyeviç'-

den şeytandan korkulduğu gibi korkulurdu. Memur dolduracağı kâğıdı alır, neşeli görünmeye çalışırdı; ama aslında ne kadar güç bir durumda olduğunu bilir, dosya merkezinden bir şey »aklayıp saklamamış olduğunu düşünerek tedirginleşirai, çünkü bu kâğıdı doldurmak demek hiç bir şey saklamamak demektir. Soru kâğıtlarının en harikulâdesi, en iyisiydi bu.

İşte Rusanof bu tür kâğıtlarla kadınları, madde 58'e göre mahkûmiyetlerini çeken kocalarından boşanmak zorunda bırakmıştı. Bu kadımlar izlerini nasıl kaybederlerse etsinler, hapisteki kocalarına bir başkasının adıyla yiyecek paketlerini nasıl yollarlarsa yollasmlar, ya da hiç yollamasmlar bu kâğıttaki soruların şarampolü çok derin, üstelik çıkışı da imkânsızdı. Bu şaramboldan bir tek çıkış yolu vardı: yasaya uygun boşanma. Ama boşanma davası da ona göre kolaylaştırılmıştı; duruşmada mahkûmun boşanmaya razı olması ne istenir, ne de boşanma gerçekleştiğinde kendisine haber verilirdi. Rusanof için önemli olan kadının boşanmasıydı, hâlâ kurtarılması mümkün olan bir kadının geniş, uygarlık yolundan bir suçlunun kirli pençeleri yüzünden sapması boşanmayla önlenebilirdi. Bu doldurulan kâğıtlara gelince, hiç bir yere yollanmazdı. Sergey Sergeyeviç'e gösterilse bile yalnızca bir şaka ya da eğlence yerine geçerdi.

Bu işin şiirselliği; bir insanı, omuzlarına hiç bir yük yüklemeyen avucunuzun içinde tuttuğunuzu bilmenizdi.

Rusanof'un örgütteki üstün ve gizemli durumu (yarısı başka bir dünyadaydı) ona hayatın gerçek akışı üzerinde derin bir bilgi sağladığı için hoşnutluk veriyordu. Herkesçe bilinen (çalışma, konferanslar, fabrikanın çıkardığı gazetedeki maddeler, örgütün salonundaki sendika bildiri tahtası, şu veya bu için yapılan müracaatlar, kulüp) gerçek değildi; yabancılara, konu üzerinde bilgisi olmayanlara gerçek gibi gelirdi bunlar. Asıl işler yaygara koparmadan, soğukkanlılıkla, sessiz bürolarda birbirini anlayan iki-üç kişi arasında ya da telefonla yapılan dostça konuşmalar sırasında kararlaştırılırdı. Kararlar gizli kâğıtlarda, Rusanof'un ya da arkadaşlarının evrak çantalarının derinliklerinde saklanırdı; bunlar bir kişiyi uzun bir süre sessiz sedasız izler, sonra birdenbire, bir anda ortaya çıkar, yeraltı örgütünden ateş kusan bir ağız halinde fırlar — kurbanının başım koD?..- rır ya da yüzüne ateş fışkırtır — sonra yine ortadan kaybolurdu; nereye gittiğini kimse bilmezdi. Görünüşte herşey aynı olmalıydı: klüp, yemekhane, şu veya bu iş için müracaatlar, fabrika gazetesini ve iş. Yine de fabrikanın salonundan geçip gelen

lerin içinden kaybolanlar bir tek kişi olurdu; işinden atılmış, defterden silinmişti.

Rusanof'un iş yeri; bu ince, şiirsel siyasi çalışmaya uygun bir şekilde hazırlanmıştı. Önceleri kapısı, pırıl pırıl parlayan çivilerle deri çakılmış diğerlerinden ayrı bir odası vardı, daha sonra örgüt zenginleşinee ne olur ne olmaz diye odaya bir de hol, karanlık bir duvar, bir kutu eklenmişti. Bu hol hiç te karışık olmayan basit bir icat gibi görünürdü: bir metre derinliğinde bile değildi, ziyaretçiyi, bir kapıyı açıp ötekini kapatırken ancak bir - iki saniye geciktirirdi. Ama kesin konuşmadan önceki birkaç saniyede ziyaretçi ılık ve havanın olmadığı bu yerde kısa bir duraklama devri geçirirdi. Bu da onu huzuruna çıkacağı kişiyle kıyaslanırsa ne kadar önemsiz bir varlık olduğunu hissettirirdi. Eğer kafasmda herhangi bir kendine özgü düşünce ya da küstahlık varsa bunları hemen orada karanlıkta bir kenara iterdi.

Tabii Pavel Nikolayeviç'in gizliliği birkaç kişi aynı anda gelse bile bozulamazdı. Gelenler birer birer, ancak çağrıldıktan ya da telefonla izin verildikten sonra içeri alınırđı.

Bu şekilde donatılan, bu şekilde bir düzenle içeri girilehilen bir büro görevlerin titiz ve derin bir çalışmayla yerine getirilmesini isterdi. Kapısının önündeki o koruyucu giriş yeri olmasa Pavel Nikolayeviç kendisini pek perişan hissederdi.

Bütün olayların mantık yönünden birbirini etkilemesi sonucu Pavel Nikolayeviç'in iş hayatındaki tutumunun genel hayatını etküememesi de imkânsızdı. Yıllar geçtikçe Rusanof ile Kapitolina Matveyevna yavaş yavaş kalabalıklara, karınca gibi kaynaşan insanlara ve itişip kakışmaya karşı tiksinti duymaya başladılar. İtişip kakışmalar yüzünden otobüslerden, tramvaylardan, trolleybüslerden nefret ettiler. İnsan bu araçlarda hakarete uğrayabilirdi de; çünkü bunlar üzerleri yağ ve kireç içinde tulumlar giymiş inşaat işçileri ve diğer işçilerle âdeta işgal edilmişti; giysilerinizin kirlenmesi işten bile değildi. Bununla da kalmaz, bir de insanın omuzuna vururlar bir bileti ya da bilet parasının üstünü biletçiden yolcuya kadar geçirmenizi isterlerdi, tiksindiriniz, biletleri ve bozuk paraları bir uçtan diğerine iletmek bitip tükenmeksizin devam ederdi. Kentte yaya dolaşmak hem yorucu, hem de pek aşağılık bir şeydi; üstelik Pavel Nikolayeviç'in durumuna uygun düşmezdi, sonra gelip

şeyenlerin ne gibi bir davranışta bulunacağını da bilemezsiniz, şte bu yüzden Rusanof'lar otomobil kullanmaya başladılar;

önce büronun arabasını, sonra taksi, daha sonra da kendi arabalarını. Tren yolculuğuna gelince, üstü açık vagonlardaki yalnızca numarasız yerler değil, kapalılardaki numaralı yerler de dayanılmaz bir hâl almıştı; insanlar pis kokulu koyun postundan paltolarıyla, çuvallarla, kovalarla dolaşıyorlardı. Bu yüzden lüsanof'lar yalnızca kapalı, yataklı kompartımanlarda, dayalı döşeli, vagonlarda yolculuk ediyorlardı. Rusanof için bir otelde daima bir oda ayrıldığını söylemek gereksiz; odayı asla yabancılarla paylaşmak zorunda kalmaması için yapıldı bu. Eğer bir prevantoryum söz konusu olursa, Rusanof'lar herhangi bir tanesine değü de, müşterilerin gereken saygıyı gördükleri, en iyi şartların uygulandığı, prevantoryum havuzunun ve gezinti yerlerinin halka ait olanından parmaklıklarla ayrıldığı yerlere gittiklerini söylemek herhalde gereksiz olur. Doktorlar Kapito- lina Matveyevna'ya yürüyüş salık verdikleri zaman Rusanof'un karısının eşitleri arasında yürüyüşler yapabileceği böyle bir prevantoryumdan başka yer yoktu. Rus ruhunu kaybetmemelerine ve prensip olarak halkın hep birlikte gezinme âdetlerine düşkün olmakla beraber Rusanof'lar yöneticüer ve önemli iş adamlarıyla birlikte olacakları prevantoryumdaki daha temiz, daha güvenli yolları yeğ tutmuşlardı.

Rusanof'lar halkı severlerdi; büyük, soylu insanlar! Halka hizmet ediyorlardı, halk için ölmeye hazır dılar.

Böylece insanın banliyö elektrikli trenlerinde, pis birahanelerde ya da otobüslerde, istasyonlarda karşılaşabüceceği; küstah, bazan çılgıncasına neşeli, üstü başı perişan insanlardan kaçınmaya başladılar. Yırtık pırtık giysüi insanlar hep tehlikeliydi, çünkü onlarda sorumluluk duygusunun pek az olduğu bir gerçektir, sonra kaybedecek pek birşeyleri olmadığı da belliydi. Yoksa üstüne başına bir çeki düzen verirdi. Asker ve yasa Ru- sanofları iyi giyimli olmayanlardan koruyordu ama bu durum pek geç kesinleşti. Yalnızca suçu kesinleşen sanıgm cezalandırılacağı zaman koruyorlardı Pavel Nikolayeviç'i. Sanıkla yüz yüze geldiğinde Pavel Nikolayeviç tümüyle çaresiz kalıyordu. Sanık ona lânetler, küfürler savurur, hiç nedensiz yüzüne yumruk indirmeye kalkışır giysisini yırtar ya da kirletir, hattâ üzerindekileri çekip çıkarırken Pavel Nikolayeviç'i ne mevkii, ne de takdir edilmiş olan çalışmaları koruyabilirdi.

Böylece Rusanof dünyada hiç bir şeyden korkmamasına

rağmen bir zaman geldi ki yarı sarhoş, kendini bilmeyen insanlara karşı tümüyle olağan ve haklı bir kaygı duymaya başladı, daha doğrusu bütün korkusu yüzüne bir yumruk yemekti.

İşte bu yüzden Rodiçef'in dönüş haberi onu çok korkutmuştu. Rodiçef'in yapacağı ilk işin yumruğunu yüzüne indirmek olacağı hayâl ediyordu. Rodiçef'le Guzun'un yasalara baş vurmalarından hiç bir korku duymuyordu. Ona karşı hiç bir şey ispatlayamazlardı, ispatlayamamaları gerekirdi zaten. Ama eskisi gibi hâlâ güçlü kuvvetli kişiler olarak kaldılarsa; ya da haklarını kaba güçle çözümlemeye, çenesine bir yumruk indirmeye kalkışarlarsa?

İşte Pavel Nikolayeviç'in yenmek zorunda olduğu, azimli, bilinçli bir Sovyet vatandaşı olarak içinde söndürmeye çalıştığı duygu buydu.

Bütün mesele, herşeyden önce, hayalinin eseri idi. Belki de ortada Rodiçef yoktu ve Allahın izniyle de buralara dönmiye- ckti. İnsanların döndüğü üzerine dolaşan bu söylentiler belki de boştu; çünkü önemli siyasi olayların akışı sırasında, Pavel Nikolayeviç şimdilik yeni bir hayat düzenini müjdeleyen işaretlere rastlamamıştı.

Üstelik Rodiçef dönse büe K.'ya gidecekti, buraya gelmezdi; şimdi, şu anda, Rusanof'u aramak aklına en son gelen düşünce olurdu, çünkü davranışlarına dikkat etmesi, K.'dan yeniden atılmamayı sağlaması gerekiyordu, bu yüzden Rusanof'un başlangıçtaki, elinde olmadan doğan korku yersizdi.

Yine de Rusanof'u aramaya kalkışsa bu yere uzanacak ipuçlarını hemen bulamazdı. Tren buraya üç günde gelirdi, sekiz eyaleti geçerek. Sonunda bu kente gelse bile önce hastaneye değil, Rusanof'larm evine gidecekti.

En güvenli yer? Ne söz ya! Böyle bir tümörü olması ve güvenlik! Ne çılgınlıktı bu? Onları geri getirmek! Niçin. Orada yaşamaya alışmışlardı. Herşeyden vazgeçmişlerdi. Niçin buraya gelmelerine, herkesin hayatını altüst etmelerine izin veriliyordu?

Artık Pavel Nikolayeviç kaygılanmaktan vazgeçmiş, uyumaya hazırlanıyordu. Uyumaya çalışmalıydı.

O zaman tuvalete gitmesi gerektiğini anladı; hastanedeki en sevimsiz iş!

Tümör, boynuna sert bir demir yumruk gibi basınç yaptığından dikkatle doğrulup, dikkatle dönerek gıcırdayan karyolasından indi, pijamasını, terliklerini giydi, gözlüklerini taktı, terliklerini hafif hafif sürüyerek yürüdü.

Masada esmer, sert Maria oturuyordu; uyanıktı, terliklerin hışırtısını duyunca derhal dönüp baktı.

Merdivenlerin en üst bölümündeki karyolada yeni gelen, Yunanlı, kabarık saçlı, ıstıraptan inleyen Rum hasta yatıyordu. Uyuyamadığımdan doğruldu; Pavel Nikolayeviç'i korku dolu gözlerle izledi.

Ortak sahanelikte iki yastığa dayanmış — saç hâlâ düzgünce taralı— sarı, sapsarı, ufak tefek bir adam lâstikle kaplanmış bir oksijen çadırında nefes almaya çalışıyordu. Karyolasının yanındaki masanın üzerinde portakallar, çörekler, Doğu şekerlemeleri, bir şişe kefir duruyordu ama o bunların hiçbirine ilgi göstermiyordu, çünkü ciğerlerine yeteri kadar temiz, havayı çekemiyordu.

Altındaki koridorda başka hastalar yatıyordu, bazıları uyumuşlardı. Doğuluya benzeyen yaşlı bir kadın acıyla kendini oradan oraya atıyordu; örgülü saçları yastığın üzerine yayılmıştı.

Bundan sonra Pavel Nikolayeviç herkesin, arada hiç bir fark gözetilmeden şırmga yapılması için bir tek kirli, küçük kanepeye yatırılmış olduğunu gördü.

Sonunda, elinden geldiğince fazla nefes alıp bunu içinde tutmaya çalışarak Pavel Nikolayeviç tuvalete girdi. Bölmeleri, hattâ el yıkayacak yerleri bile olmayan bu tuvaletlerde kendini bir toz zerresi kadar değersiz hissediyordu. Hademeler burasını günde birkaç kez temizliyorlardı ama ellerini yeteri kadar çabuk tutamıyorlardı, çünkü daima yeni yeni kusmuklar, kan ve dışkı oluyordu. Bu tuvalet en basit bir konfora bile alışmamış barbarlar ya da artık hiç bir şeye aldırmaz etmeyecek kadar kaygılı hastalar tarafından kullanılıyordu. Pavel Nikolayeviç'in yalnızca başhekime kadar gitmesi, doktorların tuvaletini kullanmasına izin vermesini istemesi gerekiyordu.

Bu pratik düşünce yine de Pavel Nikolayeviç'in kafasında belli belirsiz oluşmuştu.

Yine pansıman odasını, perişan Kazan kadını, holdeki uyuyan hastaları sonra da oksijen çadırında ölümün eşliğindeki adamı geçti.

Yukarda Rum ona korkunç bir fisütiyla kurbağa gibi seslendi :

«Dinle, arkadaş, burada herkesi iyi ediyorlar mı? Yoksa bazıları ölüyorlar mı?»

Rusanof ona çılgın gibi baktı; o anda artık başını hiç dön-

düremediğini kesinlikle hissetti; tıpkı Yefrem gibi bütün göv- desiyle dönmesi gerekiyordu. O korkunç şiş çenesinden yukarı doğru, aşağıda da köprücük kemiğine kadar vuruyordu. Acele koğuşuna döndü. Ne düşünüyordu? Neden korkmuştu öyle? Kime güveniyordu ? Kaderi tam burada; çenesiyle, köprücük kemiği arasında yatıyordu. Bu, onun duruşmasının yapıldığı yerde, hiç bir tanıdığın, bilinen hiç bir yardımın, savunmanın işleyemeyeceği bir yer.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

«Kaç yaşındasın?»

«Yirmi altı!»

«O kadar varsın demek!»

«Ya sen?»

«Ben on altı yaşındayım. On altı yaşında bacağımdan nasıl vazgeçerim?»

«Ne kadar?»

«Dize kadar, bu belli bir şey. Daha azını almıyorlar. Ne yaptıklarını da gördüm. Sık sık bir parça daha fazlasını kesiyorlar. Buraya kadar. Sallanan bir koçan kalacak.»

«Takma bacak taktırırsın. Plânların neler, yani genel olarak?»

«Üniversiteye gitmeyi umuyorum.»

«Hangi bölüme?»

«Filoloji ya da tarih.»

«Giriş sınavlarını kazanabilecek misin?»

«Kazanırım. Kaygılanmıyorum hiç. Hep soğukkanlıyım ben.»

«İyi. Neden takma bacak araya girsin? Okuyacak, çalışacaksın. Durumun seni daha da inatçı yapmalı. Fen kolunda daha büyük başarı sağlarsın.»

«Genellikle hayat üzerine ne düşünüyorsun?»

«Genel olarak ne var ki; bilimden başka?»

«Evet ama...»

«Ya evlilik?»

«Evet, yapılacak başka bir şey olmazsa.»

«Birini bulursun. Her ağaç için bir kuş vardır. Herneyse, başka ne olabilir?»

«Ne demek istiyorsun?»

«Ya hayatın, ya bacağın, değil mi?»

«Evet. Ama belki... Ya bacağım kendi kendine iyileşirse?»

«Hayır, Demka, köprüler belki üzerine kurulamaz. Belki üzerine kurulan yapılar yıkılmaya mahkûmdur. Şansa güvenemezsin, sağduyuya göre davranman gerekir. Tümörünün adının ne olduğunu söylediler mi sana?»

«Evet, sanırım 's' ve 'a' harfleriyle başlıyor!»

«Bir 's' ve bir 'a'. O halde bacağının kesilmesi gerek.»

«Ne olduğunu biliyor musun?»

«Biliyorum. Eğer bana bacağımdan vazgeçmem gerektiğini söyleselerdi, yaşantımın bütün anlamı yürümek ve ata binmek olmasına rağmen razı olurdum. Benim gittiğim yerlere ne kamyon, ne de araba gider.»

«Senin bacağın da kesecekler mi?»

«Hayır.»

«Kesmekte geç mi kaldılar?»

«Şey, nasıl anlatayım. Pek geç kaldım sayılmaz ama yine de bir bakıma geç kaldım. Tarlada işlerim vardı. Buraya üç ay önce gelmeliydim ama işimi bırakmak istemedim. Yürümek, ata binmek, durumumu daha da kötüleştirdi. Bacığım ovuldu, ıslandı böylece iltihap yayıldı. O zaman kendimi daha iyi hissettim; işimin başına dönmek istedim. Bir süre daha bekliyebileceğimi sandım. Şimdi bile bacağım öyle hassas ki pantolonun bir paçasını kesmek ya da çırlıçıplak oturmak istiyorum.»

«Orasını sarmadılar mı?»

«Hayır.»

«Görebilir miyim?»

«Elbette, bak.»

«Çok fena. Hem siyah ta.»

«Doğuştan siyah. Orada bir doğum lekesi vardı. Sonradan azdı.»

«Bu nedir?»

«Onlar iltihabın geçip gittiği fistüller. Görüyorsun ya Demka, benim tümörüm seninküden çok farklı. Benimkine melanob- lastoma denir, insaf bilmeyen pis bir şeydir. Genel olarak sekiz- ayda işini bitirir.»

«Nerden biliyorsun?»

«Buraya gelmezden önce bunun üzerine bir kitap okudum. Okudum ve hastalığımı anladım. Ama daha önce gelebilseydim bue ameliyata cesaret edemezlerdi. Melanoblastoma çok kötü bir şeydir. Bıçakla bir dokun, her tarafın metastaslarla kaplanır. Melanoblastoma da kendine göre yaşamak istiyor, anladın mı? Bütün bu aylar boyunca hep geri bıraktığım şey kasıkta belirdi.»

«Lyudmüa Afanasyevna ne diyor? Seni cumartesi günü muayeneye çağırmadı mı?»

«Koloidal altın diye bir şey almamız gerektiğini söyledi. Eğer bu altını bulursak hastahk kasıkta durdurulabilirmiş. Ba- eaktakini de ısm tedavisiyle söndürecekler. Ancak hastalığı bu şekilde geriletebilirlermiş.»

«Seni iyi edecekler mi?»

«Hayır, Demka, ben iyi olamam. Melanoblastoma'dan iyileşen yok. Böyle bir iyüleşme şimdiye kadar görülmemiş. Bana gelince, yalnızca bacağınım kesilmesi yeterli olamaz; daha yukardan da nerden kesecekler? Şimdi mesele şu: tümörün büyümesini nasıl durdurabüiriz ve daha ne kadar zamanım var; aylar mı, yıllar mı?»

«Başka bir deyişle... Söylediğin şey... Demek istiyorsun ki...»

«Evet, Demka, bunu kabullendim artık. Ama en uzun ya- şıyan, en çok yaşayan değüdir. Karşı karşıya kaldığım sorun ne ya.pabileceğimdir. Ölmeden önce başarmam gereken bir şey var. Üç yıla ihtiyacım var. Fazlasını istemiyorum. Yalnız bu üç yılı hastanede değil de tarlalarda geçirebüsem.»

Alçak sesle Vadim Zatsyrko'nun pencerenin yanındaki karyolasında konuşuyorlardı. Konuşmalarını yalnızca komşuları, sabahtan beri yatağında gözleri tavana dikili kütük gibi yatan Yefrem'le, Rusanof duyabüirdi, Rusanof duymuş gibiydi, çünkü Zatsyrko'ya sevgiyle birkaç kere bakmıştı.

«Evet, şunu anlamaya çalış. Yepyeni, tartışmaya yol açabilecek bir düşüncenin denemelerini yapıyorum. Moskova'daki büyük bilim adamları; çok maden cevheri rezervelerinin radyoaktif dalgalarla bulunabüeceğine inanmıyorlar. Radyoaktif ne demektir biliyor musun? Bunun üzerinde binlerce tartışma yapılabilir. Kâğıt üzerinde insan herşeyi savunabüir, ya da kabul etmiyebilir, biliyorsun. Ama bütün bunları uygulamada da ispatlayabileceğim! hissediyorum. Bunun için hep tarlalarda bulunmam, maden cevherini su aracıyla bulmam gerek, başka bir

şeyle değil. Tabii yine söylüyorum, mümkünse. İş iştir, insandan çok şey ister. Sözgelimi bizim hava tulumamız yok. Bir santrifüj tulumbasını çalıştırmaya başlamazdan önce içindeki suyu boşaltman gerekir. Nasıl? Ağzından tabii. Bu da bir ağız dolusu radyoaktif su içmek demektir. Zaten içiyoruz. Kırgız işçüer hep, «babalarımız burda asla su içmezlerdi, biz de içmeyiz,» der dururlar. Ama biz Ruslar içiyoruz. Şimdi melonoblas- loma beni kısıvrak bağladığma göre, radyoaktiviteden niçin korkayım? Tam bu işin adamıyım.»

«Aptalın birisin sen,» dedi Yefrem hırıldayan, anlamsız bir sesle, onlardan yana dönmemişti. Bu sözleri de herşeyi duyduğunun kanıtıydı. «Öleceksin. Jeolojiye ne ihtiyacın var? Sana bir yararı dokunmaz ki. İnsanların ne için yaşadıklarını düşün- sen daha iyi olur?»

Vadim'in bacağı hareketsizdi ama başını özgür, bükülebi- en boynu üzerinde hafifçe çevirdi. Kara, zeki gözleri pırıl pırıl parlıyordu. En küçük bir güceniklik hissedilmeyen bir sesle karşılık verirken dudakları titriyordu:

«Ne için yaşadıklarını ben öğrendim. Yaratarak! Çok yararı dokunur. Yemek içmek zorunda olmazsın.»

Bunu söyledikten sonra plâstik kalemini dişlerine vurarak ne demek istediğini anlayıp anlamadığını görmek için Yefrem'i süzdü.

«Bu kitabı oku, şaşacaksın,» dedi Podduyef, yine hareketsizdi. Vadim'i göremiyordu, elindeki mavi kitaba parmağıyla vurdu.

«Görmüştüm,» dedi Vadim çabucak. «Zamanımıza göre bir kitap değil. Çok hareketsiz ve kuşkulu bir kitap o. Bizim değişimiz şu : Daha çok çalış! Hem de kendi kesen için değil! Hepsi bu kadar.»

Rusanof gözlüklerinin dostça ışıltısıyla doğruldu. Yüksek sesle sordu :

«Söyleyin delikanlı, siz Komünist misiniz?»

Aynı sadelikle Vadim bakışlarını Rusanof'tan yana çevirdi.

Kibarca, «evet,» dedi.

«Bundan emindim,» diye Rusanof bir parmağını havaya kaldırarak zaferle bildirdi.

Tıpkı bir öğretmene benziyordu.

Vadim, Demka'nın omuzuna hafifçe vurdu: «Artık yerine git. Çalışma zamanım geldi.»

Geochemical Method adlı kitabının üzerine eğüdi; kitabın sayfaları arasında küçük bir kâğıt parçası duruyordu. Kâğıt güzel bir elyazısıyla, kocaman kocaman ünlem ve soru işaretleriyle dolmuştu.

Sürekli olarak kitabı okudu, parmaklarının arasındaki kalem kıpırdamıyordu bile.

Sanki artık bu koğuştta değilmiş gibi kendini kitaba vermişti. Genç adamın desteğinden cesaret alan Pavel Nikolayeviç, ikinci iğneyi yaptırmazdan önce kendi kendine daha bir cesaret vermeyi düşündü. Ve koğuşa daha fazla sıkıntı vermemesi için Yefrem'in haddini bûdirmeyi kararlaştırdı.

«Bu yoldaş size iyi bir ders verdi Yoldaş Podduyef. İnsan kendini hastalığa köle etmemek. Ne de eline geçen ilk dinsel kitaba. Aslında siz... ellerine...» Pavel Nikolayeviç, «Düşmanların ellerine» demek istiyordu aslında. Günlük hayatta insan, düşmanlarını parmağıyla gösterebilirdi ama bu hastane yataklarında düşmanları kimdi? «Hayatın derinliklerine bakabilmek, herşeyden çok büyük bir işin niteliğini anlıyabilmelisiniz. İnsanları kahramanca işler yapmaya yönelten şey nedir? Ya da kahramanlık savaşlarından yararlanmaya sevkeden güdü? Ya da sözün gelişi iç savaşta? O zaman insanlar açtı, ayakkabısızdı, giysisizdi, silâhsızdı.»

Yefrem bugün çok durgundu, yalnızca karyolaların arasında gidip gelmekten vazgeçmekle kalmamış, olağan bir çok davranışlarından da vazgeçmişti. Önceleri yalnızca başını esirger, bütün gövdesiyle istemiye istemiye de olsa dönerdi, oysa bugün ne ellerini, ne de ayaklarını kıpırdatıyor, yalnızca parmağıyla kitabma vuruyordu. Kahvaltı etmeye zorlanınca da, «payına düşeni yemezsen karmn şişmez,» diye karşılık vermişti. Kahvaltıdan önce ve sonra son derece hareketsiz yatmıştı. Arada sırada gözlerini kırptırmasa insan onun taş kesildiği sanısına kapılacaktı.

Oysa gözleri kapalı değildi; Rusanof'u görünce bile kılını kıpırdatmadı. Duvarlar ve tavan hariç görüş açısında bulunan tek kişi Pavel Nikolayeviç idi.

Rusanof'un söylediklerini duymuştu; dudakları aynı düşmanca sesi, eskisinden daha güç anlaşılır sözcükleri söyliyerek kıpırdadı :

«İç Savaşta ne olmuş? Sen İç Savaş'ta çarpıştın mı?»

Pavel Nikolayeviç içini çekti :

--201--

«Sen ve ben yoldaş Podduyef, yaşıımızdan ötürü İç Savaşta çarpışmazdık.»

Yefrem burnunu çekti.

«Senin niçin çarpışmadığını bilmiyorum ama ben çarpıştım.»

Pavel Nikolayeviç gözlüklerinin gerisinden aydın bir kişi tavrıyla bir kaşımı havaya kaldırdı :

— «Nasıl oldu bu?»

«Çok basit,» diye karşılık verdi Yefrem, sözcükler arasında dura dura, «elime bir tabanca alıp çarpıştım. Eğlenceliydi. Çarpışan tek ben değildim.»

«Tam olarak nerede çarpıştın?»

«îzhevsk'de. Kurucular Meclisi'ne hücum ettik. Ben îzhevsk Kurucularını destekleyenlerden yedisini vurdum. Hâlâ hatırlıyorum bunu.» Evet, baş kaldıran kentin sokaklarına serdiği yedi üyeyi birden hatırlıyor gibiydi.

Karşı taraftaki gözlüklü adam bir şey daha söyledi ama Yefrem'in kulakları bugün tıkalı gibiydi, hiç bir şeye uzun süre kulak veremiyordu.

Şafakta gözlerini açıp tepesindeki bembeyaz tavanın bir parçasını görür görmez; önemsiz, çok uzun bir süre önce olmuş, ve tamamen unutulmuş bir olay belirli hiç bir neden olmadan aklına gelmeye başlamıştı.

Savaşın sonra kasun ayında bir gündü. Kar yağıyordu ama yere düşer düşmez eriyordu. Siperlerden kazılıp atılan sıcacık toprakta kar diye bir şey yoktu. Siperi gaz boruları için kazıyorlardı, ortaya çıkan derinlik bir metre seksen beş santimdi. Podduyef siper boyunca yürüdü, derinliğin yeterli olmadığını gördü. Ama çalışan işçilerin çavuşu geldi, sert bir tavırla derinliğin her tarafta aynı ve yeterli olduğunda ısrar etti. «Ölçelim mi? Ölçersek senin için fena olur.» Podduyef ölçü âletini çıkardı, ölçünün üstüne her on santimetrede bir yatay çizgi koymuştu, her ellinci işaret diğerlerinden daha uzundu; yapışkan ıslak balçığın içine girerek derinliği ölçmeye başladılar. Podduyef çizme, işçi çavuşu ayakkabı giymişti. Bir noktayı ölçtüler; bir metre yetmiş santim çıktı. Devam ettiler. Burada üç kişi kazıyordu toprağı: esmer, kıllı yüzlü, uzun boylu zayıf bir mujikle, hâlâ parlak kenarlı, siperli asker şapkası başında biri, şapkanın yıldızı, üzerinden uzun bir süre önce sökülmuş ve kırmızı şapka kurdelesini kireç ve kille kirlenmişti, bir de ince bir kentli paltosu giymiş, şapkalı bir genç vardı, (o yıllarda işçi

giysileri pek azdı, bu işçilere de verilmiyordu). Belki de bu palto delikanlıya daha okul sıralarındayken yapılmıştı, çünkü palto dar, kısa ve lime limeydi. (Yefrem'e sanki paltoyu gerçekten şimdi farkediyormuş gibi geldi.) İlk iki işçi hâlâ toprağı kürekleriyle dışarı atmaya çalışıyorlardı ama ıslak kil küreğe yapışıp kalıyordu; delikanlı ise sapı göğsüne saplanmış gibi küreğe dayanmış duruyordu. Üstü başı kar içindeydi, ellerini yenlerinin içine sokmaya çalışıyordu. Eldivenleri yoktu. Eski asker çizmesi giymişti; diğer ikisi atılmış otomobil lâstiklerinin parçalarından lâstik ayakkabılar giymişlerdi. «Orada ağzını açmış ne duruyorsun?» diye çavuş delikanlıya seslendi. «Ceza tayını istiyorsun galiba? Alırsın sen de!» Delikanlı içini çekti. Küreğin sapı göğsünün daha derinliklerine işlemiş gibi eğildi. Bunun üzerine çavuş onun ensesine vurdu. Oğlan şöyle bir silkelendi, çamura küreğini saplıyarak uğraşmaya başladı.

Podduyef'le çavuş tekrar ölçmeye başladılar. Siperi iki yanına, kenara çok yakın, çamur halindeki toprak yığılmıştı. Ölçünün üzerindeki işareti görebilmek için öne doğru bir hayli eğilmek gerekiyordu. Asker yardım etmek ister gibi yaptı, ama aslında âleti yana doğru eğdi, böylece on santimlik bir fazlalık elde etmiş oluyordu. Podduyef ona küfretti, ölçüyü dikleştirdi; derinliğin bir metre altmış beş santim olduğunu gördü.

«Senin yüzünden kendimi toplama kampmda mı bulacağım? Başka bir fikrin var mı? İşte istenen iş. Duvarlar dimdik, hendeğin ortasında kabarıklık olmamalı.»

Podduyef doğrulup ölçüyü çeker, çizmelerini çamurdan kurtarıırken üç işçi de yüzlerini ona çevirdüer; biri esmer ve traşlı, ikincisi dayak yemiş bir köpek gibi, üçüncüsü ise ömründe hiç jilet görmemiş gibi tüy içindeydi. Kar, sanki bu yüzler ölüymüşler gibi üzerlerine yerleşti; onlar hâlâ dikkatle Podduyef'e bakıyorlardı. Genci dudaklarını araladı :

«Pekâlâ. Sen de öleceksin, çavuş,» dedi.

Podduyef onları hücre cezasına attıracak bir rapor yazmadı. Yalnızca ne kadar tayın aldıklarını, yapmadıkları iş karşılığında ceza görmelerine engel olmak için dikkatle defterine yazdı. Eğer düşünmek zahmetinde bulunsaydı hatırlıyacak bundan daha acı olaylar bulurdu ama aradan on yıl geçmişti. Podduyef artık kamp işçüleriyle çalışmıyordu. O çavuş herhalde mahkûmiyetini çoktan tamamlamıştı. O gaz borularından artık gaz geçmiyordu; belki de borular artık başka bir işte kullanılıyordu. Yine de bütün bunları unutmamıştı ve bugün ku

laklarına gelen ilk sesler bu sözcükler olmuştu :

«Pekâlâ. Sen de öleceksin, çavuş!»

Kendisini buna karşı koruyacak sağlam hiç bir şey yoktu. Hâlâ yaşamak istediğini inkâr edebilir miydi? Ama o delikanlı da yaşamak istemişti. Yefrem iradesinin daha güçlü olduğunu tartışabilir miydi? Daha önce idrâk edemediği bir şeyi anlamış olduğunu, yepyeni bir şekilde yaşamak istediğini söyleyebilir miydi? Oysa hastalığı söz dinlemezdi ki; onun da kendine göre nitelikleri ve düzeni vardı.

Üzeri altın rengi bir yaprakla süslü bu küçük mavi kitap, şütesinin altında dört gece geçiren bu küçük kitap; Hindular üzerine bir takım şeyler, onların inancına göre insanların bütün bütüne ölmediğini, ruhlarımızın hayvanlara ya da başka insanlara geçtiğini anlatıyordu. İşte bu şimdi Poddüeyef'in hoşuna giden bir düşünceydi: Bir kendinden bir şey bırakabilse, varlığının hepsinin yok olmasma meydan vermeseydi. Yalnızca ölümün elinden kurtarıp bırakabileceği bir şeyi olsaydı.

Oysa Poddüeyef artık ruhların göçettiğine inanmıyordu.

Boynundan başına birer ok gibi saplanan ağrılar sürekli olarak çoğalıyordu. Şimdi düzenli aralıklarla, dörtlü tempolarla vuruyor, onu inandırıyorlardı! Yefrem - Poddüeyef - Nokta. - Öldü. - Yefrem - Poddüeyef. - Öldü.» Böylece sürüp gidiyordu; sonunda sözcükleri kendisi tekrarlamaya başladı; ne kadar çok söylerse ölüme mahkûm Yefrem Poddüeyef'ten o kadar uzaklaşıyor gibiydi; sanki ölüme, kendisi değil de bir komşusu gidecekmiş gibi alışıyor. Oysa komşusu Yefrem Poddüeyef'in ölümü üzerine içinde uyanan duygu; bu duygu, ona gerçekten ölmeyeceğini anlatır gibiydi.

Peki ama komşusu Yefrem Poddüeyef ne olacaktı? Onun için bir kurtuluş çaresi yok gibiydi. O huş ağacı mantarından yapılan çayı içse, belki. Oysa mektupta çayın bir yıl boyunca hiç aralıksız içilmesi gerektiği yazılıydı. O zaman bu kurutulmuş mantardan sekiz kilo gerekiyordu; ya da tazesinden yüz altmış. Bu da kendisine sekiz paket halinde gelmeliydi. Sonra mantarın bayat olmaması da gerekiyordu. Ağaçtan taze taze toplanmalıydı. Bu da sekiz paketin bir anda gelmesi isabetli olmazdı; ayda iki kere gelmeliydi. Bu paketleri, ona kim zamanında toplıyacak, yollayacaktı? Ta oralardan, Rusya'dan?

Bunun için kendisine yakın, onu seven birisi olmalıydı.

Yefrem'in hayatından çok, pek çok kişi geçmişti; oysa bunların içinde benim diyebileceği biri yoktu.

İlk karısı Emine vardı. Mantarı toplayıp ona yollayabilirdi. Urallarm ötesinde mektup yazıp mantar isteyebileceği ondan başka kimse yoktu. Oysa ilk karısı mutlaka, «çukurun içinde geber, seni pis uyuz köpek seni!» diye karşılık verecekti. Böyle karşılık vermekte de çok haklıydı.

Şimdiki duruma göre haklıydı ilk karısı; ama bu küçük mavi kitaba göre haksızdı. Bu kitaba göre Emine'nin onun için üzülmesi, hatta onu sevmesi gerekiyordu; kocası diye değil yalnızca acı çeken bir insan olduğu için sevmeli, ona mantar paketlerini yollamalıydı.

Bu kitap, insanlar birdenbire ona uyararak yaşamaya başlarsa gerçekliğinin gücünü gösterecekti.

İşte bu sırada Yefrem'in uyuşmuş kulakları; Jeciog'un, insanın çalışmak için yaşadığı üzerine söylediklerim duydu; karşılık olarak parmağım küçük kitabına vurdu.

Sonra yine kendi düşüncelerine daldı; hiç bir şey duymuyor, hiç bir şey görmüyordu. Şimdi beynine saplanan ağrılar çoğalmıştı.

Şu ağrılar bir kesilseydi. Artık hiç kırıdamamak, hiç tedavi olmamak, hiç yemek yememek, hiç konuşmamak, hiç işitmemek ve görmemek ne kadar kolaylaşacak, hoş olacaktı.

Tek kelimeyle artık var olmamak.

Oysa birisi onu bacağından, omuzundan sarsıyordu. Akh- madzhan'dı; doğrulmasına yardım etti. Ameliyathanede kızın gelip, uzun bir süreden beri beklediğini anladı; kız ona hastanenin pansuman odasına gelmesini istedi.

Şimdi Yefrem gerekmediği, istemediği bir şey için kalkmak zorundaydı. Olanca ağırlığına irade gücüyle boyun eğdiril- meliydi; kalkmaya: kat kat et yığınları altındaki kemiklerinin gömülmüş olduğu dinleme yerinden kalkması için bacaklarıyla, kollarıyla, sırtıyla direnmesi, bu organlarının, ortaklaşa çalışmaya zorlaması, bir bütün meydana getirmesi gerekiyordu ; bu bütün parçaya bir ceket giydirmesi, koridorlardan, merdivenlerden dayanılmaz ağrılar içinde geçirmesi zorunluydu, metre, metre sargıların açılması, sonra yeniden sarılması için.

Bu saatler uzun, ıstırap dolu anlardı; garip, donuk bir uğultu içinde sürüp gitti. Kendüeri ameliyata katılmayan Yev- genia Ustinovna'dan başka herhangi bir nedenle ameliyata katılmayan operatörler vardı. Yevgenia Ustinovna onlara bir şeyler anlatıyor, bir şeyler gösteriyor, Yefrem'le konuşuyordu; ama Yefrem cevap bile vermiyordu.

Yefrem Podduyef artık onlara söyleyecek hiç bir şeyi olmadığını hissediyordu. Üstelik o ilgisiz, renksiz uğultu bütün konuşmaları bir sis bulutu gibi içine alıyordu.

Yefrem'i sargı bezleriyle eskisinden daha da sıkı bir çember gibi sardılar. Boynundaki sargı, başmdan daha büyüktü. Bu çember şeklindeki sargıların üzerinden yalnızca başının üst kısmı görünüyordu.

İşte Kostoglotof tütün torbasını almaya geldiği sırada onu gördü.

«Evet, neye karar verdiler?»

Yefrem düşündü : Gerçekten neye karar vermişlerdi? Pansuman odasında neler konuşulduğunu anlamaya çalışmamıştı ama şimdi herşeyi anlıyordu; açıkça karşılık verdi :

«İstedğin yerde öt ama bizim avlumuzda değil.»

Federau, dev gibi boyna dehşetle baktı; onu da böyle bir şey bekliyor olabilirdi.

«Seni taburcu mu ediyorlar?» diye sordu.

Bu soru Yefreme çok istediği halde yatağına uzanamayacağını hastaneden çıkmak için hazırlıklarını yapması gerektiğini anlattı.

Ondan sonra eğümemesine rağmen sokak giysilerini sırtına geçirecekti.

Ve ondan sonra sütun şeklindeki bu bedeni kentin sokaklarından geçirebilmek için bütün gücünü toplaması gerekecekti.

Bunca gücü boşuna harcamak zorunda kalacaktı; hem niçin, kimin olduğunu bilmeden.

Kostoglotof ona acıyarak değil askerce bir sevgiyle baktı. «Bu kurşun senindi; ötekisi benim olabilir.» Yefrem'in geçmişi üzerine hiç bir şey bilmiyordu, koğuştta onunla dost da olmamıştı; ama onun dürüst hallerini sevmişti. Bu kişi Oleg'in yaşantısı boyunca karşılaştığı en kötü insan olmadığı anlamına geliyordu.

«Gittiğin yolda şanslı olmanı dilerim, Yefrem!» Elini uzattı.

Yefrem uzatılan eli tutu; dişlerini gösterdi.

«Doğarız, yuvarlanırsınız - büyürüz, dört bir yana çarpırsınız - ölünce, oraya gideriz!»

Oleg sigara içmek için çıkmak üzereydi ki laboratuarda çalışan kız tam o sırada gazeteleri dağıtmak üzere içeri girdi. Yakında olduğu için koğuşun gazetesini ona uzattı. Kostoglotof gazeteyi alıp açtı. Rusanof bunu görmüştü; hemen yüksek sesle, ağırlıklı bir tavırla kızı koğuştan çıkmadan azarladı:

— 206 —

«Buraya bak, bir dakika! Sana gazeteyi ilk önce bana ve:: demedim mi?»

Sesinde gerçek bir acı vardı ama Kostoglotof ona hiç acımıyordu. Yalnızca homurdandı :

«Niçin ilk önce sana verecekmış?»

«Niçin, niçin?» demekle ne kastediyorsun?» Pavel Nikola- yeviç, yalnızca sözcüklerde kalsa bile birinci olmak hakkının verdiği su götürmez, inkâr edilmez niteliği yüzünden ıstırap çekiyordu.

Başka birisi yeni gelen bir gazeteyi alışkın olmayan parmaklarla açarsa kıskançlığa benzer bir duyguya kapılırdı. Burada hiç kimse gazetede neler olduğunu, ondan, Pavel Nikola- yeviç'den daha iyi bilemezdi. Gazeteleri; açıktan açığa içinde herşeyi gereken adlarıyla yazmamın imkânsız olduğu ama bilgili ve yetenekli bir insanın çeşitli küçük imalardan, sayfanın durumundan, makalelerin yerleştiriliş şekline ve neyin unutulmuş, neyin söylenmemiş olduğundan gerçeği ortaya çıkartabileceği birer yayın organı sayardı. İşte bu yüzden Rusanof gazeteyi okuyacak ilk kişi olmalıydı.

Oysa burada bütün bunları anlatabilmek imkânsızdı; bu yüzden Pavel Nikolayeviç yalnızca yakınbüdi :

«Bir dakikaya kadar iğne yapacaklar bana. Gazeteyi iğneden önce görmek isterdim.»

'ne mi?» Ogloyed hafifçe pişman oldu. «Bir dakika.»

Alelacele sayfalara şöyle bir göz attı; sayfalara Yüksek Sovyet şura toplantısındaki konuşmalar, başka bazı raporlar sıkıştırılmıştı. Kostoglotof sigara içmeye gitmek üzereydi. Uzatmakta olduğu gazete ellerinde hışırdıyordu ki birdenbire gözüne bir yazı çarptı; sayfalara yeniden baktı; hemen hemen aynı anda gergin, sakıncalı bir sesle aynı uzun sözcüğü tek rarladı; gerçekten de sözcük ağzından diliyle gökyüzü arasında dalgalanır gibi çıkmıştı :

«İl - ginç... il-ginç...»

Beethoven'in kadere uzanan dört kalın perdeden notası başının üzerinde uğuldamaya başladı. Koğuştaki bunları işiten olmamıştı; işitemezlerdi de. Ama bunu başka bir sesle nasıl anlatabilir ki?»

«Ne o?» Rusanof kendine hakim olamadı. «Gazeteyi bana ver!»

Kostoglotof kimseye şu ya da bunu gösterecek bir davranışta bulunmadı. Ne de Rusanof'a cevap verdi. Sayfaları dü

--207--

zeltti, gazeteyi önce ikiye, sonra dörde katlayarak eski haline getirdi. Yine de altı sayfa yerli yerini bulmamış, gazete hafifçe kabarmıştı. Rusanof'a doğru bir adım atarak (Rusanof da ona doğru bir adım atmıştı) gazeteyi verdi. Sonra koğuştan çıkmak zahmetine girişmeden hemen tütün torbasım açtı ve titreyen parmaklarla bir kâğıt parçasma tütünü doldurup kocaman bir sigara sardı.

Yine titreyen ellerle Pavel Nikolayeviç gazeteyi açtı. Kostoglotof'un homurdandığı o 'ilginç' sözcüğü kaburgalarma bir hançer gibi saplanmıştı. Ogloyed'in bu kadar 'üginç' bulunduğu şey ne olabilirdi?

Usta ve becerikli bir şekilde gözleri, manşetleri, Şûra toplantısı haberlerini tararken... Neydi bu? Nasıl olabilirdi?

Alışkın olmayan kişilere çok saçma gelebüecek kadar büyük harflerle imkânsız ve görülmemiş bir karar vardı! Yüksek Şûranın tümüyle değiştirilmesi! Birliğin Yüksek Şûrası!

Gözlerine inanmıyordu Pavel Nikolayeviç. Ulrikh'in yardımcısı, Matuleviç, Dotiskof! Pavlenko! Klopof'dan ne haber? Yüksek Şûra'nın başlamasından beri Klopof daima Şûra'da bulunmuştu! Ama Klopof da Şûradan atılmıştı! Şimdi eski memurların yerini kimler alacaktı? Yeni adlar hep yabancıydı. Çeyrek yüzyıldan beri adaleti yerine getiren herkes bir üfle- yişte dağılmıştı.

Bu bir kaza, rastlantı olamazdı.

Bu tarihsel bir adımdı.

Pavel Nikolayeviç kan ter içinde kalmıştı. Daha bu sabah kendi kendini bütün korkuların boş, yersiz olduğunu inandırmıştı ve şimdi...

«İğneniz, lütfen.»

«Ne?» diye heyecanla bağırdı Pavel Nikolayeviç.

Doktor Gangart üzerine doğru eğilmiş bekliyordu.

«Kolunu aç, Rusanof, iğneni yapacağım.»

ON ALTINCI BÖLÜM

Ellerinin, ayaklarının üzerinde beton bir boru içinde emekliyordu; bir borudan çok yanlarından demir parçalarının fırladığı bir tüneldi bu. Arada sırada bu çıkıntılara çarpıyordu; hep boynunun sağ yanı, ağrıyan tarafı çarpıyordu. Karnının

üzerinde emekliyor, en çok, kendisini toprağa bastırarak ezen bedeninin ağırlığını duyuyordu. Bu ağırlık bedeninin gerçek ağırlığından çok daha fazlaydı. Alışkın değildi bu ağırlığa; onu bayagı yassılaştırıyordu. Önce üzerine çöken şeyin tepesindeki beton olduğunu sandı, ama hayır, bu kadar çok ağırlaşan şey bedeni idi. Bedeninin ağırlığını hissediyor, onu bir hurda demirmiş gibi çekip götürüyordu. Bu kadar ağırlıkla ayağa kalkamayacağı geldi aklına; oysa asıl sorun bu geçitten hiç olmazsa bir parça ışık görebilmek, bir parça nefes alabilmek için sürünüp çıkabilmektir.

Burada birinin sesi; yine sessiz, yalnızca düşünceleri ileterek ; ona dönmesini, sürünmeye devam etmesini emretti. Ama duvar olan bir yerde nasıl dönebilirim? diye düşündü. Ama onu yamyassı eden ağırlığa eş bir ağırlık, o inatçı emir ona dönmesini söyledi. Homurdanarak isteneni yerine getirdi ve gerçekten eskisi gibi emekliyebileceğini anladı. Tam kendisini bu yöne alıştırmıştı ki başka bir emir ona diğer yöne dönmesini söyledi, inleyerek boyun eğdi. Ezici ağırlık hâlâ kalkmamıştı; ne ışık ne de görünürde bir son vardı. Aynı belirli ses şimdi ona sağa dönmesini, acele etmesini söylüyordu. Dirsekleriyle, ayaklaıyla dönerek emri yerine getirdi; sağ yanda somut bir duvar olmasına rağmen duvarın içine doğru emekledi, geçer gibi oldu. Şimdi sola dönmesi söylenmişti; yine acele etmesi isteniyordu. Artık hiç kuşku etmeden, düşünmeden dirseklerinin üzerinde sola döndü; geçti. Boyunu birtakım şeylere çarpıyor, ağrı başına vuruyordu. Hayatında hiç bu kadar sıkıntılı bir duruma düşmemişti. Bütün bunların sonuna kadar emekliyemeden, burada ölüverirse ne acı olurdu!

Birdenbire bacakları havayla dolmuş gibi hafifledi, ağır- lıksızlaştı. Göğsüyle başı eskisi kadar ağır bir halde yerde dururken bacakları havaya kalkmağa başladı. Başka bir emir verilmesini bekledi ama emir verilmedi. Aksine aklına bunun dışarı çıkılacak yön olduğu geldi: bacakları borudan dışarı çık- smdı, o da geri geri emekler ve çıkardı. Kendini elleri üzerinde iterek gerilemeye başladı; bir yandan da bunu yapacak gücü nerden bulduğunu düşünüyordu. Borunun içinde bacaklarını geriye doğru izlemeye devam etti. Geçit çok darlaşmıştı; hepsinden kötüsü kan tepesine vurmuştu; burada öleceğini, başının patlayacağını düşündü. Kendisini sıkı sıkı kucaklayan duvarları kuvvetle iterek geriye doğru bir parça daha gitti; sonunda çıktı.

Şimdi borunun dışında, bir inşaat yerinin ortasında ydı. Çevrede hiç kimse yoktu. İş gününün sona ermiş olduğu belliydi. Toprak dört bir yanda çamurlu ve ıslaktı. Dinlenmek için borunun üzerine oturdu; kirli bir işçi tulumu giymiş bir kızın yanında bulunduğunu farketti. Kızın sapsarı, dağınık taraksız: tokasız saçları vardı. Ona bakmıyor, yalnızca oturuyor, onun bir soru sormasını bekliyordu; bundan emindi. Önce korktu ama sonra kızın kendisinden daha da çok korktuğunu farketti. Cam konuşmak istemiyordu ama kız o soruyu bekliyordu; onun için sordu :

«Annen nerede, kız?»

Kız ayaklarına bakarak, tırnaklarını ısırarak, «bilmiyorum,» dedi.

«Bilmiyorum, ne demek?» Sinirlenmeye başlamıştı. «Annenin nerede olduğunu bilmen gerek. Açıkça konuşman, herşeyi olduğu gibi yazman gerek. Niçin bana anlatmıyorsun? Yeniden soruyorum... annen nerede?»

«Size bir şey sormak isterdim?» Kız bakışlarını ona çevirdi.

Kız ona bakıyordu ve o kızm gözlerinin sulandığını gördü. Birdenbire tüyleri diken diken oldu: Aklına bir çok kereler, bunun baskı makinesini çalıştıran Gruşa'nın kızı olduğu gelmişti; Gruşa Halkın Lideri aleyhine dedikodu ettiğinden tutuklanmıştı. Bu kızın ona gerektiği gibi doldurulmamış bir kâğıt getirdiğini hatırlıyordu; demek sakladığı bir şey vardı. İşte kızı aslında bunun için çağırtmış, kâğıdı hatalı doldurduğu için tutuklanacağını söyliyerek tehdit etmişti; bunun üzerine kız kendini zehirlemişti. Öyle söylemişlerdi; ama şimdi kızın saçlarına, gözlerine baktıkça onun boğulmuş olabileceği sonucunu çıkarıyordu; kendisi kızm yanında oturduğuna göre demek o da ölmüştü. Bu düşünce ter içinde kalmasına yol açtı ama yüzünü silerek konuştu :

«Hava ne kadar sıcak! Nereden su içebilirim?»

«Oradan.»

Kız yeşilimsi bir çamurla karışmış pis yağmur sularının doldurduğu bir tekneyi gösterdi —yoksa uzun bir kutu muydu bu? — Aklına kızm kendisini bu suyun içinde boğduğu, şimdi de onun aynı suyun içinde tikanıp kalmasını istediği geldi. Ama kız böyle bir şey istiyorsa, o hâlâ sağ sayılmaz mıydı?

«Bak sana ne söyleyeceğim.» Kızdan kurnazlıkla kurtulmak istiyordu. «Git bana ustabaşımı çağır. Bana bir çift çizme getirmesini söyle. Çizmesiz nereye gidebilirim ki?»

Kız başım salladı; borudan kayarak indi, su birikintilerinden ayaklarını sürüye sürüye geçti; inşaat yerlerinde çalışan bütün kızlar gibi başı açık, işçi tulumu içinde şapşaldı.

O kadar susamıştı ki o tekmeden bir yudum su içmeye karar verdi. Azıcık içmesinin bir zararı dokunmazdı. Borunun üstünden indi; ve çamurun hiç te kaygan olmadığını görünce şaşırdı. Yine de ayağının altındaki toprak, çevredeki herşey gibi sağlam değildi. Pek uzakları göremiyordu. Buna rağmen teknenin yanına gidecekti ama hayretle önemli bir belgeyi kaybetmiş olduğunu farketti. Ceplerini araştırdı, bir anda hepsine baktı. Elleri araştırmayı sonuçlandırmadan durumu kavradı; evet belgeyi kaybetmişti.

Çok korktu; çünkü bu devirde böyle kâğıtları yabancı gözlerin görmesi doğru olmazdı. Bu yüzden başı derde girebilirdi. Ama birdenbire belgeyi nerede kaybetmiş olduğunu hatırladı; o tünelden çıkarken kaybetmişti. Derhal geri döndü ama yeri bulamadı. Burasını bir türlü hatırlamıyordu. Ortada borudan da eser yoktu. Aksine çevrede işçiler dolaşıyordu. Başına bundan daha kötü bir şey gelemezdi; çünkü belgeyi onlar bulabilirlerdi.

İşçilerin hepsi de daha önce görmediği genç adamlardı. Omuzları apoletti, çadır bezinden kaynakçı ceketini giymiş olan bir tanesi ona bakmak için durdu. Ona niçin böyle bakıyordu? Yoksa belgeyi bulmuş muydu?

«Kibritin var mı, delikanlı?» diye sordu Rusanof. «Ama siz sigara içmezsiniz ki,» dedi kaynakçı. (Demek sigara içmediğini herkes biliyordu. Nereden biliyorlardı.)

«Kibriti bir başkası için istiyorum.»

«Neden başkası için?» Şimdi kaynakçı ona sert sert bakıyordu.

Ne kadar aptalca bir cevap vermişti. Bu bir hainin tipik cevabıydı. Onu tutuklayabilirler, bu arada başka birisi belgeyi bulabilirdi. Kibriti niçin istemişti? O belgeyi yakmak için elbet.

Kaynakçı yaklaştıkça yaklaştı. Rusanof'un dehşeti arttı. Ne olacağını biliyordu. Genç kaynakçı burun buruna gelincev" kadar yaklaştı ona. Sonra gayet belirli ve açık bir dille konuştu :

«Yelçanskaya kızına göz kulak olmamı söyledi, sanırını kız kendini suçlu sanıyor, tutuklanmasını bekliyor.»

Rusanof titredi, iliklerine kadar buz kesti.

«Nerden biliyorsun?»

(Gereksiz bir soruydu bu; çünkü delikankmn Rusanof'un ihbar kâğıdını okuduğu belliydi; yazdıklarını kelimesi kelimesine söylüyordu.)

Kaynakçı bir şey söylemedi, yoluna gitti. Rusanof deli gibi dört bir yana koşuşturdu; kaybettiği kâğıdı hemen bulmalıydı.

Köşeleri dönerek, kalbi çarparak, bacakları arkadan sürünerek, korkunç denecek kadar yavaş hareket eden bacaklarla kendini iki duvarın arasına attı; ve umutsuzluğu çoğladı. Sonunda kâğıdı gördü! Hemen aradığı kâğıt olduğunu anladı, koşup almak istedi. Oysa bacakları bedenini taşımıyordu. Ellerin, ayaklarının üzerine düştü; çoğunlukla elleriyle ileriye doğru giderek kâğıda yaklaştı. Yeter ki kâğıdı bir başkası almasındı. Yeter ki oraya önce varmasınlar, kâğıdı kapıp al- masmlardı! Daha yaklaştı, daha yaklaştı. Sonunda aldı. Oydu! Ama parmakları öyle halsizdi ki kâğıdı yırtamadı; dinlenmek için yüzüstü düştü; kâğıdı da altına soktu.

Biri omuzuna dokundu. Dönmemeye, kâğıdı bırakmamaya karar verdi. Oysa hafifçe dokunulmuştu omuzuna. Bir kadının eliymişti bu; Rusanof bunun Yelçanskaya'nın kendisi olduğunu tahmin etti.

«Aziz dostum,» diye kadın tatlı tatlı yalvardı. Belki de kulağına kadar eğilmişti. «Aziz dostum! Söyle bana, kızım nerede? Onu nereye koydun?»

«İyi bir yerde, Yelena Fyodorovna, kaygılanma!» diye Rusanof başım çevirmeden karşılık verdi.

«Hangi yerde?»

«Bir yetimhanede.»

«Hangi yetimhane?» Kadın onu sorguya çekmiyordu aslında; çünkü sesi çok üzüntülüydü.

«Gerçekten bilmiyorum.» İçtenlikle ona hangi yetimhane olduğunu söylemek istiyordu ama bilmiyordu ki hangisi olduğunu. Çocuğu yetimhaneye götüren o değildi. Zaten oradan başka bir yere de yollanmış olabilirdi.

«Benim adı mı taşıyor?» Omuzunun gerisinden gelen ses sevgi doluydu.

«Hayır,» dedi Rusanof, «kurallar şöyledir: adlar değiştirilir. Benim suçum değil bu. Kurallar böyle.»

Orada öylece yatarken Yelçansky'leri bayağı sevmiş oldu

ğunu hatırladı. Yaşlı adam aleyhine bir rapor yazdıysa bunu yalnızca Çuknenko istediği için yapmıştı; çünkü Yelçansky onun yolunda duruyordu. Koca tutuklanınca; Rusanof içtenlikle karısı ve kızıyla ilgilenmişti. Sonra kadın tutuklanmayı beklerken ondan kızma göz kulak olmasını istemişti. Kız için de bir ihbarname yazmak nerden aklına gelmişti.

Ona bakmak için döndü, ama Yelçansky orada değildi; başka yerde de yoktu (ama ölmüştü o, nasıl burada olabilirdi?). Birdenbire boynunun sağ yanındaki ağrıyla adeta kaskatı kesildi. Başını dümdüz tuttu. Hareketsiz yattı. Hayatı boyunca hiç kendini bu denli yorgun hissetmemişti. Bütün bedeni, tepeden tırnağa ağrıyordu.

Bir maden ocağının tüneline yatıyordu; gözleri karanlığa alışınca kömür tozları içine yarı yarıya gömülmüş bir telefon gördü. Şaşılacak şey! Bu telefon da nereden gelmişti oraya? Gerçekten bağıntısı var mıydı? Belki de birine telefon edebilir, bir bardak su isteyebilirdi. Sonra onu geri hastaneye götürmeleri de gerekiyordu.

Ahizeyi kaldırdı; ama olağan düdük sesi yerine sert bir ses işitti :

«Siz misiniz, Yoldaş Rusanof?»

«Evet, evet,» diye Rusanof sevinçle karşılık verdi (çünkü bu sesin hemen alt değil üst kademedeki geldiğini anlamıştı).

«Yüksek Şûra'ya gelir misiniz?»

«Yüksek Şûra mı? Pekâlâ! Derhal! Geliyorum.» Tam ahizeyi yerine koymak üzereydi ki aklına bir şey geldi. «Ama özür dilerim, hangi Yüksek Şûra, eskisi mi, yenisi mi?»

«Yenisi,» diye buz gibi cevap geldi, «ve acele edin!» Telefonun kapandığını bildiren tıkırtı duyuldu.

Şimdi Yüksek Şûra'daki bütün üyelerin değiştirildiğini hatırlıyordu; telefonu açtığı için kendi kendine küfretti. Ma- tuleviç yoktu. Klopof da! Beria'yı bile tasfiye etmişlerdi! Nasıl bir zamandı bu!

Yine de gitmek zorundaydı. Kendi kendine ayağa kalkacak gücü asla bulamıyacaktı; ama çağrıldığına göre bütün gücünü toplayıp doğrulmalıydı. Ellerinin, ayaklarının üzerinde doğrulmaya çalıştı; kendini, yürümesini yeni öğrenen bir buzağı gibi hissediyordu. Evet, ne zaman gelmesi gerektiği söylenmemişti yalnızca, «Acele edin,» denmişti. Sonunda ayaklarının üzerindeydi; duvara dayanmıştı. Böyle, her adımda duvara yaslanarak titreyen, zayıf bacakları üzerinde ilerledi. Nedense boynunun sağ yanı ağrıyordu.

--213--

Yürürken düşüncelere daldı: Acaba onu gerçekten yargılı yacaklar mıydı? Olaylardan bunca yıl sonra onu yargılıya- caklar mıydı? Evet, Şûra üyelerinin değiştirilmesi! İyiye gitmiyecekti durum!

Ülkenin en yüksek meclisine duyduğu onca saygıya rağmen bunun için kendini savunmaktan başka çare kalmamıştı. Evet, kendini savunmak cesaretini gösterecekti!

Şunları söyleyecekti onlara: «Cezaları veren ben değildim! Soruşturma ve kovuşturmaları da ben yönetmedim. Yalnızca kuşkularımı belirttim. Umumi bir tuvalette Lider'in gazeteden yırtılmış resmini görsem, o kâğıt parçasını ve kuşkularımı yetkililere ütmek benim görevimdir. Durumu incelemek Soruşturma Kuruluna bağlıdır. Belki de raslântıyla atılmıştır oraya resim, belki de atılmamıştır. Soruşturma Kurulunun görevi bunu ortaya çıkarmaktır... Gerçeği öğrenmek! Ben yalnızca üstüme düşen görevi yerine getirdim.»

Ve başka söyleyeceği şeyler de şunlardı: «Bütün bu yollar boyunca toplumu temizlemek önemliydi! Ahlâk yönünden temizlemek! Bu da toplumdaki yabani otları koparıp atmadan imkânsızdı. Otları ayıklamak da çapa kullanmasını bilenler olmadıktan sonra imkânsızdı.»

Bu delilleri oluşturdukça içinde sabırsızlık duyuyor, hemen konuşmak istiyordu. Hatta oraya bir an önce varmak, huzura çıkmak niyetindeydi. Onlara haykıracaktı:

«Bütün bunlardan sorumlu tek kişi ben değilim. Adaletin yerini bulması için bir tek beni mi oraya çıkardınız? Böyle şeyleri kim yapmadı ki? İşbirliği yapmasaydım mevkiimi nasıl korurdum? Guzun mu? O böyle bir gayrette bulunmadı, kendini hapiste buldu.»

Bağırıyormuş gibi ses tellerini zorluyordu; ama hiç te bağırmadığım farkettil. Boğazı şişmiş, ağrıyordu.

Artık kömür ocağı içinde değil, bir koridorda yürüyordu; birisi seslendi :

«Pavel! Hasta mısın? Niçin öyle sürünüyorsun?»

Dikleşti. Sağlıklı bir kişi gibi yürümeye çalıştı; başarır gibi oldu. Kimin seslendiğini görmek için dönünce asker gömleği ve apoletleri içinde Zveinek'i buldu.

«Nereye gidiyorsun, Jan?» diye sordu Pavel. Önu bu kadar genç görünce şaşırılmıştı. Jan da genç olmuştu elbet ama üzerinden öyle uzun bir zaman geçmişti ki.

«Ne. demek istiyorsun? Senin gittiğin yere gidiyorum: Komiteye.»

Hangi komite diye Pavel merak eti? Başka bir yere çağrıldığından emindi ama neresi olduğunu hatırlamıyordu.

Zveinek'le beraber yürüdü; ikisi seri, genç, hızlı adımlarla ilerlediler. Pavel kendini yirmi yaşından küçük ve bekâr hissediyordu.

Gizli Servis memurlarının oturdukları masaların bulunduğu geniş bir bürodan geçiyorlardı; papazlarınkine benzeyen sakalları ve kravatlı olan yaşlı muhasebeciler, düğme delikle- de genç daktilo kızlar. Zveinek'le beraber odaya döşemeyi çiz-, meleriyle tempoyla döverek girer girmez bu insanların otuzu birden onlara doğru döndü; oturdukları yerden bazıları ayağa kalktılar, bazıları da eğilerek selâmladılar. Onlar odadan geçip giderken bütün başlar onları izledi; bütün yüzlerde korku okunuyordu; bu da Pavel'le Zveinek'in pek hoşuna gidiyordu.

Öteki odaya girdiler, komitenin diğer üyelerince karşılandılar; kırmızı örtülü masada yerlerini aldılar.

Başkan Venka, «evet, içeri alm,» diye seslendi; ve içeri aldılar. İçeri ilk giren baskı makinası bölümünden Gruşa teyze oldu.

«Gruşa teyze burada ne işin var?» diye sordu Venka şaşırılmıştı. «Biz memurlar arasında ayıklama yapıyoruz. Senin bununla ne ilgin olabilir ki? Yoksa daha yüksek bir mevkiye mi eriştin?»

Herkes güldü.

«Hayır, küçük kızım büyüyor,» diye karşılık verdi. Gruşa teyze; hiç te utanmamıştı. «Önü bir anaokuluna yerleştirmeme yardım edebilir misiniz diye sormaya geldim. Yardım edebilir misiniz?»

«Pekâlâ, Gruşa teyze,» diye Pavel atıldı, bir dilekçe yaz. Hepimiz de kızınla ilgileniriz. Ama şimdi bizi oyalama. Gizli Servis kademelerinde temizlik yapacağız.»

Sûrahiden bir bardak su doldurmak için uzandı ama sûrahi boştu. Bunun üzerine yanındakine masanın öteki yanındaki sûrahiyi iletmesi için işaret etti. Sûrahi ona verildi ama o da boş çıktı.

Susuzluktan içi yanıyordu, boğazı kurumuştı.

«Su!» diye yakardı, «su!»

«Bir dakika,» dedi Doktor Gangart, «size hemen su getirecekler.»" Rusanıf gözlerini açtı. Doktor Gangart yanında, yatağında oturuyordu.

Halsiz bir tavırla, «dolabımda bir parça komposto var.» dedi. Titriyor, bütün bedeni tepeden tırnağa ağrıyordu; sonra başında ağır, zorlayan bir ağrı vardı.

«Pekâlâ, size bir parça komposto vereyim,» dedi Doktor Gangart ince dudaklarıyla gülümsiyerek. Komodinin dolabını açtı. Komposto tabağını buldu.

Pencerelerde akşam güneşinin ışıklarına benzeyen bir aydınlık vardı.

Gangart kompostoyu boşaltırken onun içine başka bir şey koymadığından emin olmak için Pavel Nikolayeviç gözünün ucuyla baktı.

Tatlımsı ekşi sıvı öyle hoş geldi ki. Pavel Nikolayeviç başını yastığın üstünde, Gangart'ın tuttuğu bardağı sonuna kadar içti.

«Kötü bir gün geçirdim,» diye yakındı.

«Hayır, bence çok güzel dayandınız,» diye Gangart karşı koydu. «Bugün size daha yüksek dozda iğne yaptık.»

Rusanof'un kafasında yeni bir kuşku uyandı.

«Dozu her seferinde arttıracak mısınız?»

«Şimdiden sonra hep aynı miktarı vereceğiz. Ama siz de alacaksınız, kendinizi daha iyi hissedeceksiniz.»

«Şûra'dan ne haber...» diye başladı Rusanof ama hemen sustu.

Gördüğü kâbusu gerçekle karıştırmaya başlamıştı.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Dotor Vera Kornilyevna Gangart, Rusanof'un verdikleri doza ne tapki göstereceğini merak ediyordu. Gün boyunca bir kaç kere onu görmeye geldi; sonra da akşam üstü. Olimpiada Vladislavovna nöbette olsa Rusanof'un yanına bu kadar sık gelmek zorunda kalmazdı, ama Olimpiada Vladislavovna Sendikanın eğitim kursuna gitmişti. Onun yerini alan Turgun'a da pek güvenemezdi.

Rusanof'un durumu tehlikeli değildi ama güç bir devre geçiriyordu, iğneden sonra uyku ilacı verilmişti. Uyanmamıştı ama uykusunda inliyor, çırpıyordu. Vera Kornilyevna her gelişinde onun nabzına baktı. Rusanof dizlerini büktü, sonra bacaklarını uzattı. Yüzü kıpkırmızı ve terliydi. Yastığın üze

rindeki gözlüksüz yüzü eskisi gibi sert görünmüyordu. Seyrelmiş beyaz saçları, başının dazlak yerine doğru acmılacak bir şekilde taranmıştı.

Koğuşa sık sık gelen Vera Kornilyevna diğer hastalarla da, sorunlarla da ilgilendi. Koğuş mümessüi sayılan Podduyef hastaneden taburcu edilmişti; gerçi koğuş mümessilinin eylemli bir sorumluluğu yoktu ama yine de bir tane olmalıydı. Vera Kornilyevna bitişik karyolaya dönüp bildirdi:

«Kostoglotof, bugünden itibaren koğuş mümessilisin.»

Pijamalarını giymiş olan Kostoglotof örtülerin üzerinde yatıyor, gazete okuyordu. (Vera Kornilyevna yanında ikinci kez geçmesine rağmen o hâlâ okuyordu). Ondan hep bir karşılık bekleyen Vera Kornilyevna bunun hiç bir anlamı olmadığını anlatmak istemiş gibi hafifçe gülümsedi. Kostoglotof'un gazetenin ardından çıkardığı yüzü neşeliydi; doktora başka nasıl saygı göstereceğini bilmeden karyolanın boyunca uzanmış olan bacaklarını çekti, iyimser bir anlam vardı yüzünde ama, «Vera Kornilyevna,» dedi, «üzerimde ahlâk yönünden onarılması imkânsız zararlar yapıyorsunuz. Hiç bir yönetici hatasız değildir; hatta bir yönetici iktidar arzusuna da kapılır. Bu yüzden, yıllar süren dikkatli bir yorumdan sonra bu tür görevler almamaya yemin ettim.»

«Sen hiç yönetici oldun mu? Tabii yüksek bir yönetmen demek istiyorum.» Gangart da onun neşeli havasına katılmıştı.

«Bulunduğum en yüksek mevki, takım kumandan yardımcılığıydı. Takım kumandanı öyle aptal ve yeteneksizdi ki hiç olmazsa bir batarya kumandanı olabilmesi için eğitim kurslarına yollandı; ama bizim bölükde değil tabii. Onun yerine yollanan kişi hemen ağzına kadar dolu olmasına rağmen siyasi bölüme geçirildi. Bölük kumandanı herkes bana boyun eğdiği ve topoğraf olduğum için beni takım kumandanı yapmakta bir sakınca, görmedi, işte yalnızca bir kıdemli çavuş olmama rağmen eylemli bir takım kumandanı olmuştum. Yelets'den Frankfurt-am-Oder'e kadar çarpıştığımız iki yıl süresince bu mevkide kaldım. Belki bir parça garip gelebilir ama bu iki yıl hayatımın en iyi yılları oldu.»

Bacaklarını toparlamış bir durumda bile yatmak saygısızlıktı. Onun için doğruldu, bacaklarını aşağı sarkıttı.

«Tamam, işte,» dedi Gangart. Kostoglotof'u dinlerken de cevap verirken de yüzündeki nazik gülümseyiş kavbolmamıştı. «Şimdi neden reddediyorsun? Yine yararı dokunabilir.»

«Ne kadar mantıklı! Demokrasi'den ne haber? Demok-

--217--

nişinin kurallarına karşı geliyorsunuz. Beni koğuş seçmedi. Oy verenler hayatımı bilmiyorlar. Siz bile bilmiyorsunuz.»

«Anlat.»

Vera Kornilyevna asla yüksek sesle konuşmazdı; Oleg Kilimonoviç Kostoglotof da yalnızca onun işitebileceği şeküde sesini alçalttı. Rusanof uyuyordu; Vadim Zatsyrko kitap okuyordu. Podduyef'in karyolası boştu; onları dinleyecek hemen hemen hiç kimse yoktu.

«Uzun bir hikâyedir. Sonra sıkılıyorum; çünkü ben oturuyorum, siz ayakta. Ama ben ayağa kalkıp geçitte bir asker gibi dursam daha da aptalca bir davranış olur. Lütfen yatağıma oturun.»

«Gitmem gerek,» dedi Gangart. Ama oturdu.

«Biliyor musunuz Vera Kornilyevna, benim başım demokrasiyi desteklediğim için belâya girdi. Orduyu demokrat yapmaya çalıştım; yani subaylara karşı geldim. Bu yüzden 1939 yılında subay eğitim okuluna yollanacağıma er olarak kaldım. 1940'da okula gittim ama yine küstahlık ettim, beni attılar. Ancak 1941 de Uzak Doğu'dayken bir kursu tamamladım. Doğrusunu isterseniz, subay olmamak beni üzüyordu. Bütün arkadaşlarım subay olmuşlardı. Ama insan gençken böyle şeylerin pek önemi olmuyor. Adaletin daha önemli olduğunu hissediyordum.»

«Hoşlandığım bir tek kişi vardı,» dedi Gangart. Bakışları yatak örtüsünün üstündeydi, «onun başına da aynı şey geldi. Çok kültürlü bir insandı ama erdi.»

Aralarında bir saniyelik bir sessizlik oldu. Gangart başım kaldırdı. «Ama siz hep aynı kaldınız.»

«Kültürlü mü yoksa er mi demek istiyorsunuz?»

«Küstah demek istiyorum. Doktorlarla nasıl konuştuğunuzu düşünün. Özellikle benimle.»

Bunu sert bir tavırla söylemişti ama Vera Kornilyevna'nın sertliği bir garipti; sertliği sözcükleri ve davranışları gibi tatlılıkla doluydu; anlamsız bir tatlılık değildi bu âhenkli ve hoştu.

«Ben... Size küstahlık mı ettim? Size karşı daima özel bir saygıyla davranmışımdır; bu benim en saygılı davranışım- dır; daha bilmiyorsunuz. Karşılaştığımız ilk günü kastediyorsanız o gün nasıl bir ıstırap içinde olduğumu büemezsiniz. Ölüyordum ama eyaletten çıkıp buraya gelmemi ancak izin vermişlerdi. Buraya geldim, kış yerine şakır şakır yağan bir yağmur buldum. Kaim çizmelerimi koltuğumun altında taşıdım; benim geldiğim yerde hâlâ kar ve buz vardı. Paltom sırsıklam

olmuştu. Sıksanız sulax sel gibi akardı. İstasyon bagajına keçe çizmelerimi bıraktım; bende cephe günlerinden arkadaşım olan birinin adresi vardı; onu bulmak için kentin eski bölümüne gitmek üzere tramvaya bindim. Hava kararmıştı; tram- vaydakiler oraya gitmememi soyulup soğana çevrileceğimi söyledüer. 1953 affıyla bütün suçluları serbest bırakmışlardı; yeniden de toparlıyamıyorlardı. Suçlular eski kentte dolaşıyorlardı. Asker arkadaşımın hâlâ orada olup olmadığına emin değildim; sokağı da kimse gösteremedi. Otelleri dolaştım. Otel-lerin giriş yerleri öyle güzeldi ki utandım, içeri giremedim.. Bazılarında boş oda vardı; ama onlara işleri Bakanlığının pasaportu yerine sürgündeki kimlik kartını gösterebilirdim... «Özür dilerim, sizi kabul edemiyeceğiz.» «Özür dilerim.» Ne yapabilirdim?

«Ölmeye hazırdım ama bir çukurda değil?»

«Dosdoğru askerlere gittim. 'Bakın ben sizdenim. Bana geceyi geçirebüleceğim bir yer bulun,' dedim. Acidılar bana. 'Bir çayhaneye git,' dediler, 'orada kimlik kartlarına bakmayız.' Ama açık bir çayhane bulamadım; tren istasyonuna döndüm. Burada da yatmaya izin yoktu; istasyondaki nöbetçi asker beni durmadan kovalıyordu. Sabahleyin buraya kayıt bürosuna geldim, kuyrukta bekledim. Beni muayene ettiler, derhal hastaneye almmamı emrettiler. Burada kalma izni almak için tramvaya binip bütün kenti baştan başa katettim; kumandana gittim. Bütün Sovyetler Birliğinde çalışma günüydü ama kumandan çıkıp gitmişti; umurunda değildi. Sürgünler için, ne zaman döneceğini bildiren bir haber bırakmamıştı. Dönebilirdi de, dönmeyebilirdi de. O zaman kimlik kartımı zorunlu olduğum gibi ona bırakırsam istasyondan keçe çizmelerimi alamayacağım geldi aklıma, iki tramvaya daha binerek istasyona gittim. Her sefer bir buçuk saat aldı.»

«Yanında çizmelerin olduğunu görmemiştin. Var mıydı?»

«Hatırlamıyorsanız çünkü onları oracıkta, istasyonda bir yabancıya sattım. Kışın geri kalan kısmını hastanede geçireceğimi hesaplamıştım. Gelecek kışa da sağ çıkmıyacaktım. Sonra yine kumandanın bürosuna döndüm! O gün o kadar çok tramvaya bindim ki bilet için belki de on ruble harcamışım. Tramvaydan indikten sonra yürümem gereken yarım millik yol vardı; oysa çok acı çekiyordum; yürüyecek halde değildim. Allaha şükür Kumandan dönmüştü. Bulduğum Eyalet kumandanımdan getirdiğim izin sertifikamı ona verdim, hastane kabul fişini gösterdim, kumandan fişi 'kalabilir,' diye im

zaladı. Sonra hastaneye değil, kentin merkezine gittim. Balede, Uyuyan Güzel'in oynandığını bildiren bir ilân görmüştüm.»

«Demek böyle oldu! Baleye bile gittin, ha? Bilseydim o gece hastanede yatmana izin vermezdim. Ha-yır!»

«Vera Kornilyevna, ölmeden önce bir kez daha bale seyretmek harikulâde olacaktı. Ölmesem bile ebedî sürgünde asla bale göremezdim. Ama hayır! Allah kahretsin! Programı değiştirmişlerdi; Uyuyan Güzel yerine Agu - Valy vardı!»

Gangart sessiz sessiz gülerek başını salladı. Ölen insanın baleye gidişi hikâyesi pek hoşuna gitmişti.

«Ne yapacaktım? Konservatuarda bir piyano öğrencisi konser veriyordu. Ama istasyondan çok uzaktı, istasyona döndüğümde bana geceyi geçirecek bir yer kalmamıştı. Üstelik d madan yağmur yağıyordu. Bir tek çare vardı; hastaneye gelip size teslim olmak. Geldim. 'Yer yok. Yatak için günlerce beklemek zorundasınız.' Hastalar bazı kişileri haftalarca beklediklerini söylediler. Nerede bekliyecektim? Benim için yapılacak ne kalmıştı? Kamptaki kurnazlığım olmasa çoktan ölüp gitmiştim. Üstelik elimdeki hastaneye giriş kartımı da elimden almak istemiştiniz, hatırlıyor musunuz? Size karşı saygılı olmamı nasıl beklerdiniz?»

Şimdi o geceyi neşeyle hatırlıyorlardı; olay ikisine de komik geliyordu.

Kostoglotof bütün bunları düşünmeden anlatmıştı; ama ondan sonra düşündü: Eğer Vera Kornilyevna okulu 1945'te bitirdiyse henüz otuz bir yaşında bile değildi, hemen hemen kendi yaşındaydı. O halde Vera neden ona yirmi üç yaşındaki Zo- ya'dan daha genç görünüyordu?... Görünüş olarak değil ama davranışlarıyla gençti; utangaçlığı, yanaklarının pembe pembe oluşu. Böyle durumlarda insan... onun... olduğunu... Dikkatli bir bakış böyle kadınları ele verir; kaçamak, çekingen davranışları verir onları ele. Ama Gangart evliydi. O halde neden?

Gangart ona dikkatle baktı; ve genç adamın o kadar kaba ve saygısız görünmüş olmasına şaşıtı. Gerçekten sert ve kaba davranışları vardı ama şimdiki gibi neşeli ve dost olmasını da biliyordu. Herhalde iki çeşit davranışlara da sahipti; gerektiğinde şu ya da bu şekilde davranıyordu.

«Artık balerinler ve çizmeler üzerine herşeyi biliyorum,» diye Gangart gülümsedi; «ama öbür çizmeler ne oldu? Biliyorsun ki çizmelerin hastane kurallarını görülmemiş bir şekilde bozar.»

Ve Gangart gözlerini kıstı.

«Yine kurallar!» Kostoglotof yüzünü buruşturdu. Hapisa- nede bue insana gezinti hakkını tanırlar. Yürüyüş yapmadan yaşayamam; iyileşmenin bir nedeni de bu. Beni temiz havadan yoksun bırakamazsınız, değil mi?»

Evet, gerçekten yürümeyi seviyordu. Hastanenin تنها yollarında uzun uzun geziniyordu; Gangart görmüştü onu. Dışarıda yürüyüşe çıkarken harikulâde bir görünüşü vardı. Çamaşır dairesinden bir kadın sabahlığı rica etmişti; yeteri kadar olmadığından erkeklere sabahlık verilmiyordu. Sabahlık ona çok büyüktü. Giysinin eteklerini gelişigüzel bir şekilde toplayıp beline sokuyor, tokası yıldızlı asker kayışıyla da bağlıyordu. Önünü düzeltmeyi beceremiyor, giysinin yakası hep açık kalıyordu. Böylece giyinik, şapkasız, karışık siyah saçları ve asker çizmeleriyle uzun; emin adımlarla bazan hızlı ba- zan yavaş dolaşıyordu; bakışları hep ayaklarının altındaki taşlarda olurdu. Yolun sonuna varınca geri dönerdi. Ama hep elleri arkasında, hep yalnız başına dolaşırdı.

- «Birkaç güne kadar Nizamettin Bahramoviç bir teftiş yapacak. Çizmelerini bulursa olabilecek bilersin. Derhal siciline geçecek bir tektir yazar.»

Gangart yine emretmemiş hemen hemen yalvarır gibi istemişti. Gangart'ın kendisi de birbirleriyle konuşurkenki ses tonuna şaşıp kalıyordu; bu ses tonu onu karşısındaki erkeğe üstün kılmıyor, aksine onun seviyesinde değilmiş gibi gösteriyordu. Bu durum başka bir hastayla hiç başına gelmemişti.

Onu kandırmaya çalışan Kostoglotof Gangart'ın eline pen- çesiyle dokundu.

«Vera Kornilyevna, çizmelerimi bulmayacağına yemin ederim. Çizmelerimle koridorda bile karşılaşmayacak.»

«Peki parkta?»

«Beni orada görürse, sizin koğuştan olduğumu bilmeyecek. Denemek isterseniz beni şakadan ihbar edin; çizmelerimin yammda olduğunu bildiren bir mektup yazın; başhekim iki hademe ile gelip çizmeleri arayacaktır ama asla bulamayacaktır!»

«Şikâyet etmek güzel bir şey midir?» Vera Kornilyevna Gangart'ın gözleri yine kısıldı.

Başka bir şey: Gangart niçin dudak boyası kullanıyordu? Ruj onda kaba duruyor, narin, zarif havasına hiç yakışmıyordu. Kostoglotof içini çekti.

«insanlar şikâyet ederler, Vera Kornilyevna, hem de nasıl! işe de yarar. Eski Romalılar Testis unus - testis milhis derlerdi. «'Tek bir tanık, tanık sayılmaz'» Oysa yirminci yüzyılda

bir tek tanık bile gereksiz, tek bir tanık bile fazla.»

Vera Kornilyevna bakışlarını başka yöne çevirdi. Bu konuda konuşmak güçtü.

«Çizmeleri nereye sakladım?»

«Çizmeleri mi? Zamana ve duruma bağlı düzineyle yer var. Belki boş olduğu zaman sobanın içine atarım, belki de bir ipe pencereden dışarı sarkıtırım. Kaygılanmayın!»

Bir çare bulacağıma güvenmemek, gülmemek Gangart'ın elinde değildi.

«İlk gün çizmeleri içeri sokmayı nasıl başardım?»

«Kolay oldu. Soyunduğum o köpek kulübesinde çizmeleri kapının arkasına sakladım. Hademe bir sopayla diğer bütün giysilerimi bir torbaya doldurdu, kontrol odasına götürdü. Banyodan çıktım, çizmeleri bir gazeteye sardım içeri getirdim.»

Havadan sudan konuşmaya devam ettiler. İş günü hızla geçiyordu; burada ne demeye oturuyordu? Rusanof tedirgin bir uykudaydı ama uyanmıyor, kusmuyordu. Gangart onun nabzına yeniden baktı; gitmek üzereydi ki aklına geldi. Yeniden Kostoglotof'a döndü :

«Ek yiyecek alıyor musun?»

«Hayır, efendim!» Kostoglotof askerce bir cevap verdi.

«Yarın vermeye başlatacağım. Günde iki yumurta, iki bardak süt ve üç ölçü tereyağ.»

«Ne, ne? Şaka mı ediyorsunuz? Bütün hayatımda bile bu kadar şey yemedim ben! Ama insan düşünürse bu benim hakkım. Hastalığım süresince bana hastalık izin maaşı bile ödenmiyecek.»

«Neden?»

«Çok basit. Hastalıktan gerekli altı ay öncesine kadar sendika üyesi değüdim. Bu yüzden hastalık iznine tabi olamıyorum.»

«Ne ayıp! Nasıl oldu?»

«Kampta bulunduğum sürede bu gibi şeyleri unuttum gitti. Sürgüne gittiğimde de derhal sendikaya girmem gerektiği aklıma gelmedi.»

Bazı bakımlardan Kostoglotof ne kadar kurnaz, bazı bakımlardan ne kadar çaresizdi. Ona fazladan ek yiyecek sağlayan Gangart oldu; çok ısrar etmesi gerekmişti; ek yiyeceği kolay kolay vermiyorlardı. Artık gitmesi gerekiyordu; bütün günü böyle konuşa konuşa geçirebilirdi.

Gangart kapıya varmıştı ki Kostoglotof'un şakacı bir ta

--222--

vırılma seslendiğini duydu :

«Durun! Koğuş mümessili olmam için bana rüşvet mi veriyorsunuz? Daha üç günde kötü yola girdiğim için kendimi suçlu hissediyorum.»

Gangart çıktı.

Hastaların yemek saatinden sonra Gangart yine Rusa- nof'u ziyaret etmek zorundaydı. Ama bu sefer başhekimin teftişinin ertesi gün olacağını öğrenmişti. Bu yüzden karyolaların yanlarındaki dolapları kontrol etmek gibi bir görevi de vardı şimdi. Çünkü Nizamettin Bahramoviç'in aradığı bir şey varsa, bu kesinlikle dışardan getirilen yiyecekler olacaktı; aslında hastaların yalnızca hastaneden verilen şekeri ve ekmeği dolaba koymaya hakları vardı. Üstelik Başhekim temizlik konusunda da çok titizdi; bir kadının gözünden bile kaçan küçük şeyleri o farkedirdi.

İkinci kata varınca başını geriye atıp yüksek tavanlı odaların bütün yüksek köşelerini inceledi. Sibgatof'un yatağının üstündeki köşede örümcek ağı buldu. (Güneş ışıkları vurduğundan örümcek ağı pek hafif görünüyordu.) Gangart hademeyi çağırdı. Nöbetçi Yelizaveta Anatolyevna idi. Nedense bütün karışıklıklar onun nöbetinde olurdu. Gangart yarınki teftiş için hazırlıklı olmalarını söyledi, köşedeki örümcek ağını gösterdi.

Yelizaveta Anatolyevna giysisinin cebinden gözlüklerini taktı.

«Şuna bakın! Haklısınız! Ne fena!» dedi. Gözlüklerini çıkardı. Süpürge ve toz bezi almak için aşağı indi. Süpürürken, toz alırken gözlük takmazdı.

Gangart erkekler koğuşuna doğru yürüdü. Rusanof aynı şekilde yatıyordu. Ter içindeydi; ama nabız atışları normal bulmuştu. Kostoglotof sabahlığı, çizimleri giymiş gezintiye çıkmak üzereydi. Vera Kornilyevna bütün koğuşa yarın önemli bir teftiş yapılacağını, söyledi ve hastalardan kendisi kontrol etmezden önce dolaplarını temizlemelerini istedi.

«Kontrola koğuş mümessilinden başlayacağız,» diye ekledi.

Başka birinden de başlayabilirdi; niçin koğuşun bu aynı köşesine geldiğini bilmiyordu.

Vera Kornilyevna'nın vücudu iki tepe noktasından birbirine değen iki üçgen gibiydi. Altaki üçgen daha geniş, üstteki daha dardı. Beli o kadar inceydi ki insan iki eliyle kavrayabilir- di. Kostoglotof böyle bir şey yapmadı; ama derhal dolabının kapağını açtı; «Lütfen bakın.»

«Bakalım, bakalım.» Gangart eğildi. Kostoglotof yana çekildi. Gangart dolabın yanına çömeldi, kontrol etmeye başladı.

Gangart öylece dururken, Kostoglotof onun arkasından ve üzerinden bakıyordu. Genç kadının biçimli boğazının savunmasız hattını görüyordu. Hafifçe siyah saçlarını hiç bir moda kaygısı gütmeyen ensesinde sade bir şekilde toplamıştı.

Kostoglotof'un kendini bu duygu coşkuluğundan kurtarması gerekiyordu. Her güzel kadının başını döndürmesi doğru değildi. Gangart onunla oturmuş, konuşmuştu ve Kostoglotof bütün bu sürede yalnızca onu düşünmüştü. Ya Gangart ne düşünüyordu? Akşam olunca evine gidecek, kocası ona sarılacaktı.

Kendini bundan kurtarmalıydı! Ama onu yalnızca bir kadın kurtarabilirdi.

«Bu dolap hiç kuşkusuz koğuşun en karışık dolabı,» diye bildirdi Gangart, «kırıntılar, üzerinde yağ lekeleri olan bir gazete parçası, makhorka tütününü, kitaplar ve hattâ eldivenler bile var. Utanmıyor musun, Kostoglotof? Hepsini dolabı tepeden tırnağa temizliyeceksin, bugün.»

Kostoglotof sesini çıkarmadan onun boynuna bakıyordu.

Gangart üst çekmeceyi açtı; burada, bir yığın nesne arasında, içinde kahverengi bir sıvı bulunan küçük bir şişe gördü. Ağzı sıkıca kapanmıştı; yanında ilk yardım çantalarında görüldüğü gibi plâstik bir ölçü kaşığı ve boru vardı.

«Nedir bu? İlâç mı?»

Kostoglotof nerdeyse bir ıslık çalıyordu.

«Bir şey değil.»

«Nasıl bir ilâç bu? Biz sana böyle bir şey vermedik hiç.»

«Kendi ilâcım olamaz mı?»

«Hastanemizde kaldığın sürece bizim bilgimiz olmadan kendine ait ilâcın olamaz.»

«Anlatması bir parça zor. Bu ilâç nasır için.»

Doktor Gangart adsız, üzerinde etiketi olmayan şişeyi parmakları arasında evirdi çevirdi, açmaya, koklamaya çalıştı ama araya Kostoglotof girdi. İri, kaba ellerini onunkilerin üzerine koydu; şişenin kapağını açmaya çalışan eli çekti.

Hep bu ellerin buluşuşu, konuşulan sözcüğün kaçınılmaz uzantısı...

«Dikkat edin,» diye Kostoglotof onu uyardı, «kapağın nasıl açılacağını bilmek gerek. Parmaklarınıza değmemeli, koklamamalısınız.»

--224--

Durum şaka sınırlarım aşıyordu.

«Nedir bu?» diye Gangart kaşlarını çattı. «Tehlikeli bir madde mi?»

Kostoglotof yatağa, Gangart'ın yanına oturdu. Ona ciddiyetle, gayet alçak sesle anlattı :

«Çok tehlikeli. Bu issyk-kul otudur. Sıvı halindeyken de, kuruyken de koklanılmamalıdır.

Bu yüzden şişenin ağzındaki kapak çok sıkı kapalı. Sıvı elinize değer, elinizi hemen yıkamaz da rastlantıyla yalarsanız ölebilirsiniz.»

Vera Kornilyevna korkmuştu.

«Peki bu ilâcı niçin yanında tutuyorsun?»

«Şimdi hapı yuttum!» diye Kostoglotof bağırdı. «Şişeyi ele geçirmeniz benim için talihsizlik. Saklamalıydım. İlâcı kendimi tedavi etmek için saklıyorum. Şimdi bunu alıyorum.»

«Yalnız tedavi için mi?» Kostoglotof'u araştırmacı bakışlarla süzdü. Artık gözlerini kısmıyordu. Şimdi tepeden tırnağa doktordu.

Kostoglotof'a doktorluğunu takınarak bakıyordu ama bu gözler açık kahverengindeydi.

«Yalnızca, tedavi için,» dedi Kostoglotof dürüstçe.

«Yoksa daha sonrası için mi saklıyorsun?» Hâlâ kuşkuluydu.

«Şey bilmek isterseniz anlatayım; buraya geldiğimde öyle düşünüyordum. Gereksiz yere ıstırap çekmiyeyim diye. Ama ağrılar geçti, kayboldu. Ben de bununla kendimi tedavi etmeye devam ediyorum.»

«Gizlice mi? Kimsenin görmediği zamanlarda mı?»

«Bir insanın serbestçe yaşamasına izin verümezse ne yapar? Hep kurallar, sakıncalar!»

«Kaç damla alıyorsun?»

«Ölçüye göre. Bir damladan on damlaya kadar, sonra on damladan bir damlaya kadar. Sonra on gün ara verilecek. Şimdi ara verdim. Doğrusunu isterseniz ağrıların yalnızca ışın tedavisinden ötürü geçtiğine inanmıyorum. Bu ilâç da iyileştirmiş olabilir.»

Fısıltıyla konuşuyorlardı.

«Neyin içine koyuyorsun?»

«Votkanın.»

«Kendin mi karıştırıyorsun?»

«Hıh - hıh.»

«Yoğunluğu nedir?»

«Bilmiyorum. Bana bir şişe verdiler, bir buçuk litre su

içinde eritmemi söylediler. Ben de erittim.»

«İçinde ne kadar vardı?»

«Bunu bana veren adam onu tartmadı. Göz kararı ölçtü.»

«Göz kararı mı? Bu zehiri mi? Öldürücü bir zehir bu! Bir düşün!»

«Ne düşüneyim?» Kostoglotof sinirlenmeye başlamıştı. «Siz bu dünyada yalnız başınıza ölmeyi bir deneyin bakalım; kumandan köyün sınırları dışına çıkmanıza izin vermesin; o zaman bu zehir için gerçekten yaygara koparmaya kalkışsınız! Bir de ne kadar olduğunu ölçeceğim! Bu bir avuç kök bana neye malolabilir düşünebiliyor musunuz? Yirmi yıl ağır iş cezası! Sürgün yerimden izin almadan uzaklaştığım için. Dağlara gittim. Orada Kremmentsof adında bir yaşlı adam var. Sakalı, Akademi üyesi Pavlof'un ki kadar uzun. Yüzyılın başlarında gelip yerleşenlerden. Eski devrin doktorlarından. Kökleri kendisi topluyor, ilâcı da kendisi hazırlıyor. Kendi köyünde onunla alay ediyorlar, adı sanı olmayan bir peygamber yerine konuluyor ülkesinde. Ona ta Moskova'dan, Leningrad'dan gelenler var. Bir seferinde de Pravda gazetesinin bir muhabiri onunla konuşmaya geldi. Muhabirin ona inandığını söylediler. Şimdi ortada yaşlı adamı hapse attıkları üzerine söylentiler dolaşıyor. Çünkü aptalın biri, bu kökten yarım litre hazırlamış, mutfağına koymuş. Kasım ayı bayramlarında bir eğlence düzenlemişler; votkaları bitmiş, davetliler ev sahibine sormadan bu sıvıdan içmişler. Üçü ölmüş. Başka bir ailenin de üç çocuğu zehirlenmiş. Bu yaşlı adamın hatası değil. İlâcı verdiği kişileri baştan uyarıyordu.»

Ama Kostoglotof'un aklına Doktor Gangart'm anlattıklarını aleyhine kullanacağı gelince sustu.

Gangart telâşlanmıştı.

«Tamam! Koğuşlarda zehirli madde tutmak yasaktır! Kesinlikle yasaktır! Kazalar olabilir. Şişeyi bana ver!»

«Hayır,» diye Oleg kesinlikle reddetti.

«Ver buraya!» Gangart kaşlarını öfkeyle çattı; elini onun sıkılmış yumruğına uzattı.

Oleg'in güçlü, işten yıpranmış parmakları şişenin çevresinde öyle bir kapandı ki şişe gözden kayboluverdi.

«Bu şekilde hiç bir şey elde edemezsiniz.» Kostoglotof gülümsedi.

Gangart kaşlarını çatmaktan vazgeçti.

«Ne zaman gezintiye çıktığını biliyorum. Sen yokken gelir şişeyi alırım.»

«Evet ama sizi uyardım: şişeyi saklarım.»

«Pencereden dışarıya bir ipe bağlar sarkıtır mısın? Şimdi benim için yapılacak ne kaldı? Seni rapor etmek mi?»

«Beni ihbar edeceğinizi hiç sanmıyorum. Siz daha bugün ihbarcılarını ayıpladınız.»

«Ama başka çare kalmıyor.»

«Demek beni rapor edeceksiniz? Size hiç yakışmaz bu. Yoldaş Rusanof'un bundan içeceğini mi samyorsunuz? izin vermem ki. Bir kâğıda sarıp kaldıracam. Hastaneden çıkınca kendimi bu kökle tedavi etmeye başlayacağım. Başka neyle? iyileştireceğine inanmıyor musunuz?»

«Zerre kadar! Bâtıl bir inanç bu; ölümle oyun oynamak. Ben yalnızca bilime, denenmiş ilâçlara inanırım. Bana öyle öğretildi; bütün doktorlar benim gibi düşünür.»

Gangart, Kostoglotof'un orta parmağını şişeden ayırmaya çalıştı.

Kostoglotof onun öfkeli, açık kahverengi gözlerine baktı. Inat etmek, tartışmak, istemiyordu; şişeyi ona verecekti. Ama inançlarından vazgeçemiyordu.

«Ah, kutsal bilim!» diye Kostoglotof içini çekti, «büüm bu kadar su götürmez olsaydı her on yılda bir değişmezdi. Neye inanacağım? Yaptığınız iğnelere mi?»

«İğneler çok gerekli. Hayatın için çok önemli. Hayatım kurtarmak zorundayız!» Şimdi Doktor Gangart büyük bir ısrarla konuşuyordu, gözlerinde duyduğu inancın ışıkları parlıyordu. «Henüz tedavi olmuş sayılamazsın.»

«Daha açıkçası, iğnelerinizin bana ne yararı dokunur?»

«iyileştirirler. Metastaslarm çoğalmasını önlerler. Daha inceden inceye anlatmaya kalkışsam anlamazsın. Evet, şimdi o şişeyi bana ver. Söz veriyorum hastaneden çıkarken sana geri vereceğim.»

Birbirlerine baktılar.

Kostoglotof belinden yıldız tokalı asker kayışıyla bağlanmış kadın sabahlığı içinde çok komikti.

Vera Kornilyevna ne kadar inatçıydı! Şişenin canı cehenneme, onu Gangart'a vereceği için üzgün değildi; evinde bu zehirden daha bir yığın vardı. Üzüldüğü şey bu açık kahverengi gözlü sevimli kadındı. Pırıl pırıl bir yüz. Onunla oturup konuşmak ne güzeldi. Onu hiç bir zaman öpemiyecekti. Sürgüne dönünce böyle tatlı bir kadınla yanyana oturup konuştuğunu ve onun Kostoglotof'u ne pahasına olursa olsun kurtarmaya çalıştığını bile hayal edemiyecekti.

Oysa onun yapamayacağı tek şey buydu, onu kurtarama- mak.
«İlâcı vermeye korkuyorum. Ailenizden biri içebilir.»
Kim içecekti? (Vera Kornilyevna tek başınaydı. Ama bunu şimdi açıklamak pek yakışıksız olacaktı doğrusu.) ?
«Pekâlâ, berabere kaldık. Gidip dışarıya dökelim onu.»
Kostoglotof güldü. Vera Kornilyevna için yapabileceği bu kadar az şeyin olmasına üzgündü.
«Güzel. Ben gider dökerim,» dedi Kostoglotof.
Vera Kornilyevna gerçekten dudak boyası kullanmamalıydı.
«Olmaz, artık sana güvenmiyorum. Döktüğünü görmem gerek.»
«Durun, bir fikrim var! Niçin dökelim? Onu artık kurta- ramıyacağınız birine verebilirim. Belki de yararı dokunur ona.»
«Kim o?»
Kostoglotof, Vadim Zatsyrko'nun karyolasından yana başını salladı. Sesini daha da alçalttı :
«Onda melanoblastoma var, değil mi?»
«Şimdi şişedekini dökmek gerektiğine daha çok inanıyorum. Burada birini zehirliyebilirsin, eminim. Çok hasta birine zehir vermeye yüreğin nasıl razı oluyor? Ya kendini zehirlerse? Vicdanın seni rahatsız etmez mi?»
Vera Kornilyevna ona adıyla hitap etmekten kaçmıyordu. Bütün konuşma boyunca ona bir kez olsun adıyla hitap etmemişti. «Kostoglotof'un adını ne şekilde kullanırsa kullansın bu ya bir parça daha içtenlik ya da resmîlik anlatacaktı.)
«Onun gibi bir insan kendini zehirlemez. Sert cinsten o'»
«Hayır, hayır, hayır. Gel, dök onu.»
«Bugün keyfim yerinde değil. Pekâlâ, gelin.»
Odadan çıkıp merdivenleri indiler.
Kostoglotof ona, «üşümiyecek misiniz?» diye sordu.
«Gömleğimin altında kalın bir blûz var,» dedi Gangart.
«Kaim bir blûz,» demişti. Şimdi Kostoglotof bunun ne cins bir blûz olduğunu ve rengini görmek istiyordu. Blûzu asla göremezdi.
Verandaya çıktılar. Hava açmıştı; bahar gibiydi. Şu anda birisine şubat ayının yedisinde olduğunu söyleseniz asla inanmazdı. Güneş parlıyordu. Uzun dallı kavak ağaçlarıyla alçak çit ağaçları halâ çıplaktı. Ama gölgelik yerlerindeki küçük kar yığınları da pek azdı. Geçen yılın kurşuni, kahverengi çimen örtüsü ağaçların arasmda dümdüz olmuştu. Parkın ara

yolları, çakıl taşları, döşeme taşları ve asfalt ıslaktı, henüz kuramamışlardı. Doktorlar, hastabakıcılar, hademeler, hastane işçileri, ayakta tedavi gören hastalar, hastaneye alınanların yakınları meydana doldurmuşlardı; yanlarından geçerek, onlara doğru giderek, aralarından süzuldüler. Yol boyundaki iki sıra, bahar olmamasına rağmen doluydu. Hastanenin çeşitli pavyonlarının şurasında, burasında, pencereler açıktı.

Kostoglotof kulak, buran, boğaz pavyonuyla kanser koğuşu arasındaki yolu işaret ederek, «haydi oraya gidelim,» dedi.

Düz taşlarla döşeli yol boyunca yürüdüler. Gangart'm ordu pilotlarinkine benzeyen doktor kepi Kostoglotof'un tam omuzuna geliyordu.

Gangart'a baktı. Sanki bir görevin en önemli anını yaşıyormuş gibi tepeden tırnağa ciddiyet kesilmişti. Bu durum Kostoglotof'a pek gülünç gelmeye başladı.

Birdenbire, «söyleyin, sizi okulda hangi adla çağırırlardı?» diye sordu.

Gangart ona şöyle bir baktı.

«Ne önemi var?»

«Bir önemi yok elbet. Yalnızca merak ettim.»

Gangart konuşmadan bir kaç adım gitti; ökçeleri taşlar yerde yattığı, Gangart'ın yanına geldiği o ilk akşam onun cey- lânmine benzeyen bacaklarını farketmişti.

«Vega,» dedi Gangart.

(Doğru değildi bu. Hiç olmazsa gerçeğin hepsi bu değildi. Okuldayken bu adla çağırılıyordu ama yalnızca bir tek kişi tarafından. Savaştan dönmeyen o aynı kültürlü asker tarafından. Şimdi bu takma adı boş bulunarak, nedenini bilmeden başka bir erkeğe emanet etmişti.)

Gölgelikten hastane pavyonları arasındaki yere çıktılar. Güneş üzerlerine çarptı; hafiften bir rüzgâr esti.

«Vega mı? Bir yıldızın adı mı? Ama Vega insanın gözlerini kör edecek kadar beyazdır.»

Durdular.

«Ben kör etmiyorum,» diye Gangart başını salladı. «Ben Ve-ra Gangart'ım. O kadar.»

İlk kez şaşırان o değil Kostoglotof'du.

«Şunu söylemek istedim ki...» diye kendini haklı çıkartmaya çalıştı.

«Anlıyorum. Şimdi işeyi boşalt,» diye emretti.

Gülümsememeye çalışıyordu.

Kostoglotof şişenin ağzındaki sıkı tıpayı gevşetti; sakınarak çekti, eğüdi (çizmelerinin üzerine sarkan, etekliğe benzeyen sabahlıkla pek komikti) ve eski bir kaldırım taşının küçük bir parçasını gevşetip kaldırdı.

«Bakin; yoksa ilâcı cebime boşalttığımı söylersiniz sonra,» dedi. Çömeldi.

O ilk akşam, o ilk kez farkettiği Gangart'ın ayakları, ceylanınkindine benzeyen bacakları.

Kostoglotof kara toprağın ıslak çukuruna kirlikahverengi sıvıyı, birinin ölümünü ya da kirli kahverengi sağlığını akıttı.

Erkek : «Şimdi onu örtebilir miyim?» diye sordu.

Genç kız, yukardan aşağı bakıp gülümsedi.

Bu sıvı döküşte ve üzerini taşla örtüşte, çocuksu bir yan vardı. Çocuksu fakat aynı zamanda bir yemini hatırlatan. Bir gizli âyin.

«Şimdi de bana uslu olduğumu söyle.» Erkek yere eğilmişken doğruldu.

«Uslusun.» Genç kadın gülümsedi. Fakat tasalı bir gülümseyişti bu. «Hadi sen yürüyüşünü yap.»

Ve genç kadın koğuşa döndü.

Erkek onun beyaz sırtını seyretti. İki üçgen; bir yukarda bir de aşağıda.

Herhangi bir kadının duygulanması onu nasıl da huylandırmaya başlamıştı. Her kelimeyi sanıldığından daha çok önemsiyordu. Ve her adımdan sonra da yenisini bekliyordu.

Genç kadının geri döneceğini tasımlayarak: «Ve - ga, Ve - ga» diye fısıldadı, «geri dön, duyuyor musun? Lütfen geri dön.»

Çağrı işe yaramadı. Genç kadın geri dönmedi.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Tıpkı bir bisiklet gibi, tıpkı bir kere dönmeye başlayınca ancak hareket ettiği sürece dengesini koruyabilen, fakat dönmesi durur durmaz, düşen bir tekerlek gibi, bir erkekle bir kadın arasında da oyun bir kere başladı mı, ancak ilerlediği sürece varolabilir. Eğer ileriye gidiş, bugün dünkünden daha fazla

değilse, oyun bitmiş demektir.

Oleg, Zoya'mn gececilğe başlayacağı salı akşamını iple çekiyordu. Oyunlarının o süslü püslü tekerleği hiç kuşkusuz ilk gecekinden daha da ileri gidecekti, ve pazar günü daha da derleyecekti. İçinde o tekerleği ileriye doğru döndürecek kudreti duyuyordu ve aynı kudretin genç kııda da bulunduğunu sezin- lemişti ve Zoya'yı heyecanla bekliyordu.

Kızın dönemeçli yoldan geleceğini bildiği için, önce bahçeye, onu karşılamaya çıktı. Orada, ucuz Makhorka'dan yapılmış iki sigara sarıp içti. Sonra da vücuduna büyük gelen bornuzla ne kadar komik göründüğünü ve bu kıyafetin hiç de onun genç kızın karşısına çıkmak isteyeceği kıyafet olmadığını düşündü. Üstelik ortalık da kararmaya başlamıştı. Koğuşa döndü, bor- nuzu ve çizmelerini çıkardı, pijamasıyla öncekinden hiç de daha az komik sayılmayacak bir görünüşle merdiven başında bekledi. Bir türlü yatmayan saçlarını da tarakla mümkün olduğu kadar düzeltmeye çalıştı.

Zoya, doktorların soyunma odasından geç vakit ve nefes nefese çıktı. Oleg'i görünce kaşlarını kaldırdı ama şaşırarak değil, sanki onun yaptığı pek uygun ve doğru bir işmiş ve ken dişi de erkeği burada bulmayı umuyor muş, onun yerinin burası yani merdiven başı olduğunu düşünüyormuş gibi.

Genç kız durmadı, Oleg de geride kalmamak için onun yanında uzun bacaklarıyla adımlarını ikişer ikişer atarak yürüdü. Artık bu ona güç gelmiyordu.

Zoya sanki bir yardımcıyla konuşuyormuş gibi: «Yeni ne var?» diye sordu.

(Yeni mi? Yüksek Mahkemede bir değişiklik. İşte yeni olan şey buydu. Fakat insanın bunu anlaması için yıllar yılı hazırlık yapmış olması gerkiyordu. Hem bu da Zoya'mn öğrenmek istediği şey değildi.)

«Sana yeni bir isim buldum. En sonunda senin ne diye çağrılman gerektiğini anladım.»

Zoya, acele acele merdivenleri çıkarken: «Neymiş o?» diye sordu.

«Bunu yürürken sana anlatamam. Çok önemli.»

İşte yukarı çıkmışlardı. Genç kız son birkaç basamağı çıkarken Oleg durdu, Zoya'mn önden koşuşunu seyrederken genç kadının ağır, kaim bacaklara sahip olduğunu farkettil. Fakat bunlar onun dolgun vücuduyla pek güzel bağdaşıyorlardı, ve hattâ bazısının da zevkini okşayabüirlerdi. Ama gene de bir kadının bacakları inceyse erkeğin duyguları daha başka türlü

olurdu. Yani hafif. Veganinkiler gibi.

Oleg, kendine şaşıyordu. Hiç bir zaman bu şekilde mantık yürütmediği gibi kadımlara da bu türlü bakmamıştı. Asla bir kadından ötekine dönmemişti! Büyükbabası böyle yapanların kadın - delisi olduklarını söylemişti. Fakat söyle de bir söz vardır: «karnın aç iken yemek ye, gençken seviş.» Oleg gençliğinde ikisinden de yoksun kalmıştı. Şimdi de aynı bir sonbahar bitkisinin yaz elden gitti diye pişmanlık duymamak için toprakta kalan son besinleri de emme telâşına kapılışı gibi, Oleg de bu kısa süreli hayata dönüştü, hattâ hayatının, sönmekte olduğu bir gerçekken kadımlara bakmakta ve onları kelimelerle anlatamayacağı bir şekilde içivermekte elini çabuk tutmuştu. Kadınların ne sunabileceklerini diğer erkeklerden daha keskin bir biçimde hissetmişti, çünkü uzun yıllar kadınları ancak uzaktan görebilmişti. Seslerini duymamıştı, nasıl ses çıkardıklarını da unutmuştu.

Zoya hızla çalışmaya başladı ve hemencecik çevresinde bir yumak gibi sarılmaya başladı; masasının, görev listesinin, ilâç dolabının ve koğuşların etrafına tıpkı bir yumak gibi dönerek sarıldı, durdu.

Oleg, onu seyretti ve genç kadının birkaç dakikalığına işinden ayrılabilceğini sezinceden hemen yanıbaşına gidiverdi.

Zoya, enjektörün iğnesini kaynatıp ampul hazırlarken: «Demek hastanede başka bir haber yok, öyle mi?» diye sordu.

«Oh, evet. Bugün çok büyük haber vardı. Nizamettin Bahra.moviç teftişi yönetti.»

«Öyle mi? Aman iyi ki ben burada yoktum. Ne oldu? Çizmelerini alıp götürdü mü?»

«Çizmeleri mi, hayır. Fakat biraz çekiştik.»

«Ne oldu?»

«Oldukça heybetli bir geçit oldu. Bir anda onbeş cüppeli birden koğuşa girdi; bölüm şefleri, operatörler ve aralarında mütehassıslar, asistanlar ve daha önce hiç görmediğim bazı kimseler; başhekim bir kaplan gibi benim karyolaya atıldı. Fakat önceden casuslarımızdan haber almış, istilâya karşı kendimizi hazırlamıştık, onun için birşey bulamadı. Kaşları çatıldı, canı sıkılmıştı, tam o sırada öbürleri benim durumumu anlatmaya başladılar ve Lyudmila Afansyevna küçük bir ha.- ta yaptı. Benim dosyamdan şeyi okuyordu...»

«Ne dosyası?»

«Hastalığının teşhis raporu. Başlangıçtan bugüne tabii, Ben onu hep dosyam diye nitelendiririm... Lyudmila, ilk

teşhisi okudu ve benim Kazakistan'dan geldiğim ortaya çıktı. 'Ne?' dedi. Nizamettin 'bölgenin dışında mı? Yani kendi böl- gemizini hastalarına yetecek yatağımız yokken başka bölgelerin hastalarını kabul ettiğimizi mi söylemek istiyorsunuz? Onu hemen taburcu edin.'»

Zoya : «Ama koğuştaki yatanların yarısı başka bölgelerden gelme» diye bağırdı.

«Elbette. Sadece adamın bana çatacağı tuttu. Fakat birdenbire Lyudmila Afanasyevna, hiç beklemiyordum, onunla pilicini korumaya çalışan bir ana tavuk gibi çatıştı: 'Bu hiç görülmemiş bir tıbbî vakadır' dedi. 'Bilimsel inceleme yapmak için hastayı burada tutmak zorundayız...' Bu da beni utanç verici bir duruma düşürdü. Daha geçen gün Lyudmila ile çekişmiş, beni hemen taburcu etmesini istemiştin, ve o da bana bir tokat atmıştı, ve işte şimdi de Lyudmila hararetle savunuyordu. Benim yapmam gereken şey Nizamettin'e 'Pekâlâ,' deyip, yemek saatine kadar burdan çıkıp gitmekti. Seni de bir daha görme-yecektim.»

«Benim yüzümden mi 'pekâlâ' demedin?»

«Senin düşüncen ne?» Kostoglotof, sesini alçalttı: «Hem "bana adresini bırakmamıştın. Seni nasıl bulacaktım?»

Zoya, enjektörle uğraştığımdan erkek onun kendisine inanıp inanmadığını kestiremedi.

Daha yüksekçe bir sesle konuşmasını sürdürdü: «Lyudmila Afanasyevna'yı zor durumda bırakamazdım. Orada kütük gibi durup dilimi tuttum. Nizamettin susmuyordu: 'İdareye gidip bu tür beş olay daha getirebilirim. Üstelik hepsi de bizim bölgeden. Onu derhal taburcu edin.' Belki de benimkisi buda- lakktı bu ve ben de bunu kaçırdım. Lyudmila Afanasyevna'ya acıyıttım. Sanki param parça olmuş gibi gözlerini kırptırıyordu, ve hiç birşey de demedi. Dirseklerimi dizlerime koydum genzimi temizleyip sakın bir sesle, 'Ben el değmemiş topraklardan geliyorsam, nasıl taburcu edersiniz?' dedim.

Nizamettin korkmuştu: 'Ah, demek el değmemiş topraklara yerleşmiş bir gönüllü ah. Ülke eldeğmemiş topraklara yerleşenlerden hiç birşey esirgemez,' dedi. Ve yoluna devam etti.

Zoya başını salladı: «Sen pek zekisin» dedi.

— «Kurnazlığı kampta öğrendim, Zoyenka. Eskiden böyle değildim. Gerçekten de benim olmayan, kamptan edindiğim pek çok özelliğe sahibim.»

— «Herşeye boş verme huyunu da orada mı edindin?»

— «Neden olmasın? Acı çekmeye alıştığım için neşeliyim.

insanların karşılaştıkları zaman ağlamaları bence çok tuhaf. Ağlamaları için ne sebep var? Hiç kimse onları sürgüne yolla- mıyor ki, hiç kimse şahsi mallarına el koymuyor ki...»

— «Demek bir ay daha burada kalacaksın, öyle mi?»

— «Herhalde şaka ediyorsun. Belki iki hafta daha kalırım. Olaylar öyle bir gelişti ki, sanki Lyudmila Afanasyevna'ya herşeye dayanmaya söz vermiş gibi oldum.»

Enjektör kaynamış sudan iyice kızmıştı, Zoya ona dokununca yerinden sıçradı.

Şimdi utanç verici bir görevi vardı ve bunu nasıl halledeceğini bilemiyordu. Oleg için yeni bir seri iğne tertibi hazırlanmıştı. Bu iğneler, vücudun acıyı en az duyan kısmına yapılacaktı. Fakat aralarında yarattıkları bu hava varken, Zoya, bu iğneleri yapamazdı. Bütün oyun bozulacaktı. Oyunun da aralarındaki havanın da bozulmasını Oleg ne kadar istemiyorsa, Zoya da o kadar istemiyordu. Hem bu kez tekrarlanabilmesi için tekerleğin uzun süreli alışkanlığa dayanarak çok uzun bir dönüş yapması gerekecekti. Zoya, masasının başına dönüp Ak- hmadzhan için aynı türde iğne hazırlarken sordu:

— «iğne yaptırırken nasıl durursun? Kıpırdanıp tekme savurur musun?»

Böyle bir soruyu sormak, hem de Kostoglotof'a sormak ha. Üstelik kendi düşüncelerini açığa vurmak için fırsat kokuyordu.

— «Benim iğneler hakkında ne düşündüğümü biliyorsun, Zoyenka. Her zaman elimden geldiği kadar onlardan sakınmaya çalıştım. Bunu başarabilmem de iğneyi yapacak olana bağ- lı. Turgun ile aram çok iyi. Satranç bilgisini arttırmaya pek- hevelsi. Biz anlaştık: oyunu ben kazanınca iğne yok, o kazanınca var. Mesele şu, ikimizin arasında engel var. Fakat Maria ile oyun olmuyor: Elinde enjektör, tahta gibi suratla geliyor. Şaka yapmaya çalışıyorum, fakat o: 'Hasta Kostoglotof, iğne yaptırmak için soyun.' Bu kadın asla açıktan bir tek insanca söz söylemez.»

— «Senden nefret ediyor.»

— «Benden mi?»

— «Belki de iyi ediyor. Şimdi yeni bir hemşire var, onunla da tartışamıyorum. Olimpiada dönünce daha da kötü olacak. O da hiç umursamaz.»

Zoya, iki santimetre küp ilâcı enjektöre çekerken: «Ben de öyle olacağım» dedi. Fakat sesi ona ihanet etti.

Akhmadzhan'a iğnesini yapmaya gitti. Oleg genç kadının

dönüşünü beklemek için orada kaldı.

Zoya'nın bu iğneleri Oleg'e yapmak istemeyişinin, daha önemli bir başka nedeni de vardı. Pazardan beri de bu iğnelerin Oleg'de ne gibi bir etki yaratacağını ona söylese mi söylemese mi diye düşünüyordu.

Çünkü oyun niyetine yaptıkları şeyler birdenbire ciddi olurse, ki bu da mümkündü, ve eğer bu kez oyun, odanın orasına burasına atılmış giyim eşyasını tasalı tasalı toplamakla değil de ciddi ve dayanıklı bir ilişki şeklini olsa, ve Zoya gerçekten onun balansı olmayı ve sürgüne kendisiyle birlikte gitmeyi kararlaştırsa, zaten erkek haklıydı. Mutluluğun hangi ıssız köşede seni beklediğini kim büebilir ki! İşte o zaman Oleg için hazırlanan iğneler yalnız onu değil aynı zamanda genç kadını da ilgilendirecekti.

Ve genç kadın bunlara karşıydı.

Zoya, boş enjektörle döndüğünde: «Ee» diye neşeyle söylendi, «Sonunda cesaretini toplayabildin mi bari? Hadi bakalım, git iğne yaptırmak üzere soyun, hasta Kostoglotof. Bende hemen geliyor.»

Fakat Oleg, oturup genç kadına, kendini bir hasta olarak düşünmeyen bir erkeğin gözleriyle baktı. İğneyi yaptırmayı bile düşünmüyordu; bu konuda anlaşıtlarını sanıyordu.

Oleg, genç kadının ilk bakışta dikkati çeken gözlerini seyretti.

Boğuk bir sesle: «Hadi, bir yere gidelim, Zoya» diye mırıldandı.

Oleg, sesini alçalttıkça tonu da derinleşiyordu.

Zoya hayretle: «Bir yere mi?» dedi ve güldü. «Şehre mi?»

— «Doktorların odasına.»

Genç kadın erkeğin yumuşamayan bakışlarını içine sindirdi ve hiç numara yapmadan: «Gidemem, Oleg,» dedi. «Yapılacak o kadar çok iş var ki.»

Erkek anlamışsa benzemiyordu.

— «Hadi yürü.»

— «Dur.» Genç kadının aklına geldi. «Oksijen tüpünü şey için hazırlamam gerekiyor...»

Zoya böyle diyerek başıyla merdiven yönünü işaret etti; belki hastanın adını da söyledi ama Oleg onu duymadı. «Tüpün kapağı çok sıkı. Kolu döndürmeme yardım edebilirsin hadi.» Zoya arkasında Oleg olduğu halde bir kat aşağıya, sahanlığa indi.

Şanssız, gaga burunlu sararmış adam (onun hep böyle ufacık tefecik mi olduğunu, yoksa, hastalıktan mı kuruyup

büzüştüğünü kestirmek gücü.) Ciğer kanserinden yatıyordu ve hastalığı da öyle ilerlemişti ki, hastaları dolaşan doktorlar artık durup da ona soru falan sormuyorlardı, zavalılık, yatağında oturup balondan oksijen emiyordu ve göğsünde kolayca duyulan bir hırıltı vardı. Bu adam önceden de hastaydı ama bugün çok daha kötü durumdaydı; tecrübesiz bir göz bile bunu kolayca görebilirdi. Bir oksijen balonunu bitirmişti ve öbürü de yanında boş duruyordu.

Artık adam öylesine kendinden geçmişti ki, gelip gidenleri bile farketdemiyordu.

Boş balonu alıp aşağı indiler.

— «Ona ne gibi bir tedavi uygulanıyor?»

— «Hiç. Ameliyat edilmesi imkânsız. X - ışınları da fayda sağlamadı.»

— «Göğüs boşluğunu açıp ameliyat etmez misiniz?»

— «Sağlık merkezinde olamaz. Burada yapamayız.»

«Yani adam ölecek mi?»

Genç kadın başını salladı.

Ve adamcağızı yaşatmak için oksijen balonunu taşımalarına rağmen ikisi de onu hemen unuttular, çünkü birşey, hem de çok ilginç birşey nerdeyse olacaktı.

Uzun oksijen tüpü, röntgen odalarının yanındaki kilitli koridorda, Gangart'ın vaktiyle sırlıklam, ölmek üzere olan Kos- toglotof'u yerleştirdiği koridorda duruyordu. (Bu 'vaktiyle' de, üç haftadan daha kısa bir süre öncesiydi.)

Koridordaki ikinci elektrik yakılmazsa oksijen tüpünün bulunduğu bölme karanlıkta kalıyordu. (Onlar da sadece birincisini yaktılar.)

Zoya, tüpten daha kısıydı. Oleg ise daha uzun.

Balonu tüpün supapına bağlamaya koyuldular.

Oleg, Zoya'nın arkasında durmuş, kepinden dışarı fırlamış olan saçlarının kokusunu içine çekiyordu.

Genç kadın: «Subap çok sıkı» diye yakındı.

Oleg, parmaklarını supapın mandalına yerleştirdi ve hemen açiverdi. Oksijen hafif bir tıslamayla hemen balonu doldurmaya başladı.

Sonra da supaptan çektiği eliyle genç kadının serbest olan bileğini yakaladı. Zoya öbür elinde balonu tutuyordu. Genç kadın elini de çekmedi, şaşkınlık da göstermedi. Balonun doluşunu seyretti durdu.

Oleg'in eli genç kadının bileğinden koluna doğru yukarıya dirseğine, sonra da omuzuna çıktı. Suçtan yoksun bir keşifti

bu, fakat ikisi için de gerekliydi: kelimelerinin hepsini anlayıp -anlamadıklarını araştırmak için girişilmiş bir deneydi.

Anlamışlardı.

Oleg, genç kadının alnındaki perçemi iki parmağıyla karıştırdı, fakat Zoya buna karşı koymadığı gibi başını da çevirmedi, fakat gözlerini balondan ayırmadı.

Sonra erkek onu sıkı sıkı omuzlarından yakaladı ve genç kadının vücudunu tümüyle kendine doğru eğdi ve sonunda dudaklarına, onun şu pek çok gülen onunla şakalaşan dudaklarına erişti.

Zoya'nın dudakları erkeğinkilerle birleşirken aralanmıştı, yumuşak değildi, gevşemiş değildi, fakat kararlı, karşılık veren, hazır dudaklardı bunlar.

Oleg, bütün bunları bir anda farkettiler; bundan bir saniye önce dudakların değişik olduğunu, öpüşlerin değişik olduğunu ve bazılarının başkalarından çok daha istek uyandırıcı olduklarını hatırlayamamıştı, unutmuştu, bilememişti.

Bir dokunuş şeklinde başlayan öpüşme, şimdi uzamış, onların durduramadıkları ve ayrıca durdurmak istemedikleri bir gecikmiş birleşme olmuştu. Dudaklarını ezip hareket ettirerek ebediyen böyle kalabilirdi.

Fakat ayrıldı ve Oleg gene Zoya'yı gördü ve şu soruyu sorduğunu duydu:

«Öpüşürken niye gözlerini kapıyorsun?»

Oleg gözlerini kapamış mıydı? Bunu büemiyordu. Dikkat etmemişti.

Onlar, nefeslerini tuttuktan sonra Okyanusun dibinde duran bir inciye bulmak için tekrar suya dalan dalgıçlara benziyorlardı. Dudakları tekrar birleşti, fakat bu kez Oleg, gözlerini kapadığını sezinledi ve hemen açtı. O zaman genç kadının sarı - elâ gözlerinin sımsıkı, inanılmayacak şekilde kapalı olduğunu gördü. Pek yırtıcı görünüyorlardı. Zoya onu tecrübeli, sıkı sıkı kısılmış dudaklarla tekrar öptü; dudaklarını aralamadı, sadece bir parçacık sürtüştürdü ve sanki gözleriyle bir sonsuzluk süresince ve ikincisi, üçüncüsü sürdüğü kadar erkeğe neler olduğunu anlamak istermiş gibi hiç ara vermeden dikkatle onu seyretti.

Fakat genç kadın birdenbire bakışlarını çevirdi, sert bir hareketle erkekten uzaklaşıp bağırıldı:

«Supap.»

Aman allahım supap ya. Oleg, supapın musluğuna uzandı

ve çarçabuk kapadı. Balon patlayabilirdi de.

Zoya içini çekerek kesik kesik soluk alarak: «İşte öpücüklerin marifeti,» dedi. Saçları karmakarışık, kepi yana kaymıştı.

Gerçi genç kadın yerden göğe kadar haklıydı ama dudakları gene birleşti ve ikisi de birbirini daha yakma çekmeye çalıştı.

Koridorun kapıları camlıydı ve belki de birisi onların birbirine dolanmış dirseklerini, genç kadının beyaz, Oleg'in pembe kolunun bölmenin sınırından öteye uzandığını görmüş olabilirdi ama lânet olsun görünürlerse görünsünler.

Oleg tekrar nefes almak fırsatını bulunca, bir eli genç kadının ensesine dayalı, Zoya'nın yüzüne bakarak:

— «Zolotoncik» dedi, «İşte sana bu ad yakışır. Altın saçlım.»

Zoya kelimeyle oyalayarak tekrarladı, alışmaya çalıştı:

— «Zolotoncik mi?»

(Pek de kötü bir takma ad değildi, idare ederdi.)

— «Benim bir sürgün olmamdan korkmuyor musun? Bir suçlu olmamdan?»

Genç kadın hafifçe başını salladı: «Hayır.»

— «Ya da yaşlı olmamdan?»

— «Yaşlı değilsin sen.»

— «Ya hasta olmamdan?»

Zoya, alnının erkeğin göğsüne dayadı.

Oleg, genç kadını iyice kendine çekti, şu ılık oval çıkıntıların varlığını hissediyordu — acaba ağır bir cetvel onları dümdüz eder miydi? — ve dedi ki :

— «Sen gerçekten Ust - Terek'e gider miydin? Evleneceğiz. Orada kendimize bir ev yapacağız.»

Bu hep genç kadının yoksun kaldığı sürekliliği vaadederek gibiydi, yani balansı olarak benliğine ait, giysüleri odanın orasına burasına dağıtıldıktan sonraki güvenilir, yaratıcı sürekliliği. Genç kadın erkeğe abanmış düşünüyordu: Oleg o erkek miydi? Onu şey edecek erkek olması mı vardı kaderinde?

Zoya, parmaklarının ucuna basarak boyunu yükseltmeye çalıştı ve kolunu erkeğin boynuna doladı.

Oleg'e kendi aralarında taktıkları adla seslendi :

— «Olezhok,» dedi, «Bu iğnelerin ne yaptığını biliyor musun?»

— «Ne yapıyorlar?» Erkeğin yanağı sertti.

«Bu iğneler... nasıl anlatayım bilmem ki... Bunlara hormon tedavisi deniyor, insana karşıt hormon aşılanıyor: erkeklere dişi hormonu, kadınlara da erkek hormonu. Hastalığın bir organdan öbür organa geçmesini önliyormuş... anlıyorsun değil mi?»

— «Ne dedin? Hayır, iyice anlayamadım.» Şaşkına dönen Oleg, patlar gibi konuştu. Şimdi sanki genç kadını sarsarak gerçeği öğrenmek istiyormuş gibi omuzlarından yakalamıştı. «Anlat bana. Hadi, konuş.»

— «Şeyi baskı altında tutuyor. Yani cinsel iktidarı. Ondan önce de ikinci derecedeki özellikler değişiyor. Eğer bir kadına fazla dozda erkek hormonu verilirse kadının sakalları çıkabilir. Erkeklerde de memeler büyüyebilir.»

«Dur bakayım. Sen ne diyorsun?» Meseleyi ancak yeni yeni kavramaya başlayan Oleg, kükredti. «Bu enjektörler mi? Yani bana yapılacak olanlar mı? Ne yaparlarmış? Herşeyi mi kesiyorlar?»

— «Şey, pek her şeyi değil. Libido uzun süre kalabiliyor.»

— «Libido nedir?»

Zova erkeğin gözlerinin içine bakıp alnındaki saçları okşadı :

— «Şimdi benim için beslediğin duygu: istek.»

— «İstek kalıyor, fakat iktidar kayboluyor ha? Mesele bu mu?;> diye Oleg sarsılmış bir halde sordu,

— «İktidar adamakıllı azalır. Sonra istek de kaybolur. Anlıyor musun?» Genç kadının parmağı erkeğin yara izinde gezindi, ve yanağını okşadı, «işte sana bu iğneleri yapmak istemeyişimin nedeni bu.»

— «Güzel... bir... şey...» Oleg kendini toparlayıp doğruldu: «Pek güzel bir durum bu. Birşeyin olacağını sezmiştim. Böyle bir hileyi deneyeceklerini tahmin etmiştim, ve işte sonunda da bu çıktı.»

Doktorlara, bütün doktorlara sayıp sövmek istiyordu. Başkalarının hayatlarına isteyerek, hakları olmadan karışmalarından ötürü sayıp sövecekti. Birdenbire Gangart'm o neşeli, güven dolu yüzünü hatırladı; dün ona öylesine hevesli, dostça bir iyilikseverlikle bakarak: «Senin hayatın için çok önemli» demişti, «hayatını kurtarmak zorundayız.»

Demek Vega buydu. Oleg'e iyilik yapmak istemişti. Ve bu uğurda da onu kandırıp böyle bir kadere sürüklemişti.

Zoya'ya yan yan bakarak: «Sen de öyle mi olacaksın?» diye sordu.» Okulda belirttiklerine göre: 'İnsanın en değerli mül

kü hayatıdır, insan ancak bir kere yaşar,' onun için de her ne pahasına olursa olsun, hayata sıkı sıkı sarılmalı; öyle mi?»

Fakat onu niye suçluyordu? Genç kadın da kendisinin hayat görüşünü paylaşmıştı: onsuz niye yaşamalı? Zoya, sadece o doymak bilmeyen hırslı dudaklarıyla onu Kafkas Dağlarından öteye taşımış götürmüştü. Önünde duruyordu, şimdi ve dudakları da buradaydı. Şu libido kalçasında, belinde aktığı sürece acele edip onu öpmeliydi.

— «... Bana ters etki yaratacak iğnelerden yapabilir misin?»

— «Bunu yaparsam beni işten atarlar.»

— «Ters etki yaratacak iğne var mı?»

— «Bunlar aynı tür iğneler yalnız kullanıldıkları cinsler değişir: erkek hormonları erkeklere, dişi hormonları da kadınlara verilir.»

— «Dinle altınsaçım, hadi bir yere gidelim.»

— «Gittik. Bur'dayız. Geri dönmek zorundayız.»

— «Doktorların odasına gidelim.»

— «Gidemeyiz. Hademe orada, gelen giden oluyor. . Daha sonra, akşama.»

— «Pekâlâ bu gece olsun.»

— «Acele etme, Olezhok. Yarma birşey kalmayacak sonra.»

— «Eğer yarın libidom kalmayacaksa, ne yarını? Ya da daha kötüsü, eksik olma, libidom kalsa da.. Libidom kalır, fakat... Gidecek bir yer düşün, hadi gidelim.»

— «Olezhok, ilersi için de birşeyler bırakmalıyız... Acele etme... Oksijen balonunu almamız gerekiyor...»

— «Tamam, doğru, oksijen balonunu almalıyız. Hemen...»

— «Hemen...»

— «Evet.. Hemen.»

Merdivenleri çıkarırken elele tutunmadılar, futbol topu gibi iyice şişirilmiş oksijen balonunu taşıdılar ve balonun içinden birbirlerinin duygularını hissettiler. Elele tutuşmuş kadar olmuşlardı.

Bütün gün, bütün gece, kendi dertlerine düşmüş sağlamlar üe hastaların gelip geçtikleri merdiven sahanlığındaki karyolada o sararmış, kuruyup kalmış, zayıf göğüslü adam yastıkların ortasında oturup duruyordu, fakat artık öksürmüyor, yukarı dikilmiş dizlerinin arasında başını sallıyordu, ve belki de alniyle sanki başını çevreleyen bir duvarmış gibi dizlerini yokluyordu.

Adam hâlâ sağdı ama çevresinde bir tek canlı yoktu.

Belki de onun öleceği gündü bu; Oleg'in kardeşinin, Oleg'- in terkedilmiş, duyguya hasret komşusunun. Eğer Oleg karyolasının yanında oturup da geceyi burada geçirmiş olsaydı belki de adamcağzın son saatlerinin daha kolay geçmesini sağlayabilecekti.

Fakat onlar adama sadece oksijen balonunu verip yollarına gittiler. Balon, bu sonu yaklaşmış hastanın, bu lânetlenmiş adamın son birkaç santimetre küplük nefesini taşıyordu: Fakat onlara göre bu sadece birarada olmak ve öpmek için bir bahaneydi.

Oleg ile Zoya sanki birbirlerine bağlanmış gibi merdivenlerden yukarı çıktılar. Oleg, ardında bıraktığı eceli gelmiş, tıpkı onbeş gün önce kendisinin olduğu ya da altı ay sonra olacağı gibi, ölüme mahkûm edilmiş adamı hiç aklına getirmede. Bu kızı bu kadını, bu dişiyi kendisiyle başbaşa kalmaya nasıl kandıracağını düşündü.

Kendini çok uzun süredir unutulmuş hissediyordu ve bu yüzden de, öpmekten şişip kabalaşmış dudakların o beklenmedik, acı verici heyecanından başka birşey düşünmüyordu. Bu da bir gençlik heyecanı gibi bütün vücudunu sarmıştı.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Annesinden 'Mama' diye söz etmek, hele hele bunu yabancıların yanında yapmak, her delikanlının harcı değildir. Onbeşi geçmiş oğlanlar ve hattâ yaşı otuzdan küçük olanlar böyle demeye utanırlar. Fakat Vadim, Boris ve Yuri Zatsiriko asla mamalarından utanmamışlardı. Babaları sağken hepsi de kadını çok sevmişlerdi, hattâ babaları vurulduktan sonra annelerine duydukları sevgi daha da artmıştı. Yaşları birbirine çok yakın olduğundan oğlanlar, üçüz gibi birarada büyümüşlerdi, her zaman okuldaki ve evdeki çalışmalara katılırlar, sokaklarda asla sürmezler, dul annelerine üzüntü vermezlerdi. Bir gelenekleri vardı; çocukluklarında çekilen bir fotoğrafla başlamıştı ve daha sonra da bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla bu geleneği sürdürmüşlerdi; iki yılda bir anneleri hepsini beraber fotoğrafçıya götürüyordu (daha sonraki yıllarda da anneleri kendi makinesiyle fotoğraflarını çekmeye başlamıştı) aile albümüne de fotoğrafları sırayla yeleştiriyordu: anne ve üç oğlu. Anne sarışındı, oğlanların üçü de esmerdiler, belki de Zaporosye

büyük nineleriyle evlenmiş olan esir Türk'ün vesaretiydi bu. Yabancılar fotoğraflardan oğlanları kolay kolay ayırdedemi- yorlar, hangisinin kim olduğunu bilemiyorlardı. Her fotoğrafla birlikte oğlanlar da daha erkekleşmiş, boyları daha uzamış oluyordu ve anneleri de fotoğraf makinesinin karşısında kendini dimdik tutmaya çalıştığı halde farkedilmeden yaşlandığı için oğlanlar onun yanında daha dinç duruyorlardı. Anneleri, oturdukları şehrin tamnmiş doktorlarındandı, ve kendisine armağanlar; buketler, kurabiyeler verilirdi, fakat daha yararlı bir iş yapmamış olsaydı bile böyle üç erkek çocuk yetiştirebilmek, bir kadın olarak onu yeterince tatmin ederdi. Oğlanların üçü de aynı Politiknik Enstitüsüne girdiler; en büyükleri jeoloji bölümünden mezun oldu, ortanca elektriteknik bölümü bitirdi ve en küçükleri de şimdi inşaat kurslarını tamamlamak üzereydi; ve «mama» da onun yanında kalıyordu.

Mama, bir perşembe günü Vadim'in hastalığını haber alıncaya kadar da küçük oğlunun yanında kaldı; kadıncağız az kalsın doğruca hastaneye koşacaktı. Cumartesi günü Dontsova'dan Vadim'i tedavi etmek için kolloidal altma ihtiyaç olduğunu bildiren bir telgraf aldı. Pazar günü de altını almaya çalışmak için Moskova'ya gideceğini telgrafla bildirdi. Pazartesiinden beri de ordaydı; dün ve bugün belki de devletin altın stoklarından babasının hatırasına saygıdan kolloidal altın verilmesi için yalvarmak üzere Bakanlardan ve diğer önemli kişilerden randevu koparmaya çalışmıştı. (Adamcağız, şehirde bırakılmış, Sovyet yönetiminden zarar gören bir kimse kimliğine bürünmüş ve Almanlar onu partizanlarla bağlantı kurmak, yaralı Sovyet askerlerini evinde gizlemek suçundan kurşuna dizmişlerdi).

Uzaktan bile olsa, bu iş için kapı çalmak Vadim'e iğrenç ve aşağılatıcı bir davranış olarak görünmüştü. Geçmişte yapılmış hizmetler ya da elde edilmiş mevkilerden yararlanmaya, her hangi bir şekilde nüfuz kullanmaya dayanamazdı. Mamanın kendisinden önce Dontsova'ya gelişini bildiren bir telgraf göndermesi bile ona pek ağır gelmişti. Kendisi için yaşamak ne kadar önemli olursa olsun kanserden ölümün eşiğine gelmişken bile herhangi bir ayrıcalıktan yararlanmak istemiyordu. Fakat Dontsova'yı gördükten sonra çok geçmeden onun annesinden bir telgraf almamış olsa bile kendisine şimdikinden daha az zaman ve ilgi ayırmayacağını anladı. Fakat o da annesine kolloi-

dal altın için telgraf göndermemeliydi.

Eğer Mama altını almayı başarırsa tabii buraya uçakla getirecekti. Eğer altını alamazsa herhalde başka bir yolla gelecekti. Vadim annesine 'Chaga'yla ilgili bir mektup yazdı; — evet, annesine Chaga'dan sözettii — ancak, bunu Chaga'ya inandığı için yapmamış, sadece annesine oğlu için başka bir yardımda bulunmak imkânını sağlamak, onu böylece oyalamak için yazmıştı.

Vadim, annesinin üzüntüsü daha da artarsa, bütün o tıp bilgisine ve inançlarına rağmen, ıssyk - kul kökünü almak için dağ başındaki o adama gideceğini biliyordu. (Oleg Kostoglotof, dün ona gelmiş ve doktora herşeyi açıkladığını, şişedeki kök karışımını döktüğünü, fakat gene de bir parça ilaç kaldığını anlatmıştı. Ve işte yaşlı adamın adresi de buydu, eğer yaşlı adam gerçekten hapse atılmışsa, Oleg, Vadim'e kendisinde kalan ilaç artığını verecekti.)

Oğlu tehlikedeyken, Mama oturup dinlenmeyi düşünemezdi. Mama herşeyi yapardı, hattâ gerektiğinden fazlasını bile. Annesi onun uğruna araştırma gezisine de giderdi ama orada Galka vardı, Vadim her ihtiyacının karşılanması konusunda ona güvenebilirdi. Hem zaten Vadim hastahğı hakkında okuduklarından ve duyduklarından edindiğı bilgiye dayanarak tümörün de büyümesine Mama'nın gerektiğinden fazla düşünceli ve tedbirli davranmasının sebep olduğunu anlamıştı. Çocukken bacağında kocaman bir doğum lekesi vardı, ve Mama da bir doktor olarak bu lekenin zamanla soysuzlaşması tehlikesini sezdiği için de hep bu doğum lekesini incelemek için bahaneler yaratır dururdu ve yıllarca önce de iyi bir operatörün koruyucu bir ameliyat yapabileceğı konusunda ısrar etmişti. Besbelli bu ameliyat da yapılmaması gereken bir müdahale olmuştu.

Vadim'in şimdiki tehlikeli durumunun sorumlusu annesi olsaydı bile, delikanlı onu yüzüne karşı da arkasından da suçlayamazdı. İnsan, öyle sonuçlardan yargılamayı başaracak derecede pratik olamıyor ki. Bir kimsenin niyetleriyle yargılanması daha insancıl bir davranış. Hem yarım kalmış işi, kesintiye uğrayan ügisi, harcanmamış gücü bakımından Mama'nın kusurunun onu üzmesine fırsat vermek de haksızlıktı. Zaten Vadim kendisi yaratımasaydı, bu ügi bu güç ve bu işe duyduğu bağlılık da asla varolmayacaktı. Mama'ya teşekkürler.

Erkeğın dişleri vardır ve bunları gıcırdatır, biler ve kenet

ler. Bitkilerin dişleri yoktur, fakat ne sakın yetişirler ve ne sakın ölürler.

Vadim, Mama'yı affetmesine rağmen, şartları affedemiyordu. Etinin bir santimetrekaresini bile onlara bırakmayacaktı. Ve dişlerini kenetlemekten de sakmamıyordu.

Şu lânet olasıca hastalık onu nasıl da durdurmuş ve en önemli anda bağlantısını kesivermişti.

Doğru, daha çocukluk günlerinden beri Vadim asla yeteri kadar zamana sahip olamayacağını önceden bilmişti. Bir konuk ya da komşu ziyaretlerine gelip de gevezelik ederek Mama'yla kendisinin zamanını alsa, sinirlenirdi. Okulda ya da enstitüde düzenlenen bir toplantının ister çalışmayla ilgili, ister eğlenceyle, ister bir partiyle ister bir gösteriyle ilgili olsun, herkesin nasıl olsa belirtilen saatten daha geç geleceği düşünülerek başlama saatinin gereğinden bir iki saat önceye alınmasına pek kızardı. Vadim radyodaki yarım saat süren haber bülteni yayınma asla dayanamazdı, çünkü önemli ve gerekli haberlerin liepsi beş dakikada yayınlanabilirdi, gerisi ise havadan sudan şeylerdi. Alışveriş yapmayı da pek can sıkıcı bulurdu, çünkü gidilecek dükkânın onda bir ihtimalle tamir ya da başka bir uydurma sebeple kapalı bulunması mümkündü ve yola çıkıldığı zaman bu asla önceden sezilenemezdi. Herhangi bir Sovyet köyünde herhangi bir köy postanesi haftanın herhangi bir günü kapalı olabilirdi ve siz yirmi millik mesafeden yola çıktığınız zaman bunu asla tahmin edemezsiniz.

Belki de Vadim zamana duyduğu bu açgözlülüğü babacından almıştı. Babası da onun gibi aylaklığı sevmeydi ve Vadim babasının oğlunu dizlerine oturtup şöyle dediğini hatırlıyordu: «Vadka, eğer dakikalarını nasıl kullanacağını bilmezsen, saati, günü ve bütün hayatını kaybedersin.» Hayır, hayır, babasının yüzünden değildi bu. Çünkü bu giderilmesi imkânsız susuzluk, bu şeytan, kendini bildi bileli onun yakasını bırakmamıştı. Çocuklarla oynadığı bir oyun can sıkıcı olmaya başlar başlamaz arkadaşlarıyla bahçede oyalanacak yerde onkırın kendini garipsemelerine aldırmadan hemen çekip giderdi. Bir kitabı boş kelimelerle dolu bulunca onu elinden atar, hemen daha özlü yazılmış başka bir kitap arardı. Bir filmin başındaki sahneler ona budalaca görünürse, sinemaya girmek için verdiği paraya acımaz, hemen iskemlesini kapatıp dışarı çıkar böylece hem zamandan kazanır hem de kafasının hoş yere kanamasın önderdi. (Önceden de bir fümin nasıl olduğunu anlayamazsınız, buna

bile bile imkân bırakmazlar.)

On dakika konferans çekerek sınıfın canını sıkın sonra da dersi anlatamayıp önemli bölümleri geçiştiren buna karşılık gereği olmayan noktalar hakkında durmadan konuşan ve zil çaldıktan sonra ödev vermeye kalkışan öğretmenlere dayanamazdı. Böyle bir öğretmen için de öğrencisinin boş zamanını kendisinin dersini plânlayışından daha iyi plânlanmış olması akla sığacak şey değildi.

Belki de daha çocukluğunda, tehlikeyi bilmeden içinden birşeyler hissetmişti. Hiç birşey bilmeden, daha o ilk yaşlarından bu doğum lekesinin tehdidi altında yaşamıştı ve çocukluğunda zamanı kollarken ve kardeşlerine zamana duyduğu düşkünlüğü aşılama çalışırken birinci sınıfta büyüklerin kitaplarını okumaya başlayınca, ve altıncı sınıfta evde kendine bir kimya laboratuvarı kurduğu zaman da belki bu gelecekteki tümörle yarışa başlamıştı bile, karanlıkta düşmanı herşeyi gördüğü halde o düşmanını görmeden yarış etmişti ve düşman da en kötü zamanda saldırıya geçip onu vurmuştu. Bir hastalık değildi bu, bir yılanı; yılanın adı da melanoblastoma idi.

Tümör gelişmeye başladığı zaman Vadim bunun farkına varmadı. Altay sıradağlarına yaptıkları bir inceleme yolculuğu sırasındaydı. Bir sertleşme başladı sonra ağrı ve derken bir şişkinlik belirdi ve gevşedi, sonra gene sertleşti ve giyeceklerine öyle bir sürtünmeye başladı ki neredeyse yürüyemeyecek hale geldi. Fakat Mama'ya bunu yazmadığı gibi işi de bırakmadı, çünkü hemen Moskova'ya gönderilmesi gereken bilginin ilk bölümünü toparlamakla meşguldü.

Bu inceleme gezisinde onlardan sadece radyoaktif suyla ilgilenmeleri beklenmekteydi; maden yataklarıyla bir ilişkileri yoktu. Fakat yaşitlarının çoğundan daha çok kitap okumuş olan ve her jeologun pek de iyi bilmediği kimyaya karşı özel bir ilgi duyan Vadim, maden yataklarını bulmak için burada yeni bir metod uygulanabileceğini sezmişti ya da bu, genç adamın içine doğmuştu. Gezinin başkanı, Vadim'in bu yeni çalışmasına pek içerlemişti; heyetin gerçekleştirmesi gereken bir plân vardı ve Vadim'in yaptığı iş de plâna saygısızlıktı.

Vadim, Moskova'ya gitmek için seyahat izni istedi. Gezi başkanı bu amaç için istenen izin kâğıdını vermeye niyetli değildi. O zaman Vadim bacağındaki şiş yeri gösterdi ve hastalık izni alıp bir dispensere gitti. Burada hastalığı teşhis edildi ve hemen hastaneye yatması için emir çıktı; Vadim'e bu işin gecik

meye tahammülü olmadığı da anlatıldı. Vadim hastaneye yatma kâğıdını aldı, ve bunu Moskova'ya gitmek için bir bahane olarak kullandı. Tam o şuralarda Moskova'da toplanan bir konferansta Çeregorodtsev'le karşılaşabüleceğini umuyordu. Vadim onu hiç görmemiş, sadece kitaplarını okumuştı. Keregorodtsev'- in bir cümleden fazlasını dinlemeyeceğini ona önceden ihtar etmişlerdi. Adam, onunla konuşup konuşmamayı bu ük cümleye göre kararlaştıracaktı. Vadim, Moskova'ya gidinceye kadar yol boyunca hep bu bir cümleyi tasarladı. Konferansa ara verildiği bir sırada büfede onu Çeregorodtsev ile tanıştırdılar. Vadim açış cümlesini fayrap etti, Çeregorodtsev büfeden döndü, delikanlıyı kolundan tutup kenara çekti. Bu beş dakikalık konuşmanın zorluğu da söyleyeceklerini telâş içinde söylemek, cevaplarını eksiksiz vermek, buluşunu güzelce açıklamakla beraber herşeyi anlatmadan ilk keşiflerinin büyük bir kısmını kendine saklayıp araştırmayı kendi hesabına yapmayı sağlamak zorunda olmasıydı. Çeregorodtsev hemen Vadim'in düşüncelerine karşı çıktı ve radyoaktif suların sadece dolaylı bir delil olabileceğini ve bundan yararlanarak maden yatağı aramanın zaman kaybetmek olacağını ileri sürdü. Söylediği söz buydu ama inandırılmaya istekli olduğu da belliydi ve Vadim'in ona karşı çıkması için de bir saniye kadar bekledi, ve Vadim bunu hemen yapmayınca da daha fazla beklemeden çıkıp gitti. Vadim, bütün Moskova Enstitüsünün kendisinin tek başına Altay Dağlarının kayaları arasında yaptığı keşfe yaklaşıp benimsemek üzere olduğunu anlamıştı.

İşin bu safhasında bundan daha iyi bir sonuç bekleyemezdi; şimdi de çalışmaya hız vermesi gerekiyordu.

Fakat şimdi hastaneye de yatmak zorundaydı... annesine de bildirmesi gerekiyordu. Novoçerkassk'da ya da burada hastaneye yatma hakkını ona tanımışlardı. Burada, dağlarına daha yakın olmayı tercih etti.

Moskova'da sadece sular ve maden yatakları hakkında bilgi edinmekle kalmamıştı. Aynı zamanda melonoblastoma'nın her zaman öldürücü olduğunu da öğrenmişti. Bu derde yakalananların çok çok bir yıl dayanabildiklerini ve ancak sekiz ay yaşayabildiklerini öğrenmişti.

İşığın hızına yaklaşan bir vücutta zaman ile kütle diğer vü- cutlardaki zaman ve kütleden değişik olduğu gibi bunlar Vadim için de diğerlerinde olduğundan daha değişik bir değer kazandı. Zamanın hacmi daha arttı, kütle de gözenekli ve daha kolay

delinebilecek hale geldi. Yılları sıkıştırıp haftalara, günleri dakikalara sığdırdı. Hayatı boyunca acele etmişti, fakat şimdi daha da telâşlanmaya başlamıştı. Budalanın biri bue altmışına kadar yaşarsa bümde doktora yapabilir. Fakat ya yirmi yedi yaşındayken ?

Yirmi yedi, şair Lermontov'un öldüğü yaşı. Lermontov da ölmek istememişti. (Vadim, biraz da Lermontov'a benzediğini hissetmişti: kendisi de onun gibi kısa boylu esmer görünümlü, yakışıklı, narin ve aynı zamanda küçük ellere sahipti ; yalnız Va- dim'in bıyığı yoktu.) Ama gene de Lermontov kendini hafızamıza yerleştirmişti; hem de bir yüzyıl için değü, sonsuzluğa kadar orada kalmak üzere.

Ölümle yüzyüze, daha şimdiden aynı yatakta yamna kıvrılmış olan ölümün çizgileri panteriyle yüzyüzeyken, Vadim kültürlü bir kimse olarak yaşamak için bir formül bulmak zorundaydı. Eğer yaşayacağı süre sadece aylardan ibaretse, geride kalan bu ayları nasıl verimli bir şeküde geçirebilirdi? Ölümü, hayatının anide ortaya çıkan yeni bir nedeni olarak incelemek zorundaydı. Bunu inceledikten sonra da daha şimdiden ona alışmaya başladığım ve hattâ kafasında bu düşünceyi yavaş yavaş sindirdiğini sezdi.

Mantık yürütmenin en kusurlu tarafı ise kayıplarından başlamakti: yaşamak için önünde uzun zaman bulunsaydı, ne derece mutlu olabileceğini, nerelere gidebileceğini ve neler yapabileceğini düşünmek hata olurdu. En doğrusu istastistikîeri. benimsemekti: yani bazısının genç ölmek zorunda kaldığını kabullenmekti. Genç ölen bir kimsenin anısı da daima insanların belleklerinde genç kalır. Ölümünden önce meşalesi yanan bir kimsenin ışığı sonsuzluğa kadar devam eder. Burada Vadim'in son haftalardaki düşünceleri sırasında benimsediği önemli ve ilk bakışta mantığa aykırı görünen bir nokta vardı, o da şuydu: yetenek için ölümü anlamak ve kabullenmek, orta yetenekliler için olduğundan çok daha kolaydı. Gerçi Epikür bir budalanın ölümsüzlükten ne şekilde yararlanacağını bilemediğini söylemişti ama orta yeteneklilik uzun ömür ister.

Tabii iki üç yıl daha dayanabilme hayali de pek çekiciydi; içinde yaşadığımız bu keşifler çağında, evrensel bilimsel keşifler çağında elbette melanoblastoma'ya da bir çare bulunacaktı. Vadim, iyileşme hayalini kurmayı kendine yasakladı; geceleri bue bu hayal uğruna dakikalarını harcamamalıydı ; kendini idare edip çalışmalarım sürdürmeye ve geride maden yataklarını

bulmaya yarayacak yeni bir metot bırakmaya karar verdi.

Böylece erken ölümünün kefareti ödeyerek mutlu ölmeyi umut ediyordu.

Şu yirmi altı yılı süresince geçirdiği hiç bir heyecan Vadim için zamanın yararlı bir şekilde kullanılmasından daha doyurucu, daha tamamlayıcı ve ahenkli olmamıştı.

İşte Vadim bu çalışma baskısıyla koltuklarının altında bir sürü kitapla koğuşa girmişti.

Koğuştaki karşılaşacağını tahmin ettiği ilk düşman radyoydu, yani şu bir merkez ahçıya bağlı mikrofon. Vadim elindeki her türlü kanuna uygun ve kanun dışı imkânlardan yararlanarak onunla mücadele etmeye hazırdı: önce komşularım kandırmaya çalışacaktı, sonra da bir iğneyle tellere kısa devre yaptıracaktı ve en sonunda da mikrofonu duvardan söküp atacaktı. Nedense her zaman üeri kültür sembolü saydığımız bu devamlı yayın yapma, işin tam aksine kültür bakımından geri kalmışlığın sembolüdür, zihin tembelliğine yöneltilir. Fakat Vadim başkalarını buna inandırmayı nerdeyse hiç başaramayacaktı. O sürekli şamata sizin sorup öğrenmeyi düşünmediğiniz değişik haberler, sizin seçmediğiniz ve üstelik de ruhsal durumunuza hiç de uymayan müzik tembellerin pek hoşlandıkları, enerjik olanlar için de dayanılması imkânsız görünen bir zaman hırsızı, bir ruh tüketicisiydi. Epikür'ün sözünü ettiği o budalaya da ölüm süzlük sağlansaydı, herhalde bu sonsuz hayata radyosuz dayanamazdı.

Fakat Vadim koğuşa girdiği zaman içerde hiç radyo bulunmadığını görünce sevinç dolu bir şaşkınlığa kapıldı. Katların hiç birinde radyo yoktu .(Hastane yetkilileri kusuru da, yıllar yılı koğuştaki daha geniş imkânlarla sahip başka bir binaya nakletmek istediklerini ve orada tam bir radyo - mikrofon tesisatı kurmayı düşündüklerini belirterek hafifletmeye çalışıyorlardı.)

Vadim'in beklediği ikinci düşman karanlıktı; ışıkların geç açılıp erken söndürülmesi pencerelerin az ve uzakta oluşları. Fakat eli açık Demka, Vadim'e pencere kenarındaki ya-
tağını vermiş, ve daha ilk günden Vadim, saatlerini buna göre düzenlemişti. Diğerleriyle beraber erkenden uyuyor, fakat şafakla beraber kalkıp sabahın en güzel en sessiz saatlerinde çalışmaya başlıyordu.

Üçüncü tehlike ihtimali de koğuştaki fazla konuşma olmasıydı. Konuşma gerçi oluyordu ama Vadim hesapça hastaların

hepsini sevmiştii, özellikle fazla gürültücü olmamaları hoşuna gitmişti. En çok Yegenberdiyev'i seviyordu. Bu adam her zaman sessizdi ve kalın hareketli dudakları ve dolgun yanaklarıyla Rus folklorundaki etli, canlı şövalyelerden biri gibi herkese gülüm-süyordu.

Mursalimov da Akhmadzhan da pek sessiz ve hoştular.. Özbek dilinde konuşmaları da Vadim'i hiç rahatsız etmiyordu; gayet sakin ve tedbirli konuşuyorlardı. Mursalimov akıllı bir ihtiyar adama benziyordu. Vadim ona benzeyen Özbeklere dağlarda rastlamıştı. Mursalimov sadece bir kere Akhmadzhan'la anlaşmamış ve onunla hararetli bir tartışmaya girişmişti. Vadim, onlardan sözlerini diline çevirmelerini ve tartışmanın nedenini açıklamalarını istedi. Mursalimov'un birkaç kelimeyi birleştirip bir tek insan ismi haline getirmeye kızdığı anlaşıldı. Yaşlı adam gerçekte sadece kırk isim bulunduğunu bunların da insana peygamber tarafmdan öğretildiğini, insanların kullandıkları diğer isimlerin hepsinin uydurma olduğunu ileri sürüyordu.

Akhmadzhan da iyi bir insandı. Ona ne zaman daha sessiz olmasını söyleseler hemen daha da sessizleşiveriyordu. Bir kere Vadim ona Uzak Kuzey bölgelerinde yaşayan Evenki kabilesinin yaşayışı hakkında bilgi vermiş, bu da adamcağızın hayal gücünü kamçılımişti. Akhmadzhan iki gün bu gerçekten hiç akla hayale gelmeyen yaşayış şeklini düşünmüş ve Vadim'e şaşırtıcı sorular sormuştu.

«Bu Evenki'ler nasıl giyinirler anlat bana.»

Vadim, cevap vermekte hiç acele etmedi ve Akhmadzhan birkaç saat derin derin düşündü durdu. Sonra da tekrar geri dönüp sordu: ^ ; ,

«Gündüzleri nasıl vakit geçirirler?»

Ertesi gün de şunu sordu:

«Evenki'lere ne gibi işler ayrılmıştır, söyler misin?»

Evenki'lerin sadece yaşadıkları şeklindeki açıklamayı bir türlü kabullenmek istemiyordu.

Sibgatof da hoş ve saygılıydı. Sık sık dama oynamak için Akhmadzhan'm yanına gidiyordu. Besbelli hiç eğitim görmemişti ama nasılsa yüksek sesle konuşmanın doğru olmadığını anlamıştı. Akhmadzhan ile tartışmaya başladıkları zamanlar da kavgayı yatıştıracak şekilde konuşuyordu:

«Burda güzel üzüm yetiştirildiğini gerçekten söyleye-

bilir misin? Yerli kavunları gerçek kavun sayabilir misin?»

— Ee, peki sen gerçek kavunların nerden geldiğini sanıyorsun yani? diye Akhmadzhan'dan hırslanarak sordu. «Nerden olacak Kırım'dan. Onları bir görebilseydin.»

Ve Demka da iyi bir çocuktü. Vadim onun havai bir insan olmadığını anlamıştı. Demka, düşünüyor, çalışıyor ve herşeyi öğrenmek istiyordu. Evet, doğrusu yüzünde bir yetenek belirtisi sezilmiyordu. Hiç beklenmediği bir düşünceyle karşılaşınca kaşlarını çatıveriyordu. Çalışmak ve zihin yormak ona zor geliyordu ama böyle ağır düşünenler bazan kuvvet dayanağı haline gelirler.

Rusanof da Vadim'in canım sıkılmıyordu. Hayatı boyunca dürüst, köle gibi çalışan bir harman beygirinden farksız insanlardandı. O yıldızlara hiç bir zaman erişemeyecekti. Mantiğini genellikle yerinde kullanmasını biliyordu, fakat yargıları öyle yumuşak bir şekilde ifade edemiyor onları hep katı katı anlatıyordu.

Önce Vadim Kostoglotof'u sevemedi. Adam; kaba, ağzı kalabalık birine benziyordu. Fakat sonradan adamın sadece dış görünüşünün böyle olduğu, kibirli değil hattâ alçakgönüllü olduğu anlaşıldı: sadece sürdüğü hayat, mutsuz bir hayat olmuştu ve bu da onu acıyla kemiriyordu. Besbelli idare edilmesi imkânsız karakteri yüzünden de başına gelen dertlerden kendisi sorumlu olsa gerekti. Sağlık durumu da artık düzene girmeye yüz tutmuştu ve kendini biraz daha frenleyebilse, ne istediğini bilse bütün hayatını da düzene sokabilirdi. Hepsinden çok disiplinden yoksundu, bu da arasıra zamanını boşa harcıyışından birşeyden ötekine atlayışından, şuursuzca sokaklarda dolaşmasından, sigara içmeye gitmişken kitap okumaya başlamasından, sonra kitabı bırakmasından anlaşılıyordu; ve üstelik gönül avcılığına da dadanmıştı. Onunla Zoya ve Doktor Gangart arasında da bir şeyler bulunduğunu anlamak için fazla dikkatli olmak gerekmezdi.

Bu kadınların ikisi de gerçekten pek sevimliydi, fakat Vadim ölümün eşiğinde kızların onun aklını çelmelerine asla göz yumamazdı. Galka onu inceleme gezisinde bekliyordu ve kendisiyle evleneceğini tahmin ediyordu, fakat artık Vadim onunla evlenmeye kendine hak göremiyordu, genç kıza kendisinden verebileceği pek az birşey kalmıştı.

Şimdi o hiç kimseye ait olamayacaktı.

İşte tam olarak ödenen ücret buydu. Bir küçücük tutku

bizi sararsa, bu bütün diğer tutkuların yerini ahr.

Vadim'in canını sıkan hasta Podduev'di. Podduev, gö- züpek, kuvvetliydi ve birden boşalıp papazlığa yakayı kaptırmıştı. Tolstoyvari bir saçmalıktı bu. Vadim bu can sıkıcı alçak-gönüllülük ve 'komşunu sev' masallarına dayanamıyordu, bunlar onu tedirgin ediyordu hele o vaızların kibrinizi kırıp ağzınız bir karış açık durarak karşılaştığınız her yabancıya yardıma hazır olmanızı söyleyişleri yok mu. Bu sulanmış solgun va- ızlar gençlik dolu öfkenin tam karşında dikiliyorlardı. Vadim denen o yanan sabırsızlık, bir tüfek gibi patlamak bir fırlatma gibi üeriye atılma ihtiyacı içinde kıvranıyordu, Vadim kendisine ayrılan hisseyi almayıp iyilik dağıtmayı, öyle küçücük parçalar halinde, kösteklenerek attığı her adımda değü de bir büyük yiğitliğin tek parlayışında derhal bütün uluslara, bütün insanlığa yapacaktı.

Podduev taburcu edilip de onun yerine sarışın Federau'- nun köşedeki yataktan Podduev'inkine geldiği zaman Vadim sevinmişti .işte sakın bir adamdı bu. Koğuştakilerin hiç biri ondan daha sessiz değildi. Bütün bir günü bir tek kelime söylemeden geçirebiliyordu: oracıkta yatıp tasalı tasalı bakmıyordu. Pek garip bir adamdı. Tam Vadim'e göre bir komşuydu, fakat cuma günü, yani öbürsü gün ameliyathaneye alınacaktı.

Uzun bir süre sessiz oturmuşlardı, fakat bugün hastalıklarla ilgili bir konuşmaya dalmışlardı ve Federau da beyin zarının ve murdar iliğin iltihaplanmasından doğan bir rahatsızlığa yakalanıp ölmesine ramak kaldığını anlattı.

— «Nasıl hastalandın; başını birşeye mi vurdun?»

— «Hayır, soğuk aldım. Fazla kızıışmışım, beni fabrikadan eve bir arabayla getirdiler başım soğuk hava cereyanında, kalmıştı. Beyinin çevresindeki doku iltihaplandı ve geçici bir süre için görme yeteneğimi kaybettim.»

Adam bunları sakın sakın, yüzünde solgun bir gülümsemeyle bunun pek feci ya da korkunç olduğunu belirtmek için bir çaba harcamadan anlatıyordu.

— «Nasıl fazla kızııştın?» diye Vadim sordu fakat bu arada başını gene önündeki kitaba eğmişti, zaman geçiyordu. Ama hastalık sözü koğuşta daima dinleyici bulabiliyordu: Federau, karşı taraftan Rusanof'un kendisine baktığını gördü. Bugün Rusanof yumuşamışa benziyordu. Federau ona doğru konuşmaya başlamıştı:

— «Kaynama dairesinde acil bir durum vardı ve kazan üze

rinde son derece zor bir kaynak işi yapacaktık. Ancak kazanın içindeki buharın hepsini dışarı çıkardıktan sonra soğumasını bekleyip sonra tekrar kızdırmaya kalkışırsak bir gün kaybedecektik. Müdür gece arabasını beni almaya yolladı ve dedi ki: «Federau, bütün tesisin işini aksatmamak için koruyucu, sıcaktan etkilenmeyen elbiseyi giyip sıcak kazana inerek bu işi yapabilir misin?» «Eh,» dedim, «eğer bu işin yapılması gerekiyorsa ben yaparım. Tam savaştan önceydi, acele imalâta çalışıyorduk, bu işin yapılması gerekiyordu. Kazana indim ve işi tamamladım. Bir buçuk saat sürdü. Nasıl reddedebüirdim? Her zaman adım fabrikanın şeref listesinin başında olurdu.»

Rusanof dinledi ve anlatılanları doğru bulmuş göründü.

— Bana sorarsanız, ancak bir Bolşevikten beklenecek işmiş» dedi.

Federau daha da çekingen bir tavırla daha da yumuşak bir gülümsemeyle: «Ben de bir Bolşeviğim» dedi. «Parti üyesiyim de.»

Rusanof düzeltti: «Yani öyleydin demek istiyorsun. (Şunları övmeye bir başladınız mı hemen ciddiye alırlar.)

Federau pek sakın bir tavırla: «Hâlâ da öyleyim» dedi.

Rusanof bugün başkalarının durumlarını düşünecek, tartışıp herkesi yerli yerine koyacak durumda değildi. Kendi durumu yeterince acıklıydı. Fakat bu açıkça görülen saçmalığa karşı olduğunu belirtmeliydi. Jeolog gene kitabına dalmıştı bile. Rusanof, zayıf bir sesle, sakın bir ifadeyle, dinleyicilerinin onu duymakta hayli zorluk çekeceklerini bile bile konuştu:

— «İşte bu imkânsız. Sen Almansın öyle değil mi?»

Federau : «Evet,» dedi ve pek bozulmuş göründü.

— «Eee, öyleyse?»

Durum, Rusanof'a pek açık görünmüştü ama Federau hâlâ teslim olmuyordu.

— «Sürgüne gönderildiğin zaman Parti kartının da senden alınmış olması gerekir.»

Federau, başını salladı: «Kartı almadılar.»

Rusanof yüzünü buruşturdu. Konuşmak ona zor geliyordu:

— «Öyleyse sadece bir dalgınlık sonucudur, acele işleri olduğu için bir yanlışlık yapmışlardır ya da her nasılsa akıl edememişlerdir. Ama kartını şimdi senin geri vermen gerekir.»

Federau, utangaç olduğu kadar inatçıydı da: «Mesele hiç de öyle değüdi. Parti kartımı tam ondört yıl taşıdım. Bir yan

lılık yoktu. Bizi bölge Parti Komitesinde biraraya topladılar ve şöyle dediler: 'Sizler Parti üyesi olarak kalacaksınız. Sizleri diğer sürgünlerle aynı sınıftan saymıyoruz. Sürgün bulduğunuz yerin kumandanına tekmil vermek başka Parti görevleri başka. Bunları yerine getirmeye devam edeceksiniz. İdareci mevkilerine yükselmenize izin verilmeyecek ama rütbe ve dosyalama işlerinde örnek olmalısınız. İşte mesele bu.»

Rusanof, içini çekti: «Eh, ben ne bileyim,» dedi. Gözlerini kapatıp dinlenmek istiyordu; konuşmak için çok büyük çaba harcamak zorunda kalıyordu.

Önceki gün yapılan ikinci iğne hiç de işe yaramamıştı. Tümör küçülmediği gibi yumuşamamıştı da. Çenesinin altında başınç yapan demir bir yığın halinde duruyordu. Bugün daha da bitkinleşmiş ve yakında yeni bir ağrı nöbetinin başlayacağını hissettiği için yatmış, üçüncü iğneyi bekliyordu. Üçüncü iğneden sonra Moskova'ya gitmek konusunda Kapa ile anlaşmıştı, fakat Pavel Nikolayeviç mücadele hevesini bütün bütün kaybetmişti. Ölüme mahkûm edilmenin ne demek olduğunu ancak şimdi anlıyordu: üçüncü ya da dokuzuncu, burada veya Moskova'da, eğer tümör tedavi edilemiyecekse, o da bundan vazgeçecekti. Elbette tümör tek başına ölüm değildi; öylece kalabilirdi de kendisi de yatalak hasta şekli bozulmuş, yataktan açığa- mayan bir zavallı olarak kalabilirdi. Fakat gene de düne kadar Pavel Nikolayeviç tümör ile ölüm arasındaki bağı bir türlü anlayamamıştı. Tıp kitapları okumakta olan Ogloyed birisine tümörün bütün vücuda zehir saçtığını ve bu sebeple vücutta bırakılamayacağını anlatmaya başlayıncaya kadar Pavel birşe- yin farkına varmamıştı.

Bu, Pavel Nikolayeviç'in bütün maneviyatını bozdu, ve ölümü bir kenara itmenin işe yaramayacağını sezinledi. Elbette ölümün önüne geçilmezdi; fakat aynı zamanda üzerinde düşünölsün diye not defterlerine geçirilmesine de göz yumulduğu oluyordu. Dün, kendi gözleriyle birinci kattaki hemşirelerin bir cesedi ameliyat odasından tekerlekli sedyeyle çıkardıklarını ve başını çarşafıla örttüklerini görmüştü. Hademelerin kendi aralarında kullandıkları şu deyimın anlamını ise şimdi kavramıştı: «Bu da yakında çarşafılanacak.» Demek ki mesele buydu; kendisi ölümü hep kara renkte düşünmüştü, fakat sadece ölüme yaklaşmak böyle oluyordu, ölümün kendisi beyazdı.

Rusanof bütün insanların ölümlü olduğunu biliyordu, gü

nün birinde kendisi de teslim olacaktı. Ancak günün birinde; şimdi değil. Günün birinde ölmek korkunç birşey değildi hemen şimdi ölmekti asıl korkunç olan. Niçin? Çünkü: Nasıl olacaktı? Daha sonrası neydi? Var olmamak nasıl birşeydi acaba, bensiz hayat nasıl olacak?

Rusanof, kendine acıyordu. Kendisinin ki gibi böylesine amaç dolu güçlü ve hattâ güzel denilebilecek bir hayatın şu sonradan çıkma tümörün taşıyla yere geleceğini düşündüğü zaman bayağı üzölmüştü, bu gelişmenin kaçınılmaz birşey olduğunu da kafası bir türlü kabul edemiyordu.

Bir karaltıyı örten çarşaf şeklindeki beyaz, değişmez ölüm bir boşluk, yumuşakcık terliklerle ihtiyatla ve sessizce ona yaklaşıyordu, ve Rusanof da ölümün bu ısrarlı yaklaşmasına karşı yalnızca onunla mücadeleye girişmemekle kalmayıp onu düşünmeyi bile beceremiyordu, ayrıca birşeye karar veremiyor, birşey de söyleyemiyordu.

Öylesine zayıf düşmüştü ki koğuşta olup bitenlerin uzaktan bile farkına varamıyordu. Laborant bugün koğuşu dolaşıp hastalardan seçmenlerin kayıt listelerini topladı — hastanede bile seçimlere hazırlanıyorlardı. Asistan, her hastanın pasaportunu aldı — hastaların hepsi pasaportlarını, çiftçiler ise kolektif çiftlik hüviyet kartlarını gösterdiler, fakat Kostoglotof'un elinde hiç bir belge bulunmadığı meydana çıktı. Laborant tabii buna pek şaşmıştı, ve adamdan hemen pasaportunu istedi, fakat Kostoglotof, yardımcıya siyaset bilgisini biraz daha arttırmasını, değişik türde sürgünlerin bulunduğunu öğrenmesini bağıra söyleyecek kuvveti kendinde buldu. Ayrıca belirli bir numaraya telefon etmesini bildirdi; prensip olarak seçme hakkına sahip bulunduğunu, fakat durum daha da kötüye giderse, oy vermek zorunda kalmamasının da mümkün olacağını hatırlattı. İşte sonunda Pavel Nikolayeviç bu hastaneye girdiği zaman hapishane kuşlarıyla dolu korkunç bir izbeye düştüğünü anlamıştı. Demek ki bu tür insanlar sarmıştı çevresini. Ve ayrıca şu hiç bir işe yaramayan yaratık da ışıkları söndürmeyi bile reddetmişti, ve üstelik canı ne zaman isterse hemen pencereyi açıveriyordu. Ayrıca başhekime eldeğmemiş topraklara gönüllü gitmiş bir kimse numarası yapmaktan çekinmişti, gazeteyi büe Pavel Nikolayeviç'den önce ele geçirmişti, ve ayrıca o yepyeni, hiç el değmemiş temiz gazeteye ilk defa eldeğdirme- nin de çarelerini aramıştı. Pavel Nikolayeviç, bu adamın ne namussuz bir serseri olduğunu önceden sezinlemişti.

Fakat şimdi bir ilgisizlik sesi Rusanofu sarp/ermişti. Or- loyed'i teşhir etmek isteğini bile duymuyordu artık. Hattâ hapishane kuşlarının izbesi düşüncesi bile onun duygularına hakaret edememişti.

Çarşafın kukuletası onun önünde bir hayalet gibi duruyordu.

Koridordan hademe Nelly'nin keskin sis düdüğü gibi sesi duyuluyordu, koca hastanede Nelly'den başkasından böyle ses çıkmıyordu. Nelly, sesini yükseltmek zahmetine katlanmadan on metre uzakta bulunan bir kimseyle konuşuyordu:

«Şey, bu deri olanlar kaç maloluyor dersin?»

Cevabı duyamıyorlardı ama tekrar Nelly'nin sesi kulaklarına geldi:

«Aaah, ah, ben de böyle ayakkabılar giyebilsem, erkekler nasıl da sürü sürü çevremde dolaşırlardı kimbilir.»

Nelly'nin bu sözleri söylemiş olduğu kadın araya birşeyler sokuşturdu ve Nelly de onun sözlerini doğruladı.

«Gerçekten öyle oluyor. İlk aldığım pamuklu çorapları giydiğim zaman insanın nefesi kesiliyordu. Fakat hemen Sergei bir kibrit düşürüp çorabın tekini yakıp delik açiverdi.»

Nelly, bu sırada elinde süpürgesiyle koğuşa girdi ve şöyle söylendi: «Eee, çocuklar, duyduğuma göre dün yerleri ovup silmişler onun için bugün de şöyle üstünkörü bir silip geçiver- sek olur değil mi. Ah, evet. Haber var.» Nelly birşeyler hatırlamıştı, ve Federau'nun karyolasını işaret ederek neşe içinde açıkladı: «Şurdaki kakırdadı. Yani nalları dikti.»

Federau kendini tutmasına rağmen pek öfkelenmişti ve omuzları da hırsla sarsıldı.

Nelly bunu anlamayıp sözlerine devam etti:

«O koca sargılı adamı biliyorsunuz. Hani boynu iyice sargılı olan adam. Dün tren istasyonunda bilek gişesinin yakınında. Cesedini otopsi yapmak için buraya getirdiler.»

Rusanof, acıklı bir sesle: «Allahım» dedi, «Sen ne saygısız yol yordam bilmez insansın, yoldaş hademe. Niye böyle kasvetli haberleri yayıyorsun. Bize niye şöyle neşelendirici bir haber vermiyorsun?»

Koğuştaki hastalar, derin düşünceye daldılar. Yefrem ölümden pek çok sözletmişti ve adamın ecelinin geldiği de doğrudur işte. Şurada durur, arayı kapatın:

«Çook kötüdür duru-mu-muuz, çoooo kö-tüüüü» diye şarkı söylerdi.

Ama gene de Yefrem'in son adımlarının görgü tamğı olamamışlardı ve onların belleğinde Yefrem burdan çıktığı zamanki gibi sağdı. Daha, önceki gün hepsinin gezindikleri tahtaların üzerinde gezinmiş olan bu adamcağızın şimdi morgta ayıklanmış bir sardalye gibi vücudunun uzunlamasına kesülmüş bir durumda yattığını gözlerinin önünde canlandırmak zorundaydılar.

«Eğer isterseniz size komik bir haber de verebilirim. Gerçekten komik, hani gülmekten ölebilirsiniz de; fakat biraz açık.»

Akhmedzhan: «Ziyam yok, hadi anlat şunu» diye yalvardı.

Nelly başka birşey hatırladı: «Ha, evet. Senin röntgen seansına gitmen gerekiyor. Sen; sen» Nelly, Vadim'e işaret ediyordu.

Vadim, kitabını pencerenin kenarına bıraktı. Hasta bacağım dikkatle iki eliyle tutup yere indirdi, sonra öbür ayağını yere indirdi. Şu acı veren, korunan bacak da olmasa pekâlâ bir balerininkini andıran silüetiyle kapıya doğru yürüdü.

Podduyev'in haberini almıştı ama içinde bir acıma duymamıştı. Pudduyev toplum için, şu geveze hademeden daha fazla yararlı bir kimse değildi. Hem zaten, insan o hantal niceliğiyle değil de gelişen niteliğiyle değerlenir.

O anda laborant, elinde gazeteyle içeri girdi.

Onun arkasmda da Ogloyed yürüyordu. Adam, gazetenin peşindeydi.

Pavel Nikolayeviç, elini uzatarak zayıf bir sesle : «Bana bana» dedi.

Gazeteyi, aldı.

Daha gözlüğünü takmadan birinci sayfanın büyük fotoğraflar ve kocaman başlıklarla dolu olduğunu farketti. Yatağında doğrulup gözlüğünü de taktıktan sonra önceden tahmin ettiği gibi bunun Yüce Sovyet Toplantısının kapanışı olduğunu anladı. Prezidyumun resimleri ve holde çekilmiş bazı fotoğraflar vardı ve iri harflerle de toplantıda alınan son önemli kararlar sıralanmıştı.

Çok kocaman harflerle yazılmış kısacık, fakat dikkati çeken bir haber vardı ki bunu sayfanın alt kısmmda aramasına ihtiyaç kalmadı.

Pavel Nikolayeviç koğuştakilerden hiç biriyle konuşmadığı ve insan elinde bir gazete tuttuğu zaman şaşkınlık belirtisi göstermesi de pek alışılmış bir şey olmadığı halde «Ne? Nee?» diye bağırırdı ve şaşkınlığını gizleyemedi.

Birinci sayfadaki iri harfli haberde, Bakanlar Konseyi Başkam G. M. Malenkov'un görevinden affedilmesini istediği ve Yüce Sovyet'in de bu isteği kabul ettiği belirtiliyordu.

İşte toplantının sona erişti böyle olmuştu; ve zaten Rusanof da bu toplantıdan, bütçenin kabul edilmesinden başka bir faaliyet beklememişti.

Daha da bitkinleşti ve gazeteyi sıkı sıkı tutan eli gevşedi. Okumaya devam edemedi. Bu haberi anlamadı. Açık açık yayınlanan 'Şifreli bügi'leri artık anlamaz olmuştu. Fakat bunun pek fazla keskin bir değişiklik olduğunu sezmişti.

Sanki biryerlerde, muazzam çok muazzam derinliklerde jeolojik durumda değişiklik olmuş, kaya yatakları hafifçe titremiş ve bütün şehir, hastane ve Pavel Nikolayeviç'in karyolası bu darbeye sallanmıştı.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Hayır, o çok önceden umuda kapılmayı yasaklamıştı. Sevi- nebilmesi için izin vermeye de cesareti yoktu.

Hükümlülüğün ilk yıllarında, bir insan; hücrelerinden çağırıldığı ve kendisine eşyalarını getirmesi söylendiği zaman, bunun özgürlüğe bir çağrı olduğunu sanır. Her genel af'a ilgili fısıltıya İsrail'in borusuymuşcasına inanır. Fakat mahkûmu hücrelerinden çağırdıkları zaman; kendisine mide bulandırıcı hukuki bir belge okur ve sonra onu başka bir hücreye tıkarlar. Bu bir kat aşağıda, daha da karanlık, aynı derecede de pis havalı bir yerdir. Genel af, Zafer Günü yıldönümünden İhtilâl'in yıldönümüne, sonra Yüksek Sovyet'in toplantısına ertelenir ve sonunda af hayalleri bir sabun köpüğü gibi sönüverir ya da çarpışan ve ıstırap çekenlerin yerine sadece hırsızlarla kaçaklar için genel af çıkar. Tabiatın bize sevinmemiz için verdiği kalpteki o dokular sonunda körelir, inancın sığmağı olan göğüsteki o çu- kurcuk boş kalır ve kuruyup gider.

Inanca doymuştu artık. Serbest bırakılarak evine gitme umudundan da bıkmıştı. Şimdi sadece o harikulade sürgün yerine, sevgü Ush - Terek'ine erişmeyi istiyordu. Evet, sevgili! Bu şaşılacak bir şeydi ama Oleg burada, hastanede, bu büyük şehirde, uyuyamayacağını hissettiği, — ve evet, aslında uyumayı da istemediği, — bu karmakarışık âlemde sürgün - evini

gerçekten böyle düşünüyordu.

Ush - Terek 'Üç kavak' anlamına gelir. Buraya, steppe on mü mesafeden ve hattâ daha da uzaktan gözüken üç yaşlı kavak ağacı dolayısıyla bu ad verilmiştir. Ağaçlar birbirlerine çok yakındırlar. O kavaklara özgü güzellikleri de yoktur. Üstelik biraz da çarpıkçadırlar. Bu ağaçlar belki de dört yüz yıllık. Tam boylarına eriştikten sonra daha uzamamış, yanlara doğru gelişmişlerdir. Asıl sulama kanalının üzerinde gölgelerini örerler. Aul'da daha bir sürü böyle ağaç olduğundan, fakat bunların 1931 de kesüldüğünden sözedilir. Ondan sonra da hiç bir ağaç orada köklenmemiştir. Genç Öncüler ne kadar fide dikerlerse diksinler, keçiler bunları daha taze birer fidan halindeyken ke- mirerek çırcıplak bırakırlar. Yalnız ana yoldaki bölge Parti Komitesi bürosunun önündeki Akça ağaçları tutmuştur.

Bir insan yeryüzünde nereyi sever? Henüz hiç bir şeyi, hattâ gözlerinin gördüklerini, kulaklarının işittiklerini büe anlamadığı, ciyak ciyak bağırarak bir bebekken emeklediği yeri mi? Yoksa kendisine üç defa, «Haydi, gardiyansız gidebilirsin! Yalnız basma yürü!» dedikleri yeri mi?

Yalnız başına! «Yatağını al ve git!»

İlk yarı - özgürlük gecesi! Komutan belgelerini kontrol edinceye kadar köyde dolaşmasına izin verilmemişti. Fakat MVD'nin yöresel binasının avlusundaki saman kaplı damın altında hür bir gece geçirmesine müsaade etmişlerdi. Bütün gece tedirgin atlar usul usul samanları yemiş durmuşlardı. Bundan daha tatlı bir ses hayal edilemezdi.

Oleg, yarı gece uyuyamâdı. Avlunun ezilmiş toprak zemini ay ışığında beyaz beyaz parlıyordu. Sanki çıldırmış gibi avluda çaprazlamasına bir aşağı bir yukarı dolaşmaya bşladı. Nöbetçi kuleleri yoktu. Kimse kendisini gözetlemiyordu. Mutululuktan avlunun bozuk yerlerine takılıp sendeleyerek, başı geriye atılı, yiizü beyaz göğe doğru yürüdü durdu. Sanki bir yere gidiyormuş ve geç kalmaktan korkuyormuş gibi yürüyordu. Sanki ertesi sabah kısır, ıssız bir köye çıkmayacak, onun yerine geniş bir zafer dünyasına girecekti. Erken gelen güney baharına has o ılık hava hiç de sessiz değildi. Geniş, yayvan depolarda lokomotiflerin bütün gece boyunca birbirlerine seslendikleri gibi, bütün gece şafak söküne kadar köydeki bütün eşekler ve develer susamışcasına ya da zaferle eşlerini çağırarak için anır-

dılar, bağırdılar, hayatın sürüp gittiği üzerine olan güvençlerini belirttiler. Bu çiftleşme çağruları Oleg'in kafasında; kalbinde hissettiği duygularla birleşti. Böyle bir gece geçirdiğiniz bir yerden daha sevgüi olanı var mıdır?

Oleg o gece tekrar umut etti ve inandı. Üstelik bu alışkanlıktan vaz geçeceğine dair sıkı sıkı yemin etmiş olmasına rağmen.

Kamptan sonra, sürgün dünyası için 'zalim' denilemezdi. Sulama kanalında su için çapa çapaya kavga edip, birbirlerinin ayaklarını kesmelerine rağmen söylenemezdi bu. Sürgün dünyası daha geniş, hür, rahat ve renkliydi. Tabii bunun da kırıcı tarafları vardı. Kök salmak ve fidanı beslemek de kolay değildi.

Oleg, komutanın partisi yüzünden çölün yüz mil daha derinliklerine gönderilmemek için bütün bügisini, ustalığını göstermek zorundaydı. Balçık bir damın altına sığmaması ve ev sahibine para verebilmek için bir yol bulması gerekti. Yemekhaneden yemeğini ve günlük ekmeğini satm almak zorundaydı. İş bulması şarttı. Yedi yıl kazma salladığı için şimdi eline çapa almayı veya sakalık etmeyi istemiyordu. Köyde kerpiç duvarlı kulübeleri, bahçeleri ve hattâ inekleri olan dullar vardı. Ve bunlar sürgüne gönderilmiş bir bekârla evlenmeye de razıydılar. Fakat Oleg kendisini bir koca olarak satmaya henüz hazır olmadığını hissediyordu. Herşeyden öte; hayatı sona ermiyor, yeni başlıyordu.

Kampta hâlâ hür olan erkeklerin sayısının pek az olduğunu hesaplayan mahkûmlar, nöbetçilerin göz hapsinden kurtulur kurtulmaz kendilerini bekleyen kadınlarla karşılaşılacakları- rinden emindiler. Bu kadınların yalnız olduklarını, bir erkek için ağladıklarını ve bundan başka bir şey düşünmediklerini hayal ederlerdi. Fakat köyde bir sürü çocuk vardı. Kadınlar kendi hayatlarını yaşıyorlardı. Genç kadınlar da, dullar da hemencecik bir erkekle anlaşılvermiyorlardı. Bir erkeği kabul etmeleri için onun dürüstlikle evlenmeye razı olması ve bütün köyün önünde bir ev yapması gerekiyordu. Ush - Terek geleneklerinin kökü geçen yüzyıldaydı.

Artık kamp nöbetçileri çok gerilerde kalmıştı. Buna rağmen Oleg, tıpkı dikenli tellerin gerisinde geçirdiği yıllarda olduğu gibi yine kadmsız yaşıyordu. Halbuki köyde karatavuşa, benzeyen Yunan kadınları ve çalışkan, sarışın Almanlar vardı.

Kendisini sürgüne mahkûm eden emirde bunun "ebediyen" olduğu belirtilmişti. Oleg de kafasında bunun ebediyen olduğunu tamamiyle kabullenmişti. Başka türlü bir sonucu hayal edemiyordu. Fakat kalbinde bir şey onun burada evlenmesine engel oluyordu. Gizli polis şefi Beria, devrilmişti. İçi boş bir mabudun şangırtısıyla düşmüştü. Herkes sert değişiklikler bekliyordu. Ama değişiklikler yüzeydeydi ve ağır ağır oluyordu bunlar. Oleg, eski sevgilisinin Krasnoyarsk taiga'da sürgün olduğunu öğrendi ve onunla mektuplaşmaya başladı. Sonra eskiden Lenmgrad'da tanıdığı bir kadına mektup yazmaya koyuldu ve aylarca onun buraya geleceğini hayal etti. (Fakat kim onunla bu çukura gelmek için Leningrad'daki bir apartmandan vaz geçerdі?) Ve ondan sonra tümör ortaya çıktı ve bitmez, yenilmez ıstırabından başka her şeyi silip götürdü. Kadınlar artık onun için çekici değillerdi. Oleg için onlar yalnızca şefkatli insanlardı, işte o kadar.

Oleg, Ovid'le başlayarak herkesin tecrübeyle bile değilse, okuyarak öğrendiği gibi, (sevdiğiniz yer değil, beraber olmayı istediğiniz kimseler yok,) sürgünün yalnız üzücü etkileri değil, daha az bilinen kurtarıcı etkileri olduğunu da sezdi. İnsan kendisine karşı olan sorumluluklarından, kuşkulardan kurtuluyordu. Asıl mutsuzlar sürgüne gönderilenler değü, kamptan serbest bırakılırken Pasaport Yönetmeliği'nin o iğrenç 39 uncu maddesine göre damgalanmış pasaport verilenlerdi. Bu kimselerin büyük şehirlerde yaşamalarına, hattâ oraları ziyaret etmelerine izin verümiyordu. Buna karşılık onlara belirli bir sürgün yeri gösterilmiyor ve bu adamlar kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalıyorlardı. Gidecek bir yer, oturacak bir yer, çalışacak bir yer bulmaları gerekiyordu. En ufak bir hatadan dolayı kendi kendilerini aşağılıyor ve her yerde kovulma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Fakat bir sürgün, yollandığı yere meşru bir biçimde ve güven içinde gidiyordu. İl- güiler onun yerine karar vermiş oluyorlardı. Bu yüzden de sürgün daha iyi bir yer bulma fırsatını kaçıırıp kaçırmadığını düşünerek üzülmüyordu. Başka imkânlar aramak zorunda kalmıyordu. Kendisi için açık olan tek yolu izlediğini biliyordu ve bu da ona cesaret veriyordu.

Şimdi, iyileşmeye başlayan ve tekrar karışık, kopuk kopuk bir hayat sürme ihtimaliyle karşı karşıya kalan Oleg Ush-Terek ribi mutlu kutsal bir yer olduğunu düşünmekten zevk alıyordu. Ush-Terek'de meseleler onun adına kararlaştırılmıştı, her

şey çok açıktı. Kendisini toplumun tam bir üyesi sayıyorlardı.. Yakında sanki orası eviymiş gibi Ush-Terek'e dönecekti. Oraya, evine gidecekti. Akrabalık bağları onu şimdiden oraya çeker gibiydi. Ve Oleg, 'Bizim köy,' demeyi istiyordu.

Oleg, Ush-Terek'de geçirdiği dokuz ay süresince hastaydı. Oradaki tabiatın ve hayatın ayrıntılarına fazla dikkat etmemişti. Hasta bir insana step çok tozlu, güneş çok kızgın, bahçeler; sıcaktan fazla solgun, tuğla kapmak için balçık ve saman karıştırmak da fazla ağır bir işmiş gibi gelir.

Fakat şimdi, tıpkı baharda anıran eşekler gibi, hayat da içinde tekrar haykırırken, Oleg de Tıp Merkezinin tuğla binası, ağacı, insanı ve rengi bol yollarında dolaşıyor, Ush-Terek dünyasının ufacık, yalın her ayrıntısını şefkatle hatırlıyordu. O kısır dünya kendisi için daha sevgiliydi, çünkü onundu bu dünya. Hayatının sonuna kadar onundu. Ebediyen onundu. Oysa bu geçici, borç olarak alınmış bir şeydi. Bir perde arası.

Steplerin çiçeklerini ve bitkilerini hatırlıyordu. Kendisine özgü acı kokusuyla zhusan, dikenli tohumlarıyla zhantak, daha da dikenli olan ve çitlerin kenarında büyüyerek Mayısta leylâk kadar mis kokulu mor çiçekler açan dzhingil, ve fazla tutkusu yüzünden gereğinden çok koku sürmüş olan bir kadından daha çok kokan, sarhoş edici wzhidu ağacı.

Ruhunun bağlarıyla Rusyanın ovalarına ve ormanlar arasındaki düzlüklerine, Orta Rusyanın kapak, içine dönük manzarasına bağlanmış, hattâ bunlarla âdeta kundaklanmış bulunan ve buraya isteğine aykırı olarak ve ebediyen gönderilen bir Rusun daha şimdiden ya çok sıcak, ya çok rüzgârlı olan, sakın, bulutlu bir günün rahatlık getirdiği, yağmurlu bir bayram sayıldığı bu kısır yere karşı bir sevgi duymaya başlaması ve ölünceye kadar orada yaşayacağı düşüncesine görünüşte alışması ne acayip bir şeydi. Oleg, henüz dillerini bilmemesine rağmen oradakilerden Serimbetof, Telegenüv, Maukoyef ve Skokof kardeşlere bağlanmıştı. Özle resmiliğin ve eski kabilelere karşı duyulan saf bir hayranlığın karışımı olan günlük hareketlerinin uyandırdığı izlenimin altında; hepsinin de içtenliğe içtenlikle dostluğa dostlukla karşılık veren, açık yürekli insanların gizli olduğunu seziyordu Oleg.

Oleg, otuz dört yaşındaydı. Bütün yüksek öğrenim kurumları otuzundan büyük öğrenci kabul etmiyordu. Artık bir eğitim görmesi imkânsızdı. Eh, ne yapalım, olmasıysa olmamıştı işte. Daha son zamanlarda tuğla yapma işinden korucu

yardımcılığına yükselmeyi başarmıştı. (Zoya'ya uydurduğu gibi korucu değil, sadece onun yardımcısı olabilmıştı. Ayda da yalnız üç yüz elli ruble alacaktı.) Şefi olan bölge korucusu tesviye aletindeki dereceleri hesaplamasını pek beceremiyordu. Onun için Oleg istediği kadar çalışabilecekti. Ama fazla iş çıkmıyordu ona. Kollektif çiftliklere toprağı daima (yine sonsuza kadar) kullanmaları için tapu verildiğinden Oleg'e fazla bir iş düşmüyordu. Yalnız arada sırada köyün insanların oturduğu bölümünü genişletmek için kollektif çiftliklerden ayrılacak olan ufak toprak parçalarını ölçüyordu. Bu, topraktaki en ufak bir eğimi bile sezen, sulama işlerini yöneten bir mirab olmaya hiç benzemiyordu. Neyse, aradan yıllar geçtikçe Oleg de daha iyi bir iş bulabilecekti. Fakat şimdi bile; neden Ush-Terek'i böyle sıcak duygularla hatırlıyor, oraya dönmek için tedavisinin sona ermesini bekliyordu? Niçin Ush-Terek'e bütün bütüne iyileşmeden bile dönmeye razıydı?

Sürgün edildiği yere kızması, oradan nefret etmesi, lanetler okunması daha olağan sayılmaz mıydı? Hayır, hicivin yakıcı kırbacına lâıkmış gibi duran şeyler bile Oleg için yalnızca gülümsenecek şakalardı. Sözelimi yeni okul müdürü Aben Derdenof, Adam Savrasov'un 'Kargalar' tablosunun kopyesini duvardan koparırcasına indirmiş ve resmi dolaba saklamıştı. Çünkü Rusyadaki baharı tasvir eden bu manzarada; bir kilise vardı, bu yüzden adam bu tabloyu din propagandası saymıştı. Orada bölge halk sağlığı bürosunun başı, toplantılarda ora aydınları adına konuşan lâf ebesi bir Rus kadını vardı. Genel mağazada krep döşin kalmadığı zaman da kadınlara iki katı fiyatla karaborsa krep döşin satardı. Orada can kurtaran arabası, toz bulutu içerisinde sağa sola giderdi ama çoğunlukla içinde hasta bulunmazdı. Araba daha çok parti sekreterinin bir işi, ya da üst tabakanın apartmanlarına tereyağ ve tel şehriye dağıtılması için yollanırdı. Küçük perakendeci dükkânın müdürü olan Örembayef, toptan iş yapardı. Adamın bakkal dükkânında hiç bir şey bulunmazdı ama damda, satılan malların ne olduğunu gösteren boş kutulardan yığılı bir dağ vardı. Malları tartmaya ya da satın alman bir şeyi sarmaya yanaşma- ycak kadar tembel olan adam boyuna dükkânının kapısında uyuklamasına rağmen satış plânını yerine getirmekle kalmayıp, bunu cm aştığı için her zaman ikramiye alırdı. Aslında adam önceleri o bölgenin en etkin kişilerine mal sağlardı. Ondan sonra da ilgilenmeye değer bulduklarının bir listesini çıkararak,

onlara el altından haber yollardı. «Bir kasa makarna alm. Ama bütün kasayı almanız gerekiyor.» Kutu ya da çuval depodan doğruca apartmana gönderilir ve Orembayef de bunu satış kayıtlarına perakende olarak satılmış gibi geçirirdi. Bölge Parti Komitesinin üçüncü sekreterini de unutmamalıydı. Adam mektupla ortaokul diploması almak istiyordu ama matematik sınavlarını bir türlü veremiyordu. Bir gece sürgün okul öğretmeniyle pazarlık etmek için ona gizlice bir astragan parçası götürdü.

Oleg bütün bunları bir gülümsemeyle karşılamıştı. Çünkü bütün bunlar o kurt ininden, kamptan sonra olmuştu. Kamptan sonra her şey ancak bir şaka kadar önemliydi. Sanki bayram gelmişti.

Güneş batarken tek beyaz gömleğini giyerek köyün ana yolundan inmek zevkli bir şeydi. (Gömleğinin yakası iyice eskimişti. Pantolonu ve ayakkabılarını tanımlamak ise imkânsız.) Kulübün yanında, örme saz damın altındaki, «Yeni Savaş hatırası film» yazılı ilânı okumak ve herkesi sinema için bilet almaya davet eden cüce Vasya'yı görmek de öyle... Oleg, iki rublelik en ucuz koltuklardan almaya çalışırdı. En önde, okul çocuklarının oturduğu yerdeydi bunlar. Genç adam ayda bir defa da âlem yapardı. Çayhaneye gider ve orada Çeçen kamyon şoförlerinin arasında bir duble bira içerdi. Fıatı iki buçuk rubleydi bunun.

Oleg, sürgün hayatım bu şekilde gülerek, daima sevinçle kabul edişini en fazla Kadmin'lere, yaşlı doğum mütehassısı Nikolai Ivanoviç Kadmin ve karısı Yelena Alexandrovna Kad- min'e borçluydu. Kadmin'ler sürgünde neyle karşılaşırlarsa karşılaşırlar, boyuna aynı şeyi tekrarlarlardı. «Ne harikulâ- de! Eskisinden ne kadar da iyi! Bu güzel yere gelebildiğimiz için ne kadar şanslıyız!»

Bir somun parlak beyaz ekmek alabilirlerse sevinirlerdi. Pazarda sütün fıatı düştüğü zaman da sevinirlerdi. O gece kulüpte güzel bir film oynarsa yine sevinirlerdi. Başka bir doğum mütehassısı sürgüne geldiği takdirde, bu da olağanüstü bir şey değil miydi? Artık o kadın doğumla uğraşırdı. Kanun dışı kürtajlari o yapardı. Nikolai İvanoviç de böylece genel pratis- venlik edebilirdi. Evet, ücret azdı ama daha kolay bi£ işti bu. Turuncu, pembe, kan kırmızısı, mor, mor bir grup.' İrte bu harikulâdeydi. Dimdik, kır saçlı bir adam olan Nikolai İvanoviç, yusyuvarlak, şişman, pek de sağlıklı olmayan Yelena

Alexandrovna'mn koluna girerdi. Güneşin batışını seyretmek için yavaş yavaş en uzaktaki evin daha üerisine giderlerdi. (Adamın adımları ne kadar canlı, kadınmkiler ise ne ağırdı.)

Kendi, eski, balçıktan yapümiş bahçeli kulübeciklerini aldıkları gün hayat onlar için çiçeklenen mutluluklardan meydana gelmiş bir zincir halini almıştı. Bu kulübeciğin hayatlarının son sığınağı, son dayanağı olduğunu biliyorlardı. Orada, geriye kalan günlerini geçirecek ve öleceklerdi. (Birlikte ölmeye karar vermişlerdi. Biri ölürse diğeri onu izleyecekti. Beriki neden kalacaktı? Kimin için?) Hiç eşyaları yoktu.

Yine, sürgün olan Khomratoviç'e saman ve balçık briketlerden yapılmış bir kerevet ısmarladılar... Bu onların karyola- sıydı. Ne genişti, ne büyük, ne de amaca uygun. Ne zevk, ne zevk! Karı koca çuvaldan büyük bir yatak dikerek bunun içine saman doldurdular. Khomratoviç'e bu defa bir masa yaptırdılar. Hem de yuvarlak bir masa. Khomratoviç bir hayli şaşırdı. Yeryüzünde yetmiş yılını geçirmişti ama o zamana kadar yuvarlak masa hiç görmemişti. Neden yuvarlak? «Bırak bunu da masayı yap» Nikolai İvanoviç, bir doğum mütehassısına yakışan o beyaz, becerikli ellerini uğuşturdu. «Yuvarlak olmalı bu.» Karı koca ondan sonra bir gaz lâmbası bulma işiyle uğraştılar. Ama maden değil camdan olacaktı bu. Kaidesinin yüksek, fitilinin sekiz milim değil de tam iki buçuk santim olması şarttı. Ayrıca üzerinde cam şişesi mutlaka bulunmalıydı. Ush - Terek'de yoktu öyle bir lâmba. Böyle bir tane bulmak epey zaman aldı. Böyle şeyleri iyi yürekli kimseler uzaklardan getirirlerdi. Fakat sonunda yuvarlak masanın yukarısına böyle bir lâmba asıldı. Üstelik bunun üzerinde evden yapılmış geniş bir abajur da vardı. Ve 1954 yümde, Ush-Terek'de ev yapısı yuvarlak masanın yukarısına asılmış olan o gaz lâmbası balçık kulübeyi iki yüz yıl önceki lüks bir oturma odası haline soktu. Oysa o sırada başkentekiler, ayaklı lâmbalar arıyorlardı. Hidrojen bombası nicedir keşfedilmişti. Ne güzel bir tören oldu bu! Üçü masanın etrafına geçtiler. Yelena Alexan- drovna, heyecanla:

«Ah, Oleg,» dedi. «Artık ne güzel bir hayat sürüyoruz. Çocukluk günlerimi saymazsam, hayatımın en mutlu çağı bu.»

Haklıydı. Bizi mutlu kılan yaşama düzeyimiz değü, duyuş, hayata bakış açımızdır. Bu ikisi daima elimizdedir. Onun için bir insan isterse her zaman mutlu olabilir. Ona kimse de engel olamaz.

Savaştan önce karı koca Moskova yakınında doktorun annesiyle oturmuşlardı. Kaynana hiç hoşgörüsü olmayan, en basit meseleler yüzünden dırdır eden bir kadındı. Oğlu ise annesine karşı büyük bir saygı besliyordu. Bu yüzden kendi hayatını yaşamış, ikinci defa evlenmiş ve artık orta yaşa gelmiş bir kadın olan Yelena Alexandrovna hep ezülmüştü. Kadın son zamanlarda o yıllardan, 'Benim Orta Çağlarım' diye sözledi- yordu. Aüe hayatlarının taze havaya kavuşması ancak büyük bir felâket sayesinde olmuştu.

Felâket birdenbire gelmişti başlarına. Bunu davet eden de kaynananın kendisiydi. Savaşın ilk yılında elinde belge olmayan bir adam evlerine gelerek, kendisini saklamalarını istemişti. Aile fertlerine karşı sertlik ilkesini güden kaynana oğluna ve gelinine sormadan, hristiyanca inançlarla bu kaçağa yardım etmenin kendisine düşen bir görev olduğuna karar vermişti. Kaçak onların evinde iki gece kalmış, sonra da oradan ayrılmış ve yakalanmıştı. Sorguya çekilince sığındığı evi de tarif etmişti. Kaynana seksenine yakındı. Bu yüzden kendisine dokunmamışlar, fakat elli yaşındaki oğluyla kırkındaki gelininin tutuklanmasını uygun bulmuşlardı. Kovuşturma sırasında kaçağın akraba olmadığı da ortaya çıkmıştı. Bir yakınları olsaydı, o zaman durum biraz düzelecekti. Mesele sadece kişisel çıkarlarla ilgili bir olay halini alacaktı. Bu da anlaşılır, hattâ bağışlanabilir bir şey sayılacaktı. Fakat kaçak, akrabaları değildi. Bir hiç, oradan geçen bir yolcuymuş. Kadmin'ler onar yıla mahkûm oldular. Yalnız bir kaçağın suç ortakları olarak değil, Kızıl Ordu'nun gücünü bile bile el altından kırmaya çalışan vatan hainleri olarak da.

Savaş sona erdi ve kaçak 1945'deki büyük Stalin Affı dolayısıyla serbest bırakıldı. (İleride tarihçiler başlarını kaşıyarak ve kaçakların diğerlerinin hepsinden önce affedilmesinin ve hiç bir kısıtlamaya uğramadan sivil hayata dönmelerine izin verilmesinin nedenini asla anlayamayacaklar.) Adam, yabancıların evinde bir gece geçirdiğini ve onları da kendisiyle birlikte felâkete sürüklediğini unutmuştu. Genel af, Kadmin'leri kapsamına almıyordu. Üstelik onlar kaçak değil, düşmandılar. On yıllık cezalarını doldurdular ama evlerine dönmelerine izin verilmedi. Çünkü onlar tek başlarına değil, bir grup, bir örgüt olarak hareket etmişlerdi. Karı koca birlikteler bu işte! Bu suçun cezası da ebedi sürgündü. Bunu önceden kestiren Kadmin'ler birlikte sürgüne yollanmaları için dilekte bulundular. Buna

karşı çıkan olmadı. Kanuna uygun bir istekti bu. Ama buna rağmen adam güney Kazakistan'a, karısı ise kuzeyde Krasno- yarsk bölgesine yollandı. Bunu, bir tek örgütün üyeleri oldukları için, onları birbirlerinden ayırmak için mi yapmışlardı? Hayır, bu bir ceza olarak, kötü niyetle yapılmamıştı. Sadece İç İşleri Bakanlığında karı kocaları bir araya getirmekle görevli bir memur yoktu. Bu yüzden Kadmin'ler de bir araya getirilmemişlerdi. Eui yaşındaki, elleri, ayakları şiş kadim taiga'ya yollamışlardı. Kamptakilerin de büdüğü gibi orada kerestecüik- ten başka bir iş yapılmazdı. (Fakat buna rağmen kadim hâlâ Yenisey taiga'sını hatırlıyordu. Ne güzel manzaralardı onlar!) Bir yıl daha Moskova'ya, tekrar tekrar Moskova'ya, dilekçeler şikâyetler göndermişlerdi. Ve sonunda özel bir nöbetçi gelmiş ve Yelena Alexandrovna'yı buraya, Ush-Terek'e getirmişti.

Şimdi bu hayattan nasıl zevk almazlardı? Ush-Terek'i nasıl sevmezlerdi? Ve balçık kulübelerini? Daha başka ne iste- yebüirlerdi?

Sonsuza dek? O zaman bırakın sonsuza dek olsun. İnsan ölünceye kadar Ush-Terek iklimini iyice inceleyebilir. Nikolai İvanoviç, üç ayrı termometre astı. Yağmur düşüşünü hesaplamak için dışarı bir kavanoz koydu. Rüzgârın hızını ölçmek için de devlet meteoroloji istasyonunu yöneten onuncu sınıf öğrencisi Inna Shtrem'e gitti. Meteoroloji istasyonunun başka şeyleri de vardı belki ama Nikolai İvanoviç'in hazırladığı hava raporunun istatistiklere uygun hassaslığı imrenilecek gibiydi.

Doktor, daha çocukken, demiryolu mühendisi olan babasından durmadan bir şeyler yapma, zamanı değerli kullanma ve düzen sevgisini almıştı. Korolenko, belki bilgiçlik taslayan bir adamdı. Belki de değildi. Fakat o 'işte düzen, kafamızın huzurunu sağlar,' demişti. (Nikolai İvanoviç de onun bu sözlerini tekrarlardı.) Doktor Kadmin'in sevdiği sözlerden bir diğeri de, 'Cisimler yerlerini bilir,' idi. Cisimler bunu biliyorlardı. Bize düşen ise onlara karışmaya kalkmamaktı.

Kış akşamları Nikolai İvanoviç çok sevdiği bir şeyi yapardı: kitap ciltlemek. Sayfalarının uçları kıvrılmış, kopuk, berbat bir kitabı alıp onu dimdik, sevimli bir şey haline sokmaya bayılırdı adam. Ush-Terek'de bile onun için bir cilt presi yapmış, keskin bir kâğıt keseceği de bulmuşlardı. Fakat Ush - Terek'de kışlar kısaydı. Diğer ayları da bahçe işleri alıyordu.

Nikolai İvanoviç, bir dönümlük bahçesi için öyle geniş bir plân hazırladı ve öyle enerjiyle çalıştı ki, bu haliyle özel bahçe

mimarı olan, ıplak Dağ'm sahibi Prens Bokonsky'i bile utan- dırabilirdi. Nikolai İvanoviç, altmışında olmasma rağmen çok alışkan bir doktordu. Fazla para alabilmek için bir buçuk nöbet süresince çalışıyor, gece herhangi bir saatte doğuma gidiyordu. Köyü yürüyerek geçmez, kır sakalma aldırmayarak detaya uardı. Yelena Alexandrovna'nın diktiği çadır bezinden ceketinin etekleri arkasında uardı. Fakat artık adamın kürek sallayacak gücü de yoktu. Sabahları ancak yarım saat çalışabiliyordu, işte o kadar. Ondan sonra nefessiz kalarak solumaya başlıyordu. Belki elleri ve kalbi yoruluyordu ama plânlarını dikkatle hazırlamış ve amacma erişmişti. Oleg'i öteki uçta iki kazıkla ve mutlulukla sınırlanmış olan boş bahçesinde dolaştırarak gnyordu.

«Oleg, işte buradan bütün bahçeyi açacak olan yol geçecek. İleride bir gün, solda  kayısı ağacı göreceksin. Onlar dikildi bile. Sağda ise asma ardağımız olacak. Asmanın tuta- cağı yüzde yüz. Arkada yol şimdiye kadar Ush-Terek'de kimsenin görmediği kafesli bir kameriyeye gidecek. Kameriyenin temellerini attık bile. şu yarım daire şeklindeki bankı görüyor musun?» (Khomratoviç yine sormuştu. 'Neden yarım daire şeklinde?') «Ve şu sırıklar. şerbetçi otları onlara sarılacak. şurada tütün çiçekleri her yana mis gibi kokular saacak. Gündüzleri buraya gelip sıcaktan kaçacağız. Akşamları da semaverden çay içeceğiz. Sen de davetlisin!» (Ama doğrusu henüz semaverleri de yoktu.)

Bahçede başka neler yetişecekti, bunlar bilinmiyor, görünmüyordu. Fakat komşuların yetiştirdiği o patatesler, lhanalar, domatesler ve bal kabaklarından olmayacaktı burada. Kadmin'- ler, «Ama onları satın alabilirsiniz,» diye itiraz ediyorlardı. Ve bu sebzeleri satın da alıyorlardı. Ush-Terek köylüleri iyi aile reisleriydiler. İnek, domuz, koyun ve tavuk besliyorlardı. Kad- min'ler de hayvan beslemeye karşı değillerdi. Fakat bu işi hiç de pratik olmayan bir şekilde yapmaktaydılar. Yalnızca kedi ve köpek besliyorlardı onlar. Kadmin'ler et ve sütün pazardan alınabileceğini anlamışlardı. Fakat bir köpeğin sevgisini nereden satın alabrdiniz? Bir ayı kadar iri olan, koca kulaklı, kahve rengi ve siyah tüylü Zhuk'la, siyah kulakları hariç, her tarafı bembeyaz olan küçük, kurnaz ve zeki Toby, para için neşe ve sevinçle evrenizde zıplarlar mıydı?

Bu günlerde insanların hayvanlara karşı duydukları sevgiye değer vermiyoruz. Kedere olan düşkünlük bile bir alay

konusu oluyor. Eğer önce hayvanları sevmekten vaz geçerse, sonunda insanları sevmekten vazgeçmemiz kaçınılmaz olmayacak mı?

Kadın'lar her hayvanı derileri ve kürkleri değü, kendileri için seviyorlardı. Sahip oldukları hayvanlar, terbiye edilmemelerine rağmen, hemen bu çiftin esinlediği o sevgi dolu görünüşü alıveriyorlardı. Hayvanlar Kadın'lerin onlarla konuşmasından pek hoşlanıyorlardı. Karı kocayı uzun zaman dinlemeye hazırdılar. Efendülerinin dostluğuna değer veriyorlar, onlara gururla eşlik ediyorlardı. Toby odada yatarken (köpekler eve istedikleri gibi girip çıkıyorlardı), "Çelena Alexandrovna" - nm mantosunu giyerek, pazar çantasını aldığını görünce, yalnız köye doğru yürüyeceklerini hemen anlamakla kalmıyor,, yerinden fırlayarak Zhuk'u bulmak için bahçeye fırlıyordu. Ve hemen yanında Zhuk'la da dönüyordu. Belirli bir köpek diliyle Zhuk'a gezintiye haber veriyor, hayvan da heyecanla koşarak geliyordu. O da gitmeye hazırdı.

Zhuk'da zaman kavramı iyice gelişmişti. Kadın'leri sinemaya götürdüğü zaman kulübün önünde beklemeyerek oradan ayrılıyor, fakat filmin sonunda mutlaka geri geliyordu. Bir keresinde film beş bölümdü ve köpek de bu yüzden geç kaldı. Önce ne kadar üzüldü. Sonra da nasıl zıp zıp zıpladı.

Köpeklerin Nikolai Ivanoviç'e eşlik etmedikleri bir tek yer vardı: İş. Hayvanlar bunun anlayışsızlık sayılacağı, kabalık olacağını sezmışlerdi. Akşam olurken doktor bir gencinki kadar çevik ve hafif olan adımlarıyla kapıdan çıktığı zaman köpekler bir önseziyle kesin olarak onun bir bebeği dünyaya getirmeye gittiğini hiç yanılmadan anlıyorlardı. (O zaman doktora eşlik etmiyorlardı.) Veya Kadın'ın yüzmeye gittiğini seziyorlardı. (O zaman doktorla birlikte gidiyorlardı tabii.) Chu nehrindeki yüzmeye eleverişli yer epey uzaktı. Üç milden daha fazla tutuyordu. Ne oradaki halk ne de sürgünler, ne gençler, ne de yaşlılar oraya her gün gidiyorlardı. Yüzme yeri çok uzaktı. Oraya yalnızca okul çocukları ve köpekleriyle Doktor Kadın gitmekteydiler. Aslında köpeklere doğrudan doğruya zevk veren yürüyüşlerden biri değüdi bu. Stepten geçen yol sert ve dikenli tohumlarla doluydu. Zhuk'un ayakları yarak ve hassastı. Fırçayla iyice yıkanmış olan Toby ise suya fazla yaklaşmaya korkuyordu. Fakat görev duygusu ağır bastığı için iki köpek de doktorla birlikte yolun hemen hemen sonuna kadar giderlerdi. Hemen hemen sonuna kâdar. Nehre yüz seksen

metre kadar kala Toby, yaklanıp iyice yıkanmamak için yavaş yavaş geri kalmağa başladı. Kuyruğu ile kendini savunur, kulaklarıyla özür diler ve yere yatardı. Zhuk ise uçuşunun tam kenarına kadar gider, iri gövdesiyle kıyının yukarısına bir heykel gibi yerleşir ve yüzenleri yüksekte seyrederdi.

Oleg'e eşlik etmek de Toby'nin görevleri arasındaydı. Oleg sık sık Kadmin'lere giderdi. (Hattâ o kadar sık giderdi ki, sonunda Komutanın bürosundaki kovuşturma subayı onları ayrı ayrı sorguya çekmişti. «Neden bu kadar samimisiniz? Ortak ne yanınız var? Nelerden sözadersiniz?») Zhuk, Oleg'e kimi zaman eşlik eder, kimi zaman etmezdi. Fakat Toby, hava nasıl olursa olsun, bunu bir zorunluk sayardı. Yağmur yağdığı ve dışarısı çamur içinde olduğu zaman, pençelerinin ıslanacağını, buz gibi olacağını bilen Toby pek gitmek istemezdi. On pençelerini gererdi. Sonra arka pençelerini. Ama yine de Oleg'le giderdi. Toby bundan başka Kadmin'lerle Oleg arasında mektup da taşırdı. Oleg'e o gün ilgi çekici bir film gösterileceğini, bakkal ya da genel mağazada önemli bir şeyin satışa çıktığını haber vermeleri gerekince, Kadmin'ler Toby'nin boynuna bez bir tasma bağlayarak, bunun içine bir pusula sıkıştırırlardı. Sonra biri eliyle ona Oleg'in tarafını işaret ederek, sert sert, «Oleg'e git,» derdi. Hava nasıl olursa olsun Toby, boyun eğer ince uzun bacaklarıyla koşarak Oleg'e giderdi. Genç adamı bulamazsa, onu kapısının önünde beklerdi. Bunu ona kimse öğ- retmemişti, aslında köpek terbiye edilmemişti ki. Fakat hayvan daha ilk günden her şeyi o içindeki alıcılarıyla yakalamış ve bunu öğrenmişti. (Oleg, bu yerleşmiş düşünceyi her mektubun gelişinde kendisini mükâfatlandırarak iyice kuvvetlendirmişti o da başka.)

Toby'nin gözlerindeki o hüzünlü görünüş insanı şaşırtırdı. Hayvan, dişlerini göstererek gülmezdi bile. Yalnızca kulaklarıyla gülerdi.

Zhuk, boy ve biçim bakımından Alman çoban köpeklerine benzerdi. Fakat onda çoban köpeklerinin o çevikliği ve haşinliği yoktu. İri, güçlü bir hayvanın iyi, yumuşak huyunu taşıyordu. Genç değildi artık. Bir çok efendi görmüştü. Fakat Kadmin'leri kendisi seçmişti. Onlardan önce dükhan'm, yani çayhanenin müdürü Vasadze'nindi. Vasadze onu kullanılmayan fincan ve tabakların bulunduğu kutuların yanına zincirle bağlardı. Bazan Zhuk'u çözerek, sırf eğlenmek için onu komşulardan birinin köpeğinin üzerine saldırtırdı. Zhuk, cesaretle dö-

ğüşür, ukalâ sarı köpekleri darmadağın ederdi. Asknda 2îhuk Şefkatli ve sâkin bir hayvandı. Fakat zavallı, emirlere başeğ- memezlik yapamazdı. Kavgalarından biri bir köpek düğünün- de, Kadmin'lerin evinin yakınında oldu. Toby'nin annesi küçük Kukla kızmıştı. Köpek Zhuk'u çok iri olduğu için red etti. (Böylece Zhuk da Toby'nin üvey babası olma fırsatını kaçırdı.) Fakat köpek Kadmin'lerin evinde hoşuna giden bir şey bulmuştu, kendisine yemek vermemelerine rağmen sık sık oraya gitmeye başladı. O sırada Vasadze köyden ayrıldı ve Zhuk'u da sürgündeki kız arkadaşı Emily'e verdi. Kız Zhuk'u iyi besliyordu ama hayvan sık sık kayışını kopararak Kadmin'lere kaçırıyordu. Emily, Kadmin'lere şikâyet ediyor, Zhuk'u geri getiriyor ve köpeği tekrar bağlıyordu. Nihayet Zhuk'un zincirini eski bir arabanın tekerine bağladı. Bir gün Zhuk birdenbire Yelena Alexandrovna'nın yoldan geçtiğini gördü. Kadın bakmamak için başını da çevirdi ama köpek araba beygiri gibi nefes nefese araba tekerini çekti. Bunu dokuz metre kadar sürükledikten sonra bitkin halde yere yığıldı. Bundan sonra Emily, Zhuk'a boyun eğmek zorunda kaldı. Zhuk, yeni efendülerinden çabucak insancılığı kaptı. Bütün sokak köpekleri ondan korkmaktan vaz geçtiler. Zhuk, sokaktan gelip geçenlere karşı da terbiyeli davranıyordu ama hiç bir zaman da aşırı bir alçakgönüllülüğe kapılmadı.

Fakat Ush-Terek'de hayvanlara ateş etmekten hoşlanan kimseler vardı. Bunlar yaban kuşları avlamazlar, sarhoş sarhoş sokaklarda dolaşırken köpeklere ateş ederlerdi. Zhuk'a da iki defa ateş ettiler. Hayvan bu yüzden fotoğraf objektifi de dahil her türlü yuvarlak delikten korkar oldu. Fotoğrafının çekilmesine de kesinlikle izin vermiyordu.

Kadmin'lerin, ustalık isteyen oyunlara düşkün, şımarık ve kâprisli kedileri de vardı ama şimdi sağlık merkezinin yollarından ilerleyen Oleg, özellikle Zhuk'u düşünüp duruyordu. Zhuk'un iri, sevimli kafasını, sokakta görüldüğü gibi değil de, penceresinden süzülen ışıktan çevrelenmiş durumunda... Zhuk, arka ayaklarının üzerinde yükselerek, sanki insanmış gibi içeri bakmaya çalıştığı zaman kafası birdenbire pencerede beliriverdi. Bu da Toby'nin yanında bir yerde zıp zıp zıpladığını ve Nikolai İvanoviç'in de gelmekte olduğunu belirtisiydi.

Oleg, şefkatle, aknyazısma boyun eğdiğini, sürgün düşüncesini tamamiyle kabullenmiş olduğunu anladı, göklerden yalnızca sağlık dileniyordu, başka bir mucize beklediği yoktu.

Kadın'lar gibi yaşamak, elinde ne varsa onun zevkine varmak! Azla yetinen akıllı demektir.

İyimser kimdir? «Her yerde durum daha kötü, bizim durumumuz iyi, şansımız varmış,» diyen adam. Elindekiyle mutlu olan ve kendi kendisine işkence etmeyen kimse.

Karamsar kimdir? «Buradan başka her yer fevkalâde. Başka her yerde durum iyi. Yazık ki şansımıza bizim durumumuz kötü,» diyen ve ahı yazısı yüzünden kendi kendisini yiyen kimse.

Ah şimdi tamamiyle sakatlanmadan tedaviye dayanabil- seydi... X ışınları ve hormon tedavilerinin pençelerinden kur- tulabilseydi.

Ve Ush-Terek'e dönebilseydi. Artık yalnız yaşamayarak evlenseydi, evlenebilseydi. Zoya onunla gidemezdi. Onun yanına ancak bir buçuk yıl sonra gelebilirdi. Sürgit beklemek, beklemek, ömür boyu beklemek. Hayır. İmkânsızdı bu.

Ksana'yla evlenebilirdi. Kesin ve tombul Ksana'yla. Davranışı kesin, görünüşü tombuldu. Kafası pek yuvarlaktı. Ama ev kadınlığına diyecek yoktu! Her tabağı iki defa silirdi. Havluyu omuzuna attığı zaman da bir kraliçeye benzerdi, o zaman gözlerinizi ondan alamazdınız. Onunla tam bir aile hayatı sürerlerdi. Tertemiz, pırıl pırıl evleri, koşuşan çocukları olurdu.

O olmazsa İnnâ Shtrem'le evlenebilirdi. Kızın henüz on sekizinde olması biraz korkutuyordu onu. Ama Oleg'i çeken de buydu. Kızın belli belirsiz insanı davet eden bir gülüşü vardı. Özellikle takınılan, baştan çıkarıcı bir gülüşü. Bu da, Oleg'i çekiyordu.

O zaman şimşegin ani çakışlarına inanmayı bırak, Beethoven'ın vuruşlarını da dinleme. Bu tıpkı gök kuşaklarını kovalamaya benziyordu. Yüreğini katılaştır ve inanmaya da ya- naşma. Gelecekte daha iyi bir şeyler bekleme.

Elindekiyle yetin.

Sonsuza kadar? Ebediyen? Öyle olsun! Oradakiler sensiz de yaşayabilirler.

Ah, baharın nefesi, benimle alay etme!

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Bir rastlantıyla kızla Oleg hastanenin girişinde karşılaştılar. Oleg, yana çekilerek onun girmesi için kapıyı tuttu; yana çekilmeseydi belki de kız kendisine çarpacaktı; çünkü büyük

bir hızla içeri girmiş, uçarcasma yanından geçerken öne doğru da hafifçe eğilmişti.

Oleg, bir bakışta kızla ilgili her şeyi gördü. Çikolata rengi saçların üzerine oturtulmuş mavi bir bere, sanki rüzgâra karşı yürüyormuş gibi hafifçe eğülmüş bir baş, orijinal bir oeket boyunda düğmelenmiş, uzun, her zaman görülmeyen türden bir şeydi bu.

Oleg, onun Rusanof'un kızı olduğunu bilseydi, her halde dönerek tekrar koğuşa giderdi. Fakat genç adam her zamanki gibi bildik yolda yürümeye çıktı.

Babası iyice bitkinleştiği ve o gün de perşembe, ziyaret günü olduğundan Avieta yukarı, koğuşa çıkabilme iznini biraz güçlükle alabildi. Kız, ceketini vestiyerde çıkardı, ona şarap rengi kazağının üzerine alması için beyaz bir giysi verdiler. Bu o kadar küçüktü ki, kollan ancak bir çocuğa göreydi.

Pavel Nikolayeviç, bir gün önce üçüncü iğneyi de olduktan sonra gerçekten halsiz düşmüştü. Zorunluk duymadıkça ba- cıklarını battaniyenin altından çıkarmıyordu. Biraz söyleniyor, istemeye istemeye yemek yiyor, gözlüklerini takmıyor ve konuşmalara da karışmıyordu. Onu çevresindeki onaylar ya da reddeder gibi kesin bir tepki gösterecek kadar kışkırtan hayat sönükleşmiş, adam için kayıtsızlıkla karşılanacak bir şey halini almıştı.

Her zamanki irade gücü onu terketmiş ve adam halsizliğine teslim olmuştu. Ayrıca bu halinde hoş bir yan bile buluyordu. Fakat bu hoş duygu yalnızca bitkinlikti. Donan bir insanın hareket gücünü kaybetmesine benziyordu. Önce canını sıkın bir şey diye yakındığı, sonra da korktuğu tümör tek hâkim olduğunu ilân etmişti. Artık ne olacağına karar veren kendisi değil, bu tümördü.

Pavel Nikolayeviç, Avieta'nın uçakla Moskova'dan geleceğini biliyor, o sabah ulaşacağını umuyordu. Avieta'yı her zaman olduğu gibi sevinçle bekliyordu ama bu gün bu duyguya kaygı da karışmıştı. Kapa'nın, kıza, Minai'nin mektubunu, Ro- diçef ve Guzun sorununu olduğu gibi anlatmasına karar vermişlerdi. O zamana kadar Avieta'nın bütün bunları öğrenmesi için bir neden yoktu ama şimdi kızın zekâsına ve söyleyeceklerine gereksinme duyuyorlardı. Avieta zeki idi, olaylara anne ve babasından daha karamsar gözlerle bakmazdı, her şeyi en iyi açıdan görmeye çalışırdı. Ama buna rağmen adam yine de kaygılıydı. Avieta bu olayı nasıl karşılayacaktı? Bunu ol

duğu gibi kabul edecek ve anlayacak mıydı? İşe karışmayan birinin çıkışmalarıyla babasını suçlamayacak mıydı?

Avieta, bir elinde ağır bir file olmasına, diğer eliyle beyaz elbiseyi omuzuna bastırmasına rağmen, yine sanki rüzgâra karşı yürüyormuş gibi koğuşa başı önde, hızla girdi. Taze, genç yüzü pırıl pınlı. Ziyaretçilerin ciddi şekilde ağır hasta olanların yataklarına yaklaşırken yüzlerinde beliren o perhiz merhameti yoktu. Kızında böyle bir şey görmek Pavel Nikolayeviç'in ağına giderdi.

Kız, babasını neşeyle selâmladı. «E, babacığım! Nasılsın bakayım?» Avieta, yatağa oturarak babasını, sakallarını traş etmemiş olmasına rağmen, yapmacıksız bir tavırla iki yanağından öptü. «Bu gün kendini nasıl hissediyorsun? Doğru söyle. Haydi, anlatsana.»

Adam, sanki kendi kendisini sorguya çekiyormuş gibi, ılımlı hareketlerle halsiz halsiz, «Ne söyleyebilirim?» diye sordu. «Onun daha küçüldüğünü sanmıyorum. Hayır. Fakat bana kafamı daha kolaylıkla çevirebiliyormuşum gibi geliyor, biraz; daha kolaylıkla. Belki basınç biraz azaldı.»

Kız, sormadan, fakat adamın canını da acıtmadan babasının yakasını açtı. Sanki doktormuş da adamın her gün gösterdiği ilerlemeyi anlayabilirmiş gibi, Pavel Nikolayeviç'in boynuna baktı.

«Korkulacak bir şey yok. Yalnızca şişkin bir beze, işte o kadar. Sen de daha kolaylıkla hareket ettiğini söylüyorsun, demek ki iğnelerin faydası oluyor, küçülecek bu, yarıya inecek ağrı da yapmayacak. O zaman hastaneden çıkabileceksin.»

Pavel Nikolayeviç, «Evet, tabii,» diye içini çekti. «Yarı büyüklüğüne inerse durum dayanılabilir bir hal alır.»

«Ve tedaviye evde devam edersin.»

«Bana evde iğne yapılabilir mi dersin?»

«Neden yapılmasın? Onlara alışacaksın. Kendini toplayacak ve tedaviye evde devam edebileceksin. Seninle bunu konuşur, bir yolunu buluruz.»

Pavel Nikolayeviç, biraz canlandı, iğneleri evde yaptırmasına ister izin versinler, ister vermesinler kızının savaşıma ve bir yol bulma konusundaki direnci kalbini gururla doldurmuştu. Avieta ona çekmişti. Adam, gözlükleri olmamasına rağmen, kızının dürüst, içten, kendine güvenen yüzünü görebiliyordu. Her hangi bir haksızlığa hemen başkaldıran, kaşları ve burun delikleri daima titreyen, enerjik, canlı bir yüzdü bu.

«Eğer çocuklarınız sizden dalia iyi değillerse onları boş yere dünyaya getirmişsiniz, siz de boş yere yaşamışsınız demektir,» diyen kimdi? Sanırım Gorki. Pavel Nikolayeviç boş yere yaşamadığını anıyordu.

Buna rağmen kaygılıydı adam : Kızı meseleyi biliyor muydu? Şimdi ne söyleyecekti?

Fakat Avieta meseleyi konuşmakta acele etmiyordu. Kız tedavi ve doktorlar üzerine sorular sordu. Babasının ne yediğini, hangi yiyeceklerin bozulduğunu anlamak için baş ucundaki komodine baktı. Ona taze yiyecek verdi.

«Kuvvetlenmen için sana porto şarabı getirdim, her sefer bir bardak iç. Kırmızı havyar da var. Şimdi biraz yer misin? Portakal da aldım. Moskova'dan bunlar!»

«Peki. Teşekkür ederim.»

Avieta o arada koğuştaküere bakınmış ve içeride ne tip hastalar olduğunu da farketmişti. Kaşlarının canlı bir hareketiyle babasına, koğuşun inanılmayacak kadar yoksul olduğunu fakat buna neşeyle katlanılması gerektiğini açıkladı.

Diğerlerinin onları dinlermiş gibi bir halleri olmamasına rağmen babasına doğru eğüdi. Böylece aralarında konuşmaya başladılar.

«Evet, baba, korkunç bir şey bu.» Avieta hemen o en önemli konuyu açtı. «Artık bu Moskova için yeni bir haber değil. Herkes bundan söz ediyor. Mahkemelerin verdiği kararlar yeniden gözden geçiriliyor.»

«Yeniden hem de bütün kapsamıyla.»

«Evet. Tam anlamıyla. Bu bir salgın halinde şimdi. Her şey alt üst. Sanki tarih denilen çark geri döndürülebüirmiş gibi. Bunu kim yapabilir? Ve kim buna cesaret edebilir? Pekâlâ, belki o zaman haklı ya da haksız bir şekilde mahkûm oldular. Fakat şimdi o uzaklardaki adamları geri getirmeye ne gereklilik var? Onları eski hayatlarına iadeye? İşkenceden farksız, ıstırap verici, merhametsizce bir şey bu. Özellikle onların kendileri için. İçlerinden bazıları ölmüş. Onların hayaletlerini mezarlarında rahatsız etmek neye yarar? Niçin akrabalarının olmayacak umutlara kapılmalarına, öc almaya kalkışmalarına sebep oluyorlar? Sonra; eski saygıdeğer likler ini iade ne demek? Her halde onların tamamen suçsuz olduklarını söylemek istiyorlar. Bu adamların bir şeyler yapmış olmaları gerek. Ama belki öyle önemli bir suç işlemeler.»

Ah, ne akıllı kızdı o! Nasıl da böyle âdil ve inanç dolu bir tavırla konuşuyordu! Pavel Nikolayeviç, kendisiyle ilgili meseleye gelmeden bile kızının kendisini daima destekleyeceğini anlamıştı. Avieta —Alla— onu hiç bir zaman terketmezdi.

«Hiç dönmüş olan var mı, bunu biliyor musun? Hatta Moskova'ya dönmüş olanlar?»

«Tamam; hatta Moskova'ya bile dönmüş olanlar var. Arıların bala üşüştüğü gibi Moskova'ya doluşup duruyorlar. Ne de acınacak haldeler! Düşünebiliyor musun? Bir adam sakın sakın yaşayışına devam ediyor. Derken kendisini yüzleştirmek için birdenbire oraya çağırıyorlar. Bunu hayal edebiliyor musun?»

Adamın yüzünde sanki ekşi bir şeyi ısırmış gibi bir görünüm belirip kayboldu. Alla da bunu farkettiler. Fakat kız bir düşünceyi sonuna kadar izlerdi, bunun için de duramadı.

«... Ve adamdan yirmi yıl önce söylediği bir şeyi tekrarlamasını istiyorlar. Düşünebiliyor musun bunu? Bunu kim hatırlayabilir? Ayrıca böyle bir şeyin kime yararı olur? Bu durum onları bu kadar kaygılandıracağına göre, adamı eski hayatına kavuşturursular. Ama bunu kendisini geçmişte suçlayanlarla yüzleştirmeden yapsınlar. Herkesin sinirlerini bozmasınlar! Bu yüzleştirmelerden sonra evine dönen bir adam az kalsın kendini asıyordu!»

Pavel Nikolayeviç ter içinde yatıyordu. Aklına, Rodiçef, Yelçanski ya da başka biriyle yüzleştirilmesi gerekeceği hiç gelmemişti.

«Ayrıca, o ahmaklar, o budalalara düzmece itiraf belgeleri, imzalatan kim? O kâğıtları imzalamasaymışlar!» Alla'nın elâstiki kafası sorunun her yönünü kavramıştı. «O günlerde mevki sahibi olan kimseleri düşünmeden bu cehennemi kargaşalığa nasıl sebep olabilirler! Onları da düşünmeleri gerekirdi. Onlar bu ani dönüşlere nasıl dayanacaklar?»

«Annen... sana meseleyi söyledi mi?»

«Evet, baba. Söyledi. Bu konuda seni hiç bir şey utandırıp sıkmamak.» Kız, emin, güçlü parmaklarıyla babasının iki omu- zunu da kavradı. «Bu meseleye ne gözle baktığımı sana anlatmamı ister misin? İhtar işareti veren bir kimse ilerlemiş, toplumsal vicdanı olan bir insandır. Toplumuna karşı duyduğu en iyi duyguların etkisiyle hareket eder. Herkes de bunu anlar ve takdir eder. Bazen böyle bir insan hata yapar. Fakat ancak hiç bir şey yapmayan bir kimse hataya düşmekten kurtulur. Harekete geçen bir kimse çoğunlukla sınıf iç güdüsüyle dav-

rarır ve bu duygu insanı hiç bir zaman yanıltmaz.»

«Teşekkür ederim, Alla. Teşekkür ederim.» Pavel Nikola- yeviç gırtlığında bir şeyin düğümlendiğini ve göz yaşlarının akmak üzere olduğunu hissetti. Güzel, temiz göz yaşlarıydı bunlar. Terli avucu, kızın soğuk elini okşadı. «Gençlerin bizi anlamaları, bizleri mahkûm etmemeleri çok önemli. Söyle bana; acaba... Kanunda •—bizi— şey yani beni... yanlış tanıklık dolayısıyla dava edebücekleri bir madde var mı?»

Alla, heyecanla cevap verdi. «Bir rastlantıyla Moskova'da bir konuşmada bulundum. Orada da, şey, böyle korkuları tartıştılar. Orş'da bir avukat da vardı. Adam, yanlış tanıklık denüen suça yalnızca iki yıl ceza verildiğini anlattı. Fakat öyle olaylar için iki defa genel af çıkarılmış. Onun için, bir kimsenin yanlış tanıklık yüzünden dava edilmesi akim alacağı bir şey değil. Onun için Rodiçef'in sesinin sedasının çıkmayacağından emin olabüirsin.»

Pavel Nikolayeviç'e tümörü bile daha yumuşamış gibi geliyordu.

Neşeli bir rahatlıkla, «Zeki kız,» dedi. „«Sen her şeyi bilirsin. Her yere de girersin. Beni eskisine oranla öyle güçlendirdin ki!»

Kızının elini iki avucunun arasına alıp kendinden geçercesine öptü. Pavel Nikolayeviç, bencil olmayan bir adamdı. Çocuklarının çıkarlarını hep kendisinininkinden üstün tutmuştu. Adam, sevgi, dikkat ve ısrardan başka hiç bir şeyde siv- rilmediğini biliyordu, kızmda gerçek meyvasını vermişti. Alla'- nm ışığında kendisini ısıtıyordu.

Alla, sokak elbiselerinin üzerine gelişi güzel sardığı beyaz giysiyi tutmaktan yorulmuştu. Bunu çıkardı ve gülererek karyolamn ayak ucuna attı. Önlük, babasının vücut ısını gösteren kartı örttü.

Alla şimdi şarap rengi kazağıyla oturuyordu. Babasmm görmediği yeni bir şeydi bu. Neşeli, geniş, zikzak halinde bir çizgi kazağın bir büğünden başlayarak koldan çıkıyor, göğsü aşarak, diğer koldan iniyordu. Bu canlı duruşlu zikzak Alla'nın çevik hareketlerine uyuyordu.

Alla, güzel giyinmek için para harcadığı zaman babası hiç homurdanmazdı. Kız için ısmarlama ve dışardan gelme elbiseler alırlardı. Alla da sağlam, kesin kafasına çok uyan o duru ve gürbüz güzelliğini ortaya çıkaracak biçimde, gururla ve cüretle giyinirdi.

Babası yavaşça sordu. «Dinle, konuşmalarda ve makalelerde göze çarpmaya başlayan o acayip deyimimin ne anlama geldiğini sorduğumu hatırlıyor musun? Kişilik kült'ü deyimimin? Herhalde bunun anlamı...?»

Pavel Nikolayeviç son kelimeleri söyleyecek gücü bulamadı.

«Korkarım öyle, baba. Korkarım öyle. Yazarlar toplantısında bu deyimini bir kaç defa kullandılar. İşin en önemli yanı kimse bunu açık açık söylemiyor, herkes ne olduğunu anlıyor-muş gibi bir tavır takmıyor.»

«Fakat bayağı küfür bu! Buna nasıl kalkışıyorlar! Bu utanılacak bir şey! Rezalet! Buna biri başladı, şimdi de durmadan etrafa yayılıyor, yayılıyor.»

«Fakat hoşgörüyü düşünmelisin, baba. Zamanın gereklerine karşılık verebilmelisin. Belki bu seni sarsıyor. Fakat ister hoşumuza gitsin, ister gitmesin, her yeni devire uymak zorundayız. Çevreme bakındım. Yazarların arasına girdim! Ve onlardan çoğunun; yazarların, son iki yıla uymalarının kolay olduğunu mu sanıyorsun? Çooook karışık bir iş bu! Fakat ne kadar tecrübeli, ne kadar duygulu insanlar! Onlardan çok şey öğrenebilirsin!»

Avieta'nın karşısında oturarak hızlı, kesin sözleriyle geçmişin kasvetli canavarlarını uzaklaştırdığı ve ileride parlak bir ufak açtığı bu çeyrek saat süresinde Pavel Nikolayeviç'in sağlığı gözle görülür bir biçimde düzelmişti. Adam cesaret bulmuştu. Şimdi başka bir hastaneye gönderilmesini istemeye değil değmeyeceğini düşünüyordu. Onun bütün istediği kızının mutlu haberlerini dinlemek, bu içeri birdenbire dolan taze havayı soluyabilmektir.

«Daha anlat, daha,» diye yalvardı. «Orada ne oluyor? Moskova'da? Yolculuğun nasıl geçti?»

«Ah!» Alla, meşin gözlük takılmış bir at gibi başını bir sağa bir sola salladı. «Moskova'yı kim tanımlayabilir? İnsanın orada yaşaması lâzım! Bambaşka bir dünya orası. Moskova'ya gittiğin zaman elli yıl ilerisine bakmış gibi oluyorsun. Bir kere Moskova da herkes televizyon seyrediyor.»

«Pek yakında bizde de televizyon olacak.»

«Yakında! Ama bu Moskova programı olmayacak ki. Onun için nasıl bir televizyon olacak bu? Tıpkı H.G. Wells'in hikâyelerine benziyor: herkes oturup televizyon seyrediyor. Fakat bunu daha geniş bir şekilde anlatayım. Bana öyle geli

yor ki. —ben böyle şeyleri çabuk sezerim— yakında bütün yaşantımızın görünüşü değişecek. Günlük yaşantımızda tam bir devrim olmak üzere. Yalnızca buz dolaplarım, çamaşır makinelerini kasdetmiyorum. Her şey değişecek. Şurada burada kristal camdan kapılar, tamamiyle camdan yapılmış anitreler var. Otellere alçak masalar koyuyorlar. Hem de çok alçak, Amerikalılarınkiler gibi. Önce bunların başına geçip nasıl oturacağım bilemiyorsun. Evdekiler gibi kumaş abajurlar artık zevksizlik sayılıyor. Bunlara sanattan anlamayan kimselerin kullandığı şeyler gözüyle bakıyor, şimdi yalnızca cam abajur kullanıyorlar. Hattâ istediğin yere konulabilen ayaklı lambalar daha moda. Karyolaların baş tarafında tahta kısım olması da büyük bir ayıp, geniş ve alçak divanlar, sedirler moda. Odaların görünüşü de tamamiyle değişiyor, genel olarak bütün yaşama biçimi değişiyor, bunu hayal edemezsiniz. Annemle bu meseleyi konuştuk, bize gerekli olan şeyleri buradan alamayız, bunları Moskova'dan getirmeceğiz. Bazı modalar var ki bunlar çok kötü, suçlanacak şeyler; Sözelimi dejenere bir dans var: rock'n roll. Bunu sana anlatamam bile. Sonra insana bir erkek çocuğu havası veren, küçük orman perilerininkini hatırlatan bir saç modeli var. Yataktan yeni kalkmışın gibi olsun diye özellikle karıştırılıyor.»

«Batı etkisi bu. Bizi çürütmeye çalışıyorlar.»

«Tabii, ahlâki yozlaşma bu. Bu hemen kültür dünyasında da kendisini belli ediyor. Şiirde de. Hiç tanınmayan bir Yevtuşenko ya da başka biri birdenbire ortaya çıkıyor, bağırıp çağırarak, sıksa kollarını sallıyor. Kızlar hayranlıkla ciyak ciyak hay kırıyorlar...»

Avieta, çok özel, çok gizli konudan genel konulara geçtiği için daha yüksek sesle, çekinmeden konuşuyordu. Şimdi koğuştaki herkes onu duyabiliyordu. Fakat içlerinden yalnızca Demka okumayı bıraktı. Kendisini ameliyat masasına gitgide daha yaklaştıran o acı sancıyı bir an unutarak, kulak kesildi. Avieta'yı dikkatle dinlemeye başladı. Diğerleri kıza aldırmadılar. Bir kısmı ise koğuştaki değülderi zaten. Yalnız Vadim Zat- syrko bazan kitabından gözlerini kaldırarak Avieta'nın sırtına bakıyordu. Kızın, (gergin bir yay gibi bükülmüş olan iyice gerilmiş, yeni kazağın sardığı) sırtı; koyu, düzgün bir şarap rengiydi. Yalnız güneşin yansıyan ışıklarının, güneşin ışıklarının değil, açık bir cama çarparak yansıyan ışınlarının geldiği omuz, ışıltılı bir Bordo rengindeydi.

Babası, «Bana kendinden söz et biraz,» dedi.

«Doğrusu babacığım bu benim için başarılı bir yolculuk oldu. Şiirlerimi yayınevinin plânlarına katacaklarına söz verdiler. Tabii gelecek yıl değil. Bu işler bu kadar çabuk olmuyor. Onların şiirlerimi hemencecik basmalarını bekleyemezsin.»

«Öyle mi? Öyle mi? Alla, yani bundan bir yıl sonra senin şiir kitabını elimize mi alacağız?»

«Gelecek yıl değil. İki yıl sonra.»

Kızı bugün onu bir neşe çığına boğmuştu. Adam Avieta'- mn şiirlerini Moskova'ya götürdüğünü biliyordu. Fakat ona o daktiloda yazılmış sayfalarla ALLA RUSANOVA imzalı bir kitap arasında aşılması imkânsız bir uzaklık varmış gibi gelmişti.

«Bunu nasıl başardım?»

Kendi kendisiyle öğinen Alla gülümsedi. Gülümsemesi insanın dinleyicilerine armağan ettiği türdendi.

«Bir yayınevine giderek, şiirlerini kendin verirsen sana kimse aldırılmaz tabi. Hepsi de biftek için döğüşüyorlar! Fakat Anna Yevgenyevna beni M.'yle tanıştırdı. Kadın da beni S.'ye takdim etti. Onlara iki üç şiirimi okudum, ikisi de beğendiler, sonra; birine telefon ettiler. Başka birine bir yazı yolladılar. Her şey çok kolay oldu.»

«O, güzel bir şey bu!» Pavel Nikolayeviç'in gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Gözlüklerini bulmak için baş ucundaki sehpanın üzerini karıştırdı, çıkacak kitabı inceleyecekmiş gibi bunları taktı.

Demka hayatında ilk defa yaşayan bir şair görüyordu. Hattâ bir «şaire.» Bu yüzden de ağzını açmış bakıyordu.

«Yazarların yaşayış tarzlarını da iyice gördüm. Ne kadar basit, ilişkileri resmîlikten uzak! Ödül kazanmışlar, fakat birbirlerini küçük adlarıyla çağırıyorlar, hiç de ukalâ değiller. Kanıları o kadar sağlam ki. Biz bir yazarın bulutların içinde oturan uçuk benizli bir adam olduğunu, yanma kimseleri yaklaştırmadığını hayâl ederiz. Oysa durum hiç de öyle değil. Yazarlar hayatın bütün zevklerinden içtenlikle yararlanıyorlar, hayatın zevkini çıkarıyorlar, içmekten, yemekten ve gezmekten hoşlanıyorlar. Hep grup halinde yapıyorlar bunları. Birbirlerinin eserlerinin parodisini yapıyorlar, pek komik oluyor bunlar! Onların hayatın zevkini çıkarmasını bildiklerini söyleyebilirim. Roman yazma zamanı gelince, gidip kırlardaki evlerine kapanıyorlar. İki üç ay yazıyorlar ve eser ortaya çı

kıyor. O hayat ne kadar hoşuma gidiyor! Bağımsız! Hür! Vakarlı! Yazarlar Birliğine girmek için elimden gelen her şeyi yapacağım!»

Pavel Nikolayeviç, biraz endişeyle, «Yani kendi dahnda çalışmayacak mısın?» dedi.

«Baba!» Avieta, sesini alçalttı. «Ne tarafından bakarsan bak gazetecilik uşakların yapabüceği bir iş. Sana bir iş veriyor, hangi konu hakkında haber istediklerini söylüyorlar. Ne geniş bir alanı var, ne de ne yapabileceğini gösterme fırsatı. Yalnızca şu ya da bu tanınmış kimseyle röportaj yapıyorsun. Bu yazmayla kıyaslamalıdır mi? Büyüyor musun, bir adam, kendisi yazar olur olmaz hemen bunu karısına, sonra da yeğenine öğretmiş. Şimdi üçü de yazıyorlar.»

«Bu iyi.»

«Çünkü karşılığını alıyorsun.»

«Fakat Alla, ya yazamazsan?»

«Pekâlâ yazarım. Çok safsın. Gorki herkesin yazar olabüceğini söylemiş. Eğer çok çalışırsan her şeyi başarabilirsin. En fena ihtimalle, çocuk yazarı olurum. Bunu herkes yapabilir.»

«Fena değil...» Pavel Nikolayeviç, meseleyi düşündü. «Hattâ fevkalâde bir şey bu. Tabii edebiyatımızın ahlâk bakımından daha sağlıklı kişilere ihtiyacı var.»

«Adım da tam buna göre. Takma bir isim kullanmayacağım. Ayrıca görünüşüm de tam bir yazara uyacak gibi.»

«Fakat Alloçka, ya bunu başaramazsan ? Her karakteri onu inanılır bir hale sokmak için iyice tasvir etmen gerek...»

«Benim daha güzel bir düşüncem var. Ben her karakterle ayrı ayrı uğraşmayacağım. Bu şart değil. Kendimi yeni bir akımın öncülüğünü yaparken görür gibiyim. Geniş fırça darbeleriyle bütün karakterleri grup halinde tasvir edeceğim. Bütün hayatımızın temeli toplum, tek kişiler değil ki.»

Pavel Nikolayeviç, itiraf etmek zorunda kaldı. «Orası öyle.» Fakat yine de kızının heyecan ve şevki yüzünden küçümseyebileceği bir tehlike vardı. «Fakat ya eleştirmeciler sana hücumla başlarsa. Bizim basında bu, resmi ve açıkça kınamadan farksız bir şey. Bu iş tehlikeli.»

Fakat çikolata saçlarının tellerini arkaya atmış olan Avieta bir Amazon gibi geleceğe korkusuz gözlerle bakıyordu.

«Beni fazla sert bir şekilde eleştirmeyecekler. Çünkü öyle

ideolojik maskaralıklar yapmayacağım. Eğer sanat yönümü eleştirirlerse, bundan ne çıkar? Herkesi eleştiriyorlar. Örnek Babayevsky. Önceleri her yazdığı iyi sayılırdı. Şimdi hepsi de kötü. Herkes ona sırt çevirdi. En sadık hayranları bile. Ama. geçici bir şey bu. Düşünüp taşınıp yine fikir değiştirecekler. Bu, hayatta sık sık rastlanan sert dönüşlerden biri. Eskiden, 'Edebiyatta mücadele olmamalıdır,' derlerdi. Şimdi ise 'Mücadele olmamasıyla ilgili yanlış teori'den söz ediyorlar. Eğer kendi aralarında anlaşamazlarsa, bazı eleştirmeciler eski, bazıları ise yeni şeyler söylerlerse, o zaman bir şeyin değişmiş olduğu da ortaya çıkar. Fakat hepsi de bir arada, birdenbire,, aynı yeni şeyi söylüyorlar. Onun için de bazı şeylerin değiştiğini anlayamıyorsun. En önemli olanı zamana karşı, hassas olmak ve ona cevap verebilmek. İşte o zaman seni eleştire- mezler... A, evet. Benden kitap istemiştin, baba. Onları getirdim. İşte sana okumak için tam fırsat. Bir daha böyle bir fırsat ne zaman eline geçer?»

Filedan kitapları çıkardı.

«İşte 'Baltık Bahan' ve 'Onu Öldür!' Şiir bunlar. Onları okur musun?»

«Onu Öldür mü? Pekâlâ, kitabı bırak.»

«Sabah, Toprağın Üzerinde Işık, Dünyanın Emekçileri, Dağlar Çiçeklendi...»

«Dur, dur, bir dakika. Ben sanırım 'Dağlar Çiçeklendi'yi okudum.»

«Sen 'Toprak Çiçeklendi'yi okudun. Bu 'Dağlar Çiçeklendi.' İşte bu da 'Gençler Bizimle Beraber'. Bu kitabı okuman lâzım. En iyisi bununla başla. Adları bile insan için esin kaynağı. Beğeneceğin eserleri seçtim.»

Pavel Nikolayeviç, memnun memnun, «İyi,» dedi. «Onları bırak.»

Baş ucundaki komodinde Vadim Zatsyrko'nunki gibi bir kitap yığını belirdi.

Avieta gitmeye hazırlandı.

Fakat köşesinde, belki bacağındaki hiç dinmeyen sancı, belki de zeki bir kız ve bir kadın şairle rahatça konuşmaya baş- layamıyacak kadar çekingen olduğu için kaşlarını çatarak sıkıntılı sıkıntılı oturan Demka sonunda bütün cesaretini toplayarak, soruverdi.

«Lütfen bana söyler misiniz... Edebiyatta içtenlik konusunda ne düşünüyorsunuz?» Boğazını temizlemeden konuşma

ya başlamıştı. Bu yüzden cümlelerin arasında öksürüp duruyordu.

«Ne, ne?» Avieta, sert bir hareketle ona döndü. Fakat Demka'nın boğuk sesi onun çekingenliğini yeteri kadar ortaya koyduğu için de yine ona armağan vermiş gibi hafifçe güldü. «O içtenlik sorunu hastanelere kadar ulaştı mı? O içtenlikle ilgili makale yüzünden derginin bütün yazı işleri kadrosunu attılar. Ve işte şimdi burada o sorun yine karşımıza çıktı.»

Avieta, Demka'nın aydınlanmamış, tecrübesiz yüzüne bakarak içini çekti. İçini çekti çünkü ona konferans verecek zamanı yoktu. Fakat bu çocuğu kötü etkilerin altında bırakmayı da istemiyordu.

Bir konferans veriyormuş gibi yüksek ve duru bir sesle, «Beni dinle, delikanlı,» dedi. «Edebiyatta içtenlikle ilgili o makaleyi yazan adamın akli iyice karışmıştı, ya da o bu meseleyi iyice düşünmedi. İçtenlik edebiyatın baş ölçütü olamaz. Yanlış düşünceler ya da yabancı davranışlar olduğu zaman bu bir eserin kötü etkilerini daha da kuvvetlendirir. İçtenlik zararlıdır o zaman! Öznel içtenlik, hayatın olduğu gibi yansıtılmasına karşı olabilir. Bu diyalektiktir. Anlıyor musun?»

Demka anlatılanları pek izleyememişti. Alnım kırıştırdı.

«Tamamiyle anlamadım,» diye cevap verdi.

«Pekâlâ, açıklıyayım.» Avieta, kollarını açmıştı. Beyaz zikzak, göğsünden geçerek, bir elinden diğer eline uzanıyordu. Yıldırıma benziyordu bu. «Sıkıntılı bir gerçeği olduğu gibi alarak tanımlamaktan daha kolay bir şey yoktur. Fakat yüzeyde gözükmeyen, geleceğin filizlerini gösterebilmek için derinlere doğru kazman gerekir.»

«Filizler...»

«Ne?»

Demka telâşla atıldı. «Filizlerin kendi başlarına büyümeleri gerekir. Eğer kazarsanız hiç biri büyümmez.»

«Pekâlâ... Ama biz şimdi çiftçilikten söz etmiyoruz. Beni dinle, delikanlı. Herkese gerçeği söylemek, kötü şeyleri açıklamak, kusurları belirtmek demek değildir. İyilik hakkında korkusuzca konuşabilirsin. Böylece bu daha da iyi bir hal alır. O uydurma 'Acı gerçeklerle ilgili sahte istekler nereden geliyor? Sonra gerçekler neden birdenbire acı oluversin? Niçin bu çekici, iyimser, parlak bir gerçek olmasın? Bütün edebiyatımız sevinçli olmalı. Hayatları üzerine kasvetli şeyler yazar

san herkes kırılır. Yazılarında hayatlarını renkli bir hale sokarsan memnun olurlar.»

Kızın arkasından tatlı, duru ve sâkin bir erkek sesi geldi. «Genel olarak insan bu düşünceyi kabul edebilir. Gerçekten etrafa kasvet saçmanın ne gereği var?»

Tabii Avieta'nın küçük bir ortağa ihtiyacı yoktu. Fakat kız biri konuşmağa başlarsa kendisinin tarafını tutacağı da biliyordu. Beyaz zikzak çizgisiyle, pencereye, lâfa karışan adama doğru döndü. Çok yakışıklı bir genç adam siyah bir kalemi dişlerine vuruyordu.

«Edebiyat ne için?» diye sordu genç adam. Artık Alla mı, yoksa Demka için miydi, bu belli değildi. «Edebiyat, neşemiz kaçtığı zaman bizi neşelendirmek içindir.»

Demka, böğürdü. «Edebiyat, hayatın öğretmenidir.» Sonra da söylediği sözlerden utanarak kıpkırmızı kesildi.

Vadim Zasyrko başını geriye attı.

«Öğretmen mi dedin? Onun yardımı olmadan da yaşamayı başarırız. Yazarlar, bizim gibi 'fiilen' çalışan kimselerden daha mı zekiler?»

Alla ve Vadim, bakışlarıyla birbirlerini tarttılar. Görüş açısı bakımından birbirlerinden farklıydılar. Aynı yaşta olmaları ve görünüşleri bakımından birbirlerine zevk vermelerine rağmen, her ikisi de hayatta öyle belirli, yerleşmiş bir yol izliyorlardı ki, rastlantıyla gözgöze gelmeleri hiç bir zaman bir aşkın başlayacağını müjdelemezdi.

Vadim, bir usamlama yaptı. «Edebiyatın rolü genel olarak çok abartılmaktadır. İyice yükseltelen kitaplar buna hiç lâıyk değildir. Örnek verelim; Gargantua'yla Pantagruel. Bunu okumadığınız zaman, eserin fevkalâde bir şey olduğunu düşünürsünüz. Fakat okuyunca, boşuna zamanınızı kaybettiğinizi anlarsınız. Bu açık-saçık bir kitaptan başka bir şey değildir.»

Avieta, sert bir şeküde itiraz etti. «Erotik yönsemelere, modern edebiyatta da rastlanıyor. Bu ilerici düşüncelerle birleştiği zaman, esere bir lezzet katar. Sözelimi...»

Vadim, kendinden emin bir tavırla cevap verdi. «Uygunsuz. Asil edebiyat, tutkularımızı kamçılammalıdır. Eğer ilişkilerinizi tahrik edecek bir şeye ihtiyacınız varsa, o zaman eczaneye gidirsiniz.»

Düşüncesini değiştireceğini sanmadığı için ondan sonra bordo kazaklı Amazon'la ügilenmeyerek, başını yine kitabına, gömdü.

Avieta, insanların düşüncelerinin kesin bir şeküde yanlış ya da doğru sonuçlara ayrılmadığı, dolaşp, arap saçma döndüğü, düşüncelerin büsbütün karışmasına sebep olacak şekilde beklenmedik ayrımlar halini aldığı zaman fena halde sinirlenirdi. Şimdi bu genç adamın kendi tarafını tutup tutmadığını anlayamamıştı. Onunla tartışmalı mıydı? Yoksa konuşmayı burada kesmeli miydi? Tartışmayı orada bırakarak, onun yerine sözlerini tamamlamak için Demka'ya döndü.

«İşte böyle, delikanlı. Anlamaya çalış. Bir şeyi olduğu gibi tanımlamak, henüz varolmayan fakat geleceğini bildiğin bir şeyi tanımlamaktan daha kolaydır. Bu gün gözlerimizle gördüğümüz şeylerin aslında gerçek olması şart değil. Gerçek, olması gereken şeydir: Yarın olacaklardır. Ve bizler o harikulâde yarınımızı tanımlamalıyız.»

«Peki, o zaman yarın neyi tanımlayacaklar?» İyice akli karışan çocuk, alnını kırıştırdı.

«Yarın mı? Yarm da öbür günü tanımlayacaklar. Daima ileriye bakacaklar.»

Ahmağın biriydi bu çocuk. Onunla tartışmaya değmezdi. Ziyandı bu. Topluluk içinde sadece gerçek için savaşan Avieta sözlerini tamamladı.

«O makale zararlıydı. Bütün yazarlar, toptan, hakaret dolu bir şekilde içten olmamakla suçlamıyordu. Yalnızca tembel, işsiz bir seyirci yazarlara karşı bu kadar saygısız olabilir. Onlar emekçidirler, emekçi! Batık yazarları içten olmamakla suçlayabilirsin. Çünkü onlar okuyucuya pezevenklik ederler. Orada her şey para içindir.»

Rusanof'un kuvvetli, biçimli, sağlıklı kızı ayağa kalkmış, yatakların arasındaki açıklıkta duruyordu. Pavel Nikolayeviç onun Demka'ya verdiği konferansı memnunlukla dinlemişti.

Kız, babasını öperek vedalaşmıştı da. Şimdi Alla parmaklarını açtığı elini cesaret vermek ister gibi havaya kaldırdı.

«Eh, babacığım. İyileşmek için savaş. Savaş, iyileş, o tümörden kurtul ve...» Kelimeler basa basa, anlamlı anlamlı ekledi. «Hiç bir şey için kaygılanma. Her şey, her şey, fevkalâde olacak!»

İKİNCİ KISIM

YIRMI İKİNCİ BÖLÜM

3 Mart 1955

«Sevgili Yelena Alexandrovna ve Nikolai İvanoviç,
İşte size bir bilmece. Bu nedir? Ve nerededir? Pencereelerde demir parmaklıklar var. (Ama bunların sadece zemin katında olduğunu ve hırsızlara karşı takıldığını itiraf etmeliyim. Ayrıca süs için demirden yapılmış eğimli çubuklar da bulunuyor. Ama bunların üzerine enlemesine çubuklar geçirilmemiş.) Odalarda karyolalar var. Ama içlerinde yataklar da olduğunu söylemeliyim. Her yatakta fena halde dehşete kapılmış bir insan yatıyor. Sabahları erkenden ekmek, çay ve şeker veriliyor. (İşin garibi daha sonra öğle yemeği de verilecek olması.) Sabahları etrafta kasvetli bir sessizlik var. Kimse konuşmak istemiyor. Fakat akşamları heyecanlı konuşmalar nedeniyle devamlı bir gürültü oluyor. Pencereeleri açmak ya da kapamak, kimin kolaylıkla kurtulacağı ve kimin başının derde gireceği, Semerkant camisinde kaç tuğla olduğu konularında tartışmalar yapılıyor. Gündüz hepimizi, memurlarla görüşmeler, çeşitli işlemler ve akraba ziyaretleri dolayısıyla teker teker dışarı çağırıyorlar. Satranç, kitaplar... Ailelerin paket yollamasına izin veriyorlar. Böyle paket alanlar iyice tıkıyorlar. Bazı kimselere istediği yiyecekler de veriliyor. Ama bunları alanlar ispiyonlar değil. (Bunu güvenle söyleyebiliyorum, çünkü bana da istediğim yiyecek veriliyor.) Bazan araştırma yapıyor ve özel eşyalara el koyuyorlar. Bunları iyice gizlemeniz ve hareket yapmak üzere bahçeye çıkmak için mücadele etmeniz gerek. Bir

banyo çok önemli bir olay sayılıyor. Aynı şekilde bu bir felâket de olabiliyor. Su sıcak olacak mı? Sonradan size ne gibi bir kılık verecekler? Yeni bir adamın getirilmesi de her zaman komik oluyor. Adam ne umacağını bilemediği için mutlaka aptalca sorular soruyor.

Kestirebildiniz mi? Tabii bütün bunları uydurduğumu söyleyeceksiniz. Eğer bu bir transit hapishanedeyseniz, yataklar nereden geldi? Eğer burası tevkifhaneyse o halde neden insanı her gece sorguya çekmiyorlar? Bu mektubun Ush-Terek postanesinde açılıp okunacağını tahmin ettiğim için başka benzetmeler yapmıyacağım.

İşte beş haftadan beri kanser koğuşunda böyle bir hayat sürüyorum. Bazan bana eski hayatıma dönmüşüm ve artık her şey sonsuza kadar böyle devam edecekmiş gibi geliyor. İşin en üzücü yanı belirsiz bir suçtan burada olmam. «Özel emir gelinceye kadar,» deniyor. (Ush-Terek'den ayrıldığım zaman Kumandanın bürosu bana üç hafta kalmam için izin vermişti. Bu da benim şimdiden resmen bir 'Kaçak' olduğum anlamına geliyor. Bir sürgünün bulunduğu yerle ilgili düzene aykırı hareket ettiğim için cezalandırılabilirim.) Beni ne zaman çıkaracaklarını bana söylemiyorlar. Hiç bir vaadde bulunmuyorlar. Anlaşılan tıp biliminin ilkeleri hastalara dayanabilecekleri her tedaviyi yapmalarını ve artık kanlarının tahammülü kalmayınca onları göndermelerini emrediyor.

İşte sonuç: İlk iki haftalık tedavinin sonucunda, gerçek bir sevinçle tekrar hayata dönerken hissettiğim o ilerleme, son mektubunuzda yazdığınız gibi o 'Euphoria' hali, hiç bir iz bırakmadan ortadan kayboldu. O zaman hastaneden çıkarılmam için ısrar etmediğime pişmanım. Tedavimin faydalı yanı sona erdi. Artık bundan sonra yapacakları durumu daha kötüleş- tirecek.

Günde iki defa, yirmi dakika beni X ışınlarıyla sersemletiyorlar. 300 R! Ush-Terek'den ayrıldığım sıradaki sancıyı unu- talı çok oldu ama şimdi onun yerine mide bulantısı var. Sevgili dostlarım! O Röntgen, mide bulantısı iğrenç bir şey. Belki iğneler de sebep oluyor buna. (Hepsi bir arada.) Mide bulantısı pençelerini göğsüme geçiriyor ve saatlerce sürüyor. Tabii sigarayı bıraktım artık. Daha doğrusu o iş kendi kendine sona erdi. Durumum berbat. Yürüyemiyorum, oturamıyorum. Bir tek rahat şekil bulabildim. O da şimdi bunu yazarkenki halim. Kalemle ve bozuk bir yazıyla yazmamın nedeni de bu. Yastıksız,

sırt üstü yatıyorum. Başım karyolanın hemen kenarından sarkıyor, ayaklarım hafifçe kalkık. Seni, tedavi için çağırdıkları zaman o ağır röntgen kokulu odaya girince hemen kısacağından korkuyorsun. Lahana ve diğer turşuların, mide bulantısına karşı faydası oluyor. Fakat onları da hastanede ve bütün sağlık merkezinde bulmak imkânsız. Bizleri hastanenin bahçe kapılarından da dışarı bırakmıyorlar. 'Akrabalarınızdan size turşu getirmelerini isteyin!' Akrabalar! Tek akrabalarım Krasnoyarsk taiga'da dört ayak üzerinde koşan hayvanlar! O halde zavallı bir sürgün ne yapabilir? Çizmelerimi giyiyor, bornozumun beline eski askeri ordu kayışımı bağlıyor ve usulca sağlık merkezinin duvarının yarı yıkılmış olduğu yere gidiyorum. Ona- dan dışarı süzülüyor, demir yolunu geçiyorum. Beş dakika sonra pazardayım. Kılık kıyafetim ne pazarda, ne de çevresindeki sokaklarda hayret uyandırıyor, gülüşmelere sebep oluyor. Bunu her şeye alışmış olan halkımızın kafa sağlığının bir kanıtı olarak kabul ediyorum. Pazarda dolaşılıyor ve her eski kamp sakini gibi sıkı sıkı pazarlık ediyorum. (Şöyle yağlı, sarı beyaz bir tavuk gördüğün zaman, inler gibi, 'Bu sıska, veremli, kart tavuğa kaç para istiyorsun, teyzeciğim?' diye soruyorsun.) Kaç param var? Bunu nereden buldum? Büyük babam, «Köpek ruble'yi korur. Ruble de kafanı,» derdi. Kurnaz bir adamdı büyük babam.

O turşular yaşıyor beni. Tedavinin başında birdenbire açılveren iştahım, tamamiyle kapandı. Hattâ tedavi yüzünden küo da almaya başlamıştım, ama şimdi yine zayıflıyorum. Kafam âdeta ağırlaşıyor. Bir seferinde başım feci şeküde döndü. Tümörün yarı büyüklüğüne indiğini itiraf etmeliyim. Kenarları yumuşak, dokunduğum zaman bunu pek hissetmiyorum. Fakat bu arada kanım bozuluyor. Lökositleri artırmak için bana özel sıvılar içiriyorlar. (Her halde o arada başka bir şeyimi bozuyorlar.) Ayrıca «Lökositleri tahrik için» (Kendi deyimleri bu. Kullandıkları dil çok ilginç!) bana laktik enjeksiyonlar yapmak istiyorlar. Bayağı barbarca bir şey bu. İğne istemez, bana inekten yeni sağılmış taze süt getirin, yeter! Ne olursa olsun, onların bana bu iğneleri yapmalarına izin vermeyeceğim.

Beni, bana kan vermekle de tehdit ediyorlar. Onları mücadeleyle uzaklaştırıyorum. Beni kurtaran, kanımın B grubundan olması. Onlar da daima bu kandan bulamıyorlar.

Röntgen bölümü şefiyle aramızdaki ilişküer çoğunlukla gergin. Her karşılaşışımızda kavga ediyoruz. Kadın çok sert.

Son sefer, göğsümü yoklamaya, 'sinetrol'a karşı hiç bir tepki' olmadığı konusunda ısrara başladı. İğnelerden kaçtığım ve hileye saptığımı söyledi. Ben de güzelce hiddetlenmişim gibi rol- yaptım. Tabii aslında kadını gerçekten aldatıyordum.

Koğuş doktoruna karşı kesin davranmak benim için daha zor. Bunun nedenini biliyor musunuz? Çünkü kadıncağz çok 'yufka yürekli.' (Nikolai Ivanoviç, bir keresinde bana 'yumuşak bir söz kemikleri kırar,' deyiminin kaynağını açıklamağa başlamıştınız. Lütfen hafızamı canlandırır mısınız?) Bu kadın, sesini hiç bir zaman yükseltmediği gibi kaşlarını doğru dürüst çatmasını da bilmiyor. Bana istemediğim bir ilâcı verdiği zaman üzülüyor. Ne sebeptense ben de o zaman kendisine boyun eğiyorum. Bazı noktaları kolaylıkla tartışmıyoruz. Kadın çok genç sayılır, benden genç. Bazı soruları sonuna kadar götürmek acayip oluyor. Aklıma gelmişken söyleyeyim, kendisi çok da güzel bir kadın. Bir keresinde bana evli olduğunu ima etti. Bunu çok iyi hatırlıyorum. Sonradan kocası filân olmadığı ortaya çıktı. Anlaşılan bekâr olmasını gurur kırıcı bir durum sayıyordu, bu yüzden yalan söyledi.

Kitaplardaki bügilere de sıkı sıkı bağlı. Yerleşmiş tedavi usullerine tam anlamıyla inanıyor. Onu bu inancından vaz ge- çiremiyorum. Zaten genel olarak hiç kimse bu usulleri benimle görüşmeyi istemiyor. Beni zeki bir arkadaş olarak yanma almayı arzu etmiyor. Doktorların birbirlerine söylediklerini duyabilmek için kulak kesilmek, tahminlerde bulunmak, söylemediklerinin yerini doldurmak, tıp kitaplarını elime geçirmek ve kendi kendime bir sonuç çıkarmak zorundayım.

Yine de ne yapmam gerektiğine, benim için neyin iyi olacağına karar vermek zor. Köprücük kemiğinin yukarısını yok- layıp, oraya parmaklarını batırıp duruyorlar. Matestazi orada bulacaklarını mı sanıyorlar? Neden beni o binlerce röntgen üni- tesiyle dolduruyorlar? Bunu tümörün tekrar büyümesine engel olmak için mi yapıyorlar? Yoksa bu, bir köprüyü gerekenden beş ya da on defa daha sağlam yapmaları gibi, bir güvenlik tedbiri mi? Yoksa, işlerini tehlikeye atmadan değiştiremiye- cekleri birtakım duygusuz, keyfî emirleri yerine getirmeye mi çalışıyorlar? Ama ben bu talimattan ayrılabürim! Bana gerçeği söyleseler bu kısır döngüyü bozabilirim. Ama söylemiyorlar.

Ben upuzun bir ömür sürmeyi istemiyorum. Zaten geleceğin neler getireceğini kestirmek neye yarar? Önce daima si

lâhli nöbetçilerin kontrolü altında yaşadım. Sonra da sancı içinde. Şimdi biraz nöbetçiler olmadan ve sancı çekmeden yaşamak istiyorum. Hayallerimin, rüyalarımın sınırı bu. Lenin-grad'ı ya da Rio de Janeiro'yu istemiyorum. O basit, ıssız yere, sakın Ush-Terek'e dönmeyi istiyorum. Yakında yaz gelecek. Bu yaz, yıldızların altında, portatif bir karyolada yatmayı arzuluyorum. Böylece gece uyandığım zaman Cygnus ve Pegasus'a bakarak saati anlıyacağım. İyon tübü radyasyonlarına tutulmadan, bu bir yazı yıldızlara bakarak geçirmek! Ondan sonra bir daha uyanmasam da yanmam. Evet, bir şey daha var. Akşamları sıcaklık azaldığı zaman sizinle birlikte (tabii Zhuk ve Toby'le de) stepteki yoldan Chu nehrine gitmeyi istiyorum. Orada, nehrin derinleştiği, suyun dizleri geçtiği yerde kumların üzerine oturarak, ayaklarımı akıntıya doğru çevireceğim. Orada, tıpkı karşıdaki balıkçıl gibi hiç kımıldamadan uzun zaman oturacağım.

Bizim Chu'muz, denize ya da göle, büyük bir suya erişmiyor. Kumların içinde kayboluyor. Hiç bir yere gitmeyen, yolda en iyi suyunu ve gücünü gelişi güzel çevresine dağıtıyor. ren bir nehir. Dostlar! Biz mahkûmlar da böyle yaşamıyor muyuz? Biz mahkûmların hayatının bir tablosu değil mi bu? Hiç bir şey yapmaya gücümüz yok. Onursuzluk içinde boğulup gitmeye mahkûmuz. Bütün iyi yanımız henüz kurmamış olan bir nehircik. Hakkımızda bütün hatırlanan ise iki avuç su... birbirimize uzattığımız yardım eli, gösterdiğimiz dostluk ve söylediğimiz sözler. Kumda kaybolan bir nehir! Ve doktorlar nehrin bu son kısmını bile elimden almaya çalışıyorlar. Bensiz, benim hakkımda o korkunç tedavi, hormon tedavisi konusunda karar vermeye hak görüyorlar kendilerinde. Buna hakları olup olmadığım kendi kendüerine sormuyorlar bile. O tedavi, iyice kızarak, kızarmış bir demirden farksız. Sana bir dokundu mu, ömrün boyunca sakat kalıyorsun. Fakat o gelişigüzel hastane hayatında bu da öyle gelişigüzel bir şeymiş gibi gözüküyor ki.

Önceleri sık sık düşünürdüm. Şimdi özellikle daha da düşünüyorum: insanın hayat için verebileceği en yüksek bedel ne olmalıdır? Ne kadar vermelidir? Ne kadar çok fazla sayılır? Bu günlerde okullarda öğrettikleri gibi, «İnsanın en sevgili, en değerli şeyi hayatıdır. Çünkü insan bir defa yaşar.» Bu, her ne pahasına olursa olsun hayata sıkı sıkı sarıl anlamına geliyor. Kamplar çoğumuzun, ihanet, iyi ve âciz kimseleri ele vermenin çok yüksek bir bedel olduğunu öğrenmesine yardım etti.

Hayat buna değmez. Fakat dalkavukluğa, yaltaklanmaya, yalanlara gelince kamplardakiler birbirlerinden farklılardı. Bazıları, bunların kabul edilebilecek bir bedel olduğunu söylerlerdi. Belki de onlar haklıydı.

Fakat, ya bu bedele ne denir? İnsanın hayatını ona renk, tat ve pırıltı veren her şeyden vaz geçmek pahasına kurtarmasına? Sindirim, nefes, adale ve kafa çalışmasından ibaret, başka hiç bir şeyi olmayan bir hayat sürmeye? Bir insanın yürüyen dış kabuğu halini almaya? Bu pek pahalı bir bedel değil mi? Bu bir alay olur. Bu bedeli ödeyeyim mi? Orduda geçirdiğim yedi yıl ve kampta geçen yedi yıldan sonra... iki kere yedi, masallardaki sürelerin iki misli, İncil'deki sürenin iki katı, o yıllardan sonra erkek ve kadını birbirinden ayırt edebilme yeteneğinden yoksun bırakılma. İstenüen bu bedel pek yüksek değil mi?

Bir dakika bile duraksamaz, onlara ağzıma geleni söyleyerek, çok önceden çıkıp giderdim ama, o zaman bana verecekleri 'sertifika'yı alamazdım. Ah, Tanrıça Sertifika! Ah, ah, bir sürgünün ona ne kadar ihtiyacı var! Yarm komutan ya da kovuşturma subayı beni çölün iki yüz mil derinliğine sürmeye karar verebilir ama o sertifikayla yerime sıkı sıkı sarılabilirim. «Yoldaş subay, benim daimi gözetimde ve tedavi altında bulundurulmam gerek. Kusuruma bakma.» Eski bir mahkûm bir tıp sertifikasını nasıl atar. Düşünülecek şey değil bu.

İşte; bu yüzden, bütün yaşamım boyunca beni rahatsız etmesine rağmen yine hilelere, oyunlara, kurnazlığa, aldatmacaya ve geciktirme usullerine baş vuruyorum. (Aklıma gelmişken, insan fazla hileden yoruluyor ve hatalar yapmaya başlıyor. Bana yollamanızı istediğim Omsk'daki laboratuvar asistanının mektubunu hatırlıyor musunuz? Bunu doktorlara verdim. Kaptıkları gibi dosyama koydular. Ancak sonradan kısım şefinin beni bununla tuzağa düşürmüş olduğunu anladım. Kadın artık bana güvenle hormon tedavisi yapacak. Eğer o mektubu ortaya çıkarmasaydım, tereddüt edecekti.)

Ush-Terek'e döndüğüm zaman, tümörün metastaz meydana getirmemesi için issyk-kul kökü kullanacağım. Kuvvetli bir zehirle iyileştirmenin asil bir yanı var. Zehir, masum bir ilaç olduğu iddiasında değü. Açık açık, 'Ben zehirim,' diyor. 'Dikkatli ol. Yoksa karışmam.' Ve biz de kendimizi nasıl bir

tehlikeye attığımızı biliyoruz.

Son mektubunuz çok çabuk geldi, beş günde. Ondan öncekiler ancak sekiz günde buraya erişiyordu. Tedirgin etti beni. Ne? Bizim bölgede jeodetik bir heyet ha? Yüzölçümü aletinin başındaki yerimi tekrar almak, bir tek yıl bir erkek gibi çalışmak ve zevkli olurdu. Fakat beni alırlar mıydı acaba? Mutlaka kumandanın koyduğu sınırların ötesine yolculuk yapmamı isterlerdi. Sonra böyle işler daima gizlidir. Daima böyledir bu. Benim sicilimde ise daima o leke var.

Övdüğünüz 'Waterloo Köprüsü' ve 'Açık Şehir' filmlerini hiç bir zaman göremeyeceğim. Onları Ush-Terek de tekrar göstermeyecekler. Burada sinemaya gidebilmek için ise, hastaneden taburcu edildikten sonra şehirde gece kalabileceğim bir yer bulmam gerek. Nerede kalabilirim? Kimbür belki de beni taburcu ettikleri zaman ellerimle ayaklarımın üzerinde sürünmek zorunda kalacağım.

Bana para yollamayı teklif ediyorsunuz. Teşekkür ederim. Önce bu teklifinizi reddetmeyi istedim. Bütün hayatım boyunca borçtan kaçmaya çalıştım. Bunu başardım da. Fakat sonra arkamda iz bırakmadan ölmeyeceğimi anladım. O Ush-Terek koyun postundan yapılmış palto. Battaniye olarak kullandığım iki en siyah yünlü kumaş. Melnichuk'larm armağanı olan kuş tüyü yastık. Karyola haline sokulmuş olan üç sandık. Ve iki kap. Kamptan aldığım toprak bardak. Kaşık. Kova, lâstik ağacından arta kalanlar, ve balta. Ve bir de gaz lâmbası! Doğrusu vasiyetname yazmamakla ahmaklık ettim.

>A)nun için bana yüz elli ruble yollarsanız, minnettar olurum. Daha fazlasını istemem. Permanganat, soda ve tarçın almaya çalışmam konusundaki isteklerinizi kaydettim. İhtiyacınız olan diğer şeyleri hatırlamaya çalışın. İlk aklıma gelen hafif bir ütü. Ne isterseniz alırım. Bunu istemekten çekinmeyin.

Nikolai İvanoviç, hava raporlarınızdan Ush-Terek'in hâlâ soğuk olduğunu ve karların da erimeğini anlıyorum. Burada bahar o kadar güzel ki, inanılmayacak ve yakışık almayacak bir şey bu.

Hava deyince aklıma geldi. Inna Shtrem'i görürseniz, kendisine benden koskocaman bir selâm söyleyin. Burada kendisini sık sık düşündüğümü ona anlatın.

Ya da... anlatmayın daha iyi.

Bazı belirsiz duygular beni kemiriyor. Ben kendim de ne

istediğimi bilmiyorum. Herhangi bir şey istemeye ne hakkım var?

Fakat bizi daima teselli eden o büyük deyişi, —«Daha kötüsünü de gördük!» sözlerini— hatırlayınca, hemen keyfim yerine geliyor. Özellikle ben üzgün olmamalıyım. Şöyle böyle geçinip gideceğiz!

Yelena Alexandrovna iki akşamda on mektup yazdığından sözediyor. Ve ben, son zamanlarda sizin insanlara karşı olan nitelikte bir anlayış ve dayanıklı sevgiyi bulmanın ne kadar ender olduğunu düşündüm. Bu günlerde uzaklarda olanları kim hatırlıyor? Arka arkaya akşamlarını onlar için kim feda ediyor? Size uzun mektuplar yazmak çok zevkli oluyor. Çünkü sizin onları yüksek sesle okuyacağınızı, tekrar tekrar okuyacağınızı, her cümleyi parçalayıp, her birini ayrı ayrı cevaplandıracağınızı biliyorum.

Her zamanki gibi iyi ve sağlıklı olun, dostlarım!

Sizin Oleg.»

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dışarıda, Mayısın beşi, ince, soğuk bir yağmurla kasvetli bir gün olacağını haber veriyordu, koğuştaki ise, alacalı bir gündü, bir değişiklikler günü. Bir gün önce ameliyat iznini imzalamış olan Demka, aşağıya ameliyat koğuşuna indi, ve iki yeni hasta geldi.

Bunlardan birincisi Demka'nın kapının yanındaki köşede olan yatağını aldı. Uzun boylu, fakat iyice kambur, bel kemiği bükülmüş, yüzü yaşlılıktan kırışmış bir adamdı. Gözleri o kadar patlak, alt kapakları da o kadar sarkıktı ki, gözleri çok kişininki gibi yatay ovaler yerine daire şeklinde duruyordu. Bu dairelerin içinde göz akları hasta bir kırmızılıktaydı. Alt göz kapaklarının sarkıklığı yüzünden açık tütün rengi irisler de normalden daha iri duruyordu. Bu iri yuvarlak gözler yaşlı adama herkesi hoşla gitmeyecek sabit bakışlarla süzüyormuş gibi bir görünüş vermekteydi.

Son hafta içinde Demka kendisinde değildi. Bacağı hiç durmadan ağrıyıp, zonklamıştı. Uyuyamıyor, bir şeyle uğraşa

miyor, haykırıp, oda arkadaşlarım rahatsız etmemek için kendisini zor tutuyordu. Bu onu o kadar yıpratmış ki, bacağı kendisi için değerli olmaktan çıktı. Aksine Demka'nın başından, mümkün olduğu kadar çabucak ve rahatlıkla atmayı istediği bir yük halini aldı. Bir ay önce hayatının sonu gibi gördüğü ameliyat şimdi ona kurtuluşmuş gibi geliyordu. İşte ölçülerimiz böyle değişir.

Demka, ameliyat iznini imzalamadan önce koğuştaki herkesle görüşmüş olmasına rağmen, bugün, eşya çıkını bağlayarak, 'Allaha ısmarladık,' dediği zaman, adam, diğerlerinin kendisine doğru yaptığını söylemeleri, ona güven vermeleri için, konuşmayı o yola soktu. Vadim de daha önce söylediklerini tekrarlamak zorunda kaldı: Demka bu kadar ucuz kurtulduğu için şanslıydı. Kendisi, Vadim, onunla yerini memnurlukla değiştirdi.

Fakat Demka itiraz edecek bir sürü nokta bulup duruyordu.

«Kemiği testereyle kesiyorlar! Bunu kütükmüş gibi kesi- veriyorlar! Söylediklerine göre anestezi altındayken bue bunu hissediyormuşsun.»

Fakat Vadim bir kimseyi uzun zaman teselli etmezdi. Bundan hoşlanmazdı.

«Sen ilk değilsin. Diğerleri ne yapıp s^apıp buna katlanıyorlar. Sen de katlanacaksın.»

Her şeyde olduğu gibi bunda da haksever ve adildi. O kimseden teselli istemiyordu. Kendisini teselli etmelerine dayanamazdı. Teselli yumuşak ve dini bir şeydi.

Vadim, oradaki ilk günlerinde olduğu gibi kendine hâkim, gururlu ve terbiyeliydi. Fakat dağ güneşinin tunçluğu, yerini uçuk bir renge bırakıyordu. Gitgide daha sıklaşan bir şekilde dudakları ıstırapla titriyor, alnı sabırsızlık ve hayretle seyri- yordu. Sadece sekiz aylık bir ömrü olduğunu söylemesine rağmen atla yolculuk yaptığı, uçakla Moskova'ya gidip, Çerego-rodtsev'le bulunduğu zaman, bir kurtuluş yolunu bulacağından emindi. Fakat şimdi buraya geleli bir ay olmuştu. Sekiz aydan biri. Hattâ belki de birincisi değil de, bu sekiz aym üçüncüsü ya da dördüncüsü. Her gün yürümek daha azap verici bir hal alıyordu. Ata binerek, kırlarda ilerlemek artık hayal edebileceği bir şey değildi. Sancı kasıklarına erişmişti. Getirdiği altı kitaptan üçünü okumuştı. Fakat Vadim artık tek ve esas fonksiyonunun su analiziyle maden cevheri bulmak olduğundan pek emin değildi. Gitgide azalıyordu bu inanç. İşte bu yüzden genç adam kitaplarını eskisi kadar dikkatle okumuyor, yanlara da

şoru ve ünlem işaretlerini daha az koyuyordu. Vadim, günleri pek kısa bulacak kadar çok çalıştığı zamanlarda hayatın güzel olduğunu düşünmüştü .Şimdi yeteri kadar zamanı olduğunu görüyordu. Hattâ yetiyor da artıyordu vakti. Eksik olan hayattı. Genç adamın, çalışmak ve okumak gücü bir yayın gevşek kaytanına dönmüştü. Artık sabah sessizliğinde çalışmak için erkenden uyanmıyordu. Fakat bazan, başı, örtülerin altında, yatakta sadece yatıyor ve kafasından şu düşünceler geçiyordu. Vaz geçmek, hattâ her şeyi sona erdirmek, mücadele etmekten de kolay olacaktı. O budalaca konuşmalar ve boş hava titremesine sebep oluyordu. Bazan cüâlı iradesi gevşeyiverdiği vakit, tuzâğa düşmüş bir hayvan gibi, «Alayı bırakın!» diye ulumak istiyordu. «Beni bırakın gideyim!»

Vadim'in annesi dört yüksek memurdan randevu almış fakat kolloidal altını ele geçirmeyi başaramamıştı. Buna karşılık kadın Rus chaga'sı getirdi, Vadim'e her iki günde bir bu sıvıdan bir kavanoz vermesi için hademeyle anlaştı ve altın aramak için diğer kurumlardan randevu almak üzere tekrar Moskova'ya döndü. Bir yerlerde olğunun metastazını emecek radyoaktif altın varken içi rahat edemezdi.

Demka, son sözü söylemek ya da bunu işitmek için Kos- toglotof'a gitti. Kostoglotof, yatağma yanlamasına uzanmıştı. Ayaklarını yukarıya, baş kısma dayamıştı. Kafası ise yatağm üzerinden aradaki açıklığa doğru sarkıyordu. Demka'ya göre tepeüstüydü. O da Demka'yı tepeüstü görüyordu. Bu durumda elini uzatarak, usulca adamla vedalaştı. Yüksek sesle konuşmak onun için zorlamıştı. Ciğerlerinde bir şeyler varmış gibi geliyordu.

«Kaygılanma, Dernka. Lev Leonidoviç geldi. Onu gördüm.. Bacağını çabucak kesecek.»

«Sahi mi? Onu sen, kendin mi gördün?» Demka'nın gözleri parlıyordu.

«Kendim gördüm.»

«İşte bu olağanüstü. Beklediğim için şanslı değil miyim?»

iki yanlarda sallanan uzun kollarıyla bu zayıf operatör hastane koridorlarında belirlediği zaman hastalar sanki bu beceriksiz tipli adamı bir aydır özlüyorlarmış gibi hemen keyiflenirlerdi. Eğer operatörler hastaların seçmeleri için bir sıraya dizilselerdi, hiç kuşku yok herkes Lev Leonidoviç'i seçerlerdi. Buna rağmen hastanede daima kasvetli bir tavırla dolaşırdı.

Onun sıkıntılı hali, o günün ameliyatsız geçtiği şeklinde yorumlanırdı.

Zayıf, incecik Yevgenia Ustinova iyi bir operatördü ve Demka'nın ondan hoşnut olmaması için de bir neden yoktu ama adamın Lev Leonidoviç'in tüylü, maymunumsu ellerinin kendisini ameliyat edeceğini öğrenmesi onda tamamiyle değişik bir ruh hali yarattı. Ameliyat nasıl sona ererse ersin, doktor kendisini kurtarsın ya da kurtarmasın, Demka nedense Lev Leonidoviç'in bir hata yapmayacağından emindi.

Hastayla operatör kısa bir süre için bir araya getirilirler. Fakat bu sürede hasta operatöre kendi babasına olduğundan daha yakındır.

Patlak gözlü yeni hasta Demka'nın eski yatağından boğuk bir sesle sordu. «İyi bir operatör mü o?» Yüzünde, hayret dolu, şaşkın bir ifade belirmişti. Titredi. İçeride bile pijamalarının üzerine kot kadife rop dö şambr giymişti. Önü açıktı bunun. Kemerini de bağlamamıştı. Yaşlı adamın yüzünde sanki gece evde yalnızken kapıya vurulmasıyla uyanarak yataktan kalkmış ve başına nasıl bir felâket geldiğini tahmin edemezmiş gibi bir görünüm vardı.

Demka, «M-m-m-m!» diye böğürdü. Neşelenmiş, sanki ameliyatın yara yükü omuzlarından kalkmış gibi daha memnun bir hal almıştı. «Adam, adam o! Öylesi az bulunur! Seni de mi ameliyat edecekler? Hastalığın nedir?»

Yeni gelen, sanki ük soruyu duymuş gibi, «Beni de,» diye cevap verdi. Yüzündeki ifade Demka'nın rahatladığının farkında olup olmadığını belirtmiyordu, iri, yuvarlak, sabit gözleri değişmedi. Ya bunlar çok sabittiler, ya da hiç bir şey görmüyorlardı.

Demka, ayrıldı ve yatağı yeni hasta için yapıldı. Adam, yatağa oturarak, sırtım duvara dayadı ve yine o mübalâgalı gözleriyle sessiz sedasız bakmaya başladı. Gözlerini çevresinde dolaştırmıyor, bakışlarını şu ya da bu adama dikerek çok uzun bir zaman onu süzüyordu. Sonra başını çevirerek, başka birine bakıyordu. Ya da onun arkasında bir yere. Koğuştaki sesler, hareketler yüzünden kımıldadığı yoktu. Konuşmuyor, sormuyor, cevap vermiyordu. Bir saat geçti ve diğerleri ağzından sadece Fergana'lı olduğunu alabildiler. Hemşireden adının Şulubin olduğunu öğrendiler.

Rusanof, hemen karar verdi, bu adam baykuştı. Şu sabit, yuvarlak, hiç kımıldamayan gözler. Zaten koğuş o gelmeden

önce yeteri kadar kasvetliydi. Her halde bu baykuş durumu daha düzletmeyecekti. Adam hüzülü bakışlarını Rusanofa dikerek, öyle uzun uzun baktı ki, sonunda bu bakışlar sevimsiz bir hal aldı. Adam, sanki suçlularmış gibi, hepsine teker teker böyle baktı. Koğuştaki hayat artık eski zorlamasız yolunda süremezdi.

Pavel Nikolayeviç'e bir gün önce on ikinci iğneyi yapmışlardı. Adam bu iğnelere alışmıştı. Onlara sayıklamadan dayanıyordu. Fakat sık sık başı ağrımaya, gücü azalmaya başlamıştı. En önemli şey, ölümün onu tehdit etmediğinin iyice anlaşılmıştı. Aileyi dehşete düşüren korku buydu tabii. Tümör küçülerek, yarı boyuna inmişti. Boynuna yerleşmiş olan şey yumuşamıştı. Onu yine rahatsız etmesine rağmen, kendisini eskisi kadar engellemiyordu. Baş, hareket serbestliğine kavuşmuştu. Geriye sadece o halsizlik kalıyordu. Bu bitkinliğe dayanılabilirdi. Hattâ bunun insanı yatıştıran bir tarafı vardı. Yatakta yatarak haftalık resimli Ogonyok'u ya da mizah dergisi Krokodil'i okumak, Porto şarabını içerek kuvvetlenmek, yemek istediği lezzetli şeyleri seçmek, hoş, nâzik kimselerle konuşmak, radyo dinlemek... fakat bu sonuncuları evde yapacaktı. Eğer Doktor Dontsova onu değnekle dürtüklüyormuş gibi parmaklarını şiddetle, özellikle koltuk altlarının etrafına bas-tırmasaydı, geriye sadece o halsizlik kalacaktı. Kadın, bir şey arıyordu. Adam, yatakta bir ay yattıktan sonra bunun ne olduğunu tahmin edebilirdi: ikinci, yeni bir tümör. Doktor onu odasına çağırdı, muayene masasına boylu boyunca yatırarak, eliyle kasiğine şiddetle bastırdı.

Tümörün küçülmesinden dolayı duyduğu sevinç tama-miyle kaybolmuş olan Pavel Nikolayeviç, endişeyle sordu. «Bu tümörün yayılacağı alnamına mı geliyor?»

Doktor Dontsova, başını sallayarak, «Biz de sizi tümörün yayılmasına engel olmak için tedavi ediyoruz,» dedi. «Fakat bir hayli iğne yaptırmanız lâzım.»

Rusanof, üzüntüye sordu. «Yaptırdıklarımın iki misli kadar mı?»

«Bakalım görürüz.»

(Doktorlar size bir şeyi kesin olarak söylemezler.)

On ikinci iğne onu o kadar halsizleştirmişti ki. Ve kan tahlillerine bakarak başlarını sallıyorlardı. On iki iğneye daha mı dayanacaktı? Hastalık, bir şekilde olmazsa, başka bir şekilde mutlaka yapacağını yapıyordu. Tümör küçülmüştü ama orta

da sevinmek için gerçek bir neden de yoktu. Pavel Nikolayeviç, günlerini hareketsiz, çoğunlukla yatarak geçiriyordu. Neyseki Ogloved ehlileşmişti. Homurdamp, dişlerini göstermekten vaz geçmişti. Rol yapmadığı, hastalığın onu da kıvrandırdığı ortadaydı. Eskiden daha sık başını aşağıya sarkıtarak, gözlerini kapatıyor, uzun zaman öyle yatıyordu. Pavel Nikolayeviç, baş ağrısı tozları alıyor ahuna ıslak havlu koyuyor ve ışığa karşı gözlerini örtüyordu. Böylece, saatlerce hiç kavga etmeden, sakın sakın yan yana yatmaktaydılar.

O arada merdivenin geniş sahanlığına (Oksijen tüpünü emip duran ufak tefek adamı morga götürdükleri o yere) bir döviz asıldı. Uzun, kırmızı bez üzerine beyaz harflerle yazılmıştı bu. «Hastalar! Hastalıklarınız üzerinde tartışmalar yapmayın!» Tabii öyle bir bez üzerine ve öyle dikkati çeken bir yere Mayıs günü sloganlarının ya da İhtilâl'in yetmişinci yıl dönümüyle ilgili vecizelerini asılması daha uygun olurdu. Fakat hastane hayatı için bu daha önemliydi. Ve Pavel Nikolayeviç hastaların içini sıkmamaları için bunu bir kaç defa tekrarladı.

(Genel olarak, devletin görüş açısı bakımından kanserlileri bir araya koymamaları, bunları diğer hastaların arasına dağıtmaları daha doğru olur. O zaman hastalar birbirlerini korkutmazlar, doktorlar da gerçekleri onlardan gizleyebilirler. Bu çok daha insanca bir şey olur.)

Koğuşa hastalar gelip gidiyordu. Ama içlerinde hiç bir zaman neşeüleri yoktu. Hepsi de kederli ve sıkıntılıydı. Koltuk değneğini artık bir yana bırakan ve yakında taburcu edilecek olan Akhmadzhan gülerik beyaz dişlerini gösteriyordu. Fakat o da kimseyi neşelendiremiyor ve belki yalnızca kıskançlık uyandırıyordu.

Sonra birdenbire bu kasvetli, kurşunî günün ortasında, iç sıkıcı yeni hastanın gelişinden iki saat sonra, hepsi de yataklarında yatar ve yağmurun yıkadığı camlardan içeriye pek az ışık süzöldüğü için yemek zamanından önce elektrik ışıklarını yakmayı isterlerken, koğuşa kısa boylu, canlı bir adam girdi. Çevik, sağkklı adımlarla yürüyerek, hemşireye yetişti ve onu geçti. O içeri girmedi, top gibi koğuşa daldı. Sanki hastalar onu karşılamak için sıra sıra dizilmişler ve kendisini beklemekten de yorulmuşlar gibi telâşlıydı. Sonra onların tembel tembel yataklarında yattıklarını görerek, hayretle durakladı. Hattâ ısıık büe çaldı. Onlara sitem edermiş gibi bir sesle, neşeyle konuştu.

«E, kardeşlerim? Neden sıkıntılı oturuyorsunuz? Ayaklarınız kuruyup büzüldü mü?» Ve diğerlerinin onunla tanışmaya hazır olmamalarına rağmen, yarı askerce bir hareketle onları selâmladı. «Maksim Petroviç Chaly!» diye kendisini tanıttı. «Bana 'Hoş geldin,' demenizi kabul ediyorum. Raaa-hat!»

Yüzünde kanser yıkıntısının izleri yoktu, aksine canlı, kendine güvenen bir gülümseme yayılmıştı. Diğerlerinden bir kaçı da ona gülümsediler. Pavel Nikolayeviç de bunlara dahildi. Bu inleme meraklılarının arasında geçirdiği bir aydan sonra bu yeni gelenin gerçek bir erkek olduğu belliydi.

«Yaa...» Adam, hiç kimseye sormadan, yatağını süzdü ve kesin bir tavırla o yana doğru gitti. Pavel Nikolayeviç'in yanındaki karyolaydı bu. Mursalimof'un karyolası. Yeni gelen, yatağa Pavel Nikolayeviç'in tarafından yaklaştı. Oturarak, karyolada zıpladı, bunu gıcırdattıktan sonra vardığı sonucu açıkladı. «Yüzde altmışını amortize etmiş. Başhekimin fare avlayanlardan olmadığını anlıyorum.»

Eşyalarını boşaltmaya başladı. Ama boşaltacak bir eşyası olmadığı da belliydi. Elllerinde hiç bir şey yoktu. Bir cebinden bir ustura çıkardı. Diğer cebinden ise bir deste iskambil. Hemen hemen yeni sayılırdı bunlar. Adam iskambilleri alarak çabucak karıştırdı. Sonra da parlak gözleriyle Pavel Nikola- yeviç'e bakarak, «Oynar mısınız?» diye sordu.

Pavel Nikolayeviç, nazik bir tavırla itiraf etti. «Bazan.»

«Preference oynar mısınız?»

«Pek oynamanı. Daha ziyade Kazino.»

Chaly, ciddi ciddi, «Çocuklar için o,» dedi. «Stoss? Vint? Poker?»

«Haydi, haydi!» Rusanof, utangaç bir tavırla, Chaly'nhi sözleri önemli değilmiş gibi elini salladı. «Bunları öğrenecek vaktim hiç bir zaman olmadı.»

Chaly, heyecanla, «Bunu size burada öğretiriz,» dedi. «Başka nerede yapür bu iş? 'Nasıl olduğunu bilmiyorsan, biz sana öğretiriz. Öğrenmek istemiyorsan, istetiriz,' derler.» Bir kahkaha attı.

Burnu yüzüne göre çok kocamandı. Yumuşak, büyük ve kırmızıydı bu burun. İşte bu yüzden de yüzü saf, dürüst ve dost bir görünümdeydi.

Buyuran bir tavırla açıkladı. «Poker'den daha güzel bir oyun yoktur. Özellikle stud poker.»

Artık Pavel Nikolayeviç hakkında hiç bir şüphesi kalma

dışından başka oyuncular bulmak için etrafına bakındı. Fakat yakındakilerin hiç biri de ümit verici adaylara benzemiyorlardı.

Akhmadzhan, Chaly'nin arkasından, «Ben!» dedi. «Ben öğrenirim!»

Chaly, bunu takdir etmişti, «iyi! Yatakların arasına koymak için bir tahta bul.»

Etrafına bakarak, Şulubin'in donmuş bakışlarını, sonra da gül pembesi türbanlı başka bir Özbek gördü. Gümüş tellerden yapılmış gibi duran aşağıya doğru düşük, pos bıyıkları olan bir Özbek. Tam o sırada, Nelly elinde kova ve bezlerle, bu en olmayacak anda yeri silmek için içeri girdi.

«Burada böyle bir bıldırcına rastlayacağım aklıma gelmezdi. Dinle, daha önce neredeydin? Sen ve ben hamakta güzel saatler geçirebiliriz.»

Nelly, kaim dudaklarını büktü. Kadının gülmesi böyleydi. «Hiç bir zaman geç kalınmış sayılmaz. Ama sen hastasın.»

Chaly, şarkı söyler gibi, «Göbek göbeğe herkes sağlıklıdır,» dedi. «Yoksa benden utanıyor musun?»

Nelly, bakışlarıyla onu ölçtü. «Ne kadarın erkek senin?»

Chaly, cevap verdi. «Senin için her tarafım erkek. Hiç korkun olmasın. Haydi, haydi, yeri sümeye başla. Cepheyi incelemek istiyorum.»

Nelly, yumuşak başlılıkla, «Buyur, bak,» dedi. «Bedava bu.» Islak bezi ilk karyolanın altına şap diye yapıştırarak, işine eğildi.

Belki de bu adam hiç hasta değildi. Görünüşte hiç bir yarası yoktu. Yüzü iç ıstırabını da yansıtmıyordu. Acaba iradesi güçlüydü de onun için mi böyle hareket ediyordu? Koğuşta hiç kimsenin sağlamadığı fakat zamanımızın adamına yakışan bir örnekti. Pavel Nikolayeviç, kıskanarak Chaly'e baktı.

Usulca sordu. «Nen var?» ikisinin arasında oluyordu bu konuşma.

«Benim mi?» Chaly, başını salladı. «Polip.»

Koğuştakilerin hiç biri de polipin ne olduğunu tam anlamıyla bilmiyorlardı. Fakat bazıları bu sözü duymuşlardı.

«Sana ıstırap vermiyorlar mı?»

«Onlar ıstırap vermeye başlar başlamaz, kalkıp geldim. Ameliyat? Haydi yapılınsın. Beklemek neye?»

Rusanof, gitgide artan bir saygıyla ısrar etti. «Polipler nerede?»

Chaly, neşeyle, «Tabii karnımda,» dedi. Ve hatta gülüm

sedi. «Her ne hal ise midemin bir parçasını kesecekler. Dörtte üçünü.»

Elinin yanını karnının üzerinden geçirerek, kesermiş gibi yaptı. Bir yandan da yüzünü buruşturdu.

Rusanof, büyük bir hayretle, «Sonra?» dedi.

«Aldırma, elbet idare ederim. Bünyem votkayı yine emebilsin, bu bana yeter.»

«Fakat bütün bu hastalıkları büyük bir cesaretle karşılıyorsun.»

«Sevgili komşum...» Saf bakışlı, iri burunlu Chaly, neşeli kafasını salladı. «Eğer kederlenmek istemiyorsan, kendini üzüntüye kaptırmamaksın. Ne kadar az kaygılanırsan, kaygılanacağın konu da o kadar azalır, işte benim tavsiyem.»

Akhmadzhan, bir kontrplak parçası getirdi. Bunu Rusanof'la Chaly'nin karyoları arasına yerleştirdiler. Kendileri de rahatça etrafına oturdular.

«Ah, işte bu kültürlü.» Akhmadzhan pek memnundu.

Chaly, emir verdi. «Işıkları yakın.»

Elektrikleri yaktılar. Ortalık daha da neşeli bir hal aldı.

«Dördüncü ne olacak?»

Dördüncü oyuncu yoktu.

«Aldırma. Sen oyunu anlatmaya başla.» Rusanof çok neşe- lenmişti. işte tıpkı sağlıklı bir adam gibi kalkmış oturmuş, ayaklarını da yere dayamıştı. Başını çevirdiği zaman, boynundaki sancı eskisi kadar şiddetli değildi. Kontrplak parçası sadece tahtaydı ama bu şimdi tavandaki parlak, neşeli, ışığın aydınlattığı bir oyun masası halini almıştı. İskambillerdeki belirli, tam, neşeli kırmızı ve siyah işaretler beyaz cilalı fonun üzerinde iyice belli oluyordu. Belki insan Chaly'nin hastalık hakkındaki görüşünü gerçekten kabul etmeliydi. O zaman hastalık ortadan kaybolabilirdi. Neden burnunu çekerek ağlayacaktı? Niçin kara düşüncelere saplanacaktı?

Akhmadzhan, sordu. «Başka neyi bekliyoruz?»

«Böylece...» Chaly, emin parmaklarıyla desteyi bir film, sinema filmi hızıyla karıştırdı. Gereken kâğıtlardan bir yığın yaptı. Diğerlerini ise attı. «Dokuzdan asa kadar bütün kâğıtları kullanacağız. Renkler şu sırayladır: önce trefl, karo, sonra kupa, maça.» Renkleri Akhmadzhan'a gösterdi. «Görüyor musun?»

Akhmadzhan, büyük bir zevkle, «Anlıyorum,» diye cevap verdi.

Maksim Petroviç Chaly, kartları büküp, karıştırarak sözlerine devam etti. «Her oyuncuya beş kâğıt verüir. Geri kalanı kâğıtları yapanda durur. Şimdi kazanan ellerin sırasını öğrenmeniz gerekiyor. Bir per.» Onlara gösterdi. «Dö per. Kent - beş kâğıt sırayla. Böyle ya da bu şekilde. Sonra üç aynı cins. Ful...»

Biri kapıdan sordu. «Chaly hanginizsiniz?»

«Chaly benim.»

«O halde girişe gel. Karın seni ziyarete gelmiş.»

«Elinde pazar çantası var mıydı? Bunu farkettiler mi?. Eh, kardeşlerim. Şimdilik oyuna ara vereceğiz.»

Neşeli ve kaygısız, dışarı çıktı.

Koğuş sessizleşti. Tavandaki ışıklar sanki akşam, geç va- kitmiş gibi yanıyordu. Akhmadzhan kendi yatağına döndü. Yere su saçan Nelly hızla üerledi. Herkes onun önünden bacaklarını çekmek zorunda kaldı.

Pavel Nikolayeviç, tekrar uzandı. Köşedeki baykuşun bakışlarını başının yanında, ısrar dolu ve sitemli bir basınç gibi hissediyordu. Bu basınçtan kurtulmak için sordu.

«Nen var, yoldaş?»

Fakat sıkıntılı ihtiyar adam, cevap olarak terbiyeli bir işaret bile yapmadı. Sanki bu soruyu duymamış gibiydi. Yuvarlak, kızıl ve tütün rengi gözleriyle Pavel Nikolayeviç'in kafasının ilerisinde bir yere bakıyordu. Pavel Nikolayeviç, onun cevabını beklemekten vazgeçerek, parlak iskambil kâğıtlarını parmaklarının arasından geçirmeye başladı. Sonra da o boğuk sesi duydu.

«O.»

'O' dan kasdı neydi? Bilgisiz herif! Pavel Nikolayeviç, artık adama bakmıyordu. Onun yerine arka üstü uzanarak, düşünmeye başladı.

Chaly'nin gelişi ve iskambiller onu oyalamıştı ama aslında Pavel Nikolayeviç gazeteyi bekliyordu. Bu unutulmayacak bir tarihti. Önemli, anlam çıkartılabilecek bir gündü bu. O da, gazetelerden gelecek üzerine çok şeyi kestirebilecekti. Gazeteler sayfaların çevresin siyah yas çizgileri çekecekler miydi? Yoksa bunu sadece baş sayfaya mı koyacaklardı? Resim bütün sayfayı mı, yoksa bunun dörtte birini mi kaplayacaktı? Manşetlerin ve baş makalenin ifadesi nasıl olacaktı? Yüksek Mahkeme ve hükümetteki değişikliklerden sonra bütün bunların özel bir anlamı vardı. İşte Pavel Nikolayeviç bunu birinden duyabilirdi ama burada yalnızca gazeteler vardı.

Nelly, yatakların arasından zorla ilerleyerek, kıpır kıpır kıpırdanıyordu. Karyolaların arasında yeteri kadar yer yoktu. Fakat kadın hızla çalışıyordu. İşini bitirmek üzereydi. Yol ke-
çesini yerine yayıyordu.

Röntgen odasından dönen Vadim keçenin yanından içeri girdi. Hasta ayağını dikkatle basıyordu. Dudakları acıyla se- yirmektedir.

Gazete elindeydi.

Pavel Nikolayeviç, ona seslendi.

«Vadim! Buraya gel, otur.»

Vadim, durakladı. Düşündü. Rusanof'un yatağına doğru dönerek oturdu. Sürtünmemesi için pantolonunun paçasını tutuyordu.

Rusanof, Vadim'in gazeteyi daha önceden açmış olduğunu farketti. Bu hiç okunmamış bir gazete gibi katlı değildi. Pavel Nikolayeviç gazeteyi daha eline alırken, baş sayfada siyah çerçeve de, resim de olmadığı hemen gördü. Gazeteyi daha yakından inceleyerek, sayfaları telâşla çevirerek, arandı, arandı. Fakat hiç bir yerde bir resim, yas işareti olan bir çerçeve ya da bir başlık bulamadı. Hatta gazetede bir makale bile yoktu.

Vadim'e, «Yok mu?» diye sordu. «Hiç bir şey yok mu?» Şaşalamış, genç adama olmayan şeyin neyle ilgili olduğunu söylememiştir.

Vadim'i pek iyi tanımıyordu. Vadim, parti üyesi olmakla beraber gençti. Yüksek bir memur değil, sadece dar görüşlü bir uzmandı. Kafasından neler geçtiğini tahmin etmek imkânsızdı. Fakat bir keresinde Pavel Nikolayeviç'e onun hakkında ümide kapılmasına yol açacak şeyler söylemişti. Sürülmüş olan milliyetçilerden sözederlerken, Vadim jeoloji kitabından başını kaldırmış, Rusanof'a bakarak, omuzunu silkmış ve sadece ona usulca, «Mutlaka bir şey yapmışlardı,» demiştir. «Biz kimseyi sebepsiz yere sürmeyiz.»

Bu doğru sözle Vadim kendisinin akıllı ve kararlı olduğunu ortaya koymuştu. Onun için şimdi Vadim'e ne demek istediğini açıklamasının gereği yoktu. Vadim de gazetede aynı şeyi aramıştı. Rusanof'a bir sayfanın en altındaki bir yazıyı gösterdi. Rusanof heyecanı arasında bunu görememiştir.

Hergün rastlanılır türden bir sayfanın en altına sıkıştırılmış bir yazı. Bunu belirli, görülür bir hale sokacak bir şey yoktu. Resim de konulmamıştı. Yalnızca bir uzmanın yazdığı bir

makaleydi bu. Ve makale yalnız, «Stalin ve Komünist Yapının. Sorunları» üe ügiliydi! ikinci yıldönümü üzerine hiç bir şey yazılmamıştı. Halkın üzüntüsünü bildiren bir şey de. Hele onun nasü «yaşadığına ve sonsuza kadar yaşayacağına» dair bir kelime büe yoktu.

Hepsi bu kadar mıydı? O 've sorunlar'? Yalnızca o sorunlar? İnsan bu sözlerle orman fideleri ekilmesi üzerine bir yazı bile yazabüirdi. Askeri zaferler ne olacaktı? Ya onun felsefe dehası? Büimin lideri olan Stalin? Bütün halkın ona karşı olan sevgisi?

Dehşete ve yasa düşen Pavel Nikolayeviç, alnını kırıştırarak gözlüklerinin arkasından Vadim'in esmer yüzüne baktı.

«Bu nasıl olabilir?» Omuzunun üzerinden ihtiyatla Kostog- lotof'a baktı. Fakat genç adam uyuyor gibiydi. Gözleri kapalıydı, başı yataktan aşağı sarkmıştı. «İki ay önce —iki aydı değil mi? Hatırlarsan,— doğumunun yetmişbeşinci yıl dönümüydü, herşey eskiden olduğu gibiydi. Büyük bir portre, iri başlıklar. 'Büyük Lider.' Ve şimdi bu?»

Rusanof'u şimdi en fazla inciten şey tehlike bile değildi. Hayır, hayır, geride kalanların karşılaştığı tehlike değildi. Hayır, onu nankörlük, bu nankörlük sarsmıştı. Sanki onun, Rusanof'un kişisel hizmet sicüine, onun kusur bulunamayacak toplumsal durumuna tükürmüşler, bunları çiğnemişlerdi. Li- der'in ölümünden sadece iki kısa yıl sonra çağlar boyunca yankılanan şan ve ihtişam ortada kesiliverdiğine, bütün âmirlerinin ve âmirlerinin büe boyun eğdiği O Çok Sevilen, O Çok Akıllı insan, yirmi dört ay içerisinde aşağı indirilip, bir kenara atıldığına göre, geriye ne kalıyordu? Artık neye güvenebilirlerdi? O, Rusanof, sağlığına kavuştuktan sonra neyle karşılaşabilirdi?

Vadim, gayet yavaşça, «Resmi olarak» dedi. «Bunun nedeni tanınmış kimselerin ölüm yıldönümlerini değil, yalnızca doğum yıldönümlerini anmak için verilen son karar olabilir. Fakat bu makaleye bakılırsa...»

Vadim, üzüntüyle başını salladı.

O da kırılmıştı. Özellikle ölmüş olan babası adına. Babasının Stalin'i nasıl sevdiğini hatırlıyordu. Adam, hiç kuşku yok ki onu kendisinden fazla sevmişti. (Vadim'in babası hiç bir zaman kendisi için bir şey istememişti.) Ve Stalin'i Lenin'den de fazla severdi. Belki karısıyla oğullarından bile fazla. Adam, ailesinden şakacı, teklifsiz bir dille sözederdi ama Stalin'den

asla. Öyle zamanlarda sesi titrerdi. Çalışma odasında Stalin'in bir portresi asılıydı. Yemek odasında da başka bir resmi. Çocukların odasında ise bir üçüncüsü. Çocuklar büyürlerken daima yukarıda o kaim kaşları, pos bıyığı, bütün duyguları siyah kadife gözlerin pırıltısına sıkıştırılmış olan, korku kadar neşenin de sızması imkânsızmış gibi duran o sağlam, sabit yüzü görmüşlerdi. Babaları, Stalin'in her söylevinin tamamını okuduktan sonra bunların bazı bölümlerini yüksek sesle oğullarına da okur, onlara bunlardaki derin anlamı, bunların ne kadar zekice ifade edildiğini ve kullanılan Rusça'nın güzelliğini anlatırdı. Daha sonra, yani babası öldükten ve Vadim de olgunlaştıktan sonra genç adam o söylevlerdeki üslûbu cansız bulmaya başladı. Düşünceler ise kısa ve öz şekilde anlatılmamışlardı. Halbuki bunlar daha kısaca ifade edilebilirlerdi. Ve o kadar yere başka başka düşünceler de sığdırırdı. Vadim, bunları düşünmüş fakat kimseye de söylememişti. Evet, bunları düşünmüştü ama tohumu çocukluk yıllarında ekilmiş olan hayranlığından sözettği, bu iddiada bulunduğu zaman karakterine daha uygun bir şekilde hareket etmiş gibi bir duyguya kapılıyor- du.

Ölüm günü hâlâ belleğinde taptazeydi. Yaşlılar, gençler ve çocuklar hüngür hüngür ağlamışlardı. Kızlar luçkırmış, erkek çocuklar gözlerini silmişlerdi. Öylesine yas vardı ki sanki bir kişi ölmemiş, bütün evren göçmüştü. Sanki bu gün, insanlık bu felâketten sonra sağ kalabilirse, tarihe yılın en karanlık günü olarak geçecekti.

Ve şimdi bu ikinci yıldönümünde, ona gazetede yas çerçevesi için kullanılacak mürekkebi bile fazla görmüş gibiydiler. Basit, içten gelen sözcükler de kullanmamışlardı. «İki yıl önce aramızdan ayrılan...» Büyük savaşta sendeleyip düşen askerlerin son nefeslerini verirken söyledikleri addı bu.

Bu yalnızca Vadim'in bu anlayışla yetiştirilmiş olmasından değildi. O bu alışkanlıktan kurtulabilirdi. Fakat bütün mantık kuralları o Büyük Ölünün onunla anılmasını gerektiriyordu. O duruluktı. Yarının bu günün yolundan sapmıyacağına olan güven O'ndan ışınlar gibi çevresine yayılırdı. O bilimi yükseltmişti. O bilim adamlarını yükseltmişti. Onları aylık ve ev gibi küçük dertlerden kurtarmıştı. Yarın bilim adamlarını dağıtacak, onları o olağanüstü faydalı ve başka şeylerle ilgilenmelerine engel olan işlerinden saptırarak, toplumu örgütlemek, yeteri kadar gelişmemiş kimseleri eğitmek ve budalaları inandırmak

gibi şeylere dalmalarına yol açacak bir sarsıntının olmaması için dirence, O'nun sağlandığına gereklilik vardı.

Vadim, sıkıntılı bir tavırla hasta ayağını yatağına sürükledi.

Aym anda Chaly, elinde yiyecek dolu ağır bir kesekâğı- dıyla, neşe içinde döndü. Yiyecekleri baş ucundaki kendi karyolasını Rusanof'unkinden ayıran açikhğa yerleştirilmiş olan komodine koyarak, alçakgönüllü bir tavırla gülümsedi.

«Yemek yiyebüceğim son günler! Ondan sonra yarım mideyle ne olacağını kimse bilemez.»

Rusanof'un Chaly'e olan hayranlığı o kadar büyüktü ki. İşte bu adam iyimser. Cesaret buna denir!

Chaly, raflara yiyecekleri yerleştirmeyerek, «Konserve domates,» diye sözlerine devam etti. Kavanozdan parmaklarıyla bir domates alarak, bunu yuttu. Dudaklarını büzdü. «Hım... İyiymiş. Dana... Sulu dana rostosu. Öyle kupkuru değü.» Bunu okşayarak, bir dilimi yaladı. «Bir kadının altın gibi elleri.»

Sonra, sessizce, koğuştan gizlice yarım litre votkayı yutu- verdi. Bunu yalnız Rusanof tan gizlememişti.

Pavel Nikolayeviç, «Demek sen buralısın,» dedi.

«H-hayır. Buralı değdim. Buraya yolculuk sırasında gelirim. İş için.»

«Fakat karın burada oturuyor.»

Chaly, onu dinlemiyordu. Adam fileyi götürmekteydi.

Döndüğü zaman, baş ucundaki komodinin dolapçığım açtı. İçindekilere baktı. Bir domates daha yutarak, kapağı kapattı, Başını neşeyle salladı.

«Nerede kalmıştık? Devam edelim.»

O sırada Akhmadzhan, dördüncü bir oyuncu bulmuştu. Merdiven sahanlığından genç bir Kazak'tı bu. Beklerlerken, yatağına ilişmiş olan Akhmadzhan Kazak'a heyecanlı heyecanlı Rus — Türk savaşım anlatmıştı. Rusça konuşuyor, arada sırada konuşmasına yardımcı olarak el işaretlerinden faydalanıyordu. (Bir gece önce başka bir bölüğe gitmiş ve orada 'Plevne'nin alınışı' filmini görmüştü.) Şimdi ikisi birden geldiler. Tekrar tahta yerleştirildi. Eskisinden daha da neşeli olan Chaly, iskambilleri çevik, usta ellerle çevirerek onlara gösterdi. «Bu ful, anlıyor musunuz? Üç aynı kâğıttan ve bir de per oldu mu o fuldür. Anlıyor musun,chechmek?» dedi. 'Yerli'nin argo dilindeki karşılığını kullanmıştı.

«Ben chechmek değilim.» Akhmadzhan, başını salladı. Fa

kat alınmamıştı. «Ben orduya girmeden önce chechmek'dim.»

«Pekâââlâ. Sonra; floş. Bu beşi de aym cinsten oluncadır. Ondan sonra aym cinsten dört kâğıt gelir. Sonra aym cinsten, dokuzdan papaza kadar olan floş. Kâğıt sırasıyla floş yani. Böyle. Ya da böyle. Hepsinden iyisi floş ruvayaldır...»

Oyun hemen anlaşılamadı. Fakat Maksim Petroviç Chaly onlara oynadıkça her şeyin anlaşılır bir hal alacağına söz verdi. En önemlisi, dam öyle heyecanla, öyle içten, duru bir sesle konuştu ki, bu Pavel Nikolayeviç'in yüreğini ısıttı. Halk için olan bir hastanede böyle sevimli, hoş bir insanla karşılaşacağım hiç sanmamıştı. İşte burada içten, dostça bir grup halinde oturuyorlardı. Bu, saatten saate böyle devam edecekti. Bunu her gün yapabüirlerdi? Hastalığı neden düşünecekti? Ya da diğer sıkıcı, hoş olmayan sorunları? Niçin? Chaly haklıydı.

Rusanof, oyunu iyice öğrenmedikçe parayla oynamama- ları şartım ileri süreceği sırada, birdenbire kapıdan bir ses yükseldi.

«Chaly hanginizsiniz?»

«Chaly benim.»

«Dışarı çık. Karın ziyarete geldi.»

«Alfahm belâsı kaltak.» Maksim Petroviç bu sözleri garazla söylememişti. «Ona cumartesiüeri gelmemesini söyledim. Pazarları gel dedim. Birbirlerine rastlayabilirler. Şey, müsaadenizle dostlarım.»

* Oyun tekrar durdu. Maksim Petroviç Chaly çıktı. Ve Akhmadzhan'la Kazak talim etmek için iskambilleri alıp götürdüler.

Pavel Nikolayeviç de tekrar tümörünü ve 5 Mart yıldönümünü hatırladı. Köşedeki baykuşun sabit, onu onaylamayan bakışlarını hissetti. Döndü ve Ogloyed'in gözlerinin açık olduğunu gördü. Kostoglotof aslında uyumuyordu.

Gerçekten o süre boyunca uyumamıştı genç adam. Rusa- nof'la Vadim gazete sayfalarını hışırdatarak aralarında fısıll- daştıkları zaman her kelimeyi duymuş ve gözlerini bile bile kapalı tutmuştu. Onların neler söyleyeceklerini işitmek istiyordu. Özellikle Vadim'in ne diyeceğini. Artık gazeteyi ödünç alarak açmasına gereklilik yoktu. Her şeyi biliyordu.

Yine o yumruklama, çarpıntı. Hızla çarpan kalbinin çarpıntısı. Kalbi, o hiç bir zaman açılmaması gereken demir kapıyı

yumrukluyordu. Fakat bir şey gıcırdamaya başlamıştı. Bir şey oynuyordu ve ilk pas kilitten düştü.

Kostoglotof, iki yıl önce hür olan kimselerden duyduklarını anlıyamamıştı. O gün ihtiyarlar ağlamış, okul kızları hiç- kırmış ve dünya sanki yetim kalmıştı. Bunu hayal etmek bile gülünçtü. Çünkü genç adam kampta neler olduğunu hatırlıyordu. Onları çalışmaya götürmemişler, barakalar kirli tutulmuş ve herkes içeride tutulmuştu. Kampın dışındaki, hiç bir zaman susmayan oparlör kapatılmıştı. Bütün bunlar hep bir arada alındığı zaman kamp subaylarının iyice şaşaladıklarını, başlarına fevkalâde bir felâket geldiğini açıkça ortaya koyuyordu. Efendiler arasında üzüntü, mahkûmlar için müjde demektir. Hiç çalışma yok. Yatakta yatılıyor. Yemek yanlarındaydı. Önce bir türlü doyamadıkları uykuya kandılar. Sonra meraklandılar. Ondan sonra gitar ve bandura çalmaya başladılar. Barakalarda bir odadan diğerine gittüler. Birbirlerine tahminlerini açıkladılar. Kamptakileri nereye kilitlerseniz kitleyin, yine de gerçek içeri sızar. Fırından, ekmek kesilen odadan, mutfaktan... Şimdi de bu usulca içeri kayarak, etrafa yayıldı. Önce pek kesin olmayan bir şeküde. Fakat barakalarda dolaşanlar ya da karyolalarında oturanlar: «Hey, çocuklar! Büyük Yamyam nalları dikmişe benzer!» «Hayır!» «Buna inanmam!» «Ben inanabilirim!» Ve bir kahkaha tufanı. Gitarlar ve balalaykalardan çıkan sesler daha yükseldi. Yirmi dört saat barakaların kapılarını açmadılar. Ertesi sabah, Sibiryâ ölçülerine göre bile soğuk olan bir gündü bu, bütün kamp sâkinleri sıraya dizildiler. Binbaşı, bütün yüzbaşılar ve teğmenler oradaydılar. Üzüntüyle müthiş sarsılmış olan binbaşı haberi vermeye başladı, «Derin bir kederle... Dün Moskova'da...»

Mahkûmların sert, kemikleri çıkık, kaba, esmer yüzleri, açıkça sevinçlerini belli etme cesaretini gösterememelerine rağmen, gülümsemelerle aydınlandı. Gülümsemeleri gören binbaşı, öfkeyle adeta kendisinden geçerek, emretti

«Şapkalarınızı çıkarın!»

Yüzlerce kişi bir anlık bir duraksama geçirdiler. İtaatsizlik edemezlerdi. Fakat şapkalarını çıkarmak onlar için ikinci bir hakaret olacaktı. Sonra, doğuştan şakacı olan kamp komiği, şapkasını, kürk taklidi kumaştan yapılmış Stalinka'sını diğerlerinden daha önce çıkardı... ve bunu havaya attı. Emre itaat etmişti.

Yüzlerce mahkûm onu görerek şapkalarını havaya fırlattılar.

Binbaşı mahvoldu.

Ve bütün bunlardan sonra Kostoglotof yaşlıların gerçekten ağladıklarını, okul kızlarının hıçkırıklarını ve dünyanın yetim kaldığını öğrendi.

Chaly, yine elinde yiyecek dolu bir fileyle, daha da neşeli bir tavırla döndü. Fakat elindeki başka bir fileydi. Biri hafifçe güldü, ilk gürültülü kahkahayı atan ise Chaly'nin kendisi oldu.

«Kadınlarla ne yapabilirsiniz? Madem onlara zevk veriyor, o halde onları neden teselli etmemeli ? Bunun kimseye bir zararı olmuyor ki. Bir hanım ne yaparsa yapsın, o yine de...»

Kahkahalarla gülmeye başladı, dinleyenler de öyle. Chaly kendisini tutamıyor, âciz bir tavırla ellerini sallıyordu. Maksim Petroviç durumu öyle tabii bir hale sokmuştu ki, Rusanof içtenlikle güldü.

Akhmadzhan, meraklanmıştı. «Fakat hangisi karın?»

Maksim Petroviç, «Onu sorma, kardeşim,» diye içini çekerek, yiyeceklerini baş ucundaki komodinin üzerine dizdi. «Kanunu değiştirmemiz gerek. Müslümanlar bu işleri daha insanca bir şekilde ayarlıyorlar. Kanun kürtaja izin vereli, hayat daha basit bir hal aldı. Bir kadın neden yalnızlık çeksin? Hiç olmaz? sa yılda bir defa yanlarında biri olmalı. Yolculuk yapan erkekler için uygun bir şey bu. Her şehirde kendilerini bekleyen bir oda bulurlar. Tabii odalarda da tavuk budu olur.»

Yiyecek paketlerinin arasında yine bir şişe vardı. Chaly, küçük dolabın kapağını kapayarak, boş fileyi götürdü. Anlaşılan bu kadınla fazla meşgul olmadı, adam hemen döndü. Yef- rem'in bir aşağı bir yukarı dolaştığı ortadaki geçitte durdu. Ve kıvrık saçlı başının arkasını kaşıyarak Pavel Nikolaye- viç'e baktı. (Samanla keten ipliği arası renkte, sık saçları vardı.)

«Bir şeyler yiyelim mi komşu?»

Pavel Nikolayeviç, tatlı tatlı gülümsedi. Akşam yemeği geç kalmıştı. Zaten bunu, Maksim Petroviç baş ucundaki komodine koyduğu yiyeceklerden yiyip, ağzını şapırdattıktan sonra iste- miyecekti. Maksim Petroviç'in o et yiyici havasında hoş giden bir şeyler vardı. Kalın dudaklarını aralayan gülümsemede Rusanof'u onunla birlikte akşam yemeği yemeye iten bir şeyler olduğu gibi.

Rusanof, Maksim Petroviç'i kendi masasına davet etti.

«Haydi yiyelim. Burada bende lezzetli bir şeyler var.»

«İçki bardakları ne olacak?» Chaly, eğildi ve el çabuklu- ğuyla kavanozları, paketleri çıkararak bunları Rusanof için komodinin üzerine koydu.

«Fakat bunu yapamayız.» Pavel Nikolayeviç, başını salladı. «Bu kesinlikle yasak. Hastalığımız...» .

Bütün bir ay kimse böyle bir şeyi aklından büe geçirmeye cesaret edememişti. Fakat Chaly durumun böyle olduğunu hayal bile etmiyordu.

«Küçük adm nedir? Babamn ismi?» Rusanof'un karşısına geçmişti büe. Şimdi diz dize oturuyorlardı.

«Pavel Nikolayeviç.»

«Paşa!» Chaly, elini dostça bir tavırla onun omzuna koydu. «Doktorları dinleme! Onlar bizi iyi edelim derken, mezara sokarlar. Ve bizim yaşamamız gerek; Aüh kahretsın!»

Maksim Chaly'nin kırmızı, iri burunlu, kaim, dolgun dudaklı çirkin yüzünde inanç ve iyi niyet vardı. Bugün cumartesiydi, hastanedeki bütün tedaviler pazartesiye kadar dururdu. Dışarıda pencereyi karartan yağmur Rusanof'u bütün yakınlarından ve dostlarından ayırıyordu. Gazete yas resmi basmamıştı. Endişeli bir kırgınlık kalbine yerleşti. O uzun uzun akşamdan önce parlak elektrik ışıkları yanmıştı. Şimdi bu gerçekten pek hoş olan adamla içki içip, yemek yer ve poker oynayabilirdi. (Artık arkadaşlarına gösterecek yeni bir şeyi olacaktı. Poker!)

Usta Chaly, bir yastığın altına bir şişe gizlemişti bile. Bir parmağıyla mantarı çıkardı, iki bardağı da yarısına kadar doldurdu. Bardakları dizlerinin arasında tutuyorlardı. İçkilerini yuvarladılar.

Pavel Nikolayeviç, hakiki Rus usulü, son korkularını, ihtarları ve yasakları unuttu. Şimdi bütün istediği kalbindeki yası, perişanlığı uzaklaştırmak ve içini ısıtacak bir sıcaklık duymaktı.

«Yaşayacağız! Yaşayalım, Paşa!» Chaly, onu yüreklendirdi. Komik yüzünde ciddilik, hatta vahşüik vardı. «Geberecek olanlar gebersin, fakat sen ve ben yaşayacağız!»

Bunun şerefine içtiler. Bu son ay, Rusanof iyice bitkinleş- mişti. Biraz porto şarabından başka bir şey de içmemişti adam. Şimdi dakikalar geçtikçe votka vücudunu daha da yakıyor, yayılıyor ve taşıyor ve onu kaygılanmanın gülünçlüğüne inandın-

yordu. Kanserli kimseler ölümden kurtuluyor ve hastaneden de çıkıyorlardı.

«Onlar çok ıstırap veriyor mu?» diye sordu. «Polipler yani.»

«Eh, bazan azıyorlar. Onlara boyun eğmiyorum. Paşa! Votka durumu daha kötüleştirmez, bana inan. Votka bütün ületleri geçirir. Ameliyata gittiğim zaman, saf alkol içeceğim. Bana inanıyor musun? İşte, şu şişede. Neden saf alkol mü? Çünkü bu liemen kana karışır, uçup gider. Operatör de midemi açtığı /aman bir damla bile bulamaz, tertemiz bir mideyle karşılaşır. Ve ben de sarhoş olurum. Fakat sen de cephe savaştın, durumu biliyorsun. Saldırıya geçüleceği zaman, hemen votka şişeleri çıkardı. Sen yaralandın mı?»

«Hayır.»

«Şanslıymışsın. Ben iki defa yaralandım. Şuradan ve şuradan.»

Pavel Nikolayeviç, nezaketle itiraz etti. «Artık içemem. Tehlikeli bu.»

«Tehlikeli olan nedir? Böyle olduğunu sana kim söyledi? Biraz domates ye. Ah, bu domatesler.»

Gerçekten sınırı aştıktan sonra, bir ya da iki kadeh, ne far keder? Bir ya da iki kadeh. O büyük adam ölmüştü ve bu konuda kimsenin sesi sedası çıkmıyordu. Pavel Nikolayeviç, patronun anısına da bir kadeh yuvarladı. Tıpkı insanın cenaze töreninden sonra yaptığı gibi. Dudakları kederle büküldü. Bir kaç domates aldı. Başbaşa verdiler, o, Maksim'i dinledi.

Maksim, «Ah, olgun domatesler,» dedi. «Burada yarım kilos kırk köpek. Ama onları Karaganda'ya götür. Orada yarım kilosuna on iki ruble alırsın. Hem de kapışıklar domatesleri. Ama onları yanında götürmek kanuna aykırı. Domatesleri yük olarak da kabul etmiyorlar. Neden etmezler? Bana bunun nedenini söyler misin?»

Maksim Petroviç heyecanlanmış, gözleri irileşmişti. Her şeyin anlamını anlamaya çalışan gergin bir arayış vardı bu gözlerde. Yaşamının anlamını arayış.

«Eski, yırtık elbiseli ufak tefek bir adam istasyon şefine gelerek, 'Yaşamak istiyor musun, istasyon şefi?' der. İstasyon şefi telefondadır ve bu adamın kendisini öldürmek istediğini sanır. Fakat herif masaya üç koca banknot koyar. Neden olmasın? İzin verilmemeli demekle neyi kastediyorsun? Sen yaşamak istiyorsun. Ben de yaşamak istiyorum: Onlara paketlerimi

bagaj olarak kabul etmelerini söyle. Ve bayat kazanır, Paşa Sû Üzerinde yolcu treni yazılı olan posta gider, fakat bunun içi domates doludur. Sıraların üstünde, sır alarm altında çuvallarla domates. Kondüktörün avucuna para sıkıştırılır, müfettişin avucuna para sıkıştırılır. Demir yolu bölgelerinin sonuna geldikleri ve yerlerini başkaları aldığı zaman onların avuçlarına da para sıkıştırılır.»

Rusanof'un başı dönüyordu. Yumuşamıştı. Şimdi kendisini hastalığından daha güçlü hissediyordu. Fakat Maksim'in söylediği bir şey ona hatahymış gibi geliyordu. Bir bakıma... hatalıydı... Bu bazı şeylere... aykırıydı... Aykırı...

Pavel Nikolayeviç, karşı koydu. «Aykırı bu. Bu... bu... kötü... bu...»

Chaly, hayretle bağırdı. «Kötü mü? O halde tuzlanmamışlar! dene. Biraz havyar al! Karaganda, her yere, 'Kömür ekmektir,' diye yazdular. Yani endüstrinin ekmeği bu. Kömüre ihtiyacımız var. Bunu da Karaganda sağlıyor. Fakat halk için domates... h-hayır, bu onlarda yok. Eğer işten anlayan kimseler domates getirmeseler, hiç bulunmayacak bu. Halk yarım kilosuna onaltı ruble veriyor ve üstelik teşekkür de ediyor. Sırf domateslere bakabilmek için. Yoksa bunu göremeyecekler bile. Karaganda'dakiler de ne budala ama. Bunu tahmin edemezsin. Nöbetçiler tutuyorlar. Onları elma almaya yollayacakları yerde, bu nöbetçüleri satıcıların Karaganda'ya getirmeleri ihtimali olan elmaları yakalamaları için bütün step yollarına dikiyorlar. Halbuki bu nöbetçilere belki kırk araba dolusu elma getirebilirler. Ama onlar Karaganda'ya elma sokulmasma izin vermiyorlar. işte o ahmaklar görevlerini orada böyle yerine getiriyorlar.»

Pavel Nikolayeviç, üzüntüyle bağırdı. «Yani sen?... Sen?»

«Ben bunu neden yapayım? Ben çuval dolusu elmayı, domatesi kaçak olarak içeri sokmuyorum. Ben elimde evrak çantasıyla seyahat ediyorum. Bavulla. Binbaşılar ve Albaylar gişenin camına vuruyorlar. Hemen bilet alamazlarsa yol karneleri yanacak ve izinlerini geçirmiş olacaklar. Fakat bilet yok. Bilet satılmıyor. Ben gişenin camına vurmam ama daima bir bilet de alırım. Çünkü her istasyonda nereye baş vurulması gerektiğini bikrim, hangi istasyonda odacıbaşma, hangisinde bagaj şefine gidileceğinden ve bu konuda nasıl davranılacağımdan haberim vardır. Bunu daima hatırla, Paşa: hayat, daima kazanır.» '

— 311 —

«Fakat sen ne iş yaparsın?»

«Paşa, ben teknolog'um. Ama hiç bir teknik koleji bitir- medim o da başka. Ayrıca levazım acentasıyım. Daima cebimi dolduracak şekilde çalışırım. Bir iş kâr getirmedi mi, onu hemen bırakırım. Anlıyor musun?»

Pavel Nikolayeviç, acaip, yanlış hatta hileli bir şeyin farkına vardığını düşündü. Fakat bu adam o kadar neşeli, o kadar iyi, o kadar dosttu ki. Bu bir ay içerisinde ilk defa böyle biriyle karşılaşıyordu. Kendisinde onu kırmak cesaretini bulamadı.

Sadece, «Fakat bu iyi mi?» diye sordu.

Maksim, hemen olumlu cevap verdi. «Ah, iyi, iyi. Nah, biraz da dana al. Ondan sonra senin kompostonun bir tadına bakarız. Paşa, bir kere yaşayacağız. Onun için neden kötü bir hyat sürmeli? Güzel bir hayatımız olmalı, Paşa!»

Pavel Nikolayeviç, buna karşı duramadı, adam haklıydı. Bir defa yaşayacaktık. Niçin kötü bir hayat sürmeliydi? Yalnız...

Usluca payladı. «Maksim, bunun kanuna aykırı olduğunun farkındasm...»

Maksim de onu omuzundan tutarak aynı içtenlikle cevap verdi. «Fakat Paşa, bu duruma nasıl baktığına bağlı.»

Açık saçık bir mısra okuyarak, Rusanof'un dizine vurdu. Rusanof da dayanamayarak onunla birlikte güldü. «Sen şairsin, Maksim,» dedi.

Yeni arkadaşı ona sordu. «Ya sen ne yapıyorsun? Nerede çalışıyorsun?»

Bu dostça gevezelik sırasında kendisini kollamaktan vaz geçmiş olan Pavel Nikolayeviç, elinde olmadan durakladı. Mevkiini düşünmek zorundaydı.

«Genel olarak işim personelle ilgili.»

Alçakgönüllülüktü yaptığı. Mevkii daha yüksekti tabii.

«Nerede çalışıyorsun?»

Pavel Nikolayeviç, çalıştığı büroyu söyledi.

Maksim, sevindi. «Dinle! Çok iyi bir insana bir iş bulmam gerek. Merak etme, adam giriş ücreti verecek. Kendisinden ne beklenildiğini biliyor.»

Pavel Nikolayeviç, onu azarladı. «Ne diyorsun? Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsin?»

Chaly, hayretle, «Düşünülecek ne var?» dedi. Ve yine, içkiden sonra biraz "bulamlaşmış olan gözlerinde hayatın anla

minı arayan o bakış titreşti. «Eğer bir personel memuru giriş ücreti almazsa, neyle geçinir? Çocuklarım nasıl yetiştirir? Kaç çocuğun var?»

Tepelerinden boğuk, çirkin bir ses yankılandı, «Gazeteyle işiniz bitti mi?» Şiş, kötü gözlü baykuştı bu. Sirtında açık rob dö şambriyle köşesinden çıkmıştı.

Pavel Nikolayeviç'in gazetenin üzerine oturduğu ve bunu buruşturduğu ortaya çıktı.

»
«Müsaade et!» Chaly, telâşla gazeteyi Rusanof'un altından çekti. «Bırak, Paşa! İşte, al, Baba. istediğimiz her halde bu değü. Senin olsun bu.»

Şulubin, somurtkan bir tavırla gazeteyi aldı, gidecekti, fakat Kostoglotof onu durdurdu. Şulubin sessiz sedasız herkesi süzerken Kostoglotof onunla ilgülenmeye başlamıştı. Şimdi adamı yakından iyice görüyordu.

Bu acaip suratlı adam kim olabüirdi? Yeni makyaj yapmış ve piyesteki rolünden sıkılmış bir oyuncuya benziyordu. Kostoglotof, çaprazlamasına yattığı yatağından, her hangi bir kimseye içeri girdiği dakika her türlü sorunun sorulduğu o transit hapishanelerinde öğrendiği pervasız tavırla,

«Hey, Baba, senin işin nedir?» diye sordu.

Şulubin, yalnız gözlerini değil, bütün kafasını Kostoglotof'a doğru döndürdü. Gözlerini kırpmadan ona baktı. Pijamasının yakasının gevşek olmasına rağmen, sanki sıkı bir yakalık takmış gibi boynunu acaip bir şekilde kıvrarak, onu süzmeye devam etti. Sonra birdenbire cevap verdi.

«Kütüphane memurluğu.»

Kostoglotofilik sorusunun ardından ikincisini yapıştırdı, duraklamadan. «Nerede?»

«Ziraat Teknik Enstitüsü.»

Rusanof, bu adamı küçümsemek, 'ona haddini bildirmek istiyordu. Bunun sebebini de bilmiyordu. Belki de bunun nedeni adamın köşeden ısrarla bakması ve bir baykuş sessizliğiyle oturmasıydı. Belki de içindeki votka konuşmaya başlamıştı. Fakat Rusanof, gereğinden de daha küstahça bir tavırla, ve daha yüksek sesle bağırdı.

«Tabii sen parti üyesi değüsin.»

Baykuş, tütün rengi gözlerini ona dikti. Sanki kulaklarına inanamıyormuş gibi gözlerini kırıştırdı. Gözlerini tekrar kırıştırdı. Sonra da birdenbire çenelerini açtı.

«Aksine. Üyeyim.»

Odanın ortasına yürüdü.

Yürüyüşü tabu değüdi. Vücudunun bir yerine acı kama ya da iğne gibi saplanmaktaydı. Acaip bir şekilde eğümiş, gövdesi; etekleri uçuşan önü açık rob dö şambriyla, uçmasına engel olmak için kanatları biçimsizce kırılmış iri bir kuşu andırıyordu.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kostoglotof, bahçe bankının aşağısındaki çıkmtü kayaya oturmuş güneşleniyordu. Çizmeli ayaklarını biçimsizce altına almıştı, dizleri yere değiyordu. Kolları da, gevşek ipler gibi, yere doğru uzanıyordu. Açık başını da aşağıya doğru eğmişti. İşte böyle oturmuş, önünü iyice açtığı kurşuni rob dö şambriyla güneşleniyordu. Kımıldamıyordu, biçimi kurşuni bir kaya gibi girintili çıkıntılıydı. Karışık siyah saçlı başı sıcaklığı emiyordu. Sırtı kızıyordu. Fakat o hiç kımıldamadan oturuyor, Mart sıcaklığın içine çekiyordu. Hiç bir şey yapmıyor, hiç bir şey düşünmüyordu. Bu şekilde gülünç denilecek kadar uzun bir zaman oturabilirdi. Böylece geçmişte ekmek ve çorbadan almayı başaramadığı şeyi, güneşin ışınlarından çekerdi. Nefes aldıkça omuzlarının inip çıktığı görölürdü. Fakat yuvarlanmaz, kendisini dimdik tutardı.

Şişman ilk kat hemşiresi ona yaklaşarak, o iyi huylu, pazar yeri sesiyle ona seslendi. Bu iri yarı kadm bir keresinde Kostoglotof'u sağlık koşullarını bozmaması için koridordan atmıştı. Ama kendisi ay çiçeği tohumlarını çiğnemeye çok meraklıydı. Şimdi de özel hakkını kullanarak bahçe yolunda yine ay çiçeği tohumlarını dişleriyle kırıyordu.

«Hey, adam. Duyuyor musun, adam?»

Kostoglotof, başını kaldırdı. Güneşe karşı gözlerini kısarak, yan yan kadına baktı.

«Sargı odasına gel. Doktor seni çağırıyor.»

Genç adam o sıcak, taşlaşmış durumda, oturmaya devam etti. Sanki nefret ettiği bir işe çağırılmış gibi kalkmayı, hareket etmeyi istemiyordu.

Sinirli sinirli, «Hangi doktor?» diye sordu.

«Gitmen gereken doktor!» Kadının sesi yükseldi. «Siz has

talari bahçeden içeriye taşımak benim görevim değil. Onun için kalk bakalım.»

Kostoglotof, ısrar etti. «Benim sargıya ihtiyacım yok. Her halde başka birini istiyorlar.»

Hemşire, ay çiçeği tohumlarının kabuklarını tükürerek, «İstediyi sensin, sen,» dedi. «Sıksa bacak, seni başkasıyla nasıl karıştırabilirim? Senin gibi bir tek kişi var, güzelim.»

Kostoglotof, içini çekerek, bacaklarını uzattı. Kollarına dayanarak, hafifçe homurdandı. Kalkmaya başladı.

Hemşire ona hoşnutsuz gözlerle bakıyordu'

«Bütün zamanını yürüyerek geçirmiş, gücünü tüketmişsin. Yatakta dinlenmen gerekirdi.»

«Ah, hem-şüi-re.» Kostoglotof, içini çekti. «İleriye bakarak her şeyi görebilseydik.»

Yoldan topallayarak ülerledi. Artık askeri kayışını takmıyordu. O askerce duruşundan da hiç bir şey kalmamıştı. Yürürken kamburunu çıkarıyordu.

Yeni, hoş olmayan bir şeyle karşılaşmayı bekleyerek, sargı odasına girdi. Bunun ne olduğunu bûmiyordu ama mücadeleye de hazırды.

Onu, sargı odasında on günden beri Doktor Vera Kornil- yevna Gangart'm yerine çahşmakta olan Ella Rafailovna değil, tombul, genç bir kadın bekliyordu. Kadın yalnız kanlı canlı değil, öylesine sağlıklıydı ki, yanakları alev alev yanıyordu adeta. Kostoglotof onu ük defa görüyordu.

«Adm ne?» Adam daha eşiğı aşamadan kadın bu soruyla onu olduğı yere çiviledi.

Güneşin ışınları burada gözlerine gelmemesine rağmen, Kostoglotof bu sefer hoşnutsuzlukla kirpiklerini kısarak yan yan baktı. Bakışlarıyla odayı çabucak taradı. Kendisini neden çağırdıklarını anlamaya çalışıyordu. Fakat cevap vermekte acele etmedi. Bazı zamanlar insanın admı vermemesi gerekir, bazan da yalan söylemeli. Kostoglotof şimdi hangisinin uygun olacağını bilmiyordu.

Doktor, sordu. «Adm?» Tombul elleri vardı.

Adam, istemeye istemeye itiraf etti. «Kostoglotof.»

«Nereye saklanmıştın? Elbiseni hemen çıkar. Buraya gelerek masaya yat.»

Kostoglotof, birdenbire hatırladı ve gördü. Artık her şeyi anlamıştı. Kan verilecekti! Genç adam, hastalara kanı sargı odasında verdiklerini unutmuştu. Fakat hayır. Bir kere o pren

sibe sıkı sıkı sarılmıştı: Başkasının kanım istemiyordu. Kendi kanımdan vaz geçecek de değilim. Sonra sanki başkalarının kanıyla şişmanlamış gibi duran bu kesin tavırlı, iri göğüslü tombul kadın onda güven hissi uyandırmıyordu. Vega orada değildi. Tekrar yeni bir doktor, yeni usuller ve yeni yeni hatalar. Neden her şey atlı karınca değüdi, hiç bir şey yerinde durmuyordu?

Öfkeyle bakmarak, elbisesini çıkardı. Bunu asacak bir yer aradı. Hemşire yer gösterdi. Kostoglotof o arada kan verilmesine ne gibi itirazlarda bulunabüceğini düşünüyordu. Rob dö şambrını astı, ceketini çıkardı, bunu da astı. Çizmelerini çıkarıp ayağıyla bir köşeye itti. Yüksek, yumuşak döşemeli masaya gidip yatmak için çıplak ayakla temiz muşamba zeminde yürüdü, bir mâzeret gelmemişti aklına. Böyle bir şeyi birdenbire bulamamıştı.

Kan verme aleti masanın yukarısında parmaklıklı çelik bir sehpaaya asılmıştı. Lâstik borular, cam tüpler. Bu cam tüplerden birinde su vardı. Aynı sehpaada değişik boylarda kavanozların konması için kısıkaçlar, halkalar da bulunuyordu. Yarım litre. Dörtte bir ve sekizde bir. Sekizde bir litrelik kavanoz, yerine takılmıştı. İçindeki kahverengi kanı, kan tipi, verenin adı ve kanın alındığı tarih yazılı olan etiket yarı yarıya gizliyordu.

Bakmaya davet edilmediği yerlere bakmak âdetinde olan Kostoglotof masaya tırmanırken bütün bunları okudu. Sonra da başını kafa kısmına koyacağı yerde,

— «Hah,» diye bağırdı. «Yirmi sekiz şubat! Eski kan bu. Bunu kullanamazsınız.»

Doktor öfkeyle, «Bu ne biçim konuşma?» diye sordu. «Eski, yeni. Kan saklanması konusunda ne biliyorsun? Kan, bir aydan daha uzun bir zaman saklanılabılır.»

Kırmızı yüzünde hiddet ahududu rengine bürünmüştü. Dirseklerine kadar çıplak olan kolları tombul ve pembeydi. Bazı yerlerde tüyleri ürpermiş gibiydi. Ama bunun nedeni soğuk değil, daimi isilik olmasıydı. Bu lekeler Kostoglotof'u boyun eğmeme ye kışkırttı.

Doktor, «Kolunu sıva,» diye emretti. «Kolunu gevşek bir şekilde uzat.»

Kan vermede çalıştığı ikinci yıldı bu. Henüz kendisine güvenen bir tek hastayla büe karşılaşmamıştı. Hepsi de sanki damarlarında bir kral soyunun kanı varmış da, bunun karıştı

rılmasından korkuyorlarmış gibi davranıyorlardı. Hastalar daima kana şüpheyile bakıyor, bunun renginin, tipinin, tarihinin uygunsuz olduğuna kanaat getiriyorlardı. Veya Kan çok sıcak ya da çok soğuktu. Pıhtılaşmıştı. Ya da hastalar sadece, «Bana verdiğiniz kötü kan mı?» diye soruyorlardı.

«Neden kötü olsun?»

«Üzerinde, 'Kullanmayın,' yazılı.»

«Çünkü bu belirli bir hasta için ayrılmıştı. Onun için saklanacaktı bu. Fakat sonradan hastanın bu kana ihtiyacı kalmadı.»

Hasta, iğnenin sokulmasına razı olur, fakat yine de kendi kendine homurdanmaya devam ederdi. «Bu, kanm gerçekten kötü olduğunu belirtiyor.»

Kadm ancak kesin bir tavırla bu budalaca şüpheleri yenebiliyordu. Ayrıca daima hızla hareket ederdi. Çünkü her gün başka başka hastanelerde ve koğuşlarda bir sürü kişiye kan vermek zorundaydı.

Fakat Kostoglotof burada, hastanede damarın iki yerinden delinmesi ya da iğnenin isabet etmemesi yüzünden kan şişmelerini —hematoma— görmüştü. Aceleyle yapıldığı, önceden dikkatle denemediği için, hastanın ateşinin çıktığını ya da üşüyerek titrediğini gördüğü gibi. Adam bu isilikli, sabırsız, pembe ve tombul kollara hiç güvenmiyordu. X ışınları yüzünden yorgun düşen kendi zayıf, hasta kanı her şeye rağmen kendisine yeni verilecek olandan daha sevgili, daha değerliydi. Kanı bir yolunu bularak kendi kendisine iyileşecekti. Zaten kanı zayıfladığı takdirde tedavüere daha çabuk son verirlerdi. Bu da daha iyi olurdu.

Kostoglotof, «Hayır,» diye red etti. Gömleğinin kolunu sıvamadı. Kolunu da gevşek halde uzatmadı. «O kan eski. Hem de bugün kendimi iyi hissetmiyorum.»

İki sebep birden üeri sürmemesi gerektiğini biliyordu. Daima bir tek sebep söylemeliydi. Fakat bu ikisi birden dilinin ucuna gelivermişlerdi.

Doktor, «Pekâlâ,» dedi. «Şimdi tansiyonuna bakalım.» Hemşire kadının tansiyon âletini getirdi.

Doktor hastanede çok yeniydi. Fakat hemşire sargı odasının her zamanki nöbetçisiydi. Fakat Oleg'in o zamana kadar kendisiyle bir işi olmamıştı. Çok genç bir kızdı. Uzun, boylu, esmerdi Japonlarmki gibi çekik gözleri vardı. Tepesine topladığı saçları o kadar kabarıktı ki, ne hemşire kepi, ne de üç

köşeli bir eşarp bunu örtebilirdi. İşte bu yüzden kız, sabırla bu saçtan kulenin her yüksek yerini ve her bukle yi sarmıştı. Saçlarını sarması için işe on beş dakika daha erken gelmek zorunda olduğu anlaşıyordu.

Bütün bunlar Oleg'i ügilendiren şeyler değüdi. Fakat genç adam kızın beyaz tacım ügiyle süzüyor, saçlarının sarmadan nasıl olduğunu hayal etmeye çalışıyordu. Burada önemli olan kimse doktordu. Duraklamadan onunla savaşması, itiraz etmesi ve doktoru fikrinden vaz geçirmesi şarttı. Ve Japon gözlü kızı seyrederken hız kaybediyordu. Her genç kız gibi, bu hemşirenin de sırf genç olduğu için çekiciliği vardı. Bu çekicilik ve gizemi her adımıyla taşıyor, başının her hareketiyle açıklıyordu.

Bu arada Kostoglotof'un kolu kara yılanla iyice sıkılmış ve tansiyon da uygun bulunmuştu.

Oleg, kan verilmesini red etmek için yeni bir özür söylemek üzere ağzını açtığı sırada kapı hemşiresi doktoru telefona çağırıdı.

Kadın dönerek, çıktı. Hemşire de siyah tüple kolluğu mahfazasına koydu. Oleg ise hâlâ arka üstü yatıyordu.

Kostoglotof, «Doktor nereden?» diye sordu.

Sesinin her hafifleyip yükselişi de kızın içindeki gizemin bir parçasıydı. O da bunu hissediyodu. Bu yüzden konuşurken kendi sesini dikkatle dinliyordu.

«Kan verme merkezinden.»

«Neden eski kan getiriyor?» Oleg, sondaj yapıyor, şüphesini bu genç kızın üzerinde bile deniyordu.

Kız, «Kan eski değü,» diye odada kayarcasma ilerledi. Saçı bir taç gibiydi.

Kız, bilmesi gereken her şeyi öğrendiğinden emindi.

Belki de büyüdü.

Güneş binanın bu tarafına geçmişti. Işınları odaya doğrudan doğruya girmiyor, fakat iki pencere pırıl pırü parlıyordu. Bir yerden yansıyan büyük beyaz bir leke de tavanın bir kısmını ılduruyordu. Burası çok ışıklı, çok temiz ve sessizdi.

Oda hoştu.

Oleg'in göremediği bir kapı açılarak, başka bir kadın içeri girdi.

Ayakkabıları hiç gürültü çıkarmıyor, topukları, 'Ben,' diye takırdamıyordu. Fakat Oleg tahmin etti.

Hiç kimse böyle yürüyemezdi. Bu odada eksik olay oydu, yalnız o.

Vega!

Evet, oydu. Kadın, Oleg'in görüş açısına girdi. Hem de sanki odadan bir kaç dakika önce ayrılmışcasına.

Oleg gülümsedi, «Neredeydin. Vega Kornüeyvna?»

Ona seslenmemiş, bunu yumuşak bir sesle, mutlulukla sormuştu.

Masaya bağ olmamasına rağmen, doğrulup oturmadı.

Oda sessiz, ışıkh ve hoş bir görünüşteydi, şimdi.

Vega'nın da soracağı bir soru vardı. O da bunu gülümseyerek sordu.

«Asilik mi ediyordun?»

Karşı koyma isteği hemen zayıflamış olan, o masada yattığına ve oradan kolay kolay uzaklaştırılmıyacağına sevinmeye başlayan Oleg cevap verdi.

«Ben mi? Hayır, isyan ettim bile. Neredeydin? Bir haftadan daha uzun bir zaman geçti.»

Kadın, onun başında durarak, sanki iyi anlıyamayan birine alışmadığı, yeni kelimeleri dikte ettiriyormuş gibi her heceyi belirli bir şeküde söyleyerek, «Yeni ankolojik istasyonlar kurmak için dolaştım. Kansere engel olma konusuyla ilgili konuşmalar yapmak için de.»

«Kırların derinliklerine mi gittin?»

«Evet.»

«Tekrar gitmeyeceksin değü mi?»

«Bir süre gitmeyeceğim. Ya sen; kendini fena mı hissediyorsun?»

Bu gözlerde ne vardı? Sessizlik. Dikkat. Doğrulanmayan ilk önsezi. Bir doktorun gözleri.

Fakat bütün bunların gerisinde açık kahve rengiydi bu gözler. Tıpkı bir fincan kahveye iki parmak süt koymuşsun gibi. Oleg kahve içmeyeli çok olmuştu. Bunun rengini hatırlıyamıyordu. Fakat bu gözler gerçekten dostçaydı. Çok eski bir dostun gözleri.

«Hayır, bir şey yok. Galiba güneşte fazla kaldım. Orada oturdum, oturdum. Neredeyse uyuya kalacaktım.»

«Güneş banyosu nasıl yaparsın? Sıcaklığın tümörler için kötü olduğunu bilmiyor musun?»

«Ben bununla sıcak su şişelerinin kasdedildiğini sanıyordum.»

«Güneş daha da kötüdür.»

«Yani Karadeniz kıyısına gitmeme izni verilmeyecek, öyle mi?»

Kadın, başını salladı.

«Ne hayat! Sürgün yerini değiştireyim, olsun bitsin. Ku- zey'deki Norilsk'e gideyim.»

Kadın, omuzlarını silktilti. Bu yalnız onun gücünün ötesinde değü, anlayışının da ötesindeydi.

Oleg, sordu. «Verdiğin sözü neden tutmadın?»

«Ne?»

«Anlaşmamızı kastedtim. Bana kan verme işini kendin yapacağını, beni burada yatıp kalkan doktorlardan birinin eline bırakmayacağını vaad etmiştin.»

«O burada kalan, sıradan doktorlardan değil. Üstelik o bir uzmandır. Onlar burada bulundukları zaman, işlerine karışanlayız. Buna hakkımız yok. Fakat o gitti.»

«Gitti mi?»

«Kendisini çağırıldılar.»

Ah, atlı karınca! Atlı karıncanın dönenleri, seni atlı karıncanın kendisinden kurtardı.

«Demek işi sen üzerine alacaksın?»

«Evet. Fakat o eski kan meselesi nedir?»

Oleg, başıyla, kavanozu işaret etti.

«O eski değil. Fakat, bunun sana göre olmadığı da muhakkak. Sana dörtte bir litre kan verilecek. İşte» Vera Kor- nilyevna başka bir masadan dörtte bir litrelik bir kavanoz getirerek, bunu Oleg'e gösterdi. «Etiketini kendin oku.»

«Vera Kornilyevna, bütün mesele benim lânetlenmiş bir hayat sürmemde. Kimseye inanmıyorum. Her şeyi kontrol etmem gerek. Böyle bir kontrol yapmak zorunda olmadığım zaman sevindiğime inanamaz mısın?»

Bu sözleri ölüyormuş gibi, büyük bir yorgunlukla söylemişti. Fakat meraklı gözleri yine de kontrolden kendilerini alamadılar. Etiketini bir bakışta okudular. «Tip B. — I. L. — Verici — Yaroslavtseva. 5 Mart.»

Oleg, canlı, şevkli bir tavırla, «Ah! Beş mart!» dedi. «Güzel bir tarih bu. Bu kan bana iyi gelecek.»

«Demek sonunda kan vermenin sana iyi geleceğini anladın. Halbuki nasıl savaştın!»

Anlamamıştı. Beş Mart Stalin'in ölüm yıldönümüydü. Neyse, neyse, önemli değildi bu.

Ve Oleg, gömleğinin kolunu sıvadı. Kolunu gevşek bir şekilde yanına uzattı.

Bu onun için en memnun olunacak şeydi. O ezeli ihtiyatlı- Uğı bir yana bırakmak, inanmak. İnanca teslim olmak. Bu yoğunlaştırılmış hava gibi, yavaşça, sessizce yürüyen, her hareketi ölçülü olan sıhhatli kadının hata yapmayacağını biliyordu.

Oleg, sanki dinleniyormuş gibi orada yatıyordu. Zayıf güneş ışınları, geniş, dantel gibi bir leke düzgün olmayan bir daire şeklinde tavam dolduruyordu. Bilinmeyen bir cismin yansıması olan bu leke zevkini arttırıyordu. Temiz, sakın odayı daha hoş bir hale sokuyordu.

O arada Vera Kornilyevna ustalıklı Oleg'in damarlarından az bir miktar kan aldı. Santrifüjü döndürmeye başladı. Ve santrifüj levhasının dört yerine Oleg'in kanından sürdü.

Adam, «Neden dört?» diye sordu. Bunun nedeni yalnızca bütün ömrü boyunca her şeyi sormaya alışmış olmasıydı. Şimdi, böyle tembel tembel yatarken bile bu işin nedenini öğrenmeyi istemişti.

«Biri kanların uyup uymayacağını anlamak için... Üçü tüp içindeki cinsi tayin etmek için. Ne olur, ne olmaz.»

«Madem tipler aynı, başka hangi şekilde uymalarını istiyorsun?»

«Kan verenin serumunun hastanın a.1 yuvarlarının hücrelerini yapıştırmayacağından emin olmak gerek. Böyle olaylar enderdir ama gene de rastlanıyor.»

«Demek mesele bu. Peki onu neden çeviriyorsun?»

«Al yuvarları ayırmak için. Her şeyi bilmen gerek. Öyle değil mi?»

Bilmesi gerekmezdi. Tavandaki ısıtılı lekeyi seyretmeye koyuldu. Yer yüzünde her şeyi öğrenemezsin. Ne yaparsan yap, yine bir budala olarak ölürsün.

Beyaz saçlı hemşire beş Mart tarihli kavanozu sehpadaki kısıka tepesi üstü geçirdi. Sonra Oleg'in dirseğinin altına bir yastık soktu. Kırmızı bir lâstik boruyu genç adamın dirseğinin yukarisından düğümledi, bunu sıkmaya başladı. Japon gözleriyle bunun ne kadar daraldığına bakıyordu.

Bu kızda bir gizemli yan bulunduğunu sanması çok acayipti. Hiç gizem yoktu onda. Sıradan bir kızdı işte.

Doktor Gangart elinde enjektörle geldi, şırınga normal içi duru sıvı doluydu. Fakat iğne görülmemiş bir biçimdeydi.

Daha doğrusu bu bir iğne değil, bir tüptü. Ucu üçgen şeklinde bir tüp. Bu tüp, eğer kendisine sokulacak olmasaydı, tek başına hiç de önemli sayılmayacaktı.

Veral Kornüeyvna tek kaşmı kaldırarak damarı ararken, «Damarların kolaylıkla gözüktüyor,» dedi. Bir çabayla, o korkunç iğneyi soktu. Sanki deri yarılırken kulakla duyulabilecek bir ses çıkmıştı. «Hepsi bu kadar.»

Burada insanı şaşırtan bir sürü şey vardı: Neden dirseğin yukarısına lâstik boru bağlıyorlardı? Niçin enjektörde suya benzer bir sıvı vardı? Bunu sorabüir ya da kendi kendine dü- şünebüirdi. Herhalde havanın damara girmemesi, kanının şırıngaya doluvermemesi içindi o sıvı.

İğne damarın içindeyken, hemşire lâstik boruyu gevşetti. Sonra da çekti. Doktor Gangart, enjektörü usulca iğnesinden çıkardı. Hemşire cihazdan çıkan lâstik hortumun ucunu aşağı çekerek, alttaki leğene ük kan damlalarını damlattı. Ve bir dakika sonra Doktor Gangart hortumun bu ucunu enjektör yerine iğneyle birleştiriyordu. Uçla iğneyi birleştiren kısmı tuttu. O arada yukarıdaki kolu çevirerek akımı ayarladı. Kolu pek az çevirmişti.

Borunun bir kısmı olan daha geniş cam tüpteki saydam sıvıda hava kabarcıkları teker teker, ağır ağır yükselmeye başladı.

Bu hava kabarcıkları yukarı doğru çıkarken, Oleg'in kafasında da sorular böyle yükselmeye başladı. Neden o kadar geniş bir iğne? Niçin ilk kan damlalarını tüpten damlatıyorlar? Neden bu hava kabarcıkları? Bir budala, yüz akıllı adamı uğraştıracak sorular sorabüir.

Soru soracaksa, başka bir konuyu sorabilirdi.

Odadaki her şey nedense şendi. Özellikle tavandaki beyazımsı, güneşli leke.

İğne damarına sabit şekilde yerleştirmişti. Kavanozdaki kanın düzeyi pek fazla inmiş sayılmazdı, hattâ hiç inmemişti.

Japon hemşire, kendi sesini dinleyerek, sokulgan sokulgan, «Bana ihtiyacınız var mı, Vera Kornüeyvna?» diye sordu.

Doktor Gangart, usulca cevap verdi. «Hayır, sana ihtiyacım yok.»

«Yarım sa.at kadar için çıkabilir miyim?»

«Benim sana ihtiyacım yok.»

Beyaz taçlı hemşire âdeta koşarcasına dışarı çıktı.
ikisi yalnız kaldılar.

Hava kabarcıkları ağır ağır yükseldi. Fakat Vera Kornüevna kolu çevirdi ve bunların yükselmesi de sona erdi. Bir tek hava kabarcığı bile yüzeye çıkmadı.

«Kapattın mı?»

«Evet.»

«Niçin?»

«Her şeyi bümen gerekir mi?» Kadın gülümsedi. Ama cesaret verircesine.

Sargı odası çok sessizdi. Eski duvarlar, sağlam kapı. Fısıltıdan biraz daha yüksekçe bir sesle konuşabiliyorsunuz. Fazla çaba harcamadan içinizi çeker ve içinizi çekerek konuşabilirsiniz. Oleg de bunu yapmayı isterdi.

«Bu benim lânet olasıca huyum. Daima bilmem gerekenden daha fazlasını öğrenmek istiyorum.»

Kadın, «Bilmeyi istediğin sürece iyi bir şey bu,» dedi. Dudakları söyledikleri şeylere hiç bir zaman kayıtsız kalamıyorlardı. Hafifçe bükülerek, hafifçe çarpılarak, hafifçe sarkarak (ama sağa sola aynı derecede değil) ufak hareketlerle açıklamalarda bulunuyor, düşüncelerini söylüyordu. «İlk yirmi beş milimetre küpten sonra biraz beklememiz, hastanın kendisini nasıl hissettiğini anlamamız gerekir.» Hâlâ bir eliyle tüple iğneyi birleştiren kısmı tutuyordu. Hafif bir gülümsemeyle dudaklarını oynatarak, Oleg'in gözlerinin içine anlayışla baktı. Genç adamın baş ucunda durmuş, onu inceliyordu. «Kendini şimdi nasıl hissediyorsun?»

«Şu anda, olağanüstü.»

«Bu 'olağanüstü' sözü biraz abartılmış gibime geliyor.»

«Hayır, gerçekten olağanüstü. 'İyi'den çok da güzel.»

«Üşümüyor musun? Ağzında kötü bir tad var mı?» ,

«Hayır.»

Kan dolu kavanoz, iğne ve kan verme, bütün bunlar onları birleştiren işin parçalarıydılar. Bu iş birlikte iyi etmeye çalıştıkları, iyi etmeyi istedikleri bir üçüncü kişi için beraber yaptıkları bir şeydi.

«Ve... bu anda da?»

«Bu anda da?...» Birbirlerinin gözlerinin içine böyle uzun uzun bakabilmeleri ne kadar güzeldi. Böyle bakışabilmeleri için kabul edilir bir mazeretleri vardı. Gözlerini birbirlerinden

— 323 —

kaçırmak zorunda da değillerdi. «Genel olarak kötü durumdayım.»

«Nasıl? Neler hissediyorsun?»

Bunu bir dost gibi, endişeyle, bir işe karışmanın verdiği hisle sormuştu. Fakat o darbeyi hak etmişti. Oleg, bunu o anda indirmenin zorunluğunu seziyordu. Açık kahverengi gözleri ne kadar yumuşak bakışlı olursa olsun, kaçınılmaz bir şeydi bu.

«Kalbimden şikâyetim. Yaşamak için çok pahalı bir bedel ödediğimi bûdiğim için kendimi fena hissediyorum. Senin de gizlice onlara yardım ettiğini ve beni aldattığını anladığım için...»

«Ben mi?»

Gözler gözlere ısrarla baktıkları zaman yeni bir nitelik belirir. Geçici bir bç.kış sonucu görmediğiniz şeyleri farkedersiniz. Gözler kendilerini koruyan perdeleri yırtmış gibi olurlar ve gerçek sözlere lüzum kalmadan dışarı fıskırır. Engel olunamaz buna.

«Enjeksiyonların şart olduğunu fakat bunların önemini anlamıyacağımı bana nasıl söyleyebildin? Beni nasıl inandırdın? Bunda anlayacak ne vardı? Hormon tedavisinin anlaşılması güç ne tarafı var?»

Bu haksızlık tabü. Kahverengi gözleri bu şekilde boş bulup avlamak. Fakat Oleg ancak bu şekilde her şeyi ona gerçekten sorabüirdi. Kadının gözlerinin içinde bir şey irkildi. Şaşılamıştı.

Doktor Gangart — hayır Vega, — gözlerini kaçırdı. Bu, hemen hemen yenümiş bir birliğin savaş alanından çekilmesin benziyordu.

Kadm, kavanoza baktı. Fakat akım kesildiğine göre orada görececek ne vardı? Hava kabarcıklarına baktı. Ama hava kabarcıkları da yoktu.

Kolu çevirdi. Hava kabarcıkları yukarı doğru fırladılar. Anlaşılan vakit gelmişti.

Kadm, tüpün içindeki engelleri süpürmek ister gibi, elini cihazdan iğneye giden hortumun üzerinde dolaştırdı. Tüpün sarkmaması için bununla iğneyi birleştiren kısmın altına bir pamuk parçası sıkıştırdı. Elinde yapışkan flâster vardı. Bunun bir parçasıyla iğneyle tüpü birbirine bağlayan kısmı Oleg'in koluna yapıştırdı. Sonra genç adamın elini, aynı kola bağlı olan avucu açık, gevşek, parmakları beş çengel gibi yukarı doğ

ru kıvrılmış olan elini tuttu. Tüpü, avucuna, iki parmağın arasma koydu. Böylece bu parmaklar tüpü destekliyor ve onu yerinde tutuyorlardı.

Artık Vega'nın tüpü tutmasına, onun yanında durarak gözlerinin içine bakmasına lüzum yoktu.

Gölge düşen yüzünde çok sert ve ciddi bir ifadeyle, akımı hava kabarcıklarının biraz daha yükselmelerini sağlayacak biçimde ayarladı.

«Böyle yat,» dedi. «Kımıldama.»

Ve uzaklaştı.

Odadan çıkmadı. Sadece Oleg'in görüş açısından uzaklaştı. Genç adam kımüdayamadığına göre şimdi sadece sehpayı ve borularını, kahve rengi kanla dolu kavanozu, parlak hava kabarcıklarını, güneşli pencerelerin üst pervazlarını, altı camlı pencerelerin tavandaki avizenin buzlu camına vuran kıvrımlı yansımaları, yumuşak güneş ışığının meydana getirdiği ısıltılı lekesiyle bütün geniş damı görebiliyordu.

Soru, beceriksizce, dikkatsizce taşman ve düşürülen bir cisim gibi ortaya atılmıştı. Ve Vega bununla ügilenmemişti.

Soruyu tekrar ele alıp, sonuca götürmek yine Oleg'e düşüyordu.

Gözleri tavanda, yüksek sesle düşünmeye başladı.

«Hayatım, bunsuz bile sona ermiş sayılıyorsa... Eğer kemiklerimin içinde daima, ebediyen mahkûm olarak kalacağımın anısına taşıyorsam... Eğer kader bana bundan daha iyi bir şey vaad etmiyorsa... Eğer bu ihtimal bile içimde öldürülecek- se, — hem de tabii olmayan bir yolla öldürülecekse, — o halde böyle bir hayatı kurtarmak neye yarar? Neden- kurtarmalı bunu?»

Vega bütün bu sözleri duydu. Fakat Oleg onu göremiyor- du. Belki böylesi daha iyiydi. İnsan daha rahat konuşuyordu.

«Önce elimden hayatımı, kendi hayatımı aldılar. Şimdi de beni; kendimi devam ettirme hakkından yoksun bırakıyorlar. Kim için yaşayacağım? Neden yaşayayım? Sakatların en kötüsü! Merhametle yaşamak? Şefkatle?»

Vega, sesini çıkarmadı.

Tavandaki leke; bazan bir omuz sükişi gibi kenarları titriyordu bunun, bazan da kaş çatışı gibi bunda bir dalgalanma oluyordu. Sanki oda düşünüyor ve anlamıyormuş gibi. Sonra tekrar hareketsizleşiyordu.

Saydam, neşeli hava kabarcıkları gurulduyordu. Kavanoz

daki kamı seviyesi düştü. Bunun dörtte biri ona akmıştı. Bir kadının kanı. İrina Yaroslavtseva'nın kanı. Bir kız? Yaşlı bir kadın? Bir öğrenci? Bir tezgâhtar?

«Merhamet...»

Hâlâ göremediği Vega birdenbire konuştu. Bu bir itirazdan çok bir parlayıştı.

«Fakat bu doğru değil! Her halde sen böyle düşünmüyorsun? Senin böyle düşündüğüne inanmam. Bu başkasından ödünç aldığın bir ruh hali. Senin kendinin değil bu.»

Oleg'in şimdiye kadar onda duymadığı bir hırsla konuşmuştu. Genç adamın ummadığı bir kırgınlıkla söylemişti bu sözleri.

Ve birdenbire konuşmasını yarıda keserek, sustu.

Oleg, ihtiyatla ona meydan okumaya çalıştı. «Ne düşünmem lâzım?»

Oda ne kadar sessizdi. Kapak cam tüpteki hava kabarcıkları bile yankılanırmış gibiydi.

Kadm için konuşmak çok zordu. Kendi gücünü aşan, titrek bir sesle aralarındaki uçuşumu aşmaya çalıştı.

«Birinin başka türlü düşünmesi lâzım! Bir avuç, küçük bir grup insan da olsalar, başka türlü düşünceleri lâzım! Yalnız bu şekilde olarsa, insan kimlerin arasında yaşayacak? Ne için yaşayacak? Ve böyle yaşayabilir mi?»

Kendisini uçuşunun karşı tarafına erdiren bu son cümleyi umutsuz bir tavırla tekrarlardı. Bağırış Oleg'i sarsmıştı. Kuvvetiyle sarsmıştı onu, bu yüzden hareketsiz ve ağır olmasına rağmen kaçtı. Kurtuluşu bulabileceği o tek yere kaçtı.

Bir çocuğun sapanından fırlayan bir taş ya da bir yarasa gibi; savaşın son yılında kullanılan o uzun toplardan fırlayan, ısıklık çalan en sonunda havada, yükseklerde patlayan güller gibi, Oleg de sabit her şeyden kurtularak yükseldi, özümlediği kendisinin olan her şeyi geride bıraktı. Havada cılgınca bir parabol çizdi, hayatının bir çölünden geçti, hayatının ikinci çölünün üzerinden uçtu ve sonunda eskilerde kalmış bir ülkeye erişti.

Çocukluk günlerine. Burasını hemen tanımadı. Fakat nerede olduğunu bulanıklaşmış gözlerini kırıştırarak görünce, çocukken o şekilde bir mantık bağı kurduğu için hemen utandı. Fakat şimdi bunu kadına kendisinin söylemesi gerekiyordu. Önce bunu Vega'nın kendisine bir buluş olarak anlatması şarttı.

Şu anda hatırlaması gereken bir şey için geriye, belleğinin derinliklerine uzanıyordu ve hatırladı.

Çabucak hatırladı bunu. Fakat ağır ağır, kelimeleri seçe seçe konuştu :

«Bin doküz yüz yirmüerde Zührevi hastalıklar uzmanı olan Doktor Friedland adlı bir adamın bir kitabı vardı. Adından övgüyle söz edüdi. O günlerde açık açık konuşmanın, böyle şeyleri halka ve gençlere anlatmanın iyi bir şey olduğu düşünülürdü. Bu en sorulmayacak, sözü edilmeyecek konularla ügi- li tıp bilgisini yaymanın bir yoluydu. Genel olarak her halde faydalı bir şey bu. İkiyüzlü bir sessizlikten daha iyi. 'Kapalı Kapının Ardında' diye bir kitap vardı. Bir de 'Aşk Sızıları' adlı bir eser. Sen... sen onları okudun mu? Şey... hattâ bir doktor olarak?»

Hava kabarcıkları tembel tembel yukarı doğru yükseldiler. Oleg, görüş açısının dışmda bir yerden nefes seslerinin geldiğini düşündü.

«Onları biraz erken okuduğumu itiraf ederim,» diye devam etti. «On dokuz yaşındayken samırım. Tabi büyüklerimden gizli olarak. Bayağı büyülenmişim. Ama bu çok sarsıcı bir şeydi de. Bana... sanki yaşamayı bile istemiyormuşum gibi geldi.»

Vega, birdenbire ifadesiz bir sesle cevap verdi. «Onları; ben de okudum.»

Oleg, sevinçle, «Sen de mi okudun?» dedi. «Sen de...» Bu 'sen de' sözcüğünü sanki iddiasını açıklamış gibi bir tavırla söylemişti. «Bu kadar devamlı, mantıklı, yanlış bulunması imkânsız bir maddecilik, gerçekten neden yaşamak? Kaç kadının hiç bir şey hissetmediğini, kaçının orgazma eriştiğini yüzdelerle gösteren kesin hesaplar. Mastürbasyon yapan kadınların... nasıl bir kategoriden diğerine geçtiğini açıklayan olaylar...» Bütün bunları tekrar hatırladığı için, bir yerini yakmış bir insan gibi nefesini tuttu. «Evlükte psikolojinin ön plânda olmadığını belirten o haince inanç. Yazarın karı - koca arasındaki anlaşmazlıkları fizyoloji yönünden açıklanması... Fakat her halde sen de bütün bunları hatırlıyorsun. O kitabı ne zaman okudun?»

Vega, cevap vermedi.

Bunu sormamalıydı. Her halde bütün bunları çok kaba ve açık bir dille belirtmişti. Kadınlarla konuşmaya alışık değildi.

Tavandaki acaip, uçuk güneş lekesi birdenbire dalgalanı- verdi. Bunu parlak gümüş benekçikler noktaladı. Sonra da bunlar kayboldular. O kırıksıklıklardan, o minicik dalgalardan. Oleg tavandaki esrarlı, güneşli bulutun dışarıda, parmaklığın yanındaki su birikintisinin bir yansıısı olduğunu anladı. Basit bir su birikintisinin değişmiş görünüşüydü bu. Ve şimdi hafif bir rüzgâr esmeye başlamıştı.

Vega susmuştu.

Oleg, özür düedi. «Lütfen beni affet!» Ondon özür dü- mek hoş, hattâ tatlı bir şeydi. «Yanlış bir şey söylemiş olabilirim...» Ona doğru başını çevirmeye çalıştı. Fakat kadını yine de göremiyordu. «Fakat bu yer yüzündeki insanca olan her şeyi mahvetmek demek. Eğer buna boyun eğer, bütün bunları kabul edersek...» Şimdi neşeyle eski güven ve inancına teslim oluyor ve; onu kandırmaya çalışıyordu.

Ve Vega döndü. Oleg'in görebüceği bir yerdeydi. Genç adamın onun sesinde farketttiği ümitsizlik ve sertlik yoktu yüzünde; normal, şefkatli bir gülümseme belirmişti.

«Senin hormon tedavisi görmeni istemiyorum. Sana böyle bir tedavi yapılmadığından emindim.»

Vega neşe saçıyordu şimdi.

Bu kız, Oleg'in çocukluk ve okul arkadaşıydı. Nasıl olmuştu da onu tanıyamamıştı ?

Oleg dostça bir şeyler söylemek istedi. Çocukların söylediği, «Ver elini!» gibi basit bir şey. Vega'nın elini sıkmak, 'bunu açık açık konuştuğumuz ne iyi oldu,' demeyi arzu ediyordu.

Fakat sağ elini iğne oraya çivilemişti.

Ona kısaca Vega diyebilirdi. Ya da Vera.

Ama bunu yapamadı.

Kavanozdaki kan yarıya inmişti. Bu kan, daha bir kaç gün önce kimbilir kimin kendisine özgü yaratılışı, düşünceleri olan bir yabancı vücutta dolaşmıştı? Şimdi bu kendi vücuduna dökülmüştü. Kahverengi — kırmızı bir sağlık akımı. Fakat — bu beraberinde başka bir şey daha taşıyor muydu?

Oleg, dirseğinin altındaki yastıkla, iğnenin altındaki pamuğu düzelden, parmaklarını lâstik boruya süren ve kavanozun takılı olduğu sehpanın üst kısmını kaldırmaya başlayan Vega'nın ellerini seyretti.

Bu eli yalnız sıkmayı değil, öpmeyi de istiyordu.

Bu biraz önce söyledikleriyle çelişse bile.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Klinikten ayrıldığında âdeta tatile çıkmış gibi neşeliydi. Yavaştan bir şarkı mırıldanıyordu, sokaklar kuru olduğu için şoson giymemişti. Bu yüzden ince pardesüsüyle kendisini çok hür hissediyordu, —her yanını, özellikle bacaklarını— Yürümek için çaba harcadığı yoktu, yürüyerek baştanbaşa bütün şehri geçebilirdi.

Havanın serinlemiş olmasına rağmen, akşam da gündüz: kadar güneşliydi. Havada bahar kokusu vardı. Pis havalı bir otobüse tıklamak gülünç olurdu. Kadın, yalnızca yürümeyi istiyordu.

Yürümeye başladı.

Bu şehirde hiç bir şey çiçek açan kayısı ağacı kadar güzel değildi. Birdenbire, baharı arzuladığı için, hiç olmazsa bir tek çiçek açmış kayısı ağacı görmeyi istedi. Bir yerde, bir parmaklık ya da duvarın arkasında... O başka hiç bir şeyle karıştırılamayan, hava gibi hafif pembeliği görmek uğur getirecekti.

Ama bunun için vakit çok erkendi. Ağaçlar henüz kurşuniden yeşile dönüyorlardı. Yeşilin hafifçe görüldüğü mevsimdi bu. Fakat kurşuni, hâlâ ağaçlarda ağır basıyordu. Bir yerde duvarın arkasında, şehrin taşından kurtarılmış bir bahçecik gördü. Yer sadece kırmızı, kuru topraktan ibaretti, ilk çapalamaların izini taşıyordu bu.

Çok erkendi.

Her akşam Vera, sanki çok acelesi varmış gibi otobüse biner, ya çoğunun yayları kırılmış koltuklardan birinde yer bulur ya da kayışlardan birine uzanır, buna tutunarak düşürdü! Hiç bir şey yoktu, yapmak istediği hiç bir şey. Akşam önünde uzanıyordu ama onun yapacak hiç bir şeyi yoktu. Bütün mantık kurallarına aykırı olarak akşam saatlerini geçirmeye, vakit öldürmeye çalışacaktı. Sabahleyin de yine öyle bir otobüsle acele işine gidecekti.

Fakat bu gün ağır ağır yürüyordu. Her şeyi yapmak istiyordu, her şeyi. Yapılabilecek bir sürü şeyi kafasından geçirdi. Ev işleri, alış veriş, dikiş, kütüphaneyi ziyaret ve kendisine ya

sak ya da kapalı olmayan, fakat bir nedenden ilgilenmediği diğer şeyler. Şimdi bunların hepsini yapmayı istiyordu. Hattâ hepsini birden bir arada. Ama diğer yandan bunları ya da hiç olmazsa birini yapmak için koşmuyor, ağır ağır yürüyor, topuğunu kuru kaldırıma her vuruşundan ayrı bir zevk alıyordu.

Hâlâ açık olan dükkânların önünden geçti, fakat ihtiyacı olan yiyecek ve evle ilgili diğer şeyleri almak için içeri girmede. Afişlerin, ûâç tahtalarının önünden geçti ama bunlardan birini bile okumadı. Halbuki şimdi okumayı istediği de bunlardı.

Kadın, uzun zaman yürüdü. Ve bütün zevkini bundan aldı.

Bazan gülümsüyordu.

Çiçekli bir kayısı ağacı görmeyi istiyordu, ama yoktu böyle ağaç, henüz erkendi.

Bir gün önce tatıldı. Fakat o sıkılmış, kendisini aşağı gördüklerini sanmıştı. Bugün herhangi bir çalışma günüydü, ama neşeli ve keyifliydi.

Bu bayram havası duygusu haklı olduğunu sezmesinden ileri geliyordu. Başkalarının alay ya da inkâr ettiği o belliliğin derinliklerindeki inançlarının, sadece kendisinin asıl tutunduğa o ipliğin birdenbire çelik bir kablo olduğu ispat edilmişti. Hattâ tecrübeli, kuşkucu ve inatçı bir adam da bunun gücünü anlamış ve ona tutunmuştu.

Birbirlerine güvenerek, tıpkı bir teleferiktelermiş gibi, insan anlayışsızlığı denilen uçurumun üzerinden rahatça kaymışlardı.

Çok sevinçliydi. Akli başında olduğunu bilmek başka, bunu bir başkasından, özellikle ondan duymak daha başkaydı T Ona bunu söylediği, bu şekilde düşündüğü, hayatın bütün felâketleri arasında kendisini bu şekilde koruyabildiği için yalnızca teşekkür etmeyi istiyordu.

O teşekkürü hak etmişti. Fakat şimdi kendisini ona karşı haklı çıkarması gerekirdi. Hormon tedavisini de öyle. O Friedland'ı red ediyordu, aynı zamanda hormon tedavisini de. Buradaki mantıkta bir çelişki vardı. Fakat kimse bir hastanın mantıklı olmasını beklemez, bunu doktordan ister.

Burada bir çelişme olsun olmasın onu tedavi olmaya kandırması gerekirdi. O, adamı, tekrar tümöre teslim edemezdi. İçinde, onu kandırma, inadını yenme ve bu hastayı iyi etme

gücü her zamankinden daha alev alev yanıyordu. Fakat onun gibi yola gelmez bir âsinin aklını tartışmalarla başma getirmek için kendi kendisine bütün gücüyle inanması gerekirdi. Ve Oleg kendisine sitem ettiği zaman, Vera kendi kendisine hormon tedavisinin ülke çapında bütün hastahanelere yollanan bir genelge ile uygulamanın başladığını itiraf etmek zorunda kalmıştı. Bu genelge geniş bir sınıf tümörü, genel esaslara göre kapsamına almaktaydı. Şu anda bir tek bilimsel makaleyi hatırlıyamıyordu. Fakat hormon tedavisinin onunki tipinde kansere karşı nasıl başarı kazandığını açıklayan makaleler olmalıydı. Ayrıca yabancıların yazdığı yazılar da vardı herhalde. iddiasını isbat için onların hepsini de okumalıydı. Fazla bilimsel makale okuyamıyordu. Fakat şimdi herşeyi yapmayı başaracaktı! şimdi onları mutlaka okuyacaktı.

Kostoglotof bir keresinde ona köyünün aktarının bir doktordan daha aşağı sayılmasını anlamadığını söylemişti. Bir doktorun işi de matematik yönden kesin değildi. O zaman Vera hemen hemen hakarete uğramış gibi bir hisse kapılmıştı. Fakat sonradan, «Bu bir bakıma doğru,» diye düşünmüştü. Gerçekten doktorları X ışınlarıyla ortadan kaldırdıkları zaman bu yıkıcılığın yüzde kaçının sağlıklı dokular, yüzde kaçının hastalıklı dokuları etkilediğini aşağı yukarı kestirebiliyorlar mı? Bu, köydeki uydurma hekimin kuru kökleri, terazi kullanmadan avucuyla tartmasından daha kesin miydi? Ya da, Herkes penisilin tedavisine koşuyordu, penisilin faydası vardı, fakat tıp âleminden kim penisilin nasıl etki yaptığını açıklayabilirdi? Bunlar bulanık sular değiller miydi? Tıp dergilerini izlemeleri, okumaları ve düşünmeleri gerekti.

Fakat şimdi bütün bunların üstesinden gelecekti!

İşte evinin önündeki avluya gelmişti. Zaman o kadar çabuk geçmişti ki, bunun farkına varmamıştı bile. Birinin halılarını parmaklıklara astığı, paspaslarını asılı olduğu büyük genel verandanın basamaklarından çıkarak bir kaç kiracıyla paylaştığı apartmanın kapısını açtı. Kapının üzerindeki pamuklu döşeme yer yer yırtılmıştı ama, Vera içeriye o sıkıntı hissine kapılmadan girdi. Karanlık holden ilerledi. İnsan burada aklına estigi lâmbayı yakamazdı, çünkü her ampul başka bir kiracının saatine kayıtlıydı.

Bir başka anahtarla kendi odasının kapısını açtı. Şehirdeki bütün ük katların pencerelerinde olduğu gibi, camlarına hırsızlara karşı parmaklık takılı bu hücre gibi oda, parlak gü

neşin ancak sabahları girdiği bu akşam gölgelerine bürünmüş oda, genç kadına hiç de kasvetli gözükmedi. Vera, kapıda durdu. Paltosunu çıkarmayarak, odaya, sanki orayı yeni görüyormuş gibi hayretle baktı, insan burada iyi yaşar ve çok mutlu olurdu. Masa örtüsünü değiştirmesi yeterdi. Şuranın buranın tozunu alması. Belki duvarlardaki resimleri; Leningrad'ın beyaz gecesinde Peter ve Paul Kalesini gösteren tabloyu, Kırım'daki Alupka'nın siyah selvilerini.

Fakat mantosunu çıkararak, önlüğünü taktıktan sonra mutfağa yöneldi, orada bir şeyler yapması gerektiği konusunda belli belirsiz bir şeyler hatırlıyordu. A, evet! Gaz ocağını yakması ve kendisi için yemek pişirmesi lâzımdı.

Fakat, okuldan ayrılmış olan komşunun oğlu, bu iri yarı delikanlı bir motosikletle bütün mutfağı kaplamıştı. Isık çalarak bunu söküyor, motosikletin parçalarını yere yayarak, bunları yağlıyordu. Batmakta olan güneşin ışıkları buraya düşüyor, mutfağı iyice aydınlatıyordu. Delikanlının yanından zorlukla da olsa geçebilir ve gaz ocağının durduğu masaya gi- debüirdi. Fakat Vera birdenbire burada uğraşmayı istemedi. O odasında yalnız kalmayı arzu ediyordu. Hattâ yemek yemek de istemiyordu, bir şey yemek istemiyordu cam.

Kendi odasına dönerek, sevinçle kapıyı arkasmdan kilitledi. Bu akşam odasından çıkması için hiç bir sebep yoktu. Bir kavanozda çikolataları duruyordu. Bunları kemirecekti.

Vera, annesinin olan şifonyerin önünde çöieieldi ve içinde temiz masa örtüsü olan ağır çekmeyi açtı.

Fakat önce toz almalıydı.

Ondan önce de bir ev entarisi giymesi gerekirdi.

Plânlarındaki her değişikliği mutlulukla kabullendi, tıpkı bir dansa adımları değiştirmeye benziyordu bu. Her değişiklik zevkini de birlikte getiriyordu, işte dans buydu.

Belki önce selvilerle kalenin yerlerini değiştirmesi doğru olacaktı. Hayır, bu iş için çivi ve çekiç olmalıydı. O, bir erkeğe yakışacak işlerden hoşlanmıyordu. Fotoğraflar oldukları yerlerde asılı durabilirlerdi.

Bir toz bezi alarak, bununla odada dolaşmaya başladı. Usulca bir şarkı mırıldanıyordu.

Fakat hemen sonra küçük, göz yaşı damlası biçiminde bir şişeye takılmış olan bir tebrik kartına gözü ilişti. Bunu ona bir gün önce vermişlerdi. Kartın üstünde kırmızı güller, süs için yeşil bir kurdele ve mavi bir 8 sayısı vardı. Arkasında

ise daktiloyla bir tebrik yazıyordu. Sendika komitesi kendisini Uluslararası Kadınlar Günü dolayısıyla kutlamaktaydı.

Genel bir bayram yalnız bir kişiye ağır gelir. Fakat Kadınlar Günü gençlik yılları sona ermek üzere olan bekâr bir kadın için dayanılacak gibi değildir. Bu tip, hiç evlenmemiş ya da dul kalmış kadınlar içip sanki çok mutlularmış gibi şarkı söylemek için bir araya toplanırlar. Dün, bu avluda da böyle bir eğlence olmuştu. İçlerinde bir tek erkek vardı. Birinin kocası. Daha sonra, çakır keyif olunca, adamı sırayla öpmüşlerdi.

Sendika komitesi, ona işinde büyük başarı ve özel hayatında da mutluluklar dilemişti. Bunun alayla hiç bir ilgisi de yoktu.

Hangi özel hayat? Böyle bir hayattan yoksundu o. Kendi- sininki sadece özel bir yalandı.

Kâğıdı yırtarak dört parçaya ayırdı, sonra parçaları kâğıt sepetine attı.

İşine devam ederek tuvalet masasındaki şişelerin ve kavanozların, içinde Kırım manzaraları bulunan cam çerçevenin, radyo - gramofonun yanındaki plâk kutusunun ve pikabın kendisinin çizgili plâstik kutusunun tozunu aldı.

Şu anda plâklarından herhangi birini ıstırap duymadan çalabilirdi. Hattâ dayanamadığı o «Ve şimdi bu günlerde eskiden olduğu gibi yalnızım»...

Fakat başka bir plâk seçerek bunu pikaba koydu. Düğmeyi 'radyo'dan 'pikap'a çevirdi. Annesinin geniş koltuğuna yerleşerek, çoraplı ayaklarını altına aldı.

Toz bezinin köşesini dalgın eliyle sıkıca yakalamıştı. Bez, bir bayrak gibi yere doğru uzanıyordu.

Oda iyice loştu. Ayar kadrının yeşil ışığı bu yüzden iyice pırıldıyordu.

«Uyuyan Güzel» süitindendi bu. Adagio'dan sonra periler gözüksüler.

Vega dinledi. Ama kendisi için değil. Bu adagio'nun, operanın balkonundan, yağmurda ıslanmış, ıstıraptan bitkin ölüme mahkûm bir adama nasıl geleceğini hayal etmeyi istiyordu.

Plâğı ikinci defa çaldı.

Sonra üçüncü defa.

Konuşmaya başladı, ama yüksek sesle değil. Sanki Oleg radyodan yayılan yeşil ışıktaki, karşısındaki yuvarlak masanın

başında oturuyordu ve Vera da onunla konuşuyordu. Genç kadın, söylemesi lâzım gelen şeyleri açıkladı. Oleg de onu dinledi. Kulakları Oleg'in cevap olarak neler söyleyeceğini seçmişti. Genç adamın sözü birdenbire nereye getireceğini tahmin güçtü ama Vera artık buna alışmış olduğunu düşünüyordu.

Vera ona, bugün sözlerine devam ederek açıklamadığı şeyleri söyledi. İlişkileri bakımından henüz ona söyleyemeyeceği, fakat şimdi burada açıklayabüleceği şeyleri. Erkekler ve kadınlar konusundaki teorisini genişletti. Hemingway'in üstün adamlarının henüz insanlık seviyesine yükselmemiş varlıklar olduğunu söyledi. Hemingway yüzeydeydi. (Oleg mutlaka Hemingway'i okumadığını homurdanacak, gururla orduda ya da kamplarda Hemingway olmadığı gerçeğini gözüne sokmaya çalışacaktı.) Kadınların bir erkekte aradıkları bu değildi. Onların istedikleri düşünceli bir şefkat, korundukları, güven içinde ve iyi bir sığınakta oldukları hissiydi.

(İşin garibi, bümediği bir nedenden Vega, Oleg'in, hiç bir hakkı ve toplumda itibarı olmamasına rağmen, gene adamın yanında tam anlamıyla bunları hissediyordu.)

İnsanlar bir kadının nasıl olması gerektiği konusunda daha da büyük bir şaşkınlık içindeydiler. Carmen'in hepsinden kadınca olduğunu ilân ediyorlardı. Kendini tatminden başka bir şey istemeyen bir kadın tipi için iddia ediyorlardı bunu. Vega için bu bir sahte - kadındı, eteklik giymiş bir erkek.

Burada açıklanması gereken bir sürü şey vardı. Bu düşünceleri beklemediği için, şaşalamış gibiydi. Bunları düşündü.

Vera, plâğı tekrar çaldı.

Gece olmuş, genç kadın toz almayı Unutmuştu. Işıkla kadın daha parlıyor, odaya daha kuvvetli bir yeşillik saçıyordu.

İşığı yakmayı kesinlikle istemiyordu, fakat yakması da lâzımdı. Karanlıkta bildik eUerle duvardaki çerçeveyi buldu. Bunu şefkatle çıkararak, kadranın ışığına tuttu. Kadın yeşil yıldız gibi ışığını saçmasaydı, eğer kadranın ışığı sönseydi bile Vera yine fotoğraftaki her şeyi görebüirdi: Belirli, çocuksu yüz, daha hiç bir şey görmemiş olan parlak, savunmasız gözler; beyaz gömleğin üzerindeki, o ilk sahip olduğu kravat, omuzlarını saran ök takım elbisesi, yakanın kumaşına acımadan iliğe takılmış olan sert amblem; beyaz amblemin üzerindeüi kara profü. On dörde on üç boyunda bir resim. Yakadaki amblemin küçük olmasına rağmen gün ışığında gayet

belirli duran, Vera'mn hafızasında da belirli olan, Lenin'in profih.

Çocuk, «Başka türlü bir madalyaya ihtiyacım yok,» diye gülümsemişti.

Ona Vega adım takan bu çocuktu işte.

Agav bitkisi bir defa çiçek açar, bundan hemen sonra da ölür. Vera Gangart da böyle sevmişti işte, çok gençken, henüz okul sıralarmdayken.

Delikanlı cephede ölmüştü.

O savaştan sonra başka her türlü savaş olabilirdi. Adil bir savaş. Kahramanca, vatanseverce, kutsal bir savaş. Fakat Vera Gangart için o son savaştı. Sevgiliyle birlikte onu da öldüren savaş.

Kendisinin ölmesini de öylesine istemişti ki. Enstitüdeki derslerini bırakarak, hemen cepheye gitmeye kalkışmıştı. Fakat Alman olduğu için kendisini kabul etmemişlerdi.

Fakat savaşın ilk yazında yine iki üç ay beraber olmuşlardı. Delikanlının yakında asker olacağı belliydi. Şimdi, bir kuşak sonra neden evlenmediklerini başkalarına anlatabilmesi imkânsızdı. Ya da, evli olmamakla beraber, o son ayları neden boşu boşuna geçirdiklerini. Çevrelerinde dünya parça parça olurken herhalde kendilerini tutmamışlardı.

Fakat tutmuşlardı işte.

Şimdi bu hareketlerini başkalarının karşısında savunması imkânsızdı, kendi karşısında bile.

Delikanh, cepheden haykırmıştı. «Vega! Benim Vega'm! Sen benim olmadıkça ölemem. Şimdi düşünüyorum — buradan üç gün için ayrılabilirsem, — hastane izni alabilirsem! O zaman evleniriz! Evet değil mi? Evet?»

«Bunun seni bu kadar sarsmasına izin verme. Ben hiç bir zaman senden başkasının olamam! Senin Vega'n.»

Bunu o kadar büyük bir güvenle yapmıştı ki. Ama o zaman sevgilisi sağdı.

Fakat delikanh yaralanmamış, hastaneye gitmemiş, izin de alamamıştı. Hemen ölmüştü.

Ölmüş, yıldızı yanıp kül olmuştu, tamamiyle yanıp kül olmuştu.

Fakat ışığı boşlukta devam ediyordu.

Onun yıldızı, söndüğü zaman bile ışığı yoluna devam edenlerden değildi. Bu, tam ışığını vermeye devam eden bir yıldızdı. Fakat bunu kimse görmüyor, ona ihtiyaç duymuyordu.

Ölebilmesi için onu kabul etmemişlerdi. Yaşamaya devam etmek zorundaydı. Enstitüde derslerine devam etmeye mecburdu. Enstitüde sınıfın birincisiydi. Hasada yardım etmeleri için gönderilen öğrencilerin en başında o vardı. Pazarları yapılan çalışma gezilerinde, okuldaki temizleme kampanyasında da yine birinci oydu. Ona yapabileceği başka ne kalmıştı ki?

Enstitüyü pek iyi derecede bitirdi. Yanında ihtisas yaptığı Doktor Oresçenkov kendisinden çok memnundu. (Zaten onu Donstsova'ya da bu adam salık vermişti.) Vera'ya bir tek şey kalmıştı: dertleri iyi etmek, tek kurtuluş yolu buydu.

Tabii, insan Freidland gibi mantık yürütürse ölmüş bir çocuğu hatırlamak ve yaşayan bir erkeği aramamak, gülünç bir şey, bir çılgınlık, bir sapıklıktı. Bu olamazdı. Çünkü doku kanunları, hormon kanunları, erginlik kanunları geri alınamaz, bozulamazdı.

Bozulamaz mıydı? Vega, içinde bütün bunların bozulduğunu biliyordu.

Bütün bunların nedeni Vera'nın kendisini o 'daima seninim' yeminiyle ebediyen bağlanmış olduğunu düşünmesi değildi. Fakat bu da vardı. Bize çok yakın olan bir kimse tamamiyle ölemez. Onun için de bir dereceye kadar vardır, yanı- mızdadır, duyar ve görür. Vera ona ihanet ettiği takdirde âciz ve sessiz bir şekilde onu seyredecekti.

Eğer onun gibi başka biri daha yoksa, hücrelerin büyümesi, tepkileri ve salgılarıyla ilgili ne gibi kanunlar olabilir? Bunlar ne yapabilir? Onun gibi bir başkası daha yoktu. O halde hücrelerin ne faydası vardı? Nasıl bir tepki gösterebüirdi?

Yıllar geçtikçe yalnızca aşınırsınız. Yorulursunuz. İstirap veya sadakat bakımından hakiki bir istidadımız kalmaz. Bunları zamana teslim ederiz. Beslenmeye gelince, her gün yemeğimizi yutar ve parmaklarımızı yalarız. Bu bakımdan hiç de yumuşak başlı değilizdir. Bizi iki gün aç bırakın, kendimizi kaybederiz âdetâ. Duvarları tırmalarız.

İnsanlık, ne kadar ilerledik?

Vega ona ihanet etmedi. Fakat ezilmişti. Annesiyle oturuyordu. Fakat sonra annesi de öldü, annesi de öldü çünkü o da ezilmişti. Oğlu Vera'nın mühendis olan büyük ağabeysi 1940 da hapsedildi. Birkaç yıl onlara devamlı mektup yazdı. Bir kaç yıl kadın Buryat - Moğolistan'da bir yerdeki oğluna verilmesi için paketler yollayıp durdu. Sonra bir gün iade edilen bir paketi alması için bir pusula aldı. Gönderilen şah-

sırı adı karalanmış, paketin üzerine lâstik mühürle bir sürü damga basılmıştı. Kadın bu paketi eve bir tabut gibi taşıyarak götürdü. Oğlu doğduğu zaman hemen hemen bu kutuya sığabildi.

Bu Vera'nın annesini ezdi. Bu, ve oğlunun karısının, yani gelinlerinin kısa bir zaman sonra tekrar evlenmesi. Annesi bunu anlamadı, Vera'yı anlıyordu o.

Ve Vera yalnız kaldı.

Tek değüdi tabii. Bu durumda olan yalnız bir o yoktu' Milyonlardan biriydi Vera,

Ülkede o kadar bekâr kadın vardı ki, insanın içinden bekârların evlilerden daha fazla olup olmadığını anlamak için dostlarını saymak geliyordu. Bu tek kadınlar hemen hemen aynı çağdalar. On yıllık bir sürenin çocukları. On yıllık bir zaman içinde doğmuş olan kızlar. Savaşta ölen erkeklerin çağdaşları.

Savaş erkeklere merhametli davranmış, onları alıp götürmüştü. Geride ıstırap çekmek için kadınlar kalmıştı.

Savaşın yıkıntılarının altından sürünerek çıkan bekâr erkekler ise kendi yaşlarında kadınları seçmemişlerdi. Daha genç kızları beğenmişlerdi onlar. Bir kaç yıl daha genç olan kızlar, bir kuşak daha gençtiler. Çünkü savaş onların üzerinden sürünerek geçmemişti.

Böylece, alaylar halinde, toplanmayan milyonlarca kadın yaşıyordu. Dünyaya hiç bir şey yapmak için gelmemiş olan bir sürü kadın. Tarihin hatalarından biriydi bu.

Bunların içlerinde hayatı hafiften almayı başaranlar mahvolmamışlardı.

Günlük barış hayatı uzun yıllar sürüp gitti. Vega yaşadı, hep bir gaz maskesiyle dolaştı. Maskenin düşmanca lâstiği kafasını boyuna sıkıyordu. Bu onu boğuyor, halsizleştiriyor. Maskesini çıkarıp attı. Artık daha insanca yaşıyormuş gibiydi. Kendi kendisine başkalarına dostça davranmak için izin vermişti. Dikkatle giyiniyor, başkalarıyla karşılaşmaktan kaçınıyordu.

Bağlılık insana büyük bir zevk verir, belki de zevklerin en yükseğidir bu. Kimse bağlılığını bilmeseydi, kimse buna değer vermese bile bu böyledir.

Fakat bunun bir şeyi harekete geçirmesi lâzımdır. Hiç bir şey kımıldamazsa ne olur? Kimse bu bağlılığı istemezse?

Bir gaz maskesinin yuvarlak gözü ne kadar iri olursa ol

sun, bunların arkasından pek de iyi göremezsiniz. Az şey görürsünüz bu gözlerle. Şimdi gaz maskesini çıkarınca, Vega daha iyi görüyordu.

Fakat kadın çevresine dikkatle bakmıyordu. Tecrübesi olmadığı için çok derinden yaralandı, ihtiyatlı olmadığı için sendeledi. Kısa, hiç değmeyen bir içtenlik, hayatını hafifletip ışıklandıracağı yerde, onu kirletti, düşürdü. Tamamlığını bozdu, uyumunu mahvetti.

Şimdi bunu unutmak imkânsızdı. Bilinemezdi bu.

Hayır, hayatı hafiften almak onun kaderi değildi. Bir insan ne kadar duyguluysa, bir başkasıyla sıkı bir ilişki kurabilmesi de o kadar güçtür. Kendisi gibi bir kimseyle bile zordur bu. Böyle bir şey için bir sürü, hattâ yüzlerce benzerlik ve rastlantılar gerekir. Her rastlantı onları birbirlerine belirsiz bir şekilde yaklaştırır. Fakat bir tek ahenksizlik onları derhal birbirlerinden uzaklaştırır. Böyle anlaşmazlıklar çabucak ve kesinlikle hemen ön plâna çıkarlar. Vega'nın, «Ne yapacağım? Nasıl yaşayabilirim?» diye soracağı bir tek kişi bile yoktu.

İnsanlar kadar yol vardır.

Bazıları ona bir çocuğu evlât edinmesini salık vermişlerdi. Vega bunu uzun zaman ve en küçük ayrıntısına kadar bir kaç kadınla konuştu. Onlar kendisini hemen hemen inandırdılar. Vega onların heyecanını kaparak, yetimhaneleri dolaştı.

Buna rağmen o adımı atmaktan da çekindi. Bir çocuğu, umutsuzluğu yüzünden, öyle yapmaya karar verdi diye hemen sevemezdi. Daha da tehlikesi sonradan çocuğu sevmekten vaz geçebilirdi. Bundan da kötüsü çocuk ona bir yabancı olarak büyüye bilirdi.

Kendi kızı olabilseydi, gerçek kızı! (Bir kız istiyordu. Onu kendine göre büyüte bilirdi. Bir erkek çocuğuyla olamazdı • bu.)

Fakat bir yabancıyla yine o batağa dalamazdı.

Vera, gece yarısına kadar o koltukta oturdu. Bütün akşam yapmayı istediği şeylerden hiç birini yerine getirmemişti. Işığı bile yakmadı. Radyonun kadranından süzülen ışıktan memnundu. Bu yumuşak yeşil ışığa ve ince siyah frekans çizgilerine bakarken düşünceleri akıp gidiyordu.

Bir çok plâk çaldı. Hatta bazan kendisini ağlatan parçalardan bile zevk aldı. Marşlar da dinledi. Bu marşlar, aşağıda

karanlıktan geçen zafer alayı gibiydi. Kendisi de, ayaklarını altına alarak, yüksek haşmetli arkalıklı eski koltukta zafer kazanmış biri gibi oturuyordu.

Kırk çölden geçmiş ve sonunda açıklığa çıkmıştı. On dört çüğünlik yılı geçirmişti şimdi de haklı olduğu ortadaydı.

Uzun süren içten bağlılığı bu gün yeni ve daha olgun bir anlam kazanmıştı.

Hemen hemen bir bağlılık sayılabilirdi bu. Önemli olan bu konuda bağlı kalmasıydı.

Şimdi Vega ölmüş olan genci bir çocuk olarak görüyordu, kendi yaşında bir kimse, bir erkek olarak değil.

O, sağlam erkek dayanıklılığından yoksundu. Halbuki yalnızca bu bir kadın için bir sığmak, sıkıca bağlanabileceği bir şamandıra olabilir. Çocuk, bütün savaşı, ya da bunun sonucu, ondan sonraki çetin yılları görmemişti. O sadece duru, savunmasız bir genç olarak kalmıştı.

Vega, yatınca hemen uykuya dalmadı. Bu gece az da uyuyabilirdi. Uykuya daldıktan sonra bir kaç defa uyandı. Bir simi rüya gördü. Bir tek gece için ne de çoktu. Bazıları önemsizdi. Bazılarım ise sabah için belleğinde tutmaya çalıştı.

Sabahleyin uyandığı zaman gülümsedi.

Otobüs kalabalıktı, Vega sıkıştı, kendisini itip kaktılar, airseklediler. Biri ayaklarına bastı. Fakat kadın bütün bunlara alınmadan dayandı.

Doktor gömleğini giydi. Beş dakikalık sabah toplantısına giderken zemin katının uzun koridorunda kendisine doğru gelen Lev Leonidoviç'in kuvvetli, sevgili, bir gorilinkine benzeyen şeklini görünce çok sevindi. Doktoru, adamın Moskova'ya gidişinden beri görmemişti. Adamın çok iri ve ağır elleri, sanki omuzlarını da aşağıya çekiyormuş gibi yere doğru sallanıyordu. Bunlar vücudunun bir kusuru gibi durmakla beraber aslında ona hava veriyorlardı. Eğimli kubbeli, yükseldikçe daralan bir binaya benzeyen başında beyaz doktor kepi vardı. Servis kepinden farksızdı bu. Her zaman olduğu gibi bunu başına dikkatsizce ve saygısızca geçirivermişti. İki beyaz köpek kulağı gibi çıkıntı arkaya gelmiş, içi boş tepesi de buruşmuştu. Beyaz gömleğin iyice gerildiği geniş göğsü, karda kamufle edilmiş bir tankın önüne benziyordu. Her zaman olduğu gibi gözlerini kısmış, tehdit dolu sert bir ifadeyle yürüyordu. Fakat Vega yüzünde gülümseme belirmesi için yüz çizgilerinin hafifçe oynaması gerektiğini biliyordu.

Vera'yla koridora karşıt yanlardan aynı anda girdikleri ve merdivenin aşağısında karşılaştıkları zaman öyle de oldu.

Önce Vera, «Seni gördüğüme o kadar sevindim ki!» dedi. «Seni çok özledik!»

Adam, daha belirgin bir şekilde güldü. Yanda sallanan eliyle Vera'yı dirseğinden tutarak merdivenden çıkardı.

«Neden bu kadar sevinçlisin,» dedi. «Şu müjdeyi bana da ver.»

«Hiç bir şey yok. Sadece mutluyum. Yolculuk nasıl geçti?»

Lev Leonidoviç içini çekti.

«İyi geçti ama hayal kırıklığına da uğradım. Moskova beni sinirlendiriyor.»

«Bana olanların hepsini anlat.»

«Şana plâk getirdim. Üçünü de.»

«Öyle mi? Hangilerini?»

«Adlarını biliyorsun. Ben bütün o Saint-Saens'ları birbirine karıştırıyorum. GUM mağazasında şimdi 'long play' satan bir plâk bölümü var. Listedeki üç plâğı sarıp verdiler. Onları yarm getiririm. Dinle Vera, bu gün davayı dinlemeye gidelim.»

«Hangi davayı?»

«Bümiyor musun? 3 numaralı hastanenin operatörünü dava ediyorlar.»

«Gerçek bir yargılamamı bu?»

«Şimdiye kadar yoldaşça bir yargılamaydı. Fakat kovuşturma sekiz ay sürdü.»

«Onu neyle suçluyorlar?»

Gece nöbetinden çıkan hemşire Zoya merdivenlerden indi. Sarı kirpikleri pırıl pırıl parlayan kadın ikisine de selâm verdi.

«Bir çocuk, bir ameliyattan sonra ölmüş. Moskova yolculuğundan aldığım hızın etkisiyle gürültü çıkaracağım. İnsan eve döndükten bir hafta sonra kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıyor. Gelir misin?»

Vera, karar ya da cevap verecek zaman bulamadı. Sabah toplantılarının yapıldığı odaya gelmişlerdi. Odadaki eşyaların üzerine kılıf geçmişti, masada parlak mavi bir örtü vardı

Vera, Lev Leonidoviç'le olan dostluğuna değer veriyordu. Lyudmilla Afanasyevna hariç, adama diğer kimselerden daha yakın hissediyordu kendini. Dostluklarında, bekâr bir erkekle, evli olmayan bir kadının ilişkisinde pek ender rastlanılan değerli bir şey vardı: Lev bir kere bile ona mânâlı mânâlı bakmamış,

imalı lâflar etmemiş, dostluk sınırını aşmamıştı. İlişkileri rahat ve dostçaydı. Aralarında bir konuyu hiç bir zaman açmaz, tartışmaz, daima bundan kaçınırlardı. Aşk, evlilik ve bununla ilgili olan konulardı bu. Sanki bütün bunlar yokmuş gibi davranırlardı. Öla ki Lev Leonidoviç, Vega'nın böylesine bir dostluğa ihtiyacı olduğunu sezmişti. Kendisi bir zamanlar evliydi. Sonra bekârlığa dönmüş, biriyle 'arkadaş' olmuştu. Hastanenin kadınlar koğuşundakiler (önemli olan da bu kısımdır) ondan söz etmekten pek hoşlanırlardı. Şimdi de onun ameliyathane liemşiresiyle bir gönül serüveni olmasından kuşkuluyorlardı. Genç kadın operatörlerden biri, Angelina bunu açık açık söylemişti ama onun kendisinin Lev'i istediğinden şüpheleniyordu herkes.

Toplantı sırasında Lyudmüa Afanasyevna kâğıda sert çizgiler çizdi durdu. Hatta dolma kalemıyla kâğıdı bile deldi. Onun aksine Vera bu gün her zamankinden daha rahattı. İçin için kendisini dengeli hissediyordu.

Toplantı sona erdi ve büyük kadınlar koğuşunu dolaşmaya başladılar. Vera Kornilyevna'nın burada bir sürü hastası vardı. Kadın onlarla daima uzun uzun meşgul olurdu. Her birinin yatağına oturur, hastayı muayene eder ve onunla usul usul konuşur. O arada koğuşta derin bir sessizlik olmasını da beklemezdi. Bu fazla sıkılık olurdu. Kadınların konuşmalarına engel olunamazdı. (Vera, kadınlar koğuşunda, erkeklerinkine göre daha dikkatli ve diplomatça davranmak zorundaydı. Burada doktorluğun verdiği önem ve etki mutlak değildi. Fizikoterapinin gerektirdiği gibi her şeyin düzeleceğine dair cesaret verici sözleri biraz fazla söylemesi biraz daha keyifli olması yeterdi. Hemen gizlenmeyen o bakışı, perdelenmiş kıskançlığı farkedirdi. «Bu senin için önemli mi? Sen sağlamsın. Sen anlamazsın.» Aynı fizikoterapi gereklerine uyarak üzüntüden çıldırmış gibi olan kadınlara hastanedeyken kendilerini bırakmamalarını, makyaj yapmalarını, saçlarını düzeltmelerini ısrarla tavsiye ederdi. Fakat kendisi böyle şeylere kalkışırsa onu nasıl da buz gibi karşılardı.)

Bu gün de, mümkün olduğu kadar alçakgönüllü ve sakın bir tavır takınmaya çalışarak, karyoladan karyolaya gitti.. Alışkanlığın verdiği rahatlıkla gürültüye aldırmayarak, her hastayı ayrı ayrı dinledi. Birdenbire odanın diğer tarafından çok yüksek, kaba bir ses geldi.

«Ne hastalar ya! Bazıları tam damızlık! O kemer takan,

saçı başı karışık genç adam. Hemşirelerin gece nöbeti başlar başlamaz o da Zoya'yla sarmaş dolaş oluyor.»

Gangart hastasma sordu. «Ne? Ne söyledi o? Lütfen bunu tekrarla.»

Hasta terarlamaya başladı.

«Zoya o gece nöbetçiydi. Yeşil kadranın pırıldadığı gece...» «Affedersin. Hepsini başından tekrarlar mısın?»

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Tecrübeli bir operatör ne zaman endişelenir? Ameliyat sırasında değil. Ameliyat sırasında yapacağı dürüst, temiz bir iş vardır. Neyin ne olduğunu bilir. Sonradan yapılmamış bir şey dolayısıyla pişmanlık duymamak için, alınması gereken şeyi mümkün olduğu kadar kökünden kestiğinden emin olması şarttır. Tabii bazan ani karışıklıklar olabir, kan fışkırır, Rutherford'un bir fitik ameliyatı sırasında öldüğünü hatırlarsınız. Aslında bir operatörün kaygıları ameliyattan sonra başlar. Hastanın ateşi yükselir, karın şiş kalır. O zaman vakit kaybedilmiş olmasına rağmen operatörün vücudu kafadan, neş- tersiz tekrar açması, neyin bozuk olduğunu, görmesi anlaması ve düzeltmesi gerekir.

İşte Lev Leonidoviç bu sebepten, sabahki beş dakikalık toplantıdan bile önce ameliyatı hastalarını görmeye koşmak âdetindeydi. Yoksa, ameliyat gününden önce uzun uzun koğuşları dolaşmak zorunda olduğundan, mide hastasının durumunu, Demka'nın ne halde olduğunu öğrenmek için bir buçuk saat beklemek zorunda kalırdı. Mide hastasma baktı. Her şey normaldi. Hemşireye hastaya uygulanacak sıvı diyeti hakkında talimat verdi. İçinde sadece iki yatak bulunan yandaki küçük odaya, Demka'ya baktı.

Odadaki hasta iyileşmeye, hareket etmeye başlamıştı. Fakat yüzü kül rengi olan Demka sırt üstü yatıyordu. Battaniyeyi göğsüne çekmişti. Tavana, hayal kurarmış gibi değil de, kaygılı kaygılı bakıyordu. Gözlerinin çevresindeki bütün kaslar sinirle büzülmüştü. Sanki tavanda küçük bir şeyi görmeye çalışıyor ve bunu başaramıyormuş gibi bir hali vardı.

Lev Leonidoviç, orada sessizce durdu. Demka'nın biraz yanma düşünüyordu. Bacaklarını açmış, uzun kolları yanında

sallanıyordu. Sağ elini hafifçe geri çekmişti. Demka'nın çenesine bir aparkür indirirse ne olacağını hesaplamaya çalışıyormuş gibi kaşlarını çatı.

Demka, başını çevirdi. Onu görerek güldü.

Operatörün tehdit dolu, sert görünümü de neşeli bir gülümseme halini aldı. Ve Lev Leonidoviç sanki kendisi de on- lardanmış gibi, anlayışlı bir tavırla Demka'ya göz kırptı.

«Her şey yolunda değil mi? Normal yani?»

«Ne demek normal?» Demka'nın yakınabileceği çok şey vardı. Fakat aslında, erkek erkeğe, yakınacağı hiç bir şey de yoktu.

«Ağrıyor değil mi?»

«Ha...»

«Aynı yer mi?»

«Ha...»

«Orası uzun zaman ağrıyacak. Demka. Gelecek yıl bile o olmayan yeri kavramaya çalışacaksın. Ağrı başladığı zaman sadece o kısmın artık yerinde olmadığını hatırla. O zaman durum daha kolaylaşır. Önemli olanı sağ kalman. Arılıyor musun? Bacağa gelince... at, gitsin.»

Lev Leonidoviç bunu öyle bir rahatlıkla söylemişti. Gerçekten o iğrenç hastalığı atmalıydı üzerinden. Onsuz daha iyi olacaktı.

«Eh, seni yine ziyaret edeceğim.»

Ve doktor beş dakikalık toplantıya koştu. Odaya en son o girecekti. Ve yine geç kalmış olacaktı. (Nizamettin geç kalınmasından hoşlanmazdı.) Lev, hızla ilerledi. Ameliyat gömleği arkadan bağlanmıştı. Önde eğilmiş, bütün bir örtü olarak gözüktüyordu bu. Fakat arkada iki taraf kavuşmuyordu. Bağlar da ceketinin arkasında bağlanmıştı. Adam hastanede yalnız başına dolaşırken daima uzun adımlarla hızlı yürürdü. Kollarını yana sallayarak merdivenlerden ikişer ikişer çıkar ya da inerdi. Bu hareketliliğine bakan hastalar onun tembel tembel duraklamadığını, zamanını kendisinden çok hastalarına ayırdığına karar verirlerdi.

Beş dakika için yapılan toplantılar yarım saat sürerdi. Nizamettin, uygun bir ağırbaşlılıkla içeri girerdi. (Kendi böyle hissedirdi.) Sonra toplantıyı kararlı bir şekilde ve zevkle yönetirdi. (Bu da yine kendi zevkiydi.) Adamın kendi sesini dinlediği belliydi. Her hareketi ve davranışı, onun kendisini dışarıdan güçlü, disiplinli, bilgili ve akıllı bir adam olarak gördüğü

anlaşıyordu. Kendi aul'unda hakkında efsaneler çıkarılmıştı. Şehirde iyi tanınıyordu, hatta adı zaman zaman gazetelere geçiyordu.

Lev Leonidoviç kendisine ayrılan yere oturdu. Ayak ayak üstüne atarak, iri pençelerinin baş parmaklarını belindeki beyaz pamuklu kemere soktu. Serviste giyilen beyaz kepinin altında kaşları çatıktı. Üstlerinin yanında suratmı astığından, başhekim üzerine alınmazdı.

Başhekim yerini amansız ve yorucu bir zorunluk gibi de- ğü de, rol yapmak için verilmiş bir fırsat, sürekli mükâfat kaynağı, bir yetkiler ve haklar klavyesi olarak görüyordu. Unvanı Başhekimdi. Adam bunun kendisini gerçekten başhekim yaptığına, herkesten daha fazla bûdiğine, (belki bütün ayrıntılarıyla deĝü , yanmda çalışanların iyileştirme işini nasû yaptıklarını anladığına, onlara önderlik ederek, yanlışlarını düzelttiğine, hataya düşmelerine engel olduğuna inanıyordu. İşte bu yüzden adamın beş dakikalık konuşması yarım saate kadar uzuyordu. Fakat herkesin bundan hoşlandığı belliydi. Başhekimlerin kudretleri o kadar genişti ki, bunlar mutlu bir şekilde görevlerinden öylesine ağır basıyorlardı ki, adam idarecileri, doktorları ve hemşireleri kolaylıkla tutuyordu. Yani, yakmda tezini savunacağını umduğu enstitüden, şehirdeki parti komitesi ya da taşradaki sağlık büroları tarafından telefonla tavsiye edilen, haklarında isteklerde bulunan kimseleri işe alıyordu. Ya da bir yerde yemek yerken keyiflendiği için işe alacağıma söz verdiği bir kimseyi, bir de o eski klanının kendi dalından olan insanları. Hastanenin kısım şefleri yeni işe alman adamm bir şey bûmediğini, bir şey yapmadığını şikâyet ettiklerinde Ni- zamettin Bahramoviç onlara daha da şaşardı. «O halde onlara öğretin, yoldaşlar! Sizi buraya bu iş için getirdüer!»

Yıllarca sonra dahilerin ve budaların, kahramanların ve ahlâksızların, çalışanlarla tembellerin kafalarını aynı şekilde asaletle taçlandıran kurşuni halesi; düşüncelerin işkencesinden kaçtığımız içü doğanın bize armağan olarak verdiği hal tavır ve sakinlikle; kırçıl saç pö'k yakışan o yuvarlak, düzgün yanık tenle Nizamettin, yanmda çalışan tıp adamlarına işlerindeki hataları ve insanların değerli hayatlarını kurtarma savaşında nasıl daha iyi bir duruma sokabileceklerini anlattı. Tavus mavisi örtünün çevresinde sert arkalı hastane sıralarında, koltuklarda ve ofis sandalyelerinde oturan, Nizamettin'in henüz atmaya başaramadığı ve yakın bir zamanda işe almayı başardığı

kimseler onu büyük bir dikkatle dinlediler.

Lev Leonidoviç oturduğu yerden kıvrıkcık saçlı Kalmuka- medof'u iyice görüyordu. Kaptan Cook'un gezilerinin resimlerindeki kimselere benziyordu. Sanki ormandan yeni çıkmıştı: Kafasında sık, karmakarışık bir çit vardı, bronzlaşmış yüzü kömür siyahı beneklerle noktalanmıştı; çılgınca bir neşeyle güldüğü zaman iri beyaz dişleri ışıldıyordu. Bir burnundaki halka eksikti. Tabii bütün dert, onun görünüşünde ya da tıp enstitüsünden aldığı düzgün diplomada değildi. Fakat adam, hastasını kaybetmeden bir tek ameliyat bile yapamıyordu. Lev Leonidoviç onun iki defa ameliyat yapmanına izin vermiş, ondan sonra da bir daha böyle bir şeye kalkışmayacağına dair yemin etmişti. Fakat onu yerinden oynatmak da imkânsızdı. Bu milli kadronun gelişmesini alttan alttan sarsmak olurdu. İşte bu yüzden Kalmukamedof üç yıldan daha fazla bir zaman danberi daha kolay olayların kayıtlarını tutuyor, önemli bir tavırla koğuşları dolaşanlara katılıyor, pansumanları kontrol ediyor, gece nöbetine kalıyor (ve uyuyor) du. Son zamanlarda, normal iş gününün sonunda hastaneden ayrılmasına rağmen bir buçuk aylık almaya da başlamıştı.

Masada operatör diploması olan iki kadın vardı. Bunlardan biri kırk yaşlarında, aşırı derecede şişman ve daima düşünceli bir kadın olan Pantekina'ydı. Kadın daima iki kocadan altı kızı olduğunu, parasının yetmediğini, çocuklarıyla uğraşacak zaman bulamadığını düşünürdü. Bu kaygıların izleri çalışma saatlerinde bile yüzünden silinmezdi. Yani hastane binasında kalarak para kazanmak zorunda olduğu saatlerde bile. Diğer operatör Angelina gençti. Enstitüden çıkalı üç yıl olmuştu. Kızıl saçlı, ufak tefek, güzel bir kızdı. Lev Leonidoviç'den, kendisiyle ilgilenmediği için nefret ediyordu. Şimdi de cerrahî bölümünde onun aleyhine birtakım işler çeviriyordu. Bu iki kadın ancak hastanede ayakta tedavi edilen hastalara bakacak yetenekteydiler. Ellerine neşter vermeye gelmezdi. Fakat başhekimin onları kovmaması için önemli nedenler vardı.

Böylece cerrahî bölümde beş operatör varmış gibi gösteriliyordu. Bu yüzden de hastaneye beş operatörlük hasta yollanıyordu. Fakat bu ameliyatlari yapabilecek yalnızca iki operatör vardı.

Hemşireler de toplantıdaldı. Bunlardan bazıları da operatörler kadar beceriksizdiler. Fakat onları da Nizamettin Bahramoviç tutmuştu. Hepsini de koruyordu.

Bazan Lev Leonidoviç öylesine umutsuzluğa kapılıyordu ki, orada bir gün bile çalışamayacağını düşünüyordu. Her şeyden vaz geçerek çıkıp gidecekti. Ama nereye? Her yeni yerin de kendi şefi ukalaca saçmalıkları ve çalışmayan kimseleri olacaktı. Belki bu yeni şef eskisinden de daha kötü çıkacaktı. Ayrı bir klinik alarak bunu düzenU bir hale sokmak başka olurdu tabii. O zaman kadroda gösterilenlerin hepsi de çalışır, gerekli kimseler işe alınırdı. Fakat Lev Leonidoviç'in durumu onu başhekim düzeyine ulaştıracak gibi değildi. Tabi çok uzaklarda bir yer olursa durum değişirdi. Ama Lev de buraya gelmekle Moskova'dan bir hayli uzaklaşmıştı.

Doğrusunu söylemek gerekirse Lev'in idareci olmayı istediği de yoktu. Bir idarecinin kendi başım kurtarma zorunlu- ğunun, ehliyetle çalışmasını engellediğini biliyordu. Hayatının bir döneminde düşmüşleri inceleme fırsatını bulmuştu. Gördükleri de ona mevkiin boşluğunu, değersizliğini öğretmişti. Eski ordu birliği komutanların kamp barakalarının temizlenmesi işinin kendilerine verilmesini hayal ettiklerine tanık olmuş, pratik hocası operatör Koryakof'u kendisi herkesten daha aç ve bitkin olanların yiyecek aradığı kamp çöplüğünden kurtarmıştı.

Bazan durum daha az sinirlendirici oluyor, durum düze- liyordu. O zaman Lev Leonidoviç her şeye dayanabileceğini, oradan ayrılmayacağını düşünüyordu. Fakat ondan sonra da aksine kendisinin, Dontsova ve Gangart'm açıkta kalacağından, olayların bu yönde geliştiğinden her geçen yıl durumun düzelmeyip, daha da kötüleşeceğinden korkuyordu. Artık hayatında sert bir değişiklik yapmak kendisi için kolay değildi. Kırkma geliyordu ve insanın vücudu rahatlık ve süreklilik istiyordu.

Genel olarak Lev'in hayatı kararsızlık içinde geçmişti. Kahramanca bir dalış mı yapmalıydı, yoksa akıntıyla birlikte rahat rahat sürüklenmek miydi? İşte buna bir türlü karar veremiyordu? Hayatını verdiği bu mesleğe ilk başladığı araştırma enstitüsünde durum bambaşkaydı. Gerçek bir atılımla başlamıştı. Hatta bir yıl Stalin Ödülünü almasına ramak kalmıştı. Fakat sonra birdenbire bütün enstitü baskı ve sürat yüzünden kapatılıvermiş, kendisi de bitmemiş bir tezle kala kalmıştı. Koryakof onu daima zorlamıştı. «Çalışmaya devam et! Çalışmaya devam et! Yazma fırsatı daima eline geçer.» Fakat bu yazma fırsatı ne zaman eline geçecekti?

Canı cehenneme, niçin yazacaktı?

Lev Leonidoviç, duyduğu hoşnutsuzluğun yüzünden anlaşılmasını başhekimden saklayarak, gözlerini kısıtı ve dinlermiş gibi bir tavır takındı. Sonuçta gelecek ay göğüs boşluğundaki ilk ameliyatları onun yapması teklif edüyordu.

Her şey sona erer. Beş dakikalık toplantı da sona erdi. Toplantı odasından çıkan operatörler birer birer üst sahanlıktaki holde toplandılar. Pençeleri hâlâ kamının üstündeki kemerine geçirüi duran Lev Leonidoviç, tıpkı kaşları çatık dalgın bir kumandan gibi, saz kadar ince, kır saçlı Yevgenia Ustinovna'yı, vahşi buklemi Kalmukamedof'u, şişman Pantekina'yı, kızıl saç Angelina'yı ve iki hemşireyi koğuşları iyice dolaştırmaya çıkardı.

Bazı günler çabucak çalışmaya başlamaları gerekir ve bu yüzden koğuşları çabuk dolaşırlardı. Bu gün de yine acele etmeleri gerekiyordu. Fakat bu gün bütün ameliyatlı hastaların genel olarak yoklanması programa alınmıştı'. Uzun süren bir şeydi bu. işte bu yüzden yedisi birden ayaklarını sürüyerek her koğuşa girdiler. Boğucu ilâç kokularının, istemeyerek havalandırılan odaların ve hastaların kendilerinin meydana getirdiği o bozuk, pis atmosfere daldılar. Dar koridorlara doluştular, birbirlerinin geçmesi için duvarların önüne büzüldüler. Hastanın ıstırabını ölçmek, —koğuştaki ağır havayı içlerine çektikleri gibi, — onun da azabını, hislerini, geçirdiği hastalıkları, tedavinin izlediği yolu, hastahğm o sıradaki durumunu, tedavinin her türlü imkânlarını anlayıp, sindirmek için bir, üç, beş dakikaları vardı.

Daha az olsalardı; her biri bordroda yalnızca yer kaplayan bir insan değil, kendi alanının en iyi elemanı olsaydı; her doktora otuz hasta düşmeseydi. Kovuşturma dosyasına, olay kayıtlarına neler yazılması gerektiğini, kayıtlar için nasıl bir ifade kullanacaklarını düşünüp durmasalardı; insanlar, kemikleri, derileri, anıları ve amaçları olan yaratıklar olmasalardı; ve hastaların hissettikleri ıstırabı çekmedikleri için rahatla- masalardı, şüphesiz o zaman koğuşların böyle dolaşılmasından daha iyi bir usul de düşünülemezdi.

Fakat Lev Leonidoviç'in de bildiği gibi bu şartların varlığından sözedilemezdi. Dolaşmalar da değiştirilemez ya da kaldırılamazdı. Onun için diğerlerinin başında onlara bu alışılmış işi yaptırttı. Tek gözünü kısarak, teslimiyetle doktorların her hasta hakkındaki raporlarını dinledi. (Bu bilgiler doktor-

lainı belleğinde değil ellerindeki dosyalarda vardı.) Hasta nereden gelmişti, oraya ne zaman girmişti (yaşlı hastalar hakkında bu bilgi vardı.) ,onu hastaneye getiren neydi, ne gibi bir tedavi görüyordu, ne dozda, kanının durumu nasıldı, ameliyat düşünülüyor muydu, yoksa bu konuda henüz bir karara varılmamış mıydı? Dinledi, bir çok hastanm yatağına oturdu. Bazı hastalara ağrıyan yerini göstermesini söyledi. Buraya baktı, yokladı, hastayı muayeneden sonra üzerim battaniyeyle örttü ve diğer doktorlara hastayı muayene etmelerini söyledi.

Böyle dolaşmalar sırasında gerçekten güç olan olaylar konusunda karar verilemezdi. Hastanm çağrılarak, ayrıca muayene edilmesi gerekirdi. Koğuşlarda açıkça konuşamıyor, her şeyin doğru adını kullanamıyor ve bu yüzden de durumu açık olarak anlıyamıyorlardı. Bir kimsenin durumunun kötüleştiğini bile söylemek imkânsızdı. Sadece bunun için «Ameliye gelişme gösteriyor,» gibi dolambaçlı cümleler kullanıyorlardı. Burada her şey dolaylı ve dolambaçlı sözlerle, hatta düşünülenin tam tersi açıklanılarak anlatılıyordu. Kimse, 'Kanser', ya da 'sarkom, ya da 'karsinoma'dan söz etmiyordu. Hatta hastalar anlayabilirler diye bunların konuşma dilinde kullanılan kısaltılmış şekilleri olan 'Ka' ve 'Sa' yı da ağızlarına almıyorlardı. Onun yerine zararı olmıyan 'ülser', 'gastrit', 'iltihap' ve 'po- lip'ten söz açıyorlardı. Bu kelimelerle neyi kasdettiklerini koğuşların dolaşması bittikten sonra ağır ağır, rahat rahat anlatabilirlerdi. Fakat birbirlerini anlayabilmeleri için «resektabl değil» «terminus dahü» gibi sözcükler kullanıyorlardı. (Bu sözler hastanm ameliyat masasında ölme ihtimali olduğunu açıklıyordu.) Söylenilecek söz bulunmayınca Lev Leonidoviç,

«Bundan sonraki hastaya bakalım,» diyordu.

Böyle muayeneler sırasında hastalığın içinden ne kadar az çıkar, birbirlerini ne kadar az anlar ve aralarında anlaşılırsa, Lev Leonidoviç de hastalara o kadar fazla cesaret aşılammaya çalışırdı. Hattâ doktorların koğuşları dolaşmalarına, hastaların morallerini yükseltmek için yapılan bir şey gözüyle bakmaya başladı.

Rapor veren doktor, «Status idem,» dedi. Bununla hastanm durumunun değişmemiş olduğunu anlatıyordu.

Lev, neşeyle, «Sahi mi?» dedi. Sonra da sanki kontrol ediyormuş gibi hastaya hemen, «Demek kendini eskisinden daha iyi hissediyorsun?» diye sordu.

Biraz şaşırmış olan hasta bunu kabullendi. «Evet... Öyle

sanırım.» Bunu kendisi farketmemişti ama doktorların farket- tiklerine göre demek ki durumu düzeliyordu.

«İşte, gördün mü? Yavaş yavaş iyüleşeceksin. »

Başka bir hasta endişeyle sordu.

«Sırtım neden ağrıyor? Orada tümör mü var yoksa?»

Lev Leonidoviç, gülerek ağır ağır, «Yooooo,» dedi. «O ikinci derecede bir fenomendir.»

(Doğruyu söylüyordu. Metastaz gerçekten ikinci derecede bir fenomendi.)

Ölüm kurşuniliğine bürünmüş, dudaklarını güçlkle kımıldatabilen, korkunç derecede bitkin yaşlı bir adamın baş ucunda rapor veren doktor açıkladı.

«Hastaya genel tonik ve sedatif veriliyor.»

Bunun anlamı şuydu: Onun sonu geldi. Tedavi için çok geç. İstirabını hafifletmeye çalışmaktan başka yapabileceğimiz hiç bir şey yok.

Sonra kalın kaşlarını oynatan ve kötü bir haberi açıklamaya karar vermiş gibi bir tavır takınan Lev Leonidoviç, «Sana olanları açıkça anlatmama izin ver, baba,» dedi. «Şu anda hissettiklerin eski tedavilere karşı gösterdiğin bir tepki. Fakat bize acele ettirme. Rahatına bak. Senin iyileşmene yardım edeceğiz. Hiç bir şey yapılmadığını, burada sadece yattığını düşünebilirsin. Fakat aslında bünyen bizim yardımımızla kendisini savunuyor.»

Ölüm döşeğindeki adam başını salladı. Bu açık konuşma hiç de korkutucu olmamıştı. Aksine bir umut ışığının pırıldamasına sebep olmuştu.

Bir doktor Lev Leonidoviç'e, «Kalça kemiği civarında bu tip bir tümör,» diye bildirerek ona bir röntgen filmi gösterdi.

Lev, siyah ve gölgeli lekeleriyle filmi ışığa tutarak, takdirle başını salladı.

«Çooook güzel bir film! Fevkalâde!»

Hasta neşelendi. Yalnız her şey yolunda gitmekle kalmamıştı, hepsi de fevkalâdeydi.

Fakat film çok güzeldi çünkü bunun tekrar alınmasına lüzum kalmamıştı. Filmde tümörün çerçevesi ve genişliği şüphe götürmeyecek kadar belirgindi.

Böylece o bir buçuk saatlik genel dolaşma sırasında ameliyat bölümünün şefi düşünmediği şeyleri söyledi, hislerini açıklamamak için sesinin tonunu ayarladı ve aynı zamanda doktorların dosyalarına uygun kayıtlar geçirip geçirmediğine bak

tı. Bu elle yazılmış kartlar, karmakarışık mürekkeple karalanmış notlar günün birinde içlerinden her hangi birini yargılamalarına sebep olabilirdi. Lev Leonidoviç, bir kere olsun başım hızla çevirmedi ya da endişesini belli etmedi. Yüzündeki yumuşak sıkıntı ifadesinden hastalar hastalıklarının basit, hiç de ciddi şeyler olmadığını anladılar.

Bu bir buçuk saatlik, ilmî tefekkürle karışık rol yapma Lev Leonidoviç'i iyice yordu. "Adam kırışıklıkları düzeltmek için alnının derisini çekti.

Yaşlı bir kadın, doktorlar kendisini göğsüne vurarak din- leyeli çok olduğundan yakındı. Lev kadını muayene etti hemen.

İhtiyar bir adam onu durdurdu. «Sana bir şey anlatacağım.» Ve adam hastalığının nasü başladığına ve şimdi kendisine neler olduğuna dair uzun, karmakarışık bir hikâyeye başladı. Lev Leonidoviç, sabırla dinledi ve hatta başını da salladı.

Yaşlı adam, davet etti. «Şimdi sen bana anlat!»

Operatör güldü.

«Ben ne söyleyebilirim? Senin menfaatlerinle bizimki birleşiyor. Sen iyi olmak istiyorsun. Biz senin iyi olmanı istiyoruz. Onun için birlikte çalışmaya devam edelim.»

Özbek'lerle bir iki kelime Özbekçe konuşabiliyordu. Gözlüklü, aydın tavırlı bir kadın vardı. Onu yatakta, sabahlıkla görmek bile utandırıcı bir şeydi. Lev de onu herkesin önünde muayene etmedi. Annesi de yanında kalan küçük bir çocukla ciddi ciddi el sıkıştı. Yedi yaşında bir küçüğün midesine şakadan bir yumruk attı. Birlikte güldüler.

Lev'in sert bir şekilde cevap verdiği tek hasta, konsültasyon için bir nöropatolog çağırmasını isteyen bir okul öğretmeni idi.

Fakat bu son koğuştı. Uzun ve güç bir ameliyat yapmış kadar yorgun dışarı çıktı.

«Sigara içmek için beş dakika ara,» diye ilân etti.

O ve Yevgenia Ustinovna, sanki koğuşları dolaşmalarının tek amacı buymuş gibi hemen sigaralarını yaktılar. (Halbuki hastalarına ciddi ciddi tütünün bir karsinlojen olduğunu ve bunun kesinlikle yasak edildiğini söylemişlerdi.)

Sonra küçük büroya girerek, masanın etrafına yerleştiler. Dolaşma sırasında muayene ettikleri hastaların adlarından tekrar sözedildi. Fakat bir yabancı dolaşma sırasında hayalinde canlandırdığı o genel iyileşme ve düzelme tablosu parça parça olarak, ortadan kayboldu. 'Status idem' in ameliyat edil

mesi imkânsızdı. Yapılan ışın tedavisi ise semptomatikti, bu tedavi iyileşme umuduyla değil yalnızca ıstırabı azaltmak için yapılıyordu. Lev Leonidoviç'in ciddi bir tavırla elini uzattığı çocuğun iyileşmesi imkânsızdı. Hastalık yayılmıştı. Kendisini annesiyle babasını memnun etmek için biraz daha hastanede tutacaklardı. Kendisini göğsüne vurarak muayene etmesini isteyen yaşlı kadın hakkında Lev Leonidoviç şunları söyledi.

«Altmış sekiz yaşında o. Eğer kendisine ışın tedavisi yaparsak belki onu yetmişine kadar yaşatabiliriz. Fakat ameliyat edersek bir yıl bile dayanmaz. Sen ne dersin, Yevgenia Ustinovna?»

Lev Leonidoviç gibi neşter hayranı bir doktor bile ameliyatın aleyhinde olduktan sonra Yevgenia Ustinovna da bu kararı memnunlukla kabul ederdi. Aslında Lev neşter hayranı değüdi. Fakat şüpheciydi. Hiç bir makinenin göz kadar iyi gö- remiyeceğini, hiç bir şeyin hastalığı neşter kadar kesinlikle ortadan kaldıramıyacağını biliyordu.

Lev Leonidoviç, ameliyata razı olup olmamak konusunda kendisi karar vermeği arzu etmeyen, akrabalarıyla görüşmek için zaman isteyen hasta için,

«Akrabaları uzaklarda, ıssız bir yerde yaşıyor,» dedi. «Onlarla temasa geçmesi, akrabaların da kalkıp buraya gelebil- . meleri için geçecek zaman süresinde bu adam ölebilir. Onu inandırmamız ve kendisini ameliyat masasına yatırmamız lâzım. Yarın değil ama bir daha sefere. Tabii büyük bir risk bu. Vücudunu açıp bakacağız. Belki de ameliyat etmeden tekrar kapatacağız.»

Kalmukamedof, sanki riske atılan kendisiymiş gibi önemli bir tavırla, «Ya adam ameliyathanede ölürse?» diye sordu.

Lev Leonidoviç, uzun, kalın kaşlarını kaldırdı.

«Bu bir ihtimal. Fakat ameliyat olmazsa öleceği muhakkak.» Düşündü. «Ölüm oranımız fevkalâde. Onun için bu riski göze alabiliriz.»

Her seferinde de, «Aksi düşüncede olan var mı?» diye soruyordu.

Fakat kendisi için fikirleri önemli olan bir tek kişi vardı: Yevgenia Ustinovna. Aralarındaki yaş, tecrübe ve usul bakımından fark olmasına rağmen, hemen hemen daima aynı fikirde oluyorlardı. Böylece aklıbaşmda kişilerin birbirlerini anlamalarının çok kolay olduğunu ortaya koymaktaydılar.

Lev Leonidoviç, «O sarışın kız?» diye sordu. «Ona yardım etmenin bir yolu yok mu, Yevgenia Ustinovna? Ameliyat etmemiz şart mı?»

«Başka çare yok. Buna mecburuz.» Yevgenia Ustinovna, boyalı, kıvrımlı dudaklarını birbirine bastırdı. «Arkasından ağır dozda röntgen ışını vermek de gerekli.»

Lev Leonidoviç, birdenbire, «Yazık!» diye içini çekerek, girintili, arkaya doğru yatık alınlı, gülünç kepli başını önüne eğdi. İri baş parmağını, sanki tırnaklarını muayene ediyormuş gibi parmaklarının uçlarına sürerek mırıldandı. «Elim o kadar genç kızların göğüslerini kesip çıkarmamakta inat ediyor. İnsan sanki tabiata aykırı hareket ediyormuş gibi bir duyguya kapılıyor.»

İşaret parmağının ucunu baş parmağının enli tırnağının etrafında gezdirdi. Aklına söyleyecek başka bir şey gelmiyordu. Başım kaldırdı.

«E, yoldaşlar. Şulubin'in derdini biliyor musunuz?»

Pantekina sordu. «Rektum Kr.'i mi?»

«Evet, Rektum Kr.'i. Fakat bunun nasıl keşfedildiğini biliyor musunuz? Halka verilen konferanslara» ve ankolojik muayene istasyonlarının değeri bu kadar işte. Oresçenkov, bir keresinde bir konferansda parmağını hastanın makatına sokamayacak kadar titiz ve nazlı olan bir doktor aslında doktor değildir dediği zaman çok haklıydı. Her şeyi nasıl da ihmal ediyoruz! Şulubin bir klinikten diğerine giderek sık sık dışarı çıktığından, kan geldiğinden ve daha sonra da sancılardan şikâyet etmiş. En basiti hariç bütün tahlilleri yapmışlar. Yani parmak muayenesinden kaçınmışlar. Ona dizanteri ve emoroid tedavisi yapmışlar, fakat bir sonuç alamamışlar. Sonra adam bir klinikte ankolojik afişlerden birini görmüş, bir hayli de zeki. O zaman derdinin ne olduğunu anlamış ve tümörü kendi parmağıyla bulmuş. Halbuki doktorlar bunu altı ay önce keş- f edebilirlerdi.»

«Tümör derinde mi?»

«Altı santim derinde. Tam sfinkter kasının arkasında. O kas grubu kolaylıkla kurtarılabilir ve adam da bir insan halinde kalırdı. Fakat artık sfinkter hasta. Bu da geriye doğru kesme demek. Adam barsaklarını boşaltma hareketini kontrol edemeyecek. Onun için barsak ağzını vücudunun yan tarafına vereceğiz. Nasıl bir hayat olacak onun ki? Halbuki o iyi bir adam.»

Ertesi günkü ameliyatların programını yapmaya başladılar. Anestezi yapılacak hastaların, anestezi tiplerinin bir listesini çıkardılar. Hangi hastaların yıkanıp, traş edileceklerini, yapılması gereken hazırlıkları kaydettiler.

Lev Leonidoviç, «Chaly'e anestezi yapılmasına pek lüzum yok,» dedi. «Mide kanseri. Fakat adam çok canlı. Ender rastlanan bir şey.»

(Chaly'nin ertesi sabah kendisine bir şişeyle anestezi yapacağını büseydi!)

Kimin kime asiste edeceğini, kimin kan verme görevini alacağını kararlaştırdılar. Yine kaçınılmaz bir şekilde Lev Leonidoviç'e asiste etmek işi Angelina'ya düştü. Onun için yarın adam yine kızın karşısında duracak, ameliyat hemşiresi de yanında olacaktı. Angelina işine bakacağına, onun hemşireye nasıl davrandığını anlamak için ikisini gözetleyecekti. Hemşireye gelince, o da alinganın biriydi. İpek ipliğinin gerçekten sterilize edilmiş olup olmadığını anlamaya bile kalksanız, hemen almıyordu. Bunu başka kim kontrol edecekti? Halbuki ameliyatın bütün başarısı da buna dayanıyordu. Allah.;n belâsı dişiler. Erkeklerin uyduğu o basit kuralı bile bilmiyorlardı. Çalıştığın yerde, fingirdemezdin!

Şaşkın anne ve babası yanılıp kızlarına Angelina adını vermişlerdi. Onun hırçın bir dişi tilki olacağı akıllarına bile gelmemişti. Lev Leonidoviç, gözlerini kısarak kızın bir tilki- ninkini andıran güzel yüzüne baktı. Keşke şuna benzer bir şeyler söyleyebilseydim, diye düşündü. «Dinle Angelina ya da Angela, hangisi hoşuna gidiyorsa! Hiç de yeteneksiz değilsin. Eğer yeteneklerini koca avında değil, ameliyatta kullanırsan, başarılı çalışmalar yapabilirsin. Dinle, kavga etmememiz gerek. Aynı ameliyat masasının başında yanyana çalışıyoruz...»

Fakat kız bunu, Lev'in açtığı kampanya sonucu yorulduğu ve teslimle hazır olduğu anlamına çekecekti.

Lev, bir gün önceki davanın ayrıntıları üzerinde durmayı da istiyordu. Sigara içerlerken bunu Yevgenia Ustinovna'ya kısaca anlatmaya başlamıştı. Fakat bu konuyu diğer- meslektaşlarıyla konuşmayı da istemiyordu.

Plânlama toplantısı sona erer ermez, Lev Leonidoviç, ayağa kalkarak bir sigara yaktı. Koridordan hızla radyologların tarafına doğru yürüdü. Çok uzun olan kollarını sallıyor, beyaz örtülü göğsü havayı yarıyordu. Vera Gangart'a davayı anlatmayı istiyordu. Kadını kısa dalga röntgen odasında buldu.

Dontsova'yla masalarındaki kâğıtların üzerine eğilmişlerdi.

Lev, «Öğle yemeği tatiline çıkma zamanı geldi,» diye ilân etti. «izin verin de oturayım.»

Altına bir sandalye çekerek oturdu. Sanki dostça bir konuşmaya hazırlanmış gibi rahatça yerleşti. Fakat sonra, «Ne o. Beni gülümsemelerle karşılamıyorsunuz?» dedi.

Dontsova, iri, bağa çerçevesi gözlüğünü elinde çevirerek güldü.

«Seni mutlu etmek için yapmayacağımız hiç bir şey yok. Beni ameliyat eder misin?»

«Seni mi? Asla!»

«Neden?»

«Çünkü ameliyat masasında mikrop kaparsan bunu kıskançlığımdan yaptığımı, senin bölümünün benimkinden daha başarılı olduğunu söylerler.»

«Şakayı bırak Lev Leonidoviç. Ben bunu ciddi olarak sormuştum.»

Gerçekten Lyudmila Afanasyevna'nın şaka ettiğini hayâl etmek pek güçtü.

Vera, kederliydi. Sanki üşüyormuş gibi büzülüp oturmuştu.

«Bir kaç güne kadar teşhis için Lyudmila Afanasyevna'-nın röntgen filmlerini alacağız, Lev. Anlaşılan uzun zamandan beri midesinde bir ağrı varmış ve bundan kimseve söz etmemişti. Ve bir de kendisinden ankolojist diye sözediyor!»

«Kanser olduğu üzerine bütün kanıtları topladınız sanırım?» Lev Leonidoviç o acayip kaşlarını bir şakağından diğer şakağına kadar uzanan bir yay meydana getirecek şekilde kaldırdı. Gülünçlkle hiç bir ilgisi olmayan en sıradan konuşmalarda bile yüzünde alay dolu bir görünüm belirirdi. Bu alayın hedefinin kim olduğunu bilmezlerdi.

Dontsova itiraf etti. «Hepsi bu kadar değil.»

«E, başka ne belirtiler var?»

Kadın, bunları saydı.

Lev Leonidoviç, açıkladı. «Yeterli değil! Komedyan Rai-kin'in dediği gibi, 'Kaafi değil!' Vera, teşhisi imzaladığı zaman, — tabii eğer bunu imzalarsa,— meseleyi o zaman düşünürüz. Yakında ayrı bir klinik alacağım. Vera'yı da teşhisçi olması için senden çalacağım. Ondan vaz geçer misin?»

«Vera'dan mı? Asla! Başka bir teşhişçi bul.»

«Vera'dan başkasını istemem! Seni, Vera'dan daha az bir şey karşılığı ameliyat etmem.»

Sigarasını içip bitirinceye kadar şakalar yaparak onlara takıldı. Fakat düşünceleri son derecede ciddiye. Koryakov'un dediği gibi: Gençken tecrüben yoktur, yaşlıyken de gücün. Gangart şimdi, kendisi gibi, buğday başağının; yani tecrübenin, dolu, sapın da canlı olduğu o çağda, hayatının doruğun- daydı. Lev'in gözleri önünde stajyer bir kızdan öyle anlayışlı bir teşhişçi haline girmişti ki, adam ona Dontsova'ya güvendiği kadar güveniyordu. Fakat kadımlarda çiçeklenme süresi er- keklerinkinden ete daha kısaydı.

Vera'ya, «Yanında yemeğin var mı?» diye sordu. «Bunu nasıl olsa yemeyeceğini, yine evine götüreceğini biliyorum. Onun için yemeği senin yerine ben yiyeceğim.»

Belki şaka ediyordu ama önünde peynirli sandviçler belirdi. Lev de bir lokma ısıarak çiğnemeye başladı. O arada onları da yemeye davet ediyordu.

«Siz de biraz alm. Neyse, dün mahkemeye gittim. Siz de gelmeliydiniz. Çok öğretici oldu bu. Davaya okul binasında bakıldı. Dört yüz kadar meraklı vardı. Tabii bu onlar için eğlenceli bir gösteriydi! Mesele şu: Barsak tıkanması yüzünden bir çocuğu ameliyat etmişler. Volvulus dolayısıyla. Ameliyat tamamlanmış, çocuk bir kaç gün yaşamış. Hattâ oynamaya bile başlamış. Bunu kesinlikle tesbit etmişler. Sonra birdenbire bir yerde bir tıkanıklık olmuş ve çocuk ölmüş. O zavallı operatör hakkında tam sekiz ay kovuşturma yapmışlar. Acaba bütün o aylar boyunca adam ameliyat yapmaya nasıl devam edebildi? Ve şimdi şehrin sağlık bürosundan memurlar, başhekim ve savcı —hem de tıp enstitüsünden, bunu aklınız alıyor mu?— koşarak salona girdiler. Koro halinde, 'İhmal! İhmal!' diye bağurdılar. Akrabalarını tanık diye sürükleyip getirdiler. Onlar da ne doğrucu tanıklardı ya! Bir çarşafın buruşuk olduğunu gördüklerini ve buna benzer saçma sapan şeyler söylediler. Ve guruh, halk, vatandaşlarımız orada oturup bütün bunları sindire sindire dinlediler. Bakın, doktorlar ne aşağılık şeyler! Dinleyicilerin arasında doktorlar da oturuyorlardı. Bütün bunların budalalık olduğunun farkındaydılar. Suçlanan doktorun bir daha düzeltilmeyecek şekilde alçaltılı- şını, yerlerde sürüklenişini seyrediyorlardı. Aslında alçaltılan- lar bizlerdik. Bugün sen, yarın ben! Buna rağmen hiç birimi-

zin de sesi çıkmıyordu. Eğer ben Moskova'dan yeni dönmemiş olsaydım, ben de dilimi tutardım. Fakat Moskova'da iki ay kalıp şehire yeni döndüğün zaman, orantıları görüş açmı değişik oluyor. Demir parmaklıklar, çürük tahta halini alıyor. Onun için ben de tartışmaya daldım.»

«Mahkemede konuşabilir miydin?»

«Evet, bir münazaraya benziyordu bu. 'Bunu böyle bir gösteri haline soktuğunuz için utanmalısınız,' dedim. İşte onlara böyle çattım. Beni susturmaya çalıştılar : 'Usulsüz konuşuyorsun!' 'Adli bir hata yapmanın, tıbbi bir hata yapmak kadar kolay olmadığından emin misiniz?' dedim. Bütün bu olay, bilimsel bir incelemenin konusu olmalıdır, bir dava konusu değil! Yeterli bilimsel konsültasyon için yalnızca doktorları toplamalısınız. Her salı ve cuma, biz operatörler türlü riski göze alıyoruz. Maym tarlalarında dolaşıyoruz. İşimiz tamamiyle güvene dayanıyor. Bir anne mahkemede tanıklık yerine, çocuğunu bize emanet etmelidir.»

Lev Leonidoviç, heyecanlanmıştı, sesi titriyordu. Sandviçi unuttu. Yarı boş bir paketi yırtarak içinden bir sigara aldı ve yaktı.

«Üstelik bu bir Rus operatörüydü! Eğer bir Alman ya da Yid olsaydı...» Musevüer için kullanılan bu bayağı terimi söylerken dudakları büküldü. «O zaman şöyle düşünürlerdi: 'Onu aşmalı. Ne bekliyoruz?...' Beni alkışladılar. Fakat nasıl sessiz sedasız oturabilirdim? Eğer ilmeği bağlamağa başlamış- iarsa, ipi kesmekten başka çare yoktur. Neden beklemeli?»

lyice sarsılmış olan Vera, o hikâyesini anlatırken sık sık başını sallıyordu. Gözlerinde düşünceli ve gergin bir ifade belirmişti. Kadın, Lev Leonidoviç'in kendisine her şeyi anlatmaktan neden hoşlandığını anlamıştı.

Fakat Lyudmila Afanasyevna, şaşkın şaşkın dinledi ve kısa kesilmiş, kül rengi saçlı başını salladı.

«Ben aynı düşüncede değilim! Biz doktorlara başka nasıl davranabilirler? Bir keresinde gazlı bezi hastanın karnında, unutarak, yarayı dikmişlerdi. Bunu unuttunuz mu? Ya da novokain yerine fizyolojik bir karışımın iğneyle hastaya verildiğini? Alçı yüzünden felce uğrayan bacak olayları görüldü. On katı fazla dozda ilaç verildiği de. Ya yanlış grup kan verilmeleri? Yanıklar? Artık bizimle nasıl konuşsunlar? Çocuklar gibi bizi saçlarımızdan sürüklemeleri gerek!»

«Beni öldürüyorsun, Lyudmila Afanasyevna!» Lev Leo-

— 356 —

nidoviç, kendisini korumak istermiş gibi iri elini yüzüne götürdü. «Böyle şeyleri nasıl söyleyebiliyorsun ? Bunları söyleyen sen misin? Bu tıbbın ötesinde bir sorun. Bu, bütün toplumun karakteri için yapılan bir savaş!»

«Bize gereken nedir biliyor musunuz? Gerçekten biliyor musunuz?» Gangart, birbirlerine işaret etmek için kaldırdıkları ellerini yakalayarak, ikisini uzlaştırmaya çalıştı. «Bir doktorun sorumluluğunu arttırmamız gerek tabii. Ama bunu iş kotasını yarıya indirerek yapmalıyız. Gerekirse üçte ikisine! Klinikte bir saatte dokuz hastaya bakılıyor. Aklın alacağı bir şey değil bu. Doktora hastalarla sakın sakın konuşma, sakın sakın düşünme fırsatı verilmeli. Ameliyatsa, her operatöre günde bir tane. Üç değil!»

Fakat Lyudmila Afanasyevna ve Lev Leonidoviç, birbirlerine çıkışıyorlardı hâlâ. Vera onları yatıştırmayı başararak, sordu. ,

«Dava nasıl sona erdi?»

Lev Leonidovic'in çatık kaskları düzeldi ve adam gülümsedi.

«Biz kazandık! Bütün dava bir sabun köpüğü gibi sönüp gitti. Sonunda olayın kayıtlarının iyi tutulmadığına karar verildi. Ama durun, hepsi bı kadar değil! Davadan sonra şehrin sağlık bürosu şefi konuştu. Bilinen sözler : Doktorlarımızın toplumsal şuuru konusunda yeteri kadar çaba göstermivoruz... Hastalarla yeteri kadar ideolojik iş yapmıyoruz. Sağlık bürosunda yeteri kadar sendika toplantıları düzenlemiyoruz. Ve şehrin baş operatörü toplantıyı bir söylevle sona erdirdi. Bütün bunlardan ne anlam çıkarmıştı biliyor musunuz? Davadan ne anlamıştı?... 'Doktorları yargılamak güzel bir düşünce, yoldaşlar,' dedi. 'Çok iyi bir başlangıç bu!'"»

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Her zamanki gibi. alelâde bir gündü. Her zamanki gibi koğuşları dol ası vorl ardı. Vera Kornilvevna Gançart. ısın tedavisi gören hastalara bakıyordu. Yukarı holde bir hemşire ona katıldı.

Bu hemşire; Zoya'vdi.

Sibgatof'un baş ucunda kısaca durdular. Bu olayda herhangi yeni bir tedavinin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda Lyudmila Afanasyevna Dontsova, kendisi karar vereceği için fazla beklemediler. Erkekler koğuşuna girdiler.

İkisi de aynı boydaydılar. Dudakları birbirleriyle aynı hizadaydı. Gözleriyle hepleri de öyle. Fakat Zoya geniş olduğu için, daha iri yarı duruyordu. İnsan, iki yıl sonra kendisi de doktor olduğu zaman Vera Kornilyevna'dan daha etkileyici bir hal alacağını düşünebilirdi.

Karşiki sıradan ilerlediler. Bu süre boyunca Oleg onların yalnız sırtlarını, Vera Kornilyevna'nın kepinin altından çıkan koyu kahverengi topuzu Zoya'ninkinden gözüken altın rengi bukleleri görüyordu.

Bugün burada ışın tedavisi görenler toplanmıştı, kadınlar ağır ağır ilerlediler. Vera Kornilyevna her yatağın yanında oturarak, hastayı muayene etti, onunla konuştu.

Akhmadzhan'm cildini muayene ettikten, hastalığın seyriyle ilgili dosyaya, adamın son kan raporuna baktıktan sonra Vera Kornilyevna,

«Yakında ışın tedavisi sona erecek ve evine gidebileceksin,» dedi.

Akhmadzhan'm dişleri pırıldadı.

«Nerede oturuyorsun?»

«Karabair'de.»

«Yakında oraya gideceksin.»

«İyileşmiş olarak mı?» Akhmadzhan'm yüzü, gözleri pırıl pırıldı.

«İyileşmiş olarak.»

«Tamamiyle?»

«Şimdilik tamamiyle.»

«Yani bir daha geri gelmeyecek miyim?»

«Altı ay sonra geleceksin.»

«Tamamiyle iyileşir sem neden geleyim?»

«Kontrol için...»

Böylece sıradakilere bakarak ilerlediler. Hiç bir zaman Oleg'in yönüne dönmüyorlardı. Sırtları genç adama doğruydı. Yalnız Zoya bir kere Oleg'in yattığı köşeye doğru bir göz attı.

Vera Kornilyevna, Vadim'le bir hayli konuştu. Vadim'in bacağına muayene etti. İki kasığını, sonra midesini yokladı. Her seferinde de ona ne hissettiğini soruyordu. Sonra ona yeni bir soru sordu: Yemek yedikten, özellikle değişik şeyler yedikten

sonra kendisini nasıl hissediyordu?

Vadim, dikkatini iyice vermişti. Kadın sorularını sakın sakın soruyor, Vadim de aynı sakinlikle cevap veriyordu.

Kadın, karnının sağ tarafım yoklamaya ve sindirimi üzerine sorular sormaya başlayınca durakladı. Bunu beklememişti. Sordu :

«Karaciğer arazi mı arıyorsunuz?»

Annesinin, yanmdan ayrümadan önce, gösterişte sakın bir tavırla karaciğerini yokladığını hatırlamıştı.

«Sen de her şeyi bümek istiyorsun!» Vera Kornilyevna başını salladı. «Son zamanlarda o kadar okumuş hastalarımız var ki. Sana da gereken yalnızca bir doktor gömleği.»

Kömür kadar kara saçlarını ve güneşten yanmış sarı cü- dini çevreleyen beyaz yastığa dayadığı başını dimdik tutan Vadim, doktora insanm ikonalarla gördüğü o ciddi ve delici ifadeyle bakıyordu.

Usulca, «Anlıyorum,» dedi. «Bu konu hakkında yazdar okudum.»

Bu, Gangart'm hemen yumuşayıp, kendisine her şeyi açıklaması için ısrarla veya bir yakınmayla söylenmemiştir. Yatakta genç adamın karşısında duran kadın, sanki suçluy- muş gibi utandı, söyleyecek kelime bulamadı. Vadim, yakışıklı ve gençti, çok da yetenekliydi. Vera'ya tanıdığı bir aileden olan bir genci hatırlatıyordu. Onun uzun zaman önce ölüme mahkûm olduğu anlaşılmıştı. Doktorların kendisini kurtarmak için yapabilecekleri bir şey de yoktu. O sırada sekizinci sınıfta olan Vera onun yüzünden mühendis olmaktan vaz geçmiş, doktor olmaya karar vermişti.

Ve şimdi bunun hiç yararı yoktu. Vadim'e yardım etmesi imkânsızdı.

Vadim'in yanındaki pencerenin içinde koyu kahverengi damıtılmış chaga duruyordu. Diğer hastalar buna kıskançlıkla bakmaktaydılar.

«Bundan alıyor musun?»

«Evet.»

Doktor Gangart chaga tedavisine inanmıyordu. Bunu daha önceden duymamış, tartışmamıştı. Ama neyse ki zararsızdı bu. İssy - kul kökü değüdi. Hastalar buna güvendiklerine göre, bu inancın da bir yararı dokunurdu.

Doktor, «Radyoaktif altın meselesi ne oldu?» diye sordu.

Vadim yine o kontrollü ve kasvetli sesle cevap verdi. «Bu-

rıu vermeyi vad edip duruyorlar. Belki yakmda bize biraz altın verirler. Anlaşılan bunu elinize verivermiyorlar. Altının resmî kanallardan geçmesi gerek. Bana söyleyin...» İsrarla Gangart'm gözlerinin içine baktı. «Eğer bunu... iki hafta içerisinde gönderirlerse... metastas o zamana kadar karaciğere erişmiş olur mu?»

«Hayır! Ne demek istiyorsun? Ne ilgisi var?» Gan- gart, bile bile yalan söylüyordu. Vadim'i kandırdığını sanmaktaydı. «Açıkçası metastasm karaciğere erişmesi için aylar ister.»

(O halde karaciğerini neden yoklamıştı? Yemek yedikten sonra kendisini nasıl hissettiğini sormuştu?)

Vadim ona inanmak istiyordu.

Gangart, Vadim'le meşgulken, yapacak hiç bir şeyi olmayan ve yakmda duran Zoya, başını çevirerek göz ucuyla Oleg'in pencerenin içinde duran kitabma, sonra da genç adama baktı. Gözleriyle bir soru fırlattı ona. Fakat ne sorduğu belli değüdi. Soru soran gözleri, kalkık kaşları pek şirindi. Fakat Oleg ona cevap vermeyerek, anlamsız bir yüzle baktı. Koğuştta dolaşırken Zoya mutlaka bir fırsat bulur ve o zaman yalnız Oleg, kadının gözlerini görürdü. Zoya böyle anlarda gözleriyle, tıpkı Mors'la verilen bir işaret gibi, kısa neşe dalgaları, selâm kıvılcımları gönderirdi. Fakat son zamanlarda Mors işaretinin çizgileri bütün bütün ortadan kalkmış, noktaları ise azalmıştı.

Oleg, Zoya'ya sinirleniyordu. Kadına, o bir kaç günlük sürede onun çekiciliğe kapıldığı, kendisine teslim olması için yalvardığı ve kadın buna yanaşmadığı için kızıyordu. Kadının nöbette olduğu ondan sonraki gecelerde dudaklarının ve ellerinin yaptığı her şeyi tekrarlamalarına rağmen Oleg, eskisi kadar heyecan duymamıştı. Gerektiği gibi davranmıştı. Sonra bir gece İcadın nöbetteyken Oleg ona hiç gitmemiş, yatıp uyumuştı. Artık her şeyin sona ermiş olmasına rağmen Zoya'nın neden bakış oyununu sürdürdüğünü anlayamıyordu. Sabit bakışıyla bunu anlayamadığını Zoya'ya belirtmeye çalışıyordu. Başka neyi elde ederse etsin, kendisini bu tip bir oyun için biraz büyük buluyordu.

Diğer hastalar gibi uzun uzun muayene olmaya hazırlandı. Pijama ceketini çıkardı. Bunun altına giydiğı atleti çıkarmaya hazırlandı.

Vera Kornilyevna, Zatsyrko'nun muayenesini bitirdi. El

lerini silerek döndü. Fakat Kostoglotof'a gülümsemedi, onun durumunu da sormadı, genç adamın yatağına oturmadı. Şimdi bu olayla ilgileneneğini belirtecek şekilde, kısaca Oleg'e bir göz attı. Bu kısacık gözgöze geliş sırasında bile Kostoglotof kadının bakışlarının ne kadar uzak, yabancı ve soğuk olduğunu farketti. Kendisine kan verüdüğü gün Vera'nın gözlerinde beliren o özel pırıltı ve mutluluk, önceki şefkatli ilgi ve hattâ daha önceki dikkatli şefkat, hepsi hepsi birdenbire kaybolmuştu. Kadının gözleri yabancılaşmıştı.

Gangart, daha çok Rusanof'a bakmasına rağmen, «Kostoglotof,» diye işaret etti. «Tedavi, aynı.» Zoya'ya bakarak, «Acayip,» dedi. «Hormon tedavisine cevap verdiğini gösterecek bir işaret yok gibi bir şey.»

Zoya, omuzunu silkti.

«Belki bu hastanın bünyesinin bir özelliği.»

Anlaşılan Doktor Gangart'm bu sözünü, kadının kendisiyle bir meslektaş olarak konsültasyon yaptığı anlamına almıştı. Enstitüyü bitirmesine iki yıl vardı.

Zoya'nın söylediklerine aldırmayan Gangart, bu sefer kadına, onunla konsültasyon yapmadığını iyice belirtircesine sordu :

«Ona iğneler ne kadar arayla yapılıyordu?»

Durumu çabucak sezen Zoya, başını hafifçe kaldırdı. Gözlerini biraz açtı. Doktora sarı elâ, biraz patlakça ve dürüst bir şaşkınlık dolu gözierie baktı.

«Bu konuda bir kuşkunuz olabilir mi?... Emredilen tedaviler yapılıyor... Daima... Biraz daha çoğu.» Ve kadın hakarete uğradığını düşünecekti. «Hiç olmazsa ben nöbetteyken mutlaka böyle yapılıyor.»

Ona diğer hemşireler hakkında soru sorulamazdı. Ve kadın 'Hiç olmazsa' sözcüklerini o kadar sert ve S ve Z yi öyle hışırtılı bir şekilde söylemişti ki, Gangart, Zoya'nın "blc" yaptığını anlamıştı. İğneler tam tepkilerini göstermediklerine göre, enjeksiyonları Zoya'dan başka kim atlayabilirdi? Bu Maria olamazdı. Olimpia Vladislavovna da. Söylediklerine göre Zoya gece nöbetinde...

Fakat Vera Kornilyevna, Zoya'nın her şeyi inkâr edeceğini zanneden cüretli bakışlarından durumu doğrulamanın imkânsız olduğunu anladı. Zoya kararlıydı. Bu suçu hiç bir zaman ona yükleyemezlerdi. Zoya'nın cevabı ve reddedişindeki direnç

öyle güçlüydü ki Vera Kornilyevna buna karşı koyamadı. Ve gözlerini yere dikti.

Biri için kötü bir şey düşündüğü zaman gözlerini yere dikerdi.

Vera Kornilyevna, suçlu suçlu gözlerini önüne dikti. Savaşı kazanmış olan Zoya onu hakarete uğramış, dürüst bakışlarla didikleyip durdu.

Zoya kazanmıştı, fakat bundan sonra, böyle risklere atı- lamıyacağı da hemen anlamıştı. Doktor Dontsova soruşturmalara başladığı ve hastalardan bazıları — örneğin Rusanof — onun Kostoglotof'a iğnelerini yapmadığını söylerse hastahane- deki işini kaybedebilir. Enstitüde de adı kötüye çıkardı.

Tehlikeliydi bu. Hem de ne için? Hemen hemen sona erdirdiği bir oyun için. Oyunda daha başka sürecek bir taş kalmamıştı. Tekerleğin dalı fazla dönebileceği bir yer yoktu. Oyunun sınırları dışına çıkmak, o budalaca Ush - Terek'de bir görev almak, hayatını onun gibi... bir erkeğe bağlamak... Pek gülünçtü bu. Zoya'nın böyle bir şey yapmaya hiç niyeti yoktu. Oleg'e, ona iğne yapmayacağına verdiği sözlü anlaşmaların ortadan kalktığını belirten bir bakış fırlattı.

Oleg, açıkça Vera'nın kendisine bakmayı bile istemediğini anlamıştı. Fakat bunun nedenini bilemiyordu. Bu ani değişiklik neden çıkmıştı? Görünüşte, hiç bir şey olmamıştı. Bir geçiş de olmadığı gibi. Evet, bir gün önce Vera holde ona arkasını dönmüştü ama Oleg bunun bir rastlantı olduğunu sanmıştı.

Kadınların çabucak ^eO!şiverdiklerini unutmuştu. Her şeyleri böyleydi onların. Püf! Ve her şey sona eriyordu. Ancak erkekler sürekli düzgün ve normal ilişkiler kurabiliyorlardı.

İşte Zoya da oradaydı. Kirpiklerini kırıştırarak ona sitem etmeye başlamıştı bile. Korkuyordu kadın, iğneler başlarsa aralarında ne kalacaktı? Hangi sır?

Fakat Gangart'a ne olmuştu? Onu iğneleri yaptırmaya zorlamayı mı istiyordu? Neden şimdi bunu tutturmuştu? Onun iyi niyeti için yüksek bir fiyat değil miydi bu? Fakat kadın yanından ayrılmıştı.

Vera Kornilyevna şimdi Rusanof'la dostlukla, istekle ve merakla konuşuyordu. Bu dostluğu, Oleg'le yaptığı sert konuşmayı büsbütün belirginleştiriyordu.

«Artık iğnelere alıştın,» diye şaka ediyordu Gangart. «Onları kolaylıkla yaptırıyor ve hattâ belki de iğnelerin ke- sümesini istemiyorsun.»

(Kendisini adama sevdirmeye çalışıyordu. Olacak şey miydi bu!)

Rusanof, doktorun kendisine dönmesini beklerken Gan- gart'la Zoya arasındaki konuşmayı da duymuştu. Oleg'in komşusu olarak kadının aygırı uğruna yalan söylediğinin, hemşireyle Ogloyed'in birlik olduklarının pekâlâ farkındaydı. Eğer iş yalnız Ogloyed'i ilgilendir şeydi, Pavel Nikolayeviç gerçeği doktorlara fısıldayıverirdi. Tabii koşulları dolaşırken değil de, odalarında. Fakat işin garibi Zoya'nın işini bozup bozmamak konusunda bir türlü karar veremiyordu. Burada geçirdiği bir ay içerisinde en basit bir hemşirenin bile can yakarak intikam alabildiğini, kininin acısını çıkardığını öğrenmişti. Hastanenin kendi organizasyon cetveli vardı. Orada hasta olarak yattığı sürece de bir hemşireyle bile, konu dışı, bir hiç yüzünden kanlı bıçaklı olmamalıydı.

Ogloyed iğneleri reddedecek kadar inatçı idiyse, bu onun için kötü bir şeydi. Öyle istiyordu, geberirse gebersindi!

Kendisine gelince, Rusanof artık ölmeyeceğinden emindi. Tümör hızla küçülmekteydi. Her gün doktorların dolaşmasını sevinçle bekliyor, onların, gösterdiği ilerlemeyi destekleyeceklerini umuyordu. Bu gün Vera Kornilyevna da tümörün büzülmeye devam ettiğine, tedavinin başarıyla ilerlediğine, zamanla baş ağrılarını ve bitkinliğini yeneceğine işaret etmişti. Ve ona da kan verecekti.

Pavel Nikolayeviç şimdi tümörünü başlangıcından beri tanıyan hastaların tanıklığına çok değer veriyordu. Ogloyed'i saymazsak, geriye Akhmadzhan ve Federau kalıyordu. Sonuncu, ameliyat koşuşundan yeni dönmüştü. Podduyev'in kininin aksine onun boynu güzelce iyileşmekteydi. Yarasını her sarılışında, sargı bezleri dala küçülüyordu. Federau, Chaly'nin yatağına yerleşmiş, böylece Pavel Nikolayeviç'in ikinci komşusu olmuştu.

Bir işi tek başına düşünecek olsa gurur kırıcı bir şeydi. Rusanof'un iki sürgünün arasında yatması hayatın alaylarından biriydi. Eğer Pavel Nikolayeviç, hastaneye girmeden önceki durumunda olsaydı, bunu bir prensip meselesi yaparak gider ve ilgilüere sorardı: Seçkin memurlarım kuşkulu, toplum için zararlı kimselerin araştırma nasıl yerleştiriyorlardı? Tümörün onu sanki oltaya tutulmuş bir bahk gibi sağa sola sürüklediği o beş hafta içerisinde Pavel Nikolayeviç ya daha olgunlaşmış, ya da daha basit bir insan halini almıştı. Sırtını

Ogloyed'e dönebiliyordu. Kostoglotof eskisi kadar gürültü edip, mesele çıkarmıyordu artık. Sadece dinleniyordu. Federau, bazı şeylere hoşgörölükle karşılaşsanız, dayanılabilir bir komşuydu. Bir kere Pavel Nikolayeviç'in tümörünün ilk irdiğinin üçte birine inmesini hayranlıkla karşılamıştı. Pavel Nikolayeviç'in isteği üzerine tümörü tekrar tekrar inceliyor, bunun küçülüşü hakkmda arka arkaya tahminlerde bulunuyordu. Sabırlıydı. Hiç bir zaman kabalık etmiyordu. Pavel Nikolayeviç'in anlatmak istediklerini hiç karışmadan dinlerdi. Bilmen nedenlerden Pavel Nikolayeviç'in burada işinden açık açık söz etmesi mümkün değildi. Fakat bütün kalbiyle sevdiği ve yakmda döneceği apartmanmı en ince ayrıntısına kadar anlatmasına. bir engel yoktu. Gizli değüdi bu. Hiç kuşkusuz Federau insanların ne kadar güzel yaşayabildiklerini dinlemekten bunu öğrenmekten memnun oluyordu. (Bir gün herkes böyle yaşayacaktı.) Kırkıdan sonra bir adam ve lâıık olduğı şeyler, apartmanııla ölçölüdü. Onun için Pavel Nikolayeviç de dairenin bölünmesini, bir odanın, sonra ikincisinin, sonra üçüncüsünün nasıl döşenmiş olduğunu, balkonun biçimini ve buraya konulmuş olan şeyleri anlattı; tabii hepsini birden de- gü.

Pavel Nikolayeviç'in çok kuvvetli bir belleğı vardı. Her gardrop ve kanapeyi, bunların nereden, ne zaman ve niçin alındıklarını, özel faydalarının neler olduğunu hatırlatıyordu. Özellikle en ince ayrıntıma kadar anlattı. Yerdeki fayanslar, duvardaki fayanslar, seramik süpürgelik, yerli sabunluk, küvetteki baş dayanacak yer, sıcak su musluğu, duş kolu, havluluklar. Bunlar önemsiz şeyler değillerdi. Bütün bir yaşayış biçimini, yaşayış yolunu ortaya koyuyordu bunlar. Ve yaşayış kafanın çalışmasını düzenler. İyi yaşarsan, doğru düşünürsün. Gorki'nin dediğı gibi, sağlam vücutta, sağlam bir ruh.

Sarışın, renksiz Federau, ağzı bir karış açık, karşılık vermeden onu dinliyor ve sargılı boynunun dönebildiğı oranda başını bile sallıyordu.

Bir Alman ve bir sürgün olmasına rağmen, bu sakın adam iyi bir insandı denilebilir. İnsan onun yanında yatar ve kendisiyle kolayca da geçinebüirdi. Hattâ resmi olarak o bir Komünistti de. Pavel Nikolayeviç, her zamanki sakımmazlığıyla ona dobra dobra da söyledi.

«Sürgüne yollanman, devletin lüzumlu gördüğü bir şeydi, Federau. Bunu anlıyorsun, değil mi?»

Federau, kaskatı boynunu eğdi. «Anlıyorum, anlıyorum.»

«Yapılacak başka bir şey yoktu.»

«Tabii, tabii.»

«Sürgün de dahil olmak üzere, her tedbir doğru bir biçimde yorumlanmalıdır. Buna rağmen bir bakıma yine de bakıma yine de bir Parti üyesi olarak kalmaya izin verilmesini takdirle karşılamaksın.»

«Tabii. Tabii.»

«Önceleri Parti'de görevli değildin değil mi?» *

«Hayır. Hiç bir zaman görevli değildim.»

«Sıradan bir işçi miydin?»

«Evet. Daima makinisttim.»

«Ben de bir zamanlar sıradan bir işçiydim. Ama bak nasıl yükseldim.»

Çocuklarından uzun uzun sözettiler. Federau'nun kızı Henrietta'nın taşradaki öğretmen enstitüsünün ikinci sınıfına bile geçmiş olduğu anlaşıldı.

iyice etkilenen Pavel Nikolayeviç, «Düşün bak!» diye bağırdı. «Bu davranışı takdir etmelisin.» Sen bir sürgünden başka bir şey değilsin. Ve kızın enstitüyü bitirmek üzere. Çarlık Rusyasında kim böyle bir şeyi hayal edebilirdi? Ne bir engel, ne kısıtlama.»

Friedrich Yaloboviç, ilk defa karşı geldi.

«Kısıtlamalar ancak bu yıl kaldırıldı. Ondan önce Komutanın iznini almak zorundaydık. Ve enstitüler de onun dükkân- lerini, yarışma sınavlarını kazanamadığı gerekçesiyle geri yol- layıp durdu. Gel de bunun yalnızca bir bahane olup olmadığını öğren!»

«Ama yine de; ikinci sınıfta o.»

«Anlayacağın, kızım iyi basketbol oynuyor. Onu bu yüzden kabul ettiler.»

«Nedenini bırak, haksızlık etmemelisin, Federau. Kızını kabul etmişler. Bu yıldan itibaren de hiç bir kısıtlama olmayacak.»

Federau ziraatte, Rusanof ise endüstri alanında çalışıyordu. Rusanofun patron tavırları takınması da normaldi.

Pavel Nikolayeviç, iyi kalpli bir adam edasıyla, «Ocak ayındaki büyük toplantıdan sonra, senin gibi ziraatle uğraşanların işleri iyice yoluna girecek,» diye açıklamada bulundu.

«Tabii, tabii.»

«Makine ve Traktör istasyonları için öğretmen grup

ları kurulacak. Bu kesin bir halka olacak. Her şeyi birlikte çekip götüreceek.»

«A, evet.»

Fakat, 'Evet,' demesi yeterli değildi, anlaması da gerekti. Pavel Nikolayeviç hatır sayan komşusuna öğretmen gruplarının meydana getirilmesinden sonra Makine ve Traktör istasyonlarının neden taşranın kaleleri haline geleceğini anlattı. Ayrıca onunla Genç Komünist Birliği Merkez Komitesinin mısır tarımıyla ilgili kampanyasından, bu yıl gençlerin nasıl heyecanla mısır ekeceklerinden ve bunun da bütün tarım tablosunu kesin bir şekilde değiştireceğinden sözetti. Ona, bir gün önceki gazeteden tarım plânlaması usullerindeki büyük değişiklikleri okudu. Artık ilerideki konuşmalarda bir çok şeyden sözedeabileceklerdi.

Genellikle, bir komşu olarak Federau olumlu bir tipti. Ve Pavel Nikolayeviç bazan ona yalnızca gazeteyi yüksek sesle okumakla yetiniyordu. Hem de hastanede böyle boş zamanı olmasa hiç bir zaman bakmayacağı tipteki makaleleri. Almanya anlaşma yapılmadıkça Avusturya'yla barış anlaşması neden yapılmayacağına değgin bir yazı. Utandırıcı Paris anlaşmalarına karşı savaşın nasıl kızıştığı. Rakosi'nin Macaristan'daki konuşması. Batı Almanya'nın esir kamplarıyla ilgisi olan kimselerden nasıl yalnızca bir avuç insanı dava ettiği ve bu canilerin ne kadar hafif cezalarla yakalarını kurtardıkları... Bazan kendi yemeği bol olduğu için Federau'ya ikram ediyordu, yani adama hastane yemeklerinden bir kısmını veriyordu.

Fakat, ne kadar alçak sesle konuşurlarsa konuşsunlar, konuştuklarının Federau'nun yanında sessiz ve hareketsiz oturan o peçeli baykuş tarafından duyulması yüzünden sıkılıyorlardı. Bu adam koğuşta belireliden beri, onun orada olduğunu, patlak gözleriyle bakındığını, her şeyi muhakkak duyduğunu ve gözünü kırptığı zaman belki de işittiklerini onaylamadığını, asla unutamıyorlardı. Onun varlığı Pavel Nikola- yeviç'i sıkıyordu. Pavel Nikolayeviç onu konuşturmaya, nasıl bir insan olduğunu ve hattâ derdini öğrenmeye çalışmıştı, fakat Şulubin bir kaç kasvetli kelime mırıldanmakla yetinmiş, tümöründen sözletmeyi bile gereksiz bulmuştu.

Oturduğu zaman gergin bir görünüşü vardı. Herkes gibi dinlenircesine oturmuyordu, oturmaya çalışıyordu sanki. Şulu- bin'in gergin tavrı insanda her zaman onun ihtiyatla beklediği hissini uyandırıyordu. Bazan oturmaktan yorulunca, ayağa

kalkıyordu. Fakat yürümek kendine ıstırap veriyor, topallıyordu. Bu yüzden adam bazan yarım ya da bir saat hiç kımıldamadan ayakta duruyordu. Bu acaip ve insanın içinde kasvet veren bir şeydi. Ayrıca, Şulubin'in kendi yatağının yanında ayakta durabileceği bir yer yoktu. Orada durursa kapıdan girmelerine engel olacak, ya da yataklar arasındaki geçidi kapayacaktı. Bu yüzden adam, Kostoglotof'la Vadim Zatsyrko'nun penceresi arasındaki yeri seçmişti. Orada Pavel Nikolayeviç'in yediği, yaptığı ve söylediği her şeyi gözetleyen düşman bir nöbetçi gibi bekliyordu. Duvara pek dayanmayarak uzun uzun orada ayakta duruyordu.

Bugün doktorların koğuştaki muayenelerinden sonra da yine oraya gitmişti. Oleg'le Vadim'in bakışlarının birbirini bulduğu yerde ayakta duruyordu. Sanki bir rölyefmiş gibi duvarda bir çıkıntı meydana getirmekteydi. <

Yatakları birbirine doğru olduğu için Oleg'le Vadim sık sık bakışıyorlardı ama birbirleriyle pek az konuşmaktaydılar. Bükere ikisinin de ışıklardan mideleri bulanıyordu. Konuşmak ikisi için de zordu. Sonra Vadim uzun zaman önce şu sözlerle herkesi durdurmuştu.

«Yoldaşlar, iki bin yıl konuşmak ya da yetmiş beş yıl bağışlamak için harcanan enerji ancak bir fincan suyu kaynatabilir. O da su kaynakları ısıtının kaybolmaması şartıyla. Gevezeliğin ne faydası olduğunu siz hesaplayın.»

Bundan başka ikisi de birbirlerini incitecek bir şey söylemişlerdi. Belki de istemeden. Vadim, Oleg'e, «Savaşmalıydım,» demişti. «Senin orada neden savaş vermediğini anlayamıyorum!» (Bu doğrudu. Fakat Oleg henüz ağzını açmaya, savaştıklarını söylemeye cesaret edemiyordu.) Oleg ise Vadim'e, «O altını neden saklıyorlar?» demişti. «Baban bu memleket için hayatını vermiş. Altını sana neden vermiyorlar?»

Bu da doğrudu. Vadim bu soruyu kendi kendisine git gide daha sık sorar olmuştu. Fakat bunu bir yabancından duymak onu yaralamıştı. Daha bir ay önce annesinin yardımını istemez, onun babasının adını kullanmasından utanç duyardı. Fakat, bacağı tuzığa yakalanmış durumda annesinin mutlu telgrafını bekliyor, tahminler yürüterek umutlanıyordu. Ah, annesi bir başarıya ulaşırdı! Babasının yaptıklarının karşılığı kurtuluşu ele geçirmek adil bir şeymiş gibi gözüküyordu ona. Aslında kurtuluşu kendi yetenekleri yüzünden elde etmesi çok daha adalet duygusuna yaraşırı. Altının bekçilerinin onun ni-

tetiklerinden haberleri yoktu. İnsanın tıka basa, patlama derecesinde henüz kendisini gösterememiş olan yeteneklerle dolu olması bir işkence ve bir zorunluktı. Fakat bunu açıklayamadan, kullanamadan ölmek basit, herhangi bir insan gibi can vermekten daha acıydı. Bu koğuştaki hastalardan her hangi birisi gibi can vermek...

Vadim, yalnızlıkla titriyor, köpürüyordu. Bunun sebebi annesinin ya da Galya'nın yanında olmaması, kimsenin kendisini ziyaret etmemesi değil, etrafında hiç kimsenin, doktorların ve hemşirelerin, kurtuluşunu ellerinde tutan kişilerin onun yaşamasının diğerlerinin sağ kalmasından ne kadar çok önemli olduğunu bilmemeleriydi.

Başı umut ve umutsuzlukla öyle zonkluyordu ki artık ne okuduğunu anlamak iyice güçleşmişti. Sayfayı baştanbaşa okuyor, sonra bunu anlamadığını farkediyordu. Aptallaşmıştı. Artık başkalarının düşünceleri arasında bir dağ keçisi gibi sıçra- yamıyordu. Sonra tekrar kitabına döndü. Dışarıdan bakanlar onun okuduğunu sanırlardı. Ama okumuyordu.

Bacağı tuzağa tutulmuştu. Hayatı da bacağıyla birlikte...

Vadim böyle oturuyordu, onun tepesinde Şulubin kendi ıstırabı ve kendi sessizliğiyle duvara dayanmış duruyordu. Başını karyolanın kenarından sarkıtmış olan Kostoklotof da sessiz yatmaktaydı.

Hikâyedeki üç balıkçıl gibi saatlerce kımıldamadan sessiz durabiliyorlardı.

Üçünden en inatçı bir sessizliğe bürünmüş olan Şulubin'in birdenbire konuşmaya başlaması gerçekten acaip bir şeydi. Adam, Vadim'e sordu:

«Kendini zorlamadığından emin misin? Bütün bunlara ihtiyacın var mı? Buna ve sadece buna?»

Vadim, başını kaldırdı. Koyu, hemen hemen siyah gözleriyle yaşlı adama sanki bu uzun sorunun ondan geldiğine ina- namıyormuş gibi baktı, belki de soruya şaşmıştı.

Fakat bu acaip sorunun sorulmadığını gösterecek hiç bir şey yoktu, ya da bunun bu yaşlı adamdan başka biri tarafından sorulduğunu işaret edecek bir şey. Yaşlı adam o iri, kırmızı gözleriyle meraklı meraklı Vadim'i süzüyordu.

Cevap vermesi gerekirdi. Vadim, nasıl cevap vereceğini de büyüdü. Ama o her zamanki sıkı yay gibi fırlayan enerjisiyle cevap verme arzusunu, ani hissi de duymuyordu. Sanki me-

' kanizması bozulmuş gibi soruyu cevaplandırdı. Ağır ağır, usulca cevap verdi.

«Bu... ilginç. Bütün dünyada bundan daha ilginç bir şey olduğunu sanmıyorum.»

için için ne kadar sinirlenip üzülürse üzülsün, bacağı ne kadar ağrırsa ağrısın, o öldürücü sekiz ay ne kadar çabuk erirse erisin, Vadim yine de sanki başında bir felâket bulutu dolamıyormuş, sanki kanser koğuşunda değil de bir sanator- yumdalarmış gibi kendisini kapı koyvermemekten zevk duyuyordu.

Şulubin yere baktı. Sonra, bütün vücudu hareketsiz dururken, başıyla acaip, dairemsi bir hareket yaptı. Sanki başını kurtarmak istiyormuş da bunu başaramıyormuş gibi boynunu kıvırdı.

Ve, «ilginç,» dedi. «Bu bir sebep değil. İş de ilgi çekicidir. Para yapmak, bunu saymak, emlak almak, ev yaptırmak, etrafını konforla sarmak... bunların hepsi de ilginçtir. Böyle bir açıklamayla bilim, bencilce ve tamamiyle ahlâksızca işlerden meydana gelmiş o uzun listenin üstüne çıkamaz.»

Acaip bir görüş açıydı bu. Vadim omuzunu silkti.

«Fakat ya gerçekten ilginçse? Bundan daha ilgi çekecek bir şey yoksa?»

«Burada hastanede mi? Yoksa genellikle mi?»

wonellikle.»

Şulubin, bir elinin parmaklarını açtı. Eklemleri kendiliklerinden çıtırdadılar.

«Bu görüş açıcıyla hiç bir zaman ahlâkî bir şey ortaya

çıkaramazsın.»

Bu garip bir itirazdı.

Vadim, «Fakat bilim, ahlâkî değerler yaratmaz,» diye açıkladı. «Bilim maddî değerler yaratır. Görevi de budur. Aklıma gelmişken, ahlâkî dediğiniz nedir?»

Şulubin bir defa gözlerini kırptı. Uzun bir göz kırpmıştı bu. Sonra tekrar gözünü kırptı.

Ağır ağır konuşmaya başladı.

«İnsan ruhlarının aydınlanmasını amaç edinen.»

Vadim, gülümsedi. «Fakat bilim de aydınlatır.»

«Ama ruhları değil!» Şulubin, işaret parmağını salladı. «İlginç dediğine göre... Beş dakikanı ayırıp, kolektif çiftlik- lerdeki kümeslerden birine gittin mi?»

«Hayır.»

«Uzun, alçak bir yer düşün. İçerisi karanlık. Çünkü pen

cereler telle kaplanmış dar yarıklardan başka bir şey değil. Tavukların kaçmaması için böyle yapılmış pencereler. Bir tek tavukçu kız iki bin beş yüz hayvana bakıyor. Kümesin zemini toprak. Tavuklar burada durmadan eşeleniyorlar. Öylesine toz var ki, gaz maskesi takman gerek. Tavukçu kız, hayvan pisliklerini açık bir kovanın içine süpürmek zorunda. Çok pis kokuyor bu. Tavukçu kızlar nöbetleşe çalışmıyorlar. Yazları çalışma günü gece yarısından sonra üçten, güneşin batışına kadar. Bu kızlar otuzuna gelince, elli yaşındaymış gibi duruyorlar. Ne dersin? Bu tavukçu kız bu işi ilgi çekici buluyor mu?»

Vadim, kaşlarını hayretle kaldırdı.

«Böyle bir soruya neden boyun eğmek zorunda olayım?»

Şulubin, parmağını Vadim'e doğru uzattı.

«tş adamları da aym böyle mantık yürütürler.»

Vadim, güçlü bir iddia bulmuştu. «Tavukçu kız, bilimin gelişmemiş olması dolayısıyla ıstırap çekiyor. Bilim gelişince tavukçu kızların da durumu düzlecek.»

«Ama henüz bilimin bu kadar ilerlememiş olmasına rağmen her sabah tavada pişirilmiş üç yumurtayı gövdeye indiriyorsun. Öyle değil mi?» Şulubin, tek gözünü kapadı. Şimdi tek gözüyle daha da kötü kötü bakıyordu. «Bilim, bu işe el atıncaya kadar tavuk kümesinde çalışmayı istemezsin, değil mi?»

Kostoglotof, yere doğru sarkan başını kaldırmadan kaba bir sesle, «Bu onu ügilendirmez,» dedi.

Rusanof, Şulubin'in daha önce de tarım üzerine böyle inatçı bir şekilde hüküm verdiğini farketmişti. Bir keresinde Pavel Nikolayeviç, buğday ürünleriyle ilgili bir açıklamada bulunurken Şulubin onun sözünü keserek, düzeltmişti. Şimdi Pavel Nikolayeviç, Şulubin'i iğnelemeye karar verdi.

«Her halde sen Timiryazev Tarım Akademisini bitirdin. Öyle değil mi?»

Şulubin, titredi ve başını Rusanof'a doğru çevirdi.

Ve şaşılacak şeydir ki, «Evet, Timiryazev'den,» diye onu onayladı.

Birdenbire göğsünü şişirdi. Kendisini zorladı. Eğildi ve kanadının uçları kesilmiş bir kuşun havalanmaya çalışmasını hatırlatan aynı beceriksizce hareketle, topallaya topallaya kendi yatağına gitti.

Rusanof, zaferle onun arkasından seslendi. «O halde neden kütüphaneci olarak çalışıyorsun?»

Fakat Şulubin cevap vermedi. Bir ağaç kütüğü gibi sessizdi şimdi.
Pavel Nikolayeviç, hayatta yükselmeyip alçalan kimselere karşı hiç saygı duymazdı.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Lev Leonodoviç'in hastanede ilk görüldüğü gün Kostoglo- tof onun makul bir insan olduğuna karar verdi. Kostoglotof, yapacak bir işi olmadığı için doktor koğuşta dolaşırken onu inceledi. Başına bir aynanın yardımı olmadan çeviriverdiği operatör kepi; uzun kolları, gömleğinin ön ceplerine soktuğu yumrukları; sanki ısıklık çılmak istiyormuş gibi yana doğru büzdüğü dudakları; korkunç canlılığı ve ciddüğüne rağmen hastalarla şakalaşırcasma konuşması... bütün bunlar Kostoglo- tof'un ona karşı yakınlık duymasmm nedenleriydi. Adamla konuşmayı oradaki kadın doktorların cevaplandıramadığı ya da cevaplandırmayı uygun bulmadığı bir kaç soruyu sormak istiyordu.

Fakat nasıl soracaktı. Lev Leonidoviç, koğuşları dolaştığı zaman, ameliyat hastalarından başkasına bakmazdı. Işın tedavisi görenlerin yanından sanki onlar orada değillermiş gibi geçirdi. Koridorda ya da merdivende kendisine selâm verenlere karşılık verirdi. Fakat yüzündeki kaygılı görünüş hiç bir zaman kaybolmazdı ve adam her zaman telâşlıydı.

Bir keresinde bir hastanın bir şeyi inkâra kalkıştığını, sonra da bunu itiraf ettiğini söyledikleri zaman Lev Leonidoviç gülerek, «Demek onu yumuşatmışlar!» demişti. Bu da Oleg'in merakını daha da çekmişti. Çünkü herkes bu deymi bilmez ya da bu anlamda kullanmazdı.

Artık Kostoglotof hastanede fazla dolaşmıyor, baş operatöre de daha az rastlıyordu. Fakat bir keresinde Lev Leonido- viç'in ameliyathanenin yanındaki küçük odanın kilitli kapısını açarak içeri girdiğini gördü. Bundan da adamın odada yalnız olduğu açıkça anlaşılıyordu. Kostoglotof, beyaz boyalı cama vurarak, kapıyı açtı.

Lev Leonidoviç, odanın tam ortasına konulmuş olan masanın başındaki alçak tabureye oturmuştu. İnsanın acelesi var

ken yaptığı gibi yan oturmuş ve bir şey yazmaya başlamıştı bile.

«Evet?» Başını kaldırdı. Şaşırmış gibi bir hali yoktu. Fakat yine her zamanki gibi dalgındı, kâğıda yazdığı kelimeden sonraki sözcüğü düşünüyordu.

Herkes daima çok meşguldü! Bir dakika içerisinde bütün bir hayat için karar verilmesi gerekiyordu!

«Afedersiniz, Lev Leonidoviç.» Kostoglotof elinden geldiğince terbiyeli bir tavır takınmaya çalıştı. «İşiniz olduğumu biliyorum. Fakat sizden başka hiç kimse de yok... Bana iki dakikanızı verebilir misiniz?»

Operatör, başını salladı. Kafasının işlerle dolu olduğu o kadar belliydi ki.

«Bana... niçin hormon tedavisi yapıyorlar. Adale arasına sinestrol enjekte ediyorlar... Dozu şu...» (Kostoglotof'un doktorlara karşı usulü buydu: onların dilini konuşmak ve bunu onların kesin üslûbunu kullanmak. Oleg bununla öğreniyordu ve bu doktorlarla açık açık konuşuyormuş gibi görünmenin de bir yoluydu.) «Benim öğrenmek istediğim şu: Hormon tedavisinin ilâcın vücutta birikmesinden doğan bir etkisi var mı?»

Bu açık sorusu Kostoglotof'un istediği yüz yirmi saniyenin yirmisini almıştı. Bundan sonra saniyeler ona bağlı değüdi artık. Kostoglotof, elleri arkasında sessizce bekledi. Oturmuş olan adama bakıyordu. Kendi uzun boyunu telâfi etmek için de kamburunu çıkarmıştı.

Lev Leonidoviç, kaşlarını çatarak yerinde kımıldadı.

«Hayır, hayır. Hormonun biriktiği söylenemez,» diye cevap verdi. Fakat cevabı pek de kesin değümiş gibiydi.

Kostoglotof, sanki öyle olmasını istiyormuş ya da Lev Leonidoviç'e pek de inanmamış gibi, «Bana birikiyormuş gibi geliyor,» diye ısrar etti.

Operatör, biraz önce olduğu gibi, kesin olmayan bir dille cevap verdi. «Hayır, hayır. Birikmemek.» Belki bunun nedeni, bu konunun kendi alanına girmemesi, belki de henüz dikkatini bu soruya vermemiş olmasıydı.

«Bunu anlamak benim için çok önemli.» Kostoglotof, sanki onu tehdit ediyormuş gibi duruyor ve konuşuyordu. «Bu tedaviden sonra... şey... kadınlar konusundaki... gücümü tama- miyle kaybedecek miyim?... Yoksa bu geçici bir şey mi olacak? Vücudum bana iğneyle veren hormonları atacak mı?

Yoksa bünyemde ebediyen kalacak mı? Bu hormon tedavisi belirli bir zaman süresinden sonra tersine çevrilebilir mi? Yani karşıt hormonlar verilerek, demek istiyorum.»

«Hayır, bunu salık vermem. Bunu yapmamalısın.» Lev Leonidoviç bu karışık, kabarık saçlı hastaya baktı. Fakat en çok, onun ilgi çekici yarasını gördü. Adam ameliyathaneye sokulduğu zaman taze kesiğin ne halde olduğunu, bunu dikmenin neye mal olduğunu tahmin edebiliyordu. «Bu konu seni neden ilgilendiriyor? Bunu anlıyamıyorum.»

«Neyi anlamıyorsunuz?» Kostoglotof, operatörün neyi anlamadığını anlıyamamıştı. Bu akli başında adam tıp mesleğine içten bağlılık göstermeye, diğerleri gibi hastaya boyun eğdirmeye mi çalışıyordu? «Anlamıyor musunuz?»

Bu konuşma iki dakikayı geçmişti. Aynı şekilde doktor- hasta ilişkilerini de geçtiği gibi. Fakat Lev Leonidoviç, daha başından onda sezdiği ve beğendiği o büyüklük taslamaktan uzak tavırlarıyla, sanki eski bir dostuyla konuşuyormuş gibi daha yumuşak, profesyonel olmayan bir sesle konuştu.

«Dinle. Her halde hayatın tek çekici yanı kadınlar değil. İnsan bütün bunlardan fena halde bıkebilir. Bu iş, insanın ciddi bir şey yapmasına da engel olabilir.»

Bunu büyük bir içtenlik, hattâ yorgunlukla söylemişti. Hayatının en önemli anında, belki de gücünü bu şaşırtıcı şey yüzünden tükettiği için yeteri kadar çaba gösterememiş olduğunu hatırlamıştı.

Fakat Kostoglotof onu anlıyamadı. Oleg şimdi böyle bir duygudan yorulmayı hayal edemiyordu. Başını sağa sola salladı. Gözleri boş boş bakıyordu şimdi.

«Hayatımda bundan başka ciddi bir şey kalmadı.»

Ankoloji koğuşunun usullerine böyle bir konuşma için bir şart konulmamıştı. Hayatın anlamını tartışmak için yapılacak —hem de başka bir bölümden bir doktorla yapılacak— konsültasyonlar programa alınmamıştı. Ufak tefek, zayıf ince bir kadın operatör içeri baktı ve sonra da hemen odaya girdi. Yüksek topuklarının üzerinde salma salına yürüyordu. Hiç duraksamadan Lev Leonidoviç'e doğru giderek, adama sokuldu ve masanın üzerine eğildi. (Bulunduğu yerden Oleg'e kadın Lev Leonidoviç'e yaslanıyormuş gibi geldi.)

Kadın, baş operatöre adı ya da unvanıyla seslenmeden, «Bak,» dedi. «Ovdienko'nun lökosit sayımı yirmi bin.»

Rüzgârdan karışmış olan kızıl saçlarından bir tutamı Lev

Leonidoviç'in tam yüzünün önünde uçuşuyordu.

«Ne olmuş?» Lev Leonidoviç, omuzunu sükti. «Bu ilerlemiş bir lökosit olduğunu göstermez ki. Onda iltihap var. Bunun için tedavisiyle durdurulması gerekir.»

Kadın- durmadan konuştu, konuştu. (Oleg haklıydı. Omuzunu Lev Leonidoviç'in tam koluna dayamıştı.) Lev Leonidoviç'in yazı yazdığı kâğıt öyle duruyordu. Adam, dolma kalemini boş yere parmaklarının arasında döndürüp durmaktaydı.

Anlaşılan Oleg'in çıkması gerekiyordu. Genç adam uzun zamandan beri beklediği bu konuşmayı, tam ilgi çekici durumdayken yarıda kesmeyi hiç istemiyordu.

Angelina, döndü. Kostoglotof'un hâlâ orada olmasına hayret etmişti. Fakat Oleg, onun başının üzerinden Lev Leonidoviç'in yüzünü gördü, adamın gözlerindeki alaycı pırıltıyı yakaladı. Operatörün yüzünde, Kostoglotof'un konuşmaya devam karar vermesini sağlayan, tamamlanamayan bir şey vardı.

«Bir şey daha sormak istiyordum, Lev Leonidoviç: Huş ağacı kabuğunun mantarı olan chaga'dan sözedildiğini duydunuz mu?»

Lev Leonidoviç, istekle, «Evet,» dedi.

«Onun hakkında ne düşünüyorsunuz?»

«Bunu söylemek güç. Bazı lokal tip tümörlerin buna cevap verdiklerini sanıyorum. Karın tümörleri buna örnek. Moskova'da chaga yüzündençüderiyorlar. Söylediklerine göre yüz mil- den daha geniş bir uzaklıktaki ormanda chaga bırakmamış.»

Angelina doğruldu. Laboratuvar raporunu alarak, hoşnutsuz bir ifadeyle dışarı çıktı. Yine eskisi gibi kayıtsız (ve pek çekici) bir şekilde salınıyordu.

Kadın gitti ama ne yazık ki konuşmaları alt üst olmuştu. Kostoglotof sorularına bazı cevaplar almıştı. Konuşmayı tekrar kadınların hayata kattıkları şeylere geri getirmek biçimsiz kaçacaktı.

Fakat Lev Leonidoviç'in gözlerinde beliren hafif, neşeli ısıltı ve operatörün resmîlikten uzak tavırları Kostoglotof'a hazırladığı üçüncü soruyu sorma cesaretini verdi. Bu da yine basit bir soru değildi.

Başını yana doğru sallayarak, «Lev Leonidoviç, eğer kabalık ediyorsam, kusuruma bakmayın.» diye başladı. «Eğer ya- nılıyorsam, bu sözlerimi unutun. Siz...» Sesini alçaltarak, bir gözünü kıstı. «Siz... herkesin daima dansedip şarkı söylediği o yerde bulundunuz mu?»

Lev Leonidoviç, birdenbire canlanıverdi.

«Evet.»

Kostoglotof, neşeyle bağırdı. «Vay vay vay!» Demek bir zamanlar bu operatörle birbirlerine eşittiler! «Sizi neyle suçlamışlardı?»

«Beni suçladıkları yoktu. Ben hürdüm.»

«Ya, hürdünüz demek.» Kostoglotof, hayal kırıklığına uğramıştı.

Hayır, eşit değüldü.

Operatör merakla sordu. «Bunu nasıl tahmin ettin?»

«Bir keresinde, 'onu yumuşatmışlar,' deyimini kullandınız. Başka bir sefer de, 'kamp karısı,' dediniz sanırım.»

Lev Leonidoviç, güldü. «Bu konuşma alışkanlıkları!»

Eşit ya da değil eskisine göre ortak yanları daha çoktu.

Kostoglotof, içten bir tavırla sordu. «Orada çok kaldın mı?» Hattâ dikleşmiş, o yenilgiyi kabul etmiş gibi tavırlarını büe kaybetmişti.

«Üç yıl. Ordudan sonra oraya tayin edildim. Ve bu tayinden bir türlü kurtulamadım.»

Bu son cümleyi eklemesine gereklilik yoktu. Ama eklemişti. Bir doktor işiydi bu. Onunlu ve asil. Neden saygıdeğer kimseler bu işi yaptıkları için kendilerini savunmaya, haklı göstermeye çalışıyorlardı? İnsanın içinde bir yerde karakterin bu silinmez damgası vardır.

«İşin neydi?»

«Kamptaki tıp grubunun başıydım.»

Oho! Hayat ve ölümün efendisi olan Madam Dubinskaya gibiydi demek o? Fakat kadın kendisini haklı çıkarmaya çalışmazdı. En sonunda Lev Leonidoviç de kamptan ayrılmıştı.

«Tıp enstitüsünden savaştan önce mezun olmayı başarmışsın!» Kostoglotof, dikenli bir tohum gibi yapışmıştı. Daha fazla bügi için ısrarının nedeni, öğrenme ihtiyacı değildi. Bu yalnızca bir mahkûmun, bir kaç dakika içerisinde, —kapıyı açmak, yiyeceği içeri sürmek ve kapıyı tekrar çarparak kapamak için geçen sürede— bir yabancının bütün hayatını sindirmek alışkanlığıydı. «Üzerinden çok zaman geçti mi?»

«Hayır. Dördüncü sınıfı geçince son diplomayı beklemeden gönüllü olarak ordunun tıp servisine girdim.» Lev Leonidoviç, kalemini masaya bırakarak kalktı. Oleg'e doğru gitti. Parmakları uzanarak Oleg'in yarasına okşarcasına dokundu. Büyülenmiş gibiydi. «Bu yara... orada mı oldu.»

--375--

«Hı...»

«Biri bunu güzel dikmiş. Çok güzel dikmiş. Bu yarayı diken doktor da mahkûm muydu?»

«Hı.»

«Adını hatırlıyor musun? Koryakof muydu?»

«Bilmiyorum. Bu transit kampında oldu. Bu Koryakof... onu niye kampa atmışlardı?»
Oleg hemen Koryakof'un adına sıkıca sarılmıştı. Şimdi onun hayatını öğrenmeye çalışıyordu.

«Onu, babası Çarın ordusunda albay olduğu için kampa attılar.»

Fakat aynı anda Japon gözlü, beyaz taçlı hemşire içeri girerek Lev Leonidoviç'i sargı odasına çağırdı.

Kostoglotof'un omuzları tekrar düştü. Adam ağır ağır koridordan ilerledi.

Genel çizgüeriyle bir hayat hikâyesi daha. Hatta iki. Hayal gücü eksik kalan ayrıntıları tamamlamasına yardım edebilirdi. İnsanlar ne değişik yollardan oraya gidiyorlardı! Hayır, mesele bu değüdi. Koğuşta yatağında yatıyordun, koridordan geçiyordun, bahçede dolaşıyordun ve yanında biri beliriyordu. Ya da biri sana doğru geliyordu. Onun ya da senin aklına, durmak ve «Ceketini aç. Bakalım altında ne var?» demek gelmiyordu. İşte mesele buydu. Sonradan tahmininde yanılmamış olduğunu, onun da o gizli mezhebin işaretini taşıdığını görüyordun. O da orada bulunmuştu, orada birlikte çalışmıştı, durumu biliyordu. Böyle kaç kişi vardı. Fakat sessizlik onları pençesine almıştı. Ve bunların hiç birini dış görünüşe bakarak sezmek de mümkün değildi. Ne kadar iyi gizleniyordu bu!

Acaip! Bir erkeğin kadınları bir baş belâsı olarak görmesi gerçekten acaipti. Muhakkak ki bir erkek bu kadar doymuş olamazdı. Akim alacağı bir şey değildi bu.

Hepsi bir arada alınacak olursa sevinmesi için bir sebep yoktu. Lev Leonidoviç'in reddi onu inandıracak kadar güçlü olmamıştı.

Her şeyi... kaybettiğini anlıyordu. Bunu olduğu gibi kabul etmek zorundaydı.

Her şeyi...

Sanki Kostoglotof, nöbetçi kulelerinden yalnız hapis cezasını çekmek için çekmişti. Yaşıyordu ama bunun nedenini de bilmiyordu.

Ameliyathanenin yanındaki odadan çıktıktan sonra bir yere gitmek niyetiyle yürümeye başlamıştı. Fakat nereye gitti

ğini unutmuştu. Kendisini alt katın koridorunda buldu. Orada aylak aylak durdu.

Koridordaki üçüncü kapı açılarak, beyaz bir gömlek gözüksü. Dar belli, Oleg'in bildiğı, tanıdığı bir şekil.

Vega!

Kadın ona doğru geliyordu. Aralarında kısa bir mesafe vardı. Vega'mn duvarın önünde duran iki yatağın yanından geçmesi yeterdi. Fakat Oleg ona doğru üerlemedi. Ne yapacağını kararlaştıracığı bir, iki, üç saniyesi vardı.

Kadın koğuşu dolaşalı üç gün olmuştu. Oleg'e hiç de dostça bakmamış, onunla soğuk ve ciddi bir tavırla konuşmuştu bu üç gün.

Oleg önce, «Cam cehennem», diye düşünmüştü. Vera'ya, onun kendisine davrandığı gibi davranacaktı. Ona hiçbir açıklamada bulunmayacak, gururunu kırmayacaktı...

Fakat pişmandı. Vega'yı kırdığı için pişmandı. Ayrıca genç adam kendi kendisine de acıyordu. Şimdi; birbirlerinin yanından. birer yabancı gibi mi geçeceklerdi?

Kabahatli kendisi miydi ? Hayır, asıl suç Vega'daydı. İğneler konusunda onu aldatmış, Oleg'in kötülüğünü istemişti- İşte bu yüzden Vega'yı hiç bir zaman bağışlamıyacaktı!

Birbirlerine bakmayarak (fakat yine de birbirlerini görerek) ilerledüer ve yanyana geldüer. Ve Oleg, bütün verdiği kararlara rağmen, yumuşak bir yalvarıştan farksız olan bir sesle konuştu :

«Vera Kornilyevna...»

(Gülünç bir ses tonuydu bu. Fakat Oleg bunun kendisine zevk verdiğini de sezdi.)

Kadm, soğuk ifadeli gözlerini kaldırarak, ona baktı.

(Oleg onu neden bağışlıyordu?)

«Vera Kornilyevna... bana tekrar... tekrar kan vermeyi istemiyor musun?»

(Oleg, gururunu kırıyormuş gibi bir duyguya kapılmıştı. Fakat durum yine de kendisine zevk veriyordu.)

Kadm aynı ciddilik ve sertlikle, «Fakat sen kan verilmesini istemedin, öyle değü mi?» diye sordu. Fakat gözlerinde belli belirsiz bir ifade belirip kaybolmuştu. O güzel kahve gözlerde.

(Pekâlâ, bir bakıma Vega'mn gerçekten kabahati yoktu. Hem aynı hastanede yaşayıp hem birbirinize nasıl bu kadar dargın kalabilirdiniz?)

«Geçen defaki hoşuma gitti. Daha kan istiyorum.»

Oleg, gülümsedi. Yarası kıvnlarak, kısaldı.

(Vega'yı şimdi affedecekti. Anlaşmazlığı daha sonra düzelteceklerdi.)

Kadının gözlerinde bir şey yanıp söndü. Bir pişmanlık duygusu.

«Yarın kan getirebüirler,» dedi.

Vega hâlâ görünmeyen bir desteğe dayanıyordu ama bu elinin altında ya parçalanıyordu, ya da erimekteydi.

Oleg, «Fakat kanı sen vermelisin,» dedi. «Senden başkası verirse istemem.»

Bütün bunları farketmezmiş gibi davranan, o anları önceden yaşamamaya çalışan kadın başını salladı.

«Eğer ben görev başmdaysam ve iş denk gelirse.»

Yoluna devam etti.

Güzeldi, her şeye rağmen güzeldi.

Yalnız; neyin peşindeydi Oleg? Eğer müebbet hapse mahkûm idiyse, burada ne arıyordu?

Oleg, koridorda aptal aptal durarak nereye gittiğini hatırlamaya çalıştı.

A, evet. Demka'yı ziyaret edecekti.

Demka, içinde iki karyola bulunan küçük odada yatıyordu. Komşu hasta taburcu edümişti. Yenisi ise ancak ertesi sabah ameliyathaneden gelecekti. O arada Demka yalnızdı.

Aradan bir hafta geçmiş, kesik bacağına o alev alev yanan ilk sancısı sönmüştü. Ameliyat geçmişte kalmıştı artık. Fakat bacağı yaşamaya, sanki kesilmemiş gibi sancımaya devam ediyordu. Demka hâlâ kesilmiş olan ayağının parmaklarını teker teker hissediyordu.

Demka, Oleg'i görünce sanki genç adam ağabeysiymiş gibi sevindi. Aslında kanser koğuşundaki arkadaşlarını akraba sayıyordu. Baş ucundaki komodinden peçetenin altında hastanedeki kadınlardan bir kısmının armağan olarak gönderdiği yiyecekler duruyordu. Fakat dış dünyada onu ziyaret edecek, kendisine armağan verecek kimse yoktu.

Demka, arkası üstü yatmış bacağına daha doğrusu bacağından arta kalan kalçasını ve o koskocaman karmakarışık sargı yığınına dinlendiriyordu. Fakat kafasını ve ellerini rahatça kimildatabilmekteydi.

«Merhaba, Oleg!» Oleg'in elini tuttu. «Oturl ve bana her şeyi anlat. Koğuşta neler oluyor?»

Yukarıdaki terk ettiği koğuş onun alışık olduğu dünyaydı. Aşağıda başka hemşireler, başka hademeler ve başka usuller vardı. Herkes durmadan kimin neyi yapması gerektiği konusunda kavga ediyorlardı.

«Koğuşta mı?» Oleg, Demka'nın zayıflamış, hatları keskinleşmiş yüzüne baktı. Yanakları çökmüş, alını, burnu ve çenesi iyice çıkmıştı. «Her şey eskisi gibi.»

«İhtiyar Cadre orada mı?»

«Cadre orada.»

«Vadim nasıl?»

«Vadim'in durumu pek de iyi sayılmaz. Altını alamadılar. Metastaz'dan korkuyorlar.»

Demka, sanki Vadim kendisinden gençmiş gibi bir tavırla, başını salladı.

«Zavallı çocuk.»

«Ayağını tam zamanında yakaladıklarına sevinmelisin, Demka.»

«Ama yine de metastaz olabilir.»

«Buna pek ihtimal vermiyorum.»

Doktorlar da dahil olmak üzere o öldürücü dokuların, o çıkarma gemilerinin karanlıkta ilerleyip ilerlemediğini, katil mürettebatını nereye çıkardığını kim söyleyebüirdi?

«Sana ışın tedavisi yapıyorlar mı?»

«Beni ışın odasına tekerlekli sedyeyle götürüyorlar.»

«Eh, dostum. Artık yolun açık. İyileşmek ve koltuk değneğini kullanmasını öğrenmelisin.»

«İki değneye ihtiyacım olacak. İki koltuk değneğine.»

Yetim, her şeyi inceden inceye düşünmüştü. Eskiden olgun bir adam gibi kaşlarını çatardı. Şimdi ise olgunlaşmıştı.

«O koltuk değneklerini sana nerede yapacaklar? Burada mı?»

«Ortopedi kliniğinde.»

«Onları parasız alacağını umarım.»

«Parasız koltuk değneği için başvurdum. Bedellerini neyle öderim?»

Yıllar yılı neşeli bir şeyle karşılaşmayanların niteliği olan o kolay iç çekişiyle derin bir nefes aldı.

«Gelecek yıl onuncu sınıfı nasıl bitireceksin?»

«Bitirmem gerek. Yoksa mahvolurum.»

«Fakat neyle geçineceksin? Torna tezgâhının başında duramazsın ki.»

«Söz verdiler. Beni sakat sınıfına sokacak ve maaş da verecekler. Artık bu ikinci sınıf da olabilir, üçüncü sınıf da.»

«Üçüncü sınıf mı? O da nesi?» Kostoglotof, sivil kanunlar gibi sîdtatbk sınıflarını da bûmiyordu.

«En aşağı sınıf bu. Ekmek almana yetecek kadar para veriyorlar. Ama bununla şeker alamazsın.»

Demka, büyük bir adam gibi her şeyi hesaplamıştı. Tümör hayat gemisini hemen hemen batırmıştı ama o hâlâ hedefine doğru dümen kıvırıyordu.

«Üniversite meselesi ne olacak?»

«Denemem gerek.»

«Edebiyat kursunu mu?»

«Hı...»

«Dinle, Demka. Edebiyatı unut. Çok ciddiylim. Bu seni mahvedecek. Radyo tamirini öğren. Başın daha az derde girer ve günün birinde herkesi şaşırtırsın.»

Demka, bağırđı. «Radyonun cam cehenneme. Ben gerçeği seviyorum.»

«Radyoyu onarır, gerçeği de açıklarsın, budala!»

Anlaşamadılar. Şundan bundan sözettüer. Oleg'in durumunu konuştular. Demka'nın o büyüklere özgü huylarından biri de buydu. Başkalarıyla ilgüeniyordu. Halbuki gençlik kendisiyle meşgul olur. Ve Oleg, sanki karşısındaki olgun bir insanmış gibi durumunu onunla tartıştı.

«Durum fena gözüküyor.» Demka üzüntüyle başını salladı.

«Benimle yer değiştirmeyi istemiyorsun, demek?»

«Ş-ş-şeytan biliyor ya...»

Demka'nın daha bir buçuk ay hastanede tıkılıp kalacağı anlaşılıyordu. Işın tedavisi olacak ve koltuk değneklerini bekleyecekti. Onu mayısa doğru taburcu edeceklerdi.

«Seni taburcu eder etmez ilk gideceğin yer neresi?»

«Hemen hayvanat bahçesine koşacağım!» Demka, neşelendi. Oleg'le hayvanat bahçesini çok kereler konuşmuştu. Yan- yana hastanenin damında durmuşlar ve Demka, kendine güvenle, nehrin ötesindeki sık ağaçların arkasını, hayvanat bahçesinin bulunduğu yeri işaret etmişti. Demka yıllarca vahşi hayvanlar üzerine yazılar okumuş, radyoda onlarla ilgili konuşmalar dinlemişti. Kaplan ya da fil bir yana, ömründe bir tilki bir ayı bile görmemişti.

Yaşadığı yerde ne av hayvanları için ayrılmış bir kuru, ne sığmak, ne sirk ve ne de orman vardı. Bütün hayali hay

vanat bahçesine giderek, oradaki hayvanları görmektir. Bu rüya o büyüdükçe de sönükleşmiyordu. Hayvanat bahçesinden özel bir şeyler bekliyordu. Ağrıyan bacağının onu bu şehre ve bu hastaneye getirdiği gün ,ilk iş kalkıp hayvanat bahçesine gitmişti. Fakat günlerden pazartesi idi ve bahçe de kapalıydı. «Dinle, Oleg! Sen yakında taburcu olacaksın değil mi?»

Oleg'in oturduğu yerde omuzları düşmüştü. «Her halde. Artık kanım bu tedaviye dayanamıyor. Mide bulantısı beni mahvediyor.»

«O halde hayvanat bahçesine gideceksin, değil mi?» Demka, bundan emindi. Oleg hayvanat bahçesine gitmezse onun. hakkında kötü şeyler düşünecekti.

«Evet, her halde giderim.»

«Gitmelisin! Yalvarırım git. Sonra ne yap biliyor musun? Bana bir kart yaz. Bunu yapar mısın? Bu senin için zor bir şey değil. Bu kartpostal çok hoşuma gidecek. Bana şimdi bahçede hangi hayvanların bulunduğunu, içlerinden hangilerinin daha ilginç olduğunu yaz, olur mu? Ben de o zaman beni taburcu etmelerinden daha bir ay önce her şeyi öğrenmiş olurum. Gider misin? Bana yazar mısın? Söylediklerine göre orada timsahlar ve aslanlar varmış...»

Oleg, söz verdi.

Gidip yatmak için Demka'nın yanından ayrıldı. Kapısı kapalı küçük odada yalnız kalan Demka uzun zaman kitabını almadı, tavana ve pencereye bakarak öyle yattı. Derin derin düşünüyordu. Pencereden hiç bir şey göremiyordu. Jaluzi vardı bunda, ayrıca pencere tıp merkezinin bomboş duvarına bakıyordu. Odanın duvarında artık güneş ışığından çizgiler de yoktu. Sadece bulutların kararttığı fakat tamamiyle örtemediği güneşin donuk, gölgeli ışınları içeri giriyordu. Dışarıda her halde o sönük bahar günlerinden biri yaşanıyor. Baharın işlerini sessizce gördüğü sıcak ve parlak olmayan bir gün.

Demka hareketsiz yatarak, hoş şeyler düşündü: kesik bacağının sancısının nasıl yavaş yavaş azalacağını; koltuk değ- nekleriyle nasıl çevik çevik ve hızla yürüyeceğini; sabahleyin hastaneden çıkan Demka'nın akşam trenine binmeden önce hayvanat bahçesinde getireceği o Mayıs bayramından önceki günün nasıl olacağını (Tam bir yaz günü olacaktı bu) ; ne kadar zamanının olacağını, kaçırdığı bütün önemli kitapları nasıl okuyacağını, orta okulun derslerini nasıl çabucak ve üstün bir şekilde öğreneceğini düşündü. O kayıp akşamlar da olma

yacaktı. Diğer çocukların dansa gittikleri, Demka'nın ise, dans bilmediğinin farkında olmasına rağmen, kendi kendisine, «Ben de gitsem mi?» diye düşünerek işkence ettiği o akşamlar. Bunlar da sona ermişti. Işığı yakarak, çalışacaktı.

Kapıya vuruldu.

Demka, «Girin,» dedi (Bu, 'Girin,' sözcüğünü özel bir zevkle söylemişti. Çünkü o şimdiye kadar başkalarının kendisini görmek için içeri girmeden önce kapıya vurdukları bir yerde oturmamıştı.)

Kapı ardına kadar açıldı ve Asya içeri girdi.

Kız, sanki biri peşinden kovalıyormuş gibi içeri daldı. Fakat kapıyı arkasından kapattıktan sonra orada durdu. Bir eli tokmaktaydı. Diğeriyse sabahlığının klapalarını birleştirmişti.

Bu, 'üç günlük bir kontrol' için gelen ve kış stadyumundaki yarış alanında bekledikleri Asya. değildi. Kızın rengi solup, uçmuştu. Bu kadar çabuk değişmesine imkân olmayan sarı saçları bile acınacak bir şekilde dağılmıştı.

Rob dö şambr, bir çok kimsenin giydiği, kim bilir hangi kazanda kaynatılan o düğmesiz, biçimsiz sabahlıktı. Bu şimdi kıza eskisinden daha da yakışıyordu.

Kaşları titreyen Asya, Demka'ya baktı. Kaçmayı düşündüğü yer burası mıydı? Daha da uzaklara koşmalı mıydı?

Fakat artık bir sınıf, üç yolculuk ve bütün bir hayat bilgisi yüzünden Demka'nın büyüğü olmayan bu Asya, ıstırap çeken bu Asya, çocuğun kalbinin burkulmasına sebep oldu.

«Asya!» diye haykırdı. «Otur! Ne oldu?»

O ilk seferden sonra sık sık konuşmuşlar, Demka'nın bacağına tartışmışlardı. (Asya, bacağın kesilmesine daima itiraz etmişti.) Kız, ameliyattan sonra Demka'yı ziyaret etmiş, ona iki defa gelerek, kurabiye ve elma getirmişti. O ilk akşam içten ve dürüst davranmış, sonradan gitgide daha açılmışlardı. Kız, hemen olmamakla beraber, Demka'ya açıkça derdini söylemişti: sağ göğsü sancıyordu. Bunda sert bir yumru bulmuşlardı. Kendisine hâp veriyor ve ışın tedavisi yapıyorlardı.

«Otur, Asya! Otur!»

Kızın eli kapının tokmağından kaydı. Fakat Asya sanki el yordamıyla yürüyormuş gibi parmaklarını kapıya ve duvara sürdü ve Demka'nın yastığının yakınındaki alçak tabureye bu şekilde gitti.

Oraya oturdu.

Oturarak, Demka'nın gözlerine değil, bunların yakınına,

yastığa baktı. Doğrudan doğruya Demka'ya bakamıyordu. Delikanlının da onunla yüzyüze gelebilmek için dönmesi imkânsızdı.

«Ne var, Asya?» Daha yüksekteydi ondan! Üst üste yığılmış yastıkların üzerinde başını kızı doğru çevirdi. Sadece başını. Çünkü âciz bir tavırla, sırt üstü yatıyordu.

Kızın dudakları oynuyor, kirpikleri titreşiyordu.

Kız, yüzünü yastığa gömmeden önce Demka, «A-asenka!» demeyi başardı. (Kıza çok acımişti, yoksa onu o sevgi dolu 'Asenka' adıyla çağıramazdı.) Kızın kafası kendi başına dayanmıştı, saçlarından bir bukle burnunu gıcıkliyordu.

Demka, «Yalvarırım, Asenka,» diye bağırarak, elini battaniyenin üzerinde dolaştırmaya başladı. Kızın elini arıyordu ama bunu bulamadı.

Asenka yastığa inliyordu.

«Yalvarırım, Asenka! Ne olduğunu bana söyle. Söyle bana.»

Fakat durumu hemen hemen kestirmişti.

«A-la-cak-lar!»

Ağladı, ağladı. Sonra da inledi :

«Aaaah!»

Demka o zamana kadar bu korkunç, «Aaaah!» gibi bir ıstırap dolu haykırış duyduğunu hatırlamıyordu.

Kızı inandırmaya çalıştı. «Belki almazlar. Belki buna gereklilik kalmaz.»

Fakat o, «Aaaah,» ı sözlerle ortadan kaldıramazdı.

Kız onun yastığında ağladı, ağladı. Demka, yastığın ıslanmağa başladığını hissetti.

Sonra kızın elini bularak okşamaya başladı.

«Asenka! Belki buna ihtiyaç kalmayacak!»

«Hayıır... Ameliyatı cuma günü yapacaklar!»

Demka'nın ruhunu pençeleyen uzun bir inilti kopardı.

Demka kızın göz yaşlarının izini taşıyan yüzünü göremiyordu. Gördüğü yalnızca gözlerine sürünen buklelerdi. Yumuşaktı bunlar ve insanı gıcıkliyordular.

Demka, bir şeyler söylemek için çırpındı. Fakat kelime bulamadı. Sadece kızı susturmak için elini daha da sıktı, sıktı. İyice sıktı, Asya'ya kendisinden çok acıyordu.

Kız, «Artık — yaşanacak — ne var?» diye haykırdı. «Ne kaldı?»

Demka, kendi karmakarışık deneyleri sonucu bu sorunun bir cevabını öğrenmişti. Fakat bunu belirli bir şekilde açık

laması da imkânsızdı. Açıklayabilseydi bile Asya'nın iniltilerinden ne kendisinin ne de başkasının kızı kandıramıyacağı anlaşılıyordu. Kızın kendi deneylerine göre artık onun için uğruda yaşamaya değecek hiç bir şey yoktu.

Asya, teselli kabul etmez bir tavırla, «B-beni a-artık k-kim i-ister?» diye kekeledi. «K-kim?»

Ve yüzünü tekrar yastığa gömerek, Demka'nın yanağıı ıslattı.

Delikanlı kızın elini daha da fazla sıkarak, onu inandırmaya çalıştı. «Aldırma, canım. Herkesin nasıl evlendiğini biliyorsun... Göz göze gelirler... Birbirlerinden hoşlanırlar... Birbirleriyle iyi geçinirler...»

Kız, birdenbire şaha kalkan bir at gibi öfkeyle doğruldu elini de çekti. «Hangi budala seni iyi geçindiğiniz için sever?» Demka ilk defa onun ıslak, kırmızı, leke leke olmuş, hiddetli ve içe dokunan yüzünü gördü. Kız, sanki kabahat Demka'nın- mış gibi ona haykırdı. «Tek göğüslü bir kadını kim ister? Kim? On yedisinde bir kadını!»

Demka, kızı teselli için ne söyleyeceğini bilemedi.

Aklına yeni bir şey gelen Asya, inledi. «Plâjâ nasıl gideceğim? Plâjâ! Yüzmeye nasıl gideceğim?» Bu fikir bir tirbû- şon gibi içinde kıvrılarak, ilerledi, onu delip geçti ve kızı Demka'nın yanından aldığı gibi yere fırlattı. Asya oraya yığılarak, iki eliyle başını yakaladı.

Asya, dayanılmayacak bir şekilde artık bir aynanın önünde prova edemeyeceği, hiç bir zaman satın alamıyacağı, hiç bir zaman giyemeyeceği her türlü mayoyu hayalinden geçiriyordu. Omuzların askılı ve askısız, bir parça, iki parça, bugünün modası, geleceğin modalarına uygun, portakal rengi, mavi, mor... Okyanus dalgalarının renginde. Tek renk. Çizgili, kenarları dilimli. Ve dilimsiz. Varlığının bu belirli yönü, kendisini plâjda kimseye gösteremeyeceği düşüncesi kızı şimdi en utanılacak, en yakıcı bir şeymiş gibi geliyordu. İşte hayatı bütününü an- lamsızlaştıran şey buydu.

Üst üste yığılmış yastıkların üzerinden Demka beceriksizce ve uygunsuz bir şeyler mırıldandı.

«Biliyor musun, eğer seni kimse istemezse. . Tabu şimdi ne halde olduğumun farkındayım... Fakat seninle evlenmeyi daima isterim. Bunu büyorsun.»

«Dinle, Demka.» Başka bir düşüncenin etkisinde kalan Asya ayağa kalkarak, ona döndü. Gözlerini açarak delikanlı

ya baktı. Ağlamıyordu artık. «Dinle — sen sonuncusun. Onu yine görüp öpebüecek olan son erkek. Hiç kimse, senden başka hiç kimse onu öpemiyecek. Demka! Hiç olmazsa sen — onu öp. Hiç olmazsa sen!»

Ömuzundan kaymaya başlamış olan sabahlığı çıkarıp attı. Ve tekrar ağlayıp inlemeye başlayarak, geceliğinin gevşek önünü çekti. Ve ölüme mahkûm sağ göğsünü açtı.

Bu tıpkı odaya doğrudan doğruya dalan güneş ışığına benziyordu. Bütün oda pırıldıyor, alev alev yanıyordu. Demka'nın hayal ettiğinden daha iri olan kahverengi uç, delikanlının önünde uçuyordu. Gözleri o pembe ete dayanamazdı.

Asya, onun yüzüne doğru eğüerek, öyle durdu.

«Onu öp!» diye emrederek, bekledi. «Onu öp!»

Kızın kendisine ikram ettiği göğsün sıcaklığını hissetti Demka. Minnetle, büyülenmiş gibi bunu aç gözlü aç gözlü emmeye, yukarıdan ona dökülen o sıkı, eğimli yüzeyin her santimini öpmeye başladı. Bu göğüs her hangi bir resim ya da heykelden daha ince ve güzeldi.

«Bunu hatırlıyacak mısın? Böyle bir göğsüm olduğunu hatırlıyacaksın, değil mi? Bunun nasıl olduğunu?»

Asya'nın göz yaşları Demka'nın kısa kesilmiş saçlarına düşüyordu.

Göğsünü çekmedi. Demka'dan uzaklaşmadı. Delikanlı tekrar kahverengi uca döndü ve Asya'nın gelecekteki çocuğunun bu göğüste yapamıyacağı şeyi dudaklarıyla şefkatle yaptı. İçeri giren olmadı. Ve Demka kendisine doğru uzanan bu harikayı öpmeye devam etti.

Bugün bir harika, yarın sepete atılacak bir et parçası.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Yura, iş yolculuğundan döner dönmez, gidip tam iki saat babasını gördü. Pavel Nikolayeviç telefon ederek Yura'dan ayakkabılarını, paltosunu ve şapkasını getirmesini istemişti. Bu Allahm belâsı koğuştan bıkmıştı. O aptal hastalardan ve onların aptalca konuşmalarından da. Hol de onun için aynı derecede iğrençleşmişti. Pavel Nikolayeviç, çok halsiz olmasına rağmen, temiz havaya çıkmayı istiyordu.

Öyle de yaptı. Adam, eşarbını hafifçe tümörünün etrafına sardı. Başını oynattığı zaman tümör ona ısırap veriyordu ama eskisi kadar değil. Rusanof'un sağlık merkezinin yollarında biriyle karşılaşması ihtimali yoktu. Karşılaşırsa bile onu bu karmakarışık kışta nasıl olsa tanımazlardı. Bu yüzden Pavel Nikolayeviç, hiç sıkılmadan yoldan yürüdü. Yura, babasının koluna girmişti. Pavel Nikolayeviç, olanca ağırlığıyla ona dayanıyordu. Temiz, kuru taşların üzerinde arka arkaya adımlar atmak insanı rahatlatan bir şeydi. Özellikle gizli bir vaadla dolu olduğu için böyleydi bu. Çabuk bir dönüş vaadiyle. Pavel Nikolayeviç önce o çok sevdiği apartmanına, sonra da çok sevdiği işine dönecekti. Pavel Nikolayeviç, yalnız tedavi değil, hastanede hiç bir şey yapmadan sıkıntılı sıkıntılı yatmaktan, büyük ve önemli bir mekanizmanın ihtiyaç duyulan ve önemli bir parçası olmaktan çıktığı gerçeğinden de yorulmuştu. Ona bütün kudret ve anlamını kaybetmiş gibi geliyordu. Sevildiği ve varlığının şart olduğu o yere elinden geldiğince çabuk dönmeyi istiyordu.

Bütün hafta soğuk ve yağmurlu geçmişti, o gün hava yine ısınmıştı. Gölge yine serin, toprak da hâlâ ıslaktı. Güneşli yerler o kadar sıcaktı ki Pavel Nikolayeviç'e paltosu fazla gelmeye başladı. Düğmelerini teker teker açtı.

Bu sorunları oğluyla ciddi bir şekilde konuşmak için pek uygun bir fırsattı. Bu cumartesi Yura'nın iş yolculuğunun son günü sayılıyordu ve Yura'nın görevine dönmek için acele ettiği de yoktu. Onun için Pavel Nikolayeviç de özellikle acele etmemeye kararlıydı. Baba kalbi oğlunun mevkiini hemen hemen tehlikeli denilebilecek bir şekilde ihmal ettiğini seziyordu. Bu dönüşte Yura'nın vicdanını rahatsız eden bir şey de vardı, gözlerini kaçırıyordu. Babasının gözlerinin içine bakamıyordu. Yura'nın çocukluğunda hiç böyle bir âdeti yoktu. O dürüst bir çocuk olarak yetişmişti. Bu hal onun enstitüde geçirdiği yıllar sırasında belirmişti. Ve çocuk babasıyla konuşurken daima bu tavrı takmıyordu. Bu çekingenlik ya da kaçamaklı tavırlar Pavel Nikolayeviç'i sinirlendiriyor, ve adam bazan, «Başını dik tut!» diye bağıırıyordu.

Bugün sertlikten kaçınmaya, diplomatça konuşmaya karar verdi. Yura'ya, görevle gittiği uzak şehirlerde, savcılık bürosunun bölge müfettişi olarak nasıl öne geçtiğini ve ne şekilde

davrandığım anlatmasını söyledi.

Yura, konuşmaya başladı ama istemeye istemeye. Bir olay anlattı. Arkasından bir diğerini. Fakat hâlâ gözlerini kaçmıyordu.

«Haydi. Biraz daha anlat!»

Güneşte, kuru bir banka oturdular. Yura kısa deri ceketini ve sıcak yün kepini giymişti. (Fötr şapkadan nefret ederdi. Böyle bir şapkayı ona giydiremezsiniz.) Ciddi, erkekçe bir görünüşü vardı ama o iç yumuşaklığı her şeyi mahvediyordu.

Yura, yere bakarak, «Bir vaka daha oldu,» dedi. «Kamyon şoförü meselesi.»

«Ne oldu?»

«Tüketiciler kooperatifine bir sürü bakkaliye götürmesi gerekirdi. Kıştı. Adam hemen hemen elli mü yol almış, sonra kar fırtınası kendisini durdurmuştu. Yolda karlar yığmıştı, tekerlekler kayıyordu, dondurucu bir ayaz vardı, görünürde kimseler yoktu. Fırtına yirmi dört saatten daha uzun bir zaman sürmüştü. Artık adamın şoför yerinde kalmasına imkân yoktu. Yüklü kamyonu terkederek, sığınacak bir yer bulmak için yola çıktı. Sabahleyin, fırtına dindiği zaman kamyonu kurtarmak için bir traktörle döndü. Fakat kamyonun bir paket makarna eksilmişti.»

«Yükleyici ne olmuştu?»

«Şoför onun işini de yapıyordu. Yola yalnız başına çıkmıştı.»

«Onu yalnız başına göndermek büyük ihmal!»

«Tabii.»

«Baba, o bir paket makarnanın bedelini çok pahalıya ödedi.» Yura gözlerini kaldırdı. Yüzünde hiç de hoş gitmeyecek, inatçı bir ifade belirip kayboldu. «O makarna yüzünden beş yıla mahkûm oldu. Kamyonunda ucuz votka kasaları da vardı ama onlara, dokunulmamıştı.»

«Yura, bu kadar saf ve güvenli olamazsın. O fırtınada kamyonu başka kim soymuş olabüirdi?»

«Belki biri atla geldi. Kim bilir? Sabaha kadar kar izlerini örtmüştür.»

«Şoför hırsızlık etmediyse bile yerini bırakıp gitmişti. Devlet malını bekçisiz bırakıp nasıl uzaklaşıp gidersin?»

Olayın kuşku götürür yanı yoktu. Yargı, kristal kadar duru, mahkûmiyet ise pek hafifti. Pavel Nikolayeviç, oğlunun bu gerçeği olduğu gibi görememesine, bunun kafasına zorla so

kulmasının lâzım gelmesine öfkelen-di. Yura genel olarak sakin ve yumuşaktı. Fakat 'budalaca bir noktayı tartışmaya kalktığı zaman bir katır kadar da inatçı olurdu.

«Baba, düşün: bir kar fırtınası. Sıfıra yakm bir ısı. Adam geceyi kamyonun şoför yerinde nasıl geçirebilirdi? Ölürdü orada!»

«Ölürse ne olur? Nöbetçilerin canı yok mu?»

«Onlar iki saatte bir nöbeti devrederler.»

«Ya nöbeti devralacak adam gelmezse? Onlar her türlü havada nöbet beklerler. Yerlerini terketmektense ölümü tercih ederler.» Pavel Nikolayeviç, onların yerlerinden ayrılmadan nerede nöbet beklediklerini elleriyle işaret bile etti. «Ne dediğini iyice düşün! Eger bir adamı affedersen, bütün kamyon şoförleri yerlerini terketmeye başlarlar. Devleti de soyup soğana çevirirler. Bunu anlamıyor musun?»

Hayır, Yura anlamıyordu. O aptalca sessizliğinden bunu anlamadığı o kadar belliydi ki.

«Pekâlâ bu senin çocukça fikrin. Gençliğinin sebep olduğu bir şey. Belki birine neler hissettiğini söyledin. Bunu raporuna geçirmediğini umarım.»

Oğlunun çatlak dudakları titremeye başladı.

«Ben bu yargıya katılmadığımı bildirdim. Daha yüksek mahkemeye baş vuruluncaya kadar cezanın uygulanmaması emrini verdim.»

«Daha yüksek mahkemeye baş vurulması mı? Yani davaya yeniden mi bakılacak? Vay vay vay vay!» Pavel Nikolayeviç, yarı yüzünü örttü. Korktuğuna uğramıştı! Yura, işi karmakarışık etmiş, kendisini mahvettiği gibi babasının üzerine de bir gölge düşürmüştü. Pavel Nikolayeviç, geri zekâlı oğlunun kafasına kendi beceriklilik ve açığözlülüğünü ekemeyen bir babanın âciz hayal kırıklığını hissetti.

Ayağa kalktı. Yura onu izledi. Yürüyüşlerine devam etti- er. Yura, yine babasını dirseğinden tutarak ona destek olmak istedi. Fakat Pavel Nikolayeviç'in oğlunun kafasına yaptığı hatayı iyice, vura vura sokabilmesi için iki eline birden ihtiyacı vardı.

Önce oğluna kanunu, kanunun uygulanmasını, bazı ilkelerin hafife alınmayacağını ve değişmezliğini anlattı. Özellikle savcının bürosunda müfettiş olarak çalışmak istiyorsan bu prensiplere aldırmazlık edemez-din. Adam burada, herhangi bir gerçeğin özgül bir şey, kanunun da kanun olduğu esasını bi

rer birer açıkladı. Oğluna özellikle hükümetin mekanizmasının bütün dalları ve tabakaları arasında organik bir iç ilişki olduğunu ve bu nedenle mahalli makamların temsilcisi olarak uzaktaki bir bölgeye gittiğinde küstahlık etmemesi gerektiğini, aksine mahalli şartlara iyice dikkat etmesi, orada çalışan ve şartları, gerekleri kendisinden daha iyi bilen memurlara lüzumsuz yere karşı çıkmamasının doğru olacağını göstermeye çalıştı. Oradaki memurlar kamyon şoförünü beş yıla mahkûm ettiklerine göre, demek ki mahalli şartlar bunu gerektiriyordu.

Böylece binaların gölgelerine girip çıktılar. Doğru ve kıvrımlı yollardan dolandılar. Suyun kenarından yürüdüler. Yura dinledi, dinledi. Fakat yalnızca,

«Yorulmadın mı, baba?» dedi. «Dinlenmemiz doğru olmaz, mı?»

Ne de kalın kafalıydı! Bu meselede sadece kamyonun şoför yerinde derecenin sıfıra yakın olduğunu anlayabilmişti, işte o kadar.

Pavel Nikolayeviç, yorulmuştu tabii. Palto da fazla ağır gelmişti. Tekrar sık fundaların arasındaki bir banka oturdular. Fakat sadece dallar sıkı. Fundalar saydam çizgüere benziyorlardı. Çünkü yaprakları henüz filizleniyordu. Güneş onları ısıttı. Pavel Nikolayeviç yürüyüşleri sırasında gözlüklerini çıkarmıştı. Yüzü dinleniyordu, gözleri de öyle. Gözlerini kısarak, güneşte sessiz sedasız oturdu. Aşağıda, dik yamacın altında dağlardan inen bir ırmak gürüldeyerek akıyordu. Pavel Nikolayeviç, suyun sesini dinledi, güneşte kendisini ısıttı, her şeye rağmen hayata tekrar dönmenin, toprağın tekrar yeşereceğini ve kendinin de yaşamaya devam ederek gelecek baharı göreceğini bilmenin ne kadar güzel bir şey olduğunu düşündü.

Fakat Yura'dan meseleyi bütün ayrıntılarıyla öğrenmesi gerekirdi. Kendisine hâkim olmalı, sinirlenip Yura'yı korkut- mamalıydı. Bir süre dinlendikten sonra Yura'ya konuşmasına devam etmesini, diğer olayları anlatmasını söyledi.

Yura, bazı şeyleri saklamasını rağmen, babasının kendisini hangi sebepten azarlayacağını ve hangi sebepten kutlayacağını biliyordu. Onun için Pavel Nikolayeviç'in onaylayacağı bir olayı anlattı, Yura yine de babasının yüzüne bakmıyordu. Yalan söylemesini öğrenmemişti. Babası onun başka bir olayı sakladığını sezdi.

«Haydi, bana her şeyi anlat. Ben sana işine yarayacak nasihatlerden başka bir şey veremem! Şunu bil ki senin iyiliğini istiyorum. Senin hata yapmam arzu etmiyorum.»

Yura içini çekerek, şu hikâyeyi anlattı: Soruşturma sırasında eski mahkeme kayıtlarını ve belgeleri incelemek zorunda kalmıştı. Hattâ bunların içinde beş yıl öncesine ait olanları bile vardı. Yura, —bir rublelik, üç rublelik— gelir pullarının yapıştırılması gereken yerlerin boş olduğunu farketmeye başlamıştı. Daha doğrusu pulların kendileri yoktu da, yalnız izleri kalmıştı. Bunlar nereye gitmiş olabilirdi? Yura düşünmeye ve etrafı incelemeye başladı. Sonra yeni belgelere yapıştırılan pulların kirli ve hafifçe de eski olduğunu farketti. Kayıtların bulunduğu yere girebilen iki kızdan —yani 'Katya'yla Nina — birinin yeni belgelere eski pulları yapıştırdıklarını, müşterilerin verdikleri pul paralarını da cebine attığını tahmin etti.

Pavel Nikolayeviç, «Sahi mi?» diye bağırarak, ellerini birbirine vurdu. «Ne çok kaçamaklı yol var! Hükümeti soymak için ne çok usul bulunuyor! İnsan buna ihtimal veremiyor!»

Yura, kimseye bir şey söylemeden sessizce soruşturma yapmıştı. İki kızdan hangisinin hırsız olduğunu öğrenerek işi tamamlamaya karar vermişti. Kızlarla dost olmayı, önce Nina'yı sonra Katya'yı gezmeye götürerek, onlar hakkında daha fazla bilgi edinmeyi düşünmüştü.

Onları sinemaya götürmüş, iki kızı da ayrı ayrı evlerine bırakmıştı. Fazla eşyası, halıları filân olanın hırsız olduğu ortaya çıkacaktı.

Pavel Nikolayeviç, el çırparak, gülümsedi. «Zekice bir şey bu! Çok zekice! Herkes senin eğlendiğini sanırken, sen görevini yerine getirecektin. Akıllı çocuksundur!»

Fakat Yura iki kızın da orta halli yaşadıklarını öğrenmişti. Bunlardan biri ailesiyle, biri de kız kardeşiyle oturuyordu. Halıları olmadığı gibi, Yura'nın kendi görüşüne göre gerekli birçok şey eksikti evlerinde. Durumu düşünerek yargıçlarına gitmiş ve ona bütün hikâyeyi anlatmıştı. Fakat yargıçtan bunu bir dava konusu yapmamasını, kızları tekdirle salıvermesini istemişti. Yargıç meselenin gizli olarak hallini tercih ettiği için minnet duymuştu. İkisi önce kızlardan birini, sonra da diğerini çağırtmışlardı. Onları bir kaç saat sıkıştırmış, sorguya çekmişlerdi. İki kız da suçlarını itiraf etmişlerdi. İkisi

de toptan olarak her ay pul dalaveresinden yüzer ruble kazan- maktayddar.

«İşi mahkemeye aksettirmeliydin! İşi mahkemeye aksettirmeliydin!» Pavel Nikolayeviç, işi kendisi altüst etmiş olsaydı bu kadar üzülürdü. Evet, yargıcı rahatsız etmeye değmezdi. Ama şurası doğrudu; Yura tam bir diplomat gibi davranmıştı. «Fakat hiç olmazsa onlara çaldıkları ödettirilmeliydi!»

Yura sonlara doğru bir hayli yorgun bir tavırla konuşmuştu. Olayı izleyen günlerdeki mantığı kendisi de kavrayamamıştı. Yargıca giderek, meselenin dava konusu yapılmamasını teklif ettiği zaman, cömertçe davrandığını hissetmiş, bunu anlamıştı. Bu kararıyla gururlanıyordu. Kızların, o güç itiraflarından sonra cezalandırılmayı beklerken birdenbire af edildikleri zaman duyacakları rahatlığı hayal ediyordu. O ve yargıç kızları utandırmakta, onlara söylev vererek, yaptıklarının ne kadar utanılacak, iğrenç bir şey olduğunu anlatmakta âdeta yarış etmişlerdi. Yura, yirmi üç yıllık hayat tecrübesiyle dolu dağarcığından, çalmak için eline her türlü fırsat geçen, fakat yine de hırsızlık yapmayan kimselerle ilgili olayları çıkarmış, haşin bir sesle lâfı gedğine koymuştu. Yura'nın sert sözleri kızların yüzünde bir kamçı gibi şaklamıştı. Fakat genç adam daha sonraki affın bu sözleri yumuşatacağını da biliyordu. Kızları salıvermişler ve onlar da odadan çıkmışlardı. Ondan sonraki günlerde kızlar Yura'ya rastladıkları zaman ona gülümsememiş, kendisine o asil hareketi için teşekkür etmedikleri gibi, delikanlıyı görmemezlikten gelmeye kalkışmışlardı. Bu onu hayrete düşürmüştü. Delikanlı anlıya- mamıştı bunu! Nasıl bir akıbetten kurtulduklarının farkında olmadıkları söylense; fakat hayır, mahkemede çalıştıkları için durumu pekâlâ biliyorlardı. Yura sonunda dayanamayarak Nina'ya gitmiş ve ona memnun olup olmadığını sormuştu. Ni- na, «Neden memnun olayım?» diye cevap vermişti, «işimi değiştirmek zorundayım. Yalnız aylığımla geçinmem imkânsız. -> iki kızdan daha güzel olan Katya'yı tekrar sinemaya davet etmişti. Katya o zaman şu cevabı vermişti. «Hayır, ben erkeklerle sinemaya dürüstçe giderim. O işi bu şekilde yapmam!»

İş gezisinden beraberinde getirdiği bilmece buydu. Yura hâlâ bunu düşünmekteydi. Kızların nankörlüğü onu derinden yaralamıştı. Hayatın, dürüst, katı babasının sandığından daha karışık olduğunu biliyordu. Fakat bu olayda hayat her zamankinden daha da karmakarışık bir hal almıştı. Yura ne yapma

lıydı? Onları affetmemeli miydi? Hiç bir şey söylemeyerek, tekrar kullanılan pulla ilgili delilleri görmemezlikten mi gelmeliydi? O zaman soruşturmanın ne anlamı vardı?

Babası onu daha fazla sıkıştırmadı. Yura da dilini tutabildiğine sevindi.

Beceriksizlik yüzünden mahvolan o son olay babasının, 'Bir insanın gençken kuvvetli karakteri yoksa, bir daha da olmaz,' diye kesinlikle karar vermesine sebep olmuştu. Kendi oğluna kızması güçtü, fakat ona çok acıyordu. Hayâl kırıklığına da uğramıştı.

Anlaşüan orada fazla oturmuşlardı. Pavel Nikolayeviç'in ayakları üşümüştü. Adam yatmak istiyordu. Yura'ya öpmesi için yanağını uzatarak, oğlunun gitmesine izin verdi. Kendisi de koğuşa döndü.

İçeride canlı, genel bir konuşma yapılıyordu. Aslında baş konuşmacının hemen hemen sesi hiç çıkmıyordu. Bu, etrafını etkileyen filozof, daha önce koğuşlarında kalan, sonra boynundan ameliyat olan ve ameliyat koğuşundan ikinci kattaki röntgen koğuşuna gönderülen doçentti. Genç öncülerin taktığı yuvarlak eşarp halkasına benzeyen metal bir süs boynunun tam önüne, görünür bir biçimde takılmıştı. Doçent, bilgili ve hoş giden bir adamdı. Pavel Nikolayeviç, onu kırmamak adamın boğazındaki o madeni klipsin kendisini titrettiğini gizlemek için elinden geleni yapardı. Filozofun, kendisini duyurabilmek için parmağını bu cihaza dayaması gerekirdi. Fakat adam konuşmaktan hoşlanırdı. Konuşmaya alışmıştı. Ve şimdi, ameliyattan sonra kendisine geri verilen konuşma yeteneğinden faydalanıyordu.

Koğuşun ortasında durmuş, boğuk, fakat fısıltıdan biraz yüksek olan bir sesle,

«Onun topladığı şeylerin hepsini bilmeniz imkânsız,» diyordu. Yemin ederim, bir odada uçuk, altın sarısı tahtadan yapılmış bir takım var. Bunların arkalıkları, oturulacak ve kol dayanacak yerleri yumuşak, leylâk rengi kadifeyle kaplı. Dört koltuk ve bir divan. Onları nereden çaldı acaba? Louv- re'den mi, yoksa başka bir yerden mi?» Filozof, içten güldü. «Bu odada bir koltuk takımı daha konulmuştu. Yüksek siyah arkalıkları olan tahta koltuklar. Piyano Viyana'dandı. Masalardan birinin üzerinde kemik kakmaları vardı. Her halde bu Goethe'nin wäimar'ı zamanından kalmaydı. Fakat bütün kakmaları tâ yere kadar sarkan sırmalı mavi bir örtü örtmektey

di. Başka bir masaya bronzdan çıplak bir kız heykeli yerleştirilmişti. Kız öne doğru eğilmişti, elinde lâmbalar tutuyordu. Ama yanmıyordu bunlar. Odada koskocaman bir heykel de vardı. Hemen hemen tavana erişiyordu. Parklarda görülen cinsten bir şeydi bu. Adamda her cins saat vardı. Duvar saatleri, masa saatleri, çalar saatler. Küçük gece saatinden, tavana kadar uzanan rakkaslı saate kadar her boyda saat gördüm. Bunlardan çoğu da çalışmıyordu. Ancak müzede rastlayabüe- ceğiniz tipte koskocaman bir kâsenin içine sadece bir tek portakal konulmuştu. Ben odalardan ikisini gördüm. Fakat beş ayna saydım. Bunlardan birinin oymalı meşeden bir çerçevesi, diğerinin ise altında mermerden sehpa vardı. Ve tablolar. Deniz manzaraları, dağ manzaraları, italyan sokak manzaraları...» Filozof, güldü.

Sibgatof, her zaman yaptığı gibi iki elini beline bastırarak, «Bütün bunlar nereden gelmiş?» diye sordu.

«Eşyaların bir kısmı savaş ganimeti. Bir kısmını ise eskici dükânlarmdan almış. Bu dükkânlardan birinde bir kadın memurla tanışmış, ondan evine gelerek bazı eşyalarına kıymet biçmesini istemiş. Sonunda da o kadınla evlenmiş. Ondan sonra eskici dükkânında kadının eline geçen her değerli şeyi kendilerine satm almaya başlamışlar.»

Akhmadbhan, sordu. «Adam, nerede çalışıyor?»

«Hiç bir yerde çalışmıyor. Adam kırk iki yaşında emekliye ayrılmış. Herif ahmağın inatçının biri. Kafasını, et tahtası yerine kullanabürsiniz. Üvey kızıyla torunu onun yanında oturuyor. Onlarla nasıl konuştuğunu bir duysanız! 'Bunu ben emrediyorum! Burada emir benim! Bu evî ben yaptırttım!' Ellerini ceketinin ceplerine sokarak bir mareşal edasıyla ortada dolaşıyor. Pasaportuna göre adı Yemelyan. Fakat ne sebepten- se herkesin kendisini samimi bir şekilde Sashik diye çağırmasını istiyor. Onun kaderine rıza gösterdiğini de söyleyemezsiniz. Hayır, hiç mutlu değü. Eski ordu komutanının on odalı bir evi, kendi kapıcısı, iki arabası olması kalbini kemirip duruyor. Sasha henüz bütün bunları elde edememiş.»

Güldüler. Fakat Pavel Nikolayeviç hikâyeyi ne komik, ne de uygun bulmuştu.

Şulubin de gülmemişti. Sanki diğerleri uyumasına engel oluyormuş gibi etrafına, hastalara baktı.

Kostoglotof, başını kenarından yere doğru sarkıttığı kar

yolasından, «Bu komik olabilir,» diye fikir yürüttü, «Fakat nasıl?..»

Koğuştaki biri bir şey hatırlamıştı. «Ne zamandı o? Bir kaç gün önce mi? Taşra gazetesinde hükümet parasıyla kendisine bir malikâne yaptıran ve sonra da yakalanan bir adam hakkında alay dolu bir yazı vardı. Adam ne yapmış biliyor musunuz? Hatasını itiraf etmiş, evini bir çocuk yuvasına devretmiş ve sadece bir tekdirle işi savuşturmuş. Hattâ kendisini Partiden büe atmamışlar.»

«Evet!» Sibgatof da bunu hatırlamıştı. «Neden sadece bir tekdir? Adamı neden yargılamamışlar?»

Filozof o yazıyı okumamıştı. Adamın yargılanmamasının nedenlerini açıklamaya da çalışmadı.

Fakat Rusanof, «Yoldaşlar,» dedi, «Adam pişman olmuş, suçunu itiraf etmiş ve evini tutup bir çocuk yuvasına devretmiş. Artık ona cezaların en ağırını vermek gerekir mi? İnsaniyetli olmak bizim en esaslı...»

Kostoglotof, söyleyeceğini söylemekte ısrar ediyordu. Kelimeleri yaya yaya, «Bu komik olabüir,» dedi. «Fakat bütün bunları, — Sashik'i ve özel malikâneyi — felsefî bakımdan nasıl açıklarsınız?»

Doçent, bir elini salladı. Diğerini boynuna dayamıştı.

«Ne yazık ki bunlar burjuva zihniyetinden geride kalanlar.»

Kostoglotof, homurdandı. «Neden burjuva?»

Vadim, ihtiyatla sordu. «Başka ne olabüir?» Bugün, tam içinden okumak geliyorken, bütün koğuşu işin içine karıştıran büyük bir tartışmaya girişmişlerdi.

Kostoglotof, Vadim'i ve diğerlerini daha iyi görebümek için başını kaldırdı ve yastığının üzerinde doğruldu.

«Burjuva zihniyeti değil, insanlara özgü aç gözlülük. Burjuvalıktan önce de aç gözlü insanlar vardı. Sonra da yine olacak!»

«Böyle olayların derinlerine inersen, o kimselerin burjuva aüelerden geldiklerini anlarsın.»

Kostoglotof, sanki tükürüyormuş gibi başını salladı.

«Toplumsal orijinler hakkındaki o iddiaların hepsi de saçma»

«Ne demek saçma?» Ani bir sancı hisseden Pavel Nikolayeviç, yanını tuttu. Ogloyed'den bile böyle küstahça bir lâf beklemiyordu.

Şaşırmış olan Vadim, siyah kaşlarını kaldırdı. «Saçma de mekle neyi kasdediyorsun?» Kostoglotof, «Onun saçma olduğunu,» diye homurdanarak, kendisini yukarı çekti. Şimdi yarı oturur durumdaydı. «Bunu kafanıza vura vura sokmuşlar.»

«Ne demek, 'Vura vura sokmuşlar?' Sözlerinden sorumlu olduğunun farkında mısın?» Rusanof öyle tiz bir sesle bağırıyordu ki, bu gücü olduğuna kendisi de şaşıtı.

Vadim, dikleşti. Kitabını hâlâ kucagında tutuyordu. «Kimlerin kafasına sokulmuş?»

«Sizlerin.»

«O halde neden bu toplumsal - orijin fikrini kabulleniyorsun? Bu Marksizm değil, ırkçılık!»

Rusanof, ıstırapla âdeta kükredi. «Ne-e-e-e?»

Kostoglotof da ona gürlledi, «İşte b-u-u-u-u!»

Sarsılmış olan Rusanof, elleriyle işaretler yaparak, bütün odayı, bütün koğuşu çağırdı. «Dinleyin! Dinleyin! Sizden tanık olmanızı istiyoruz! Tanık çağırıyormuş! Buna ideolojik tahrikçilik denir!»

İşte o zaman Kostoglotof çabucak doğrulup oturdu. Ayaklarını yere dayadı. Ellerini gayet müstehcen bir işaretle sallayarak, Rusanof'a küfretti. Duvarlara yazılan küfürlerin en bayağısını kullanıyordu. «Seni p..., ideolojik tahrikçilik değil bu! Seni gidi..., sen bağırmaya alışmışsın. Gidi .!»

Bu kaba küstahlık, bu iğrenç hareket ve pis küfürler Rusanof'un çok ağrına gitmişti. Köpürmüştü adam. Öfkesinden boğulma derecesine gelen Rusanof kaymış olan gözlüğünü düzeltmeye çalıştı. Kostoglotof bütün koğuşa bağırmaya devam etti. Sesi o kadar yüksekti ki, sözleri koridorda yankılanıyordu. (Hattâ Zoya bu yüzden kapıya gelerek içeri baktı.)

«Neden kabile sihirbazı gibi bu uydurma kelimeleri tekrar- lıyarak, gıdaklıyorsun? 'Toplumsal orjin!' 'Toplumsal orjin!' Bin dokuz yüz yirmilerde ne dediklerini biliyor musun? 'Nasırlarını göster,' derdlerdi onlar. Ellerin neden o kadar beyaz ve tombul? İşte asıl bu Marksizm'dir.»

Rusanof, «Ben de çalıştım, ben de çalıştım,» diye bağırdı. Fakat gözlüklerini takmadığından düşmanını iyice göremiyordu.

Kostoglotof, alayla böğürdü. «İşte buna inandım! Sana inanıyorum! Pazar günü dışarıda çalışırken yerden bir kereste alarak kaldırdın. Ama bu keresteyi taşıyan üç kişiden ortada

ki semdin. Biliyorum. Ben bir tüccarın oğlu olabilirim. Üçüncü esnaf birliğinin üyesi olan bir adamın oğlu. Ama buna rağmen bütün ömrüm boyunca ellerimle çalıştım. İşte nasırlarım! Bak! O halde ben neyim? Bir burjuva mı? Babamdan miras olarak neyi aldım? Değişik al yuvarları mı? Ak yuvarları mı? Sana söylüyorum! Sen sınıftan değü, ırktan sözediyorsun. Sen ırkçısın, ırkçı!»

«N-e-e-e-e? Ben neyim?»

Kostoglotof, ayağa fırlayıp, uzun boyuyla dikildi ve, Rusanof a damgayı bastı. «Sen ırkçısın!»

Böyle haksızca suçlanan Rusanof hırıltılı bir sesle bir şeyler anlatmaya çalıştı. Vadim öfkeyle hızlı hızlı bir kaç kelime söyledi ama ayağa kalkmadı. Kimse de onun ne dediğini duymadı. Filozof ise iyi bakımlı, iri etrafı etkileyen kafasını sitemle salladı. Fakat onun hafif sesini kim işitirdi?

Buna rağmen filezof Kostoglotof'a yaklaşarak, onunla yüzyüze durdu. Kostoglotof nefes almak için durunca da ona bir kaç kelime fısıldamayı başardı.

«'İrsi proletarya' deyimini biliyor musun?»

Kostoglotof, patladı. «Bir adamın bütün ataları proleter- ya olabilir! Fakat eğer bu kimse çalışmıyorsa, o proleterya değildir! O proleterya değil, sadece aç gözlü bir sülüktür! Bu da şöyle dolgun bir emekli maaşı almak için çıldırıyor. Ben hepsini duydum!» Rusanof'un ağzı bir karış açık oturduğunu görerek, adama arka arkaya çattı durdu. «Senin sevdiğin vatanın değil, emekli maaşın! Bunu mümkün olduğu kadar çabuk almak istiyorsun! Kırk beşinde! Fakat ben Voronezh çarpışmasında yaralandım. Ama buna karşılık yamak çizmeden başka bir şey almadım. Ve ben vatanımı severdim! Bu iki ayı, hasta izni saymayacak, bana da bir köpek bile vermeyecekler. Ama ben yine de vatanımı severim.»

Uzun kollarını sallayarak, neredeyse Rusanof'a erişecek ti. Öfkelenmiş ve kamp tartışmalarının hararetine kendisini sık sık kaptırdığı gibi, şimdi de bu tartışmanın ateşine kapılmıştı. Şimdi geçmişte, belki de artık hayatta olmayan kimselerin söylediği sözlerin, yaptıkları tartışmaların yankılarını duyuyordu. Kızgınlık nöbeti arasında sahne bile değişmişti. Bu karyolalar ve insanlarla dolu, havasız, kalabalık oda bir hücre halini almıştı. Bu yüzden Kostoglotof, kinle küfretti. Gerekirse dövülecekti.

Bunu, — Kostoglotof'un herhangi bir an yüzüne bir yum

ruk indirebileceğini, bunu yapması için fazla bir şeye ihtiyaç olmadığını — sezen Rusanof, gerileyerek, büzüldü. Genç adamın kızgın öfkesi karşısında sessizleşti. Fakat gözleri hidde-
tinden alev alev yanıyordu.

Kostoglotof, kendisini tutamayarak onun arkasından haykırdı. «Fakat benim emekli maaşına ihtiyacım yok! Bir çöpüm bile yok benim ve ben bununla öğünüyorum! Bir şey aramıyorum! Yüksek bir maaş istemiyorum! Böyle şeyleri aşağı görüyorum ben!»

«Hişşş! Hişşş!» Filozaf, onu susturdu. «Sosyalizm farklı maaşı şart koşar.»

Her zamankinden daha fazla inadı tutmuş olan Kostoglotof, «Farklılığının canı cehenneme!» diye köpürdü. Yani Komünizme giden yolda bazılarının verilen ayrıcalıklar daha da artmalı mı demek istiyorsun? Yani, eşitlik olabilmesi için önce eşitsizlik mi olmalı? Diyalektik ha?»

Avaz avaz bağıırıyordu. Fakat bu zorlamayla midisinin yukarısına bir sancı saplandı. Acı Kostoglotof'un sesini bo- guverdi.

Vadim bir kaç defa araya girmeye çalıştı. Fakat Kostoglotof gorodki oyununda atılan çubuklar gibi, arka arkaya kanıtlar ve iddialar sıralayıp duruyordu. Bu yüzden Vadim bir tek kelime bile söyleyemiyordu.

«Oleg!» Genç adamı durdurmaya çalıştı. «Oleg! Henüz yerleşmekte olan bir toplumu eleştirmek dünyanın en kolay işidir. Bu toplumun henüz kırk yaşında olduğunu unutmamak-
sın. Hattâ henüz kırkımda bile değil.»

Kostoglotof, çabucak cevap verdi. «Ben de henüz kırkımda değilim. Ve ben toplumdan daima daha genç olacağım. Bütün hayatım boyunca sessiz sedasız oturmam mı gerek?»

Filozof onu eliyle durdurdu ve hasta boğazı için özür dileyerek hastanede yerleri silen bir kimseyle, genel sağlık servisini yöneten bir insanın toplumsal üretime değişik katkılarda bulunduğunu mantıklı cümlelerle anlattı.

Kostoglotof buna karmakarışık bir cevap verecekti, ama herkesin unutmuş olduğu Şulubin birdenbire kapının yanındaki uzak köşesinden sürünerek çıktı. Ayaklarını beceriksizce hareket ettirerek, o pejmürde ve perişan yatağından kaldırılmış bir insanınki gibi, rob dö şambrının önü açıktı. Hepsisi de hayretle ona baktılar. Şulubin, filozofun önünde durarak bir parmağını kaldırdı. O sessizlikte sordu.

— 397 —

«Lenin'in Nisan Tezi'ni biliyor musun?»

Filozof gülümsedi. «Bunu bilmeyen var mı?»

Şulubin, kısık bir sesle sözlerine devam etti. «Bundaki bütün şartları sayabilir misin?»

«Belki hepsini sayamam, aziz dostum. Nisan Tezi, burjuva - demokratik ihtilâlden sosyalist ihtilâline geçiş yolları sorusuna dokunur. Bu bakımdan...»

«Bunda bir şart vardır.» Şulubin'in kaşları iri, yorgun, tütün rengi gözlerinin meydana getirdiği dairelerin üzerinde titreşti. «'Bütün memurlara iyi bir işçinin aldığı ortalama ücretten daha fazlası verilmemelidir.' Karar bununla başlar.»

Doçent, bağırdı. «Sahi mi? Bunu hatırlamıyorum.»

«Evine döndüğün zaman aç bak. Onun için taşra sağlık bürosu şefi, buradaki Nelly'den daha yüksek aylık almamalıdır.»

Parmağını ihtar edercesine filozofun yüzüne doğru salladı.

Ve sonra topallayarak kendi köşesine döndü.

Kostoglotof bu beklenmedik destek yüzünden pek sevinmişti. Tam böyle bir desteğe gereksinme duyuyordu. Yaşlı adam kendisini kurtarmıştı. «Hah! Hah! Al bakalım!»

Filozof, boğazındaki maden klipsi düzeltti. Aklına söyleyecek hiç bir şey gelmiyordu'

«Nelly'nin iyi bir işçi olduğunu^ söylemezsin. Öyle değil mi?»

«O halde o gözlüklü kademe. Hepsi de aynı maaşı alıyor.»

Rusanof oturarak, başını çevirmişti. Kostoglotof'u görmeye bile tahammülü yoktu. Tiksintiyle titriyordu. Fakat o iri yumruklar yüzünden idari tedbirler almaya da cesaret edemiyordu. Pavel Nikolayeviç, o köşedeki iğrenç baykuştan daha ilk görüşte nefret etmekte haklı olduğunu anlıyordu. Adam, taşra sağlık bürosu şefiyle, gündelikçi kadının eşit olduğunu iddia etmiş, söyleyecek daha zekice bir şey bulamamıştı. Konuşulacak ne vardı?

Tartışma birdenbire durdu. Kostoglotof, tartışmaya devam edebilecek kimse bulamadı. Zaten söylemek istediği her şeyi haykırmıştı. O bağırma, içini zedelemişti sanki. Konuşmaya devam ederse acısı daha da artacaktı.

Vadim, yatağından kalkmadan Kostoglotof'u işaretle yanma çağırdı. Ona oturmasını söyleyerek, sakın bir tavırla mantık yürütmeye başladı.

«Yanlış ölçü kullanıyorsun, Oleg. Hatan şurada: karşılaş- manın esası gelecekteki ideal. Herşeyi yalnızca geçmişle kıyasla. Rusyanm 1917'ye kadar olan tarihini meydana getiren o ülserlerle, çürüklerle karşılaştı.»

«O zaman hayatta değildim. Onları bilmiyorum.» Kostoglotof, esnedi.

«O zaman yaşamış olman şart değü. Bütün bunları kolaylıkla öğrenebilirsin. Sadece Saltikov - Şedri'nin hikâyelerini oku. Başka kaynağa ihtiyaç yok. Ya da her şeyi, Batı demokrasisinin uydurma iddialarıyla karşılaştı. Orada insanların hakları yok, âdalet yok. Hattâ insanca bir hayat bile yok.»

Kostoglotof, tekrar yorgun yorgun esnedi. Birdenbire alevlenip, tartışmaya girişmişti. Şimdi öfkesi aynı çabuklukla sönmüştü. Ciğerleri, bu heyecanlanmalar arasında midesine ve tümöre basmç yapmıştı. Oleg, yüksek sesle konuşmaması gerektiğini anlıyordu.

«Sen orduda hizmet gördün mü hiç, Vadim?»

«Hayır. Neden?»

«Nasıl oldu bu?»

«Enstitüde askerlik yerine subay yetiştirme kursu vardı.»

«A-a-a... Neyse, ben yedi yıl askerlik yaptım. Çavuş olarak. O günlerde ordumuzdan 'işçilerin ve Köylülerin Ordusu' diye sözedilirdi. Bir takım komutanı ayda yirmi, bir müfreze komutanı altı yüz ruble alırdı. Anlıyor musun? Cephe subaylara özel yiyecek verilirdi. Bisküi, yağ, konserve yemek. Onlar yemek yiyecekleri zaman bizden saklanırlardı. Anlıyor musun? Çünkü utanırlardı. Ve kendimize sığmak yapmadan önce onlarınkini yapardık. Tekrarlıyalım. Ben çavuştum.»

Vadim, kaşlarını çattı. Bunu gerçekten o zamana kadar bilmiyordu. Ama mutlaka bunların akla yakm bir açıklaması vardı.

«Bunları bana neden anlatıyorsun?»

«Çünkü; burjuva zihniyeti bunun neresinde? Kiminki burjuva zihniyeti?»

Oleg, bunları açıklamadan da gereğinden fazla konuşmuştu. Kaybedecek çok az şeyi kalmış olduğu için acı bir rahatlık duyuyordu.

Tekrar sesli sesli esneyerek, yatağma gitti. Tekrar esnedi. Tekrar.

Bunun nedeni yorgunluk muydu? Onun bu kadar esnemesine sebep olan hastalığı mıydı? Yoksa sebep, bütün o tartış

maların, kavgaların, küfürlerin, acı ve öfkeli bakışlı gözlerin birdenbire beklenmedik bir şekilde hastalıklarının ve karşılarına dikümiş olan ölümün yanında hiç kalan bir gevezelik bataklığı gibi gözükmese miydi?

Oleg, tamamiyle başka bir şeyle temasta olmayı istiyordu. Saf, değişmez bir şeyle.

Fakat Oleg bunu nerede bulabileceğini bilmiyordu.

O sabah Kadmin'lerden bir mektup almıştı. Doktor Nikolai İvanoviç onun 'yumuşak sözler kemik kırar' deyiminin kaynağını soran sorusunu cevaplandırıyordu. On beşinci yüz yıl Rusya'sında öğretici hikâyeler koleksiyonu vardı. Buna Kitovras'ın hikâyesi de dahildi. (Nikolai İvanoviç'in eski zamanlar hakkında bilmediği yoktu.)

v^ Evvel zaman içinde dev Kitovras uzaklardaki bir çölde yaşıyordu. O ancak düz bir çizgi üzerinde yürüyebilmekteydi. Hazreti Süleyman Kitovras'ı çağırtmış, onu hüyle tuzağa düşürerek, zincire vurmuştu. Sonra da Kitovras'ı taş kırmaya götürmüştü. Fakat Kitovras sadece düz bir hat üzerinde yürüyebiliyordu. Onu Kudüs'ten geçirecekleri zaman kendisine dümdüz bir yol açabilmek için binaları yıkmak zorunda kalmışlardı. Tam yolun üzerinde dul bir kadının kulübesi vardı. Dul kadın ağlayarak, Kitovras'a kulübesini yıkmaması için yalvardı. Kadının göz yaşlarının etkisi görüldü. Kitovras, eğilip, dönmeye başladı. Ve kaburga kemiğini kırdı. Ve halk, 'Yumuşak bir söz kemik kırar ve sert bir söz öfkeye sebep olur, dediler.

Oleg, şimdi, «Bu Kitavros ve on beşinci yüzyıl hikayecileri,» diye düşündü. «Ne insanlarmış onlar. Onlara oranla bizlerin kurtlardan farkı yok!»

Bugün kim, yumuşak bir söze karşılık kaburgasının kırılmasına göz yumardı?

Fakat Kadmin'lerin mektubu o hikâyeye başlamıyordu. (Oleg, mektubu bulmak için baş ucundaki komodinin üstündekileri karıştırdı.)

Karı koca :

«Sevgili Oleg,» diye yazmışlardı.

«Feci bir şey oldu.

Zhuk öldürüldü.

Köy Sovyeti sokakları dolaşarak, köpekleri vurmaları için iki avcı tuttu. Ateş ederek sokak sokak gezdiler. Tobik'i sakladılar. Fakat Zhuk kurtularak onlara havladı. O daima fotoğraf

raf objektifinden bile korkardı. Ön sezisi sebepmiş buna! Onu kafasından vurmuşlardı. Zhuk, sulama kanallarının yanma devrilmişti. Başı kanalın kenarından aşağıya doğru sarkmıştı. Ona yaklaştığımız zaman vücudu seyiriyordu. O koskoca gövde. Ve bu seyiriyordu. Seyredilmeyecek kadar feci bir şeydi...

Biliyor musun ev çok boş gözüküyor artık. Kendimizi de Zhuk'a karşı suçlu hissediyoruz. Onu bağlı tutmadığımız, kendisini saklamadığımız için.

Onu bahçenin bir köşesine, çardağın yakınına gömdük...»

Oleg orada yatmış, Zhuk'u hayal ediyordu. Gözleri kanayan, başı sulama kanalına doğru sarkmış, ölü bir Zhuk'u değil, yalnızca o iki pençeyi, dik kulaklı, şefkatli, dost kafayı görüyordu. Zhuk, onu kapıyı açmaya çağırdığı zaman Oleg'in kulübesinin penceresini dolduran o kafayı.

Demek bir köpeği öldürmüşlerdi?

Niçin?

OTUZUNCU BÖLÜM

Yetmiş beş yıllık bir ömür ve hastaları iyileştirmekle geçen elli yıl boyunca Doktor Oreşçenkov taştan malikâneler dikememişti ama bin dokuz yüz yirmüerde küçük bir bahçesi olan tek katlı ahşap bir ev almıştı. O zamandan beri de hep bu evde oturuyordu. Kulübe sakin bir sokaktaydı. Sokağın ortasında geniş, sıra sıra ağaçlı bir refüj vardı. Geniş kaldırımlar evi sokaktan ayırıyorlardı. Hemen hemen on üç metre genişliğindeydi bu kaldırımlar. Geçen yüzyılda ağaçlar bu kaldırımlarda kök salmışlardı. Şimdi kaim gövdeleri vardı bunların. Yazın tepeleri koyu yeşil bir dam gibi uzanırdı. Her geniş gövdenin dibi kazılıp, temizlenir ve demir bir parmaklıkla korunurdu. Boğucu günlerde herkes burada güneşin kızgınlığını hissetmeden dolaşırdı. Soğuk sulama suyu kaldırımın yanındaki tuğla döşeli oluktan akardı. Bu çimenli yol kentin en asü ve en çekici mahallesini sarmıştı. Şehrin en güzel süslerin- dendi bu sokak. (Fakat şehir Sovyeti memurları bu aralıklı, tek katlı evlerin birbirlerinden çok uzakta olduğundan, bu yüzden hatları masrafının arttığından söz ederek homurdanırlar, bu kulübeleri yıkarak yerlerine beşer katlı apartman yapma

zamanının geldiğini söylerlerdi.)

Otobüs hattı Oreşçenkov'un evinin yakınından geçmiyordu. Bu yüzden Lyudmila Afanasyevna yürüyordu. Çok sıcak, kuru bir akşamdı. Hâlâ alaca karanlıktı. İnsan, bazıları diğerlerinden daha yeşil olan, ilk tomurcuklarını vermiş ağaçların geceye hazırlandıklarını görebiliyordu. (Mum biçimi kavaklar hâlâ çıplaktı.) Fakat Dontsova yukarı değü, ayaklarına bakıyordu. Bütün bahar onun için neşeli geçmemiştir. Daha çok gerçek değilmiş gibi gelmişti bu mevsim Dontsova'ya. Bu ağaçların tomurcuklanmaları, yapraklarını kuruyup dökmeleri için gerekli sürede Lyudmila Afanasyevna'ya ne olacağını kim söyleyebilirdi? Kadın bütün baharı çok çalışmakla geçirmişti. Durup başını arkaya atacak ve yukarı bakacak bir dakikası bile olmamıştı.

Oreşçenkov'un evinde hem ufak ve hem de bunun yanında büyük bir kapı vardı. Bu pirinç tokmaklı yüksek kapı ağır, eski tip, piramid biçimi kabartmalarla süslenmişti. Böyle evlerde bu büyük eski kapılar çoğunlukla sıkıca kapatılmış olurdu. Herkes içeri küçük kapıdan girerdi. Fakat bu büyük kafimin önündeki iki basamağı yosun ve ot bürümemiştir. Kapıdaki pirinç plâka cilâlı, pırıl pırıldı. Bunun üzerine yana yatık bir yazıyla, «D. T. Oreşçenkov,» adı yazılmıştı. Elektrik zili çalışıyordu.

Lyudmila Afanasyevna zile bastı. Kadın içeriden ayak seslerinin geldiğini duydu. Kapıyı Doktor Oreşçenkov'un kendisi açtı. Bir zamanlar pek iyi cinsten olduğu anlaşılan eski, kahverengi bir elbise ve açık yakalı bir gömlek giymiştir.

«Ah, Lyudoçka!» Dudaklarının uçları hafifçe yukarı doğru kalktı. Fakat bu onun en geniş, en yaygın gülüşü demekti. «Seni bekliyordum. Gir içeri. Seni gördüğüme çok memnun oldum. Hem memnun oldum, hem olmadım. İyi bir haber olsaydı bu ihtiyarı görmeye gelmeyeceğini biliyorum.»

Dontsova, ona telefon ederek gelmek için iznini istemiştir. Ona telefonda bütün hikâyeyi anlatabilirdi. Fakat bu terbiyesizlik olacaktı. Şimdi, suçlu suçlu «Başım dertte olmasaydı seni yine ziyarete gelirdim,» diye ısrar etti. Adam, kadının mantosunu kendi kendisine çıkarmasına izin vermedi.

«Müsaade et,» dedi. «Henüz tam anlamıyla bir yıkıntı haline gelmedim.»

Kadmın paltosunu holde, üzerinde bir çok misafiri ya da hastayı bekleyen bir dizi çengel olan uzun, cilâlı, koyu renk tahta çubuğa astı. Donstova'yı dikkatle boyanmış tahta zeminin üzerinden yürüttü. Bir koridor onları en güzel, ıdıklı odanın önünden geçirdi. Oreşçenkov'un en büyük torunu burada oturuyordu. Odaya bir piyano konulmuştu. Açık sehpa ve saçılmış notalarıyla neşeli bir havası vardı bunun. Kuru asmaların izleriyle kaplı pencerelerinin avluya baktığı yemek odasından geçtiler. Burada da büyük ve pahalı bir gramafon vardı. Nihayet çalışma odasına eriştiler. Duvarlar, boydan boya kitap rolü raflarla kaplıydı. İçeride ağır, eski bir yazı masası, yine eski bir kanape ve koltuklar vardı.

Dontsova, duvarlara bakarak, «Büyüyor musun Dormidont Tikhonoviç?» dedi. «Sanırım eskisinden fazla kitabın var?»

«Yok canım.» Oreşçenkov, iri ağır kafasını hafifçe salladı. Bütün hareketleri hafifti. «Evet, son zamanlarda bir kaç düzine aldım ama. Kimden biliyor musun?» Gözlerinde hemen hemen neşeli bir pırıltı belirdi. Ama yine hemen hemen. Bu ince ayrımları farkedebilmek için ona alışmış olmanız gerekirdi. «Aznaceyev'den. Emekliye ayrıldı, altmışına vardı. Emekliye ayrıldığı gün hiç bir zaman radyolog olmak istemediğini itiraf etti. Artık tıpla bütün ilgisini kesmek arzusundaydı. Eskiden beri arıcılığa meraklıdır. Şimdi de arı yetiştirmekten başka bir şey yapmayacak. Bir insan bunu nasıl yapabilir? Madem arıcı olmak istiyordun, o halde en iyi yıllarım neden ziyan ettin? Nereye oturmak istersin, Lyudoçka?» diye sordu. Kır saçlı büyük anneyi sanki o «genç bir kız»mış gibi adının küçültümüş şekliyle çağırıyordu. Sonra onun namına karar verdi. «En çok şu koltukta rahat edersin.»

Dontsova, «Fazla kalmak niyetinde değilim, Dormidont Tikhonovich,» diye itiraz etti. «Bir dakika için uğradım.» Fakat kendisini yumuşak koltuğuna bıraktı. Birdenbire rahatladığını hissetti. Hattâ artık en iyi karara burada varabüecekle- rinden de emindi. O sorumluluk yükü, idareyi ele alma yükü ve hayatı hakkında karara varma yükü, bütün bunlar doktor holde mantosunu alır almaz omuzlarından kalkmış, ve şimdi yumuşak koltuğa çökerken de tamamiyle kaybolmuştu. Gözleri sessizce bildik çalışma odasını taradı. Kadm köşedeki eski tip mermer lavaboya baktı. Modern bir musluk değildi. Üzerinde leğen ve ibrik duran bir sehpaydı. Hepsî temiz ve üzerleri örtülüydü. Kadm, Oreşçenkov'a baktı. Onun sağ olduğuna,

orada bulunduğuna ve bütün endişelerin onun omuzlarına yükleneceğine seviniyordu. Adam hâlâ ayakta idi. Dimdik duruyordu. Sırtında en ufak bir kamburluk belirtisi yoktu. () muzlarını germiştir. Başını her zamanki gibi dimdik tutuyordu. Sanki başkalarını iyileştirdiği için kendisi hiç bir zaman hasta olmayacakmış gibi güven doluydu. Çenesinin ortasında küçük, sivri, gümüş bir sakalı vardı. Saçları dökülmemiştir, tamamiyle ağarmamıştır bile bu saçlar. Yıllar boyunca hemen hiç değişmemiş gibi duran bir ayırığın iki tarafında yatıyordu. Yüz katları, ne hissederse hissetsin hiç değişmezdi. Bu hatlar daima yerli yerinde, sakin ve düzgündü. Yalnızca eğik kaşları hissettiklerinin bütün etkisini yüklenmişlerdi. Ve bunu küçük bir hareketle açıklarlardı.

«Bana gelince Lyudočka, kusura bakmazsan yazı masa- : mm başına geçip oturacağım. Resmi bir şekilde davranmak istediğimden değil, o masaya alışığım da.»

Buna alışmamış olması acayip kaçırdı. Bir zamanlar bu muayenehaneye devamlı bir hasta ırmağı akardı. Bazıları bu- lün geleceklerinin bağlı olduğu uzun, ıstırap dolu konuşmalar sırasında burada oturmuşlardı. Doktor da her gün o sandalyesinde oturmuştu. Sonra daha seyreلمişti bu. Fakat adam hastalarını burada kabul ediyordu. Konuşmanın izlediği dönüşler ve dönemeçler sırasında bu dekor, hastaların belleğine kazınırdı. Masanın üzerinde, koyu kahverengi oymanın çerçevelediği yeşil çuha, eski kıvrık mektup açacağı, nikel kaplama kaşık, sayfaları döndürtülen takvim, bakır kapaklı mürekkep hokkası, bardakta soğuyan koyu renkli, kuvvetli çay. Doktor, hastasının bakışlarından kurtularak, meseleyi kendi kendisine düşünmesini istediği zamanlar dışında, hep masasının başında otururdu. Hastayı düşünceleriyle başbaşa bırakacağı zaman ise ayağa kalkarak ya lavaboya, ya kitaplığa giderdi. Doktor Oreşçenkov'un dikkatli, kararlı gözleri sebepsiz yere hiç bir zaman başka yana dönmezdi. Adam masadaki kâğıtlarına ya da pencereden dışarıya bakmaz, hasta ya da ziyaretçisini incelemesi için kendisine verilen zamanın bir dakikasını bile kaybetmezdi. Gözleri, Doktor Oreşçenkov'un hastalarını ya da öğrencilerini incelediği, kararlarını ve amacını onlara açıkladığı baş aracıydı.

Dormidont Tikhonovich hayatı boyunca bir sürü baskı ve haksızlığa göğüs germek zorunda kalmıştı. 1902 de ihtilâlcı eylemleri dolayısıyla diğer öğrencilerle birlikte bir hafta ha

pis yatmıştı. Sonra ölen babası rahip olduğu için. Sonra da ilk emperyalist savaş sırasında Çarm ordusunda bir tugayda doktorluk ettiğinden dolayı. Üstelik orada yalnız doktorluk etmekle kalmamış, tanıkların anlattığına göre, alay paniğe kapılarak gerilemeye başladığı zaman bir ata atlamış, alayı geri çevirmişti. Böylece Alman işçilerine karşı girilmiş olan emperyalist kıyımın en şiddetli anında işe karışmış oluyordu. Ama bu baskılar içinde en ısrarlı ve sıkısına özel doktorluk yapma hakkına inatla sarıldığı için hedef olmuştu. Halbuki bu her yerde özel teşebbüs ve zenginlik kaynağı, daima, her adımda burjuvazimin üreme alanı olan, çahşmaya ihtiyaç göstermeyen bir iş sayıldığından gitgide daha kesin bir şekilde yasaklanmaktaydı. Adam, bir kaç yıl kapıdan doktor levhasını indirmek, hastalarını, ne kadar dertli olurlarsa olsunlar, ne kadar yalvarırlar- sa yalvarsınlar kapıdan çevirmek, zorunda kalmıştı. Çünkü vergi bürosunun hem ücretli, hem de gönüllü ajanları komşuya yerleştirilmişti. Ayrıca hastaların kendileri de konuşabilirlerdi. Bu da doktorun bütün işini, hattâ evini kaybetmesine sebep olurdu.

Bütün bunlara rağmen doktorun en değer verdiği de özel doktorluk edebilme hakkıydı. Kapıdaki o adı oyulmuş pirinç levha olmadığı zaman adam, başka bir isim altında, hileli bir hayat sürüyormuş gibi bir duyguya kapılıyordu. Kendisi, bir adayın ya da doktora vermeye hazırlanan bir kimsenin tezini savunmayı reddederdi. Bir tezin, hastaları tedavi yeteneğine hiç bir zaman tanıklık edemeyeceğini, bir hastanın doktoru profesör olsa bile sıkılabileceğini, tez için harcanan zamanın ek bir ihtisasa harcanmasının daha iyi olacağını savunurdu. Oreşçenkov, yalnız oradaki tıp enstitüsünde geçirdiği otuz yıl boyunca tedavi kliniği, pediatri, cerrahi, bulaşıcı hastalıklar kliniği, üroloji ve hattâ göz kliniğinde bile çalışmış, ancak ondan sonra radyolog ve ankolog olmuştu. Dudaklarını hafifçe kısması onun «Şeref Payesi Almış Bilim Adamları» hakkındaki düşüncelerini açıklardı. Söylediğine göre bir insan ölmeden önce 'Şerefli' ve bir de buna ek olarak, 'Bilim adamı' diye çağırılırsa, onun sonu demekti. Böylesine şan şeref onun hastalarını tedavi etmesini engellerdi. Fazla süslü elbiselerin hareketi engelledikleri gibi. Şerefli bir Bilim adamım da ardından birkaç kişi izlerdi. Tıpkı yeni bir İsa ve havarileri gibi. Onun hata yapmaya hakkı olmazdı. Her hangi bir şeyi bilmemeye de hakkı yoktu. Hattâ ona bir meseleyi düşünme hak-

İkını bile vermezlerdi. Adam her şeyden bıkmış, tembel ya da geri kalmış olabilir, bunu da saklayabilirdi. Fakat herkes ondan mucizeler beklerdi.

Allahtan Öreşçenkov bir keresinde oranın ileri gelen liderlerinden birinin ölümün eşiğine kadar gelmiş olan oğlunun hayatını kurtarmıştı. Bir başka sefer de bir lideri. Ama oğlu hastalanı değil de, onun gibi önemli olan birini. Ve ayrıca ileri gelen diğer bir kaç aileden de birtakım insanları iyileştirmişti. Bütün bunlar burada, aynı şehirde olmuştu. Doktor buradan hiç bir zaman ayrılmamıştı. Doktor Oreş- çenkov'un ünü yüksek çevrelerde iyice yerleşmişti. Böylece adam bir bakıma koruyucu bir üne erişmişti. Fakat burada, bu daha rahat ve sakin Asya şehrinde onun kapıya pirinç tabelâyı tekrar astığı ve tekrar hastalarını evinde kabul ettiği gerdeğini görmemezlikten gelebilmişlerdi. Savaştan sonra doktorun devamlı bir işi olmadı. Ama bir kaç hastanede danışman olarak hizmet görüyor ve tıp derneklerinin toplantılarına katılıyordu. Böylece altmış beş yaşmdan sonra, hiç bir engel olmadan, bir doktor için en uygun bulduğu biçimde yaşamaya başlamıştı.

«Dormidont Tikhonovich, sana hastaneye gelip, bana mide ve barsak muayenesi yapip yapmayacağını sormaya geldim.»

Yüzü kül rengiydi, sesi titremekteydi. Öreşçenkov onu dikkatle süzüyor, gözlerini hiç kaçırmıyordu. Kaşlarıyla da şaşırdığını belli etmemişti:

«Tabii Lyudmila Afanasyevna. Sözleşelim. Fakat madem geldin, bana belirtileri anlatıver. Kendinin ne düşündüğünü de.»

«Sana belirtileri hemen anlatacağım. Fakat ne düşündüğüme gelince; biliyor musun, düşünmemeye çalışıyorum! Daha doğrusu bu meseleyi gereğinden çok düşünmeye başladım. Uykum kaçıyor. Onun için durumu bilmemem daha doğru olur. Bu sözlerimde ciddiyim. Eğer hastaneye yatmama karar verirsən, bunu yaparım. Ama bundan daha fazlasını bilmek istemiyorum. Eğer ameliyat olacaksam, teşhisi öğrenmek de istemiyorum. Ameliyat sırasında, 'Şimdi benim için ne yapabilirler? Ne bulacaklar?' diye düşünmeyi istemiyorum. Anlıyor musun?»

Şimdi iri, güçlü kuvvetli bir kadın gibi durmuyordu. Belki bunun sebebi oturduğu derin koltuk, belki de omuzlarının

düşmüş olmasıydı. Adeta küçülmüştü kadın.

«Belki anlıyorum, Lyudočka. Ama seninle aynı düşüncede değilim. Bir kere neden hemen ameliyattan sözediyorsun?»

«Şey, insanın hazırlıklı olması gerek...»

«O halde neden daha önce gelmedin? Sen bunu herkesten iyi bilirsin.»

Dontsova, içini çekti. «Bir şey söylemek kolay değil, Dor- Imidont Tikhonovich. Hayat böyle. Kendini olayların akışına kaptırıyorsun. Daha önce gelmeliydim.» Kendi kendisine heyecanla itiraz etti. «Fakat onun fazla ilerlemesine izin verdiğimi sanmıyorum!» Yine o eski, hızlı, ciddi tavırlarıyla konuşmaya başlamıştı. «Bir ankolog'un yine ankolojik bir derde tutulması haksızlık gibi geliyor. Çünkü o dertlerin hepsini teker teker biliyorum. Bunların etkilerini, sonuçlarını ve neye yol açacaklarını tahmin ediyorum.»

Doktor o kaim, ölçülü sesiyle onu inandırmaya çalıştı. «Burada bir haksızlık yok. Bir doktorun vereceği en önemli sınav budur: kendi ihtisası olan bir hastalığa tutulmak...»

(Bunun haklı tarafı neredeydi? Niçin bu bir sınavdı? Öreşçenkov böyle bir mantık yürütüyordu çünkü hasta olan kendisi değildi.)

«Hemşire Panya Fyodorava'yı hatırlıyor musun? Kadın, 'Ay, neden hastalara bu kadar sert davranmaya başladım. Tekrar hastalanma zamanım mı geldi acaba?' derdi.»

«Bu kadar ıstırap çekeceği, hiç aklıma gelmezdi.» Dontso- va'nın birbirine kenetlediği elleri çatırdadı.

Buna rağmen bu dakikalarda, uzun zaman süren işken- ¹ ce hafiflemiş gibi geliyordu ona.

«Hangi belirtileri farkettin?»

Kadın, önce genel belirtileri sıralamaya başladı, ama adam bununla yetinmeyip ayrıntılara inmesini istedi.

«Fakat Dormidont Tikhonovich, senin bütün cumartesi akşamım almayı istemiyorum. Beni röntgen muayenesine geleceğine göre...»

«Sen benim ne hınzır olduğumu bilmiyor musun? Radyolojiyi seçmeden önce yirmi yıl çalıştığımı unuttun mu? Ve ne teşhisler koydumdu Lyudočka! Bu elinde bir saat ya da pozometre olmasına benziyor. Onlara güvenden mi zamanı duygularına göre söylemeyi ya da objektifi ne kadar açık tutacağını gözünle kararlaştırmasını unutuyorsun. Onlar olmazsa, çabucak öğreniveriyorsun.»

Dontsova, hastalığın belirtilerini anlatmaya başladı. Onları aralarındaki farklara göre ayırarak, gruplar haline sokuyordu. Ciddi bir teşhis için gerekli ayrımtüarı unutmamak için de kendisini zorluyordu. (Ama elinde olmadan bunlardan bazılarını atlamak, doktorun «Bütün bunlar saçma! Lyudoçka, ba- ıit bir şey için endişeleniyorsun,» dediğini duymayı istiyordu.) Kan durumundan, bunun zayıf terkibinden, artan E.S.R.'den «özettti. Doktor onu sonuna kadar dinledi. Sonra da ilgili başka «omlar sormaya başladı. Bazan, anlaşılması kolay, basit, herkeste rastlanabilecek bir şey duymuş gibi başını sallıyordu ama hâlâ, «Saçma,» dememişti. Dontsovanın kafasından, «O kesin olarak teşhisi koydu bile,» diye geçti. «Röntgeni beklemeden bunu ona hemen, şimdi sorabilirim.»

Fakat bunu hemen, şimdi, açık açık sormak ve onun doğru ya da yanlış— tahminini dinlemek çok korkutucu bir şey olacaktı. Bu darbeyi geciktirmek, bir kaç günlük bir beklemeyle yumuşatmak gerekirdi.

Düzenlenen konferanslarda ve toplantüarda karşılaştıkları zaman konuşmaları ne kadar dostça olurdu! Fakat şimdi, sanki bir cinayetmiş gibi, hastalığım itirafa gelmişti. Bu yüzden aralarındaki o eşitlik ipliği de kopmuştu. Hayır, bu eşitlik değildi. Br öğretmenle aralarında hiç bir zaman eşitlik olamazdı. Fakat daha da belirli, göze çarpan bir hal alan bir şey vardı: kadın itirafıyla kendisini asil doktorlar sınıfından çıkararak, onlara bağlı olan, yalvaran hastalar grubuna girmişti. Evet, Öreşçenkov onu hâlâ muayene etmemişti. Onunla sanki misafiriymiş gibi konuşmaya devam ediyordu. Adam onu aynı anda her iki sınıfta birden kalmaya davet ediyor gibiydi. Fakat kadın ezilmişti. Artık eskisi gibi davranmıyordu.

«Veroçka Gangart artık o kadar iyi bir teşhisçi ki, ona tamamiyle güvenmem de gerek.» Dontsova, kalabalık bir iş gününün onu alıştırıldığı şekilde, çabucak konuşuyor, kelimeler kurşun gibi ağızından hızla hırıliyordu. «Fakat sen burada olduğuna göre Formidont Tikhonovich...»

«Kendi öğrencilerimi reddetmem acayip kaçardı.» Öreşçenkov gözlerini ondan hiç ayırmıyordu. Dontsova artık pek iyi görmüyordu. Fakat iki yıldan beri adamın kesin bakışlarındaki dalgınlık pırıltısının farkındaydı. Bu Doktorun karısının ölümünden sonra belirmeye başlamıştı. «Evet, eğer hastalık izni alman gerekirse? O zaman Veroçka senin işine bakabilir mi?»

('Hastalık izni alman gerekirse'; adam kelimelerin şefkatle yüklü olanlarını seçmişti. Fakat bu derdinin önemsiz olmadığı anlamına mı geüyordu?)

«Evet, o üerledi. Bizim kısmı yönetebilir.»

Öreşçenkov, başım sallayarak, ufak, karışık sakalını avuç- ladı. «ilerlemiş olabilir ama evlendi mi?»

Dontsova, başını 'Hayır' anlamında salladı.

«Benim torunum da öyle.» Oreşçenkov'un sesi, hiç gereği yokken alçalmış, bir fısütı halini almıştı. «Kendisine uygun bir kimse bulamıyor. Basit bir mesele değil bu.» Kaşlarının hemen hemen belirsiz bir hareketi adamın ne kadar endişelendiğini ortaya koydu.

Doktor, işi uzatmaya yanaşmayarak, Dontsova'yı pazartesi günü muayene etme teklifinde bulundu.

(Bu kadar acele mi etmeliydiler?)

Bir sessizlik oldu. Belki de bu insanın kalkarak, teşekkür edip ayrılmasına uygun olan sessizliklerdendi. Dontsova ayağa kalktı. Fakat Öreşçenkov onun bir bardak çay içmesi için ısrar etti.

Lyudmila Afanasyevna, özür dileyerek, «Emin ol, çay içmeyi gerçekten istemiyorum.»

«Ben istiyorum. Çay içme zamanım geldi.»

Kadını ıstıraplı hastalar sırasından çıkararak, ümitsiz sıhhatliler arasına sokuyordu.

«Gençler evdeler mi?» diye sordu kadm.

«Gençler» Dontsova'yla aynı yaşlardı.

«Hayır. Torunum da burada değil. Yalnızım.»

(Buna rağmen Dontsova'yı muayenehanesinde kabul etmişti! Çünkü yalnız burada sözleri gerçek ciddiliklerini ve etkilerini gösterebilirlerdi.)

«Bana çay yapma zahmetine katlanmana izin verecek değilim.»

«Zahmet değil bu. Bir termos dolusu çayım var. Büfedeki yiyeceklere ve kurabiyelere gelince... Onları sen getirebilirsin.»

Yemek odasına geçip, dört köşe meşe masanın bir köşesine oturarak, çay içtiler. Bu masa, üzerinde bir filin rahatça dansedebileceği kadar genişti. Bu o kadar büyüktü ki, herhalde odanın kapısından çıkarılamazdı. Aynı zamandan kalma bir duvar saati vaktin daha erken olduğunu gösteriyordu.

Formidont Tikhanovich, torunundan söz etmeye başladı.

Adam en çok onu severdi. Kız, uzun zaman önce Konservatuarı bitirmişti, güzel piyano çalıyordu. Müzisyenlerde pek sık rastlanmayan bir yanı vardı: yani zekiydi. Ve hoştu. Adam, İontsova'ya onun yeni bir fotoğrafını gösterdi fakat fazla konuşmadı. Çünkü Lyudmila Afanasyevna'nın bütün dikkatini kendi torunu üzerine toplamayı istemiyordu. Zaten kadının bütün dikkatini bir şey üzerinde toplayamıyordu, dikkati kırılıp bin parça olmuştu. Artık bu parçaların birbirine yapıştırılması da imkânsızdı. Burada oturup, karşı karşıya kaldığı tehlikenin derecesini çoktan tahmin etmiş olan, belki de hastalığın geçireceği safhaları şimdiden gören, fakat bundan bir tek kelimeyle bile söz etmeyerek, sana kurabiye ikram eden liir adamla burada oturup bardak bardak çay içmek de ne garipti.

Dontsova da konuşmak için bir konu buldu, ama boşanmış olan kızmdan söz açmadı. Bu konu ona çok azap veriyordu. Kadın oğlundan söz açtı. Oğlu sekizinci sınıfa gelmişti, artık çalışmalarına devam etmesinin anlamsız olduğuna karar vererek, bunu da açıklamıştı. Ne annesi, ne de babası onun bu düşüncesiyle savaşmak için uygun bir yol bulabilmişlerdi. Bütün iddiaları çocuğun üzerinden sekip gidiyordu. Kültürlü bir insan olmalısın. «Neden?» Kültür dünyanın en önemli şeyidir. «En önemli şey hayatın zevkini çıkarmaktır.» Fakat öğrenim yapmazsan iyi bir ihtisasın olmaz. «Benim buna ihtiyacım yok.» O halde sıradan bir işçi mi olacaksın? «Hayır, eşek gibi çahşmak niyetinde değilim.» Fakat neyle geçineceksin? «Elbet bir şey bulurum. Bunun yolunu arıyorum.» Acayip, şüphe uyandıran arkadaşlar bulmuştu. Lyudmila Afanasyevna çok kaygılıydı.

Oreşçenkov'un yüzünde bu hikâyeyi dinlememiş olmasına rağmen bunu yine de uzun zaman önce duymuş olduğunu belirten bir ifade var gibiydi.

Adam, «Dertlerden biri,» dedi. «Gençlere yol gösteren çok önemli bir akıl hocasını kaybetmiş olmamız. Aile doktorunu yani. On dört yaşındaki kızlarla, on altısmdaki delikanlıların bir doktorla konuşmaları şart. Kırk kişilik sınıflarındaki masalarında değil. Öyle konuşma olmaz, her öğrenciye üç dakika verilen okulun revirinde de yapılamaz bu konuşma. Ancak onların küçüklükten beri bademciklerini gösterdikleri, aileleriyle birlikte çay içen doktor amcayla konuşmaları gerekir. Diyelim ki hiç bir çıkarı olmayan bu amca, anne ve babalar gibi

huysuzluk ya da yaltaklanmaya kanmayan bu şefkatli, fakat sert doktor, kız veya çocukla muayenehanesine girerek, oturuyor. Kapıyı da kapıyor. Ondan sonra insanı hem utandıran, hem de ilgisini çeken uzun bir konuşmaya başlıyor. Ve doktor, çocukların soru sormalarına gereklilik kalmadan onların kafalarındaki anlıyor, kendisi o önemli ve güç cevapları veriyor. Diyelim ki doktor çocukları ikinci bir konuşmaya daha çağırıyor. Adam böylece onları yanlış adımlara ve hatalı arzulara, vücutlarına zarar verecek şeylere karşı önceden uyararak kalmıyor, çocukların bütün dünya görüşleri temizleniyor. Ve her şey yerli yerine oturuyor. Asıl kaygı ve baş arzuları anlaşılır anlaşılmaz, çocuklar artık diğer bakımlardan da hiç bir zaman anlaşılamadıklarını düşünmekten vaz geçiyorlar. O andan sonra da anne ve babalarının bütün istekleri onlara daha kolaylıkla ulaşıyor.»

Adam bu konuyu Lyudmila Afanasyevna'nın oğluyla ilgili sözleri dolayısıyla açmıştı. Kadının başı oğluyla dertte olduğuna göre bu konuşmayı dinlemesinin de tam zamanıydı. Şimdi bunu oğluna nasıl uygulayacağını düşünürdü. Öreşçenkov, yaşlılığına karşı çatlak olmayan gür ve tatlı bir sesle konuşuyordu. Duru gözleri, inancı büsbütün arttıran canlı bir anlamla parlamaktaydı. Fakat Dontsova, her geçen dakikayla muayenehanedeki koltukta canlanmasına sebep olan o kutsal sessizliği kaybettiğinin farkındaydı. Göğsünden yükselen bir sıkıntı onu boğuyordu. Kadına, bir şeyi kaybetmiş gibi geliyordu. Ayağa kalkıp, oradan ayrılması ve çabucak gitmesi gerekirken, onun yerine doktorun akıllıca düşüncelerini dinlediği bu anda bir şey kayboluyordu. Ama kadın nereye ve niçin gitmesi gerektiğini de bilmiyordu.

«Bu doğru,» diye onayladı. «Cinsel eğitimi ihmal ettik.»

«Biz çocukların, tıpkı vahşi hayvanlar gibi, her şeyi kendi kendilerine öğreneceklerini sanıyoruz. Onlar da öyle yapıyorlar... Tıpkı hayvanlar gibi. Sapıklığa engel olmanın gereksiz olduğuna inanıyoruz. Çünkü sağlıklı bir toplumda bütün çocukların normal olması önceden kararlaştırılmıştır. Ondan sonra da onları her şeyi birbirlerinden öğrenmeye bırakıyoruz. Belirsiz, saptırılmış bilgiler ediniyorlar. Çocuklarımıza, nedense bunun dışında hayatın her alanında önderlik etmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Fakat bu konu 'utanılacak' bir şey. Bazan kocası ilk gece kendisine nasıl yaklaşacağını bilmediği

için duyguları tamamiyle uyanmamış koskoca kadınlarla karşılaşıyorsun.»

Dontsova, «Hım, evet,» dedi.

Öreşçenkov, kesinlikle, «Evet!» dedi. Dontsova'nın yüzünde beliren geçici kaygıyı, o dertli sabırsızlığı farketmişti. < Jerçeği İlmeyi istemeyen kadın, pazartesi günü röntgen muayenesine girecek olduğuna göre, kendisine yapılacak en kötü şey, bu cumartesi akşamı onun belirtileri üzerinde konuşmaya izin vermektir. Adam, başka konularla onu oyalamak zorundaydı. Doktorlar için bundan daha iyi bir konu olabür miydi? «Genel olarak, aile doktoru hayatımızda bizi en rahatlatıcı kişidir. Fakat o da budandı, cüce gibi gösterildi. Modern toplumda bir aile onsuz var olamaz. Bir annenin ailede herkesin zevklerini bilmesi gibi, o da hepsinin ihtiyaçlarını bilir. Bir kliniğe götü- remiyeceğiniz her hangi basit bir şikâyetinizi anlatmaya aile doktorunuza gitmeniz utanılacak bir şey değildir. Numara almak, sıraya girerek beklemek, bir saatte dokuz hastaya bakan bir doktorun karşısına çıkmak zorunda olduğunuz bir kliniğe götüremiyeceğiniz şikâyetinizi. Ve ihmal edilen bütün (hastalıklar o küçük, basit şikâyetlerden doğar. Şimdi, şu anda, kaç olgun insan kör gibi dönenip duruyor. En gizli, hattâ en utanılacak korkularını anlatabilecekleri gibi bir doktor, böyle bir insan arıyorlar? Böyle bir doktor araması her zaman arkadaşlarınızla bile konuşamayacağınız bir şeydir. Her halde bunun için gazeteye ilân da vermezsiniz. Bu bakımdan bir eş aramak kadar gizli bir şeydir. Son zamanlarda bir eş bulmak, size ihtiyacınız olan zamanı verebilecek, sizi yürekten anlayacak bir doktor bulmaktan daha kolay.»

Lyudmila Afanasyevna, kaşlarını çattı. Teoriler. Kafasına hastalık belirtilerinin dolduğu ve bunların en kötü şekilde dizildiği bir anda soyut yargılar.

«Böyle kaç aile doktoruna ihtiyaç duyacak? Onların bütün ülkeye yaygın, parasız halk sağlık servisi sistemimize uymaları imkânsız.»

Öreşçenkov, düşünceli düşünceli, «Bütün ülkeyi kapsamına alan ve genel,» dedi. «Evet, uyabilirler. Parasız, hayır.»

«Fakat sağlık servisinin ücretsiz olması en büyük başarı- mızdır.»

«Bu o kadar büyük bir başarı mı? 'Parasız' sözüyle neyi kâsdediyorsun ? Doktorlar ücretsiz çalışmıyor. Yalnız onlara parayı hastalar vermiyor. Ücretleri genel bütçeden ödeniyor.

Tedavi parasız değil, yalnızca şahsa bağlı değil. Eğer ücret hastaya bırakılsaydı, adam on rubleyi evinde arka arkaya çevirir dururdu. Fakat yardıma gerçekten ihtiyacı olduğu zaman da beş kere daha fazla doktora koşardı.»

«Ama para durumu buna elverişli olmazdı.»

«Yeni perdelerin ve ikinci bir çift ayakkabının canı cehenneme, derdi. Eğer sağlığım iyi değilse, bunların ne faydası var? Şimdiki durum daha mı iyi? Bir doktorun dikkatli ve anlayışlı ilgisi için her türlü para vermeye hazırsın. Fakat her yerde bir program, doktorların karşılamaları gereken bir kota var. Bundan sonraki hasta! Ücret alan kliniklerimize gelince, orada sürat daha da kötü. Ve hastalar oralara ne için gidiyorlar? İşe gitmemek için, hastalık izni için, sertifika almak amacıyla. Malûl emekli sınıfına ayrılabilmek için. Doktorun görevi ise sahtekârları yakalamak. Doktor ve hasta karşılıklı iki düşman gibi. Tıp mı bu? İlâçları al. Bin dokuz yüz yirmilerde bütün ilâçlar parasızdı. Bunu hatırlıyor musun?»

«Sahi mi? Herhalde öyleydi. İnsan unutupuyor.»

«Herhalde unutmuş olamazsın. Her şey parasızdı. Fakat sonradan eskiye dönmek ve ilâçlardan para almak zorunda kaldılar. Neden?»

Dontsova, kendisini zorlayarak, «Hükümet için fazla pa- kalıya mı gelmişti bu?» dedi ve uzun uzun gözlerini kırıştırdı.

«Bu değil. Bu usul özellikle yetersiz ve uygunsuzdu. Hasta, parasız verildiği için her ilâcı alıyor ve sonra da bunun yarısını atıyordu. Şunu söyleyeyim: ben bütün tedavinin ücretini hastanın ödememesi gerektiği kanısındayım. Fakat ilk vizitenin parasını o vermeli. Hastaya, karışık aparaylerin gerektiği bir hastaneye girmesi emredildiğinde, o zaman tedavinin parasız olması zorunludur tabii. Uygunu da budur. Fakat orada bile... Kendi hastaneni düşün: Neden üç operatör durmuş seyrederken, ikisi ameliyat yapıyor? E, ne olacak? Onlara aylık veriliyor, nasıl olsa Kendilerini neden sıkıntıya soksunlar? Fakat ücretleri hastalar vereydiler, onlara bir tek kişi bile gitmezdi. Ve senin Kalmukamedof, bir anda kaçardı. Ya da Pantekhina, Lyudoçka, şu veya bu şekilde bir doktor hastaları üzerinde bıraktığı izlenime dayanmak zorundadır. Sevilip sevilmediğine de. Fakat bizim sistemde bu hastalara bağlı değil.»

«Allaha şükür onların hepsine bağlı olmak zorunda de

ğil! Sözelimi Paulina, Zovodçikova gibi mesele çıkarmaya meraklı kimselere...»

«Ona da bağlı olmalıdır.»

«Hayır! Bu gurur kırıcı bir durum olurdu!»

«Baş doktora bağlı olmak daha mı iyi? Bir bürokrat gibi veznedardan para almak neden daha şerefli oluyor?»

«İnsanı teorik sorularla rahatsız eden Rabonoviç'ler, Kos- toglotof'lar gibi meraklı hastalar ne olacak? Onlara her şeyi söylemek, bütün iddialarını cevaplandırmak zorunda mıyız?»

Oreşçenkov'un alnını en ufak bir çizgi bile kırıştırmadı. Adam Lyudmila Dontsova'nın işgücünü bilirdi. Çok iyiydi bunlar. Kadın, tek başına çok güç vakaları incelemeyi ve bunların üstesinden gelmeyi başarırdı. Tıp dergilerine verdiği ufak, alçakgönüllülikle yazılmış yazılarda, belki dünyanın en güç iki yüz teşhisinin tanımları vardı. Teşhis, tıbbın en zor yanıydı. Artık kadından daha fazlasını neden beklemeliydi?

Adam, sakın sakın başını salladı. «Evet. Ve onların hepsini cevaplandırmalı.»

Kadm öfkeyle, «Zamanı nereden bulacaksın?» diye söylenerek, tartışmaya girişti. Onun gibi evde terlikle dolaşan bir insan için bu sözler çok kolaydı. «Son zamanlarda tıp kurumlarında uymak zorunda kaldığımız sürati biliyor musun? Sen hiç bir zaman bu kadar baskı altında olmadın. Şimdi her doktora kaç hasta düşüyor biliyor musun?»

Preşçenkov, «Özel bir doktora ilk ziyareti yapmak gibi uygun bir sistemle,» diye cevap verdi. «Hastane ve klinikler- deki hasta, sayısı azalır. Girmek için sıra bekleyen hasta sayısı da öyle. Adamların ilk önce baş vuracakları doktorun da, belleğinin ve kişisel bilgisinin elverdiği oranda hastası olmalıdır. O zaman doktor her hastayı bir tek kütle olarak tedavi eder. Tek başına, birbirinden ayrı dertleri ayrı ayrı tedavi etmek, bir köy doktoru yardımcısına yaraşır.»

Dontsova, «Ö-o-o-f-f,» diye yorgun yorgun içini çekti. Sanki bu özel konuşmaları olayların geliştiği o büyük yolda her hangi bir şeyi düzletecek ya da değiştirecekti! «Bugün ve bu çağda bir hastaya bir kütleymiş gibi davranılması gerektiğini söylemek korkutucu bir şey.»

Öreshchenkov, susması gerektiğini anladı. Her yaşlıda olduğu gibi kendisini sözlerine kaptırmıştı.

«Hastanın bünyesi bizim bilgimizin kısımlara ayrıldığını bilmiyor. O bünye, kutu kutu ayrılmış değil. Voltaire'in dediği

gibi, doktorlar, hastanın hiç bilmedikleri bünyesi için, yine bilmedikleri birtakım ilâçlar tavsiye ederler. Eğer diagrafınla- rı çizen anatomici kadavralarla çalışıyorsa, yaşayan bir insan, uzmanlığı dalma, girmiyorsa, bizler bir hastayı karışık bir ünite olarak nasıl anlarız? Eğer bir radyolog kemik kırıklıkları konusunda büyük bir ün yapar, fakat mide ve barsak yolları ihtisası değilse? Hasta, basketbol topu gibi bir mütehassıstan diğerine fırlatılır. Ve işte bunun sonucu arıcılık yapma tutkusuna kapılan bir doktordur. Eğer bir hastayı bir tek kütle olarak anlamayı istiyorsan, o zaman hayatında başka tutkular yer almaz. Doktorun kendisi bir tek kütle olmalıdır. Doktorun kendisi!

Dontsova, âdeta inledi. «Doktorun kendisi de!» Kafası berrak ve cesareti yerinde olsaydı, bu tükenmez iddialar onu ügilelendirirdi tabii. Fakat şimdi bunlar kendisini daha da yoruyordu. Kafasını iddiaların üzerinde toplamak onun için çok zordu.

«Sen kendin de böylesin. Lyudoçka. Kendini küçültme. Bu yeni bir düşünce değü. Biz eski tip doktorlar hepimiz de böyleyiz, idareci değil, klinikçiyiz. Fakat son zamanlarda bir taşra hastanesinin başhekimini bir şey yapmadan önce yanında on asistan uzman istiyor.»

Sözlerini tamamlamıştı. Dontsova'nın durmadan kırpıştırdığı, yorgun gözlerinden onu oyalamak amacıyla açtığı bu konunun kadına iyi gelmediğini anlamıştı. Aynı anda verandanın kapısı açılarak içeriye köpeğe benzeyen bir şey girdi. Fakat bu ayakları ve elleri üzerinde yürüyen bir insan kadar şaşırtıcı, inanılmayacak, iri ve iç ısıtan bir yaratıktı. Lyudmila ilk önce korkmuştu. Ama anlık bir şeydi bu. Kadın, gözü hüznü, akıllı bir insandan ne kadar korkmazsa, bu köpekten de o kadar korkmazdı.

Hayvan odada usulca, hattâ düşünceli düşünceli dolaştı. Odada içeri girmesi karşısında şaşalamış birinin bulunabileceğinden habersizdi. Yalnızca, selâm verip, kendisini takdim etmek için beyaz, kaim, fırça gibi kuyruğunu kaldırarak, bunu havada şöyle bir salladı. Sonra da indirdi. Düşük, siyah kulakları hariç, gövdesi beyaz ve kuru yaprak rengiydi. Bu iki renk, tüylerinde hoş bir karışım yaratmıştı. Sanki sırtında beyaz bir battaniye varmış gibi duruyordu. Yanları parlak kırmızıydı. Arka tarafı ise hemen hemen turuncuydu. Lyudmila Afanas- yevna'ya sokularak, kadının dizini kokladı. Ama onu rahatsız

etmeden. Bazı köpeklerden beklenebileceği gibi masanın yanına, arka ayaklarının üzerine oturmadı. Ya da masanın üzerindeki yiyeceklerle ilgilenmedi. Fakat sadece başını masanın üstünden biraz daha yükseğe kaldırarak, dört ayağının üzerinde dui-du ve yuvarlak, ıslak kahverengi gözlerinde üstün bir dalgınlıkla ileriye doğru baktı.

Lyudmila Afanasyevna, hayretle, «Ne cins bu?» diye sordu. O akşam ilk defa kendisini ve sancısını unutmuştu.

«Saint Bernard.» Oresçenkov, köpeğe cesaret vermek istermiş gibi baktı. «Kulakları çok uzun olmasa her şey yolunda gidecek. Manya ona yemek verdiği zaman sinirleniyor; 'Bu kulakları ne yapacağım?' diye. «Onları, tabağa girmemeleri için iple bağlayacak mıyım?»

Lyudmila Afanasyevna köpeği hayranlıkla seyretti. Hayvan sokaklarda dolaşamıyacak kadar iriydi. Onun her hangi bir taşıta binmesine de izin vermezlerdi. İğrenç Kar Adamının yerinin Himalayalar olduğu gibi, böyle bir köpek de ancak bahçesi olan tek katlı bir evde yaşayabilirdi.

Oreshchenkov, pastadan bir dilim keserek, köpeğe uzattı. Bunu başkalarını arka ayaklarını üzerinde sustaya kalkan, zıplayıp dişlerini gösteren köpeklerle acıdıkları, o hal-leriyle eğlendikleri için yaptıkları gibi, tutup hayvana fırlat- mamıştı. Bu köpek de arka ayaklarının üzerinde duruyordu ama dilenmek için değil. Ön pençlerini bir dostluk gösterisi olarak karşısındakinin omuzlarına dayamak istediğinden. Oresçenkov, pastayı köpeğe o bir eşitiymiş gibi uzattı. Ve köpek de, yine bir eşiti olarak bunu dişleriyle tabak gibi duran açık avuçtan, aç olduğundan dolayı değil de, nezaketen ağır ağır aldı.

Nedense bu sakin, düşünceli köpeğin gelişi Lyudmila Afa- nasyevna'yı canlandırıp neşelendirmişti. Kadın masadan kalkarken durumunun, ameliyat olması gerekse bile, pek de o kadar fena olmadığını düşünüyordu. Bu yüzden Dormidont Tik- honov'un söylediklerine pek dikkat etmedi.

«Ah, ne affedilmez bir hata benimki!» dedi. «Buraya kendi dertlerimle geldim. Ve sana nasıl olduğunu sormadım bile. Nasılsın?»

Adam, en ufak bir bulanma izi bile olmayan gözleri, her şeyi duyan kulaklarıyla, dimdik, sapasağlam, hattâ iri yarı vücuduyla onun karşısında duruyordu. Onun kadından yirmi beş yaş büyük olduğuna inanmak güçtü.

Doktor, fazla sıcak olmayan fakat yine de yumuşak bi gülüşle, «Pena değil, fena değil,» dedi. «Genel olarak ölmeye önce hastalanmamaya karar verdim. Halk deyimiyle, birdenbire öleceğim ben.»

Kadını kapıya kadar geçirerek, yemek odasına döndü. Sarı hasır arkılığı yılların etkisiyle aşınmış olan, siyah bükülmüş tahtadan salıncaklı sandalyeye çöktü. Kendisini hafifçe itti. Fakat sandalye durunca tekrar sallanmaya kalkmadı. Salıncaklı sandalyemin biçimine uyarak, rahat, yarı uzanmış bir halde hareketsiz oturuyordu. Uzun bir zaman da hiç kımıldamadı.

Son zamanlarda sık sık dinlenmek zorunda kalıyordu. Vücudunun, güçlerinin yenilenmesini arzuladığı gibi, iç dünyası da, özellikle karısının ölümünden bu yana, dış seslerden, konuşmalardan, onu yoran düşüncelerden hattâ onu doktor yapan her şeyden uzak bir sessizliğe gömülmeyi istemekteydi.

Böyle anlarda var olmanın anlamı, uzun bir geçmiş ve kısa bir gelecekte ibaret olan kendi hayatı, ölen karısının ve genç torununun, genel olarak herkesin yaşantısının anlamı, hepsinin de durmadan uğraştıkları, bütün ilginin üzerinde toplanmasının gerektiği düşünülen ve diğerlerinin onları bu şekilde tanıdıkları esas çalışmalarında gizliymiş gibi gelmiyordu ona. Bunu, her insanın içinde oturan sonsuzluk hayalini ne dereceye kadar çamurlanmadan, dondurmaktan ve bozmadan sak- layabildiklerinde aramalıydı.

Tıpkı sakın bir gölcükteki gümüş bir ay gibi.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Birdenbire bir iç gerilim yükselmiş ve vücudunda bir yere yerleşmişti, ama bu onu yormuyor, mutlu ediyordu. Hattâ bu gerilimin nereye yerleşmiş olduğunu da tam olarak söyleyebilirdi. Göğsünün ön kısmında, kemiklerin altındaydı bu. Gerginlik, tıpkı sıcak hava akımı gibi hafifçe yayılıyordu. Tatlı tath sızlıyordu bu. Hattâ, müsaadenizle, yankılanıyordu da. Ama dünyanın sesleriyle, kulağın duyduğu seslerle değil.

Bu, geçen haftalarda Zoya'yı kız gece nöbetindeyken onu aramaya sürükleyen histen de farklıydı. O hissin yeri göğsü değildi.

Genç adam bu gerginliği içinde taşıyor, onu koruyor ve

durmadan onu dinliyordu. Bu duyguyu gençliğinde de tanımış >>|<\uğunu, sonradan bunu tamamiyle unuttuğunu hatırlıyordu. Neydi bu duygu? Ne kadar dayanırdı? Aldatıcı mıydı? Yalnız «luyguyu canlandırıp ona hayat veren kadına mı bağlıydı bu? Yoksa aradaki gize mi dayanıyordu? O kadının senin olmamasına, onunla birbirinize gizlice yaklaşmamış olmanız gerçeğine? Ondan sonra ortadan kaybolacak mıydı?

işin garibi 'gizlice yaklaşmak' deyiminin genç adam için artık derin bir anlamı da yoktu.

Yoksa var mıydı? Yalnız kalbindeki bu duygu ona umut ışığı tutuyordu, işte bu yüzden Oleg bu duyguyu korumak- l aydı. Hayatının ekseniydi bu. Hayatını süslüyordu. Genç adam bu duygunun yaptıklarına hayret ediyordu. Vega'nın varlığı bütün kanser koğuşunu ilgi çekici ve ışıklı yapmıştı. Koğuşun solmuş, kurumuş bir şey haline girmesini engelleyen tek şey, onların... arkadaş olmalarıydı. Oleg'in onunla pek az karşılaşmasına, bazan yalnızca uzaktan görmesine rağmen yine de bu böyleydi. Kadın bir kaç gün önce ona tekrar kan vermişti. Onunla tekrar konuşmak pek hoş olmuştu. Evet, eskisi gibi rahatça görüşememişlerdi. Üstelik bu sefer yanlarında hemşire de vardı.

Oradan ayrılmak için sabırsızlanmış olmasına rağmen, taburcu edileceği gün yaklaştığı için bayağı üzülüyordu. Ush - Terek'de Vega'yı göremiyecikti. Onsuz nasıl yapabilirdi?

Bugün, bu pazar onu görme umudu yoktu. Sıcak, güneşli bir gündü. Hareketsiz hava, insanın güneşlenmesine, kemiklerini ısıtmasına uygundu. Öylesine sakın ve hareketsizdi. Oleg de yürüyüşe çıktı. Havayı içine çeker ve gitgide artan sıcaklıkta yüzerken, Vega'nın bu pazarı nasıl geçirdiğini, onun şu anda neler yaptığını hayal etmeye çalıştı.

Oleg son zamanlarda eskisi gibi aegü, halsiz halsiz yürüyordu. Düzgün bir çizgi üzerinde kesin adımlarla yürüyerek, uca gelince sert bir hareketle dönmüyordu. Genç adam zaman zaman banka oturmak için duralıyordu. Orada kimse yoksa banka uzanıveriyordu da.

Böylece bugün de ağır ağır dolaştı. Düğmelerini iliklemediği rob dö şambrma sarılmış, omuzlarını da kamburlaştırmış- tı. Zaman zaman durarak, yukarıya ağaçlara bakmak için başını arkaya atıyordu. Bazıları yarı tomurcuklanmıştı. Bir kısmı henüz filizleniyordu. Meşeler ise tamamiyle çıplaktı. Ve hepsi de pek güzeldi.

Bir çok kısımlarda toprağın üzeri kimse farkına va dan, usulca sürünerek gelen otlarla kaplıydı. Bazı yerlerde de otlar o kadar yükselti ki, o kadar yeşil olmasalardı insan banların geçen yıldan kaldıklarını sanacaktı.

Oleg açık yollardan birinde Shulubin'in güneşlendiğini far- ketti. Shulubin, arkası olmayan, ince tahtalı, berbat bir banka oturmuştu. Adam, kalçalarının üzerine tünemişti âdeta. Butlarını arkaya doğru çıkarmış, omuzlarını öne doğru karnbur- laştırmıştı. Kollarını uzatmış ve ellerini dizlerinin arasında birbirine kenetlemişti. Başını önüne düşmüş olan adam, O eski bankta otururken, keskin ışık ve gölgeler yüzünden bir üzüntü ve yalnızlık heykeline benziyordu.

Oleg, o banka, Shulubin'in yanına oturmaktan çekinmeyecekti. Adamı tanımayı istemesine rağmen onunla doğru dürüst konuşmak için bir tek fırsat bile bulamamıştı. Shulubin'i tanımayı istiyordu çünkü kamplar ona, sessiz sedasız oturanların içlerinde bir şeyler taşıdıklarını öğretmişti. Shulubin'in tartışmaya karışması ve beklenmedik bir anda onu desteklemesi de Oleg'in ilgi ve yakınlığını çekmişti.

Buna rağmen adamın yanından geçip gitmeye karar verdi. O aynı kamplar Oleg'e her insanın o kutsal yalnızlık hakkına saygı göstermesini de öğretmişti. O yalnızlığı bozamazdı.

Bankın önünden geçti ama ağır ağır. Çizmeleriyle çakılları karıştırıyordu. Fakat durmadı. Shulubin, çizmeleri gördü- Bakışlarıyla bunları yukarı doğru izleyerek, sonunda Oleg'in yüzüne kadar çıktı. Kayıtsız bir tavırla genç adama baktı. Yalnızca, 'Evet, aynı koğuştayız,' der, bunu kabul eder gibiydi. Shulubin, onu yarı soru halinde söylediği bir cümleyle davet etmeden önce Oleg ağır ağır iki adım daha attı.

«Otursana?»

Shulubin, o hafif hastane terliklerini giymemişti. Ayaklarında yine terlikler vardı ama bunlar bileklerine kadar geliyordu. Adam bu yürüyüşlere çıkabiliyordu. Shulubin'in başı açıktı. Seyrek, kır bukleleri gözüküyordu.

Oleg, oturmasıyla yoluna devam etmesi arasında bir fark yokmuş fakat dinlenmek hiç de fena olamayacakmış gibi bir tavırla dönerek banka yerleşti.

Hangi uçtan başlarsa başlasın Shulubin'e o anahtar soruyu sorabilirdi. Bunun cevabı insana bir kimse hakkında öğrenmek istediğiniz şeylerin hepsini de açıklardı.

Fakat onun yerine sadece, «Demek öbür gün olacak Ale-

--419--

xe i Filippoviç,» diye sordu.

Ameliyatın öbür gün yapılacağını bümesi için cevaba da gereklilik yoktu. Shulubin'in ameliyatının o güne konulmuş olduğunu bütün koğuş biliyordu. Sözlerini gücü adama hitab «■diş tarzımdaydı. O zamana kadar koğuştaki hiç kimse Shulubin'i iadece, «Alexei Füippovich» diye çağırılmamıştı. Ancak kıdemli biri, yine kendisi gibi bir kimseye bu şekilde seslenebi- lirdi.

Shulubin başını salladı. «Bu son güneşlenmem. Bunun zevkini çıkarıyorum.»

Kostoglotof, gürleri. «Son değü.»

Gözlerini kısarak Shulubin'e bakarken, «Belki de son,» diye düşündü. «Shulubin'in sağlığı o kadar bozulmuştu ki, adam l Kik az yiyordu. İştahının olduğundan daha da az. Yemekten sonra daha az sancılanmak umuduyla kendisini korumaya çalışıyordu.» Kostoglotof, Shulubin'in derdinin cinsini biliyordu. Şimdi de sordu.

«Demek karar verildi? Yanda bir açıklık yapacaklar?»

Shulubin, dudaklarını büzerek tekrar başını salladı.

Bir süre konuşmadılar.

Shulubin, Oleg'e değil de, ileride bir noktaya bakarak, «Bir sürü kanser cinsi var,» diye işaret etti. Bir kanserden daima bir başkası çıkar. Her kötü durumda bundan daha fenası da vardır. Benim vakam görüşmeyeceğin, başkalarının fikirlerini alamıyacağın bir tip.»

«Benimki de öyle.»

«Hayır. Ne taraftan bakarsan bak, benimki daha kötü. Benim hastalığım insanı en utandıracak, tiksindirecek cinsten. Sonuçlar korkunç. Eğer yaşarsam; ki bu da belli değil... Eğer yaşarsam başkalarının yanıma yaklaşması, şimdi senin yaptığın gibi yakınım oturmaları herkes için tiksindirici olacak. Herkes benden iki adım uzakta olmaya çalışacak. Biri yaklaştığı takdirde, muhakkak onun bana tahammül edemediğini, için için küfürü bastığım düşünceğim. Yani kısaca insanlara yaklaşamıyacağım.»

Kostoglotof, bunu düşündü. Isık çalarmış gibiydi. Ama dudaklarıyla değil. Dalgın dalgın dışlarının arasından nefes alıyordu.

«Aslında kimin daha kötü durumda olduğunu söylemek zor. Bu kimin daha şanslı olduğunu tahminden de güç. Herkes kendi derdine daha güç dayanır. Sözelimi ben şanssız bir ha

yat sürdürdüm düşünebilirim. Oysa senin hayatın daha da çetin olabilir. Ama bunu dışarıdan kim söyleyebilir?»

«Bunu söyleme. Yanılabüirsin.» Nihayet Shulubin başını çevirerek o beyazları kanlı, anlamlı, yuvarlak gözleriyle Oleg'e dikkatle baktı. «En çetin hayat denizde boğulan, toprağı kazan ya da su arayan insanlarınki değil. Asıl kapının pervazı alçak olduğu için evinden bir çıkışta kafasını yukarı vuran adamın hayatı zor... Anladığıma göre orduda hizmet görmüş, sonra da hapse atılmışın. Öyle mi?»

«Ayrıca enstitüyü de bitirmedim. Ayrıca beni bir subay olarak kabul etmediler. Ayrıca ebedi sürgüne mahkûm edü- dim.» Oleg, bunları yakmadan düşünceli bir tavırla saymıştı. «Ve şimdi ayrıca, kanser.»

«Eh, kanser bakımından eşitiz. Geri kalana gelince, genç adam...»

«Hay Allah, ben genç değilim! Omuzlarımın üzerinde orijinal kafam bulunduğu ve yeni bir cilt tedarik etmeme gereklilik olmadığı için mi genç olduğumu düşünüyorsun?»

«... geri kalanlara gelince, izin ver de sana şunu söyleye- yim : Hiç olmazsa sen daha az yalan söyledin. Anlıyor musun? Hiç olmazsa sen korkudan daha az yaltaklandın? Buna memnun ol! Seni tutukladılar! Fakat bizi seni lanetlememiz, suçlamamız için koyun sürüsü gibi toplantılara soktular. Seni hapsedtiler. Fakat bizi ayağı fırlayarak verilen yargıları alkışlamaya zorladılar. Yalnızca alkışlamaya değil, hükmün yerine getirilmesini istemeye zorladılar. İstemeğe! Gazetelerin bunları nasıl yazdığını hatırlıyor musun? 'Bütün Sovyet halkı bu görülmemiş alçaklıklar karşısında bir tek insan gibi öfkeyle ayağı kalktı!' O 'bir tek insan gibi' nin ne anlama geldiğini biliyor musun? Her birimiz, her birimiz birbirimizden farklıyız. Ve birdenbire; 'bir tek insan gibi' oluyoruz. Alkışlarken, komşularımızın iyice görmeleri için başımızı dimdik tutardık. Presidium'un da görmesi için. Kim yaşamak istemez? Seni savunmaya kim kalktı? Kim karşı durdu? Onlar şimdi neredeler? Meselâ Dima Olitsky. O çekimser kaldı. Karşı durdu, nerede o bolluk? Endüstri Partisinin üyelerinin idamları Münde oy verilirken o yalnızca çekimser kaldı. Ona, 'Açıkla!' diye bağıldılar. 'Çekimserliğinin sebeplerini açıkla!' O ayağı kalkarak, kuruyan gırtlığıyla, 'İhtilâlin on ikinci yılında idamdan daha başka cezalar bulabileceğimiz kanısındayım...' dedi. Alçak! Suç ortağı! Ajan!... Ve ertesi sabah GPU'nun karşısına

çıkmaq için bir çağrı. Ve, adamın bütün hayatı mahvoldu.»

Shulubin, boynunu kıvırdı. Yuvarlak başını o acayip, dairevi hareketle çevirdi. Uçtuktan sonra dinlenmeye inmiş iri bir kuş gibi, bankın üstüne, yarı öne, yarı arkaya tünemişti.

Kostoglotof Shulubin'in söylediklerinden memnun olmamaya çalıştı.

«Alexi Filippovich, bu hayat piyangosunda çektiğin numaraya bağlı. Eğer sen bizim yerimizde olsaydın, bizler gibi şehit ve kurban olurdun. Eğer biz senin yerinde olsaydık, senin gibi uzlaşma yoluna giderdik. Fakat şu var: Senin gibi ıstırap çeken, azapla kıvrananlar neler olduğunu farkedener- di. Önceden farkedener. İnananlar ıstırap çekmediler. Elleri kana bulanmıştı. Fakat yine de kanlı değildi. Çünkü bunun farkına varmamışlardı.»

Yaşlı adam, öfkeli yan bakışlarla, «Kim inandı?» diye ba- ğırdı.

«Ben inandım. Finlandiya'yla yapılan savaşa kadar.»

«İnanan kaç kişi vardı ? Kaç kişi gerçekten olanların farkında değüdi? Bir çocuğun anlamasını beklemezsin. Fakat biitür halkımızın birdenbire aptallaşıverdiğine inanmam. Asla ina- namam! Eski günlerde malikâne sahibi verandadan köylülere hitab ederek, saçma sapan şeyler söylediği zaman mujikler usulca, bıyık altından gürlerlerdi. Bunu malikâne sahibi de görürdü, bir kenarda duran kâhya da. Fakat mujiklerin yerlere kadar eğilip, sadakat yemini etmelerine sıra geldiği zaman, hepsi de 'bir tek insan gibi' eğilirlerdi. Bu mujiklerin malikâne sahibine inandıkları anlamına mı gelirdi? İnanmak için nasıl bir insan olman lâzım?» Shulubin, kızmaya başlıyordu. Adamın yüzü, güçlü bir hissi yansıttığı zaman yer şeyin biçiminin bozulduğu, değıştiği ve parçalandığı çehrelerdendi. «Birdenbire bütün profesörler ve mühendisler sabotajcı olup çıktılar. Onlar buna inandılar mı? Birdenbire Sivil Savaşdaki en iyi birlik komutanları Alman - Japon casusu oluverdiler? Ve onlar buna inandılar mı? Lenin'in eski koruyucularının hepsi de iğrenç dönekele oldular. Onlar buna inandılar mı? Birdenbire bütün arkadaşları ve dostları halk düşmanı olup çıktılar. Onlar buna inandılar mı? Sonra onlara milyonlarca Rus askerinin vatanlarına ihanet ettiğii söylendi. Ve onlar hâlâ inanmaya mı devam ettiler? Kundaktaki bebeklerden kır sakallı adamlara kadar bütün bir ulus kökünden söküldü. Ve onlar bütün bunlara inandılar, öyle mi? Peki o halde, onlar, kendileri ney

diler? Birtakım ahmaklar mı? Herhalde bütün bir ulus sadece ahmaklardan meydana gelmiş olamaz. Halk, zekidir. Ve yaşamak ister. Büyük milletlerin bir var oluş kanunu vardır: her birimiz için, 'Kimdi o?' sorusunu sorduğu zaman cevap Push-kin'in şiirinde belirttiği gibidir:

«Bu alçaklık çağımızda

Bir insan ancak

Bir müstebit, bir hain, bir mahkûm olabilir.

Seçebileceği başka bir şey de yoktur.»

Oleg, titredi. Bu mısraları bilmiyordu. Fakat bunlarda şiirle gerçeğin birleştiği zaman ortaya çıkan o delici inanç vardı.

Shulubin, ihtar eder gibi parmağını kaldırdı.

«Pushkin, mısraında budalalara yer bulamamış, Birtakım ahmakların bulunduğunu bümesine rağmen. Hayır, üç şeyden birini seçebüüriz. Eğer mahkûm olmadığımı biliyorsam, bir müstebit olmadığımından da tamamiyle eminsem, o zaman...» Bir at gibi burnundan soluyarak, öksürmeye başladı.

Öksürüğü arasında kalçalarının üzerinde bir öne bir arkaya sallanıyordu.

Sonra, «Demek böyle bir hayatın seninkinden daha kolay olduğunu düşünüyorsun,» diye devam etti. «Bütün ömrüm boyunca senin akibetine uğramak korkusuyla yaşadım. Fakat şimdi seninle yer değiştirmiş olmayı istiyorum.»

Onun kadar zayıf olan Kostoglotof da bir yere tünemiş tüylü bir kuş gibi bankın üzerinde oturuyordu. O da Shulubin gibi bir öne bir arkaya sallanmaktaydı.

Ayakları kısalmış, kapkara keskin gölgeleri önlerine, yere düşüyordu.

«Hayır, Alexei Füippovich, bu pek geniş bir suçlama. Sen çok haşin bir şekilde hüküm veriyorsun. Bence vatan hainleri o suçlamaları yazanlar ve tanıklık edenler. Onlardan da milyonlarca var. Her iki —haydi üç diyelim,— her üç mahkûma bir ihbarcı düştüğünü kabul edersek; işte sana milyonlar. Fakat herkesin vatan haini olduğunu söylemek çok acı ve yakıcı bir şey. Pushkin de fazla ileri gitmiş. O da kendisini kaptırmış. Bir fırtına ağaçları kırar, fakat otlar eğilir. Bu otların ağaçlara ihanet ettikleri anlamına mı gelir? Hepsinin kendi hayatı vardır. Sen de insanların kanununun sağ kalmak olduğunu söyledin.»

Shulubin, yüzünü buruşturdu, öyle kırıştırdı ki, gözleri

kayboldu, ağzı iyice küçüldü. O büyük yuvarlak gözlerin olduğunu yerde şimdi görmeyen, kırıksık deri vardı.

Sonra yüzü düzeldi. Kızarmış aklarla çevrili tütün rengi irisleri tekrar ortaya çıktı. Fakat şimdi gözleri yıkanmış gibiydi.

«Pekâlâ. Asilleşmiş bir sürü içgüdü. Yalnız kalma korkusu. Ortak olmanın dışında. Bu yeni bir şey değil. On altıncı yüzyılda Francis Bacon bir tanrılar doktrinini ileri sürdü. İnsanların saf tecrübeyle yaşamaktan hoşlanmadıklarını, bunları önyargılar ve safsatalarla kirlitmelerinin daha kolay olduğunu söyledi. Bu ön yargılar tanrılardı. 'Kabilenin tanrıları, diyordu o bunlara. Mağaradaki tanrılar...»

Adam, 'mağaradaki tanrılar,' derken Oleg o duman dolu mağarayı hayalinde canlandırdı. Ortada ateş yanıyor, vahşiler et kızartıyorlardı. Ve mağaranın derinliklerinde mavimsi, hatları kesinlikle belli olmayan bir put vardı.

«... tiyatronun tanrıları...»

Tanrı neredeydi? Lobide mi? Perdenin üzerinde mi? Hayır, bunu tiyatronun önündeki meydana dikmeleri daha uygun olurdu.

«Tiyatronun tanrıları nedir?»

«Tiyatronun tanrıları, bir insanın kendi başından geçmeyen şeyleri yorumlamak için önder olarak kabul ettiği ve başkalarına ait olan otoriter düşüncelerdir.»

«Bu o kadar sık görülen bir şey ki!»

«Bazan kendisinin hissettiği şeyler için de bu düşüncelere baş vurur. Çünkü kendi kendisine inanmamayı daha uygun bulur.»

«Bunu da gördüm.»

«Tiyatronun başka tanrıları da vardır. Bilimin iddialarına fazla inanma. Kısacası başkalarının safsatalarına fazla inanma. Kısacası başkalarının safsatalarını gönüllü olarak kabullenme.»

«Bu çok güzel... Başkalarının safsatalarını gönüllü olarak kabullenme. Evet!» Oleg bu fikri beğenmişti.

«Ve pazar yerinin tanrıları.»

«En kolay olan da bu samırım.» Pazara dolmuş olan kalabalık ve tepelerinde yükselen mermer bir tanrı.

«Pazar yerinin tanrıları insanlar arasındaki karşılıklı söyleşme ve arkadaşlıktan doğan korkulardır. İnsanı ağa düşüren bu safsatalardır. O artık mantığa meydan okuyan, buna kar

şı gelen terim ve cümleleri kullanmağa alışmıştır. Sözelimi; 'halk düşmanı!,' 'O bizden değil', 'Vatan haini!' Ve herkes bu damgayı yiyen insandan kaçır.»

Shulubin, her ünlemi, kâh bir elini, kâh diğer elini sinirli sinirli sallayarak daha belirli hale sokuyordu. Bu da kanatları kesik bir kuşun beceriksizce, yan yan uçmaya çalışmasına benzemekteydi.

Bahardan beklenmeyecek kadar sıcak olan güneş, sırtlarını kızdırıyordu. Henüz bir araya gelmemiş olan, ilk yeşillikleri için de ayrı ayrı uzanan dallar henüz gölge yapmıyorlardı. Daha, güneşe özgü kızılığa bürünmemiş olan gökyüzü günün geçen bulutlarının beyaz tüyleri arasında mavi duruyordu. Fakat, ya bu göğü görmediği, ya da inanmadığı için, parmağını başının üzerinde kaldırarak, salladı.

«Ve tanrıların yukarısında bir korku göğü... Kurşuni bulutlar. Korkunun aşağıya basan göğü. Bilirsin, bazı akşamlar fırtına olmamasına rağmen yük, alçak, kurşuni - siyah bulutlar toplanır. Çabucak kararır kasvetli bir görünüm alır. Bütün dünyayı korkutur. Sen sadece sağlam, tuğla bir binaya sığınarak, saklanmayı, ateşin yanma, senden olanların arasına bürzölme istersin. Ben tam yirmi beş yıl böyle bir göğün altında, yaşadım. Belki de yirmi sekiz yıl. Sen hesapla bunu. Ve kendimi ancak yaltaklanarak, düimi tutarak kurtardım. Dilimi, karımın, çocuklarımla hatırı için tuttum. Bir de bu günahlarla dolu vücudumu korumak için. Fakat karım öldü. Vücudum bir torba gübreden başka bir şey değil artık. Yakında bunun yanma bir delik açacaklar. Çocuklarım büyüdü, öylesine katı yürekli oldular ki, akıl almıyor bunu. Kızım birdenbire bana yazmaya başladığı ve üçüncü mektubunu gönderdiği zaman; (buraya değil, evime. Geçen iki yılı anlatıyorum) bunun nedeninin Partinin kendisine babasıyla, ilişkilerini düzeltmesini söylemesi olduğunu anladım. Anlıyor musun? Fakat oğlumdan benimle ilişkiler kurmasım istemediler.»

Shulubin, karışık kaşlarını ve darmadağın giyimli gövdesini Oleg'e doğru çevirdi. Ah, demek Shüubin oydu. Deli değirmenci Rusalka («Ben, bir değirmenci? Hayır ben kara kargayım!»)

«Bazan çocukların gerçek olup olmadıklarını kendi kendime soruyorum. Yoksa onlar benim hayalimin ürünleri mi, diyorum. Belki de onlar hiç bir zaman var olmadılar?... Söyle bana, insan bir kütük müdür? Bir kütük için yalnız kalıp kal-

madığı, başka kütüklerin arasında olup olmadığı hiç önemli değildir. Evde sürdürdüğüm hayata bakarsan, günün birinde bayılıp yere yuvarlansam ve ölsem, komşular cesedimi ancak günler sonra bulacaklar. Buna rağmen.» Sanki Oleg'in duymamasından korkuyormuş gibi eliyle genç adamın omuzunu yakaladı. «Buna rağmen yine de hep tetikteyim. Hep omuzumun üzerinden arkaya bakıyorum! Kokand'daki evimde geçen gün koğuşta söylediklerimi söyleyemem. İstesem de söyleyemem. Sana burada açıkladıklarımı da, Bütün bunların sebebi beni tekerlekli sedyeyle ameliyathaneye sokmaya hazır olmaları. Şimdi bile bütün bu sözleri üçüncü bir şahsın önünde tekrarlamam. Yapmam bunu. İşte. Beni ne dereceye kadar köşeye kısırdıklarını görüyorsun. Halbuki ben tarım akademisini bitirdim, daha aşağısını da değil. Tarihi ve dialektik metaralizmle ilgili ileri kursları tamamladım. Bir kaç yerde konferans verdim. Bütün bunların hepsi de Moskova'da oldu. Fakat ondan sonra dev meşeler devrilmeye başladı. Tarım akademisinde Profesör Muralov bir ağaç gibi bir vuruşta kesildi. Düzinelerle profesörü süpürüp attılar. Hatalarımızı itiraf etmemizi mi bekliyorlardı? Hatalarımızı itiraf ettim! Sözümüzden dönmemiz mi lâzımdı? Sözümünden kemen döndüm! İçimizden bir kısmı sağ kaldı. Öyle değil mi? Ben de onların arasındaydım. Saf biolo-jiye döndüm. Güvenilir, kuytu bir sığınak bulduğumu düşünüyordum. Fakat temizleme biolojiye bile yetişti. Hem ne temizlemeydi bu! Biyoloji fakülteleri silinip, süpürülüp tertemiz edildi. Konferans vermekten vaz geçmek mi? Pekâlâ ondan da vaz geçtim. Asistan oldum. Daha aşağılara inmeye, bir hiç halini almaya razıydım.»

Koğuşun sessiz adamı. Ne kadar da açık açık konuşuyordu. Kelimeler ağzından dünyada her şeyden çok konuşmaya alışmış gibi taşıp, fıskırıyordu.

«Büyük bilim adamlarının ders kitapları yasak edildi. Öğretim programları değiştirildi. Pekâlâ, ben de buna uydum. Yeni usulde öğretecektik. Bize, anatomi, mikrobiyoloji ve nöropatolojiyi, bilgisiz bir fenni tarımcının anladığı biçimde ve bahçıvanlık usullerine uygun olarak yeniden yazmamızı istediler.. Bravo, ben de aynı düşüncedeyim! Bunu onaylıyorum! Hayır, bu yetmez. Asistanlıktan da vaz geç! Pekâlâ, tartışacak değilim. Tarım metodları öğretmeni olurum. Hayır, bu da büyük bir fedakârlık sayılmaz. Yetmez bu. Olur, kabul ediyorum. Kütüphane memuru olacağım. Uzaklardaki Kokand'da bir kü

tüphane memuru. Ne kadar gerilemişim. Ama buna rağmen hayattaydım ya. Çocuklarım da enstitülerden mezun olmuşlardı. Kütüphane memurlarına gizli emirler yollanır: Uydurma bir ilim olan genetikle ilgili bütün kitapları ortadan kaldırın! Şu şu yazarların bütün eserlerini ortadan kaldırın! Bütün bunlara alışabilir miydim? E, ben de dörtte bir yüzyıl önce dialektik materyalizm sınıfında ayağa kalkıp, rölative teorisini ih- tûâle karşıt bir bilgisizlik diye suçlamamış mıydım? Oniın için emre uyararak, yakmam gereken kitapların bir listesini yaptım. Parti Temsilcisi ve Özel Bölüm bunu onaylayarak imzaladılar. Eserleri ateşe attık. Genetik! Solcu estetik! Etik! Sibernetik! Aritmetik!...»

Güldü de... Deli kara karga!

«...Neden sokaklarda ateş yakmak ihtiyacını duyuyoruz? Öylesine gereksiz ve dramatik şeylere neden saptık? Biz bu işi sessiz bir köşede yaptık. Kitapları ocağa attık. Ocak sıcaklık verdi. İşte beni sonunda sırtımı ocağa dayayınca kadar ittiler, ittiler. Böyle sıkıştırdılar. Fakat çocuk yetiştirmeyi başardım. Bölge gazetesini hazırlayan kızım şu lirik şiiri yazdı :

Hayır, hiç bir zaman gerilemeyeceğim.

Af nasıl dileneceğini bilmiyorum.

Eğer dönüş olacaksa,

Kalplerimizi babalarımıza karşı bile katılaştıracamız.»

Rob dö şambırı üzerinden âciz kanatlar gibi sarkıyordu.

Kostoglotof sadece, «E; evet,» diyebildi. «Kabul ediyorum. Hayatın kolay geçmemiş.»

«Öyle.» Shulubin nefesini tuttu. Gergin vücudunu gevşeterek daha sakin bir tavırla konuşmaya başladı. «Söyle bana, tarihin bu değişen çağlarının sim nedir? Aynı insanlardan kurulmuş bir toplum, bütün bir tonlun on yıllık bir süre içerisinde bütün gücünü kaybediyor. Asıl nedenler işaretlerini değiştirerek artı yerine eksi oluyor. Ve korkakça duygulara dö- nüşiivor. Ben 1917'den beri Bolşevik'im. Tambov'daki Toplum İhtilâli ve Menşevik Duma'yı cesaretle nasıl dağıttığımızı hatırlıyorum. Tek silâhımız, ağzımıza sokarak ılık çalacağımız parmaklarımızdı. Ben iç savaşta dövüştüm.

Hayatımızı korumaya çalışmıyorduk. Bunu dünya ihtilâli uğruna vermeye hazırдық. Bize ne oldu? Neden boyun eğdik?

— 4:27 —

En önemli sebep neydi? Korku mu? Pazar yerindeki tanrılar mı? Tiyatronun tanrıları mı? Diyelim ki, ben bir hiçim. Ya Lenin'in dul karısı Nadezhda Konstantinovna Krupskaya? O anlamadı mı, görmedi mi? Neden sesini çıkarmadı o? Bir tek cümle, hayatını bile kaybetseydi, hepimizi nasıl da etküerdi? belki o zaman hepimiz de değışirdik. Belki hepimizde duraklar, bu işin daha ilerlemesine engel olurduk? Ya da Ordzhoni- kidze; işte sana bir kartal! Onun Schlisselburg kalesinde de, ağır işle de cesaretini kıramamışlardı. Onun Stalin aleyhinde bir kere, sadece bir kere konuşmasına ne engel oldu? O esrarlı bir şekilde ölmeyi ya da intiharı tercih etti. Söyle bana, cesaret mi bu?»

«Bunu sana benim söylememi mi istiyorsun, Alexei Filip- povich? Ben mi sana söyleyeceğim? Bunu sen açıkla.»

Shulubin, bakın üzerindeki oturuş tarzını değıştirmeye çalıştı. Fakat nasıl oturursa otursun yine de acı çekiyordu.

«Bir şeyi daha merak ediyorum. Seni alalım. Sen ihtilâlden sonra doğmuş bir adamsın. Fakat seni hapsetmişler. O halde, sosyalizm üzerine hayal kırıklığına uğradın mı? Yoksa uğramadın mı?»

Kostoglotof, duraladı, gülümsedi.

«Bilmiyorum. Bazan insan kampta öyle öfkeleniyor ki, her hangi şeye sarılacağını düşünüyor.»

Shulubin, banka dayanarak kuvvetini verdiği elini kaldırdı. Zayıf, hasta bir adamın eliydi bu. Kolunu Oleg'in omuzuna attı.

«Genç adam, sakın o hataya düşme. Çektiğin ıstıraplar ve o çetin yıllar yüzünden kabahatin sosyalizmde olduğu sonucuna varma. Sen ne hissedersen hisset, tarih, kapitalizmi ebediyen reddetti.»

«Kampta... özel teşebbüsün bir çok iyi tarafları olduğunu iddia ederlerdi. Bu daha rahat bir hayat sağlıyor. Her şeyi alabiliyorsun. Bunu bulmak da bir mesele değil.»

«Fakat dinle! Bu düşmanca bir mantık! Evet, özel teşebbüs çok elâstiki. Fakat bu sadece dar sınırlar içerisinde iyi. Eğer özel teşebbüs demir bir pençe içerisinde sıkıca tutulmazsa, hayvanlar doğuruyor. Yani, arzularının ve aç gözlülüklerinin kısıtlanmasını istemeyen borsacıları. Kapitalizm, ekonomi tarafından mahkûm edilmeden çok önce, ahlâk bakımından mahkûm edilmişti. Çok daha önce!»

Oleg, başını salladı. «Fakat açık konuşmak gerekirse, ben

— 428 —

aramızda da, arzularım ve açgözlülüklerini kısıtlamayan kimseler gördüm. Ve bununla kendi özel onarım atölyelerini işletme hakkı olan ustaları da kasdetmiyorum. Sözgelimi Emelyan - Sashik...»

«Doğru!» Shulibin'in Oleg'in omuzundaki eli ağırlaşmaya başlamıştı. «Çünkü bu sosyalizm olabilir ama nasıl bir sosyalizm? Ani bir değişiklik yaptık. İstihsal plânının değiştirmenin yeteceğini, halkın da derhal değişeceğini sandık. Hiç de öyle olmadı! Onlar hiç değişmediler, insan biolojik bir türdür. Onun değişmesi için de binlerce yıl lâzımdır.» «O halde nasıl bir sosyalizm bu?»

«Nasıl bir sosyalizm? Bu bir bilmece mi? Buna, 'demokratik sosyalizm' adını veriyorlar, çok yüzeysel bir tanım bu. Sosyalizmin niteliğini belirtmiyor. Sadece onun yürürlüğe soktuğu şekli açıklıyor. Devlet sistemini. Bu kafaların uçmayacağına beslenen niyetin bir ilânı, içinde bu sosyalizmin neyin üzerinde kurulacağına değgin bir tek kelime bile yok. Sosyalizmi mal bolluğu üzerine kuramazsın, eğer insanlar birer vahşi öküz halini alacaklarsa o zaman onlar bu malları da çiğnerler. Durmadan nefretten sözetmekten yorulmayan bir sosyalizm de istemezsin. Bir toplumun hayatına temel olarak nefreti alamazsın ya. Yıllar yılı kin ve nefretle alev alev yanan bir insan bir gün birdenbire, 'Yeter! Bu günden sonra nefreti bünyemden atacağım. Yalnızca sevgi kalacak,' diyemez. Hayır, o nefret ve kin duymaya devam eder. Nefret etmek için bir komşusunu seçer. Herwig'in meşhur mısrasını bilirsin: «Wir haben lang genug geliebt...» (1) Oleg, beyti tamamladı.

«Wir Wollen endlich hassen! (2) 'Bu mısraları biliyorum! Onları okulda öğrendik.»

«Doğru, doğru, onları okulda öğrendiniz. Ve bu da korkunç bir şey. Sana okulda bunu öğretiler. Halbuki bunun tamamiyle tersini öğretmelilerdi:

Wir haben lang genug gehasst (3) Wir wollen endlich lieben! (4)

1)Yeterince sevdik.

2)Artık nefret etmek istiyoruz.

3)Yeterince nefret ettik. <

4)Artık sevmek istiyoruz.

Nefretinin canı cehenneme. Biz sevmek istiyoruz! İşte sosyalizm böyle olmalı.»

Oleg, tahmin etti. «Hristiyanca mı demek istiyorsun.»

«'Hristiyan' fazla saygılı. Hitler ve Musolini'nin baskısından çıkan toplumlarda kendilerine 'Hristiyan Sosyalist' adını veren partiler; onların kimlerden ve kimlerle birlikte böyle bir sosyalizm kurabileceklerini tahmin edemiyorum. Geçen yüzyılın sonunda Tolstoy dinini fiilen yürüten bir Hristiyan örneği olmaya ve bunu sürdürmeye karar verdiği zaman, çağdaşları onun giyiniş tarzına dayanamadılar. Vaazlarının da gerçekle hiç bir ilişkisi yoktu. Fakat şunu söyleyebilirim. Özellikle Rusya için, pişmanlıklarımız, inançlarımız ve ayaklanmalarımızla; Dostoyevski, Tolstoy ve Kropotkin'le, bir tek gerçek sosyalizm olabilir: ahlâki sosyalizm. Ve bu da gerçekçi bir şeydir.»

Kostoglotof, kaşlarını çatı.

«Fakat insan 'ahlâki sosyalizm'i nasıl anlayacak ve hayal edecek?»

«Bunu hayal etmek hiç de güç değil!» Shulubin tekrar canlandı ama yüzünde o insanı korkutan kara karga - değirmenci ifadesi yoktu. Bu canlılığı daha belirgindi, onun Kostoglotof'u inandırmayı çok istediği anlaşılıyordu. Ders veriyormuş gibi adım adım ilerledi. «Dünyaya, bütün ilişkilerin, ilkelerin ve kanunların ahlâktan başka hiç bir şey üzerine dayanmadığı bir toplum sun! Bütün hesaplar ahlâk esasına göre yapılacak. Çocuklar nasıl yetiştirilmeli? Onları ne için eğitmeli? Büyüklerin çalışmaları hangi amaca yönlendirilmeli? Bir insan boş zamanını nasıl geçirmeli? Bilimsel araştırmalar? Ahlâka ve araştırmacıların kendi ahlâklarına zarar vermeyecek bilimsel araştırmalara izin verilecek. Dış siyaset de öyle: Böylece bir sınır hakkında 'Bu hareket bizi ne kadar zenginleştirecek?', 'Ya da kuvvetlendirecek?' 'Ya da prestijimizi arttıracak?' sorusu değil, sadece şu sorulacak: 'Bu ne dereceye kadar ahlâki olur?'»

«Bu hemen hemen imkânsız. Bunun için iki yüz yıl daha ister. Fakat; dur. Kostoglotof kaşlarını tekrar çatı. «Anıya- madığım bir şey var. Ya ekonomik temel ne olacak? Ekonomi olması gerek. Bu hepsinden önce mi geliyor?»

«Önce mi? Bu duruma bağlı. Sözgelimi, Vladimir Solov- yov, ekonomiyi ahlâk üzerine kurabileceğimiz ve böyle de yap

mamız gerektiği düşüncesini insanı inandıracak şeküde geliştirdi.»

«Ne? Önce ahlâk, sonra ekonomi mi?» Kostoglotof, şaşırmıştı.

«Evet. Rus olmana rağmen Vladimir Solovyov'un bir tek satırını bue okumadın değil mi?»

Kostoglotof, dudaklarını büzdü.

«Ama hiç olmazsa onun adını duydun samrım.»

«Hapisteyken.»

«Peki Kropotkin'in eserlerini okudun mu hiç? Onun 'İnsanlar arasmda Karşüıklı Yardımlaşma'sini?»

Kostoglotof, dudaklarını tekrar büzdü.

Shulubin, «Evet, büiyorum,» dedi. «Adam yanılmıştı tabii. Onu neden okusundu? Ya da Mikhailovski'i? Tabu okumadın. Onu red ettüer. Sonra da eserlerini yasaklayarak, ortadan kaldırdılar.»

Kostoglotof, itiraz etti. «Bu eserleri ne zaman okuyacaktım? Kimi okuyabilirdim? Bütün ömrüm boyunca çalışıp didindim. Ama herkes hep bana, 'Şunu okudun mu, bunu okudun mu?' diye sorup duruyor. Orduda kürek hiç bir zaman elimden düşmedi. Kampta da durum ayırdı. Şimdi de sürgünde küreğin yerini çapa aldı. Ne zaman okuyacaktım?»

S ulubin'in diken diken başlı, yuvarlak gözlü yüzünde heyecanlı, insanın dikkatini çeken bir görünüm belirmişti.

«İşte ahlâki sosyalizm burada. Bu insanlar mutluluğu aramaya götürecek. Bu da, — mutluluk da— pazar yerinin tanrılarında biridir. Fakat o, insanların birbirlerini sevmelerini destekleyecek. Avını kemiren vahşi bir hayvan mutludur. Fakat ancak insanlar sevebilir. Bu insanın erişeceği en yüksek başarıdır.»

Oleg, kesin bir şekilde ısrar etti. «Hayır, bana yalnızca mutluluğu bırak. Bırak mutlu olayım. Ölmeden önce bir kaç ay mutlu olayım yeter. Yoksa, hepsinin canı cehenneme.»

Shulubin, ısrar etti. «Mutluluk bir seraptır.» Kendisini zorlayarak konuşuyordu, rengi iyice uçmuştu. «Beni al. Çocuklarımı yetiştirmiştim, mutluydum. Ve onlar ruhumun üzerine tükürdüler. Halbuki ben mutluluk uğruna içlerinde gerçeğin bulunduğu kitapları yaktım. Bu 'gelecekteki kuşakların mutlu- luğu'yla daha da ilgili. Bunu kim önceden kestirebilir? Bu gelecekteki kuşaklarla kim konuşmuş? Onların başka hangi tanrıların önünde eğileceklerini kim bilir? Yüz yıllar boyunca

mutluluk fikirleri o kadar çok değişikliğe uğramış ki, artık buna daha önceden nasıl hazırlanılması gerektiğini kestirmek elde değil. Beyaz ekmek ayaklarımızın altında çiğneyeceğimiz kadar bol olsa, sütle boğulsak bu yine de bizi mutlu etmez. Fakat eğer hissemize düşen o azıcık yiyeceği paylaşırsak, hemen, şimdi mutlu olabiliriz! Eğer yalnızca 'mutluluğu' ve 'gelişmeyi' düşünürsek, dünyayı sersemce doldurur ve korkutucu bir toplum yaratırız... Biliyor musun, kendimi iyi hissetmiyorum. En iyisi gidip yatayım.»

Oleg, Shulubin'in zaten yorgun olan yüzünün bir ölünün- ki kadar renksizleştiğini farketmemişti.

«Haydi, Alexei Filippovich, haydi. İzin ver de sana yardım tideyim.»

Shulubin'in oturduğu yerden kalkması kolay değildi. To- pallaya topallaya ağır ağır ilerlediler. Baharın bütün hafifliği etraflarını sarmıştı. Hiç bir şeyin ağırlığı yoktu sanki. Fakat her ikisini de yer çekimi yakalamıştı. Kemikleri ve bunların üzerindeki az et, elbiseleri ve ayaklardakiler, hattâ üzerlerine dökülen güneş ışınları bile omuzlarına bir yük gibi biniyor, onları ağırlaştırıyordu.

Sessiz sedasız yürüdüler. Konuşmaktan yorulmuşlardı.

Yalnız, artık binanın gölgesi düşmüş olan kanser koğuşunun kapısında Oleg'e dayanmış olan Shulubin başını kaldırarak kavaklara, gözüken o neşeli gök parçasına baktı.

«Bıçağın altında ölmeyeyim de,» dedi. «Korkunç bir şey bu. Ne kadar uzun yaşamış olursan ol... Nasıl köpekçe bir hayat sürersen sür yine de istiyorsun ki...»

Hale girdiler. Kokular ve pis hava onlara saldırdı adeta, Ağır ağır, her basamakta durarak büyük merdiveni tırmandılar.

Oleg sordu.

«Dinle. Bütün bunları yaltaklandığın ve döndüğün o yirmi beş yılda mı düşündün?»

«Evet. Döndüm ve düşünmeye devam ettim.» Gitgide hal- sizleşen Shulubin ifadesiz bir sesle, boş boş cevap vermişti. Kitapları ocağa attım ve düşünceleri kafamda evirip çevirdim. Bunu neden, yapmayacaktım. O işkence ve ihanet karşılığı. Hiç olmazsa biraz düşünmeye hak kazanmamış mıydım?»

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Dontsova, çok iyi, içini dışını, girdisini çıktısını bildiği bir

şeyin nasıl tamamiyle yeni bir yabancı hal ahp değiştiğini bir türlü anlıyamıyordu. Otuz yıldır başkalarının hastalıklarıyla uğraşıyordu. Röntgen ekranının başında tam yirmi yılını geçirmişti. Ekranı incelemiş, röntgen filmlerini incelemiş, o ıstırap ve yalvarış dolu gözleri incelemiş, bütün bunları yorumlamıştı. Analizleri karşılaştırmış, kitapları karıştırmış, makaleler yazmış, meslektaşlarıyla tartışmış, hastalarla münakaşa etmiş, böylece tecrübesi artmış, görüşleri daha da kesinlik kazanmıştı. Hastalıkların nedenlerini arama bümi ve patogenesis, belirtiler, teşhis, hastalığın seyri, tedavi, önleyici tedbirler ve prognoz vardı. Fakat karşı koyma, hastaların karşı koymaları, şüphe ve korkuları, doktorun sempatisini uyandıran insanca zayıflıklar olmakla beraber, bunlara tıp kitaplarında rastlanmıyordu.

O zamana kadar bütün insan vücutları aynı biçimde tanımlanırdı. Bir tek anatomi atlası onları gösteriyordu. Hayati işlerin fizyolojisiyle, hislerin fizyolojisi aynı tarzdı. O tamamiyle güvene lâyük kitaplar normal olan her şeyi ve normalden bir sapma sayılan her şeyi mantıklı bir dille açıklamakta- lardı.

Sonra birdenbire, bir kaç gün içerisinde, kendi vücudu bu büyük ve ahenkli sistemden yuvarlanmış, sert toprağa çarparak, içi organ dolu bir çuval olduğu gerçeğini ortaya koymuştu. Üstelik bu organlardan hepsi de her an hastalanıp, fe. yada başlayabilirdi.

Bir kaç gün içerisinde her şey alt üst olmuştu. Bildiği ve incelediği elemanlardan meydana gelen şey, korkutucu bir 'terra incognito' halini almıştı.

Oğlu küçük bir çocukken Dontsova onunla birlikte resimlere bakmıştı. Çaydanlık, kaşık, iskemle gibi en bildik ev eşyasının alışılmamış bir açıdan resimleri yapıldığı zaman bunlar tanınmayacak bir hal alıyorlardı.

Kadın şimdi de kendi hastalığının seyrini ve tedavideki yerini aynı şekilde tanıyamıyordu. Şimdi tedavideki akıllı, tecrübeli, önderlik eden güç değil de, bu kuvvetin mantıksız, hareketsiz hedefi olacaktı. Hastalığın varlığını ilk defa itiraf edişi, bir karmıcaymışcasma iyice ezmişti. Hastalığa ilk alışışı dayanılacak gibi değildi. Bütün dünya tersine dönmüştü. Bütün düzen altüst olmuştu. Daha ölmemişti ama kocasından, oğlumdan kızından, torunundan ve işinden ayrılması gerekiyordu.

Halbuki şimdi bu başının üzerinde gürleyecek, bütün vücudunda yankılanacaktı. Bir gün içerisinde hayatını yapan her şeyi bir kenara bırakmak zorunda kalmıştı. Ondan sonra da uçuk yeşil bir gölge gibi uzun zaman doğrudan doğruya ölüme mi gittiğini, yoksa hayata mı döneceğini bilmeden bir sürü işkenceye göğüs gerecekti.

Hayatı, lüksü, neşesi ve eğlencesi olmayan, bir iş ve dert; iş ve dert dizisi gibi gözüküyordu. Fakat bu hayat ona o kadar güzel ve istenilir bir şey gibi geliyordu ki. Bundan ayrılmak imkânsızdı. Bunun düşüncesi bile onun ıstırapla yakınmasının nedeniydi.

Bütün pazar ona pazar gibi gözükmemişti. Bu onun için rtesi gün yapılacak olan röntgen muayenesine kendi kendisini hazırlamaktan başka bir şey değildi.

Kararlaştırdıkları gibi, pazartesi günü saat sekizi çeyrek geçe, Dormidont Tikhonoviç, Vera Gangart ve hastaneden biri daha, röntgen odasının ışıklarını söndürerek, cihazı karanlıkta ayarlamaya başladılar. Lyudmila Afanasyevna soyunarak, ekranın arkasına geçti. Hademenin elinden baryum karışımı dolu olan ilk bardağı alırken, bunun bir kısmını beceriksizce döktü. Lâstik eldiveniyle bir sürü karna bastırılmış olduğu eli titriyordu şimdi.

O bildik işlemleri tekrarladılar. Yoklama, bastırma, döndürme, kollarım kaldırtma, nefesini tutturutma. Apareyi yatık duruma getirerek Dontsova'yı masaya yatırdılar ve muhtelif açılardan röntgen filmlerini aldılar. Ondan sonra kontrast yapacak olan karışımın sindirim sisteminde daha aşağıya inmesi için zaman geçmesi şarttı. Röntgen cihazının boş durmasma izin verilemezdi tabii. Onlar beklerlerken nöbette olan doktor kendi her zamanki hastalarını aldı. Lyudmila Afanasyevna ona yardım etmek için oturdu da. Fakat kafasını bu işe veremiyordu. Yardım edecek durumda değildi. Tekrar ekranın arkasında durarak baryumu içmesi ve filmin alınması için masaya yatması zamanı geldi.

Muayene, her zamanki gibi sadece zaman zaman doktorun kısa emirleriyle bozulan o ciddi sessizlikle yapılmadı. Öresçen- kov, muayene boyunca genç asistanlarına, Lyudmila Afanes- yevna'ya takıldı durdu. Hattâ kendi kendisiyle bile alay etti. Onlara, öğrenciyken, doğru dürüst hareket etmediği için o za-

man yeni olan Moskova Sanat Tiyatrosu'ndan nasıl atıldığını anlattı. Tolstoy'un «Karanlığın Kudreti» eserinin galası yapılıyordu. Sahnede Akim öyle tabii bir şekilde sümkürmüş, bacağındaki dolakları öyle olağan bir tavırla çözmüştü ki, Dormi- dont'la arkadaşları 'Hişşt, hişşt' diye aktörü protestoya başlamışlardı. Doktor, ondan sonra Sanat Tiyatrosuna her gidişinde kendisini tanıyarak, tekrar dışarı atacaklarından korktuğunu söyledi. Sessiz muayene dakikalarının aralarındaki duraklamaların daha az sıkıcı olmaları için hepsi de daha fazla konuşmaya çalışıyorlardı. Buna rağmen Dontsova, Gangart'ın konuşmak için kendisini zorladığını, boğazının kurumuş olduğunu sezdi. Gangart'ı, bunu kaçırmayacak kadar iyi tanıyordu.

Fakat Lyudmila Afanasyevna, şunu istiyordu: Baryum karışımını içtikten sonra tekrar ağzını silerken, tekrar açıkladı :

«Hasta her şeyi bilmemelidir. Ben hep böyle düşündüm. Hâlâ da öyle düşünüyorum. Bu meseleyi aranızda konuşmanız gerekince ben odadan çıkacağım.»

Diğerleri bunu kabul ettiler. Ve Lyudmila Afanasyevna odadan çıktı. Röntgen laboratuvarında çalışanlarla ya da vakaların tarihçeleriyle uğraşarak, oylanmaya çalıştı. Yapılacak bir sürü şey vardı. Fakat kadın kafasını bunlara veremiyordu. Sonra kendisini geri çağırdılar. Kadın, kalbi çarparak odaya gitti. Onu müjdeyle karşılayacaklarını, Veroşka, Gangart'ın sevinçle boynuna sarılarak kendisini kutlayacaklarını umuyordu. Fakat bunların hiç biri de olmadı. Kendisine tekrar şu tarafa ya da bu tarafa dönmesi için emirler, talimatlar verildi. Onu yine muayene ettiler.

Lyudmila Afanasyevna verilen emirlere uyarken bunları düşünemiyor, onların açıklamasını bulmaya da çalışmıyordu.

Fakat buna rağmen bir keresinde, «Yaptıklarınızdan, neyi aradığınızı anladım,» diye ağzından kaçırdı.

Onların mide veya on iki parmak barsağında değil de, yemek borusunda tümör olduğundan şüphelendiklerini düşünüyordu. Ameliyatı güç bir tümördü bu. O zaman göğüs boşluğunun kısmen açılması gerekirdi.

Oreşçenkov, karanlıkta gümbürdedi. «E, Lyu-udoçka! Durumun erkenden teşhis edilmesini istiyorsun ama şimdi de metotlarımızı beğenmiyorsun. Üç ay beklemeyi tercih mi ederdin? O zaman durumu hemen teşhis etmek kolaylaşırdı.»

«Hayır, teşekkür ederim!»

Günün sonuna doğru çektikleri büyük röntgen fümüne bakmayı istemedi. O her zamanki erkeksi, kesin tavırlarını kaybetmişti. Tavandan süzülen parlak ışığın altında sakın bir tavırla oturmuş, Oresçenkov'un muayeneyi sona erdirecek olan sözlerini bekliyordu. Sözler söylenecek, karar bildirilecekti. Fakat teşhis açıklanmayacaktı.

Oresçenkov, iyi kalplilikle konuşmayı uzatmaya çalıştı. «E, muhterem meslektaşım... Şöhretlerimizin her birinin düşünceleri birbirinden farklı.»

Fakat eğik kaşlarının altından kadının üzüntü ve umutsuzluğunu seyreliyordu, insan ciddi, azimli Dontsova'dan bu sınavda daha güçlü davranmasını beklerdi. Kadının birdenbire yumuşaması Oresçenkov'un modern insanın ölümün karşısında âciz olduğu, onunla karşılaşacak bir tek silâhı bulunmadığı düşüncesini destekliyordu.

Dontsova gülmek için kendisini zorladı.

«İçinizden hanginiz en fazla kötümthersiniz?»

(Bunun Oresçenkov olmadığını umuyordu.)

«Kötümser senin kızların. Onları nasü yetiştirmiş olduğunu görüyorsun ya? Fakat ben her şeye daha iyi bir açıdan bakıyorum.» Dudaklarının kenarı ufak fakat çok merhametli bir kıvrım meydana getirdi.

Gangart, sanki kendi kaderi kararlaştırılıyormuş gibi uçuk bir yüzle oturuyordu.

«Teşekkür ederim.» Dontsova, birazcık rahatlamıştı. «Ve; şimdi ne olacak?»

Hastalar kaç deha bu kısa şiiire içinde onun kararım beklemişlerdi! Bu karar daima bilim ve istatistiklere dayanırdı. Buna mantıkla erişilir ve üstelik tekrar tekrar da kontrol edür- di. Fakat şimdi bu sürenin dehşetlerle dolu bir kazandan farksız olduğu anlaşılıyordu.

Oresçenkov, onu yatıştırmak ister gibi, «Eh, Lyudoçka,» dedi. «Bu âdil bir dünya değil. Eğer sen bizden biri olmasaydın seni şimdi ikinci bir teşhisle birlikte operatörlere teslim ederdik. Onlar da seni kesip biçerlerdi. Tabü o arada bir şeyi de dilim halinde kesip çıkarıverirlerdi. Göğüs boşluğunu açtıkları zaman hatıra almadan edemeyen o zavallıları büürsin. Bakmak için vücudunu açarlardı ve biz de o zaman içimizden hangimizin haklı olduğunu anlardık. Fakat sen bizden birisin. Moskova'daki Radyoloji Enstitüsünde de Lenoçka'mızla Ser-

tozha'mız var. Onun için şöyle bir karar verdik. Oraya gider misin? Hı? Göndereceğimiz raporu okur ve seni muayene ederler. O zaman karar vermek için daha fazla düşürülebiliriz. Eğer ameliyat yapılacaksa, onlar bunu da daha iyi başarırlar. Genel olarak böylesi daha iyi olur. Öyle değil mi?»

(«Eğer ameliyat yapılacaksa,» demişti. Acaba ameliyat yapılmasına ihtiyaç kalmaması ihtimali olduğunu mu söylemeye çalışıyordu?... Ya da, hayır, bu... Hayır, daha kötü...)

Dontsova tahmin etti. «Yani; ameliyat o kadar karışık ki, bunun burada yapılmasını istiyor musun?»

Oreşçenko, kaşlarını çatarak bağırdı. «Hayır hayır, ne münasebet! Sözlerimde açıkladığımdan daha başka anlamlar bulmaya çalışma. Biz sadece kendi... neydi o kelime... fors?... Sadece nüfuzumuzu kullanıyoruz. Böylece senin için her şeyin en iyisi sağlanacak. Eğer bana inanmıyorsan, al filmi de kendin bak.» Filmi masaya fırlattı.

Bu ne kadar kolay olurdu. Uzanıp, kendi teşhisini koymak.

«Hayır, hayır.» Dontsova, filme bakmayarak, başını çevirdi. «Bunu istemiyorum.»

Böylece karar verildi. Genel direktörle konuştular. Dontsova mahalli Halk Sağlığı Bakanlığına gitti. Açıklamaları imkânsız bir şekilde orada işler hiç geciktirilmedi. Ona hastalık izni verdiler ve Moskova enstitüsüne kadmi kabul etmeleri için bir dilekçe yazdılar. Birdenbire Dontsova'yı yirmi yıldır çalıştığı bu şehirde tutacak hiç bir şey kalmamış gibiydi.

Dontsova, sancılarını herkesten sakladığı zaman, bunu bir tek kişiye söylediği an bütün muamelenin karşı konulamıyacak bir şekilde yerine getirileceğini ve kendisinin de artık bunu kontrol edemeyeceğini biliyordu. O kadar kuvveti, ezeli olan o devamlı hayat bağları kopup parçalanmıştı. Hem de bir kaç gün değil, bir kaç saat içerisinde.

Hem hastanede, hem evde tek, yerine başkası geçirilemi- yecek bir insandı. Ama işte yerini almışlardı bile.

Toprağa sıkı sıkı bağlı olmamıza karşılık daima rüzgârın insafına kalırız!

Artık onu tutacak ne vardı? Çarşamba günü Gangart'la birlikte koğuşları son defa dolaştı. Ve röntgen kısmını kadına devretti.

Dolaşmaya sabah başladılar ve buna hemen hemen yemek zamanı gelinceye kadar devam ettiler. Dontsova, Gangart'a çok güveniyordu. Gangart hastaları Dontsova kadar iyi tanı

yordu. Fakat Lyudmila Afanasyevna koğuşları dolaşmaya başladığı zaman bir aya kadar dönemiyeceğini biliyordu. Belki hiç bir zaman dönemiyecekti. Kadın bu dolaşma başlar başlamaz işlerini mümkün olduğu kadar çabuk devretmek, son kâğıtları imzalamak ve eve dönmeye hazırlanmak konusunda verdiği eski karardan vaz geçti. Her şeyi despotcasına idareye öylesine alışmıştı ki, en aşağı bir aylık prognozu kafasında hazırlanmadıkça, hastalığın nasıl gelişeceğine, daha nasıl bir tedaviye ihtiyaç olacağına ve ne gibi âcil tedbirler almak zorunda kalınacağına karar vermedikçe, bir tek hastanın bile yanından uzaklaşmıyacaktı. Dontsova günlerden beri ilk defa duyduğu o eski ilgiye ve acılı bir şekilde düşünme yeteneğine kavuştu. Bu biraz neşelenmesine sebep oldu. Koğuşları hemen hemen o eski canlılığıyla dolaştı. Orada geçirdiği o karmakarışık son günlerde ük rahatlık anları oldu bunlar.

Buna rağmen koğuşları, sanki bir doktor olarak elinden yetkileri alınmış, Allahtan henüz hastalara açıklanmamış affedilmeyecek bir hareketi yüzünden meslekten atılmış gibi dolaştı. Hastaları sahte bir ciddiyet havasıyla muayene etti. Tavsiyelerde bulundu, emirler verdi, adamlara baktı. Fakat için için, buzdan parmaklar bel kemiğinde bir aşağı bir yukarı dolaşırken o da artık bundan sonra başkaları adına ölüm kalım konusunda hüküm veremiyeceğini hissediyordu. Bir kaç gün sonra kendisi de aynı âcizlikle, aynı sersemlikle bir hastanenin karyolasında yatacak, görünüşe aldirmayarak kendisinden daha yaşlı ve tecrübeli kimselerin vereceği hükmü öğrenmek için bekleyecekti. O sancıdan korkacaktı. Belki yanlış hastaneye girdiğini düşünerek, pişmanlık duyacaktı. Belki doğru tedavi yapıldığından kuşkulananacaktı. Ve, mutluluğun doruğuymuş gibi, hastane pijamalarını çıkarma ve geceleri eve gitme hakkının hayalini kuracaktı.

Bütün bunlar Dontsova'nın kafasına üşüştü ve onun, yine her zamanki gibi açık-seçik mantık yürütmesine engel oldu.

Vera Kornilyevna, bu bedel karşılığı istemediği, hattâ aslında hiç istemediği bu yükü neşesizce yüklendi.

Lyudmila Afanasyevna'yı 'Anne' diye çağırırlardı. Vera için boş bir söz değildi bu. Üçü arasında en kötümser teşhisi Vera koymuştu. Genç kadın, Lyudmila Afanasyevna'nın çok tehlikeli bir amaliyatla karşı karşıya olduğunu düşünüyordu. Kronik radyasyon hastalığı yüzünden bünyesi zayıflamış olan Dontsova'nın bu ameliyattan sağ çıkmaması ihtimali de var

di. Vera bugün Dontsova'nın yanından yürüyor ve bunun son defa olup olmadığını düşünüyordu. Belki de yıllarca bu yatakların arasında yürümek zorunda kalacak ve her gün kalbinde sızıyla kendini doktor yapan bu kadını düşünecekti.

Uzulca, gözünden akan bir damla yaşı südi.

Fakat bugün her zamankinden daha da durulukla her şeyi önceden tahmin etmek, sorması gereken önemli sorulardan bir tekini bile kaçırmamak zorundaydı, şimdi elli kişinin hayatı kendisine bağlı olacaktı. Düşüncesini soracağı kimse olmayacaktı yanında.

Böylece kaygılı ve dalgın, koşuşları dolaştılar. Bu hemen hemen yarım gün sürdü. Önce kadınlar koğuşunu ziyaret et- tüer. Sonra sahanlıktaki ve koridordaki bütün hastaları. En son Sibgatof'a eriştiler.

Bu sessiz Tatar'ı kurtarmak için ne kadar çok çalışmışlardı. Yalnızca ölümü bir kaç ay üeriye atabilmişlerdi. Ne aylardı bunlar? Sahanlığın ışıksız, hava almayan köşesinde sürülecek işler acısı bir yaşantı. Artık adamın bel kemiği kendisine destek olamıyordu. Yalnızca sırtına bastırıldığı kuvvetli iki kolu onun dik durmasını sağlıyordu. Adam ancak yakındaki koğuşa kadar yürüyebiliyordu. Orada oturup, konuşmaları dinlemekteydi. İçine çektiği hava, uzaktaki bir vasistasdan geliyordu. Tek göğü de tavandı.

Fakat tıbbi tedavi, hademelerin kavgaları, hastane yemeği ve arada sırada oynanılan domino oyunlarından başka bir şey olmayan bu sefil hayat, evet bu hayat yüzünden bile doktorlar koğuşları dolaşırken adamın gözleri minnetle parlayıveriyordu.

Dontsova, alıştığı ölçüyü bir tarafa bırakıp, Sibgatof'un- kini kabullendiği takdirde kendisinin yine de şanslı sayılacağını düşündü.

Sibgatof bunu, Lyudmila Afanasyevna'nın son günü olduğuna dair birtakım söylentiler duymuştu.

Tek kelime söylemeden birbirlerine baktılar. Yenilmiş fakat yine de birbirlerine sadık iki müttefiktiler onlar. Yakında kazananın kamçısı onları yeryüzünün birbirinden uzak köşelerine sürecekti.

Dontsova'nın gözleri, «Anlıyacağım ben elimden geleni yaptım, Şaraf,» diyordu. «Fakat ben de yaralandım. Düşmek üzereyim.»

Tatar'ın gözleri, «Biliyorum, Ana,» diye cevap verdi. «Be-

iii karnında taşıyan kadın benim için senden daha fazla bir şey yapmadı. Ama ben seni kurtaramam.»

Akhmadzhan'ın hastalığında olağanüstü bir başarıya ulaşmışlardı. Vaka onlara erken gelmiş, her şey tam teoriye göre yapmış ve yine tam teoriye göre hepsi de kendi kendilerini haklı çıkarmışlardı. Adamın ne kadar radyasyon aldığını hesaplamışlardı. Ve Lyudmila Afanasyevna açıkladı:

— «Taburcu olacaksın!»

Başhemşirenin durumu önceden öğrenip vestiyerden adamın sokak elbiselerini getirebilmesi için bu işi sabah daha erken yapmaları gerekti. Fakat Akhmadzhan koltuk değneğine ihtiyaç kalmadan, merdivenlerden koşarak indi ve Mita'ya gitti. Bu hastanede bir gün daha kalmaya dayanamayacaktı. Bu akşam arkadaşları onu Eski Şehirde bekleyeceklerdi.

Vadim, Dontsova'nın o kısmı terk ederek Moskova'ya gideceğini biliyordu. Bu şöyle olmuştu: Bir akşam önce annesinden bir telgraf gelmişti. Bunun üzerinde iki kişinin adı vardı. Kendisinin ve Lyudmila Afanasyevna'nın. Annesi kolloidal altının hastaneye gönderileceğini bildiriyordu. Vadim, hemen topallayarak aşağıya inmişti. Dontsova, Halk Sağlığı Bakanlığındaydı. Fakat Vera Kornüevna telgrafı görmüştü. Genç adamı kutlayarak, onu hemen oracıkta radyolog Ella Rafai-lovna'yla tanıştırmıştı. Altın, radyoloji bürosuna gelir gelmez, tedaviyi bu kız yapacaktı. Aynı anda üzgün Dontsova içeri girmişti. O da telgrafı görmüştü. O üzgün haline rağmen, Vadim'e cesaret verici bir tavırla başını sallamaya çalıştı.

Dün Vadim mutluluğuna kendisini kapıp koyuvermişti. Gece bir türlü uykuya dalememişti. Fakat sabahleyin altının ne zaman geleceğini kendi kendisine sormaya başlamıştı. Eğer bunu annesine vermiş olsalardı, altın bugün orada olacaktı. Acaba altının oraya gelmesi üç gün alır mıydı? Yoksa, bir hafta mı alırdı bu? Doktorlar karyolasına yaklaştıkları zaman Vadim onları bu soruyla selâmladı.

Ludmila Afanasyevna ona, «Bir kaç, gün içinde,» dedi. «Tabii bir kaç gün içerisinde burada olur!»

(Fakat kendi kendine, «Ben o 'bir kaç gün'ü pek iyi bilirim,» diye düşündü. Böyle bir olaya tanık olmuştu. Moskova'da bir enstitü tıbbi bir malzemenin bir Ryazan hastanesine gönderilmesini emretmişti, memur bu adı Kazan olarak yazmıştı. Bakanlıkta ise — Bakanlık olmadan bir tek iş bile yapılabilir miydi? — bunu yanlışlıkla Kazak olarak okumuşlar

dı. Böylece ilâcı uzaklardaki Kazakistan'da Alma-Ata'ya yollamışlardı.)

Bir müjde bir insanı nasıl etküyordu? Son zamanlarda çok hüznü olan siyah gözler şimdi umutla parlıyordu. Köşeleri daima aşağıya doğru kıvrılan dolgun dudaklar düzelmiş ve tekrar gençleşmişti. Traş olmuş, temiz, sakın ve nazik Va- dim'in her tarafı, doğum gününde bir armağan yağmuruna tutulmuş gibi ıslık ıslık.

Son iki haftada nasıl da öyle ümitsizliğe kapılmıştı? İradesi nasıl zayıflamıştı? İrade, kurtulmuştu. İrade her şeydi. Şimdi bir yarış olacaktı. Şimdi bir tek şey önemliydi: Metas- tas otuz santim derlemeden altının o iki bin millik yolu aşması. Ondan sonra altın kasığını, iyileştirecekti. Vücudunun geri kalan kısımlarını koruyacaktı. Bacağını? Eh, bacağını feda edebilirdi. Belki de, gelişmeyi tersine çeviren radyoaktif altın bacağı da iyi edebilirdi. Bilim bile bizim umutlanmamıza engel olamaz.

Onun, özellikle onun yaşaması adâlet ve mantık açısından insana zorunlu görünüyordu. Ölümü kabul etmek, kara panterin kendisini parçalayarak öldürmesine göz yumma düşüncesi budalaca, zayıfça ve kendisine yaraşmayan bir şeydi. Yeteneğine olan güveni, iyileşme umudunu arttırıyordu. İyileşecekti, iyileşecekti, iyileşecekti! O anda altını gönderdikleri kurşun mahfazaya neler olduğunu hayâl etmeye çalışırken bütün vücuduna yayılan mutlu heyecan yüzünden yarı gece uyuyma- dı. Bu bir yük arabasında mıydı? Yoksa bunu hava alanına mı götürüyorlardı? Yoksa bu çoktan uçağa mı konulmuştu? Bakışları, karanlık gecede iki bin müi aşarak oraya gitti. Genç adam, altını daha çabuk göndermeye çalıştı. Eğer melekler var olsaydı, onlardan da yardım isterdi.

Şimdi doktorların ne yapacaklarını anlamak için onları şüpheyile seyreliyordu. Onlar kötü bir şey söylemediler. Yüzlerinde, durumu açıklayacak bir ifade belirmesine engel oldu- lar. Fakat; parmakları onu dürtükledi. Doğru, yokladıkları yalnız karaciğeri değildi. Onun bir çok yerini dürtüştürerek aralarında teklifsizce konuştular. Vadim, karaciğerini diğer taraflarından daha fazla yoklayıp yoklamadıklarını kafasında hesaplamaya çalıştı.

(Hastanın sinirlerinin ne kadar gergin olduğunu, onları ne kadar dikkatle süzdüğünü farketmişlerdi. Bu yüzden hiç yeri yokken safrasını ve salgılarını yokladılar. Fakat usta parmak

lan karaciğerinde ne değişiklikler olduğunu anlamaya çalışıyordu.)

Rusanof'un yanından çabucak geçemezlerdi. Adam, hissesine düşen o özel ilgi payını bekliyordu. Son zamanlarda adam bu doktorlara ısınmaya başlamıştı. Şeref Payeli Doktorlardan ya da Profesör değüleri ama onlar kendisini gerçekten iyüestirmişlerdi. Boynundaki tümör rahatça oynuyordu. Bu küçölüp yassılmıştı. Anlaşılan başlangıçtan beri onların iddia ettikleri gibi öyle tehlikeli bir durumu yoktu.

Doktorlara, «Buraya bakın, yoldaşlar,» dedi. «O iğnelerden bıktım. Yirmiden fazla yapıldı artık. Bu yetmez mi? Belki de tedaviyi evde tamamatabüirim.»

Kanı gerçekten berbat haldeydi. Hem de kendisine dört defa kan verilmiş olmasına rağmen. Sarı, zayıf ve kupkuruydu. Başındaki takke bile büyük duruyordu.

Rusanof, Dontsova'ya dürüstlikle, «Genel olarak, teşekkür ederim, doktor,» diye itiraf etti. «Başlangıçta yanüdim.» Adam, hatalarını itiraftan hoşlanırdı. «Beni iyi ettiniz. Teşekkürler.»

Dontsova, dalgın bir tavırla başım salladı. Alçakgönüllölükten ya da utangaçlığından değil. Sadece adamın neden sö- zettiğini anlamamış olmasından. Hâlâ adamın salgılarının çoğunda tümörlerin belirmesini bekliyorlardı. Bunun sürati Rusanof'un bundan bir yıl sonra hâlâ hayatta olup olmayacağını kararlaştıracaktı.

Düşünülecek olursa, aynı şey Dontsova'nın kendisi için de söylenebilirdi.

O ve Gangart, Rusanof'un koltuk altlarını ve köprücük kemiğinin etrafını iyice dürtüklediler. Parmaklarını öylesine bastırdılar ki Rusanof acıyla kıvrandı.

«Orada bir şey yok.» diye onlara güven verdi. Adam artık onlar m kendisini bu hastahkla korkuttuklarını anlamıştı. Fakat dayanıklı adamdı o ve buna rahatlıkla dayanıyordu. Kendi kendisinde keşfettiği bu dayanıklılıktan gurur duyuyordu.

«Çok daha iyi.» Dontsova ona ihtar etti. «Fakat çok dikkatli olmalısın Yoldaş Rusanof. Sana bir iki iğne daha yaptırır ve herhalde ondan sonra seni taburcu ederiz. Fakat her ay kontrole gelmelisin. Sen kendin de her hangi bir yerinde bir şey görürsen hemen buraya gel.»

Sevinen Rusanof, bu zorunlu aylık kontrole gelişlerin

yalnızca bir formalite olduğunu deneylerde öğrenmişti. Bu kontrollerle iş başında olanlar hastaların fişlerine bir işaret koyuyor ve böylece gerekli şeyleri yapmış olduklarını da gösteriyorlardı. Adam, müjdeyi ailesine vermek için telefona gitti.

Sıra şimdi Kostoglotof'taydı. Genç adam doktorları karışık duygularla bekliyordu. Bir bakıma onlar kendisini kurtarmışlardı. Bir bakıma da onu mahvetmişlerdi. Bir fıçıda balla makine yağı eşit miktarda birbirine karışmıştı. Elde edilen şey de ne yenilebilirdi, ne de tekerleklerin yağlanmasına yarardı.

Vera Kornilyevna yatağına yalnız başına yaklaştığı zaman yalnızca Vega'ydı. Bir doktor olarak ona ne sorarsa sorsun, ne salık verirse versin onu seyretmek Oleg'in hoşuna gidiyordu. Geçen haftalarda Oleg nasıl olmuşsa, kadını, gücünü sakatlamakta ısrar ettiği halde affetmişti. Genç adam, bir bakıma kadının vücudu üzerinde hak iddia edebileceğini kabul etmişti. Kendisini onun eline bırakmak kalbini ısıtıyordu. Kadın koğuşu dolaşması sırasında ona geldiği zaman Oleg, Vega'-nın küçük elini okşama arzusuyla kapılmaktaydı. Ya da o küçük ellerin yüzünü okşamasını istiyordu.

Doktorlar şimdi birlikte gelmişlerdi. Kurallar böyle bir davranışı engelliyordu. Ve Oleg kendisini o haksızlığa uğramış gibi hissetmekten, ve durumu kavrayamamaktan kurtaramadı. Dontsova, onun yatağına otururken, «Nasılsın?» diye sordu.

Vega kadının arkasında durarak Oleg'e hafifçe, pek hafifçe gülümsedi. Genç adama karşı duyduğu beğenme ve hattâ o yenilmez her karşılaşışlarında ona hafifçe gülümseme arzusu yeniden canlanmıştı. Fakat bu gün gülümsemesi gizliydi.

Kostoglotof, yere doğru sarkan başını kaldırarak, yastığa dayadı. Yorgun yorgun, «Pek iyi değilim,» diye cevap verdi. «Ani bir hareket yaptığım zaman buramda, göğsümde bir basınç hissetmeye başladım. Bana yeteri kadar tedavi görmüşüm gibi geliyor. Lütfen artık bırakın da gideyim.»

Bunu o eski heyecanlı haliyle istememişti. Yavaş yavaş uyuşuk uyuşuk konuşuyordu. Sanki başkasıyla ilgili bir olaydan söz ediyormuş ve bu ısrar edilemeyecek kadar ortada bir şeymiş gibi bir hali vardı.

Gerçekten Dontsova, kendisi de ısrar etmiyordu. O da yorgundu.

«Kelle senin. Bununla istediğini yap. Fakat tedavi henüz sona ermedi.»

Işm tedavisi yapılan bölümlerin çevresindeki deriyi muayeneye koyuldu. Deri, durma zamanının geldiğini ihtar ediyor gibiydi. Işın durdurulduktan sonra dokuların tepkisi daha da artabüirdi.

Dontsova, «Günde iki tedavi görüyor, değil mi?» diye sordu.

Gangart, «Artık günde bir defa,» diye cevap verdi. (Kadın bu basit kelimeleri biraz yayarak, hafifçe boğuk bir sesle söylemişti. Sanki dokunaklı, yüreğe giden tatlı, şefkatli bir şeyler söylüyordu.)

Bir kadının uzun saçları gibi, acaip canlı iplikler onu, ve bu hastayı birbirlerine dolaştırmıştı.. İkisini ördüğü bir ağın içine almıştı. İplikler çekilerek koptuğu zaman ıstırap çeken de sadece kadın olmuştu. Bu Oleg için ıstırap verici bir şey değildi. Çevresindekiler ise hiç bir şeyin farkına varmamışlardı. Vera, Zoya'yla olan gece sahnelerini öğrendiği gün, sanki bir tutam saç yerinden koparılmıştı. Belki de her şeyi böyle sona erdirmek daha iyiydi. O ipliklerin kopması Vera'ya erkeklerin kendi yaşlarında değil daha genç kadınlar istedikleri kanununu hatırlatmıştı. Artık kendi zamanının geçtiğini unutmamalıydı.

Fakat ondan sonra Oleg rastlantıyla değil de tasarlanarak karşısına çıkmaya başlamıştı. Kadının her sözünü dikkatle dinliyor, onunla tatlı tatlı konuşuyor, aynı tatlılıkla yüzüne bakıyordu. Saç - iplikler tek tek ayrılmaya ve sonra da tekrar birleşmeye başladı.

Neydi bu iplikler? Mantıksız, açıklanamayan şeylerdi bunlar. Artık oradan ayrılacaktı. Kendisini kuvvetli bir pençe orada tutabilirdi. Oleg oraya ancak çok hasta olduğu zaman, ölüm kendisini zorladığı zaman dönecekti. Ne kadar sağlıklı olursa, o kadar az gelecekti. Belki de hiç gelmeyecekti.

Lyudmila Afanasyevna, «Ona ne kadar sinestrol verildi?» dedi.

Kostoglotof, daha Vera Kornüyevna bir şey söyleyerneden, «gereğinden çok,» diye cevap verdi. Bulanık gözlerle bakıyordu. «Bana ondan bütün hayatım boyunca yetecek kadar verildi.»

Başka zaman olsaydı Lyudmila Afanasyevna onun böyle kaba bir cevap vermesine göz yummazdı. Genç adamı iyice azarlardı. Fakat artık cesareti iyice kırılmıştı, koğuşun dolaşılmasını zorlukla tamamlayabilecekti. Bırakmak üzere olduğu belirli mevkii dışında pek itiraz edemezdi, işin doğrusu aranılacak olursa, barbarca bir tedaviydi bu.

Koğuştaki diğer hastaların kendisini duymamaları için alçak sesle ve Oleg'i yatıştırmak ister gibi, «Sana tavsiyem şu,» dedi. «Aile mutluluğu arama. Daha uzun yıllar yaşayacaksın ama normal bir aile hayatı süremiyeceksin.»

Vera Kornilyevna gözlerini yere dikti.

«Çünkü... şunu unutma. Senin hastalığın feci biçimde ihmal edilmişti. Bize çok geç geldin.»

Kostoglotof, pek feci durumda olduğunu biliyordu. Fakat bunijn dobra dobra açıklandığını duyunca ağzını açtı :

«Hım, evet,» diye mırıldandı. Fakat kendisini rahatlatacak bir şey düşünmüştü, «ilgili makamlar zaten bunun gereğine bakarlardı sanırım.»

«Ona tezan ve pontaxü vermeye devam et, Vera Kornilyevna. Fakat onun dinlenmesi için ara vermelisin. Şimdi şöyle yapacağız, Kostoglotof: Sana üç aylık sinestrol için reçete vereceğiz. Bu artık eczanelerde bulunuyor. Bundan satın alır ve evine götürme yolunu da bulursun. Eğer evde sana iğne yapacak hiç kimse yoksa o zaman bunun haplarını al.»

Kostoglotof önce kadına evi ve hiç bir yakını olmadığını söylemek için dudaklarını kıpırdattı. Sonra ona sinestrol alacak parası olmadığını açıklamayı ve nihayet ağır ağır intihar edecek kadar aptal olmadığını homurdanmayı düşündü.

Fakat kadının yüzü yeşilimsi kül rengiydi. Gayet yorgun bir hali vardı. Oleg, fikrini değiştirerek dilini tuttu.

Akhmadzhan koşarak geri döndü. Her şey ayarlanmış, hemşire de elbiselerini almaya gitmişti. O gece arkadaşlarıyla içecekti artık. Ertesi gün kâğıtlarını almak ve hastaneden resmen taburcu edilmek için gelecekti. Gitgide heyecanlanıyor, oradakilerin o zamana kadar işitmedikleri bir biçimde daha çabuk ve yüksek sesle konuşuyordu.

Hareketleri sert ve kuvvetliydi. Sanki onlarla birlikte bu hastanede iki ay yatan o değildi. Siyah kısa kesilmiş saçlarının, kömür gibi kara kaşlarının altında gözleri bir sarhoşunki gibi alev alev yanıyordu. Bütün vücudu yeni bir yaşama sevinciyle çevikleşmiş, canlanmıştı. Oradan hemen ayrılmaya hazırdı. Eş

yalarını almak için koşmaya başladı. Durakladı. Sonra da ilk kat hastalarıyla birlikte yemek yeme izni almak için aksi yöne seğırtti.

O sırada Kostoglotof'u tedavi için röntgen odasına çağırdılar. Genç adam sırasını bekledi, sonra da ışınların altına yattı. Ve havanın neden o kadar kasvetli olduğunu anlamak için verandaya çıktı.

Bütün göğü, hızla geçen kurşuni bulutlar kaplamıştı. Bunların arkasından şiddetli bir yağmurun habercisi olan mor bulutlar ağır ağır sürüklenmekteydi. Fakat hava çok sıcaktı. Ancak bir bahar sağnağı olacaktı bu.

Oleg yürüyüşe çıkmayarak, koğuşa döndü. Koridordan ilerlerken Akhmadzhan'm yüksek sesle bir hikâye anlattığını duydu.

«Allah belâ mı versin, onları askerlerden de daha iyi beslediler. Neyse hiç olmazsa onlardan daha kötü beslemediler. Ayda paylarına hemen hemen 4- kûo yiyecek düşüyordu. Onlara pislik yedirmeliydiler! İş? Hiç bir zaman çalışmıyorlardı onlar! Onları iş bölgesine götürürdük. Hepsi de kaçır, saklanarak bütün gün uyurlardı.»

Kostoglotof, sessizce eşikte durdu. Akhrnadzhan, elinde çıkınıyla, yastık kılıfları ve çarşafı alınmış olan yatağının yanında durmuş, bütün koğuşa son hikâyesini anlatıyordu.

Koğuş tamamıyla değişmişti. Federau gitmişti. Filozofla Şulubin de öyle. Oleg, Akhmadzhan'm bu hikâyeyi koğuşun eski sakinlerine anlattığını hiç duymamıştı.

Kostoglotof usulca, «Demek hiç bir şey inşa etmediler?» diye sordu. «Demek o bölgede hiç bir şey yapılmadı?»

«Şey... Bazı şeyler inşa ettiler.» Akhrnadzhan, biraz şa- şalamıştı. «Fakat bunları da kötü yaptdar.»

Kostoglotof, sanki çok yorulmuş gibi daha da yavaşça, «Onlara yardım edebilirdin,» dedi.

Akhrnadzhan, çabucak cevap verdi. «Bizim işimiz tüfekle, onlarınki kürekleydi.»

Oleg, bu komşu hastaya onu ilk defa görüyormuş gibi baktı. Fakat hayır, belki de onu kuzu postundan paltosu ve otomatik tüfeğıyle yıllarca görmüştü. Domino oyunundan başka bir eğitim görmemiş olan Akhrnadzhan aslında içten ve basit bir adamdı.

Bir insanın, yıllarca ve yıllarca durumu olduğu gibi anlatmasına izin verilmezse, kafa bir daha doğruyu bulamaz, aldan

maya başlar ve insanın bir vatandaşını anlaması, Merih'ten gelmiş birini anlamasından daha güç bir hal alır.

Kostoglotof, vaz geçmedi. «Bunu nasıl tasavvur ediyorsun? İnsanlara pislik yedirmeyi mi istiyorsun? Şaka ediyordun, değil mi?»

«Şaka etmiyordum. Onlar insan değil. İnsan değil!» Akhrnadzhan kendinden emin ve öfkeli bir tavırla ısrar etmişti.

Kostoglotof'u da ikna edeceğine, onu da diğerleri gibi kendisine inandıracağım umuyordu. Oleg'in bir sürgün olduğunu biliyordu tabii. Fakat onun kamplarda kaldığından haberi yoktu.

Kostoglotof, Rusanof'un yatağına baktı. Pavel Nikolaye- viç'in Akhmadzhan'ı destekleyecek şekilde konuşmamasına hayret etmişti. Fakat Rusanof koğuştaki değildi.

Kostoglotof, ağır ağır, kelimelere basa basa konuştu. «Ben de senin orduda asker olduğunu sanıyordum. Demek hizmet gördüğün ordu b-u-u-u. Sen Beria'ya hizmet ettin. Öyle değil mi?»

Akhrnadzhan, kızarak, «Ben Beria'yı fûân tanımıyorum,» diye bağırdı. Başa kimin geçirildiği benim üstüme vazife değil, Benim işim ufacık bir şeydi. Sana görevini yapmanı söyledikleri zaman, sen de hizmet edersin...»

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yağmur o akşam başladı. Bütün gece yağdı. Çıkan rüzgâr gitgide soğuklaştı. Ve perşembe sabahı artık sulu kar yağıyordu. Hastanede baharın geldiğini söyleyerek, pencerelerini zamanından önce açmış olanlar iyice ıslandılar. Bunların arasında Kostoglotof da vardı. Kar, perşembe günü yemek zamanı durdu. Yağmur da öyle. Rüzgâr kesildi. Gök yüzü kapalı, soğuk ve hareketsizdi.

Güneş batarken göğün batı köşesi ince, altın bir zincir gibi pırüdadı.

Cuma sabahı Rusanof taburcu edildiği zaman gökyüzü açıktı. Bir tek bulut bile yoktu. Sabah güneşi kaldırımlardaki ve çim alanların arasından geçen yollardaki büyük su birikintilerini kurutmaya başladı.

Herkes gerçek, tersine döndürülmesi imkânsız baharın

başladığını hissediyordu. Bütün kış pencerelere sıkıştırdıkları kâğıt şeritleri kesip çıkardılar. Pencere kanatlarındaki sürgüleri çekerek, camları açtılar. Kuru macunlar yerlere saçıldı. Hademeler süpüreceklerdi bunları.

Pavel Nikolayeviç, şehir kılığını hastanenin vestiyerine teslim etmemiştir. Hastaneden verilen pijama ve terlikleri de almamıştır. Günün istediği saatinde çıkıp gidebürdi. Sabah-leyin, kahvaltıdan hemen sonra onu almaya geldür.

Gelenler de kimlerdi? Arabayı genç Lavrik kullanıyordu. Delikanlı daha bir gün önce ehliyetini almıştır. Okul tatile girmiştir. Lavrik partilere, Maika gezintilere katılıyordu, gençler pek sevinçliyidiler. Kapitolina Matveyevna da ikisiyle birlikte gelmiş, büyükleri evde bırakmıştır. Lavrik, babasını eve götürdükten sonra arkadaşlarını arabayla gezdireceğini açıkladı. Yura'sız bile otomobili ne kadar iyi kullandığını göstermesi gerekirdi.

Geriye doğru çevrilen bir film gibi, her şey tersine olarak tekrarlandı. Ama şimdi her şey neşeliydi. Pavel Nikolayeviç pijamasıyla baş hemşirenin odasına girdi ve gri bir elbiseyle çıktı. Mutlu Lavrik, zincire takılı araba anahtarını gururla parmağının etrafında çeviriyordu. Yeni lâcivert elbiseleriyle yakışıklı, uysal bir gençti. Maika'yla holde tartıştığı dikkate alınmazsa, hemen hemen olgun bir insan sayılabilirdi.

Maika, sordu. «Bütün kapıları kilitlemeyi unutmadın ya?»

«Hepsini de kilitledim.»

«Pencereleri kapattın mı?»

«Git de bak.»

Maika, siyah buklelerini uçurarak koştu ve sonra da döndü. «Hepsi de kapalı.» Sonra da birdenbire yüzünde korku dolu bir ifade belirdi. «Bagaj yerini kapattın mı?»

«Git de kontrol et.»

Kız tekrar koştu.

Hastalar hâlâ ellerinde sarı sıvıyla dolu kavanozlarla holden geçerek laboratuara gidiyorlardı. Yorgun, uçuk yüzlü ıstırapla kıvranan yeni hastalar yine oturmuş içeri alınmalarını bekliyorlardı. Biri banklardan birine uzanmıştı. Fakat Pavel Nikolayeviç bütün bunlara sükûnetle, hatta tenezzülen baktı. Kendisinin şartlardan daha güçlü, cesur bir adam olduğunu ispat etmişti.

Lavrik babasının bavulunu taşıdı. Arkasına bej bir par-

desü giymiş olan bakır rengi saçlı Kapa, mutluluktan daha genç duruyordu. Baş hemşireye başıyla gidebileceğini işaret ettikten sonra, kocasının koluna girdi. Maika ise babasının diğer koluna asıldı.

«Başmdaki şapkaya bak! Yeni, çizgili şapkasına bir bak!

Biri arkadan seslendi. «Pasha! Pasha!»

Hepsi de döndüler.

Chaly, ameliyathane kısmının koridorundan geliyordu. Sağlıklı bir görünüşü vardı. Yüzü bile sararmamıştı. Onun hasta olduğunu gösteren tek şey hastane pijamasıyla terliklerdi.

Pavel Nikolayeviç, neşeyle onun elini sıkarak,

«Kapa, işte bu hastane cephesinin kahramanı,» dedi. «Sizi tanıştırayım. Onun midesini aldılar ama adam sadece gülüyor.»

Chaly, Kapitolina Matveyevna'ya takdim edilince topuklarını zarif bir şekilde birbirine vurarak, başını yana doğru eğdi. Bunu yarı saygıyla, yarı şaka olarak yapmıştı.

«Telefon numaran, Pasha!» Chaly, Rusanof'a hatırlattı. «Telefon numaranı bırakmayı unutma.»

Pavel Nikolayeviç onu duymamış gibi yaparak, kapıyı çekiştirdi. Chaly iyi bir adamcağızdı ama başka çevredendi. Değişik fikirleri vardı. Belki de onunla ilişki kurmak pek yerinde olmazdı. Rusanof, onu kibarca red etme çaresini aradı.

Veranda'ya çıktılar ve Chaly'nin gözü hemen Moskviç'e ilişti. Lavrik bunu döndürmüştü bile. Chaly, gözleriyle arabaya şöyle bir değer biçti. Senin mi?» diye sormayarak, yalnızca,

«Kaç mil yaptı?» dedi.

«Henüz on bin mil bile olmadı.»

«O halde lâstikler neden bu kadar aşınmış?»

«Kötü lâstik aldık da ondan... Bunları böyle yapıyorlar işte. Bir de kendilerinden 'işçi' diye bahsediyorlar!...»

«Sana yeni lâstik bulayım mı?»

«Maksim! Sahi bulabilir misin?»

«O tatlı yıldızına bahse girerim ki bulurum! Bu söz bir şaka tabii! Telefon numaramı al. Yaz numaramı.» Rusanof'un göğsünü dürtükledi. «Buradan çıkar çıkmaz sana söz veriyorum, bir hafta içerisinde o lâstikleri bulacağım.»

Şimdi Rusanof'un Chaly'e telefon numarasını vermesi için gerekli bir sebep vardı. Pavel Nikolayeviç cep defterinden bir sayfa kopararak, hem evinin, hem de bürosundaki özel telefonun numaralarını yazdı.

Maksim, «Tamam,» dedi. «Oldu! Seninle telefonlaşırız!»

Maika, ön tarafa sıkıştı. Annesiyle babası arkaya geçtiler.

Maksim, onları uğurlarken, «Dostluğumuzun şerefine!» di- \ye bağırdı.

Kapılar çarpılarak kapandı.

Chaly, onları selâmlamak için yumruğunu kaldırdı. «Güzel bir hayatm şerefine!»

Lavrik, Maikayı imtihana başladı. «E? Şimdi ne yapacağım. Motörü mü çalıştıracam?»

Maika, hemen cevap verdi. «Hayır. Önce bunun nötrde olup olmadığına bakacaksın-»

Hareket ederek, arada sırada rastladıkları su birikintilerinin içinden şakırtıyla geçtiler ve ortopedi bölüğünün köşesini döndüler. Burada yürüyüşe çıkmış olan gri rob dö şambrlı, çizmeli, zavj bir hasta ağır ağır asfalt yolun ortasından ilerliyordu.

Pavel Nikolayeviç onu tanımıştı. Hemen, «İyice kornaya bas,» dedi.

Lavrik, kornayı kısaca fakat şiddetle çaldı. Zayıf adam sert bir hareketle çabucak yan dönerek, etrafına bakındı. Lavrik gaza basarak, adamın sadece on santim açığından geçti.

«Ona Ogloyed adını takmışım. Onun ne kadar kışkanç, iğrenç bir adam olduğunu bir bilseniz.»

Kapa, içini çekti. «Buna şaşmamalısın, Pasik! Şans olduğu yerde, kışkançlık da vardır. Eğer şansın varsa herkes seni kışkanır.»

Rusanof, homurdandı. «Sınıf düşmanı. Eğer zaman başka olsaydı...»

Lavrik, güldü. Bi# an arkasına dönerek onlara baktı. «O halde adamı çiğneseydim. Bana korna çalmamı neden söylediniz?»

Kapitolina Matveyevna, korkuyla, «Araba kullanırken arkaya bakmaya kalkma!» dedi.

Maika, tekrarladı. «Arkana bakmaya kalkma!» Sonra da gürültülü gürültülü güldü. «Ama ben arkama bakabilirim. Öyle değil mi, anne?» Başını bir sağa, bir sola çevirdi.

«Onun kızları arabayla gezdirmesine izin vermeyeceğim. Bu ona ders olur.»

Sağlık merkezinden çıkarlarken Kapa camı indirerek, batıl

inançlarına uygun bir şekilde küçük bir parçayı dışarı attı. «AUah kahretsin. Bir daha buraya dönmeyeceğimizi umarım! Şimdi hiç biriniz de arkaya bakmayın!»

O sırada Kostoglotof, küfürleri arka arkaya dizerek onlara doya doya sövüyordu.

Ertesi sabah oradan mutlaka ayrılması gerektiğine karar vermişti. Herkesin taburcu edildiği bir sırada hâlâ burada olmak cesaretini kırıyordu. Hiç bir şeye zaman bulamıyacaktı.

Gerçekten onu ertesi gün taburcu edeceklerine söz *ver-f* mişlerdi.

Yumuşak, güneşli gün sıcaklaştı. Her şey sıcaklığı çabucak emerek, kurudu. Her halde Ush - Terek'de de bahçeleri kazıyor, sulama kanallarını temizliyorlardı.

Oleg, yürürken düşüncelerinin daldan dala atlamasına izin verdi. Ne şans: köyden o şiddetli don sırasında ölümüne gitmek üzere ayrılmıştı. Ve şimdi baharın en güzel zamanında dönecekti. Bahçesine istediği şeyleri ekebilirdi. Toprağa bir şey sokmak ve sonra da bunun yerden fışkırarak, büyüdüğünü görmek o kadar zevkli bir şeydi ki.

Fakat herkes bahçesinde çift çift çalışıyordu. Kendisi yalnız olacaktı.

Yoluna devam ederek, baş hemşireyi ziyarete karar verdi. Mita kendisini, «Hastanede boş yer yok,» diye durdurduğu günden beri aradan uzun bir zaman geçmişti. Çoktan dost olmuşlardı onlar.

Mita merdivenin altındaki odada oturuyordu. Odada pencere yoktu, elektrik yanıyordu burada. Oda dışarıdan gelen birinin gözlerinin ve ciğerlerinin dayanabileceği bir yer değildi. Kayıt kartlarını sıraya dizen Mita, bunları bir yığından alarak yeni bir yığın yapıyordu.

Kostoglotof eğilerek, alçak kapıdan zorlukla girdi.

«Mita, bir isteğim var. Önemli bir istek.»

Mita, uzun, sert ifadeli yüzünü kaldırdı. Yüzü doğduğu günden beri böyle çirkindi. Hiç kimsenin içinden bu yüzü öpmek ya da okşamak gelmemişti. Bunu canlandırabilecek olan sevgi ve şefkat hiç bir zaman ifade edilmemişti. Ve Mita bir yük beygiri halini almıştı.

«Nasıl bir istek?»

«Yarın taburcu ediliyorum.»

«Senin namına çok sevindim.» Mita iyi bir kadındı. Oysa ilk bakışta insana çok öfkeliymiş gibi gelirdi.

«Yalnız bu kadar değil. Yarın şehirde yapmam gereken bir sürü şey var. Akşama da buradan ayrılmak istiyorum. Hastaların elbiselerini vestiyerden çok geç getiriyorlar. Saatler geçiyor. Benim için şöyle bir şey yapabüir misin, Mitoçka? Benim eşyalarımı bu gün alıp bir yere sakla. Yarın sabah erkenden aşağıya inerim. Giyinip hastaneden ayrılırım.»

Mita içini çekti. «Böyle şeyler yapamayız. Nizamettin bunu duyarsa...»

«Hiç bir zaman duymaz! Bunun yönetmeliklere aykırı olduğunu büiyorum, Mitoçka. Fakat bir insan ancak kurallara karşı gelerek yaşayabilir.»

«Ya seni yarın taburcu etmezlerse?»

«Kesin bu. Vera Kornilyevna öyle söyledi.»

«Öyle de olsa bunu kendisinden duymalıyım.»

«Pekâlâ. Gidip onu görürüm.»

«Haberı duydun mu?»

«Yoo. Hangi haberı?»

«Hepimizi yılın sonunda serbest bırakacakları söyleniyor. Bunun doğru olduğuna yemin ediyorlar.» Kadm bu söylentiı söyler söylemez çirkin yüzü düzgünleştı.

«'Hepimiz' dediğın kim? Sen mı?»

«Biz ve siz. Bütün sürgünler. Buna inanmıyor musun?» Korkuyla Oleg'in düşüncesini açıklamasını bekledi.

Oleg, başını kaşıdı. Yüzünü buruşturarak, tek gözünü ta- mamiyle kapattı.

«B-belki... Genel olarak... şey... mümkün bu. Fakat böyle söylentileri o kadar sık duydum ki, kulaklarım aşındı artık.»

«Fakat bu sefer bunun kesin olduğunu söylüyorlar. Çok kesin bu.» Kadın buna inanmayı o kadar istiyordu ki, Oleg şüphelerini açıklayamazdı.

Genç adam, alt dudağını üst dudağının altına sıkıştırarak düşündü. Evet, bir şeyler oluyordu tabii. Bir işler dönüyordu. Yüksek Mahkeme üyeleri atılmıştı. Fakat değişiklik pek ağır oluyordu. Bir aydır başka hiç bir şey olmamıştı. Oleg tekrar şüpheyeye kapdmaya başlamıştı. Tarih, hayatlarımıza, kalplerimize göre çok ağır üerler.

Daha ziyade kadını memnun etmek için, «Allaha şükür!» dedi. «Sonra ne olacak? Sen buradan ayrılacak mısın?»

Mita, iri tırnaklı ellerini köşeleri bükülmüş kartların üzerine dayayarak parmaklarını açtı. Adeta sessizce, «Bilmiyorum,» dedi.

— 452 —

«Sen Salsk'lı değil misin?»

«Evet.»

«Orası daha mı iyi?»

Kadın, fısıldadı. «Hür-ri-yet.»

Belki de kadın hâlâ köyünde biriyle evlenebileceğini umu- . yordu. Bu ihtimal akla daha yakındı.

Oleg, Vera Kornilyevna'yı bulmaya gitti. Önce başarısızlığa uğradı. Önce onun röntgen bölümünde olduğunu, sonra da operatörlerin yanına gittiğini söylediler. Sonunda Oleg, kadının Lev Leonidoviç'le koridordan ilerlediğini gördü. Peşlerinden hızla gitti.

«Vera Kornilyevna, sizinle bir dakika görüşebüir miyim?»

Oııa seslenmek, kadm için özel bir şey söylemek çok hoştu. Oleg, Vera'yla konuşurken kullandığı tonun, diğerlerine karşı kullandığına hiç benzemediğinin de farkındaydı.

Kadın döndü. Omuzlarının çöküklüğünden, ellerinin duruşundan ve dalgın yüzünde dolu geçen günün yorgunluğu anlaşılırdı. Herkese gösterdiği ilgiyi ona da göstererek hemen durdu.

«Evet?...»

'Kostoglotof' diye eklememi. Bu adı, doktorlar ya da hemşirelerle konuşurken üçüncü kişi olarak kullanırdı. Karşı karşıya geldikleri zaman Oleg'in adını hiç bir türlü söylemezdi.

«Vera Kornilyevna, senden büyük bir istekte bulunacağım... Mita'ya yarın kesinlikle hastaneden taburcu edileceğimi söyler misin?»

«Neden?»

«Bu çok önemli. Anlıyacağın yarın akşam şehirden ayrılmam gerek. Bunun için de...»

«Pekâlâ Lev. Sen git. Ben bir dakika sonra sana katılırım.»

Lev Leonidoviç, yoluna devam eti. Kamburumsu vücudu sallanıyordu. Ellerini önlüğünün ön ceplerine sokmuştu. Sırtı, önlüğün bağlarını geriyordu. Vera Kornilyevna, Oleg'e :

«Odama gel,» dedi.

Genç adamın önünde yürüdü. Hafifti. Çevikti.

Oleg'i, genç adamın bir keresinde Dontsova'yla uzun uzun tartıştığı röntgen odasına soktu. Yine o kaba yüzeyli masanın yanına oturdu. Oleg'i de oturmaya davet etti. Fakat genç adam ayakta durdu.

Odada başka kimse yoktu. Güneş, toz zerrecikleri dolu altından bir sütun halinde içeri giriyordu. Işınları makinenin ni

kel kaplı bölümlerinden yansıyordu. Burası, kapalı gözle bile görülecek kadar aydınlıktı. Ve neşeliydi.

«Ya yarın taburcu edilme işini halledemeyecek kadar meşgul olursam? Epikriz'i yazmam gerek.»

Kadın, ciddî ve resmî bir şeküde mi konuşuyordu, yoksa kendisine takılıyor muydu? Oleg bunu anlamadı.

«İpi... ne?»

«Epikriz. Bu bütün tedavinin bir özeti ve sonuçların bir değerlendirilmesi. Bu kayıtlara geçinceye kadar taburcu edilemezsin.»

Kadının küçük omuzlarına ne kadar da çok iş yüklenmişti.

Her taraftan onu çağırıp, kendisini bekliyorlardı. Şimdi de Oleg onu bir kenara çekmişti. Ve kadın bir de epikriz yazmakla zorunluydu.

Fakat Vera orada oturmuş pırıldıyordu. Bu pırıltı yalnız ondan, şefkatli, hemen hemen sevgi dolu gülümsemesinden gelmiyordu. Işığın parlak yansımaları yelpazeler gibi yayılarak onu sarıyordu.

«Buradan ayrılmak için acele mi ediyorsun?»

«Aslında acelem yok. Şehirde memnunlukla da kalırım ama şehirde geceyi geçirebileceğim bir yer yok. Tekrar tren istasyonunda kalmayı da istemiyorum.»

Vera, başını salladı. «Evet. Otelde de kalamazsın. Yazık. Hastaları daima apartmanına alan hemşire de hastanede değil. Hastalık izni aldı. Ne yapabilirim?...» Kelimeleri ağır ağır söylemişti. Üst dudağın alt dişlerinin üzerinde dolaştırıyor, bir kâğıt parçasına bir şeyler çiziyordu. «Biliyor musun?... Aslında... Benim... apartmanımda bile kalabilirsin.»

Ne? Bunu Vera gerçekten söylemiş miydi? Oleg doğru mu duymuştu? Kadından bu sözleri tekrarlamasını istese miydi?

Vera'nın yanakları adamakıllı kızarmıştı. Buna rağmen kadın gözlerini kaçırmadı. Bu sözleri sanki bir hastanın geceyi bir doktorun evinde geçirmesi olağan işlerdenmiş gibi söyleyiver- mişti.

«Yarın benim için sıradan bir gün değil. Sabahleyin hastanede iki saat kalacağım. Ondan sonra bütün günü evde geçireceğim. Yemekten sonra tekrar çıkacağım... Geceyi pekâlâ bir arkadaşımın evinde geçirebilirim. Bu beni rahatsız etmez.»

Alev alev yanan yanaklarıyla Oleg'e baktı. Fakat gözleri

duru ve saftı. Oleg onu "doğru anlamış mıydı? Kendisine teklif edilen şeye lâayık mıydı?

Oleg, anlıyamıyordu. Bir kadm böyle konuştuğı zaman insan durumu nasıl anbyabilirdi ? Bu bir çok anlama gelebilirdi. Ya da bir anlama. Düşünmedi. Düşünecek zamanı yoktu. Vera beklerken o kadar asü bir hali vardı ki.

Oleg, «Teşekkürler,» deyiverdi. «Bu olağanüstü bir şey tabii.» Yüz yıl önce çocukluğunda terbiyeli davranmak ve nazik nazik cevap vermek konusunda kendisine öğretilmiş olanları tamamiyle unutmuştu. «Çok... hoş bu... Fakat seni nasıl rahatsız ederim?... Üzülürüm o zaman.»

Vega, gülümseyerek, «Üzülme,» dedi. «Eğer iki üç gün kalman gerekirse bunun da çaresine bakarız. Şehirden ayrılacağına. üzülüyorsun değil mi?»

«Tabii üzülüyorum... Evet! Fakat şehirde bir gün daha kalırsam taburcu edildiğimi gösteren kâğıttaki tarihi değiştirmen, yarın yerine öbür gün yazman gerekecek. Yoksa komutan şehirden neden ayrılmadığımı sorar. Bir özürüm olmadığı halde şehirde kaldığım için beni tekrar hapse atarlar.»

«Pekâlâ, bunu ayarlarız. Şimdi Mita'ya seni yarın taburcu etmesini fakat tarihi öbür gün olarak göstermesini söyleyeceğim. Öyle değil mi? Ne karmakarışık adamsın.»

Fakat gözlerinden bu karmakarışıklığın kendisini endişelendirmediğı anlaşılıyordu. Güldü.

s/ «Karmakarışık olan ben değüim, Vera Kornilyevna. Ka rışık olan bu sistem. Bana bir değil iki belge gerekiyor.»

«Neden?»

«Buradaki komutan yolculuk yapmama izin vermiş olmasını haklı çıkarmak için bir kopyeyi alacak, ikincisi de bende kalacak.»

(Hoş, komutana bir kopye vermeyerek, yalnızca bir belge olduğunu haykırabilirdi. Fakat; ikinci bir kopyeye ihtiyacı var mıydı? Belki de ikinci sertifika için fazla mı uğraşıyordu?)

«Tren istasyonunda biletimi aldığım zaman vermek için de bir üçüncüsü gerekli.»

Kadm, bir kâğıt parçasına bir şeyler yazmıştı. «Adresim bu. Evi bulman için yerini tarif edeyim mi?»

«Evi bulurum Vera Kornüevna!»

(Hayır, ciddi olarak düşünüyor muydu ki?... Bu gerçek bir davet miydi?)

«Ve...» Kadın bir kaç tane doldurulmuş sayfa kâğıt ala-

fak bunları adresi yazılı olan kâğıda iliştirdi. «Lyudmila Afa- nasyevna'nın bahsettiği reçete bu. Eczaneden ilâcı tekrar tekrar alabilmen için bir kaç kopye bu.»

O ilâçlar, o ilâçlar!

Kadın bunlardan sanki önemli olmayan, adresine yapılan rastlantısal bir ek gibi söz etmişti. Vera, o iki aylık tedavi boyunca bundan hiç söz etmemeyi başarmıştı.

Belki diplomasıydı bu.

Kadın ayağa kalkmıştı bile. Kapıya doğru gidiyordu.

İşi onu çağırıyordu. Lev beklemekteydi...

Birdenbire odayı dolduran ışık yelpazelerinde Oleg onu gördü. Fısıltılı, hafif, dar belli. Sanki kadını ilk defa görüyordu. Vega o kadar anlayışlı, dostu ki. Ve Oleg'in de ona öyle ihtiyacı vardı ki. Evet, genç adam onu sanki yalnız şimdi, ilk defa görüyordu.

Oleg birdenbire neşelenerek, iyice samimileşti.

«Vera Kornilyevna,» dedi. «Neden uzun zamandan beri bana öfkeliydin?»

O kendisini kaplayan ışığın arasından Oleg'e çok olgun görünen bir gülümsemeyle baktı.

«Suçlu olduğun bir şey yok muydu?»

«Hayır.»

«Hiç bir şey?»

«Bir tek şey bile yok,»

«Hatırlamaya çalış.»

«Hatırlayamam. Sen bana bir ip ucu ver.»

«Gitmem gerekiyor...»

Anahtar elindeydi. Kapıyı kilitlemesi gerekti. Ve gitmedi.

Onunla beraber olmak ne kadar hoştu! Oleg bütün gün orada durabilirdi.

Kadın koridordan ilerledi. Ufak tefek bir kadın. Ve Oleg durarak onun gidişini seyretti.

Ve sonra hemen yürüyüşe çıktı. Bahar gelmişti. Oleg taze havaya doyamıyordu. İki' saat hiç bir şey düşünmeden dolaştı. Havayı ve sıcaklığı içine sindiriyordu. Şimdi hapis olduğu bu dört köşe çim alandan ayrılacağı için üzülmekteydi. Japon akasyaları açtığı, meşenin geç kalan ilk yaprakları tomurcuklandığı zaman orada olamayacağına hayıflanıyordu.

Nedense o gün midesi bulanmıyordu. Üstelik kendisini halsiz de hissetmiyordu. Şimdi toprağı kazabilseydi bundan çok hoşlanacaktı. Bir şey istiyordu. Bir şey istiyordu. Ama bunun

— 456 —

ne olduğunu bilmiyordu. Parmaklarının, sanki bir sigara tutmak istediklerini açıklar gibi birbirlerine bastırılmış olduklarını farkettiler. Hayır, sigaraların hayalini kurabilirdi ama artık tütün içmekten vaz geçmişti. İşte o kadar!

Kendisini topladıktan sonra, Mitaya gitti. Mita harikulade bir kadındı: Oleg'in hurçunu almış ve bunu banyoya saklamıştı bile. Akşam nöbetine gelen baş hemşirede banyonun anahtarı olacaktı. Oleg de çahşma gününün sonunda bütün kâğıtlarını almak için klinik bürosuna gidecekti.

Gitgide hastaneden taburcu edilmesi dönülemez bir hal alıyordu.

Merdiveni tırmandı. Son defa değil. Ama yine de son çıkışlardan biriydi bu.

Yukarıda Zoya'yla karşılaştı.

Kız, teklifsiz bir tavırla, «E, işler ne âlemde Oleg?» diye sordu.

Kullandığı basit ton şaşılacak kadar tabii, tamamıyla sâ- kindi. Sanki aralarında hiç bir şey olmamış; birbirlerini sevgi dolu takma adlarla çağırmaşlar, Serseri'deki dansı yapmamışlar, oksijen balonu taşımamışlardı.

Aslında kız haklıydı. Bütün olanları hatırlamaya devam etmelüer miydi? Hatıraları tazelemeye? Somurtmaya?

Zoya'nın nöbette olduğu gecelerden birinde Oleg kızın etrafında dönenmekten vaz geçerek onun yerine gidip uyumuştı. Bir başka akşam Zoya elinde enjektörle onun yanma gelmiş, Oleg de sadece dönerek kızın iğneyi yapmasına izin vermişti. O aralarında beliriveren —tıpkı bir gün aralarında taşıdıkları oksijen balonu gibi— sıkı ve gergin şey, birdenbire gevşemeye başlamıştı. Ve bir hiç halini alıvermişti. Artık bundan kalan Zoya'nın dostça selâmıydı.

«E, işler ne âlemde Oleg?»

Genç adam, bir iskemleye yaslandı. Uzun kolları kendisine destek yapmıştı. Siyah saçından bir tutam yüzüne düşüyordu.

«Lökosit ikibin sekiz yüz. Röntgen tedavisi yapılmadan geçen iki gün. Ve yarın taburcu ediliyorum.»

«O kadar çabuk mu?» Kız, altın kirpiklerini kırıştırdı. «Eh, talihin açık olsun! Kutlarım.»

«Kutlanacak bir şey var mı?»

«Sen nankörsün!» Zoya başını salladı. «Burada, sahanlıkta geçirdiğin ilk günü hatırla. O zaman bir haftadan daha

fazla yaşayacağına inanıyor muydun?»

Bu da doğrudu.

Hayır, Zoya iyi bir kızdı. Neşeli, çalışkan, içten, düşündüklerini olduğu gibi söyleten, Eğer aralarındaki o sıkıntılı havayı, birbirlerini aldattıklarını açıklayan bu sıkıntılı havayı bir kenara attığın ve yeni bir sayfa açtığın takdirde, onların arkadaş olmalarını engelleyecek ne vardı?

Oleg güldü. «Eh...»

Kız güldü. «Öyle...»

Zoya ona tekrar mulineyi hatırlatmadı.

İşte o kadar. Haftada dört defa nöbetçi kalacaktı. Ders kitaplarını açarak çalışacaktı. Arada sırada iş işleyecekti. Ve orada, şehirde, danslardan sonra biriyle gölgelerin arasında ayakta duracaktı.

Oleg ona kıyamazdı. Zoya yirmi iki yaşındaydı ve kanının son damlasına, son dokusuna kadar sağlıklıydı.

Oleg, hiç bir incinme hissi duymadan, «Şansın açık olsun,» dedi.

Genç adam tam uzaklaşırken kız o eski neşe ve sadelikle, birdenbire ona seslendi.

«Oleg, Oleg!»

Adam döndü.

«Geceyi geçirecek bir yerin olmayabilir. Adresimi yaz.»

(Ne? O da mı?)

Oleg, şaşkın şaşkın baktı. Anlıyamıyordu. Bütün bunlar anlama gücünün ötesindeydi.

«Çok uygun yerdedir evim. Hemen otobüs durağının yanında. Büyük annemle oturuyorum. Fakat odalarımız ayrı.»

«Çok teşekkür ederim.» Oleg, şaşkın şaşkın kâğıt parçasını aldı. «Sanmıyorum ama... Neyse, bakalım.»

Kız, güldü. «Kim bilir?»

Taiga'da bir kadınlayken ne durumda olduğunu anlamak daha kolaydı.

Bir kaç adım daha attı ve Sibgatov'un holdeki havasız köşesinde, sert tahtanın üzerinde yattığını gördü. Bu parlak güneşli günde bile ışınların ancak on misli zayıflatılmışı buraya erişebiliyordu.

Sibgatov havaya bakıyordu.

Adam şu son iki ayda çok bitkinleşmişti.

Kostoglotof, tahtanın kenarına oturdu.

«Sharaf! Bütün sürgünlerin serbest bırakılacağına dair

kuvvetli söylentiler dolaşıyor. Hem özel, hem idari sürgünlerin serbest bırakılacağına dair.»
Sharaf, başını çevirmedi. Yalnızca gözlerini ona doğru kaydırdı. Sanki Oleg'in sözlerini değil, sadece sesini duymuştu.

«İşitiyor musun? Sen ve bizler, hepimiz. Kesin bu.»

Sibgatov anlamamış gibiydi.

«Buna inanmıyor musun? Ne yapacaksın? Evine mi gideceksin?»

Sibgatov gözlerini tekrar tavana dikti. Kayıtsız dudaklar aralandı.

«Benim için daha önce olmalıydı bu.»

Oleg, bir elini Sibgatov'un kollarının üzerine koydu. Sibgatov'un diğer eli bir ölününkü gibi göğsünün üzerinde duruyordu.

Nelly, çevik adımlarla hızla yanlarından geçerek koğuşa girdi.

«Herkesin tabaklarla işi bitti mi?» diye bağırdı ve döndü. «Hey, karışık saçlı! Neden yemek yemiyorsun? Çabuk ol, tabakları toplamam lâzım! Beni bekletme!»

Düşünün! Kostoglotof yemek yemeği unutmuş ve bunu hiç de farketmemişti. Bu gün başı iyice dönüyordu anlaşılan. Tek bir şey onu şaşırtmıştı :

Nelly'e, «Bu seni neden ilgilendiriyor?» diye sordu.

«Ne demek, bu seni neden ilgilendiriyor?» Kadın gururla açıkladı. «Terfi ettim ben. Artık yemek dağıtıyorum. Temiz önlüğümü görmüyor musun?» „

Oleg ayağa kalkarak, hastanedeki son yemeğini yemeğe gitti. Sinsi, görünmez ve sessiz ışınlar iştahını yakıp kavurmuş, kapatmıştı. Fakat kampların yazısız kanunlarına göre tabakta bir şey bırakmak da imkânsızdı.

Nelly, emretti. «Haydi, haydi. Çabuk ol. Şu yemeği bitir.»

Nelly'nin yalnız yeni gömleği yoktu. Kadının saçları da başka şekilde kıvrılmıştı.

Kostoglotof, hayretle, «Demek şimdi görevin bu!» dedi.

«Bu iş başka. Uç yüz elli rubleye yerlerde süründüğüm için budalanın biriyim. İlâve yiyecek istemediğim için de...»

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kendi kuşağından daha uzun yaşayan yaşlı bir adamın iç sıkıcı bir boşluk hissettiği gibi,
— 'Benim gitmemin de zamanı

— 459 —

geldi,— Kostoglotof da o akşam kendisini koğuştta hiç de evindeymiş gibi hissetmedi. Halbuki bütün yataklar doluydu. Hastalar da diğerlerinden farksızdı ve sanki hiç sorulmamış gibi hep aynı soruyu tekrarlıyorlardı. Kanseri mi değil mi? Bunu geçirebilecekler mi, yoksa geçiremeyecekler mi? Başka hangi çarelerin faydası olur?

Vadim, günün sonunda ayrıldı. Altın gelmiş ve kendisini radyoloji koğuşuna geçirmişlerdi.

Geride kalan Oleg'e yataklara bakmak ve başlangıçtan beri onlarda kimlerin yattığını, kaçının öldüğünü hatırlamak kalmıştı. Genç adam hastalardan sadece bir kaçının ölmüş olduğunu farketti.

Koğuş o kadar havasız, dışarı da o kadar sıcaktı ki Kostoglotof penceresini açık bırakarak yattı. Bahar havası pencereden içeri dolarak üzerinden akıyor, sağlık merkezinin bu ucundaki duvara kadar dayanmış olan eski kulübeciklerin küçük avlularından bahar sesleri yükseliyordu. Oleg, tuğla duvarın arkasındaki o avlularda neler olduğunu göremiyordu. Ama şimdi kapıların çarpılmasından çıkan sesleri, çocukların bağırışmalarını, sarhoşça bir feryadı, bir gramafon plâğının iniltisini duyabiliyordu. Herkes uyuduktan sonra da belki bir ıstırap, belki bir neşe fışkırması yüzünden bir şarkının mısralarını yayararak söyleyen bir kadının kalın, içe işleyici sesini işitti :

«O yakışıklı madenciği göördü

Ve onu evine götürüüüüdü...»

Bütün şarkılar hep o şey üzerineydi. Herkes bunu düşünüyordu. Fakat Oleg'in kafasında başka düşünceler vardı.

Bu gece, gücünü toplayarak erkenden kalkması gerekmesine rağmen bir türlü uyuyamadı Oleg. Çağırmadığı, kopuk kopuk fikirler kafasından geçiyordu: Rusanof'la tamamlanmamış olan tartışmalar; Şulubin'e söylemesi gereken sözler; Vadim'e karşı ileri süreceği iddialar; katledülen Zhuk'un kafası; döndükten sonra şehrin üzerinde bıraktığı milyonlarca izlenimi anlatacağı Kadmin'lerin sarı gaz lâmbasının aydınlattığı canlı yüzleri. Onlar da kendisine aul'dan haberler verecekler, radyoda hangi müziği dinlediklerini anlatacaklardı. Üçüne de basık, küçük kulübe bütün kâinatla dolu gibi gelecekti. Sonra aklına artık yaklaşmaya cesaret edemeyeceği on sekiz yaşındaki İna Shtrem'in yüzündeki dalgın ve kibirli görünümü geldi. Son

ra o iki daveti... Geceyi geçirmesi için iki kadm tarafından yapılan davetleri. İşte kafasını yorması için bir bilmeceyle daha karşılaşmıştı. Onlar kendisini davet ederken ne düşünmüşlerdi?

Oleg'in ruhunu şekillendiren buz gibi dünyada hesabîlikle ilgisi olmayan iyilik kavramı yoktu. Oleg böyle şeyleri tama- miyle unutmuştu. Şimdi de davetleri basit iyi yüreklilikten başka her şeye yormayı daha kolay buluyordu.

Ne düşünmüştü onlar, Oleg ne yapmalıydı? Bunu bilmiyordu.

Bir o yana döndü, bir o yana. Sonra tekrar ilk tarafa. Parmakları yine o görünmeyen sigaranın etrafında kıvrılmıştı.

Oleg kalktı ve tedirginliğini yürüyerek gidermeye çalıştı.

Karanlık sahanlıkta, tam kokuşun yanında Sibgatov küvetinin içinde, yerde oturuyordu. Sırtını korumaya çalışmaktaydı. Artık sabırlı bir umutla değil, umutsuzluğun verdiği bıkkınlıkla bekliyordu.

Gece hemşirenin masasının başında beyaz gömlekli, kısa boylu, dar omuzlu bir kadm kamburunu çıkarmış oturuyordu. Arkası Sibgatov'a dönüktü, o hemşirelerden biri değildi. Bu Turgun'un nöbet gecelerinden biriydi. Her halde adam şimdi doktorların toplantı odasında mışıl mışıl uyuyordu. Kadm ise o az rastlanılan, eğitim görmüş, gözlüklü hademe, Elizaveta Anatolyevna'ydı. Kadın o geceki bütün işlerini bitirmeyi başarmıştı. Şimdi oturmuş kitap okuyordu.

Oleg'in orada geçirdiği iki ay süresince yüz hatlarının keskin zekâsını ortaya koyduğu bu hademe kadm yeri silmek için karyolaların altında sürünürken hastaları hiç bir zaman rahatsız etmemişti. Oleg'e bir defa olsun küfretmeden onun bir köşeye sakladığı çizmelerini dikkatle kenara koymuştu. Duvar panolarını silmiş, tükrük hokkalarını onlar pırıl pırıl oluncaya kadar temizleyip, parlatmıştı. Hastalara üstleri etiketli şişeleri götürmüş, hemşirelerin sözüm ona ellerini sürmemeleri gereken ağır, uygunsuz ve kirli her şeyi o taşımıştı.

Kadm, yakınmadan hizmet ettikçe, koğuştakiler de ona daha az aldırır olmuşlardı. İki bin yıl gözün olur yine de göremezsin, sözüne uygun bir şeydi bu.

Fakat çetin bir hayat, görüş yeteneğini arttırır. Koğuştaki hemen birbirlerinin ne olduğunu tanıyan kimseler vardı. 'Baskı altında tutulmuş' olanlardı bunlar. Onların ayırt edilmesine yardım edecek apoletleri, üniformaları ve kol bantları yoktu ama yine de birbirlerini gürlük çekmeden tanıyorlardı. Sanki

alınlarında ışıklı işaretler, avuçlarında veya ayak bileklerinde damgalar vardı. (Âshnda ip uçları boldu: Arada sırada söyle- niliveren bir kelime. O sırada seste beliren ifade. Sözcükler arasında dudakların gerilmesi. Diğerleri ciddiyken dudaklarda uçuşan bir gülümseme. Ya da diğerleri kahkahalarla gülerken ciddi ciddi durmak.) Özbek'lerle Karakalpakyalıların hastanede akrabalarını tanımakta güçlük çekmedikleri gibi, dikenli tellerin gölgesinde yaşamış olanlar da birbirlerini tanıyiveri- yorlardı.

Kostoglotof'la Elizaveta Anatolyevna uzun zaman önce birbirlerinin sürgün olduklarını farketmiş ve yine uzun zaman önce birbirlerini anlayışla selâmlamışlardı. Fakat hiç bir zaman konuşmamışlardı.

Oleg, kadının şaşırmaması için terliklerini yere vura vura onun masasına yaklaştı.

«İyi akşamlar, Elizaveta Anatolyevna.»

Kadın gözlüksüz okuyordu. Başını çevirdi. Bu onun her zamanki görevin çağrısına hazır olduğunu gösteren hareketlerinden farklıydı. İsim konulamıyacak belirsiz bir farktı bu.

Kadm, zarif evinde sevdiği bir konuğunu karşılayan yaşlı bir hanımın bütün ağırbaşlılığıyla, «İyi akşamlar,» diye gülümsedi.

Birbirlerini müşfik, aceleci olmayan bakışlarla süzdüler. Yüzlerindeki ifade, birbirlerine daima yardıma hazır olduklarını açıklıyordu. Ama yardım etmeleri de imkânsızdı.

Oleg kitabı görmek için karışık saçlı başını eğdi.

«Yine Fransızca mı ? Ne bu ?»

Acaip hademe, «Claude Farrere,» dedi. L harfini yumuşak bir şekilde telâffuz etmişti.

«Fransız kitaplarını nereden alıyorsun?»

«Şehirde bir yabancı dil kütüphanesi var. Ayrıca Fransızca kitapları olan yaşlı bir kadından da bazı eserleri ödünç alıyorum.»

Kostoglotof, kitaba baktı. Ancak bir köpek, içi saman doldurulmuş bir kuşu böyle incelerdi.

«Neden daima Fransızca?»

Kadının gözlerinin ve dudaklarının etrafındaki çizgiler yaşı, çekilen çileyi ve zekâyı ortaya koyuyordu.

Kadm, «Bunlar insana o kadar ıstırap çekirtmiyorlar,» diye cevap verdi. Sesi daima hafif, ifadesi yumuşaktı.

Oleg, itiraz etti. «İstıraptan neden korkuyorsun?» Genç

adamin uzun zaman ayakta durması kolay değildi. Bunu farke» den kadm bir sandalye çekti. Oleg, devam etti.

«Biz Ruslar kaç yıldan beri... hiç olmazsa iki yüz yıldan beri ahlayıp, ofluyoruz. Paris! Paris!» Kostoglotof homurdandı. «Bu kelime bizi bıktırmcaya kadar kulaklarımızda yankılandı. Paris'in bütün sokaklarını ve bulvar kahvelerini ezberden bilmek zorundayız. înat olsun diye, ben Paris'e gitmeyi katiyen istemiyorum.»

Kadm, «Hiç istemiyor musun?» diye güldü. Oleg de ona katıldı. «Yani sence sürgün daha mı iyi?»

İkisi de aynı şekilde gülüyorlardı. Bu gülüşün başı vardı ama sonu gelmiyordu.

Kostoglotof, «Fakat bu doğru,» diye söylendi. «Bu cıvıl cıvıl Fransızca çalımlı çalımlı dolaşmalar, ani öfkeler, sözüm ona hazır cevaplık sayılan gülünç sözlerle dolu. İnsan sonunda onların burnunu kırmayı, 'Hey dostlar, ağır iş yapmasını bilir misiniz? Sıcak yemek değil de kara ekmek yeseydiniz ne yapardınız?' demeyi istiyor.»

«Haksızca bir söz bu. Onlar kara ekmeğin daha aşağısına da indiler. Elde ettikleri her şey hakları.»

«Belki. Belki ben duyduğum kıskançlık yüzünden böyle konuşuyorum. Buna rağmen yine de onları küçük düşürme arzusunu duyuyorum.»

Kostoglotof, sanki gövdesi çok ağırmış ve onu sağa sola döndürüyormuş gibi, sandalyede iki yana sallandı. Sonra bir geçişe gereklilik görmeden tabii bir tavırla, doğrudan doğruya sordu :

«Seni kocan yüzünden mi tutukladılar ? Yoksa kendi yaptığın bir şey için mi?»

Kadın, sanki Oleg o akşamki görevlerini sormuş gibi, hemen ve aynı açıklıkla cevap verdi.

«Bütün aile tutuklandık. Hangimizin kim yüzünden cezalandırıldığını anlamak güç.»

«Şimdi hepiniz bir arada mısınız?»

«Ah, hayır! Kızım sürgünde öldü. Savaştan sonra buraya geldik. Kocamı ikinci defa burada tutukladılar. Ve onu bir kampa yolladılar.»

«Şimdi yalnız mısınız?»

«Oğlum yanımda. Sekiz yaşında.»

Oleg kadının yüzüne baktı. O ne titremiş, ne de merhamet dilenmişti.

Evet, tabii, olağan işlerden sözediyorlardı.

«Kocanı ikinci defa 1949 da mı tutukladılar?»

«Evet.»

«Normal. Onu hangi kampa yolladılar.»

«Taishet İstasyonuna.»

Oleg tekrar başını salladı.

«Biliyorum. Göl Kampı İdaresi. O Lena nehrinin ta bir ucunda olabilir ama posta adresi yine de Taishet'dir.»

«Ne, sen de orada mıydın?» Kadın, birinin kocasını görmüş olabileceği, kendisine onun haberlerini verebileceği umudunu yenememişti.

«Hayır. Sadece bunu biliyorum. İnsan başkalarına rastlıyor. Onlardan böyle şeyleri öğreniyor.»

«Kocanın adı Duzarsky. Onunla hiç karşılaşmadın mı? Hiç bir yerde karşılaşmadın mı?»

Hâlâ umuyordu kadın... Muhakkak bir yerde karşılaşmışlardı. Şimdi Kostoglotof ona kocasından sözecekti...

«Duzarsky?» Oleg, dudaklarını şapırdattı. «Hayır, ona hiç rastlamadım. İnsan herkesle karşılaşmıyor ki.»

Kadın, yakındı. «Yılda yalnızca iki mektup geliyor.»

Oleg, başını salladı. Bu da normaldi.

«Geçen yıl bir tek geldi. O da Mayıs'ta. Ondan beri bir haber çıkmadı.»

Öyle bir umut ipliğine sarılmıştı. Öyle incecik bir şeydi ki bu. Kadınlar!

Kostoglotof, emin bir tavırla, «Böyle şeyler yüzünden kaygılanma,» dedi. «Eğer her mahkûm yılda iki mektup yolla- saydı, bu kaç bin mektup ederdi biliyor musun? Sansürcüler tembeldir. Spassk kampında bir mahkûmu baharda sobaları temizlemeye gönderdilerdi. Adam, sansürün sobasında postalanmamış olan iki yüz mektup buldu. Sansürcüler onları yakmayı unutmuşlardı.»

Kadının bu duruma çoktan alışmış olmasına, Oleg'in de durumu şefkatle açıklamasına karşılık Elizaveta Anatolyevna yine de ona çılgınca korkuyla dolu bir ifadeyle bakıyordu.

Acaba insanlar şaşkınlıktan vaz geçirilmeyecek şekilde mi yaratılmışlardı ?

«Demek oğlun sürgünde doğdu?»

Kadın, başını salladı.

«Şimdi bu aylıkla onu yetiştirmen, kendisini iki ayağının üzerinde duracak hale sokman gerek. Öyle değil mi? Seni ka-

lif iye iş için hiç bir yere almıyorlar? Bunun senin aleyhinde bir nokta olarak kabul ediyorlar? Ve sen bir mezbelede oturuyorsun?»

Oleg soru sorar gibiydi ama aslında soru değildi bunlar. Ağızdaki acı tada kadar hepsi de bilinen, ortada olan şeylerdi.

Küçük, kaim kitabın yumuşak bir kapağı vardı. Yabancı bir kâğıda zarif, ufak harflerle basılmıştı. Kenarlar, sayfalar uzun zaman önce açılırken hafifçe tırtıllı kalmıştı. Elizaveta Anatolyevna ellerini kitabın üzerinden çekmemişti. Küçük ellerdi bunlar. Kadm durmadan çamaşır yıkadığı için ve kaynar suyla yerleri sildiğinden iyice şişmişti. Bu ellerde kesikler, ma-vi siyah lekeler vardı.

Kadm, «Tek derdim mezbelede oturmak olsaydı,» dedi. «Esas felâket oğlumun zeki bir çocuk olması ve gitgide büyü meşinde. O boyuna sorular soruyor. Ona ne söyleyeceğim? Bütün gerçek yükünü onun omuzlarına mı yükleyeyim? Olgun bir insan bile bunun altında ezilir. Bu adamın kaburgalarını kırmaya yeter de artar bile. Yoksa oğlumdan gerçeği saklayarak, onu hayatla uzlaştırayım mı? Bu doğru olur mu? Babası ne der? Sonra bunu başarabilir miyim? Çocuk her şeyi kendi gözleriyle görüyor.»

Oleg, emin bir tavırla avucunu masanın üzerindeki kristal cama vurdu. «Gerçek yükünü onun omuzlarına yükle!» Bunu, sanki hiç bir hata yapmadan düzinelerle erkek evlat yetiştirmiş gibi bir tavırla söylemişti.

Kadm, bileklerini şakaklarına, başına bağladığı üç köşeli mendilin altına bastırdı ve Oleg'e korkuyla baktı. Genç adam açık bir sinire mi dokunmuştu?

«Bir erkek çocuğunu babasız büyütmek o kadar zor ki! Onun hayatta daima bir eksene, bir pusulaya ütiyacı var. Bunu nereden bulacak? Ben ne yapacağımı bilmiyorum. Onu deniyorum, bunu deniyorum...»-

Oleg, sesini çıkarmadı. Bu durumu ilk defa duymuyordu. Fakat meseleyi yine de anlıyamıyordu.

«İşte bu yüzden eski Fransız romanlarım okuyorum. Hem yalnız gece nöbeti sırasında da değil. Bilmiyorum bu yazarlar gerçekten yazdıklarından daha önemli şeyleri parlak bir cilâyla örtüyorlar mıydı? Yoksa o günlerde duvarlar arkasında hayat için aynı şiddetli savaş devam edip gidiyor muydu? Bunu bi" miyorum ve onun için de huzur içinde okuyorum.»

«Bu senin için uyuşturucu bir madde gibi bir şey mi?»

Kadm, beyaz mendille bağlı başını 'Hayır' anlamında salladı. «Benim için bir nimet bu. Artık beni sinirlendirmeyen hiç bir modern kitap bilmiyorum. Bazıları okuyucuları ahmak yerine koyuyorlar. Diğerlerinde yalan yok. Bu yüzden de yazarları kendi kendileriyle pek gururlanıyorlar. Büyük şairin 1800 bilmem kaçta hangi köy yolundan geçtiğini, şu ve şu sayfada hangi kadından sözettiğini dikkatle iyice incelemişler. Belki bütün bunları izlemek onlar için bir hayli zor olmuş ama ne emin bir yolmuş bu! Tutmuş zararsız konular seçmişler. Bugünkü hayat ve ıstırap çeken kimselerle ilgilenmekten kaçınmışlar.»

Belki onu gençliğinde, «Lily» diye çağırmışlardı. Herhalde o burun kemerinin gözlüklerinin izini taşıyacağını tahmin etmiyordu. Genç bir kızken flört etmiş, danslara gitmiş ve gülüp söylemişti. Hayatı danteller, leylâklar ve sembolik şairlerin şiirleriyle doluydu. Ve hiç bir Çingene ona kaderinde Asya'da bir yerde yer silmek olduğunu söylememiştir.

Elizaveta Anatolyevna, ısrar etti. «Bizim yaşadığımız hayatın, başımızdan geçenlerin yanında edebiyatın bütün o trajedileri bana gülünç geliyor. Aida'nın sevgilisinin yanına giderek, onunla birlikte ölmesine izin verilir... Bana ise ona ne olduğunu öğrenme müsaadesini bile vermiyorlar. Göl Kampı İdaresine gidecek olursam...»

«Sakin oraya gitme. Bunun hiç bir faydası olmaz!»

«... Okul çocukları Anna Karenina'nın acıklı, mutsuz, mahvolmuş ve Allah bilir başka daha ne biçim olan hayatı hakkında kompozisyon ödevleri hazırlıyorlar. Fakat Anna mutsuz muydu? O, tutkuyu seçmiş ve bunun bedelini de ödemiştir. Bu mutluluk demektir. O hür ve gururluydu. Bir de barış zamanı üniformalı kasketli adamların doğup büyüdüğü eve girdiklerini, bütün aileye yirmi dört saat içerisinde ancak ellerinde taşıyabilecekleri eşyalarla binadan ve şehirden çıkmalarını emrettiklerini düşün.»

Kadın, bir çift gözün ağlayabileceği bütün yaşları uzun zaman önce akıtmıştı. Belki yalnız son lânetle bu gözlerde gergin, kuru bir kıvılcım parlayabilirdi?

«Sokak kapısını açarak, dışarıdan geçenleri eşyalarından bir kısmım alırlar ümidiyle içeri davet edersin. Fakat hayır,

onlar yalnızca size acıyarak, bir kaç bakır para atarlar. Fakat durumu öğrenmiş olan spekülâtörler hemen koşarlar. Onlar, günün birinde yıldırımın onların da başlarına düşeceği gerçeğinden başka bilinmesi lüzumlu her şeyi bilirler. Ve sana hiç utanmadan annenin kuyruklu piyanosu için bunun değerinin onda birini verirler. Ve saçlarına kurdele bağlamış olan kızın son defa Mozart'ın parçalarını çalmak için piyanonun başına geçer. Fakat sonra hüngür hüngür ağlamaya başlayarak odadan fırlar. Ben Anna Karenina'yı neden tekrar okuyayım? Belki bütün bunlar bana yetti. Bizi nerede okuyacağım ben? Bu ancak bu günden yüzyıl sonra mı gerçekleşecek?»

Sesinin yükselerek hemen hemen bir feryat halini almasına rağmen, yüların verdiği tecrübe onu yarı yolda bırakmadı. Kadın açık açık bağırmadı. Onu sadece Kostoglotof duydu.

Belki küvetinde oturan Sibgatov da.

Kadının hikâyesi fazla ayrıntılı değildi ama bunlar da yetiyordu.

Oleg, sordu. «Leningrad? Bin dokuz yüz otuz beş?»

«Nereden biliyorsun?»

«Hangi sokakta oturuyordun?»

Elizaveta Anatolyevna, sokak adının üzerinde şikâyetle, şevkiyle durdu.

«Furshtadskaya... Ya sen?»

«Zakharyevskaya'da. Yakınında.»

«Yakınımda... O zaman kaç yaşmdaydın?»

«On dört.»

«Olanları hatırlamıyor musun?»

«Pek az.»

«Hatırlamıyor musun? Bir zelzele gibiydi bu. Apartmanlar boşalıyor, dairelerin kapıları açık bırakılıyor, halk içeri girip, eşyaları alıyor, çıkıp gidiyor, ve kimse de onlara bir şey sormuyordu. Nüfusun dörtte biri sürgüne gönderildi. Ve sen bunu hatırlamıyorsun!»

«Hayır, hatırlamıyorum. İşin utanılacak yanı bunun o sırada çok önemli bir şeymiş gibi gelmemesi. Okulda bize bunun neden olması gerektiğini, niçin doğru olduğunu açıkladılar!»

Orta yaşlı hademe dizginleri sıkıca çekilmiş bir kısrak gibi başını sert bir hareketle kaldırıp indirdi,

«Herkes Leningrad kuşatmasından söz ediyor! Sarma hakkında şiirler yazılıyor. Buna izin var. Fakat sanki kuşatmadan önce hiç bir şey olmamış gibi davranıyorlar.»

Evet. Sibgatov yine aynı tekne de oturmuş, Zoya bu ayırt

iskemlede, Oleg onun yanında. Yine bu masanın ve bu lambanın önünde Leningrad kuşatmasından söz etmişlerdi. Başka neden olacak ?

Oşehirde kuşatmadan önce bir şey olmamıştı.

Oleg içini çekti. Başını dirseğine dayayarak, Elizaveta Anatolyevna'ya umutsuzlukla baktı.

Uzulca, «Bu utanılacak bir şey,» dedi. «Bunu neden sükûnetle karşılıyoruz? Niçin felâkete uğrayanlar yakınımız ya da kendimiz olmadığı zaman bütün bunları sakın sakın karşılıyoruz? Niçin insan tabiatı böyle?»

Genç adam, kendi derdini abarttığına utanıyordu. Bir kadının bir erkeğe olan ihtiyacı neydi? Onun en fazla ihtiyaç duyduğu bu muydu? Sanki bütün hayat bunun üzerinde yoğunlaşmış- şıyormuş gibi. Sanki bunsuz memleketinde ıstırap ya da mutluluk olmayacakmış gibi.

Oleg utanmıştı ama çok daha sakindi. Üzerinden akarak geçen başkalarının felâketleri kendi dertlerini de yıkayıp götürmüştü.

Elizaveta Anatolyevna, hatırladı. «Ondan daha bir kaç yıl önce bütün eski zenginleri Leningrad'dan attılar. Her halde yüzbin kişi kadardı onlar. Biz bu duruma pek aldıldık mı? Bu eskiden zengin olan zavallılardan arta kalanlar nasıl şeylerdi? İhtiyarlar ve çocuklar. Aciz kimseler yani. Bunu biliyorduk. Olanları seyrettik. Ve; hiç. Çünkü kurbanlar biz de ğildik.»

«Piyanoları satın aldılar mı?»

«Belki almışlardır. Tabii aldılar.»

Şimdi Oleg, açıkça kadının henüz ellisinde olmadığını far- ketti. Fakat yüzü hemen hemen yaşlı bir kadımmkinden farksızdı. Beyaz mendilinin altından yaşlılarmki kadar umutsuzca seyrek, bir tutam saç çıkıyordu. Hiç bir berberin yardım edemeyeceği kadar berbat durumdaydı bu.

«Sizi sürgün ettikleri zaman, bunun sebebi neydi? Sizi neyle suçladılar?»

«Suçlamadılar. Yalnızca topluma zararlı olduğumuzu açıkladılar. TBTU - 'Toplumda tehlikeli unsurlar.' Bu kanunun numaralı değil, harfli bir maddesiydi. Onun için de mahkeme emrine gereklilik yoktu.»

«Kocan neciydi?»

«Hiç. Filârmoni orkestrasında flütçüydü. Çakırkeyif oldu mu dilini tutamazdı.»

Oleg, ölen annesini hatırladı. O da aynı şekilde zamanı gelmeden ihtiyarlamıştı. O da bu kadın gibi çalışkan ve zeki idi. Onun gibi kocasız kendisini âciz durumda hissediyordu.

Aynı şehirde yaşasaydı bir yolunu bularak bu kadına yardım ederdi. Oğluna önderlik edebilirdi.

Fakat onlar ayrı ayrı hücrelere kapatılmış böceklerle benzerlerdi. Her birine kendi hücreleri verilmişti.

Artık bentler atmıştı* Kadın sözlerine devam etti. «Tanıdığımız bir ailenin çocukluktan henüz kurtulmuş bir kızları ve bir oğulları vardı. Her ikisi de ateşli Genç Komünistlerdi. Birdenbire bütün ailenin sürgün edülmesi emri geldi. Çocuklar Genç Komünistler Birliğinin İlçe Komitesine koştular. 'Bize yardım edin!' Onlara, 'Sizi kurtarıyoruz,' dediler. 'İşte bir sayfa kâğıt. Yazın: Bu andan itibaren artık kendimizi şu ve şunun kızı ve oğlu saymıyoruz. Onları topluma zararlı unsurlar saydığımızdan reddediyoruz. Onlarla bir daha hiç ilgimiz olmayacağına, onlarla bir daha bağlantımız olmayacağına yemin ediyoruz.'»

Oleg, eğilerek kamburunu çıkardı. Başını eğmiş, kemikleri omuzları çıkmıştı.

«Bir çok kimseler böyle ifadeler imzaladılar.»

«Evet. Ama bu iki kardeş, 'Bunu düşünceğiz', dediler. Eve dönerek Genç Komünistler Birliği üyelik kartlarını sobaya attılar. Sürgüne gitmek için eşyalarını toplamaya başladılar.»

Sibgatov, kımıldandı. Karyolayı yakalayarak, küvetten kalktı.

Oleg de ayağına kalktı. Yatmaya gitmeden önce yine o kaçınılmaz merdivenden aşağıya indi.

Aşağıdaki koridorda, Demka'nın yattığı odanın kapısının önünden geçti. Oradaki ikinci ameliyatlđ hasta pazartesi günü ölmüştü. Şimdi oraya ameliyat geçirmiş olan Şulubin'i yerleştirmişlerdi.

Ekseri sıkı sıkı kapalı olan kapı şimdi aralıktı. İçerisi karanlıktı. Oleg, yüksek, gırtlaktan kopan bir soluma duydu. Görünürlerde hiç bir hemşire yoktu. Hemşire ya başka bir hastanın yanındaydı, ya da uyuyordu.

Oleg, kapıyı biraz iterek, içeriye baktı.

Demka uyuyordu. Şulubin inliyor ve güçlükle nefes alıyordu.

Oleg, içeri girdi. Holdeki ışıık aralık kapıdan odaya biraz süzülüyordu.

«Alexei Filippoviç!»

Gürültülü soluma kesildi.

«Alexei Filippoviç! Kendini fena mı hissediyorsun?»

«Ha?» Bu bir inütiden farksızdı.

«Kendini fena mı hissediyorsun? Senin için bir şey alabilir miyim? Işığı yakayım mı?»

«Kimsin?» Korku dolu bir iç çekme ve öksürük. Sonra tekrar inleme. Çünkü öksürmek adama azap veriyordu.

«Kostoglotof. Oleg.» Genç adam şimdi yatağın yarımdaydı. Bunun üzerine eğilmişti. Artık yavaş yavaş Şulubin'in yastığının üzerindeki iri kafasını farkedebüyordu. «fSenin için ne alabilirim? Hemşireyi çağırayım mı?»

Şulubin, içini çekti. «Hiç.»

Öksürmesi ve inlemesi durdu. Oleg daha iyi görebüyor- du, yastığının üzerine yayılmış olan saç tellerini bile seçebildi.

Şulubin, fısıldadı. «Tüm olarak ölmeyeceğim. Tamamiyle ölecek değilim.»

O halde sayıklıyordu.

Kostoglotof, çarşafın üzerindeki alev alev yanan eli bularak, sıktı.

«Alexei Filippoviç, yaşayacaksın! Sıkı tutun Alexei Filippoviç !»

Şulubin, «Parça ha?» diye fısıldadı. «Parça?»

Oleg birdenbire bunun sayıklama olmadığını, Şulubin'in kendisini tanıdığını ve ameliyattan önceki konuşmalarım kas- dettiğini anladı' Adam o zaman, «Bazan içimdekini tümör olmadığını o kadar açık şekilde hissediyorum ki,» demişti. «Fethedilmesi imkânsız, çok yüksek bir şey var! Dünya ruhunun bir parçası. Bunu hissetmiyor musun?»

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Sabahleyin erkenden, daha herkes uyurken Oleg usulca kalktı, istenilen şekilde, çarşafı dört tarafından alta sokarak, yatağını yaptı. Kaim çizmeleriyle ayaklarının ucuna basarak dışarı çıktı.

Turgun, hemşire masasında uyuyordu. Sık, siyah saçlı başını açık bir ders kitabının üzerinde kavuşturduğu kollarına dayanmıştı.

Alt kattaki yaşlı hemşire Oleg için banyonun kilitli kapısını açtı. Genç adam orada kılığını değiştirerek, o son iki ay süresinde kendisine yabancı olan elbiselerini giydi. Eski ordu süvari pantolonu, pamukla yün karışık gömlek ve trençkotu. Bunların hepsi de kamplarda depolara konmuş ve böylece ta- mamiyle eskimekten kurtulmuştu. Kış şapkası sivillere özgü bir şeydi. Ush - Terek'den almıştı bunu. Şapka kendisine çok küçüktü. Kafasını sıkıyordu. Günün sıcak olacağı belliydi. Oleg şapkayı giymemeye karar verdi. Pek komikti bu. Trenç- kotun kemeriii bunun üzerine değil de, içe, gömleğinin üstüne doladı. Böylece sokakta yeni terhis olmuş ve kaçak bir askere benzeyecekti. Şapkasını sırt çantasına soktu. Eski bir tutsaktı bu. Üzerinde yağ lekeleri, açık ateşe çok yakın bulunduğu için yanık yeri vardı. Bir şarapnelin yırttığı yer dikilmişti. Hapisteyken bu cephe çantası ona evden paket halinde gönderilmişti. Çünkü Oleg mahkûmiyeti sırasında kendisine iyi elbiseler iyi eşyalar gönderilmesini istememişti.

Fakat hastane kılığından sonra bu elbise büe ona erkekçe bir tavır, kaygısız ve sağlıklı bir görünüm vermişti.

Bir şeyin kendisini alıkoyacağından korkan Kostoglotof, hastaneden ayrılmak için sabırsızlanıyordu. Hemşire kapıdaki kolu kaldırarak, onu dışarı çıkarttı.

Oleg, verandaya çıkarak durdu. Henüz karıştırılmamış, kirletilmemiş olan taze havayı içine çekti. Çevresine bakındı. Yeşillenmeye başlayan genç bir dünyaydı bu. Başını kaldırdı. Üfkün ötesinde bir yerde doğan güneş yüzünden pembeleşmiş gök yüzü alabildiğine uzanıyordu. Başını daha da kaldırdı. Bir sıra tüy gibi bulut, parçalanmalarından sadece bir kaç dakika önce bütün gök yüzünde uzanıyordu. Sırf o anda başlarını kaldırarak yukarı bakanlar için, belki de bütün şehirde yalnız olan Oleg için oluyordu bu. Bulutların yaratılmalarına yüzlerce yıllık ince ustalık gitmişti.

Bu bulutların telkâri işlemeleri, dantelleri, köprüleri ve tüyleri arasında küçülmekte olan aym hâlâ görülen, parlak, şekilli teknesi yüzüyordu.

Yaratılış sabahıydı bu. Dünya sırf Oleg'in dönüşü için yeniden yaratılıyordu: Git! Yaşa!

Sadece ayna kadar berrak ay genç değildi. Sevgililerin üzerinde pırıldayan ay da değildi bu.

Yüzü mutluluk ışınları saçan, kimseye değil, sadece; göğe ve ağaçlara gülümseyen, yaşlının ve hastanın benliğini sel gibi

basan o erken bahar, erken sabah neşesiyle dolu olan Oleg bildik yollardan ilerledi. Yalnızca yaşlı bir sokak süpürücüsüyle karşılaştı.

Dönerek kanser koğuşuna baktı. Piramid şeklindeki kavakların uzun süpürgeleri arama yarı saklanmış olan koğuş uçuk gri tuğlalarıyla yükseliyordu. Bir tuğla diğerinin yanına yerleştirilmişti ve yetmiş yıl hava değişiklikleriyle karşı karşıya kalmış olmalarına rağmen bunlara hiç de bir şey olmamıştı.

Oleg, tıp merkezinin ağaçlarıyla vedalaşarak, yoluna devam etti. İsfendanlardan püsküller sarmaya başlamıştı bile. Kırım eriklerinin ilk çiçekleri açmıştı. Beyaz çiçekler etrafını saran yapraklar yüzünden yeşilimsi beyaz duruyorlardı.

Fakat bir tek kayısı ağacı görmek için Eski Şehire gitmek iyi olurdu.

Yaratılışın ilk sabahında kim mantıklı bir şekilde hareket edebilirdi? Bütün plânlarını bir yana atan. Oleg, garip bir düşünceye kapıldı. Sabah erken çiçek açmış bir kayısı ağacı görmek için hemen Eski Şehir'e gidecekti.

Yasak kapılardan geçti ve tramvay hattının bir dönüş yaptığı yarı boş meydanı gördü. Burada ocak yağmurundan sırsıklam kesilmiş bir halde tramvaydan inmişti. Ümitsiz ve üzgün, ölmek için bu kapılardan girmişti.

Bu hastane kapılarından çıkmak; bunun hapishaneden çıkmaktan farklı yanları nelerdi?

Ocakta, Oleg hastaneye girmeye çalıştığı zaman, gıcırdayan, sarsılan kalabalık tramvay onu bitkin düşürmüştü. Şimdi pencerenin önünde oturmuştu, tramvayın sinir bozan takırtısı bile ona hoş geliyordu. Tramvaya binmek bir yaşama tarzı, bir hürriyet şekliydi.

Tramvay, nehrin üstündeki köprüden geçti. Aşağıda, ince söğütler nehre doğru eğilmişlerdi. O hızla akan sarı - kahverengi akıntının üzerine sarkan dalları güvenle yeşillenmeye başlamıştı bile.

Kaldırımların kenarındaki ağaçlar da yeşermeye başlamıştı, ama acelesi olmayan insanlarca ağır ağır yapılmış elan tek katlı, sağlam taş evleri gizleyecek kadar değil. Oleg evlere bakarak oralarda oturan şanslı kimselere karşı kıskançlık duydu. İnsanı hayrete düşüren blokların önünden geçtiler. Sokakların en genişleri, kaldırımların en genişleri buradaydı. Fa

kat hangi şehir, onu pembe şafakta gördüğünüz zaman size güzel gelmez.

Yavaş yavaş mahalle değişti. Bulvarlar sona erdi, sokaklar daraldı. Şimdi ne güzellik ne de sağlamlık iddiaları olmayan binalar bir görünüp bir kayboluyorlardı. Herhalde bunlar savaştan önce yapılmışlardı. Oleg sokağın adını okudu. Bu ad ona bildik gelmişti.

Sonra sokağın neden ona budik geldiğini anladı. Zoya'nın oturduğu yerdi burası.

Sayfaları hisirdayan cep defterini çıkararak, evin numarasını buldu. Pencereden bakıyordu. Tramvay yavaşlayınca evi buldu. Birbirine uymayan pencereleri olan, bahçe kapıları açık, tamamiyle yerinden çıkarılmış bir binaydı bu. Oleg, bahçe kapılarından birinden binanın ek bölümünü de gördü.

Durak burası olmalıydı. Burada tramvaydan inebilirdi.

Bu şehirde tamamiyle evsiz değildi. Buraya davet edilmişti. Hem de bir kız tarafından!

Fakat Oleg oturduğu yerden kalkmadı. Tramvayın sarsılması ve homurtusu neredeyse hoşuna gidecekti. İçerişi henüz dolmamıştı. Oleg'in karşısında gözlüklü yaşlıca bir Özbek oturuyordu. Herhangi bir Özbek de değildi, eski zamanlardaki bilginlere benziyordu. Kondüktör biletini uzattığı zaman, adam bunu ince bir boru halinde kıvrarak, kulağına soktu. Tramvay ilerlerken bu pembe kâğıt kulağından dışarı sarkıyordu. Bu gülünç, içten küçük olay Oleg'i memnun etti. Eski Şehir'e girerlerken rahatlamasına da sebep oldu.

Sokaklar daha da daraldı. Küçük evler birbirlerine yaslandılar. Omuz omuza sıkışmışlardı sanki. Pencereleri kayboldu, yüksek kerpiç duvarlar körçesine yükseldi. Duvarların üzerinden görülebilen evler de kör, kerpiç sırtlarını gösterdiler. Duvarların şurasında burasında kapılar ve tünele benzer giriş yerleri vardı. Bunlar o kadar alçaktı ki, insanın avlulara girebilmek için iyice eğilmesi gerekirdi. Tramvayın basamağından kaldırırma bir atlayışta iniliyordu. Kaldırım ise ancak bir tek adım genişliğindeydi. Tramvay sokağı hemen hemen doldu- ruyordu.

Hiç kuşku yok Oleg'in aradığı Eski Şehir buydu. Fakat kısır sokaklarda değil çiçek açmış kayısı, başka bir tek ağaç bile yoktu.

Daha fazla bekleyemezdi. Yoksa Eski Şehir'in önünden geçip gidecekti. Oleg tramvaydan indi.

Gördüğü biraz öncekinin aynıydı. Fakat şimdi etrafı ağır adımlarının temposuna göre seyrediyordu. Tramvayın takırtısı da kalmadığı için şimdi etraftaki sesleri de duyabiliyordu. Bir demir tangırtısı işitti. Sonra bir Özbek gördü.. Adam başına siyahlı beyazlı bir takke, arkasına siyah kapitone pamuklu entari giymiş, beline de gül rengi bir kuşak takmıştı. Yolun ortasına çömelmiş olan Özbek, tek katlı tramvay rayını örs gibi kullanarak, çekiçle bir çapaya şekil veriyordu.

Oleg hayretle durakladı. Atom çağı! Şimdi bile evde maden öyle ender bulunuyordu ki, burada da, Ush - Terek de olduğu gibi, tramvay rayını örs olarak kullanmaktan başka çare bulamıyorlardı. Oleg, adamın işini ondan sonraki tramvay gelmeden bitirip bitirmeyeceğini anlamak için onu seyretmeye koyuldu. Özbek'in acele ettiği yoktu. Çekici dikkatle indiriyordu. Gelen tramvay çanını çaldığı zaman, yarım adım yana çe- küdi. Bekledi. Sonra da tekrar işinin başına çöktü.

Oleg, Özbek'in sabırlı sırtına, gül rengi kuşağına baktı. (Bu kuşak artık yarı mavi olan göğün bütün pembeliğim almıştı.) Oleg Özbekle iki kelime bile konuşamazdı ama onun da kendisi gibi emekçi olduğunu seziyordu.

Bir bahar sabahı çekiçle çapa yapmak? Bu yaşamının sürdürülmesi demek değil miydi?

Pencerelerin nerede olduğunu düşünerek, ağır ağır yürüdü. Duvarların arkasına bir göz atmayı istiyordu. Fakat sağlam bahçe kapıları kapalıydı. Onları açarak içeri girmek onu utandıracaktı. Birdenbire duvardan bir geçidin ışığı süzüldü. Oleg, eğildi. Islak tünelden geçerek bir avluya girdi.

Avlu henüz canlanmamıştı. Fakat genç adam bütün haya- tın burada yaşandığını anladı. Bir ağacın altında oyulmuş bir bank, bir masa duruyordu. Bunların etrafına modern çocuk oyuncakları saçılmıştı. Su tulumbası hayat özünü taşıyordu. Bunun yakınında bir çamaşır teknesi durmaktaydı. Ve avlunun etrafı pencerelerle çevriliydi. Binanın bir sürü penceresi vardı. Fakat bunların hepsi de avluya bakıyordu. Sokağa açılan bir tek pencere bile yoktu.

Oleg, yoldan inerek yine eskisine benzer bir tünelden başka bir avluya girdi. Burada da her şey aynıydı. Omuzuna leylâk rengi bir şal almış olan ve uzun, ince, siyah örgüleri beline kadar inen genç bir Özbek kadm çocuklarıyla uğraşıyordu. Oleg'i görmesine rağmen ona aldırmadı. Oleg de çıktı.

Bütün bunlar hiç de Ruslarmki gibi değildi. Rus köylerin

de ve şehirlerinde oturma odalarının bütün pencereleri sokağa bakardı. Ve ev kadınları, perdelerin ve çiçek saksılarının arkasından, sanki bir şampoldelermiş gibi, sokaktan hangi yabancıнын geçtiğini, kimin kimi ziyaret ettiğini ve bunun nedenini anlamak için dışarıyı gözetlerlerdi. Fakat Oleg bu Doğu usulünü hemen anladı ve kabul etti: Ben senin nasıl yaşadığını öğrenmek istemiyorum. Sen de beni gözetleme.

Daima göz altında bulundurulduğu, gözetlendiği, üzerinin arandığı, göz hapsine alındığı kamplarda geçen yıllardan sonra eski bir mahkûm kendisine bundan daha iyi bir hayat seçebilir miydi?

Oleg Eski Şehri gitgide daha fazla sevmeye başlıyordu.

Yolda ilerlerken iki evin arasında bir çayhane olduğunu farketmişti. Uykulu bir garson yavaş yavaş harekete geçiyordu orada. Şimdi genç adam birdenbire başka bir çayhaneye rastladı. Bu yolun üzerindeki bir. balkondaydı. Oleg merdivenleri tırmandı. Mor, mavi halı kumaşından takkeler giymiş bir kaç kişi, renkli işlemeleri olan beyaz türbanlı yaşlı bir adam çayhaneye oturmuşlardı bile. Bir tek kadın yoktu. Oleg, çayhanelerde hiç kadın görmediğini hatırladı. Etrafta kadınların içeri girmesinin yasak olduğunu açıklayan bir levha yoktu ama onların gelmesini hoş karşılamıyorlardı.

Oleg düşündü. Bu yeni hayatının ilk gününde her şey kendisi için yeniydi. Erkekler aralarında toplanarak, kadınların hayatlarının en önemli kısmında bir yerleri olmadığını mı söylemeye çalışıyorlardı?

Balkon parmaklığının yanındaki yere oturdu Oleg. Buradan bütün sokağı görebiliyordu. Etraf canlanıyordu artık. Fakat hiç kimse sokakta o şehre özgü telâşla yürümüyordu. Geçenler vakarla, ağır ağır ilerliyorlardı. Çayhanedeki adamlar sonu gelmeyen bir rahatlık ve sessizlik içinde oturuyorlardı.

Sanki ordudaki hizmet ve kamplardaki mahkûmiyet yıllarını tamamlayan, insanlara borcunu ödeyen, ondan sonra hastalığa olan borcunu da ıstırapla ödeyen Çavuş Kostoglotof, mahkûm Kostoglotof ocak ayında ölmüştü. Şimdi hastaneden bacaklarının üzerinde sendeleyerek, yeni, 'duru, temiz ve parlak' bir Kostoglotof çıkmıştı. O tam yeni bir hayat değil de, bunun yalnızca ek bir bölümünü yaşayacaktı. Hani, tartı tamam olsun diye ekmeğe, somunun ucunu takarlardı. Bunları bir arada tutmak için bir çubuğa geçirirlerdi. Bu da o payın bir kısmıydı. Ama yine de ayrı bir parçaydı.

Oleg de bugün başlayan bu ufak, ek hayat parçasının çoktan tüketmiş olduğu esas bölümden farklı olmasını istiyordu. Artık hata yapmaktan kurtulmayı isterdi.

Fakat çayını seçerken bile yine hata yapmıştı. Bildiği siyah çaydan geçmemeli, değişik olmaya kalkmamalıydı. Fakat değişiklik olsun diye yeşil kok çayı ismarlamıştı. Bunun ne kuvveti vardı, ne de tadı tuzu. Kokusu da çaymkine benzemiyordu. Bunun bir kısmını piala kâseye boşalttığı zaman içinden çayı içmek değil, sadece dökmek geldi.

O arada gün sıcaklaşmaya, güneş de yükselmeye başlamıştı. Oleg, acıktığını hissetti. Fakat çayhanede iki türlü sıcak çaydan başka bir şey vermiyorlardı. Ustelik bu çaylar da şekersizdi.

Buna rağmen Oleg de etrafmdakilerin o sonsuz sabırlı tavırlarını kabullenerek, yerinden kalkmadı. Yemek aramaya gitmedi. Öyle oturdu. Sandalyesinin yerini değiştirdi. Ve o zaman çayhanenin balkonundan yandaki kapalı avlunun yukarı- smdaki hafif, hava gibi, pembe topu gördü. Kurt mantarı gibi, saydam pembe bir şeydi bu ama çapı beş buçuk metre vardı. Şimdiye kadar bu kadar pembe, bu kadar büyük bir şeyle karşılaşmamıştı.

Kayısı ağacı...

Oleg, yeni bir ders öğrenmişti : Bu acele etmemesinin, armağanıydı. Önce etrafına bakınmadan telâşla koşmamalıydı.

Balkonun kenarına gitti. Oradan, yukarıdan bu hafif, pembe harikaya baktı, baktı.

Onu, bu yaratılış günü kendisine doğum armağanı olarak verdi.

Kuzeydeki bir evin odasında süslü Noel ağacı yakılmış mumlarıyla nasıl ısıll durursa, kerpiç duvarların etrafını çevirdiği, yalnız gökyüzüne açılan ve insanların bir odaymış gibi oturdukları bu avluda da çiçekli kayısı ağacı tek başına yükseliyordu. Bunun etrafında çocuklar emekliyor, başına yeşil çiçekli siyah bir mendil bağlamış olan bir kadm toprağı kazıyordu.

Oleg doya doya baktı. Ağacın uyandırdığı en güçlü izlenim o pembe renkti. Kayısı ağacının mum gibi tomurcukları vardı. Çiçekler açılırken, dışları pembeydi. Fakat bunlar tam açtıkları zaman, elma ya da kiraz ağaçlarmmkiler gibi bembeyazdılar. Bütün olarak ağaç inanılmayacak pembe bir yurnu-

saklıktaydı. Oleg, onu uzun zaman hatırlayabilmek ve Kad- min'lere anlatmak için kayısı ağacım gözleriyle içine sindirmeye çalıştı.

Bir mucizenin hayalini kurmuştu. İşte bir mucize bulunmuştu.

Bugün bu yeni doğmuş olan dünyada onu bir çok değişik zevkler bekliyordu.

Fakat artık ay - tekne gözüküyordu.

Oleg, merdivenlerden sokağa indi. Açık başı sıcak duymaya başlamıştı. 'Keşke bir iki dilim kara ekmek alsaydım. Bunu yedikten sonra şehrin merkezine giderdim.' Belki onu keyiflendiren sokak elbiseleriydi.. Midesi bulanmıyordu. Kayıtsız ve neşeli bir tavırla yürümekteydi.

Oleg, aynı anda bir tezgâh gördü. Bu duvarın yaptığı bir girintiye kurulmuş olduğu için sokağa doğru çıkmıyordu. Tezgâhın yukarıdaki, yanlardaki köşeli desteklerin tuttuğu tente bir kasketin güneşliği gibi uzanıyordu. Bu güneşliğin altından ince, mavi bir duman çıkmaktaydı. Oleg, tentenin altına girebilmek için eğülmek zorunda kaldı. Omuzlarını kamburlaş- tırıp, belini bükerek orada durdu.

Tezgâh boyunca uzun, demir bir ızgara uzanıyordu. Bir köşede kömürler kıpkızıl yanıyordu. Izgaranın geri kalan kısmı beyaz küllerle doluydu. Mangalın boyunca, canlı ateşin üzerinde üzerlerine et parçaları geçirilmiş uzun, uçları sivri, alüminyum şişler yatıyordu.

Oleg bunun şiş kebabı olduğunu tahmin etti. Yaratılış Gününün bir keşfi daha. Hapishanede yemekler hakkındaki görüşmeler sırasında şiş kebabından sözedildiğini çok işitmiş- ti. Oleg, otuz dört yıllık hayatı boyunca bunu şimdiye kadar kendi gözleriyle hiç görmemişti. Ne Kafkasyaya gitmiş, ne de lokantalarda yemek yemişti. Savaştan önceki Halk Lokantaları Tröstünün yemekhanelerinde de golubtsi — lahana yapraklarına sarılmış kıyma — ve kabuğu soyularak yuvarlanmış olan arpadan yapılan kasha verirdiler.

Şiş kebabı!

Dumanla etin birbirleriyle karışan kokuları nefes kesecek gibiydi. Şişlerin üstündeki etler yanmamıştı. Koyu kahverengi bile değillerdi bunlar. Aksine yumuşak bir gri - pembe renk- teydiler. Et en kıvamında pişerken bu renk olurdu. Ağır ağır hareket eden, yuvarlak, şişman yüzlü tezgâhtar, bazı şişleri çevirdi. Bazılarını da ateşten uzaklaştırarak, ızgaranın kül do

lu tarafına doğru çekti.

Kostoglotof, sordu. «Kaça bunlar?»

Tezgâhtar, uykulu uykulu, «Üç» dedi.

Oleg, anlamamıştı. Üç ne? Üç köpek pek azdı. Üç ruble ise fazla gibi gelmişti ona. Belki de adam üç şişin bir ruble olduğunu anlatmak istemişti. Kamptan çıkaldan beri bu fiatlar konusundaki beceriksizce şaşkınlığı yakasını bırakmamıştı. Fiatların derecelerini kavrayamıyordu.

Oleg, bu dertten kurtulmanın yolunu buldu. «Üç rubleye kaç şiş?» diye sordu.

Tezgâhtar konuşmayacak kadar tembeldi. Bir şişi ucundan yakalayarak bunu sanki bir çocukmuş gibi Oleg'e doğru saladı. Sonra etlerin kızarması için şişi tekrar yerine bıraktı.

«Bir şiş? Üç ruble?» Oleg, başını salladı. Bu kesesine uymayacak derecede pahalıydı. Oleg'in günde beş rubleyle geçinmesi zorunluydu. Fakat şu şiş kebabını tatmayı da o kadar istiyordu ki. Bakışları her et parçasının üzerinde ayrı durdu ve genç adam bir şiş seçti. Her şişin onu ayartan bir yanı vardı.

Yakında üç kamyon şoförü durmuş bekliyordu. Kamyonlarını sokağa sıralamışlardı. Bir kadm yanlarından geçerek geldi. Fakat tezgâhtar ona Özbek dilinde bir şeyler söyleyince kadm da hoşnutsuz bir tavırla uzaklaştı. Birdenbire tezgâhtar bütün şişleri bir tek tabağa doldurdu. Üstlerine parmaklarıyla iyice doğranmış soğan serpti. Bir şişeden bir şeyler damlattı. Oleg o zaman kamyon şoförlerinin bütün o şiş kebablarını aldıklarını anladı. Adam başına beş şiş düşüyordu.

İşte bu da yine her yanda görülen ve açıklanamayan iki katlı fiyat ve iki katlı ücret meselesiydi. Oleg, ne bu ikinci katı anlayabilir, ne de oraya tırmanabilirdi. Kamyon şoförleri için bu her birine on beş rubleye patlamıştı ama kahvaltı sayılabilirdi. Ücretler böyle bir hayatı destekleyecek kadar yüksek olamazdı. Hattâ kazandıkları ücretle geçinen kimseler şiş kebabı alamazlardı.

Tezgâhtar Oleg'e, «Hepsi de bitti,» dedi.

«Ne, başka yok mu? Hiç kalmadı mı?» Oleg, mahvolmuştu. Nasıl öyle tereddüt etmişti? Belki bütün hayatı boyunca eline bu bir tek fırsattan başkası da geçmeyecekti.

«Bugün hiç et getirmedi.» Tezgâhtar, ızkarayı sildi. Tenteyi indirmek üzereydi.

O zaman Oleg ıstırapla kamyon şoförlerine bağırırdı.

«Kardeşler! Bana bir şiş verin! Bir şiş; kardeşler!»

Şoförlerden yüzü güneşten iyice yanmış, uçuk sarı saçlısı başını salladı.

«Pekâlâ. Birini al.»

Şoförler henüz şiş kebabının parasını vermemişlerdi. Tezgâhtar Oleg'in cebinden çıkardığı — çengelli iğneyle iğnelenmiş — yeşü banknotu eline almadı bile. Masadaki yemek parçalarını ve ekmek kırıntılarını süpürüyormuş gibi bunu iterek tezgâhtan para çekmesine attı.

Fakat şiş kebabı Oleg'indi! Ordu çantasını tozlu yere atarak, alüminyum şişi iki eliyle tuttu. Bunun üzerindeki et parçalarını saydı. Şişte beş büyük, bir de küçük parça vardı. Altı parça. Etleri kemirerek şişten çıkarmaya başladı. Ama bütün bir parçayı bir tek defada değil, ısıra ısıra. Düşünceli bir tavırla yiyordu. Tıpkı bir köpeğin, payını emin bir köşeye çektikten sonra yaptığı gibi. İnsan tutkularını uyandırmanın ne kadar kolay, bunlar ayaklandıktan sonra da onları doyurmanın ne kadar zor olduğunu düşünüyordu. Kaç yıl kara ekmek parçasını toprağın en asil armağanlarından biri olarak kabul etmişti. Biraz önce de kahvaltı için bir somun almak üzereyken, kızaran etin mavi dumanı onu çekmişti. Kendisine bir şiş vermeye razı olmuşlardı. Ve şimdi Oleg ekmeye karşı yenilmez bir tiksinti duyuyordu.

Şoförlerin her biri de beş şişteki etleri bitirerek, motörle- rini çalıştırdılar. Kamyonlarıyla uzaklaşıp gittiler. Oleg ise hâlâ payına düşen son lokmayı yalıyordu. Etin suyunun nasıl damla damla aktığını, etin nasıl koktuğunu, bunun — hiç yanmadan, nasıl mükemmel piştiğini, — her lokmada o ilk çekiciliğin ne kadarının kaldığını anlayabilmek için her parçayı dudakları ve diliyle inceliyordu. Şiş kebabına daldıkça ve bunun zevkine iyice vardıkça, bir kapının kapanışı gibi kesinlikle, ve soğuk soğuk artık Zoya'ya gitmeyeceğini anlıyordu. Tramvay onu kızın evinin önünden geçirecekti. Fakat Oleg, Zoya'nın durağında inmeyecekti. Şiş kebabının üzerine eğildiği zaman bunu olanca duruluğuyla anlamıştı.

Tramvay onu aynı yoldan şehrin göbeğine doğru götürdü. Şimdi tramvay yolcularla tıklım tıklım doluydu. Oleg, Zoya'nın durağını tanıdı. Fakat iki durak daha geçmesini bekledi. Hangi durağın kendisi için daha iyi, hangisinin de daha kötü olduğunu bilmiyordu. Fakat birdenbire bir kadının tramvayın pencerelerinden içeriye gazete sattığını farkettili. Dayanama

arak, onu seyretmek için indi. Çocukluğundan beri sokakta gazete satan kimse görmemişti. (En son Mayakovsky intihar ettiği zaman gördüğü gazeteci çocukları. «İkinci baskı!» diye bağırarak koşuyorlardı.) Şimdiki gazeteci, çocuk değildi tabii. Orta yaşlı bir Rus kadınıydı. Öyle çevik ve etkili değildi, paranın üstünü kolay kolay hesaplayıp veremiyordu. Fakat zekâsı işe yarıyordu. Kadın her tramvayın durakta duruşunda birkaç gazete satmayı başarıyordu. Öleg, bir süre onu seyretti ve kadının durumunun fena olmadığını da farkına vardı.

Ona, «Polis seni kovalamıyor mu?» diye sordu.

Gazeteci kadın, «Henüz buna sıra gelmedi,» dedi.

Oleg, kendisini görmüyordu. Nasıl gözüktüğünü, ne halde olduğunu da unutmuştu. Onu farkedenden bir polis kadından önce onun kâğıtlarını görmek isterdi.

Sokağın köşesindeki büyük elektrik saati dokuzu gösteriyordu. Fakat hava o kadar ısınmıştı ki, Oleg trençkotunun üst düğmelerini açmaya başladı. Acele etmeden yürüyor, yolun güneşli tarafından aşağıya inerken diğer yayaaların kendisini geçmelerine, onu dirseklemelerine göz yumuyordu. Genç adam, gözlerini kısarak güneşe bakıyor ve gülümsüyordu.

Bugün kendisini öyle zevkler bekliyordu ki!

İşte bu bir daha göreceğini ummadığı bahar güneşiydi. Etrafında kimse Oleg'in hayata dönüşüne sevinmiyordu. Hattâ bunu bilen bile yoktu. Fakat güneş biliyordu ve Oleg de ona gülüyordu. Eğer ondan sonraki bahar gelmese bile, bu son olsa bile, yine de fazlalıktan bir bahardı bu. Bunun için teşekkür etmeliydi!

Geçenlerden hiç biri Oleg adına sevinmiyordu, ama genç adam onlar için memnundu. Onlara döndüğüne seviniyordu. Ve sokaktaki her şeye. Bu yeni yaratılan dünyada hiç bir şey ona budalaca, ilginçlikten uzak ya da çirkin gelmiyordu. Hayatın bütün yılları, bütün ayları bu her şeyi tamamlayan günle mukayese edilemezdi.

Kâğıt külâhlar içinde dondurma satıyorlardı. Oleg, böyle külâhları ne kadar zamandan beri görmediğini hatırlıyamadı. Bir buçuk ruble daha uçtu. Yanmış, şarapnelle yırtılmış çantasını sırtına vurmuş olan ve böylece elleri serbest kalan Oleg, tahta bir kaşığı dondurmanın soğuk katlarına daldırarak, ağır ağır yoluna devam etti.

Gölgede bir fotoğrafçının vitrinine geldi. Oleg, kristal ca-

miri önündeki demir parmaklığa dayanarak, uzun zaman öyle durdu. Vitrinde sergüenen fırçayla iyice temizlenmiş hayata ve rötüşlü resimlere bakıyordu. Ve tabii özellikle kızların fotoğraflarına. Çoğu da kız resimleriydi. Hepsi de önce en güzel elbiselerini giymişlerdi. Sonra fotoğrafçı, başlarını bir öyle çevirmişti, bir böyle. Işığı on defa ayarlamış, bir kaç resim çekmişti. Bunların içinden en iyisini seçerek, rötuş yapmıştı. Daha sonra böyle on kızdan birini ayırmıştı. İşte adam vitrini böyle yerleştirmişti. Ve Oleg de bunu biliyordu. Fakat buna rağmen vitrine bakmaktan ve hayatın yalnızca böyle kızlardan meydana geldiğine inanmaktan zevk alıyordu. Kaybettiği bütün yılları, yaşayıp göremeyeceği o zamanları, şimdi yokluğunu duyduğu şeyleri gidermek için hiç utanmadan doya doya baktı.

Dondurma sonuna geldi. Kâğıt külâhı atmalıydı. Oysa bu, o kadar düzgün ve temizdi ki, Oleg bunun yolculukları için iyi bir bardak olabileceğini düşünerek, külâhı çantasına tıktı. Tahta kaşığı da sakladı. Bu da işe yarardı.

Sonra bir eczaneye rastladı. İşte ilgi çekici bir yer daha. Kostoglotof, hemen içeri girdi. Buranın düzenli raflarının sıralanmış ilaçlarını seyretmek için bütün bir gününü verebilirdi. Sergüenen eşyalar kamptan gelen gözler için olağanüstü, merak edilecek şeylerdi. O dünyada görülmüş şeyler değillerdi bunlar. İçlerinde bazılarını Oleg hür yıllarında da görmemişti. Bu yüzden onları tanımak, ne işe yaradıklarını hatırlamak onun için -zordu. Bir vahşinin saygısıyla krom, cam ve plâstik şekillere baktı. Ondan sonra paketlerle otlar geliyordu. Bunların üzerinde nasıl kullanılacaklarına ve ne işe yaradıklarına dair gerekli not neredeydi? Nerede?... Hap ve tablet vitrinleri uzanıp gidiyordu. Oleg'in duymadığı o kadar çok yeni ad vardı ki. Eczane Oleg için koskoca bir düşünce ve izlenim evrenini ortaya koymuştu. Genç adam her vitrinin önünde ayrı ayrı içini çekti ve sadece; o da Kadmin'lerin arzusuna uyarak soda, permanganat, bir de su derecesi istedi. Termometre ve soda yoktu. Onu permanganat için üç köpek vermek üzere kasaya yolladılar.

Kostoglotof ondan sonra reçete kısmının penceresinin önündeki sırada yerini aldı. Tam yirmi dakika ayakta bekledi durdu. Çantayı sırtından kaydırarak indirdi. Sıcaklığı ve eczanenin havasızlığını hissediyordu. Hâlâ duraklıyordu: İlâcı almalı mıydı, yoksa almamalı mıydı? Vega'nın ona bir gün önce verdiği birbirinin eşi üç reçeteden birini uzattı. Eczanede bu

ilâçtan olmayacağını umuyordu. Böylece bu mesele kendi kendisine halledilmiş ocaktı. Fakat ilâç vardı. Pencerenin arkasındaki kız bir hesap yaptı ve hesabı yazdı: sekiz ruble ve bir kaç köpek.

Oleg, rahatlıkla gülerek oradan ayrıldı. 58 sayısının hayatı boyunca attığı her adımda kendisini izlemesine hiç şaşmamıştı, (Onu 58 numaralı maddeye göre mahkûm etmişlerdi.) Fakat üç reçete için yüz yetmiş beş ruble vermek zorunda olması yaraya tuz ekmektir! Bu parayla bir ay yemek yerd. Bir an içinden, reçeteleri yırtarak, kâğıt sepetine atmak geldi. Fakat sonra bundan vaz geçti. Vega kendisine bu "reçeteleri sorabilirdi. Genç adam bunları tekrar cebine koydu.

Eczanenin pırıltili vitrinlerinden ayrılmak acıydı. Ama gün en yüksek noktasına erişmişti ve kendisini çağırıyordu. Onun zevkleriyle dolu olan gün.

Onu bugün daha bir sürü zevk bekliyordu.

Acele etmedi. Vitrinden vitrine gitti. Her çıkıntılı mağaza vitrine dikenli bir tohum gibi yapışıyordu. Her adımda kendisini yeni sürprizlerin beklediğini biliyordu.

Gerçekten ondan sonra postahane geldi. Bunun penceresinde de bir ilân vardı: «Foto - telgraf gönderin!» Ne şaşılacak şeydi bu. On yıl önce feza romanlarında anlatılan şey şimdi orada gelip geçenlere teklif ediliyordu. Oleg, içeri girdi. Duvara bir liste levha asılmıştı. Bunda foto - telgrafın gönderilebileceği otuz şehrin adı vardı. Oleg listeyi okumaya başladı. Kime ve nereye böyle bir telgraf çekebilirdi. Fakat yeryüzünün altında birine saçılmış olan bu büyük şehirlerde oturan ve el yazısının bir örneğini görmekten memnun olabilecek kimse aklına gelmedi.

Buna rağmen, bu konuda daha fazla bir şeyler öğrenebilmek için gişeye gitti. Foto - telgraf formlarından bir tane isteyerek, el yazısının hangi büyüklükte olması gerektiğini sordu.

Memur ona, «Makine kırıldı,» dedi. «Çalışmıyor.»

A, çalışmıyordu. Neyse, canı cehenneme. Bu daha normaldi. İnsanın akli daha az karışıyordu.

Afişleri okuyarak, yoluna devam etti. Bir sirk vardı. Bir kaç film oynuyordu. Her sinemada, tiyatrodaki gündüz matinelere vardı. Fakat kendisine evreni görmesi için bağışlanmış

olan bugünü böyle ziyan edemezdi. Şehirde kalsaydı ve bir süre burada otursaydı, sirke gitmesi de günah sayılmazdı. O da bir çocuk gibiydi, henüz doğmuştu.

Vega'ya gitmesi için en uygun saat her halde buydu.

Tabii eğer ona gidecekse...

Nasıl gitmemelik ederdi? O; arkadaşıydı. Oleg'i bütün içtenliğiyle davet etmişti. Ve utangaçlıkla. Bütün şehirde kendisini yakın hissettiği tek insan Vega'ydı. Nasıl gitmemelik ederdi?

İçin için yalnız şunu istiyordu: Vega'ya gitmeyi. Hattâ şehir evreni, görmeden.

Fakat bir şey onu engelliyordu. İnsanın kafasında bir takım tartışmalar oluyordu. Belki daha erkendi. Vega henüz evine dönmemiş olabilirdi. Ya da apartmanını temizlemesi için zamana ihtiyacı vardı.

Neyse... Daha sonra...

Oleg, her sokak köşesinde duruyor, hangi yolu izlemenin daha iyi olduğunu düşünüyor. Kimseye bir şey sormuyor, yolunu içinden geldiği gibi seçiyordu.

Böylece kendisini bir şarap mahzeninde buldu. Burası şişeleri sergileyen bir dükkân değil, fıçılarla dolu bir mahzeni. Yarı karanlık, yarı ıslak, kendisine özgü ekşi bir kokusu olan bir yer. Tıpkı eski meyhanelere benziyordu. Şarapları fıçılardan bardaklara dolduruyorlardı. Ucuz ev şarabının bardağı iki rubleydi. Şiş kebabından sonra bu ucuz sayılırdı. Kostoglotof cebinden bozdurmak üzere ikinci on rublelik banknotu çıkardı.

Şarabın özel bir tadı yoktu. Fakat daha bardağı bitirmeden zayıf düşmüş olan başı dönmeye başladı. Meyhaneden çıkarken ve daha sonra hayat ona daha da parlak gözüküyordu. Ta başlangıçtan beri günün kendisine güler yüz göstermiş olmasına rağmen böyleydi bu. Gün, öyle hafif, öyle boş bir hal almıştı ki, Oleg artık hiç bir şeyin bunu bozamayacağını düşünüyordu. Kötü olan her şeyi tattığı ve hepsine olan borçlarını ödediği için, geri kalanların daha iyi olması gerekti.

Oleg'i bugün hâlâ bir çok zevkli şey bekliyordu.

Eğer başka bir şarap mahzenine rastlasaydı, bir bardak içki daha içecekti.

Onun yerine bütün kaldırımı dolduran bir kalabalıkla karşılaştı. Ancak yola inerek yürümeye devam edebilirdi. Oleg yolda bir kaza olduğunu sandı. Yok, hayır. Herkes durmuş,

geniş basamaklara ve büyük kapılara bakıyor, ve bekliyordu. Kostoglotof başını çevirerek okudu. «Merkez Mağazası.» O halde bu anlaşılacak bir şeydi. Mağazada önemli bir şey satılması bekleniyordu. Ama ne? Birine sordu. Sonra başka birine. Ve sonunda bir üçüncüye. Fakat hepsi de onu terslediler ve anlaşılır bir cevap da vermediler. Oleg'in bütün öğrenebildiği şu oldu: mağazanın açılma zamanı hemen hemen gelmişti. Eh, kaderdi bu. Oleg de kalabalığın arasına karıştı.

Bir kaç dakika sonra iki adam geniş kapıları ardına kadar açtılar ve korku dolu engelleyici bir hareketle bekleyen kalabalığın ilk sırasındakileri yatıştırmaya çalıştılar. Sonra da bir atlı birliği tarafından ezilmekten kaçıyorlarmış gibi telâşla yanlara kaçtılar. Bekleyen kadınlarla erkekler, önde gençler olmak üzere, ancak yanan bir binadan kaçan insanlardan umulacak bir hızla kapılardan girerek, merdivenlerden ikinci kata çıktılar. Kalabalığın geri kalan kısmı sıkışarak, içeri girdiler. Herkes yaşına ve çevikliğine uygun bir hızla merdivenlerden koşarak çıktılar. İkinci bir ırmak ayağı ilk kata aktı. Fakat esas nehir ikinci kata doğru yükselmekteydi. Bu öfkeli saldırı, bu hücum sırasında sessizce ilerlemek imkânsızdı. Siyah saçları iyice karışmış olan Oleg de, çantası sırtında koşmaya başladı. Kalabalıkta biri ona küfretti: 'Asker!'

Merdivenin yukarısında esas sel bölündü. Üç ayrı akıntı halinde hızla aktı. Halk kaygan, cilâlı zeminde dikkatle dönüyordu. Oleg'in de yolunu seçmesi için bir anı vardı. Fakat nasıl karar verebilirdi? En güçlü koşucuların ardından seyirtti.

Kendisini örgü eşyalar kısmının yakınındaki gitgide uzayan kuyrukta buldu. Mavi elbiseleri satıcı kızlar sakın sakın dolaşüyor, sanki kalabalıktan kimseyi görmüyorlarmış, iç sıkıcı, boş bir gün geçireceklerini sanıyorlarmış gibi esniyorlardı.

Daha sakın sakın nefes almaya başlayan Oleg, kalabalığın örgü kadm ceketleri ve kazaklarının satışa çıkarılmasını beklediğini keşfetti. Usulca küfrederek oradan ayrıldı.

Şimdi diğer iki akıntının ne yana aktığını öğrenebilirdi. Her tarafa doğru hareket vardı. Her tezgâhın önü de kalabalıktı. Kalabalık bir tezgâhın önüne üşüşmüştü. Oleg de orayı 'denemeye karar verdi. Kalabalık ucuz çorba tabaklarının getirilmesini bekliyorduv^Bu değerli. Ush - Terek'de satılık çorba tabağı yoktu. Kadmin'ler elle dövülmüş kâselerden yemek yi

yorlardı. Ush - Terek'e, eve bir düzine çorba tabağı götürebilmek! Hayır, bunu hiç bir zaman başaramazdı. Oraya yanında kırık çatlak parçalarla erişirdi.

Oleg, iki katta da istediği gibi dolaşmaya başladı. Fotoğraf makinesi bölümüne baktı. Savaşın önce mağazalarda bulunması imkânsız olan fotoğraf makineleri ve ilgili malzeme şimdi insana eziyet etmek ister gibi tezgâhlardan taşıyor ve para istiyordu. Fotoğrafçılık... Bu da Oleg'in gerçekleşmeyen çocukluk rüyalarından biriydi.

Erkek trençkotları genç adamı çekti. Savaşın sonra bir yağmurluk almanın hayalini kurmuştu. Onun için terençkot bir erkeğin giyebileceği en çekici şeydi. Fakat şimdi bir yağmurluğa üç yüz elli ruble vermesi gerekti. Bir aylığını yani. Oleg yürümeye devam etti.

Hiç bir şey almamıştı. Ruh hali hâlâ vitrin seyreden bir insanmki gibiydi. Şarap hâlâ ona neşe ve canlılık veriyordu.

Ham pamuktan gömlekler satıyorlardı. Oleg bu terimi biliyordu. Ush - Terek'deki kadınlar bu lâfı duyar duymaz hemen dükkâna koşarlardı. Oleg gömlekleri inceledi, kumaşı parmaklarıyla yokladı. Gömlekleri beğenmişti. Kafasında bunlardan birini, beyaz çizgili yeşil kumaştan olanı seçti. (Fakat altmış rubleydi bu. Oleg'in gömleği alması imkânsızdı.)

O gömlekleri incelerken, güzel bir ceket giymiş olan bir adam, onun bulunduğu tezgâha değil de bunun yanmdakine yaklaştı. Burada ipek gömlekler satılıyordu. Adam terbiyeli bir tavırla satıcıya sordu:

«Bunun gibi yirmi beş beden gömleğiniz var mı? Yaka on beş olacak.»'

Bu Oleg'i tıpkı elektrik çarpmış gibi sarstı. Hayretle dönerek, bu pırıl pırıl traş olmuş, güzel fötr şapkalı, beyaz gömlek ve kravatlı, nazik adama baktı. Ona, sanki adam kendisini tokatlamış gibi bakıyordu.

Çok kişi siperlerin azabına katlanmıştı. Cesetler genel mezarlara yığılmıştı. Diğerleri buzlu Kutupta derin olmayan çukurlara gömülmüştü. Bir çok kimse sık sık tutuklanıp, kamplara yollanmıştı. Bunlar parmaklıkları vagonlarda donmuşlardı. Bazıları içi pamuklu, yırtık bir ceket parası kazanabilmek için kazma kürekle çalışarak, bel kemiklerini kırmışlardı âdeta. Ve bu ağlar gibi konuşan sümüklü züppe yalnız gömleğinin bedenini değil, yaka ölçüsünü de hatırlıyordu.

Bu son gerçek Oleg'i mahvetti. Bir yakanın kendi ayrı

ölçüsü olduğu aklıma bile gelmezdi onun. İnlememeye çalışarak, arkasını gömlek tezgâhına döndü. Yaka numarası ha? Aşağı da kurtarmıyordu. Neden bu kadar kibar bir hayat? Neden bu hayata dönmeli? Yaka ölçüsünü hatırlatacaksan, o zaman başka bir şeyi unutman gerekti. Daha önemli bir şeyi!

Yaka ölçüsü olayı Oleg'in başının topaç gibi dönmesine sebep oldu.

Ev eşyası bölümünde Yelena Alexandrovna'nın kendisinden getirmesini istememiş olmasına rağmen, kadının hafif buharlı bir ütüye sahip olma hayaliyle yaşadığını hatırladı. Oleg, daha önce de olduğu gibi bunun mağazada olmamasını diledi. Ozaman hem vicdanı ve hem de omuzları hemen bu yükten kurtulacaklardı. Fakat satıcı ona tezgâhta böyle bir ütü gösterdi.

Kostoglotof ütüü elinde şüpheyle tarttı. «Bu gerçekten hafif mi, kızım?»

«Seni neden aldatayım?» Satıcı kız dudaklarını büktü. Önünden geçen müşteriler gerçek alıcılar değil, kayıtsız gölgelermiş gibi derin derin, hemen hemen tabiat üstü diye tanımlanabilecek bir tavırla uzaklarda bir yere bakıyordu.

Oleg, «Beni aldatacak değüsin ama, belki yanılıyorsun,» diye düşüncesini açıkladı.

İsteğine aykırı olarak bu geçici hayata dönen ve maddi bir şeyi kaldırmak gibi dayanılamıyaeak bir çaba gösteren satıcı kız, Oleg'in önüne bir ütü daha koydu. Sonra tekrar doğa - üstü evrene uçtu.

Gerçeğe mukayese yoluyla erişilir. Gerçekten ütü diğerinden biraz daha hafifti. Görev duygusu Oleg'e bunu almasını emrediyordu.

Ütüü kaldırdığı için iyice bitkinleşmiş olan kızın satış fişi yazmak ve halsizleşmiş dudaklarıyla Oleg'e yol göstermek gibi ağır bir işi daha vardı. «Çıkış masasına git.» (Ne çıkışı? Kim çıkarılacaktı? Oleg bütün bunları tamamiyle unutmuştu. Ah, bu dünyaya dönüş ne kadar güçlü!) Satıcı kız yine de dünyaya dönmek, bu hafif ütüü paketleme ve çıkarma kontu-arma götürmek gibi güç bir iş yapmak zorunda da değil miydi? Oleg, satıcı kızı hayallerinden uyandırdığı için kendisini bayağı suçlu hissetti.

Ütü çantasına girer girmez, omuzları da bunun ağırlığını hemen hissetti. Bu trençkot fazla sıcak gelmeye başlamıştı. Taze hava alabilmek için dükkândan çabucak çıkmalıydı.

Oleg aynı anda yerden tavana kadar yükselen büyük aynada kendisini gördü. Kendisini incelemek onu utandıracaktı ama, Ush - Terek'de bu kadar büyük bir ayna da yoktu. Ve Oleg kendisini o yıldan beri böyle kocaman bir aynada görmemişti. Başkalarının ne düşüneceğine aldırmayarak kendisini önce uzaktan, sonra daha yakından ve sonra çok yakından inceledi.

Kendisinde var sandığı o askerce duruştan hiç bir iz kalmamıştı. Yağmurluğu gerçek bir trençkota pek az benzediği gibi. Omuzları düşmüştü. Dimdik durması da imkânsızdı. Kas-ketsiz ve kemersiz, bir askere değil daha çok bir hapishane kaçağına ya da şehire alış verişe gelen bir köy çocuğuna benziyordu. Canlı, ateşli gözükmek şöyle dursun, Kostoglotof'un harap, berbat bir hali vardı. Perişan ve kılıksızdı.

Keşke kendisini görmeseydi. Bu mutlaka daha iyi olurdu. Kendisini görmediği sürece, ateşli, askerce bir duruşu olduğunu sanmış ve yanından geçenlere şöyle bir bakmıştı. Fakat şimdi, sırtındaki bu asker çantasından çok bir dilencinin torbasına benzeyen ruksakla sokakta durduğu ve elini açtığı takdirde, gelen geçenler kendisine köpekler fırlatacaktı.

Ve o Vega'ya gidiyordu... Kadına böyle nasıl gidebilirdi?

Oleg, yürümeye devam etti ve kendisini ufak tefek eşyalarla hediyeliklerin satıldığı kısımda buldu. Burada incik boncuk vardı.

Bu yanağının aşağısında bir yara izi olan yarı asker, yarı dilenci adam, gevezelik ederek, bir şeyler seçen, bunları deneyen, sonra da almaktan vazgeçen kadınların arasında durdu. Çevresine bakmırken aptalca, donmuş gibi duruyordu.

Satıcı kız küçümsemeyle dudak büktü. — Oradan köydeki sevgilisine ne alacağını sanıyordu? — ve genç adamın bir şey çalmaması için onu gözetlemeye koyuldu.

Oleg, kızdan kendisine bir şeyler göstermesini istemedi. Eşyalara da el sürmedi. Yalnızca durmuş, aptal aptal çevresine bakmıyordu.

Anlıyordu. Bir kadın için bir süs eşyası almanın, bunu onun boynuna takmanın ya da bulûzuna iğnelemenin çok güzel bir şey olduğunu anlıyordu. Unutmadığı için onu suçlu bulmamalıydı. Oysa şimdi bunu öyle içine işlercesine anlıyordu ki, ona Vega'ya armağansız gidemezmiş gibi gelmekteydi.

Fakat ona birşey götüremezdi. Cesaret edemezdi buna. Pahalı bir armağanı düşünezdi bile. Ucuzları hakkında ise

ınc biliyordu? Bu broşlar —onlar broş muydu? — Bu pendentifler ve özellikle şu parlak camlı altı köşeli olanı; bunlar iyi şeyler miydi?

Belki de bunlar bayağı ve cafcıflıydı. Belki zevkli bir kadın onlara elini bile sürmekten utanırdı. Belki kadınlar artık böyle şeyler takmıyorlardı. Belki de modası geçmişti bütün bu incik boncuğun. Kadınların ne taktıklarını ve ne takmadıklarını nasıl bilecekti? Sonra geceyi orada geçirmeye gittiği zaman, kızarak, kekeleyerek böyle bir süs eşyasını uzatmak nasıl olacaktı? Birbirlerini kovalayan bu gibi sorular, onu oyundaki kuklalar gibi yere devirdi.

Kadının odasının, bilinmesi, süs eşyasının ustalıkla seçilmesi, aynada başkalarının karşısına çıkabilecek bir halde gö- rünülmesi ve yaka numarasının hatırlanılması gereken bu dünyanın karışıklığı onu alt etmişti... Bu Vega'nın yaşadığı dünyaydı. Kadın bu dünyadaki her şeyi biliyordu ve buna alıştı.

Oleg, şaşırmış, sıkılmıştı. Vega'ya gidecekse bunu hemen, şimdi yapması gerekirdi.

Bunu yapamıyacaktı. Cesaretini kaybetmişti. Korkuyordu.

Bu mağaza Vega'yla arasına girmişti.

Kısa bir zaman önce, pazar yerinin tanrılarına uyarak budalaca bir açgözlülükle daldığı bu lânetli, putperestlere özgü tapmaktan çıktı. Mağazadan ayrılırken, bin rublelik eşya almış, her kısımdaki şeyi denemiş, hepsini götürmek için sardırılmış ve şimdi de paketleri ve kasaları kamburlaşmış sırtında ta- şıyormuşcasına yorgun ve çok kederliydi. Oysa yalnızca o ütüü almıştı.

Saatlerce alış veriş yapmış ve bayağı, gereksiz şeyler almış kadar yorgundu. Ona tamamiyle yeni ve üstün bir hayat vadeden o saf pembe sabah nereye gitmişti? Biçim verilmeleri için yüz yıllarca uğraşılın o bulutlar? Ayın dalan teknesi?

Sabahki neşesini, o varlığını nerede harcayarak ziyan etmişti. Bunu ne zaman bozdurmuş ve boşuna harcamıştı? Mağazada mı olmuştu bu? Yoksa daha önce şarapla birlikte mi içmişti? Yoksa daha daha önce şiş kebabıyla birlikte mi kemir- mişti ?

Gidip çiçek açan kayısı ağacını görmeli ondan sonra da Vega'ya koşmalıydı...

Oleg, vitrinlere ve afişlere bakmaktan bıkmıştı. Hele git

gide artan hareketli, mutlu kimselerin doldurduğu sokaklarda etraftakileri dirsekleyerek kendisine yol açmaktan daha da sıkılmıştı. Nehrin kıyısında gölgeli bir yere yatmayı ve ruhunu temizlemeyi istiyordu. Şehirde gidebileceği tek yer hayvanat bahçesiydi. Demka'nın gitmesi için yalvardığı o bahçe.

Oleg, hayvanlar dünyasının daha anlaşılır olduğunu düşünüyordu. Orası kendi düzeyine daha yakındı.

Oleg, sıcaktan bunaldığını da hissediyordu. Hava trenç- kot giyilmeyecek kadar sıcaktı. Fakat bunu kolunda taşımayı da istemiyordu. Oradakilere hayvanat bahçesinin yolunu sormaya başladı. Sokaklar onu istediği yere götürdüler. Tuğla kaldırımları, dallarını etrafa uzatmış ağaçları olan geniş sakın sokaklar. Bu sokaklarda dükkânlar, fotoğraf stüdyoları, sinemalar, şarap mahzenleri yoktu. Tramvaylar uzaklarda bir yerde zangırdıyorlardı. İyi, sakın ve güneşli bir gündü. Güneş ağaçların arasından süzülerek onu ısıtmaktaydı. Çocuklar sokakta sek sek oynuyorlardı. Ev kadınları öndeki küçük bahçelerine çiçek dikeyorlar, sarmaşıkların tırmanması için toprağa çubuklar sokuyorlardı.

Hayvanat bahçesinin kapılarının yakınında çocukların krallığı vardı. Okullar tatil olmuştu. Ve ne güzel bir gündü bu!

Oleg'in bahçeye girdiği zaman ilk gördüğü hayvan bir dağ keçisi oldu. Etrafı parmaklıkla çevrili yerde sarp bir tepe yükseliyordu. Tam tepesinde dimdik bir uçurum vardı. Dağ keçisi orada gururla, hareketsiz duruyordu. Ön ayakları uçurumun tam kenarındaydı. Bacakları ince ve kuvvetliydi. Boynuzlarının uzunluğu insanı şaşırtıyordu. Kemikten bir kurdele gibi kıvrım kıvrımdı. Sakalı yoktu. Buna karşılık bir denizkızıının saçları gibi iki yanından dizlerine kadar uzanan sık yelesi vardı. Keçinin ağırbaşlı duruşundan, bu saç ona kadınca ya da gülünç bir hava vermiyordu.

Kafesin önünde duranlar onun kendinden emin toynaklarının bu düzgün kayanın üzerinde hareket etmesinden ümidi kesmişlerdi. Keçi, kayanın bir parçası, bir heykelmiş gibi uzun zaman orada durdu. Rüzgâr olmadığı için tüyleri de oynamı- yordu. İnsanın onun bir hayal değil, canlı bir yaratık olduğunu ispatlaması imkânsızdı.

Oleg orada beş dakika durdu, sonra da hayran hayran ayrıldı. Keçi hiç kımıldamamıştı. İnsan da böyle olsaydı, hayata tahammül edebilirdi.

Oleg başka bir yola saparken, bir kafesin önünde özellikle kalabalıktaki çocukların arasında bir kaynaşma olduğunu farkettil. Bir şey kafesin içinde deli gibi koşuyordu, ama yine de aynı yerdeydi. Oleg bunun bir tekerleğm içine girmiş bir sincap olduğunu gördü. Lıpkı atasözündeki sincap gibiydi. Oysa atasözü kullanıla kullanıla bulanıklaşmıştı. Onun için insan şimdi, 'Neden bir sincap?' diye düşünüyordu. 'Niçin tekerleğin içinde?' işte şimdi bu atasözü gerçek hayatta uygulanıyordu. Sincabın kafesinde tepesindeki dalları yanlara doğru yayılan bir ağaç kütüğü vardı. Fakat ağaca büyük bir kurnazlıkla bir tekerlek asılmıştı. Halkın görmesi için iki yanı açık bırakılmıştı kasnağın. Tekerleğin içinde basamaklar vardı. Böylece bunlar sonsuz bir merdiven meydana getirmekteydiler. Ağacına ve yukarıdaki uzun dallara aldırmanın sincap tekerleğin içindeydi. Halbuki kimse onu kasnağa girmesi için zorlamamış, hayvanı yiyeceklerle kandırmamıştı. Sincabı yalnız hayalindeki hareketler ve eylemler çekmişti. Herhalde hayvan tekerlekteki basamakları merak yüzünden denemişti. Oysa bunun ne acı, sonu gelmeyen bir şaka olduğunu bümüyordu. (ilk, seferinde bilmiyordu hayvan. Fakat bunu bin defa denedikten sonra da hâlâ öğrenememişti!) işte şimdi de tekerleği deli gibi çeviriyordu. O çılgınca yarış sırasında sincabın dönen kızıl vücudu ve kırmızı kuyruğu bir yay gibi bükülüyor, tekerleğin büyük bir hızla dönen basamakları eriyerek bir tekmiş gibi duruyordu. Sincap, bütün gücünü kullanıyor ön pençeleri bir üstteki basamağa erişemiyordu.

Oleg'in gelişinden önce kafesin önünde duranlar sincabın yarışını görmüşlerdi. Oleg'in orada geçirdiği bir kaç dakika süresince aynı şey hiç durmadan sürdü. Kafeste tekerleği durduracak ve sincabı kurtaracak bir kuvvet, hayvana, «Vazgeç! Boşuna bu!» diyecek bir akıl yoktu. Bu işin bir tek açık, kaçınılmaz sonucu vardı: sincabın ölümü. Oleg orada durup bunu beklemeyi istemiyordu. Yoluna devam etti.

Böylece yörenin hayvanat bahçesi, genç ve yaşlı ziyaretçilerini, girişin sağ ve solundaki iki anlamlı örnekle karşılıyordu. iki yaşayış biçimiydi bu.

Oleg ağır ağır gümüş sülünün, altın sülünün ve kırmızı mavi tüylü başka bir sülünün önünden geçti. Tavus kuşunun boynundaki tanımlanmayan turkuaz rengi, yetmiş santim uzunluğundaki pembe ve sarı püsküllü ve yelpaze gibi kuyruğuna hayran oldu. O tekdüze sürgünden ve tekdüze hastane

— 490 —

den sonra gözlerine renk ziyafeti çekiyordu.

Orası sıcak değildi. Hayvanat bahçesi açıklığa yayılmıştı. Ağaçlar da ilk gölgelerini düşürmekteydiler. Gitgide daha rahatlayan Oleg tam bir tavuk çiftliğinin önünden geçti. Andaluz tavukları, Tuluz ve Kholmogorsk kazları... Sonra turnaların, atmacaların ve iri akbabaların bulunduğu bir tepeciğe tırmandı. Kapalı çadıra benzeyen bir kafesin gölgelediği uçurumun kenarında, bütün hayvanat bahçesinin tepesinde beyaz başlı akbabalar yaşıyordu. Eğer adlarını açıklayan levha olmasaydı onları kartal sanabilirdiniz. Onları oldukça yükseğe koymuşlardı. Fakat kafeslerinin tavanı alçaktı. Bu iri, somurtkan kuşlar kanatlarını açarak çırpıyorlardı ama uçabilecekleri bir yer yoktu.

Akbabaların çırpışım seyreden Oleg, omuzlarını düzelterek dikleştirdi. (Yoksa bunun nedeni ağırlığını sırtında duyduğu ütü müydü?)

Gördüğü her şeyin kendisi için bir anlamı vardı. Bir kafesin üzerindeki bir levhada, «Beyaz baykuş tutsaklığa güçlkle dayanır,» yazılıydı. Bunu biliyorlardı ama kuşu gene de hapsediyorlardı.

Gerçekten hangi acayip yaratık tutsaklığı hafiften alırdı?

Başka bir levha: «Kirpi gece yaşar.» Biliyoruz: Onu gece dokuz buçukta çağırın ve sabaha karşı dörtte salıverin.

«Porsuk, derü ve kıvrıntılı oyuklarda yaşar.» Sahici porsuk! Bu porsuk fevkalâde bir adam ama geriye ne kalmış? Yüzü, yatak gibi çizgili. Gerçek bir mahkûm.

Böylece Oleg gördüğü her şeyde değişik bir anlam buldu. Her halde mağaza gibi oraya da gitmemesi daha iyi olacaktı.

Günün önemli bir kısmı geçmiş, fakat beklediği zekli olaylar da olmamıştı.

Oleg, ayılara gitti. Beyaz kravatlı siyah bir ayı kafesinin tel örgüsünü burnuyla dürtüp duruyordu. Sonra birdenbire zıplayarak, ön pençeleriyle tele saldı. Boynunda beyaz kravat değil de, daha ziyade göğsündeki haçla rahiplerin zincirine benzeyen bir şey vardı. Ayı, zıplayıp, tele asılmıştı. Ümitsizliğini başka türlü nasıl anlatabilirdi?

Onun sonraki hücrede yanında yavrusuyla dişi bir ayı oturuyordu.

Onun yanındaki kafeste kahverengi bir ayı ıstırabını bir aşağı bir yukarı dolaşarak anlatıyordu. Koşmak istiyordu ama

iki parmaklık arasındaki uzaklık ancak boyunun üç misli olduğu için sık sık dönmek zorunda kalıyordu.

Ayının ölçülerine göre bu bir hücre değil, bir kutu, ağır hapislilerin kapatıldığı bir zindandı.

Bu manzarayı zevkle seyreden çocuklar birbirlerine, «Ona taş atalım,» dediler. «O bunu şeker sanır.»

Oleg, çocukların kendisini süzdüklerinin farkında değildi. Kendisi de ek, bedava bir gösteri, burada bulunan başka bir hayvandı. Ama Oleg kendisini göremiyordu.

Bir yol nehre doğru iniyordu. Beyaz ayılar buraya konulmuşlardı. Fakat hiç olmazsa bir çiftin birlikte kalmalarına izin verilmişti. Kapatıldıkları yerden sulama kanalları geçerek buz gibi soğuk bir gölcük meydana getiriyordu. Ayılar bir kaç dakikada bir serinlemek için kendilerini suya atıyor, sonra çimento terasa tırmanarak, pençeleriyle yüzlerinin suyunu sıkıyor ve gölcüğün kenarında dolaşıyor, dolaşıyorlardı. Kutup ayışydı bunlar. Burada bu yüz derecelik ısıda nasıl yaşarlardı? Bizim kutuplarda yaşadığımız gibi...

Bu hayvanların hapsiyle ilgili en anlamlı, en derin şey Oleg'in onlardan yana olmasına rağmen, onları serbest bırakmasına imkân olmamasıydı. Elinde kafeslerini kırıp açma kudreti de olsaydı bunu yapamazdı. Bu hayvanlar, vatanlarıyla birlikte özgürlük düşüncesini de kaybetmişlerdi. Birdenbire serbest bırakılmaları yalnızca daha da feci bir şekilde sonuçlanırdı.

İşte Kostoglotof böyle saçma sapan bir mantık yürütüyordu. Kafası o kadar karışmıştı ki artık hiç bir şeye saflıkla, tarafsızlıkla bakamıyordu. Hayatta gördüğü her şey ona şimdi o gri hayaleti, yer altından gelen boş sesleri hatırlatıyordu.

Oleg, koşarak yerde diğerlerinden daha da yoksun olan kederli geyiğin, Hintlilerin kutsal Zebu ineğinin, ve Agouti'nin önünden geçerek, tekrar yukarıya, maymunlara doğru tırmanmaya, başladı.

Çocuklar ve büyükler kafeslerin önüne toplanmışlar, maymunlara yiyecek veriyorlardı. Hepsî de saçlarını hapishanede kısacık kestirmiş gibi duran, üzüntülü, tahta ranzalarında ilkel zevkler ve kederlere dalmış olan maymunlar Oleg'e eski dostlarını öylesine hatırlattı ki, genç adam içlerinden bir kaçını hemen hemen tanıdı. Bu adamlar hâlâ bir yerde hapistiler.

Ellerini dizlerinin arasından sarkıtmış olan patlak gözlü,

yalnız, düşünceli bir şempanze ona Shulubin'i hatırlattı. O da böyle bir tavır takınırdı.

Bu parlak, sıcak günde Shulubin yatağında, ölümle kalım arasında çarpınıyordu.

Orada sıralanmış maymun kafeslerinde ilginç bir şey bu- lamıyacağını düşünen Kostoglotof bunların önünden çabucak geçti. Hattâ başka tarafa da dönüyordu. Tam o sırada uzaktaki bir kafeste bir levha olduğunu ve bir kaç kişinin de bunu okuduğunu gördü.

Oleg de o yana doğru gitti. Kafes boştu. Bir tebelânın üze-, rinde şu ad vardı : «Rhesus Macaque maymunu.» Tahtaya takılmış olan levhaya, kaba harflerle, «Burada yaşayan maymun bir ziyaretçinin hainliği yüzünden kör oldu. Bu zalim kimse Rhesus Macaque'm gözüne tütün attı.»

Bu Kostoglotof'u sersemletti. O ana kadar her şeyi bilen bir insan tavrıyla istemiye istemiye gülümseyerek tembel tembel dolaşmıştı. Fakat şimdi tütün kendi gözüne atılmış gibi hüngür hüngür ağlamayı, bütün parktakilerin duyabileceği bir biçimde avaz avaz bağırmayı istiyordu.

Neden? Yalnızca böyle — ama neden? Anlamsız — fakat niçin ?

Bu levha bir çocuğun sade çekiciüğüyle insanın kalbine işliyordu. Bu, yakasını rahatlıkla kurtarmış olan bilimsiz kişinin insanlıktan uzak bir kimse olduğunu açıklamıyordu. Onun Amerikan emperyalizminin ajanı olduğunu söylemiyordu. Bu yalnızca onun zalim olduğunu bildiriyordu. İnsanın içine işleyen de buydu: Neden adam o kadar zalimdi? Çocuklar! Çocuklar! Büyüyerek birer zalim olmayın! Çocuklar! Âcizleri öldürmeyin !

Yazı okunmuştu ama yaşlılar ve çocuklar hâlâ durmuş boş kafese bakıyorlardı.

Oleg, içinde buhar ütüsü bulunan yağ lekeli, yanık ve şarapnelin yırttığı çantasını sürünge, yılanlar ve yırtıcı hayvanlar dünyasına sürükledi.

Kertenkeleler pullu taşlar gibi kumda güneşleniyorlardı. Birlikte konuştular. Onlar hangi hareket hürriyetini kaybetmişlerdi?

Koskocaman, demir karası bir Çin timsahı, yassı burnu ve ters tarafa dönmüş gibi duran pençeleriyle serilmiş yatıyordu. Levhada onun sıcak havalarda her gün et yemediği yazılıydı.

Belki de düzenli yemek verilen hayvanat bahçesine özgü mantıki dünya onu tamamiyle tatmin ediyordu.

Dev bir piton yılanı bir ağaca ölü, ağır bir dal gibi asılmıştı. Tamamiyle hareketsizdi. Sadece sivri, ufak düi etrafta kayıyordu.

Zehirli bir efa yılanı cam kapağın altında kıvrım kıvrım kıvranıyordu.

Oleg onları seyretmek istemiyordu. Bütün istediği kör olan Maeaque'nun yüzünü hayalinde canlandırmaktı.

Şimdi yırtıcı hayvanlar bölümüne gelmişti. Fevkalâde! Birbirlerinden zengin kürkleriyle ayrılan vaşak, panter, küllü kahve puma, sarı siyah benekli jaguar orada oturuyorlardı. Onlar da mahkûmdular. Hürriyetleri ellerinden alındığı için ıstırap çekiyorlardı. Fakat Oleg onlara canı gözüyle bakıyordu. Bu dünyada hâlâ kimin suçlu olduğunu söylemek kabildi. Levha, jaguarın günde yedi buçuk kilo et yediğini bildiriyordu. Bu hayal edilemeyecek bir şeydi. Kamptaki bir birliğe bir haftada bile bu kadar et düşmezdi. Ve jaguar bunu her gün yiyordu.

Oleg, taiga'ya nöbetçisiz gönderilen atlı grubu hatırladı. Kendi atlarını soymuşlardı onlar. Adamlar yaşayabilmek için atlarının yulaflarını yemişlerdi.

Sonra Bay Kaplan geliyordu. Hayvanın yırtıcı ifadesi bıyıklarında toplanmıştı. Gözleri sarıydı. Oleg'in zihni bulandı ve orada durarak kaplanı nefretle seyretmeye başladı.

Turukshank'da sürgün olan ve son zamanlarda da Oleg'- le aynı kampta kalan yaşlı bir siyasi mahkûm genç adama, o gözlerin kadife siyahı değil, sarı olduğunu söylemişti.

Duyduğu nefret yüzünden oraya çivilenmiş olan Oleg, durmuş kaplanın kafesine bakıyordu.

Yine, — işte sadece böyle, sadece böyle — fakat neden?

Hasta gibiydi Oleg. Artık hayvanat bahçesinde kalmayı istemiyordu. Kaçmayı arzuluyordu. Aslanları görmek niyetinde de değildi. Çıkış kapısını bulmaya çalışıyordu.

Zebra'yı geçti, şöyle bir bakmak için arkasına döndü ve yoluna devam etti.

Sonra birdenbire; şeyin önünde durdu...

O korkunç kana susamışlıktan sonra bir zariflik ve mâne- viyat mucizesinin önünde durdu. Nilgai ceylânı (Hindistan'da yaşayan bir cins geyik) açık kahverengi gövdesi güzelim hafif bacakları, başı harekete hazır olmakla beraber hiç de kor

ku vermeden telin yambaşmda durmuş Oleg'e iri, güven dolu ve sevgili —evet sevgili— gözlerle bakıyordu.

Nilgai, genç kadına o kadar çok benziyordu ki, Oleg buna dayanamadı. Genç kadın: «Niçin gelmedin» diye soruyordu. Günün yarısı geçti sen niye gelmedin?»

Bu büyücülüktü, ruhun bedenden bedene göçetmesiydi, çünkü genç kadın burada durmuş Oleg'i beklemekteydi. Erkek biraz daha yaklaşır yaklaşmaz o küskün ama aynı zamanda yalvaran gözleriyle sormaya başladı: «Gelmeyecek misin? Gelmemen ihtimali de olabilir mi? Ve üstelik ben de bekledim...» Niye gitmedi? Niye gitmedi?

Oleg, titredi ve çıkışa doğru daha hızlı hızlı ilerledi. Onu yine de evde bulabilirdi.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Oleg, şimdi onu özlemle ya da tutkuyla düşünemiyordu, ayaklarının dibinde bir köpek gibi, dövülmüş, mutsuz bir köpek gibi yatmak başlı başına bir zevk olacaktı. Yerde yatıp bir köpek gibi onun ayaklarının çevresindeki havayı solumak. İşte onun hayalini kurabileceği en büyük mutluluk bu olacak- tı.

Tabii böylesine iyi niyetli bir hayvan basitliği göstermesi; eve varıp hemen onun ayaklarının dibine Uslu uslu yatıver- mesi imkânsızdı. Aksine, kibarca bir iki söz söylemek zorunda kalacak, o da kibarca, sözlerle cevap verecekti, çünkü binlerce yıldan beri, işler böylesine karmakarışık edilmişti.

Dün şunları söylerken yanaklarında beliren kırmızılığı gerçekten hâlâ görebiliyordu: «Aslında... Sen şeyde de kalabilirsin... Yani benim evimde.» Bu kızarmanın cezasının verilmesi, yok edilmesi, bir gülümsemeyle geçiştirilmesi gerekmişti ve erkek bir daha onun utanmasına fırsat vermemeliydi, ve onun için de yeterince saygılı ve yeterince şakacı sözler bulmak zorundaydı, böylelikle Oleg'in doktorunun genç, bekâr bir kadın olan doktorunun evine gece yatısına gelişinin yarattığı garip durumdan ikisinin de etkilenmemesini sağlamak için yeterince şakacı davranmalıydı. Sonra gene söyleyecek birkaç söz düşünmek de istemedi, yalnızca kapıda durup ona bakmak

istedi. Ve doğrudan doğruya ona Vega demeyi düşündü. «Vega ben geldim.»

Bunu nasıl yaparsa yapsın, Vega'yla beraber olmak, koğuştta ya da doktorların odasında değü de bir apartımanın herhangi bir odasında beraber olup kimbilir nelerden konuşmak sonsuz bir sevinç verecekti. Oleg hayatın güzelliklerine artık tamamen yabancı kaldığı için belki de hatalar yapıp gereksiz sözler söyleyecekti. Oysa gözleriyle de : «Bana acı» diyebilirdi, «Yalvarırım, acı bana, sensiz olmak öyle güç ki.»

Bu kadar zamanı nasıl olmuş kaybedebilmişti? Nasıl çok önceden, çok çok önceden Vega'ya gitmemelik edebilmişti. Şimdi hızlı hızlı, hiç duraklamadan yalnızca bir tek şeyden, onu kaybetmekten korkarak yürüyordu. Günün yarısını şehir içinde dolaşarak geçirdiği için yolları çok iyi öğrenmişti ve nereye gideceğini biliyordu. Gitti.

Birbirlerinden hoşlansaydılar. Bir arada olupkonuşmak hoşlarına gitseydi. Günün birinde Oleg, onu elinden tutup kolunu boynuna dolayarak gözlerine şefkatle ve dikkatle bakabilseydi — mutlaka bu kadarı yeterdi. ■ Ya da belki bundan daha da fazlası, çok fazlası — hiç kuşkusuz bu da çok az sayılmayacaktı.

Elbette Zoya ile yeterli sayılmazdı. Ya Vega ile? Hint Ceylanıyla ?

Gene de; acaba çok mu az olacaktı?

Oleg, genç kadının evine yaklaşırken heyecanı da gittikçe arttı. Bu gerçek korkuydu, ama mutluluk dolu bir korku, insanı yoran bir zevk. Şimdi korku bilş ona mutluluk vermişti.

Sokak işaretlerine bakıp, dükkân vitrinleri tramvaylar ve insanlarla artık ilgilenmeden yoluna devam etti; ancak birdenbire bir köşede kalabalık, yolun ortasında durmakta olan yaşlı bir kadının geçip gitmesine imkân bırakmadı ve o zaman Oleg kadının küçük küçük buket yapılmış minik mavi çiçekler satmakta olduğunu farketti.

O aşınmış, yeniden biçimlendirilmiş, değiştirilmiş belleğinin en karanlık köşelerinde artık bir kimsenin bir kadını ziyarete giderken ona çiçek götürmesi gerektiğini hatırlatacak bir işaret de kalmamıştı. Oleg bunu sanki daha eskimiş, hiç duymamış gibi tamamen ve iyice unutmuştu. O eskimiş, lekelenmiş ağır yüklü sırt çantasıyla hiç sıkılmadan yürümüşü ve bir tek kuşku bile adımlarını yavaşlatmamıştı.

Çiçekleri görünceye kadar... Nedense çiçeklerin satılması

herşeyi değiştirdi. Alnı kırıştı. Boğulmuş bir adamın su yüzüne çıkması gibi belli belirsiz bir anı da zihnine doğru akmaya başlamıştı. Tamam, tamam. Uzakta kendi gençliğinin dünyasında kadınlara çiçek vermek asla âdet olmamıştı.

Oleg utana utana kadına sordu : «Bunlar ne çiçeği böyle?»

Kadm, gücenmiş gibi : «Elbette menekşe» dedi. «Demeti bir ruble.»

Menekşe mi? Şiirlerin menekşeleri mi? Her nedense Oleg menekşeleri böyle hatırlamıyordu. Gövdeler daha biçimli ve uzun olmalıydı, ve çiçekleri de çana daha çok benzemeliydi. Belki de belleği onu yanıltıyordu. Ya da burada yetişen türleri böyle oluyordu. Her neyse alınacak başka çiçek yoktu. Hafızası yavaş yavaş geri dönmeye başlayınca, çiçek almadan kadm ziyaretine gitmek imkânsız olmakla kalmayacak aynı zamanda çiçek götürmeden sakın bir tavırla onun karşısına çıkmak da ayıp olacaktı.

Acaba kaç tane alması gerekirdi? Bir tek küçük demet mi? Pek de küçük görünüyordu. İki mi? O kadar da mı yetmezdi? Üç mü? Dört mü? Fazla pahalıydı: kamptaki durumu beyninin bir köşesinde tıpkı bir hesap makinesi gibi şmgırda- yıp ona pazarlıkla bir buçuk rubleye iki demet, ya da dört rubleye beş demet alabileceğini hatırlatmıştı, fakat sanki bu keskin şingırtı Oleg'e ait değilmiş gibiydi. İki ruble çıkarıp sessiz sedasız kadına verdi.

İki demet aldı. Güzel kokuları vardı ama onun gençliğinin menekşelerindeki, şiirlerin menekşelerindeki koku değildi bu.

Onları böylece, koklaya koklaya götürebilirdi ama elinde tuttuğu zaman çiçekler ona pek budalaca göründüler: terhis edilmiş, hasta bir asker, başı şapkasız, sırtında heybesi; ve de menekşeler. Çiçekleri kolunun içine sokmayı akıl edinceye kadar bunları göze çarpmadan nasıl götüreceğini bilemedi.

Vega'nın evi; işte hurdaydı.

Genç kadm, avluyu geçersin demişti. Avluya girdi. Sonra sola dön.

(Oleg'in yüreği çarpıyordu hızla.)

Uzun bir beton sundurma birkaç dairenin birden işine yarıyordu. Sundurma, açkıtı ama bir tentenin ve demir kafesli bir trabzanm altındaydı. Bir yorgan, yataklar ve yastıklar, havalansınlar diye trabzana asılmıştı; çamaşır ipine de bir direktan öbürüne kdar çamaşır.

Burası Vega'ya uygun bir yere benzemiyordu. Onun evine

giriş pek fazla kasvet vericiydi. Eh, dışarısının görüntüsünden de Vega sorumlu tutulamazdı ki. Orada, az üerde, bütün bu asılı çamaşırların ötesinde Vega'nın daire numarasını taşıyan bir kapı olacaktı, ve o kapının arkasında Vega'nın kendi dünyası.

Çamaşır ipine asılı bir çarşafın altından eğilerek geçip yoluna devam etti, ve Vega'nın kapısını buldu. Bu da öbür kapılar gibiydi. Açık kahverengi boyalı, orası burası soyulmuş. Kapının üzerinde yeşü bir posta kutusu.

Oleg, menekşeleri kolunun içinden çıkardı. Saçlarını geriye doğru taradı. Heyecanlanmıştı ve bu heyecan onu gurur- landırmıştı. Acaba Vega, sırtında doktor cüppesi olmadan, ev haliyle nasıldı ?

O ağır çizmeleriyle sadece hayvanat bahçesinden buraya kadar kendini sürüklememişti; daha doğrusu bütün ülkenin yollarını iki kere yedişer yıl dolaşmış sonunda'terhis olmuş ve işte bu on dört yıl boyunca sessiz sedasız kendisini bekleyen kadının kapısına varmıştı.

Oleg, orta parmağının boğum yeriyle kapıya vurdu.

Parmağının kemiği kapıya daha değer değmez kapı açılmaya başladı (Veya onu daha önce mi görmüştü? Pencereden mi?); kapı açıldı ve hırpalanmış, düz burunlu kocaman suratlı bir oğlan parlak kırmızı renkli motosikletini Oleg'in üstüne doğru sürdü. Motosiklet dar kapı aralığında özellikle pek kocaman göründü. Delikanlı Oleg'in neyi veya kimi aradığını bile sormadı, motosikletini dosdoğru itip gitti — taşıtı yana çevirmeye alışkın değüdi — Oleg de yoldan çekümek için kenara büzüldü.

Oleg sersemlemişti ve bir an için Vega'nın tek başına oturduğu evde bu delikanlının ne işinin olabileğini ve niye onun kapısından çıktığını anlayamadı. Bunca yıldan sonra bile Oleg, insanların her zaman ayrı dairelerde oturmadıklarını, ortak dairelerde barındıklarını unutmuş olamazdı. Unutmuş olamazdı ama hatırlamak zorunda da değildi. İnsan, kamp barakalarında, bağımsız hayatı asla ortak dairelerde yaşmaak şeklinde değil de, barakalardaki hayatın tam tersi olarak hayal eder. Ush - Terek'de bile insanlar ortak apartımanlarda değil ayrı yerlerde yaşıyorlardı.

Oleg, genç adama döndü: «Bana şey nerede söylesinize»

dedi. Fakat beriki motosikleti, asılı çarşafın altına sürmüş, merdivenlerden aşağı indiriyordu. Tekerlekler basamaklara sürünürken boş sesler çıkarıyordu.

Apartımanın kapısı açık kaldı.

Oleg kararsızlıkla içeri girmeye hazırlandı. Koridorun ışısız derinliklerinde kapı kapı aranabilirdi. Acaba hangisi Vega'ninkiydi? Yarı karanlıkta bir kadm belirdi ve ışığı yakmadan düşmanca bir sesle sordu:

«Kimi istiyorsunuz?»

Kostoglotof sesinin tonundan hiç beklenmeyen bir sıkılganlıkla: «Vera Kornilyevna'yı» dedi.

«Evde yok.» Kadın, dostça olmayan bir sertlikle Oleg'in buralarda dolaşmamasını istiyordu. Hiç soruşturmadan, bakınmadan, iyice emin olmak için kapıyı vurup bakmadan yaptı bunu. Ve dosdoğru Kostoglotof'un üzerine yürüyerek adamı geri geri gitmeye zorladı.

Kostoglotof, ayrılmamakta direndi. «Kapışım çalın», dedi. Vega ile karşılaşmak düşüncesi ona bir sıkılganlık vermişti ama genç kadının komşusunun burun kıvrışına o da burun kıvrımayla karşılık verebilirdi. «Kendisi bugün işte değü» diye de ekledi.

«BUiyorum. Ama evde değil. Buradaydı. Gitti.»

Alçak başlı, çökük yanaklı kadm onu süzüyordu.

Menekşeleri görmüştü. Artık onları saklamak için çok geç kalmıştı.

Eğer elindeki menekşe olmasaydı şimdi bir erkek sayılacaktı; Vega'nın kapısını da kendisi çalabilir, rahat rahat konuşup ısrarla sorabüirdi: Vega ne zaman gitmişti? Acaba çabuk dönecek miydi? Ona bir not da bırakabilirdi. (Belki de genç kadm ona bir mektup bırakmıştı).

Fakat menekşeler onu bir düenci durumuna düşürmüştü, armağan getiren bir erkek, budala bir talip.

Çökük yanaklı kadm ilerledikçe, Oleg de sundurmaya doğru geri geri gitti.

Kadın, Oleg'in topuklarını izleyip onu savaş sahasından uzaklaştırırken gözlerini de ona dikmişti. Sırt çantasında bir yığının çıkıntısı göze çarpıyordu, belki de adam buradan bir-şeyler çalmıştı.

Avludaki motosikletten bir kaç defa motor gürültüsü geldi — motorun susturucusu yoktu — sonra ses kesüdi, gene giirleyip tekrar kesildi.

Oleg'in cesareti birdenbire kırılıverdi.

Kadın ona *kızgın* kızgın bakıyordu.

Vega söz verdikten sonra nasıl evde bulunmazdı? Onu daha erken bekleyip sonra da bir tarafa gittiğine hiç şüphe yoktu. Ne faciaydı bu. Acınacak bir durum, bir talihsizlik değil bir faciaydı.

Oleg, menekşe demetini tutan elini sanki el, bileğinden ke- sikmiş gibi kolunun içine soktu.

«Şimdi söyleyin bakalım, geri dönecek mi, yoksa işe mi gitti?»

Kadm : «Dışarı çıktı,» diye hırsla söylendi.

Bu, Oleg'in sorusuna cevap değildi.

Burada kadının karşısında durup beklemek budalalıktı.

Motosiklet boğuldu, tükürdü ve öldü.

Sundurmanın tirabzanına kocaman yastıklar, saman yataklar, kaplı bir yorgan asılmıştı, hepsi de havalanıyordu.

«Eee ne bekliyorsun, hemşeri?»

Bu koca koca yatak eşyasının meydana getirdiği istihkâm, Oleg'in şaşkınlığını arttırmıştı.

Çökük yanaklı kadın durmadan onu süzerek düşünmesini önlüyordu.

Şu lânet olasıca motosiklet Oleg'in zihnini sarsmıştı; motor çalışmıyordu.

Oleg, geriledi ve yastıklı istihkâmdan geri çekildi, aşağıya indi, geldiği yoldan geri döndü; geri püskürtülmüştii.

Eğer bir köşesi buruşmuş, öbür iki köşesi de inek memesi gibi sarkan dördüncüsü de bir sütun gibi duran yastık olmasaydı, evet o yastık olmasaydı, Oleg birşey düşünüp bir karar verebilecekti. Böyle çıkıp gidemezdi. Belki Vega da dönecekti. Hem de yakında. O da üzülecekti mutlaka. Evet, o da üzülürdü mutlaka.

Fakat bayrak gibi sarkan yastıklar, yataklar, kaplı yorgan ve çarşaflar, o ölümsüz zamanla denenmiş, kendisinin yalanlama kuvvetini bulamadığı gerçeği taşıyorlardı. Oleg'in buna hakkı yoktu.

Şimdi zamanı mıydı. Şimdi, Vega'nın evinde.

Bekâr bir adam, inanç ve tutku yüreğini tutuşturuncaya kadar kuru tahta üzerinde yatabilir. Başka imkânı olmayan bir mahpus sert tahta kerevette yatar. Erkeğinden ayrı düşün kadim mahpus da öyle yapar.

Fakat bir erkekle bir kadının beraber olmayı kararlaştır

dıkları yerde bu tüylü, yumuşacık yatak malzemesi inançla sahiplerini beklerler; yanılmayacaklarını büirler.

Oleg, bu ele geçmez kaleden çıktı, omuzlarında demir yığının ağırlığını hissediyordu, eli kesilmiş atılmıştı. Oleg, geri düştü, bahçe kapısından dışarı atıldı, yastık istihkâmlar zaferle onun gerüeyen karaltısına makineli tüfekle yayılım ateş açtılar. Şu lânet olasıca motosiklet bir türlü hareket edemiyordu.

Sokakta patlamalar duyulmaz oldu ve Oleg de duraladı.

Vega'yı gene de bekleyebüirdi. Eğer genç kadm dönecek olursa bu yoldan gelmesi gerekiyordu. Birbirlerine gülümse- yecekler ve pek sevineceklerdi.

«Merhaba», «Büiyor musun...» «Pek komikti...»

O zaman Oleg ezümiş, solmaya yüz tutmuş menekşeleri kolundan çıkaracak mıydı?

Bekleyip avluya dönebüirdi; fakat gene de bu dolgun, güven dolu istihkâmlardan kaçmak zorundaydılar.

İstihkâmlar onların geçmelerine izin vermeyeceklerdi, yani birlikte geçmelerine.

Bugün değüse. bile mutlaka başka bir gün ve Vega, evet Vega da hafifçecik adımları kahve gibi parıldayan, bütün evrensel tozlara yabancı gözlerle o da, kendisine ait o yumuşacık sevimü, narin; ama gene de yatak eşyasını sundurmaya çıkaracaktı.

Bir kuş yuvasız, bir kadm da yataksız yaşamaz.

Ne kadar ince ruhlu, ne kadar gururlu olursanız olun, o kaçınılmaz sekiz gece saatinden kaçıp kurtulamazsınız.

Yatıp uyumaktan.

Uyanmaktan.

Kırmızı motosiklet son kurşunlarını Kostoglotof'a atarak bahçe kapısından gürültüyle dışarı çıktı, ve düz burunlu delikanlı da sokakta çevresine zafer kazanmış bir kimse gibi baktı.

Kostoglotof yoluna devam etti, yenilmişti.

Menekşeleri kolundan çekti çıkardı. Artık çiçeklerin de iyice solmadan birine verilebüecekleri son saniyelerdi bunlar.

Saçları örölüp uçları elektrik teliyle bağlanmış iki Özbek köylü kızı Oleg'e doğru geliyordu. Oleg, iki buketi birer elinde tutarak kızlara uzattı.

«Alm bunları, kızlar.»

Kızlar şaşırılmışlardı. Birbirlerine baktılar. Oleg'e baktılar.

Aralarında Özbek'çe konuştular. Erkeğin sarhoş olmadığını ve onları rahatsız etmeye çalışmadığını farkettiler. Hattâ belki de bu asker amcanın üzüntüden onlara iki demet armağan etmek istediğini bile anladılar.

Bir tanesi buketlerden birini ahp başını salladı.

Öteki de öbür buketi aldı ve başını salladı.

Oleg, sırtında o pis, terden lekelenmiş sırt çantasıyla kalmıştı.

Geceyi nerede geçireceğini tekrar düşünmek zorundaydı.

Bir otele gidemezdi.

Zoya'ya gidemezdi.

Vega'ya gidemezdi.

Yani, gidebüirdi, gidebüirdi. Genç kadın sevinirdi buna. Duygularını da belli etmezdi.

Fakat bu imkânsız olmaktan çok, yasaklanmıştı.

Ve Vega'sız da bu bir milyon insanlı, harikulâde, zengin şehrin de sırtında ağır bir yükten kalır yeri yoktu. Daha bu sabah şehri mümkün olduğu kadar çok kalmayı isteyecek kadar çok sevmiş olması da garipti. ■

Başka bir şey daha garipti. Onu bu sabah o kadar çok sevindiren şey neydi? Bütün bütün iyileşmiş olması da birden-^ bire ona özel bir armağan olmaktan çıkmıştı.

Oleg, daha bir sokak öteye gitmeden ne kadar acıkmış olduğunu, ayaklarının ne fena acıdığı ve bütün vücudunun ne kadar yorgun olduğunu hissetti; ve o inatçı tümör de içinde seyirdi. Tek düşündüğü şey bu şehri mümkün olduğu kadar çabuk terketmekti.

Artık ona açık olan Ush - Terek'e dönmek de çekici görünmüyordu. Oleg, bu yorucu özlemin kendisini orada bütün bütün kapsayacağını farkettiler.

İşte şimdi onu mutlu kılacak bir yeri ya da birşeyi düşünebilmek yeteneğinden düpedüz yoksundu.

Vega'ya dönmek hariç.

Kendini onun ayaklarının dibine atmak vardı: «Beni geri gönderme. Yalvarırım, yapma. Suç bende değil.»

Fakat bu imkânsız olmaktan çok yasaklanmıştı.

Yoldan geçen birine saati sordu. Üçü geçiyordu. Kararını vermek zorundaydı.

Kumandanın bürosuna giden yolun numarasını taşıyan bir tramvay geçti. Oleg, en yakın durağı araştırmaya koyuldu.

Tramvay, sanki kendisi de ağır hastaymış gibi madeni

gıcırtilar çıkararak Oleg'i dar sokaklardan geçirdi. Gıcırtilar, dönemeçlerde son haddini buluyordu. Oleg, deri tutacağa asıldıktan sonra pencereden dışarısını seyretmek için öne eğildi. Köhne binalardan, yeşilliksiz, bulvarsız, kaldırımlı sokaklardan geçtiler. Bir açık hava sinemasının reklâmını taşıyan reklâm tahtası da şöyle bir göründü kayboldu. Bunun nasıl düzenlendiğini görmek ilginç olacaktı, fakat daha şimdiden birşey Oleg'in bu dünyanın yeniliklerine duyduğu ügiyi körletmişti.

Vega, on dört yıllık yalnızlığa dayandığı için gururlanıyordu. Fakat yılın yarısını beraber olup da ayrı geçirmenin kendisine neye malolacağını bürmüyordu.

Oleg, ineceği durağı tanıyıp tramvaydan indi. Şimdi de sanayi bölgesinde geniş bir caddede bir mü kadar yürümek zorundaydı. Kamyonlar ve traktörler, taşlı yolda gümbürdiye gümbürdiye hiç durmadan sel gibi yolun iki yönüne gidiyorlardı. Önce kaldırım uzun bir tuğla duvarla sınırlanmıştı, sonra bir fabrikanın dekovü hattını geçti daha sonra güzel tozlu bir kömür yığınının geçti, daha sonra büyük kazı çukurlarının önünden geçti, derken tekrar tren hattından karşıya geçti, daha sonra tekrar bir duvarın önüne geldi ve sonunda bir sıra tek katlı barakanın önüne geldi, bunlar 'geçici mesken' olarak yapılmakla beraber on, yirmi hattâ otuz yıl kalıyorlardı. Hiç değilse şimdi Kostoglotof'un ocak ayında ilk defa kumandanın bürosunu aradığı günkü gibi yerler çamur değildi. Ama gene de yorucu, uzun bir yürüyüş olmuştu ve Oleg bu sokağın o yeşü bulvarlı, kocaman meşe ağaçları, dayanılmaz ak kavaklar ve kayısı ağaçlarının pespembe mueizesiyle bezenmiş şehirde olduğuna pek inanamıyordu.

Genç kadın kendine, bunun doğru olduğunu ne şekilde anlatırsa anlatsın, bu gerekiyordu, isabetliydi, daha sonraki ayrılık daha da acı verici olacaktı.

Şehirdeki sürgünlerin kaderini tayin eden kumandanın bürosu acaba hangi düşünceyle böyle esrarengiz bir şekilde şehrin sınırına yerleştirilmişti? Çünkü işte burada barakaların, çöplükten farksız geçitlerin kırılıp tahta kaplanmış pencerelerin çamaşır dizilerinin, çamaşır dizilerinin, çamaşır dizilerinin ortasında duruyordu.

Oleg, çalışma saatlerinde bile görev başında bulunmayan kumandanın yüzündeki iğrenç ifadeyi ve kumandanın onu burada nasü karşıladığını hatırladı; şimdi de kendini tutmak ve bağımsız bir insan havasına bürünebilmek için kumandanın

barakasmdaki koridorda ağır ağır yürüyordu. Kostoglotof, gardiyanlara gülümsemezdi, hattâ onlar kendisine gülümsese- ler bûe kendisi asla gülümsemezdi. Onlara herşeyi hatırladığını belirtmeyi kendine görev edinmişti.

Kapıyı vurup içeri girdi. Birinci oda çıplak ve boştu: yalnızca arkalıksız iki uzun sallanan tahta sıra, bir parmaklığın arkasında bir masa vardı. Masanın üzerinde de hiç kuşkusuz bölgedeki sürgünlerin raporları duruyor olmalıydı, bunlar ayda iki defa gizlice kontrol ediliyorlardı.

Şimdi burada kimse yoktu, «Kumandan» kelimesi yazılı olan öbür kapı da açıktı. Oleg, bu kapının eşiğine adımını atıp resmi bir tavırla sordu:

«İçeri girebilir miyim?»

İçten bir ses onu buyur etti : «Hemen gel, hemen gel.»

Bu da nesiydi? Oleg, şimdiye kadar NKVD'de böyle bir ses tonu duymamıştı. İçeri girdi. Odadaki tek insan kumandandı, o da masasının başındaydı. Fakat bu kumandan o eski esrarengiz görünüşlü ciddi budala değildi, kibar zeki görünüşlü bir ermeniydi, hiç de kaba değildi, üniforma da giymemiş, şehrin dış bölümündeki bu yoksul baraka bölgesine hiç de yakışmayan sivil elbise giymişti. Ermeni sanki işi tiyatro bileti satmaktan ibaretmiş gibi neşeli görünüyordu ve Oleg'in kocaman bir emirle buraya gelmesine de sevinmişti.

Kamplardaki hayatından sonra Oleg, ermenilere karşı pek de iyi duygular besleyememişti. Kamplardaki birkaç ermeni barakaya toplanır en iyi mutfak ve yiyecek işlerini, hattâ para dümenlerine bile elverişli işleri kaparlardı. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, insan bundan ötürü onlara karşı kırgınlık duyamıyordu. Bu kampları icad ederler Sibiry'a'yı bulanlar onlar değildiler. Hem niye birbirlerini korumasmlar- dı, niye ticereti tepsinler de toprağı sivri kazıklarla oysunlar- dı?

Oleg, şimdi resmi masanın başmda oturan bu neşeli, dost tavırlı ermeniği görünce ermenüerin teklifsizliklerini ve iş adamı özelliklerini iyimser bir hava içinde düşündü.

Kumandan, Oleg'in adını ve geçici olarak buraya kayıtlı olduğunu öğrenince, şişman olmasına rağmen hop diye ayağı fırlayıverdi ve dosya dolaplarından birinde onun kartım aramaya koyuldu. Aynı zamanda da sanki Oleg'i eğlendirmek istiyormuş gibi yüksek sesle kurallara göre açıklaması şiddetle yasaklanmış olan adları sırası geldikçe söylemeye koyuldu:

— 504 —

«Haa... Durun bakayım... Kalifotidi... Konstantinidi... Lütfen, oturun... Kulayev... Karatoglotof... Bu kartın da köşesi iyice kıvrılmış... Kazmymagomayev... Kostoglotof.» Kumandan gene NKVD kurallarını şiddetle çiğneyerek, Kostoglotof'un ismini ve baba ismini soracak yerde karttan okuyu- verdi: «Oleg Filimonoviç?»

«Evet.»

«Yaaa... 23 ocaktan beri tümör tedavisindeymişsiniz...» Kumandan, hayat dolu içten gözlerini kâğıttan kaldırdı: «Nasıl gitti?» diye sordu. «Daha iyi misiniz?»

Oleg, duygulandı, hattâ boğazında birşeyin düğümlendi- ğini hisseder gibi oldu. Bu iş o kadar kolaydı ki: bu korkunç masaların başına sadece insan yerleştirmek o kadar kolaydı ki, ve işte daha şimdiden hayat birdenbire değişmişti. Oleg de artık resmi davranmaktan vazgeçip içinden geldiği gibi konuştu: «Bu konuda birşey söylemek zor. Bazı bakımlardan daha iyiyim, bazı bakımlardan daha kötüyüm... (Daha kötü mü. İnsan ne nankör yaratıktır.. Bir hastanede yere yatıp da ölmeyi istemekten daha kötü ne olabilir ki?) «Genellikle daha iyiyim sayılır.»

Kumandan sevinçle: «İşte bu güzel» dedi. «Niçin oturmu- yorsunuz?»

Tiyatro bileti vermek bile zaman alır. Onları pullayıp mürekkeple tarihi yazmak ve kaim bir kayıt defterine numarasını yazmak, sonra da başka bir kayıt defterine geçirmek zaman alır. Ermeni bütün bunları neşeyle seve seve yaptı. Oleg'in belgesine bir seyahat izni ekledi ve bunu kendisine verirken de yüzünde duygulu bir ifadeyle ve pek alçak, tam anlamıyla resimlikten uzak bir sesle :

«Üzülme,» dedi. «Bütün bunlar yakında sona erecek.»

Oleg soludu : «Neee?»

«Ne mi? Elbette kayıt işleri. Sürgün. Kumandanlar.» Geniş yürekülikle gülümsedi. (Besbelli önünde yapılacak bir sürü daha güzel iş vardı).

Oleg, birşeyler öğrenmeye çalıştı: «Emirler geldi mi?»

Kumandan içini çekti: «Emir gelse de gelmese de bir» dedi, «fakat belirtür var. Ben bundan eminim. Bu da gelecek. Sıkı dur, iyileş, ergeç kendini toparlayacaksın. »

Oleg, küskün küskün gülümsedi. «Beni ayağımdan çekip düşürdüler büe.»

«Mesleğin nedir?»

«Yok ki.»

«Evli misin?»

«Hayır.»

«İşte bu güzel.» Kumandan, bunu güvenle söylemişti. «Çoğu zaman sürgünler sonradan karılarını boşuyorlar ve korkunç bir karışıklık oluyor. Fakat sen serbest bırakılacaksın, doğduğun şehre dönüp evleneceksin.»

Evleneceksin...

Oleg kalktı: «Eğer gerçekten böyle olacaksa sağ olun» dedi.

İyi niyetli kumandan, iyimser bir baş hareketiyle Oleg'i uğurlamakla beraber tokalaşmak için ona elini uzatmadı.

Oleg, odalardan geçip giderken: Bu kumandan niye böyle iyimserdi acaba? diye düşündü. Doğuştan mı böyleydi yoksa o da değişen rüzgârlara mı uymuştu? Bu sürekli miydi, yoksa geçici mi? Yoksa artık bu karakterde kimseleri mi işe almaya başlamışlardı? Doğrudan doğruya bunu öğrenmek için geri dönmesine imkân yoktu ama bunu öğrenmesi de çok önemliydi.

Gene barakaları geçti, gene tren yollarından karşıya geçti, kömür yığınım geçti, uzun fabrika yolundan aşağı yürüdü. Oleg hep derin düşünceye dalmış hızlı, düzgün adımlarla yürüyordu. Biraz sonra da ısındığı için yağmurluğunu çıkardı; Kumandanın onun üzerine boca ettiği sevinç sağnağı Oleg'i sırlıslamak etmiş, yüreğini coşturmuştu. Ancak yavaş yavaş zihnine sinip yerleşti.

Yavaş yavaş, Oleg masa başına geçenlere güvenmemeyi öğrenmişti. Savaşta sonra siyasî tutuklular için bir af furçasının başlayacağı resmi görevliler, yüzbaşılar, binbaşılar yalan olduğunu bue bile yadıklarının nasıl olur da hatırlayamazdı? Buna nasıl da inanılmıştı? «Bana yüzbaşı kendisi söyledi.» Oysa görevlilere, çaresiz tutuklulara işlerini yapabilsinler ve sağ kalabilmek gayretini göstersinler diye ümit vermeleri emredilmişti.

Şu ermeni hakkında şunu öğrenmişti: Adam çok bilgi edinmişti ve bilgisinin de mevkiine göre pek saçma göründüğüydü. Fakat işin aslı aranırsa, Oleg de gazetelerde gözüne ilişen haberlere bakıp bu sonucu ummamış mıydı?

Aman Allahım, ama artık zamanı gelmişti. Hem de geçir yordu. Bir insan vücudunda bir tümör çıkarır ve ölür; peki

öyleyse bu kamplar ve sürgünlerin olduğu bir ülke nasıl yaşayabilir?

Oleg gene kendini mutlu hissetti. Eh, hiç değilse, o öl- memiştir. Ve yakında da Leningrad'a gitmek için bir bilet alabilirdi. Leningrad, Gerçekten St. İsaac Sütununa gidip ona dokunabilecek miydi? Kalbi kırılacaktı.

Ama St. İsaac'a aldırma. Artık Oleg'in Vega ile olan üş- kilerinde herşey değişmişti. Bu ona uyuşukluk vermişti. Şimdi eğer gerçekten... eğer gerçekten... Fakat artık bu bir uydurma hikâye de değildi. Oleg burada onunla beraber yaşayabilirdi.

Vega ile yaşa... Yaşa. Beraber. Bunun hayalini kurarken bile yüreği kabarıyordu. Oleg, niye ona herşeyi anlatmasmdı. Niye ona gitmesindi? Oleg bu haberi ona veremezse, başka kime verebüirdi ki? Oleg'in bağımsızlığıyla ondan başka kim il- güenirdi ?

Oleg, tramvay durağına gelmişti bile. Tren istasyonuna giden bir tramvayla Vega'nın evine giden arasında bir seçme yapmak zorundaydı. Acele etmesi gerekiyordu, çünkü yakında Vega da gidecekti. Güneş de artık gökyüzünde yükseklerde değildi.

Gene huzuru kaçtı. Gene Vega'ya yönelmişti. Ve Kumandanın bürosuna giderken zihnini çalıştırarak vardığı mantikî düşüncelerden geriye hiç bir şey kalmamıştı.

Niye sanki suçlu ya da lekeli bir adam gibi kaçmak zorunda kalmıştı? Genç kadın hastalığını tedavi ederken onu düşünmemiş miydi? Oleg mesele çıkarıp tedaviyi durdurması için ona yalvardığı zaman da susup onun gözünün önünden kaybolmamış mıydı?

Olek şimdi niye ona gitmesindi? Niye yükselmesinlerdi, niye yükseklere çıkmasınlardı, onlar insan değil miydiler? Hele Vega... Başkaları bir yana ama Vega...

Tramvaya binmek için ileri atıldı. Durakta büyük bir kalabalık vardı ve hepsi de tramvaya hücum etmişlerdi. Herkes içeri girmeye çalışıyordu. Oleg'in bir kolunda yağmurluk, öbür elinde de sırt çantası bulunduğundan parmaklığa tutunamıyor- du, onun için kalabalık onu iteleye kakalaya, eze eze önce sahanlığa sonra da tramvayın içine soktu.

Oleg, her yandan iyice sıkıştırılmış durumda kendini görüşlerinden Üniversiteli oldukları anlaşılan iki kızın arkasına itilmiş buldu. Biri sarışın, diğeri kumral olan iki kız Oleg'e öyle yakın duruyorlardı ki, belki de erkeğin solumasını bile duyu

yorlardı. İki eli de yanlarına öyle bir bağlanmıştı ki sadece bir yere tutunamamakla kalmamış, bir de öfkeli biletçiye para vermek imkânını da bulamamıştı. Ellerini bir santim bile kıpırdatamıyordu. Yağmurluğu tutan sol kolu nerdeyse kumral kıza sarılacaktı. Bütün vücudu da sarışın kıza öyle sıkı sıkı dayanmıştı ki kızm vücudunun her zerresini hissedebiliyordu ve kız da onun farkındaydı. Tutkuların en şiddetlisi bile onları şu kalabalık tramvayda olduklarından daha sıkı bir şekilde birbirlerine sarmaş dolaş edemezdi. Kızın boynu, kulakları ve saçları Oleg'e aklının alamayacağı derecede yakındı. Kızın ince, eskimiş elbisesinin içinden, yumuşacık ve körpe vücudunu da hissetti. Kumral, sarışına üniversite meselelerini anlatmaya devam etti fakat sarışın artık ona karşılık vermiyordu.

Ush - Terek'de tramvay yoktu. Halkı böyle balık istifi ha- pisane arabalarla doldururlardı, ama erkeklerle kadınlar da pek ender aynı arabaya bindirilirdi. Bu heyecanı onca yıldan beri içinde duymamış, ondan güç almamıştı, işte bunun için de şimdi ona daha yeni ve şiddetli görünmüştü.

Oysa bu heyecan onu mutlu etmek şöyle dursun, küskün- leştirdi, çünkü bu heyecan öyle bir eşikti ki onun ötesine Oleg istese de gidemezdi.

Onu önceden uyarmışlardı değil mi? Libidonun kalacağını, ama yalnızca Libidonun.

Böylece iki durak geçtiler. Tramvay hâlâ kalabalık olmakla beraber yolcular artık Oleg'i arkadan pek sıkıştırmadılar, o da hafifçe geriye çeküebilirdi. Fakat bunu yapmadı; oradan uzaklaşıp bu kutsal işkenceyi sona erdirecek irade gücünü kaybetmişti. O anda, tam o sırada, bu durumda kalmaktan başka hiç birşey istemiyordu. Tramvay, Eski Şehre kadar gitse bile. Hattâ vatman aklını kaçırsa da tramvay hiç durumadan döne döne, zangır zangır geceye kadar gitse bile. Hattâ dünya gezisine çıkmış olsa bile. Oleg, bu ilişkiyi kesmek için önce davranmayı bir türlü kendine yediremiyordu. Bunun ötesinde sadece elde edilmesi imkânsız sonuç vardı, bu zevki biraz daha uzatarak kızın ensesindeki bukleleri ezberledi (kızm yüzünü de hiç görmedi.)

Ayrıldılar, sarışın kız tramvayın içinde üeriye yürüdü.

Oleg de sırtını ve dermanı kesilmiş bacaklarını doğrulturken Vega'ya gitmekle işkenceye ve çılgınlığa gitmiş olacağını anladı.

Vega'dan, kendisinden isteyeceğinden daha çok şeyler isteyecekti.

Öyle yüksek bir seviyede anlaşmaya varmışlardı ki, ruhsal birleşme onlar için hepsinden daha önemliydi. Fakat Oleg bu yüksek köprüyü kendi elleriyle ve onunkilerle kurduktan sonra kendi ellerinin zayıflamaya başladığını da hemen hissetmişti. Genç kadına bir sağlam vaatle bulunurken başka bir vaatle de ona işkence edecekti. Ve genç kadın gidip de Oleg onun odasında yalnız kalınca; genç kadının elbiselerine, ötesine berisine hattâ kokulu mendüine bakıp ağlayacaktı.

Hayır, o sarışın kızdan daha akıllı olmak zorundaydı. Tren istasyonuna gitmesi gerekiyordu.

Oleg, tramvayın ön kısımına gidecek yerde iki kızı geçip öbür yolcuları itip kakarak yürüdüğü için sayıla sövüle arka sahanlığa geldi ve tramvaydan aşağı atladı.

Tramvay durağının yakınında çiçekçi kadın hâlâ menekşe satıyordu.

Güneş çekümeye başlamıştı bile. Oleg gene yağmurluğunu giydi ve istasyona gitti. Bu tarafın tramvayı öteki kadar kalabalık değildi.

Oleg, istasyonun önündeki meydanlıkta kalabalığın arama sıkışıp ona buna yol sorup yanlış cevaplar ala ala sonunda uzak yerlere bilet satılan gişelerin yerini buldu.

Dört gişe vardı ve her gişenin önünde de yüz elli, iki yüz kişi bekliyordu, sıraya girmemiş olanlar da hariçti.

Oleg, sanki hiç burdan ayrılmamış gibi o tren istasyonlarında günlerce sırada bekleyişi hiç yadırgamadı. Dünyada pek çok şey değişmişti; değişik modalar değişik sokak lâmbaları, gençlerin değişik davranışları gibi, fakat Oleg'in hatırladığı kadar bu iş hiç değişmemişti: 1946'da da durum böyleydi, 1939'da da, 1934'te de ve 1930'da da. 1920 yıllarında Yeni Ekonomik Siyaset günlerinde dükkân vitrinlerinin mallarla yüklü olduğunu hatırlayabiliyordu, fakat istasyon gişelerinin uzun, sabırlı insan kuyruklarıyla dolu olmadığını aklından hayalinden geçiremezdi. Yalnızca hükümetin özel iznini almış olanlar ya da özel paso ya da bir kerelik izin almış olanlar günlerce sırada beklemeden yolculuğa çıkabüirlerdi.

Şimdi Oleg'in de özel izni vardı, gerçi bu da pek yüksek bir değer taşımıyordu ama gene de işini görmeye yeterdi.

İstasyon havasızdı, ve Oleg de terliyordu ania kürk şapkasını sırt çantasından çekip çıkardı başına geçirdi. Tıpkı ayak-

kabıcmın kunduraları düzeltmek için kullandığı ayakkabı kalıbının tutacak yerinin dışarı fırlamış halini andırıyordu. Sırt çantasını bir omuzuna astı. Sanki iki hafta önce ameliyat edilmiş gibi yüzüne bitkin bir ifade verdi; ve işte bu yorgun tavrı, boş bakışlarıyla iki kuyruğun arasından süzülüp mümkün olduğu kadar öne ilerledi.

Başkaları da aynı yoldan ilerlemeye çalışıyorlardı, fakat onlar gişeye sokulmaya ya da itip kakarak öne geçmeye çalışmıyorlardı, çünkü görevli bir polis orada duruyordu.

Oleg, adamın gözleri önünde bitkin bir tavırla ceketinin altındaki yan cepten belgesini çıkardı ve güvenle yoldaş polise uzattı. Genç bir general havasındaki erkek yapılı, bıyıklı Özbek önemli bir kimse havasında belgeyi okudu ve kuyruğun başında bekleyenlere:

«Bu adamı öne alın,» dedi, «Amaliyat geçirmiş.»

Oleg'e de sıranın başından üçüncü olmasını işaret etti.

Sıradaki yeni yoldaşlarına tasalı ve yorgun bakışlarla bakarak araya sıkışmaya çalışmayıp yana çekildi, başı önünde bekledi. Yüzü, geniş kenarlı kahverengi kadife şapka ile gölgelenmiş şişman, yaşlıca bir Özbek Oleg'i sıraya soktu.

Gişeye yakın durmak eğlenceliydi. Kadın bilet memurunun, biletleri parmaklayışını, yolcunun ellerinde sıkışıp kalmış, iç ceplerden birinden çıkarılmış bilet ücretini fazla fazla karşılayacak parayı görüyordu. Bir yolcunun ürkek ricasını ve bilet memurunun hiç bozulmayan red cevabını duyuyordu; işlerin yürüdüğü hem de hiç yavaş sayılmayacak şekilde yürüdüğü açıkça belli oluyordu.

Sonunda bilet gişesinin penceresine eğilme sırası Oleg'e geldi.

«Khan - Tau'ya bir gidiş bileti istiyorum, üçüncü mevki numarasız olsun.»

Bilet memuru sordu :

«Nereye dediniz?»

«Khan - Tau'ya.»

Gişede duran kız: «isim doğru değil galiba» dedi ve omuz- ' larmı silkerek kocaman bir demiryolu rehberini karıştırmaya koyuldu.

Oleg'in arkasında duran bir kadın sordu: «Niye numarasız yer alıyorsun arkadaş? Üstelik ameliyatlısın da. Üst yatağa çıkacaksın, dikişlerin patlayacak. Numaralı yer almalısın.»

Oleg, içini çekti: «Param yok.»

Bu doğruydu.

Bilet memuru sonunda rehberi gürültüyle kapayarak:

«Böyle bir istasyon yok,» diye bağırdı. «Gideceğin yere en yakın istasyon için bilet al bari.»

Oleg, hafifçe gülümsedi: «Böyle bir istasyon nasıl olmaz? Bir yıldanberi hizmette. Buraya gelmek için o istasyondan trene binmişim. Bilseydim, size göstermek için biletimi saklardım.»

«Benim böyle birşeyden haberim yok. Eğer rehberde yazılı değilse böyle bir isyasyon yok demektir.»

Oleg, ameliyattan yeni çıkmış bir hastadan beklenmeyecek derecede öfkelenerek: «Ama tren orada duruyor» diye ısrarla söylendi «Orada da büet gişesi var.»

«Vatandaş, eğer büet almayacaksan çekü git. Başka...»

Sıradaküler de bağırırmaya başladılar: «Doğru. Boşuna zaman harcama.» «Sana verüen bileti al!» «Ameliyat olmuş hâlâ mesele çıkarıyor.»

Aah ah, Oleg bunun tartışmasını yapmayı ne kadar isterdi. Nasıl gidip bilet işinin başındaki şefi ve istasyon müdürünü görmek istediğini belirterek oradan oraya dolaşırdı. Bunların başlarını kafalarını birbirine vurup hakkını nasıl da alırdı; belki bir dilencinin hakkıydı ama gene de haktı. Hiç değilse bu meselede bir erkek gibi davranabilseydi.

Fakat arz ve talep kanunu bir demir kanundu, demiryolu trafiğini plânlama kanunu bir demir kanundu. Arkasındaki, onu numaralı yer almaya zorlayan iyi kalpli kadın Oleg'in omuzundan parasını büet memuruna uzatmıştı bile. Onu sıranın başına yerleştiren polis de Oleg'i kenara çekmek için o tarafa yürümeye başlamıştı bile.

Oleg hâlâ memura: «bir yönde en yakın istasyondanyirmi mil yürümem gerekecek, öbür yönden ise kırk milden fazla yürümek zorunda kalacağım» diye yakmıyordu ama bu artık kamp havasında bir sızlanıştı. Verileni telâşla kabullendi, «Pekâlâ, Chu istasyonu olsun.»

Bilet memuru, Chu'yu ezbere biliyordu, büetin ücretini biliyordu. Onda bilet vardı, Oleg ise sadece buna sevinebüirdi. Hemen oracıkta, gişeden pek uzaklaşmadan büetin damgasına, trenin ve vagonun numarasına baktı, ücreti ve geri verüen parayı hesapladı, sonra da ağır ağır oradan uzaklaştı.

Onu yeni ameliyattan çıkmış sananlardan uzaklaştıkça toparlandı ve o komik şapkayı çıkardı, tekrar çantasına sokuş

— 511 —

turdu. Trenin kalkmasına iki saat vardı, bileti cebine yerleştirdikten sonra bu zamanı geçirmek eğlenceli olacaktı. Şimdi kendine bir dondurma ziyafeti çekebilirdi, bunu Ush - Terek'de yapamayacaktı, bir de 'Kvass' içecekti. (Ush - Terek'de Kvass da olmayacaktı). Yolculuk için kara ekmek almalıydı. Şekeri de unutmamalıydı. Sabırla bir şişeye sıcak su doldurmalıydı. (Suyunu yanında taşıyabilmesi çok büyük bir iş sayılırdı). Ayrıca biraz ringa balığı da almayı ihmal etmemeliydi. Yolculuğun böylesi şu Stolypin arabalarından yani demiryolundan tutukluları taşımak için kullanan açık arabalardakinden elbette çok daha iyiydi. Stolypin'le yolculuk yaptıktan sonra insan hapishane arabasına bindiriliyordu, arabaya biindirilmeden önce de üstü başı aranırdı; yolda iki gün susuz bırakılır, gideceği yere varınca da muhafızlar arasında yere konurdu. Eğer şansı varsa, en üstteki üçüncü yatağa aslında bagaj yeri olan bölmeye yatar, boylu boyunca uzanmak imkânını bulurdu, çünkü burası iki üç kişilik değil yalnızca tek kişilikti. Orada yatıp da tümörün ağrısını duymamak, işte bu mutluluk olacaktı. O mutlu bir adamdı. Yakınılacak nesi vardı ki?

Üstelik kumandan da af hakkında birşeyler gevelemişti.

İşte o uzun zaman beklenen mutlu hayat gelmişti, evet gelmişti. Fakat Oleg, nasılsa bunu farkedememişti.

Hem zaten genç kadının Lev Leonidoviç'i vardı, onunla pek sıkı fıkı dosttu. Lev olmasa bile Vega daha başka imkânları elinde bulunduruyordu. Bir kimse hiç beklenmedik bir zamanda başkasının hayatına giriverir.

Bugün sabah ayını gördüğü zaman inanmıştı ama ay da kayboluyordu.

Artık perona gitme zamanı gelmişti. Trene binme saatinden çok önce orada olmalıydı. Tren perona girince Oleg, vagonunu hemen bulmalı, koşup kendine bir yer kapmalıydı. Oleg, istasyondaki program tahtasından kalkış saatine bakmaya gitti. Aksi yöne gidecek bir tren vardı. 71 numaralı tren. Ve yolcu almaya başlamıştı. Sanki bu trene yetişmek istiyormuş gibi soluğu kesilmiş bir halde kapıda bilet kontrolü yapan memura sordu. «Yetmiş bir numara mı? Yetmiş bir numara mı? Acaba yetişebür miyim?» (Kendi biletini ileriye uzatmıştı.)

Treni kaçırmaktan pek korkmuş gibi görünüyordu, memur da onun biletini kontrol etmeden sırtındaki çantaya elini dayayıp onu demir kapıdan içeri itti.

Oleg, muhafızın gösünden uzaklaşıp kapıdan epeyce öteye vardıktan sonra adımlarını yavaşlattı, sonra durdu ve çantasını peronun çimento zeminine bıraktı. Bir başka hileyi, 1939 yılında Stalingrad'da başından geçen bir kaçmak olayını hatırlamıştı. Ribbentrop ile yapılan anlaşmadan sonra, fakat Molo- tof'un konuşmasından ve ondokuz yaşma gelmiş olan herkesin silâh altına alınmasından önce, bağımsızlık devrinin son gün- lerindeydi. Bir arkadaşıyla beraber sandalla Volga'dan aşağı inmişler, sandallı Stalingrad'da satmışlardı, sonra da öğrenimlerine devam etmek için trenle geriye dönmek zorunda kalmışlardı. Bir alay bavulları vardı ve sandal yolculuğundan edindikleri malzemeyi de dört elle zar zor taşıyabiliyorlardı, üstelik Oleg'in arkadaşı bir köy dükkânından bir mikrofon satın almıştı. O devirde Leningrad'da mikrofon bulabilmek çok zordu. Kocaman, huni biçiminde kılıfsız bir nesneydi ve arkadaşı da trene binmek için itişip kakışırken mikrofonun parçalanmasından korkuyordu. Stalingrad istasyonuna geldikleri zaman kendilerini istasyonu dolduran tahta bavullu, torbalı, çıkınlı, sandıklı uzun bir yolcu kuyruğunun sonunda buldular. Tren perona gelmeden bu kalabalığın arasından geçmek imkânsızdı; iki gece trende ayaküstü kalmak tehlikesi vardı. Kapıdaki muhafız yola gelicilerden değildi ve sırada bekleyen kalabalığın önünden kimseyi içeri bırakmıyordu. Oleg'in aklına parlak bir fikir geldi: «Kapıdan en son girecek olsan bile bu yükü tek başına taşıyabilir misin?» diye arkadaşına sordu. Kendisi de mikrofonu aldı, canlı adımlarla işçilerin giriş kapısına yöneldi: «Sadece şu mikrofonu yerleştireceğim, başka işim yok» dedi. Kadın muhafız da sanki Oleg'in mikrofonu bütün gün yanında taşıdığını biliyormuş gibi anlayışlı bir tavırla başını salladı. Tren istasyona girerken Oleg de peronda bekledi ve daha bekleyen kalabalıktan hiç kimse kapıdan geçmeden Oleg, trene binmiş ve arkadaşıyla kendisi için iki bagaj rafı ayırmıştı.

Onaltı yılda hiç birşey değişmemişti.

Oleg, peronda aşağı yukarı gezinerek kendisi gibi açığöz davranıp kendüerine ait olmayan trenlere binecekmiş gibi yaparak kapıdan geçtikten sonra trene binme zamanını bekleyenleri seyretti. Epey açığöz vardı ama gene de peron, istasyondan ve istasyonun önündeki meydancıktaki kalabalığa göre çok تنها sayılırdı. Yerleri numaralı olan ve ök gelene yerlerini kaptırmayacaklarını bilen daha sâkin görünüşlü, daha iyi giyimli diğer yolcular hiç tasalanmadan aşağı yukarı geziniyor

lardı. Elllerinde buket taşıyan kadınlar ve bira şişeleri bulunan erkekler vardı ve bazıları da fotoğraf çekiyorlardı. Bütün bunlar Oleg'e içine girilmesi ve anlaşılması imkânsız bir hayat olarak görüldü. Bu uzun üstü kapalı peron, ılık ilkbahar akşamında ona çocukluğuna ait bir olayı düşündürdü, güneyde geçmiş bir olaydı bu. Belki de Kafkaslardaki Mineralniye Vody yazlığının istasyonuydu.

Oleg peronun sonunda bir postane penceresinin çıkıntı şeklinde dışarı uzandığını görmüştü. Peronda da üzerinde mektup atmaya yarayacak dört yarık bulunan bir posta kutusu vardı.

Bu birden içini kemirdi: mektup yazmalıydı. Üstelik hemen şimdi, havası bozulup iyice dağılmadan yapmalıydı bunu.

Postaneye doğru yürüdü pullu bir zarf aldı; hayır iki zarf ve iki kâğıt, hayır, ve bir de pullu kartpostal ve tekrar perona yöneldi. Ütü ve şimdi ekmek parçaları da bulunan çantasını yere, bacaklarının arasına koydu, eğimli yazı tahtasının önünde durup en kolayından, kartpostalı yazmaktan işe başladı.

«Selâmlar, Demka. Eh, hayvanat bahçesine gittim. Sana birşey söyleyeyim mi, bu pek müthiş. Hayatımda hiç böyle şey görmedim. Sen de oraya gitmelisin. Beyaz ayılar, gözlerinin önünde canlandırabiliyor musun? Timsahlar, kaplanlar, aslanlar. Hepsini görebilmek için bir gününe kıyacaksın, içerde etli börekler satıyorlar. Dağ keçisini sakın ihmal etme. Onun önünde şöyle bir süre durup düşün. Eğer Hindistan Geyiğini de görürsen öyle yap. Pek çok maymun var; güleceksin. Bir tanesi yok olmuş o da rhesus macaque (kısa kuyruklu hindistan maymunu) . Kötü adamın biri gözlerine tütün atmış; hem de sebeb- siz yere, lâf olsun diye. Ve hayvanın da gözleri kör olmuş.

Tren birazdan kalkacak, acele etmeliyim.

iyileşmeye bak ve adam ol. Sana güveniyorum.

Aleksey FUipoviç'e de benden selâm söyle, inşallah o da iyileşir. Ellerinden sıkarım. Oleg.»

Kolay yazıyordu ama kalem leke bırakıyordu, uçların hepsi de eğrilmiş ya da kırılmıştı ve kâğıdı yırtıyorlar, kalbur gibi delikler açıyorlardı ve mürekkep şişesinde de pislik birikmişti. Öyle ki, bütün çabasma rağmen mektubun manzarası pek korkunç oldu.

«Balansı Zoyenka'm. Dudaklarına, gerçek hayata yaklaşmama izin verdiğin için sana minnet duyuyorum. O birkaç ak-

şam da olmasaydı kendimi yapayalnız, tek başına hissedecektim.

«Benden daha akıllı başında bir insandın, fakat şimdi hiç pişmanlık duymadan ayrılabilirim. Beni içeri davet etmiştin fakat gelmedim. Eksik olma. Fakat ben şöyle düşündüm: 'elimiz- deküerle yetinelim, bunu bozmayalım.' Seninle ilgili herşeyi daima şükranla anacağım.

«Sana içtenlikle, gerçekten evliliklerin en mutlusunu dilerim. Oleg.»

Hapishanedeki gibiydi: dilekçe yazmalarına izin verildiği zaman mürekkep şişelerinde hep bu pislikler bulunurdu, kalemler tıpkı bunlar gibiydi, kâğıt kartpostalardan biraz daha küçük olurdu ve mürekkep kâğıda dağdır, iyice yayılırdı. Hadi devam et, canın kime isterse ona, düediğini yaz bakalım.

Oleg, yazdıklarını okudu, mektubu katlayıp kapamak istedi. (Çocukluğundan aklında kalan bir polis romanı vardı, olayların hepsi zarfların karışmasından doğuyordu), fakat mektubu kapamak pek de kolay değildi. Zarfın üzerinde yapıştırıcının bulunduğu yeri gösteren kara bir leke vardı; fakat tabü yapıştırıcı diye de birşey yoktu.

Sonra da üç kalem ucunun en iyisini güzelce sildikten sonra Oleg, son mektubunda neler yazacağını düşünmeye koyuldu. Şimdiye kadar dimdik durmuş, hattâ gülümseyebümişti de. Fakat şimdi herşey yerinden oynamış, kayıyordu. «Vera Kornilyevna» diye başlayacağından emindi ama şöyle yazdı:

«Sevgili Vega (Ona bu şekilde hitabetmeye hep can atardım; eh, hiç değilse şimdi oldu).

«Sana herşeyi açıkça yazabilir miyim? Yani bunu sözlerle açıklamamakla beraber hiç değüse aklımızdan geçirdiğimize göre demek istiyorum. Eh, ne de olsa ben yalnız bir hasta değil de doktorunun ona odasını ve yatağını ikram ettiği kimseyim.

«Bugün sana gitmek için bir kaç kere yola çıktım. Bir keresinde de gerçekten evine kadar geldim. Giderken onaltı yaşındaki bir delikanlı gibi heyecanlıydım, hattâ belki de benim hayat hikâyeme sahip bir kimseye hiç de uygun düşmeyecek derecede büyük bir heyecandı duyduğum. Tedirgindim, utanç doluydum, sevinçliydim ve korkuyordum. Anlamak için uzun yıllar oradan oraya dolaşman gerekli. Tanrı seni gönderir.

«Fakat Vega, eğer seni bulsaydım, aramızda sahte, zoraki olması mümkün birşey doğabilirdi. Daha sonra yürürken düşün

düm ki: seni evde bulmamam isabet olmuş. Şimdiye kadar senin çektiklerin de benim çektiklerim de artık hiç değilse isimlendirilip kabul edilebilir, fakat aramızda başlayacak olanı hiç kimseye itiraf edemezdik. Sen ben ve aramızda kurşuni, ölmüş fakat gelişmekte olan bir yılan.

«Yaşça değilse bile tecrübe bakımından senden yaşıyım. İnan bana: Sen haklısın, herşeyde haklısın, herşeyde; geçmişinde, şimdiki halinde; fakat geleceğini önceden göremezsın. Belki bunu kabul etmeyebilirsin ama o ügisizlik çağı yaşlılığa varmadan benim kaderimi paylaşmadığın bu günü kutsal gün sayacağını tahmin ediyorum. (Tüm olarak sürgünden sözettiymiş- rum; bunun kaldırılacağına dair söylentiler bile var.) Boğazlanmış bir kuzu gibi hayatının yarısını kurban ettin, ikinci yarıya olsun acı.

«Şimdi nasıl olsa buradan ayrıldığıma göre sana anlatacağım (sürgün kalkarsa sağhk kontrolüm ve tedavim için başka yere gideceğim, onun için vedalaşıyoruz). İkimiz en ruhsal ilişkiden bile söz ederken ve ben gerçekten böyle düşünüp böyle olduğuna inandığım zaman bile, hep, hep, seni kollarımın arasına alıp dudaklarından öpmek istedim.

«Gerisini sen düşün.»

«Şimdi de senden izin almadan onları öpüyorum.»

İkinci zarf da aynıydı; yapıştırma yeri vardı ama yapıştırıcısı yoktu. Oleg, öteden beri bunun bir rastlantı olmadığını düşünmüştü.

Ve arkasında; bütün o hazırlığı, kurnazlığı boşa gitmişti; tren geri geri perona girmeye başlamıştı ve yolcular da yer kapmaya koşuyorlardı.

Oleg, çantasını kavradı, zarfları kaptı ve postanenin önüne koştu: «Zamk nerede? Zamkın var mı? Zamk.»

Kız yüksek sesle durumu açıkladı: «Gelenler alıp götürdükleri için saklıyoruz.» Kız, Oleg'e bakarak kararsız bir halde zamk şişesini uzattı. «Hemen burada yapıştır, benim gözümün önünde. Şişeyi alıp götürme.»

Kalın, koyu renk zamkın içinde duran küçük bir fırçanın her tarafı, kurumuş zamk lekeleriyle doluydu. Oleg zarflara zamkı neyle süreceğini bilemeden fırçayı tutacak yerinden yakalayıp testere gibi zarfın üzerinden geçirdi, sonra kenarlardan taşan zamkı sümek için de parmaklarından yararlandı. Zarfları kapadı. Yapış yapış olan parmaklarım da temizlemek zorundaydı.

Bu sırada yolcular trene koşuyorlardı.

Şimdi zımk şişesini kıza geri verdi, çantasını eline aldı (bu işleri görürken çanta çalınmasın diye onu bacaklarının arasında tutmuştu), mektupları kutuya attı ve koştu.

Son adımlarını atıyor olabüirdi, yorgun düşmüş olabilirdi. Fakat koşması gerektiğine göre koştu. Bineceği trenin durduğu ikinci perona varınca vagonun önündeki sıraya girdi baştan hemen hemen yirminci oldu; ük yirmiye katılacak olan eşi dostu da sayarsa belki de otuzuncuydu. İkinci sıradaki yatağı kapabilmek için çok geç kalmıştı, fakat zaten onu istemiyordu, çünkü uzun bacakları aşağıya sarkacaktı. Üçüncü kat, yani bagaj rafı ona yeterdi. Eğer yolcular eşyalarını koyacak olurlarsa Oleg de bir köşeye büzülürdü.

Yolcuların çoğu bir örnek sepetler taşıyorlardı, bazılarında da kovalar vardı; acaba bunlara turfanda sebzeler mi konmuştu? Chaly'nin devletin mal tedariki konusundaki yetersizliğini belirtmek için anlattığı gibi bunları Karaganda'ya mı götürüyorlardı ?

Beyaz saçlı kondüktör, yolculara vagon boyunca sıraya, girmelerini, kimseyi itmemelerini, trende bol yer bulunacağını bağıra bağıra anlattı. Fakat sözlerinin son kısmını pek de büyük bir güvenle söyleyememişti ve Oleg'in arkasındaki kuyruk gittikçe uzuyordu. Birdenbire Oleg, korktuğu şeyin olabileceğini farkettil: bu da sırayı bozup öne geçmeye çalışma ihtimaliydi. Bunu denemeye kalkışan ilk yolcu deliye benzeyen saf bir kimsenin kolayca ruh hastası sanabileceği sahtekâr suratlı bir adamdı —'bırakın önden gitsin'— fakat Oleg bu deliye benzeyen adamın böyle davranış ve sahtekârlıkların insanları korkutmaya yaradığı yeraltı dünyasından gelmiş olduğunu sezdi. Diğer yolcular bu bağırın, çığlıklar atan adamın arkasından birbirlerini itip kakıyorlardı, o sırada beklemeden girebildiğine göre onlar neden böyle yapamasmılardı?

Oleg de bu şekilde araya sıkışıp kendine oturacak yer bulabilirdi ama geçmişte bu tür hilelerden bıkkınlık getirmişti, şimdi işin doğrusunu, dürüstçesini yapmak istiyordu, tıpkı yaşlı kondüktör gibi.

Kondüktör deli adamı yolundan alıkoymaya çalışıyordu, o da görevliyi göğsünden itiyor, arkasından yakası açılmadık küfürleri birbiri arkasından duyulmaya alışılmış kelimeler gibi rahatça sıralıyordu. Sırada bekleyenler de merhametle bağır- rışmaya başlamışlardı: «Bırak onu girsin. Hasta o.»

Sonra Oleg de sıradaki yerinden fırladı ve bir iki adımda delinin yanına vardı ve kulak zarlarını hiç hesaba katmadan adamın kulağına bağırdı :

«Heeey. Ben de oradan gelmeyim.»

Deli başını çevirdi, kulağını oğuşturdu :

«Nerden gelmesin?»

Oleg, şimdi mücadeleye girişemeyecek kadar bitkin ve gücünü yitirmek üzere olduğunu biliyordu,, fakat nasılsa uzun kollarının ikisi de serbestti, oysa deli numarası yapan adamın bir kolunda sepet vardı. Oleg, delinin üzerine eğüerek öncekinin aksine ölçülü bir ses tonuyla nerdeyse fısıldar gibi :

«Doksan dokuz adamın... ağladığı... birinin... güldüğü... yerden».

Yolcular delinin niye birdenbire iyüştüğünü anlayamamışlardı, fakat onun donup kaldığını, gözlerini kırıştıtararak yağmurluk giymiş uzun zayıf adama şöyle dediğini duydular :

«Ben bir şey demedim. Benim hiç bir itirazım yok. Önce kim girerse girsin, bana ne. İstersen sen gir.»

Fakat Oleg, deli adamın ve kondüktörün yanında durdu. En kötü ihtimal gerçekleşirse buradan trene tırmanabilirdi. İtişip kakışmakta olan yolcular da sıradaki yerlerine döndüler.

Uslanan deli zayıf bir sesle: «Siz yürüyün,» dedi, «ben bekleyeceğim.»

Yolcular sepetler ve kovalarla trene binmeye başladılar. Üzerleri kapalı torba ve sepetlerden kocaman, uzun leylâk, gül ve bayır turpları sarkıyordu. Her üç yolcudan ikisi kondüktöre Karaganda bileti uzatmaktaydı. İşte Oleg'in uğurlarında zahmete katlanıp sıra yaptırdığı insanlar demek bunlardı. Başka yolcular da trene bindiler. Mavi ceketli derli toplu görünüşlü bir kadın. Oleg trene biner binmez deli de peşinden seğırtti.

Oleg, vagonun içinde hızlı hızlı yürürken hemen hemen boş duran bir eşya rafı buldu.

«Hah,» dedi. «Şimdi bu sepeti öbür tarafa alacağız.»

Topallamasına rağmen sağlam görünüşlü bir adam bağırdı:

«Nereye? Ne?»

Kostoglotof : «Nereye mi? Buraya» Tepeye çıkmış olan Kostoglotof cevap verdi. «İnsanlara yatacak yer yok.»

Oleg, yerini çarçabuk hazırladı, ütüyü çıkardıktan sonra çantasını başının altına yerleştirdi, yağmurluğunu rafa yaydı, gömleğinin düğmelerini çözdü; burada her istediğini yapabiliirdi. Serinlemek için uzandı. O kocaman çizmelerin içindeki

ayakları yarıya kadar yere sarkmıştı, fakat Oleg'in yeri o kadar yüksekteydi ki, geleni geçeni rahatsız etmiyordu.

Oleg'in altında diğer yolcular da yerlerine yerleşip serinlediler ve birbirleriyle dostluk kurmaya koyuldular.

Pek girişken olan total adam vaktiyle veteriner yardımcılığı yaptığını söyledi.

Birisi hayretle sordu : «İşini niye bıraktın?»

«Neden bırakmayacakmışım? Sakatlar arasına girip Kara- ganda'ya sebze taşımak, ölen her koyun için sorguya çekilmekten daha çekici geldi.» diye total adam yüksek sesle açıkladı.

Mavi ceketli kadın da: «Pek tabii.» dedi. «Satılık sebze ve meyve taşıyanları tutuklamak sadece Beria'nın devrinde âdetti. Şimdi ise sadece imâl edilmiş mallar için insanları tutukluyorlar.»

Güneş belki de tam ufuktaydı. İstasyonu doldurmuştu. Aşağıdaki kompartıman güneş ışığıyla hâlâ aydınlıktı ama burası, yani yukarısı karanlıktı. Numaralı ve 'yumuşak' yerlerin sahipleri hâlâ peronda geziniyorlardı ama bu vagondaki yolcuların hepsi yerlerini almışlar, eşyalarını yerleştirmişlerdi. Oleg, boylu boyunca uzandı. Güzeel. Stolypin arabasında, ayaklar aşağı sarkık durumda iki gün iki gece yolculuk yapmak çok zordu. Böyle bir kompartımana on dokuz kişinin sıkışması kötüydü. Ama yirmi üç kişinin sıkışması daha da kötüydü ya.

Başkaları dayanamamışlardı, Oleg dayanmıştı. Kanserden ölmemişti. Sürgün sistemi yumurta kabuğu gibi ezilip kırılmaktaydı.

Oleg, kumandanın evlenme tavsiyesini hatırladı. Yakında herkes ona aynı şeyi salık verecekti.

Uzanabümek güzel şeydi. Güzel.

Ancak tren sarsılıp hareket etmeye başlayınca, Oleg kalbinin çevresinde, ruhunun çevresinde bıçak gibi saplanan bir ağrı hissetti, göğsünün en tehlikeli bölgesindeydi. Öbür yana döndü, yağmurluğun üzerine yüzükoyun yattı, gözlerini kapadı, yüzünü ekmek parçalarıyla şişkinleşmiş çantaya gömdü.

Tren hareket etti ve Kostoglotof'un çizimleri, sanki o ölmüş gibi, burunları yere doğru boşlukta sallandı.

Alçağın biri maymunun gözlerine tütün atmıştı.

Sadece — bu kadar...

ALTIN LİSTE

3	Arka Sokak — Fanny Hurst	12.50
5	İnsanlar Yaşadıkça — J. Jones	15.—
6	Karanfilli Kadın — A. J. Cronin	12.50
9	İhtiras Yolcuları	5.—
10	Öteki Kadın	5.—
13	Aşk Serenadı	5.—
20	Çıplak Maya — S. Edwards	10.—
23	Beni Bırakma — H. Robbins	10.—
25	Üç Arkadaş — E. M. Remarque	15.—
26	Her Sabah Gibi — S. Graham	10.—
30	Drina Köprüsü — (Nobel 1961)	12.50
32	Jane Eyre — C. Bronte (Klâsik)	12.50
33	Kızım ve Ben — A. Moravia	12.50
34	Pikvik — C. Dickens (Klâsik)	10.—
35	Acı Hayat — (Nobel 1962)	12.50
36	Geng Kızlar — Vincent Ewing	15.—
37	Leopar — Giuseppe Lampedusa	10.—
38	Garp Cephesinde Yeni Birşey Yok	12.50
40	Kıyamete İki Saat — E. Burdick	10.—
42	Gün Batarken — (Nobel 1961)	12.50
43	İstirap Sokağı — Leon Uris	12.50
44	Artamonovlar — Maksim Gorki	12.50
45	Kleopatra — Emil Ludwig	10.—
48	Tom Jones — H. Fielding (Klâsik)	12.50
50	Fareler ve İnsanlar — Steinbeck	12.50
52	Siyah Melek — Mika Waltari	12.50
53	Lolita — V. Nabokov	12.50
54	Uyanış — J-P. Sartre (Nobel)	15.—
64	Bekleyiş — J-P. Sartre (Nobel)	15.—
67	Tükeniş — J-P. Sartre (Nobel)	15.—
55	Dr. Jivago — B. Pasternak (Nobel)	20.—
57	Karolin — Cecil S. Laurent	12.50
58	Krallar Önde Gider — J. D. Brown	10.—
62	Alkatraz Kuşçusu — T. E. Gaddis	12.50
63	Kader Rüzgârı — E. Caldwell	12.50
65	Karolinin Aşkları — C. S. Laurent	12.50
66	Aşkın Sonu — Graham Green	12.50

68	Karanlığın İçinde — H. Keller	10.—
69	Uyandırılmış Toprak — M. Şolohov	15.—
70	Durgun Don I. — (Nobel 1965)	15.—
73	Durgun Don II	15.—
71	Durgun Don III	15.—
78	Durgun Don IV — M. Şolohov	15.—
72	Karolin Saray Sevgilisi — C. S. L.	12.50
75	Yuvanın Bekçileri — (Pulitzer)	12.50
76	İguana Gecesi — T. Williams	12.50
77	El-Sid — Robert Krepps	12.50
80	Çalılıkta Aşk — Ch. Mergendahl	15.—
82	Yaşama Sevinci — (Nobel)	12.50
83	Şahika — A. J. Cronin	15.—
84	İki Şehrin Hikâyesi — C. Dickens	15.—
85	Gecenin Sonu F. Mauriac (Nobel)	12.50
86	Mandarinler — S. Beauvoir	15.—
88	Bir Gece İçin — Denise Robins	15.—
89	Gora — R. Tagore (Nobel)	15.—
90	Unutulmayan Sevgili — H. Roche	12.50
91	Bir Gecelik Misafir I — (Nobel)	12.50
95	Bir Gecelik Misafir II — J. Agnon	
	(Nobel 1966)	12.50
94	Bir Genç Kız Yetiştiriyor — B. Smith	15.—
96	Justine — L. Durrell	12.50
98	Taşra Kızı (F. E. Silanpaa (Nobel)	12.50
100	Neğeli Günler — M. von Trapp	15.—
101	Yabancı — A. Camus (Nobel)	12.50
102	Bebekler Vadisi — J. Susann	15.—
103	Kırık Hayat — D. Maurier	12.50
104	Lekeli Günler — Faulkner (Nobel)	12.50
106	Rus Senfonisi — Heinz Konsalik	15.—
107	Kâbus Şatosu — A. J. Cronin	15.—
108	Sisli Ufuklar — Taylor Caldwell	15.—
109	Kasırğa — (Nobel 1967)	12.50
110	Çanlar Kimin İçin Çalıyor	15.—
111	Rebecca — Daphne du Maurier	12.50
112	Aşkım Senindir — H. Robbins	15.—
113	Girdapta — A. Pisemski	15.—
114	Aşk ve Gurur — Jane Austen (Kl.)	15.—
116	Canavar Tohumu — P. S. Buck	15.—

117	Sevgi Çağı — (Nobel)	15.—
118	Dinmeyen Hasret — U. Horster	15.—
119	Palyaço — Heinrich Böll	12.50
120	Tepedeki Hayat — John Braine	12.50
121	Yıllardan Sonra — C. Gaskin	15.—
122	Vadideki Zambak — H. Balzac	12.50
123	Masum Suçlular — Dariel Telfer	15.—
124	Oliver Twist — Charles Dickens	15.—
125	Gençlik Bunalımları — H. Hesse	12.50
126	Bülbülü Öldürmek — Harper Lee	12.50
127	İnsanların Dünyası — A.S. Exupery	12.50
128	Altın Vücutlar	15.—
129	Aşkın Saati Gelince — E. Glyn	15.—
130	Karlar Ülkesi (Nobel 1963)	12.50
131	Ölümler Genç Kalır — A. Seghers	20.—
132	Suç ve Ceza I — Dostoyevski	15.—
133	Suç ve Ceza II — Dostoyevski	15.—
136	Erken Gelen Sonbahar — Pulitzer	15.—
134	Umut Parkı — Jane Austen	15.—
135	Romalı Oilber — A. Moravia	15.—
137	Mağrur ve Masum — T. Caldwell	15.—
138	Goriot Baba — Balzac	12.50
139	Misis Parkington — Bromfield	15.—
140	Kiraz Çiçekleri — Kawabata	12.50
141	Mayerling Faciası — C. Anét	12.50
142	İlâhî Komedyâ — Dante	12.50
145	İlâhî Komedyâ II — Dante	15.—
144	Gizli Duygular	12.50
143	Tehlikeli Alâkalar — Laclos	15.—
146	Sen Olmayınca	15.—
147	Mutluluğu Beklerken — Lagerlöf	15.—
148	Kırmızı ve Siyah — Stendhal	17.50
149	Günah Yılları — L. Douglas	12.50
150	Merhamet — S. Zweig	15.—
151	Karamazof Kardeşler - Dostoyevski	15.—
152	Mazurka — E. Fredrich	12.50
153	Ayrılık Şarkısı (F. Barclay)	15.—
154	Kalabalıktan Uzak (T. Hardy)	15.—
155	Karamazof Kardeşler II	20.—

156	Bitmeyen Kavga (J. Steinbeck)	12.50
157	Aşktan da Üstün (Stella Dallas)	15.—
158	Kül ve Ateş (J. Austen)	15.—
159	Silâhlara Veda (Hemingway)	12.50
160	Elem Yolcuları	15.—
161	Godot'yu Beklerken (Nobel 1969)	12.50
162	Buddenbrook Ailesi I (T. Mann)	15.—
163	Aşk Çiçeği (F. Croisset)	15.—
164	Çalardı Basel'in Çanları (Aragon)	15.—
165	Ezilenler (Dostoyevski)	15.—
166	Amber (K. Windsor)	15.—
167	Yalnız Seninim (Harold Robbins)	15.—
168	İnsanlığın Durumu (A. Malraux)	15.—
169	Kıyıdağı Değirmen (G. Eliot)	20.—
170	Aşk Bitmesin (E. Zola)	15.—
171	Vadim O Kadar Yeşildi ki	20.—
172	Gönül Fırtınası	15.—
173	Demir Ökçe	12.50
174	Monte - Cristo (A. Dumas)	20.—
175	Kırlangıç Yuvası	15.—
176	Buddenbrook II	15.—
177	Yeşil Yunus Sokağı	20.—
179	Sevgili Wanda	12,50
179	Monte - Cristo II	25.—
180	Orkide	15.—
182	Sokakların Çocuğu (O. Kemal)	15.—
181	Topaz (Leon Uris)	15.—
183	Çarpıntı (Françoise Sagan)	12.50
184	Yasak Aşk (Evan Hunter)	15.—
185	İnsanlık Suçu I (T. Dreiser)	15.—
186	İnsanlık Suçu II (T. Dreiser)	20.—
187	Melekler Bahçesi	15.—
188	Bir Kadın — Bir Erkek (Sex)	12.50
189	Çarın Çizmeleri (Zoşçenko)	15.—
190	Baharlar Açarken (İbanez)	15.—
191	İnsancıklar (Dostoyevski)	15.—
192	Aşk Günleri (H. Robbins)	20.—
193	Komedyenler (G. Greene)	15.—

KİTAPLIĞINIZA DEĞER KATACAK YENİ BİR DİZİ

ALTIN KLÂSİKLER

İlk kitap

DOSTOYEVSKİ'nin

ÖLMEZ ESERİ

SUÇ VE CEZA

Hasan Ali Ediz'in

pırıl pırıl

türkçesiyle

Bez ciltli, İplik dikiş,
Beş renk yaldızlı kapak,
Tertemiz baskı.

423 sayfa 12,5 Lira.

H. Ali Ediz'in, Dostoyevski'nin
sanat hayatı üzerine yazdığı
32 sayfalık önsözle...

MODERN KLASİKLER

□ BU SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

palyaço

ALMAN YAZARI
HEINRICH BÖLL
bu romanı ile Nobel adayları
arasına girdi.

Lüks ciltli. 275 sayfa. Fıatı 12,5 lira.

A. SAINT EXUPERY

Edebiyat Dünyasının ölümsüz eserleri arasına
bir yenisini kattı.

insanların dünyası

Yaralı İnsanların dünyasıdır yaşadığımız dünya. Ama bu yarayı taşıyanlar onun acısını duymuyorlar bile. Gerçekte de bundan zarar gören, kişi değil, insanlığın ta kendisidir.

Lüks Kapitone ciltli
Fıyatı : 12,5 TL.

1958 NOBEL
EDEBİYAT ARMAĞANI

DOKTOR JİVAGO

BORIS PASTERNAK

Büyük Rus İhtilâlinin iç yüzünü
bütün ıstırapları ile hür dünyanın
gözleri önüne seren edebî şaheser.
Bundan dolayı bu eser Rusya'da
bastırılmamış ve Pasternak, Nobel
ödülünü kabul edememiştir.

Lüks Kapitane ciltli

Fiyatı : 15.— TL.

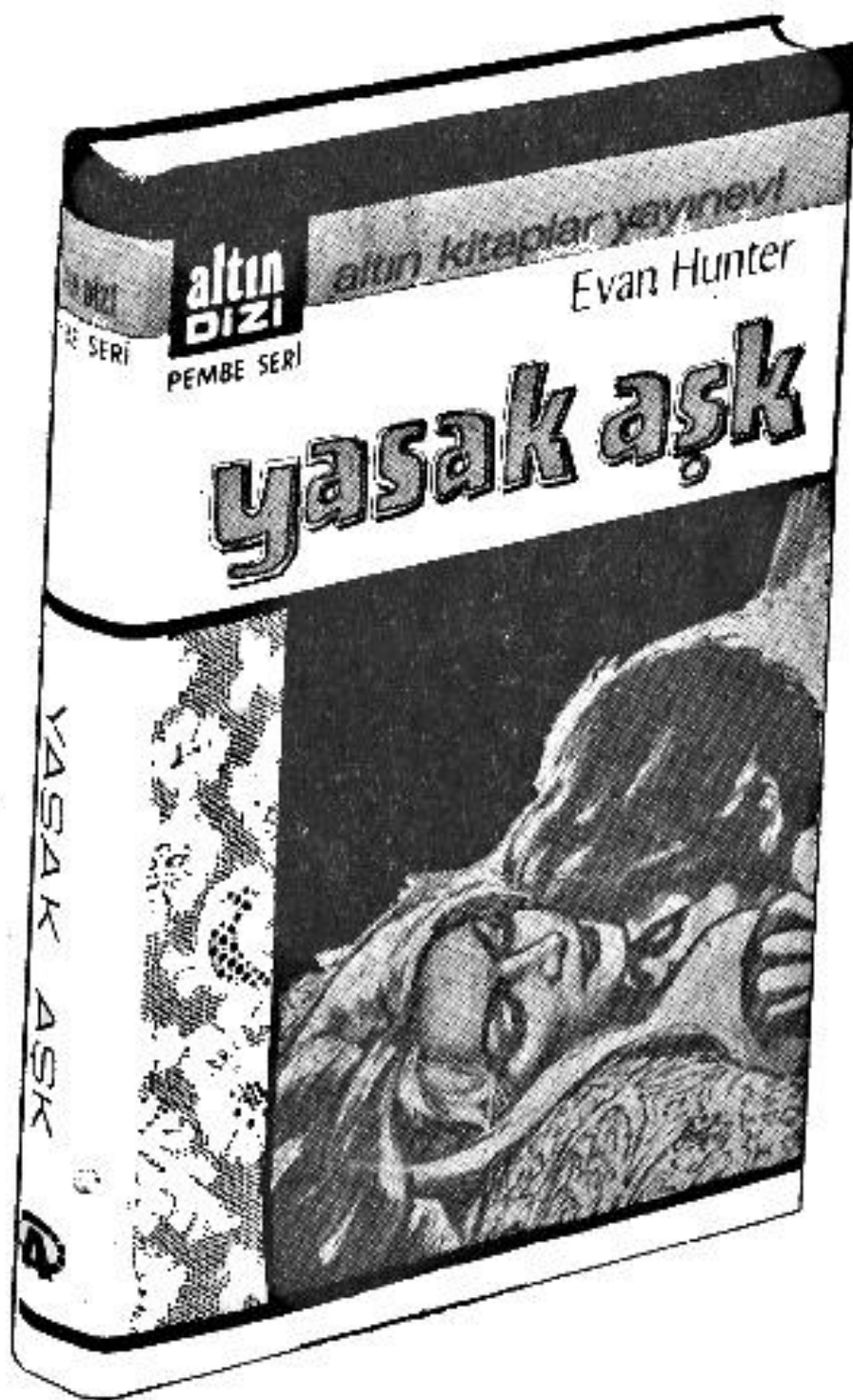
altın klâsikler
DİZİNİN İKİNCİ KİTABI ÇIKTI
İngiliz Edebiyatının Altın Çağı
JANE AUSTEN'in en büyük romanı

**UMUT
PARKI**
"MANSFIELD PARK"

İngilizce, Almanca ve Rus KLASİKLERİ Serisi
NEHAL YEGINOBALI
Beş cilt, bey renk yalın kapak, sertlemez kâğıt. 450 sayfa
Dikkat : RUÇ ve CİPRA'nın ikinci ve son ciltleri okunmadıkça
okuyulmamalıdır. Biraz daha merakla
tâhakkuk ediniz.

AYRILAR : Altın Klâsikler Serisi ve İngilizce ve Rusçuk

Defalarca filme alınan ve milyonlarca satılan bir şaheser
BETTY SMITH'in en güzel romanı

BİR GENÇ KIZ YETİŞİYOR

Her annenin, her genç kızın ve babaların
okuması gereken kitap.

Lüks Ciltli : Fiyatı : 15 TL.

1962 Oscar Armağını'nı kazanan filmin hikâyesi

KIZIM VE BEN

(Two Women)

Yazan : **ALBERTO MORAVIA**

2. Dünya Savaşı yıllarındaki İtalya'yı anlatan, anne
sevgisini ve fedakârlıklarını dile getiren
büyük edebî roman

Lüks Ciltli
Fiyatı 12.5 Lira

MAKSİM GORKİ'nin
Klâsik Şaheseri

Artamonovlar

Burjuvazi'nin
çöküşünün hikâyesi.
Bu kitap Gorki'nin Türkiye'de
yayınlanan ilk
romanıdır.

Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 12.5 TL.

Amerika'da satış rekoru
kıran, bir yılda tam 11 defa
basılan son yılların en değişik
romanı.

Kıyamete İki Saat

İnsanlık uğruna canlarını
verenlerin hayat hikâyesi.

Lüks Kapitone siltli
Fiyatı : 10 TL.

Klâsik Edebiyatın Altından
bir temel taşı

MONTE - CRISTO

Aleksandre Dumas Père

Toplum'un ezdiği Edmond Dantes
okuyanların hayallerinde ölünceye dek yaşayacaktır.

1. Cilt 618 sayfa 20 Lira

2. Cilt 760 sayfa 25 Lira

*
**

Ötek eserle edebiyat dünyasının ölmeyenleri arasına katılan
LACLOS'nun dev romanı

TEHLİKELİ ALÂKALAR

Ataç Usta'nın eşsiz Türkçesinden.

Lüks bez ciltli. 480 Sayfa — 15 Lira

1965 NOBEL ÖDÜLÜ
MİHAİL ŞOLOHOV

Don'da Hasat

Dilimize Çeviren :
Nihal Yeğınobalı
Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 15.— TL.

Fransız edebiyatının
en ateşli
Kadın yazarı
COLETTE'in

SEVGİLİM **(CHERI)**

Genç ve yakışıklı erkeğe
âşık olan çok güzel, fakat
yaşlı kadının ıstırap dolu hayatı
Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 12,5 TL.

**1964 NOBEL
EDEBİYAT ARMAĞANI**

JEAN - PAUL SARTRE

UYANIŞ

Varoluşçuluk akımının önderi
sayılan büyük düşünürün
en güzel romanı.
İlk baskısı 20 günde
tükenerek Türkiye'de satış
rekoru kıran
edebiyat anıtı.

Lüks bez ciltli
Fiyatı 15 Lira.

**1964 NOBEL
EDEBİYAT ARMAĞANI**

BEKLEYİŞ

Jean - Paul SARTRE'in
2. Romanı olan bu kitap tam
beş ayda hazırlandı.

**Lüks Kapitone ciltli
Lake şömiz içinde**

Fiyat : 15 lira

ÇIPLAK MAYA

SAMUEL EDWARDS'in nefis romanı

Ünlü İspanyol ressamı
Francisko Goya ile
Alba düğesinin
tarihe geçen aşklarının
hazın hikâyesi.

Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 10 TL.

*
**

FANNIE HURST'IN edebiyat
tarihine malolan romanı. Acılar,
duygularla dolu bir aşk hikâyesi.

ARKA SOKAK

Filmi memleketimizde haftalarca
oynayan ve birçok Oscar armağanı
kazanan şaheser.

Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 12.5 TL.

**Her baskısı kapışılan nefis roman.
Genç kızlar yatakhanesinin iç yüzü.**

GENÇ KIZLAR

**Vincent Ewing
6. Baskı**

Şimdiye kadar hiçbir yazar
genç kızlar dünyasının
derinlik ve gizliliklerine
böylesine nüfuz edemedi.

Lüks Kapitone ciltli

**JEAN - PAUL SARTRE
1964 NOBEL
EDEBİYAT ARMAĞANI
Özgürlük Yolları: 3**

TÜKENİŞ

**İks Kapitone ciltli
Fiyatı : 15.— TL.**

MODERN KLASİKLER DİZİSİNİN

3. KİTABI

**YAZARINA BİRÇOK EDEBİYAT ÖDÜLLERİ
KAZANDIRAN ŞAHESER**

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

Henry Fielding'in
Edebiyat tarihine malolan kitabı

TOM JONES

Dünya klâsik şaheserleri
arasında yer alan bu
müstesna romanın düzenlemesi
büyük romancı **SOMERSET**
MAUGHAM tarafından
yapılarak günümüz diline
adapte edilmiştir.

Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 12.5 TL.

A. J. CRONİN'in şimdiye kadar yazmış olduğu
en güzel roman

ŞAHİKA

(The Citadel)

Genç bir doktorun hayat mücadelesi ve hayat zirvesindeki
hayal kırıklıkları...

Lüks Ciltli : Fiyatı : 15 TL.

ALTIN DİZİ

LLOYD C. DOUGLAS

GÜNAH YILLARI

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ

YEPYENİ BİR DİZİ
En DEĞİŞİK ROMANLAR

1. K İ T A P

Leon Uris'in nefes kesen romanı

TOPAZ

Serüven romancılığında devrim

436 Sayfa — 15 Lira

*
**

2. K İ T A P

Graham Greene'in son şaheseri.

KOMEDYENLER

Yeni bir 'Çanlar Kimin İçin Çalıyor'
Bu roman filme de alınmış
Baş rollerini Elizabeth Taylor ve
Richard Burton oynamışlardır.

HONORE DE BALZAC'ın
unutulmaz romanı.

VADİDEKİ ZAMBAK

Türkçesi : Cemal SÜREYA
H. Balzac'ın şiir dolu şaheseri
Şair bir çeviricinin nefis uslûbu ile
türkçeye aktarıldı.

Bez ciltli, 355 sayfa, 12.5 TL.

ALTIN DİZİ DE
ALTIN BİR ESER

OLIVER TWIST

CHARLES DICKENS'in dünya klâ-
sikleri arasında yer alan romanı.

Türkçesi : NİHAL YEGİNOBALI

Bez cilt, Altın yaldızlı şömiz içinde
480 sayfa 15 Lira.

Dünyanın En Büyük
10 Klâsik
Şaheserinden Biri
Ünlü İngiliz Yazarı
JANE AUSTEN'in
Dünya
Edebiyatına
Armağanı

AŞK VE GURUR

Lüks Ciltli Yıldızlı Kapak içinde
432 Sayfa Fiyatı : 15.— TL.

Erich Maria Remarque'ın
tarihe malolmuş eşsiz romanı.

GARP CEPHESİNDE

YENİ BİRŞEY

YOK

İnsancıl duygularla süslenmiş
edebî şaheser

Lüks Kapitone ciltli
Fiyatı : 10.—TL.

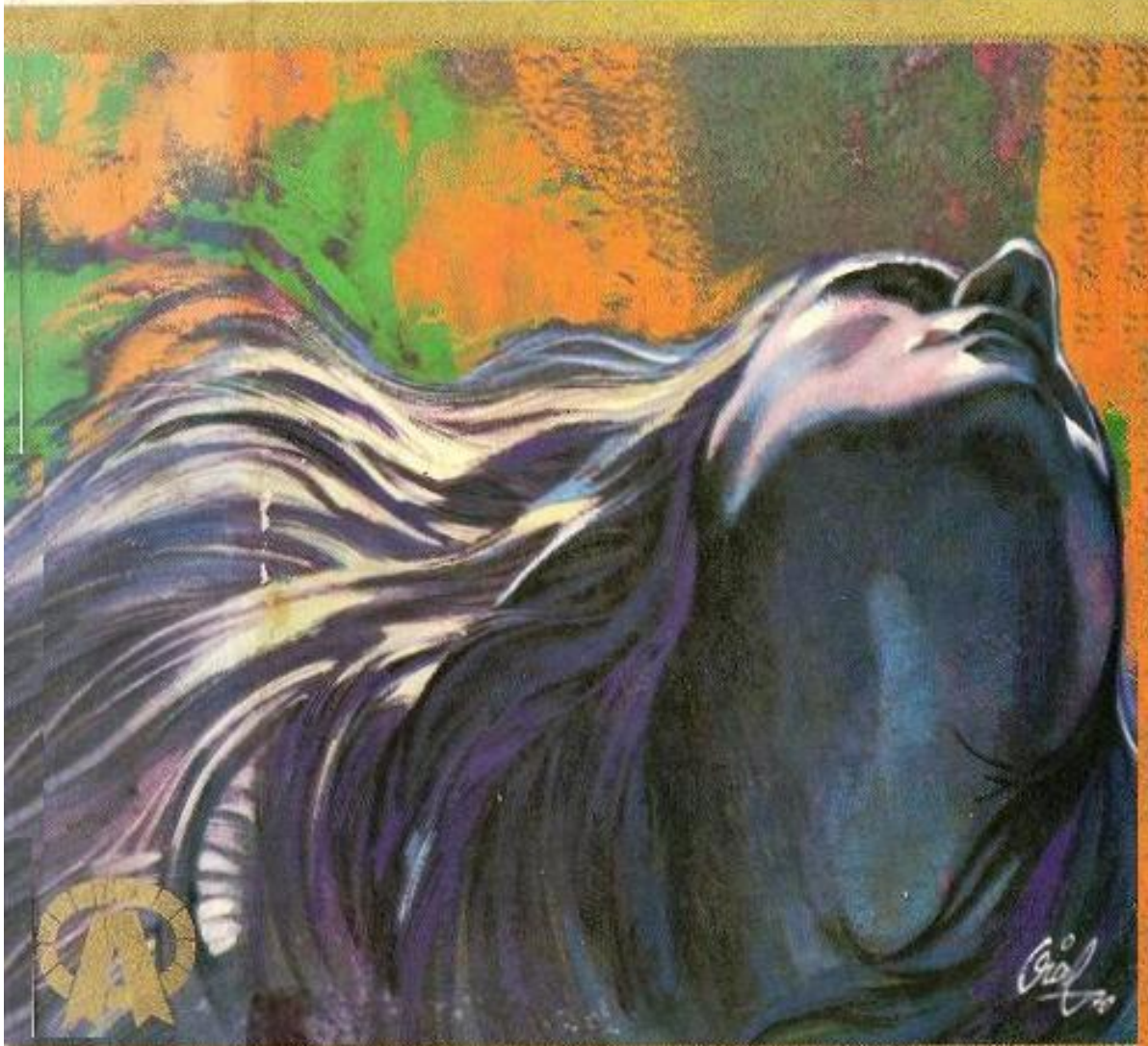
Aleksandr
Soljenitsin

Kanser
Koğuşu

NOBEL
ARMAĞANI

A. SOLJENİTSİN

KANSER KOĞUŞU

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ